

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів**

**Рада молодих вчених
Університету митної справи та фінансів**

**«ЦИФРОВЕ СУСПІЛЬСТВО:
МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ,
УПРАВЛІННЯ, ФІНАНСИ ТА СОЦІУМ»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

02 травня 2024 р.

Дніпро

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів**

**Рада молодих вчених
Університету митної справи та фінансів**

**«ЦИФРОВЕ СУСПІЛЬСТВО:
МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ,
УПРАВЛІННЯ, ФІНАНСИ ТА СОЦІУМ»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

02 травня 2024 р.

Дніпро

УДК 314/316:004:339.9:005

Організатори конференції: Міністерство освіти і науки України,
Університет митної справи та фінансів,
Рада молодих вчених
Університету митної справи та фінансів

Склад редакційної групи: Бочаров Д. О., Ченцов В. В.,
Приймаченко Д. В., Архірейська Н. В.,
Губа О. І., Корнеєв М. В., Антонова О. В.,
Грачевська Т. О., Григораши О. В.,
Івашина О. Ф., Дерев'янка Т. П.,
Кодацька Н. О., Лихолат О. А., Луценко І. М.,
Марценюк О. О., Сайгак С. Л., Фесенко В. В.

Цифрове суспільство: міжнародні економічні відносини, управління, фінанси та соціум : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2024. 439 с.

ISBN 978-966-328-220-6

Матеріали науково-практичної конференції, які включені до збірника, присвячені актуальним проблемам упровадження та розвитку цифрових технологій у сфері міжнародних економічних відносин, фінансів, обліку, аудиту й оподаткування; трансформаційним процесам і новітнім технологіям у менеджменті та публічному управлінні; особливостям суспільного життя в умовах війни та повоєнного відновлення з урахуванням інформаційно-комунікативних, соціально-психологічних і оздоровчо-рекреаційних аспектів; актуальним питанням туризму та готельно-ресторанної справи з урахуванням вітчизняного та світового досвіду.

Збірник матеріалів може становити інтерес для науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти, а також фахівців у галузі управління, фінансів, обліку, аудиту, оподаткування, міжнародних економічних відносин, туризму, готельно-ресторанної справи.

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ДРУКУЮТЬСЯ МЕТОДОМ ПРЯМОГО
ВІДТВОРЕННЯ ТЕКСТУ, ПОДАНОГО АВТОРАМИ,
ЯКІ НЕСУТЬ ПОВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА ЙОГО ФОРМУ І ЗМІСТ**

© Колектив авторів, 2024
ISBN 978-966-328-220-6   © Університет митної справи та фінансів, 2024

ЗМІСТ

Секція 1. Цифрові технології у сфері фінансів, обліку, аудиту та оподаткування

Māris JURUŠS. Digital transformation of tax administration	13
Mozghovyi Y. Resilience and innovation in FINTECH companies: navigating global economic and geopolitical shocks	17
Fesenko V.V. Joint audits as an innovative form of confirmation of public reporting in the conditions of digitalization	19
Архірейська Н.В., Подеряко А.Г. Цифрові технології в сфері оцінки ймовірності кредитного дефолту в умовах високої невизначеності...	21
Бабенко Л.В. Трансформації ролі і призначення бухгалтера в умовах діджиталізації	23
Балашова О.В., Гайченя Ю.О. Цифровізація податкового та контрольної-аналітичної роботи податкових органів у сучасних умовах	26
Безверхий К.В. Звітність про сталий розвиток та її аудит в США..	
Бєлозерцев В.С. Перспективи розвитку систем управління базами даних	31
Бондаренко Н.М., Пурсакова І.Д. Особливості комп'ютерної програми "М.Е.Дос"	33
Борисова Д.Є., Партика С.О. Криптовалюта: особливості та види заробітку	35
Брайко В.С. Трансформація аудиту за допомогою NLP: переваги та виклики	37
Вакульчик О.М. Інформаційні технології для автоматизації аналізу, аудиту, діагностики та оцінки діяльності підприємства ...	39
Васильєва В.Г. Визначення шляхів подальшого розвитку облікової, аналітичної та контрольної функцій в умовах цифрового суспільства.....	41
Вахновська Н.А. ІТ-консолідація інформаційних ресурсів у контексті цифровізації у податковому адмініструванні	43
Владика Ю.П., Кондратенко М.С. Використання автоматизації роботизованих процесів у бухгалтерському обліку підприємств ...	45
Волошин І.А. Перспективи розвитку фінансових технологій	48
Вошак О.В. Необанкінг як нова форма класичного сервісу	50
Гаврікова А.В., Череповська О.В. Стратегічне інвестування в інновації фінансових технологій та їх значення для банків	52
Гнатюк Я.О. Організація обліку пенсійного забезпечення	54

Голячук Н.В. Нормативне забезпечення цифрової трансформації обліку	56
Григораш О.В., Межуєва М.В. Основні методи фінансового контролінгу в умовах розвитку цифрових технологій	58
Григораш Т.Ф. Фінансово-економічні аспекти вантажних	60
Гриліцька А.В., Бойко Т.Ю. Використання новітніх технологій в управлінському обліку	62
Губа М.А., Бродовська В.Ю. Сучасні проблеми функціонування страхового ринку в умовах воєнного стану	65
Добридень С.С. Можливості використання технології блокчейн в обліку та звітності банків	67
Дроботя Я.А., Безкровний О.В. Трансформація банківської діяльності в реаліях діджиталізації	69
Жук Н.Л., Шендерівська Ю.Л. Світовий досвід повоєнної компенсаційної політики та ініціативи для України	72
Заруцька О.П., Новікова Л.Ф. Управління ризиком інформаційно-комунікаційних технологій та ризиком інформаційної безпеки банків	74
Кравченко О.В., Дмитренко А.В. Застосування методу інтелектуальної обробки даних для оцінки конкурентоспроможності підприємства.....	76
Кравченко О.В., Мироненко А.Ю. Питання оподаткування в умовах воєнного стану	78
Кривенко Є.С. Трансформація фінансового сектора: тенденції, перспективи та виклики	80
Лапа М.О., Роменська К. М. Цифрові технології у фінансовій системі України: сучасність та перспективи	83
Лиса О.В. Напрями діджитал-трансформації діяльності українських підприємств	85
Литвин Ю.П., Архирейська Н.В. Вплив війни на функціонування банківської системи України	88
Макашова Є.В., Губарик О.М. Зв'язок цифрових технологій у системі заробітної плати в бюджетних установах	90
Марченко В.А., Крупельницька І.Г. Вплив нових технологій на ведення бухгалтерського обліку ЗЕД	92
Мироненко А.Ю., Кравченко О. В. Оподаткування в умовах воєнного стану	94
Михайличенко Н.М. Вплив FINTECH на розвиток світового та українського банкінгу	96
Могила І.-Л.А. Сутність та інструменти податкового планування суб'єкта господарювання	98
Назарова І.Я. Автоматизація інвентаризації – основні аспекти організації	101

Нежид Ю.С. Електронні трудові книжки: крок до цифровізації системи обліку трудових відносин	103
Остапчук С.М. Вплив діджиталізації управління на етику бухгалтера	105
Острівець Д.А. Регулювання фінансового ризику за допомогою бухгалтерського обліку на підприємстві в цифрових технологіях	107
Панченко О.Д. Використання штучного інтелекту в бухгалтерському обліку	109
Перчук О.В., Бойко Ю. Цифрові технології для автоматизації аудиторських процесів	112
Перчук О.В., Ляшенко М.С. Вплив цифрових інновацій на сферу оподаткування	114
Поліщук В.Г. Діджиталізація страхового ринку України: виклики та можливості для розвитку в умовах цифрової трансформації ...	116
Пономарьова О.Б. Управлінні банківськими ризиками в умовах діджиталізації	118
Радіонова Н.Й. Організація обліку за допомогою програми MASTER: бухгалтерія	120
Разумова Г.В., Курносова О.І. Єдина цифрова інтегрована інформаційно-аналітична система	122
Роменська К.М. Управління бюджетними потоками для забезпечення боргової безпеки України	124
Саковець І.С. Еволюція корпоративних фінансів: аналіз минулого, сучасного стану та перспективи на майбутнє	126
Терещенко Т.Є. Впровадження штучного інтелекту в страхування	129
Ткачук Н.М. Парадигма нелінійності у функціонуванні фінансового ринку	131
Тополенко Н.М., Мокрий Б.В. Документальне забезпечення готівкових операцій підприємства із застосуванням цифрових технологій	134
Харченко А.І., Вишняк М.Ю. Подальше застосування технологій штучного інтелекту у сфері фінансів	136
Ченцов В.В., Григораш О.В. Фінансові питання організації освітнього простору	138
Шерстюк О.Л. Етапи підготовки інтегрованої звітності	140

Секція 2. Трансформація менеджменту в умовах діджиталізації

Варава Л.М., Варава А.А. Застосування нейромереж у системах захисту управлінських даних підприємств	143
Варіс І.О., Потоскуєва А.Д. Збереження та зміцнення бренду роботодавця в складних умовах війни	145
Вовченко Р.С., Ліщенко Д.П. Цифрові інструменти для	

управління соціальним капіталом підприємства: нові можливості та виклики	147
Дей Д.В. Діджиталізація менеджменту: методичний аспект	149
Євтушенко О.А., Глухий А.О. Перспективи розвитку HRtech	151
Журба О.М., Оленюк К.С. Вплив цифрової трансформації на моделі організаційного управління: перспективи економічного розвитку.....	153
Івашина О.Ф., Івашина С.Ю. Методологічні аспекти дослідження інституціоналізації цифрового суспільства	155
Кахович О.О., Кахович Ю.О. Інструменти управління в умовах діджиталізації: стратегічне протиріччя	157
Ковальчук Н.В. Використання <i>Kanban</i> в управлінні командами..	159
Ковтун Н.С., Замкова В.В. Діджиталізація мотиваційного менеджменту: переваги та недоліки	161
Коляда С.П., Багро К.В. Діджиталізація управлінських та операційних процесів у діяльності банків	163
Константиновський М.Є., Луговий М.Д., Митрофанова Г.Я. Удосконалення системи управління персоналом організації за рахунок цифрових технологій	165
Корецька Н.І. Управління змінами в умовах цифрової трансформації	167
Маляр Д.В. Ефективність цифровізації бізнес процесів на промисловому підприємстві	170
Мартінович В.Г. Парадигма формування та розвитку інформаційної економіки	172
Мішенін Є.В., Ярова І. Аналіз та оцінка ефективності сталого управління лісовим господарством в умовах діджиталізації	174
Митрофанова Г.Я., Пірковець Є.М. Деякі підходи до впровадження адаптивного управління в контексті цифрової трансформації виробничого підприємства	176
Oleksiienko R. Ideas for sustainability within innovative development in the conditions of digitalization	178
Осецький В.Л., Осецька Д.В., Куліш В.А. Управління бізнес-процесами у шерінговій економіці в умовах діджиталізації	180
Пасічник Т.О. Концепція підривних інновацій К. Крістенсена: головні виклики для бізнесу	183
Петруня Ю.Є., Халл Х., Петруня В.Ю. Маркетинговий комунікаційний процес університетів: управлінські дослідження цільової аудиторії	185
Половян Н.С. Система ефективного управління медичним закладом ...	187
Половян Н.С., Куценко А.О. Проблеми системи охорони здоров'я в Україні	189

Соломка В.В., Єдинак В.Ю. Актуальні питання стратегічного планування діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах цифровізації	191
Хаджинова О.В., Ревякін О.О. Екосистемна стратегія як основа конкурентоспроможності в цифровій економіці	193
Хілуха О.А. Корпоративна етика в управлінні персоналом	195
Щепка О.В. Бізнес-моделі в умовах цифрової економіки	197
Щитов Д.М., Мормуль М.Ф., Щитов О.М. Гра з “природою” в умовах ризику та невизначеності	199
Юрчук Н.П., Воронецька І.С. Цифрові технології в управлінні кормовиробництвом	201
Якимчук Т.В. AGILE-менеджмент	203

Секція 3. Інноваційні технології публічного управління в цифровому суспільстві

Антонова Л.В., Ємельянов В.М. Державне регулювання у сфері розвитку цифрової валюти і крипторинку у світі та в Україні	207
Арутюнян В.Е. Інноваційні технології в публічному управлінні: роль штучного інтелекту	209
Біла М.О. Цифровізація як ефективний інструмент антикорупційної політики	211
Борисенко О.П., Гарнага І.В., Каблука М.В. Держава у смартфоні: сучасні цифрові трансформації	213
Борисенко О.П., Куратович С.В. Вплив міграції на економічне зростання через пропозицію робочої сили	215
Виноградова Н.Л., Попов Р.В., Голоскік В.В. Цифрова трансформація реалізації повноважень НАЗК як основа розбудови антикорупційної інституції	218
Граник Є.О. Використання штучного інтелекту в публічному управлінні: основні виклики та ризики	220
Дубицький Д.П. Діджиталізація як інструмент взаємодії органів публічного управління та інститутів громадянського суспільства	222
Дяків Н.В. Захист національних інтересів України у сфері впливу соціальних мереж	224
Журба О.М., Довженко А.О. Комунікація в епоху інформаційних технологій: виклики та можливості	227
Івашова Л.М., Комаров О.В. Цифрові технології в митній справі України: досвід ЄС та напрями розвитку в контексті митної безпеки	229
Каховська О.В., Гладка К.С., Гопанчук Н.В. Інноваційні підходи в управлінні розвитком людського потенціалу	231
Квеляшвілі І.М. Реалізація ключових аспектів реформування митної системи в умовах розвитку цифровізації	

та технологічних трансформацій	233
Копилова А.В. Інноваційні технології публічного управління в цифровому суспільстві	235
Корнєєв Р.В. Використання штучного інтелекту в регулюванні діяльності малих і середніх підприємницьких структур	237
Куніцька Т.С. Особливості набрання юридичної сили електронними документами в Україні	239
Липа М.В. Ефективність використання інноваційних технологій в публічному управлінні в епоху цифровізації	242
Музика А.А. Окремі питання щодо важливості використання електронних документів в органах публічної влади	243
Разумей М.М., Кухтін Д.О. Цифрова трансформація системи управління митними ризиками з урахуванням досвіду ЄС	246
Семенець А.В. Перспективи застосування інноваційних технологій у публічному управлінні	248
Сиромолот Е.А. Застосування технологій електронного врядування у відновленні територій	250
Тестоєдов О.А. Інноваційні підходи до мотивації державних службовців: досвід Європейського Союзу	252
Харченко А.І., Кобилін І.О. Про деякі підходи до авторизації на сайтах за допомогою ЕЦП	254
Чорич О.О. Діджиталізація культурної спадщини: сучасний стан і перспективи	256
Шевченко Н.І. Регулювання штучного інтелекту у сфері стандартизації	258
Шевченко О.О. Інноваційні підходи до функціонування системи оцінювання посадових осіб Державної митної служби	260
Яценко С.В., Марценюк О.О. Цифровізація системи управління персоналом у публічному управлінні	263

Секція 4. Міжнародні економічні відносин: цифровий формат

Basanets Yu.O., Shcholokova H.V. Economic benefits of Ireland's membership in the EU: experience for Ukraine	266
Bieliaiev A.O., Shcholokova H.V. Tasks to be performed by Ukraine on the way to full membership in the EU	268
Blyzniuk S.O., Korneyev M.V. Advantages of candidate country status for accession to the EU (on the example of Ukraine)	270
Bohorodytska H.Ye., Strilkov Ya.V. The impact of globalisation on international trade and investment	271
Kaistro K.O., Serdukov K.H. Economic advantages of Germany's EU membership	273
Khanin I., Polyakov M., Bilozubenko V. Formation of a global information space based on the Internet	275

Kolesnykova V.Ye., Shcholokova H.V. The uniqueness of the EU: more than an international organization, less than a state	277
Konovets Ye.D., Korneyev M.V. Candidate countries for EU membership: general overview	280
Kovalenko K.V., Hrachevska T.O. Ukraine and the European Union: what to expect from accession negotiations?	282
Kovalova Ye., Shcholokova H.V. Ukraine as a candidate country for accession to the EU	283
Kurylo Ya., Korneyev M.V. Approaches of the European Union to solving the global food problem	285
Leonova O.V., Hrachevska T.O. The status of Ukraine as a candidate country for accession to the EU: features and advantages	287
Malyshko D., Hrachevska T.O. Trade and economic relations of Ukraine with Germany: development trends and perspectives	288
Nosenko A.V., Hrachevska T.O. Brexit: implications for the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland	290
Nosenko A.V., Mostova A.D. Digital platforms and their role in the international economy	292
Numanova K.A., Korneyev M.V. Turkey as a candidate country for access to the EU	294
Oliinyk A.O., Hrachevska T.O. Progress of Ukraine on the way of European integration	296
Roma D.R., Mostova A.D. E-commerce in the digital ecosystem of the Republic of Korea	298
Shcholokova H.V., Taranenko I.V., Mostova A.D. European values as the basis for the functioning of the EU	301
Tarasyuk K.O. Priority of digital transformation for international business cooperation	303
Tikhvynskiy Ye.O., Bilozubenko V.S. Features of investing in the digital economy	305
Yefimenko K.O., Korneyev M.V. Peculiarities of negotiations on accession to the EU	306
Бадяєв О.В. Вплив криптовалют на міжнародну е-комерцію	308
Богородицька Г.Є., Носенко А.В. Особливості розвитку ринку транспортних послуг в Україні	310
Богородицька Г.Є., Нуманова К.А. Динаміка виробництва та споживання чаю у світі	312
Борисова С.Є. Цифровізація світового фінансового ринку: ключові тенденції	314
Грачевська Т.О. Торгівельно-економічні відносини України та Ізраїлю в умовах цифровізації економіки	316
Довбань Д.С., Стеблюк Н.Ф. Цифровізація як фактор змін у міжнародних економічних відносинах	318
Нуманова К.А., Рудянова Т.М. Застосування багатофакторного	

регресійного аналізу для оцінювання внутрішнього валового продукту України	320
Плахотнюк М.С. Управління державним боргом: зарубіжний досвід	324
Самокиш А.І., Грачевська Т.О. Цифрові валюти та їх вплив на міжнародні економічні відносини	326
Сахно Т.А., Стукаленко Д.О. Особливості митно-тарифного регулювання імпорту автотранспортних засобів в умовах воєнного стану в Україні	328
Чаплінська А.В. Ключові аспекти економічного співробітництва Норвегії та України на сучасному етапі	330
Черкасова М.О., Головка І.К. Використання цифрових технологій у дипломатії ЄС: вплив на міжнародні економічні відносини	332

***Секція 5. Суспільне життя в умовах війни та повоєнного відновлення:
інформаційно-комунікативні, соціально-психологічні
та оздоровчо-рекреаційні аспекти***

Інформаційно-комунікативні аспекти

Александренко Д.Є., Ларіна К.В. Етапи формування медіастратегії в соціальних мережах	335
Войтюшенко К.Д., Кодацька Н.О. Особливості соціальної реклами в умовах воєнної агресії	338
Герман М. Стратегічна комунікація в умовах ядерної загрози в контексті війни в Україні	340
Дрешпак В.М. Управління змінами жанро-тематичної моделі місцевого медіа: нові запити аудиторії у час війни	342
Думчиков О.В. Сервісні матеріали у регіональних онлайн-медіа в період російсько-української війни	345
Журба О.М., Дяченко А.К. Суспільство в умовах повоєнного відновлення та вплив інформаційно-комунікативних аспектів	347
Сенкевич Г.А., Ковальова І.Ю., Кісилиця А.О. Засоби привернення уваги до рекламного продукту за допомогою нестандартної лексики	349
Семьонов М.Д. Роль соціальних мереж у військовому інформаційному просторі	351
Хілько А.С., Ятчук О.М. Особливості візуального контенту в соціальних мережах	353
Цветаєва О.В., Аксьонов О. Особливості англійських газетних заголовків з ідіоматичним компонентом	356
Цветаєва О.В., Гаркавенко В. Переклад англійських газетних заголовків з компонентом “RED”	357

Чайківська М.В. Важливість інформаційно-комунікаційних технологій у підвищенні рівня інтелектуального потенціалу суспільства	359
---	-----

Соціально-психологічні аспекти

Абрамович К.А., Саврасов М.В. Особливості темпераменту та їх вплив на процес адаптації до стресу у молоді	361
Білецька А.Є., Лихолат О.А. Вплив контузії на психологічне здоров'я учасників бойових дій в Україні	363
Виноградова Д.С., Панфілова Г.Б., Хоменко С. Зв'язок стилів батьківського виховання та стан тривожності у сучасних підлітків	365
Галан А.С., Лихолат О.А. Особливості самооцінки та самоповаги у студентському віці	367
Деркач Л.М., Атаманенко К.М. Кліпова свідомість сучасної студентської молоді – ментальна модель сучасної реальності: нерозв'язані проблеми	369
Деркач Л.М., Дуленко Т.В. Соціально-психологічні аспекти діяльності студентів на виробничій практиці: специфіка	371
Деркач Л.М., Остапенко М.Г. Когнітивно-інформаційна війна 2022–2024: маніпуляція свідомістю українців	373
Деркач Л.М., Проявіна А.О. Психолого-соціальна підтримка та ментальне благополуччя населення України в умовах когнітивної війни: виклики та стратегії подолання	375
Деркач Л.М., Сірик Б.С. Вплив кризових ситуацій у сім'ї на розвиток особистості дитини	377
Дуленко Т.В. Агресивність осіб студентського віку з різним типом гендерної соціалізації	379
Дуля Т.К. Емоційний інтелект підлітків: зростання, розвиток, вплив на соціальну адаптацію	381
Затула К.М., Салюк М.А. Основні чинники формування ціннісних орієнтацій у студентів	383
Ільницька А., Панфілова Г.Б. До проблеми дослідження тривожності українських студентів у сучасних умовах	385
Козіс А.А. Особливі освітні потреби в умовах воєнного стану	387
Костишева О.В., Панфілова Г.Б. Психологічне здоров'я особистості в умовах війни	389
Луснікова О.Т., Склянська О.В. Психологічні аспекти лідерства в підлітковому віці	391
Малихіна А.В., Саврасов М.В. Взаємозв'язок девіантної поведінки та агресії у студентському середовищі	393
Пайос Є.С., Лихолат О.А. Методологія дослідження поведінки в конфліктних ситуаціях	395

Пашковська А.С., Єдинак В.Ю. Соціально-психологічні аспекти суспільного життя в умовах війни	397
Саврук Т.П. Особливості ставлення батьків до дітей з особливими освітніми потребами	399
Симонян Ж.Р., Лихолат О.А. Психологічні механізми впливу віртуального спілкування на емоційний стан підлітків	401
Стрижак О.О. Проблеми функціонування українського ринку праці в умовах воєнного стану	403
Ткачова М.С., Салюк М.А. До проблеми дослідження оптимізму/песимізму в сучасній психологічній науці	405
Шевяков О.В. Соціально-психологічні аспекти адаптаційного потенціалу життя біженців в умовах вимушеної міграції	407
Шимитило К.І., Склянська О.В. Суб'єктивне переживання самотності та життєстійкість особистості	409
Шпота Ю.О., Лихолат О.А. Соціальна тривожність як чинник успішності навчання студентів	411
Шуляк О.В., Маловічко О.В. Аналіз сучасних практик реалізації програм підтримуючої терапії	413
Харцій О.М. Тривожно-депресивна симптоматика у студентів із зони бойових дій	415
Хвесік Д.Є., Панфілова Г.Б. Особливості маніпулятивного ставлення у студентів в сучасних умовах	417
Юркова М.М. Організація надання соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям	419

Оздоровчо-рекреаційні аспекти

Honchar Yuliia. Dietary adaptations in the context of chronic stress induced by warfare: unravelling unique patterns and considerations	421
Korchenko M., Volkova S. Study of the application of neural networks in the diagnosis of lung lesion	423
Lutsenko Iryna, Bezpalko Valery. The role of physical activity in the lives of college students	425
Бузоверя А.Г. Фізіологічні показники тренуваності у студентів I курсу з різним рівнем рухової активності	427
Бузоверя А.Г., Минак А.А. Черлідінг як засіб рухової активності та зміцнення здоров'я серед студентів	430
Кондратенко В.В. Сучасні технології оздоровчо-рекреаційної рухової діяльності	432
Кондратенко В.В., Мельник В.О. Суспільне життя в умовах війни та повоєнного відновлення: оздоровчо-рекреаційні аспекти	435
Черевко А.Д. Роль спорту в підтримці фізичного та психічного здоров'я під час воєнних конфліктів: оздоровчо-рекреаційний аспект	437

*Секція 1. Цифрові технології у сфері фінансів, обліку,
аудиту та оподаткування*

Māris Jurušs, Dr.oec., Associate Professor,
Riga Technical University

DIGITAL TRANSFORMATION OF TAX ADMINISTRATION

Highlights

- Reverse Compliance – novel method in tax administration;
- Ones Stop App – future solution of user-friendly mobile tool for worldwide tax compliance;
- Data Lake – a data treasury for tax administrations served by artificial intelligence.

Introduction

These days, digitization is a crucial component that makes it possible to connect people and technology [1]. To increase the effectiveness and efficiency of tax administration, policymakers should expedite the digital transformation process [2]. One of the critical advantages of digitizing the tax administration process is the ability to save time and resources in today's busy lives [3].

At the heart of the digital transformation in tax administration is a paradigm shift in attitudes towards the taxpayer, the tax collection process, and the technologies used. The object of digital transformation is the interaction of human, processes and technologies. In turn, the subject of digital transformation is personnel performance, process automation and technology productivity.

The aim of the study is to assess what would be the most effective measures for a successful digital transformation in tax administration. The research hypothesis is that a modern digital transformation in tax administration should be based on innovative solutions from the business environment that motivate taxpayers' morale, reduce tax compliance time, and integrate different systems used. The tasks of the study are to look at possible solutions to improve attitudes towards and from taxpayers, to suggest practical solutions to make paying taxes more convenient and efficient, as well as to make proposals for possible technological improvements, including the use of artificial intelligence in tax administration.

From enforcement towards client approach

Attitude towards the taxpayer should be formed depending on customer segmentation [4]. In the field of taxation, the basis of customer segmentation is formed by the rating of taxpayers. The taxpayer rating has already been successfully implemented in different countries [5]. Experts have also recognized the Latvian taxpayer rating system as highly advanced [6], [7]. It needs to be further developed, including creating a single European Union taxpayer rating system that could be used to analyse counterparty risk in cross-border transactions.

The growth and motivation of employees are the basis for the effective functioning of any organization. Digital skills are an essential competence of a tax professional [8]. Employees should regularly improve their skills and knowledge to keep up with technological progress and use relevant digital solutions in tax administration.

Today's remote work opportunities open up new perspectives for flexible working hours and privacy balance, which also increases the well-being of employees. This would be useful for tax auditors and other employees of the tax administration. Remote working opportunities reduce costs and otherwise have a positive impact on sustainability. However, the employer could also assess the need to compensate the employee's private costs for the provision of work and reflect on other aspects, such as controlling working time or the task performed.

From self-declaration towards automatic withholding of taxes

Tax obligations are fulfilled based on self-declaration – the taxpayer must account for everything, calculate, declare and pay the tax. This is what makes the process time-consuming and inefficient [9]. The digital transformation should change how we have done so far – creating a reverse tax compliance system in which it is not the taxpayer who reports to the tax administration, but the tax administration is accountable to the taxpayer.

Latvia has been operating for several years commercial activity income account [10], in which the taxpayer is automatically withheld tax on income. For the time being, this system can be used by a very limited part of taxpayers, i.e. sole proprietorships and microenterprises that receive income in the form of non-cash. However, the system could be expanded in the future.

The Latvian tax administration plans to simplify the annual income declaration system for personal income taxpayers – natural persons. To receive an overpayment of tax, the taxable person must connect to the system and submit a return. A simplified declaration can be submitted, but this, too, requires time and skills. Unfortunately, many people do not do this, but objections and scepticism to taxes remain. It is planned that the process will be simplified; that is, the tax administration will refund the tax if the taxable person does not change the return. With automatic refunds, this will already be progress in the current tax administration (first phase).

In today's dynamic time, everyone has become mobile, and many things are sorted out with mobile apps. Tax administrations should also actively use such apps, creating a convenient app for all taxpayers for different purposes, including residency or other issues.

To streamline the tax compliance process, it is necessary to use modern digital technologies to solve the process's complexity. For example, various systems have long been in operation in the business, which will recognize the information contained in the invoice and record the relevant data in the company's accounting systems; this means that it may be necessary not to

cancel or simplify processes, but to build a simple process for the user himself about complex things. This means making complex things invisible or organizing the process in a user-friendly way.

From separate systems towards a single tax area

Customs and excise systems are pioneers in digital compliance processes. The Eriipa Union operates common e-customs systems. Also, in the field of excise, there is a special system that ensures the traceability of goods [11]. The digitalisation of VAT is lagging far and should have taken place in the single market a long time ago, but the European Commission has yet to be able to achieve this. That is why the Member States themselves are trying to tackle something. The e-invoicing system would be a good tool for real-time VAT control, [12] which would not only ease the requirement for invoicing, but could significantly reduce the risk of VAT fraud if such a system is also used for tax risk analysis [13]. In addition, the introduction of real-time data submission could lead to the abandonment of additional declarations later (phase two) since it is unclear who will declare what would have already been submitted.

Artificial intelligence should not replace the employee but help to organize the work better and more efficiently. It should be an effective tool that could assist in tax risk analysis, tax revenue assessment and other processes, such as helping to assess tax revenue forecasts or the impact on the economy. Artificial intelligence can be used in control measures, such as image analysis of cargo scanners, and customer service, such as virtual assistants or decision makers. However, the capabilities of artificial intelligence are certainly even more diverse in helping policymakers and administrations. Universities could play an important role here, offering the resources they have created and developed, creating a hub of digital excellence for cooperation with the public administration.

Finally, the use of data must be complete so that data from different sources and organizations are available together and can be used for both corollary purposes, automatic tax calculation (third phase), reporting purposes, and creating open data sets for analysis and research. To achieve this, it is optional to store data in the cloud but to build a single integrated data lake.

Conclusions

Digital transformation in tax administration is essential to improve efficiency and effectiveness. It involves a paradigm shift based on the interaction of people, processes and technologies. The study aims to evaluate the most effective measures for successful digital transformation. This includes customer segmentation, employee growth and motivation, changing self-declaration to automatic withholding of taxes and integration of separate systems into a single tax area. Artificial intelligence can help improve work, and the use of data must be fully operational to ensure efficient tax administration.

Key words: tax, administration, digitalisation, transformation.

JEL classifications: H2, H83.

References:

1. Košovská I., Hallová M., Váryová I., Šilerová E., Hennyeyová K. and Cihelka P. The Digital Economy in the Context of Digital Transformation and Their Impact on the Electronification of Accounting Processes in the Slovak Republic. *Agris On-line Pap. Econ. Informatics*. 2022. Vol. 14. № 4. P. 53–65. doi: 10.7160/aol.2022.140405
2. Saruji S. C., Hamid N. A., Shamsuddin R., Othman R. D. Determining the Factors of Tax Agents' Readiness Towards the Digitalisation of Tax Administration. *Rev. Econ. Financ.* 2023. Vol. 21. P. 32–42.
3. Sobotovičová Š. and Blechová B. Perception of business entities towards digitization of tax administration in the Czech Republic. *E a M Ekon. a Manag.*, 2021. Vol. 24. № 3. P. 208–223. doi: 10.15240/TUL/001/2021-3-012
4. Jurušs M. and Kalderauska S. Possible implementation of key account management principles in tax administration. *Acta Prosper.*, 2017.
5. Luo J. and Guo C. Governance or reputation? Flexible tax enforcement and excess goodwill: Evidence from the taxpaying credit rating system in China. 2023. doi: 10.1016/j.cjar.2023.100316
6. SRS, “Taxpayer Rating System | Valsts ieņēmumu dienests,” 2024. URL: <https://www.vid.gov.lv/en/taxpayer-rating-system> [accessed: 26-Mar-2024].
7. Stendere Kristine. Latvia to Launch a Rating System for Companies | Intra-European Organisation of Tax Administrations. *The Intra-European Organisation of Tax Administrations (IOTA)*. 2024. URL: <https://www.iota-tax.org/news/latvia-launch-rating-system-companies> [accessed: 26-Mar-2024].
8. Galeeva N. N., Shamonin E. A., Rudneva Y. R., Kantor O. G. and Rogacheva A. M. Expanding the Competencies of the Tax Specialist of the Future in the Context of Digital Educational Realities. *Educ. Asia-Pacific Reg.* 2022. Vol. 65. P. 325–333, doi: 10.1007/978-981-16-9069-3_36/COVER
9. Campbell D. F. J. and Hanschitz G. Digitalization of tax: Epistemic tax policy in *Handbook of Cyber-Development, Cyber-Democracy, and Cyber-Defense*. 2018. P. 87–98.
10. SRS, “Commercial Activity Income Account (SDI) | Valsts ieņēmumu dienests,” 2024. URL: <https://www.vid.gov.lv/en/commercial-activity-income-account-sdi> [accessed: 26-Mar-2024].
11. EC, “Excise Movement Control System – European Commission,” 2024. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation-1/excise-duties/excise-movement-control-system_en [accessed: 26-Mar-2024].
12. Müller R. Proposal for an Automated Real-Time VAT Collection Mechanism in B2C E-Commerce Using Blockchain Technology. *Int. VAT Monit.* 2020. Vol. 2020. № 3. P. 135–138.
13. Jurušs M., Šmite-Rože B., Zēna-Zēmane D., Celmiņš M. and Pole E. Possible options for ensuring of tax compliance in *11th International Scientific Conference “Business and Management 2020,”* 2020. doi: 10.3846/bm.2020.514

Mozghovyi Yaroslav, PhD, Doctoral researcher,
Department of Finance, Banking and Insurance,
Interregional Academy of Personnel Management

RESILIENCE AND INNOVATION IN FINTECH COMPANIES: NAVIGATING GLOBAL ECONOMIC AND GEOPOLITICAL SHOCKS

In the rapidly evolving landscape of financial services, fintech companies have emerged as beacons of innovation and agility. Unlike traditional financial institutions, fintechs leverage cutting-edge technologies to redefine the norms of financial interactions, providing streamlined, user-friendly, and accessible services. However, the volatile nature of global markets, underscored by economic and geopolitical shocks, poses significant challenges to these enterprises. This essay explores how fintech companies adapt and thrive amidst such uncertainties, maintaining resilience through technological advancements and strategic foresight.

Fintech companies operate at the intersection of finance and technology, sectors that are highly susceptible to global shifts. Recent events such as the COVID-19 pandemic, the U.S.-China trade war, Brexit and Russian invasion of Ukraine have tested the stability and adaptability of the fintech sector. These events disrupt market dynamics, affect consumer behavior, and lead to swift changes in national and international regulations.

For example, the pandemic accelerated the shift towards digital payments and online banking, with consumers seeking contactless transactions to reduce health risks. Conversely, trade wars and geopolitical tensions can lead to increased scrutiny of cross-border financial transactions and changes in regulatory landscapes, compelling fintechs to rapidly adjust their operational strategies.

Fintechs' core strength lies in their ability to quickly integrate emerging technologies to mitigate risks associated with economic and geopolitical instability. Key technological adaptations include:

- blockchain technology: by integrating blockchain, fintechs enhance the transparency and security of transactions. This technology is particularly beneficial in times of geopolitical tension where trust is low and scrutiny is high;
- artificial intelligence and machine learning: these technologies allow fintechs to improve risk management and fraud detection, adapting to new threats that emerge from rapidly changing global scenarios;
- robust data analytics: in the face of shifting market dynamics, powerful data analytics enable fintech companies to understand and predict consumer behavior, helping them to tailor products and services to new market realities swiftly.

Strategically, fintech companies often adopt a flexible approach to both market entry and operations, allowing them to scale or retract operations in certain regions without substantial capital expenditure. Moreover, they tend to engage actively with regulatory bodies to ensure compliance and to influence policy development favorably.

As a case study we can mention Revolut, a UK-based fintech, which during the Brexit negotiations, faced significant uncertainty regarding its ability to operate across Europe. Anticipating regulatory changes, Revolut obtained a European banking license in Lithuania, ensuring they could maintain services across the EU irrespective of the Brexit outcome. This proactive approach not only safeguarded their existing market but also positioned them to expand into new European markets.

Another prominent example of the role of fintech companies in turbulent times is a Russian invasion of Ukraine during which fintech companies, especially modern neobanks, played a pivotal role in facilitating support for Ukrainians. These digital-first financial entities enabled rapid, borderless fund transfers, allowing global contributions to flow into humanitarian and defense-related crowdfunding projects. As traditional banking infrastructures faced disruptions and challenges due to the conflict, the agility and technological prowess of neobanks ensured that individuals could instantly support Ukrainian needs.

Furthermore, recognizing the urgent requirements of displaced individuals, many fintech platforms simplified their account opening processes for Ukrainian refugees within the EU. These adjustments not only provided refugees with immediate access to financial services but also enabled them to receive direct financial aid and manage their finances amidst the upheaval. By leveraging their digital capabilities, fintechs effectively supported both immediate relief efforts and longer-term stability for those affected by the conflict, demonstrating the sector's critical role in crisis response and management.

As fintechs continue to navigate through the choppy waters of global economics and politics, their future will likely focus on enhancing digital resilience and further embedding flexibility into their business models. Policymakers have a crucial role to play in crafting regulations that enable innovation while ensuring stability and security in the financial system. Initiatives such as regulatory sandboxes, which allow fintechs to test new products in a controlled environment, are vital in fostering innovation.

Fintech companies epitomize the spirit of innovation and resilience in the face of global economic and geopolitical challenges. By leveraging advanced technologies and maintaining strategic flexibility, they not only survive but thrive, turning adversities into opportunities to reshape the financial landscape. As global tensions persist, the ability of fintechs to adapt and innovate will remain key to their sustained success and growth in the digital economy.

References:

1. Baltgailis J., Simakhova A. The technological innovations of fintech companies to ensure the stability of the financial system in pandemic times // *Marketing i menedžment inovacij*. 2022. №. 2. C. 55–65.
2. Gopal M., Schnabl P. The rise of finance companies and fintech lenders in small business lending // *The Review of Financial Studies*. 2022. T. 35. № 11. C. 4859–4901.
3. Najaf K. et al. Fintech and corporate governance: at times of financial crisis // *Electronic Commerce Research*. 2024. T. 24. № 1. C. 605–628.

Fesenko V.V., Doctor of Economics, Professor
Professor of the Department of Accounting, Audit, Analyses and Taxation,
University of Customs and Finance, Dnipro, Ukraine

JOINT AUDITS AS AN INNOVATIVE FORM OF CONFIRMATION OF PUBLIC REPORTING IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION

The study of the processes of confirmation of public financial statements in the context of European integration is becoming increasingly relevant due to the growing number of companies whose reports are subject to mandatory independent audit.

Joint audits should be considered as a tool to reduce information asymmetry and reduce the cost of auditing, which should reduce the level of dependence and bias of auditors. The formation of joint audits, which involve the performance of audit procedures by several auditors, is simplified in the context of digitalization and can guarantee the objectivity of economic information about business entities.

The International Federation of Accountants defines: «In joint audits, two (or more) audit firms are appointed to share responsibility for a single audit engagement and to produce a single audit report. Joint audits typically involve joint planning, fieldwork allocated between the firms, and a cross-review by each firm of the other’s work. The firms jointly report to the audit committee and are both party to the audit report» [1]. According to the International Federation of Accountants The majority (70%), either permit joint audits (in 22 jurisdictions, an audited company voluntarily elects a joint audit engagement) or require its use under OHADA requirements (17 jurisdictions). France is the largest economy to require joint audits for all listed companies (since 1984) that prepare consolidated financial statements. Denmark required joint audits for all listed companies from 1930 to 2005. Countries that require joint audits for entities in specific industries or sectors include Bulgaria, Dominican Republic, Egypt, India, Liberia, Saudi Arabia and South Africa [2].

The most controversial issues regarding the feasibility of introducing joint audits continue to be the cost (joint audits cost more for clients) and the likelihood of improving the quality of audit results (are four eyes really better than two?).

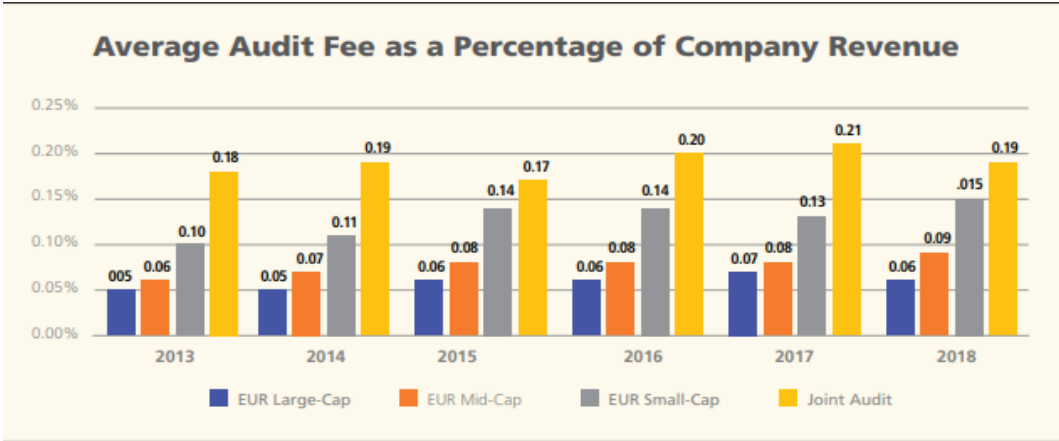

Fig. 1. Average audit fee as a percentage of company revenue, % [2]

The discussion of joint audits and their impact on the quality of audit reports continues in the works of foreign authors [3], who argue that audits involving several specialists from different independent audit firms can improve the quality and reliability of the audit, which will positively affect public confidence in the financial statements of companies and the reputation of auditors as economic agents. However, the cost of such audits and the impact of joint audits on the market concentration of audit services remain controversial. If we consider joint audits as a modern, up-to-date form of confirmation of financial and non-financial statements of companies for a wide range of information users, we can distinguish several forms of joint audits (Figure 2).

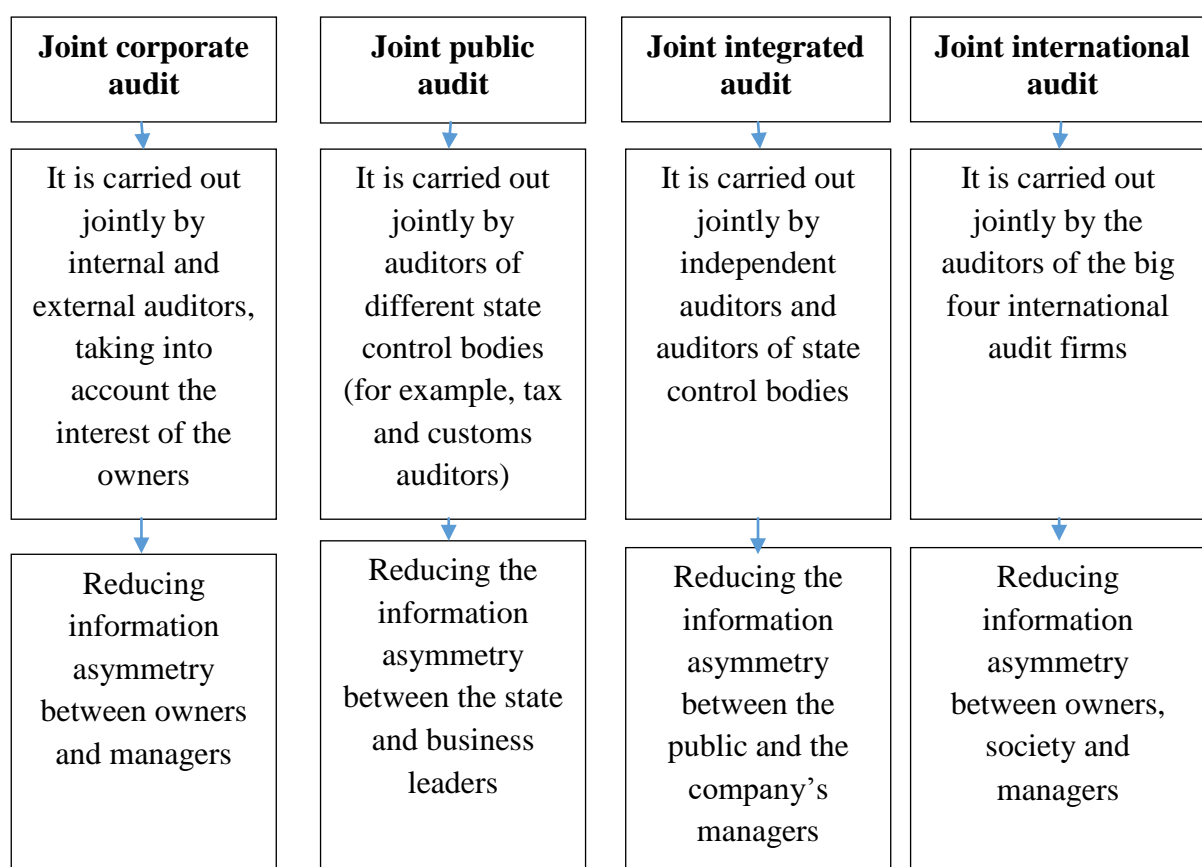

Fig. 2. Forms of joint audit in the context of reducing of information asymmetry

The introduction of joint audits in the system of independent professional audit of the financial statements of enterprises necessitates the definition of the characteristics of such an audit engagement (service), the level of responsibility of auditors in the performance of such services and the conditions of interaction between auditors involved in joint audits.

References:

1. An analysis of audit fees as a percentage of corporate revenue. URL: <https://www.ifac.org/publications/audit-fees-survey-analysis-audit-feespercentage-corporate-revenue>

2. Joint Audit: The Bottom Line – The Evidence is Unclear. URL: <https://blog.auditanalytics.com/implications-of-the-cmas-call-for-a-joint-audit-among-the-ftse-350>

3. Velte P. What do we know about empirical joint audit research? A literature review. *Accounting and financial control*. Vol. 1. Is. 1. P. 4–14.

Архірейська Н.В., к.е.н., доц.,
декан факультету фінансів Університету митної справи та фінансів
Подеряко А.Г., аспірант, асистент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРІ ОЦІНКИ ЙМОВІРНОСТІ КРЕДИТНОГО ДЕФОЛТУ В УМОВАХ ВИСОКОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

У сучасному динамічному фінансовому світі кредити відіграють значущу роль у стимуляції економічного зростання, тому оцінка ймовірності кредитного дефолту набуває критичної ваги. Цифрові технології, такі як машинне навчання, штучний інтелект та аналітика великих даних, пропонують революційні можливості для покращення точності та ефективності цього процесу.

Проте, окрім безсумнівних переваг, їх впровадження на сьогодні потребує складної адаптації до наявної високої невизначеності економічної динаміки під впливом викликаних війною екзогенних стресів [1] за такими напрямками досліджень:

– обробка даних – їх джерела та методи, що застосовуються для аналізу великих обсягів даних, та організація захисту даних;

– моделювання та прогнозування: алгоритми машинного навчання та статистичні моделі прогнозування ймовірності кредитного дефолту тощо, як основа цифрових методів оцінки ймовірності кредитного дефолту.

Війна призвела до кардинальних змін в економічному середовищі України, що унеможливило використання практично всіх PD-моделей, які були верифіковані на статистичних даних довоєнного періоду. В контексті цього розглядаються деякі шляхи щодо адаптації відповідних цифрових технологій до нових викликів. Після такої адаптації цифрові технології мають забезпечувати безперервність діяльності фінансових установ навіть в умовах широкомасштабних бойових дій, про що свідчить успішний національний досвід, на який посилаємося нижче.

При цьому технологічну основу забезпечення безперебійної діяльності, на нашу думку, створюють три компоненти: хмарна ІТ архітектура, централізована підтримка моделей оцінки, високий рівень автоматизації процесу оцінки. Для реалізації такої архітектури потребується створення математичної моделі (комплексу моделей) та

відповідних алгоритмів оцінки ймовірності кредитного дефолту, яка максимально охоплювала б весь процес такого оцінювання. Це дозволить мінімізувати застосування емпіричних підходів на основі професійних суджень або простої історичної екстраполяції, що суттєво підвищить можливості застосування сучасних цифрових технологій в цій сфері.

Прикладом реалізації такого підходу є хмарний SaaS-сервіс MacroFin 9™ [2], який дозволяє банкам «без надмірних зусиль» використовувати як єдиний комплекс сукупність складних математичних моделей, що реалізують вимоги МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» [3]. Модульна ІТ платформа створює гнучкий інструментарій, що дозволяє самостійно компонувати різноманітні моделі в єдиний комплекс в залежності від потреб фінансової установи.

Адаптація моделей оцінки ймовірності кредитного дефолту для застосування в умовах високої невизначеності, на нашу думку, слід здійснювати на основі «двокомпонентної» методологічної концепції. Її сенс в тому, що спочатку визначається оцінка стресової ймовірності дефолту на звітну дату, а надалі її величина використовується для розрахунку за певними макроекономічними сценаріями прогнозних динамічних часових рядів системно чутливих ймовірностей дефолту.

Як показала практика, це дозволяє оперативно адаптувати моделі та здійснювати оцінку дефолту в безпрецедентних умовах широкомасштабної агресії, враховуючи як системний ризик, так і ідіосинкратичний (індивідуальний) ризик позичальника, у тому числі за рахунок формалізованої оцінки факторів підвищеного кредитного ризику.

При цьому модельна оцінка стресової ймовірності дефолту до корегування на підвищений кредитний ризик здійснюється на основі історичних даних, проте інтерпретується у якості міри потенційної стійкості позичальників та їх здатності до відновлення після стресу. Формалізована оцінка факторів підвищеного кредитного ризику мінімізує суб'єктивізм або недостатність/неповноту інформації в умовах високої невизначеності шляхом застосування методів аналізу ієрархій Saaty [4], Фішберна [5], узгодженням експертних оцінок [6].

Отже використання цифрових технологій у сфері оцінки ймовірності кредитного дефолту в умовах високої невизначеності практично неможливо без здійснення відповідної адаптації. Представлені вище підходи щодо такої адаптації потребують подальшого дослідження, враховуючи безпрецедентність умов їх застосування, відсутність історичного досвіду, а також обмеженість відповідної практики.

Список використаних джерел:

1. Stulei V.A., Poderiako A.G., Gorzelak O. Problems of assessing the macroeconomic impact on the probability of credit default in conditions of high uncertainty. *Scientific view: economics and management*. 2023. № 3 (83).
2. URL: <https://macrofin9.com.ua>

3. International Financial Reporting Standard 9 (IFRS 9). Financial instruments. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS_9_Ukrainian-compressed.pdf (date of access: 28.09.2023).

4. Saaty Thomas L. Eigen weight or, an logarithmic lease squares / Eur. J. Oper. Res. 1990. V. 48. № 1. P. 156–160.

5. Fishburn Peter C. Methods and models in the social sciences. ISSN 0076-6828. Mouton, 1972. 104 p.

6. Згуровський М.З. Сценарний аналіз як системна методологія передбачення. *Системні дослідження та інформаційні технології*. 2002. № 1. С. 5–36.

Бабенко Л.В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів

ТРАНСФОРМАЦІЇ РОЛІ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ БУХГАЛТЕРА В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Бухгалтерський облік не залишився осторонь процесів цифровізації економіки. Разом з цим і стейкхолдери посилюють вимоги до фахівців з обліку, оподаткування, аналізу і аудиту щодо наявності у них цифрових компетентностей та вміння застосовувати інноваційні інформаційні технології.

Під впливом глобалізації бухгалтери усіх країн масово усвідомлюють нову місію власної професії, розвиваючи свій неформальний інститут і сприяючи керованості й довірі у світовому соціально-економічному просторі.

Бухгалтер у перспективі стане своєрідним інформаційним аудитором, який стежитиме за тим, щоб на підприємстві у програмному забезпеченні все відбувалося за встановленою схемою, виправляючи рідкі за частотою прояву збої, неточності, помилки, переглядаючи доцільність та правильність автоматично створених звітів, вносячи корективи у такі звіти за необхідності.

Діджиталізація обліку зміцнила, а не похитнула позиції бухгалтерів на ринку праці, вивільнивши потенціал бухгалтера для роботи в напрямі моделювання звітності та управління її змістом. Зникнення професії бухгалтера внаслідок цифрових технологій неможливе. Перспектива бухгалтерської професії в цифровому світі має базуватися на трансформації місії бухгалтера в процесі гарантування економічної безпеки бізнес-структур і достовірного безпекового представлення бізнесу у звітності.

Таким чином, крім реєстрації фактів господарського життя, формування фінансової звітності та інформаційного забезпечення управлінських рішень, сьогодні місія бухгалтерської професії полягає у підготовці нефінансової звітності, гарантуванні економічної безпеки і створенні можливостей для сталого розвитку як окремих підприємств, так і національної економіки загалом.

Суттєві технологічні та інформаційні зміни, спричинені діджиталізацією економіки, а також розширення інформаційного потенціалу економічного простору сприяють розвитку методології та організації процесу обліку, стимулюють модернізацію науки про бухгалтерський облік, актуалізують проблему позиціонування облікової системи, та підвищення престижу професії бухгалтера. Це в свою чергу сприяє збільшенню вимог, які ставляться сучасному бухгалтеру: знання іноземних мов стає не просто бажаним, а необхідним; знання різноманітних програмних продуктів та вміння працювати в них на рівні «впевнений користувач»; знання сучасної бухгалтерської термінології тощо.

В умовах цифровізації обліково-аналітичної роботи важливим є належна та раціональна організація цифрового робочого місця бухгалтера, що вимагає належної організації, користування та управління, оскільки воно має відповідати змісту та характеру роботи. Це має бути не просто устаткована необхідними матеріальними засобами і технікою зона, а інформаційно-технічне та комунікаційне забезпечення ефективної діяльності облікових працівників, створення для них більш сприятливих умов праці.

В умовах цифрової економіки робоче місце бухгалтера передбачає цифровізацію упорядкування і планування загального керівництва процесом бухгалтерського обліку; цифровізацію організації бухгалтерського обліку, контролю та аналізу; інформатизацію підготовки прийняття управлінських рішень.

Цифрове робоче місце бухгалтера сприяє гнучкості в методах виконання посадових обов'язків обліковців, стимулює їх взаємодію, підтримує децентралізовані та мобільні робочі середовища, передбачає вибір технологій для роботи. Перевагами цифрових робочих місць є зменшення витрат на апаратне забезпечення, офісні приміщення, відрядження тощо.

Цифрова грамотність в умовах стрімкої діджиталізації управлінських процесів стала незамінним складником професійної кваліфікації працівників фінансово-економічної сфери. Для бухгалтера навички використання цифрових технологій є особливо важливими з огляду на необхідність збору й обробки великих інформаційних масивів.

Передумовою виникнення цифрової грамотності бухгалтера є автоматизація облікових процесів (окремих облікових процедур), яка переросла в комп'ютеризацію – використання персональних комп'ютерів в роботі бухгалтера, що завершилося розробленням й упровадженням спеціальних корпоративних систем управління підприємством.

Цифрова грамотність не є лише результатом навчального процесу, а скоріше відповіддю (адаптацією) працівника на виклики зовнішнього середовища, яке швидко змінюється.

Комплексний підхід до цифровізації обліку включає перелік цифрових навичок та компетенцій бухгалтера, доступ до сучасних ІТ-технологій. Представники професії мають володіти інструментами та компетенціями, щоб бути конкурентними в цифровому суспільно-економічному середовищі.

Майбутній фахівець з бухгалтерського обліку, крім принципів і правил, способів, прийомів ведення бухгалтерського обліку, має отримати знання і компетенції за якісними сучасними організаційно-технічними і технологічними рішеннями, пов'язаними з інтернет-технологіями, сучасною ІТ-інфраструктурою, аналітичними платформами, системами комунікацій, засобами ведення віддаленої документації для успішного виконання професійних функцій обліковця.

Також, при підготовці фахівців за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» у вишах слід враховувати реалії соціально-комунікативного стану суспільства, типи мислення, рівень розвитку інформаційних технологій і систем, з урахуванням запитів сучасного бізнесу і способів його здійснення.

Основними напрямками удосконалення підходів до підготовки фахівців зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування», які в подальшому можуть допомогти дати відповідь на виклики діджиталізації, є:

- створення баз виробничої практики на набуття ІТ-навичок під контролем зацікавлених роботодавців, оскільки важливим джерелом знань є практична робота студента на виробництві. Необхідним є поглиблення зв'язків університетів із роботодавцями для спільного обговорення та вирішення питань. Разом з тим завданням університетів має стати створення умов для формування компетенцій digital-економіки в режимі онлайн;

- налагодження зв'язку між професійними організаціями та університетами, роботодавцями та викладачами для забезпечення синергетичного ефекту від підготовки нової генерації випускників, актуалізації знань та навичок бухгалтерів-практиків;

- розвиток цифрової компетентності у викладачів та студентів на основі співпраці різних кафедр та студентських колективів та їх діяльності на стиках наук. Ідеться як про удосконалення змісту навчання, так і про використання ІТ-можливостей навчання для виконання спільних проєктів студентами різних спеціальностей;

- запровадження навчальних планів нового покоління, які б дозволяли забезпечувати ґрунтовну підготовку та розвивати таланти тих, хто хоче стати лідером у професії і потребує глибоких знань із інформаційних систем, автоматизації і діджиталізації облікових процесів.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

2. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p>

3. Правдюк Н.Л., Мулик Т.О., Мулик Я.І. Управління фінансовою безпекою підприємств: обліково-аналітичний аспект : монограф. К.: Центр учб. літ., 2019. 224 с.

4. Управлінські інформаційні системи в обліку та оподаткуванні : навчальний посібник / Краєвський В. М., Титенко Л. В., Паянок Т. М., Параниця Н. В., Богдан С. В. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. 288 с.

Балашова О.В., к.е.н.,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва

Гайченя Ю.О., здобувач вищої освіти

Донбаської державної машинобудівної академії

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ТА КОНТРОЛЬНО-АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасних умовах економіки держави, для того щоб перевірка платника податків стала ефективним інструментом податкового контролю, необхідно, безумовно, щоб найбільш пріоритетна увага приділялася аналізу, при якому має бути обов'язкове обґрунтування відбору обраних платників податків для проведення в умовах адміністрування контрольно-аналітичної частини перевірки. Тому перевага для призначення виїзних податкових перевірок щодо всіх платників податків має бути надана тільки з достатньо обґрунтованих причин, а сама виїзна податкова перевірка має бути результативно-ефективною.

В ході аналізу сум податкових зобов'язань податковими органами виявляються тенденції зміни перерахованих показників, досліджуються фактори, що вплинули на них, викладаються обставини невідповідності між обчисленими та сумами податкових платежів, що надійшли (за їх наявності).

Існує три рівні передперевіркового аналізу (рис. 1).

Результати попереднього аналізу фінансово-господарської діяльності будь-якого платника податків слід фактично підтверджувати документами, які доводять факт про правомірність дій платника податків і не суперечать законодавству державних органів. Аналіз кожного платника податків дає змогу визначити оцінку ризику при ефективності включення до плану виїзних податкових перевірок.

Податкове адміністрування – це «комплекс заходів адміністрування, які здійснюються податковим органом на підставі державних законів та інших нормативно-правових актів України» [2]. Його мета – це якісний аудит за дотриманням податкового законодавства юридичними та фізичними особами.

Якісне податкове адміністрування залежить від професійних якостей та досвіду податкового інспектора та не залежить від виду податкової перевірки (камеральна чи виїзна податкова перевірка) або податкового моніторингу.

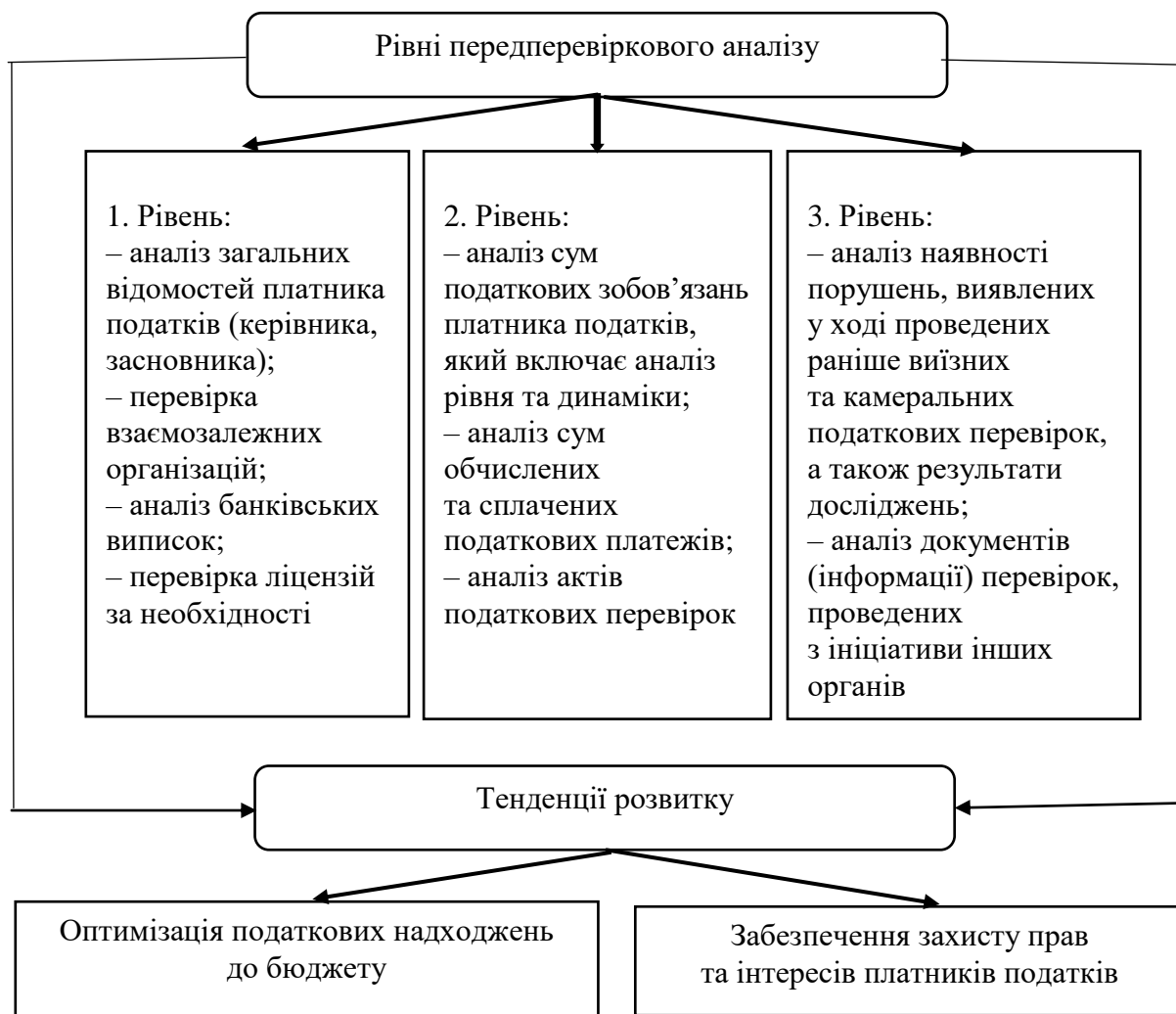

Рис. 1. Рівні передперевіркового аналізу

Джерело: складено автором на основі [1].

У зв'язку з впровадженням у податкові органи програмного комплексу АІС, податкове адміністрування стало більш цифровим, при цьому існують такі проблеми: скорочення термінів проведення податкових перевірок; плинний кадровий склад податкових інспекторів; проблеми міжвідомчої взаємодії між податковими органами з іншими органами державної влади; високий документообіг; застосування агресивних схем уникнення оподаткування [3].

При виявлених проблемах податкового адміністрування необхідно внести зміни та підхід до якісного податкового адміністрування, а саме: змінити добір проведення податкових перевірок; якісне податкове адміністрування за наявності висококваліфікованих спеціалістів у галузі податків та зборів; нові програмні продукти, що дозволяють детально аналізувати всі фактори господарських операцій платника податків; зміна угод міжвідомчої взаємодії між податковими органами та іншими державними органами влади; інформаційна взаємодія податкового органу

не тільки на паперовому носії, а у вигляді електронного документообігу; якісне проведення заходів податкового контролю під час реєстрації платника податків, шляхом збільшення додаткового часу під час реєстрації платника податків.

Вище запропоновані рішення щодо вдосконалення податкового адміністрування допоможуть вирішити прогалини та проблеми у податковому законодавстві, що дозволить податковим органам якісно проводити податкове адміністрування незалежно від виду та характеру податкової перевірки, тим самим якісно та законодавчо обґрунтовано поповнювати держбюджет України.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. Дата оновлення: 01.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

2. Шульга Т.М., Сторчак А.О. Адміністрування податків в Україні в умовах правового режиму воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 296–298.

3. Пантелєєва Н. Цифрова трансформація податкового адміністрування. *Path of Science: International Electronic Scientific Journal*. 2022. Vol. 8. № 1. С. 3035–3050.

Безверхий К.В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту
Державного торговельно-економічного університету, м. Київ

ЗВІТНІСТЬ ПРО СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА ЇЇ АУДИТ У США

Звітність про сталий розвиток у США є важливою складовою для компаній та організацій у впровадженні соціально відповідальних практик. Компанії часто використовують стандарти ініціативи Global Reporting Initiative (GRI) або Sustainability Accounting Standards Board (SASB), щоб сформулювати свої звіти про сталий розвиток. Щодо аудиту, то аудиторські фірми в США зазвичай проводять аудит звітів про сталий розвиток згідно з міжнародними стандартами аудиту. Це може включати перевірку достовірності, цілісності та відповідності інформації, що міститься в звітах, до встановлених критеріїв та стандартів. Важливою, також, є роль регулюючих органів, таких як Комісія з цінних паперів і бірж (SEC), яка може встановлювати вимоги до звітності про сталий розвиток для публічних компаній та забезпечувати відповідність з ними.

В наших попередніх дослідженнях [1] було розглянуто питання аудиту інтегрованої звітності корпоративних підприємств.

Перш за все пропонується розглянути частку підприємств Сполучених штатів Америки (далі – США), компанії якої також розкивають інформацію про сталий розвиток у різних видах звітності (рис. 1).

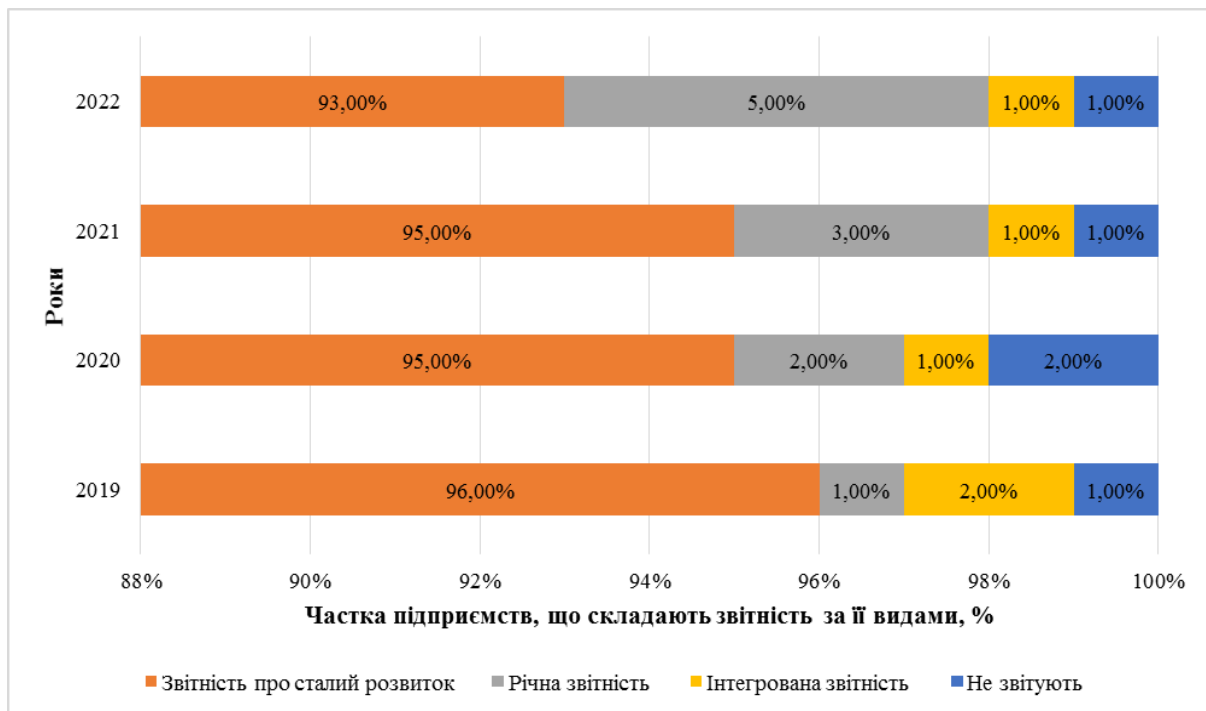

Рис. 1. Види звітності, які складають підприємства США

Джерело: створено автором на основі [2].

Досліджуючи різновиди звітності корпорацій США (рис. 1), ми можемо зробити висновок, що у 2019 році відсоток корпорацій США, які звітували про сталий розвиток, становив 96,00%, річний звіт – 1,00%, інтегрований звіт – 2,00%, а ті, що не звітували 1,00%. Разом з тим, у 2020 році частка підприємств США, що складала звітність про сталий розвиток становила вже 95,00 %, річну – 2,00 %, інтегровану – 1,00%, не звітують – 2,00 % відповідно. Водночас, у 2021 р. частка підприємств США, що складала звітність про сталий розвиток становила 95,00 %, річну – 3,00 %, інтегровану – 1,00 %, не звітують – 1,00 %. У 2022 р. частка підприємств США, що складала звітність про сталий розвиток становила вже 93,00 %, річну – 5,00 %, інтегровану – 1,00 %, не звітують – 1,00 %. Далі слід згадати стандарти звітності щодо аудиту, зокрема звітності про сталий розвиток, яка використовується аудиторськими компаніями США для підтвердження її достовірності та надійності (рис. 2).

Переглядаючи (рис. 2) стандарти звітності про сталий розвиток, які використовують аудитори США, важливо відзначити, що відсоток застосування стандарту ISAE 3000 «Цілі впевненості, які не є аудитом або оглядом історичної фінансової інформації» [3] зріс на 10,00% у 2022 році порівняно з 2019 р. або з 21,00 % до 41,00 %. Однак, використання стандарту ISAE 3410 «Завдання з надання впевненості щодо звітів з парникових газів» [3] зросло на 1,00 % у 2022 році порівняно з 2019 роком, або з 2,00 % до 3,00 %. Разом з тим, використання стандарту AICPA [4] збільшилось на 11,00 % у 2022 році порівняно з 2019 роком, або з 10,00 % до 21,00 %.

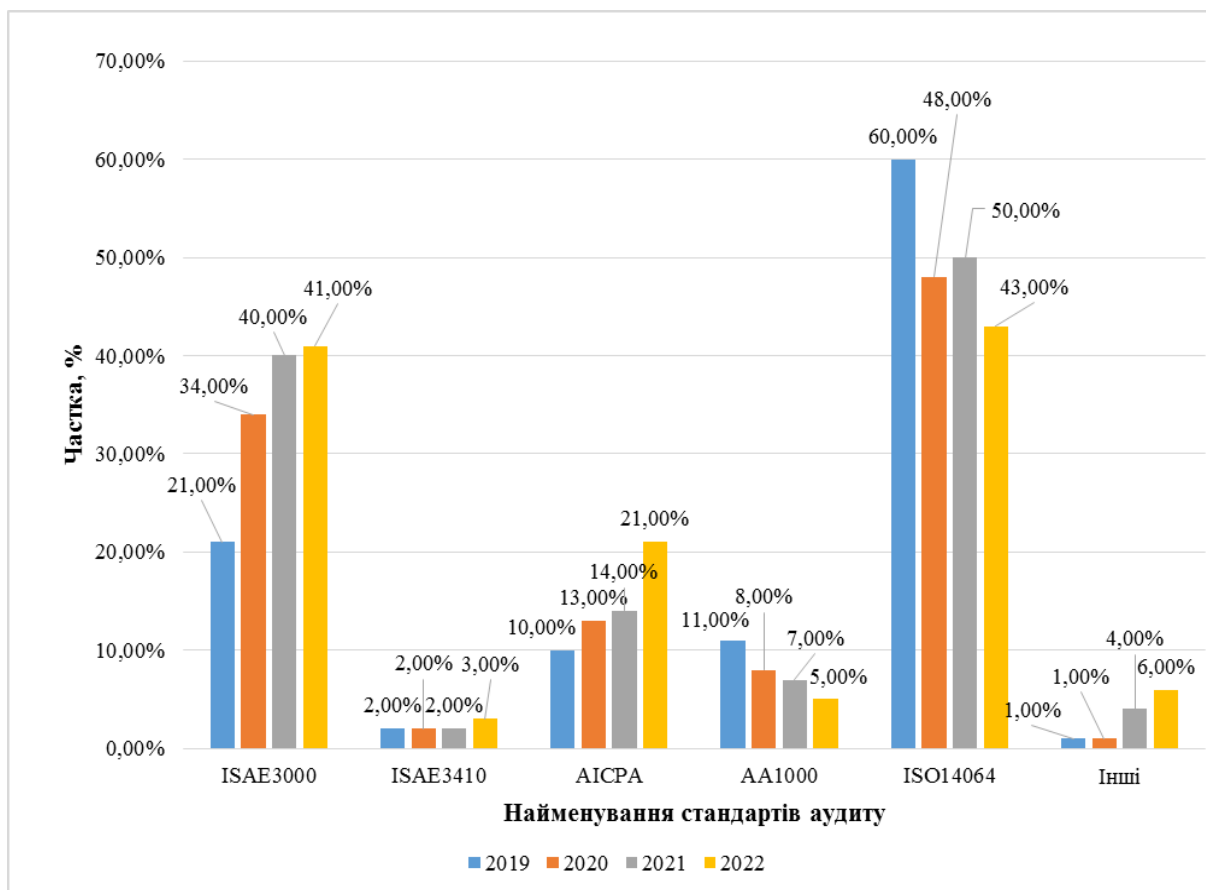

Рис. 2. Стандарти аудиту звітності про сталий розвиток, що використовується аудиторськими фірмами США

Джерело: створено автором на основі [2].

Водночас використання стандарту AA1000 [5] аудиторськими фірмами США зменшилось з 11,00% у 2019 році до 5,00% у 2022 році, тобто на 6,00 %. Це може свідчити про втрату інтересу до підходів, що базуються на соціальній відповідальності бізнесу. У той же час застосування стандарту ISO 14064 «Парникові гази» [6] зменшилось на 17,00 %, з 60,00 % у 2019 . Це може відображати зменшену увагу до стандартів, пов'язаних із скороченням викидів парникових газів та стійкістю екологічної звітності. Щодо використання інших стандартів для аудиту звітності про сталий розвиток, то їх частка у 2019 р. склала 1,00 %, а у 2022 р. їх частка склала вже 6,00 %, тобто, спостерігається збільшення на 5,00 % використання інших стандартів для проведення аудиту звітності сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Безверхий К.В., Гнилицька Л.В. Аудит інтегрованої звітності корпоративних підприємств. *Фінанси України*. 2022. № 9. С. 98–114. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.09.098>

2. The state of play: sustainability disclosure & assurance 2019–2022. *Trends & Analysis*. 2024. URL: <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/contributing-global-economy/publications/state-play-sustainability-disclosure-assurance-2019-2022-trends-analysis>

3. International Auditing and Assurance Standards Board. *Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements*. 2021 Edition Volume II. P. 78–233 URL: <https://www.iaasb.org/publications/login/66320> [in English].

4. AICPA SSAEs – currently effective (2022). URL: <https://www.aicpa-cima.com/resources/download/aicpa-ssaes-currently-effective> [in English].

5. AA1000 AccountAbility Principles Standard. URL: <https://cutt.ly/jMvFPf7> [in English].

6. ISO 14064 «Greenhouse gases». URL: <https://www.iso.org/standard/66453.html> [in English].

Белозерцев В.С., к.е.н., доц.,
доцент кафедри економічного моделювання, обліку та статистики
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ БАЗАМИ ДАНИХ

У сучасному динамічному світі, бази даних стали критично важливими для забезпечення ефективності бізнес-операцій і стратегічного планування в усіх секторах економіки. Розвиток систем управління базами даних (СУБД) дозволяє підприємствам адаптуватися до змінюваних умов ринку, оптимізувати процеси обробки та аналізу великих обсягів даних. Огляд тенденцій у цифровізації показує стрімкий розвиток технологій, зокрема Біг Дата, Інтернет речей (IoT) та хмарні обчислення, які трансформують традиційні методи зберігання і аналізу даних.

«Цифровий простір даних» виражає взаємодію між різноманітними даними, зібраними з різних джерел, включаючи соціальні мережі, мобільні додатки, та IoT-пристрої, що створюють інтегровану екосистему для інноваційних бізнес-моделей. Це вимагає нових підходів до збору, обробки та аналізу даних, щоб забезпечити ефективне управління і стратегічне прийняття рішень. [1]

Завдання управління великими обсягами даних в цифровому просторі стає дедалі складнішим, що потребує впровадження комплексних інформаційних систем. Ці системи повинні не лише зберігати і обробляти дані, але й забезпечувати їхню безпеку від несанкціонованого доступу та витоків інформації.

Хмарні технології і блокчейн пропонують нові можливості для забезпечення цілісності та доступності даних на глобальному рівні. Такі рішення дозволяють ефективно управляти ресурсами, знижуючи вартість зберігання даних та забезпечуючи їхню мобільність і масштабованість.

Сучасні СУБД стикаються з викликами, що включають інтеграцію різних типів даних та управління великими обсягами інформації, що вимагає нових підходів та інноваційних рішень для ефективного аналізу та використання даних в управлінському процесі.

Ці тренди визначають напрямки розвитку управління базами даних, відкриваючи широкі перспективи для підвищення ефективності, безпеки та інноваційного потенціалу організацій у всьому світі. Водночас вони вимагають ретельного планування та стратегічного підходу до інтеграції новітніх технологій в корпоративні системи управління.

Дані зазвичай зберігаються у різних форматах і розподілені між різноманітними джерелами, такими як внутрішні бази даних, хмарні платформи та зовнішні сервіси. Їх інтеграція представляє технічний виклик, але водночас необхідна для створення координованого і цілісного огляду інформації. Вирішення цього виклику вимагає впровадження ефективних рішень ETL (extract, transform, load) процесів, мідлварних технологій та сучасних підходів до управління даними, таких як Data Lake або Data Warehouse. [2]

Одна з найбільших складнощів, з якими стикаються організації, полягає в здатності ефективно аналізувати зібрані дані для отримання корисних інсайтів та інформації для прийняття управлінських рішень. Використання аналітичних інструментів, таких як штучний інтелект, машинне навчання та статистичний аналіз, може допомогти перетворити сирий потік даних на цінні знання.

Управління даними у цифровому просторі є багатограним процесом, який вимагає ретельного планування, впровадження передових технологій та постійного вдосконалення. Виклики, які супроводжують цей процес, є не тільки технічними, але й організаційними, вимагаючи інтегрованого підходу та співпраці між різними відділами та стейкхолдерами. [3]

Завершуючи розгляд перспектив управління цифровим простором даних, можна підкреслити наступні ключові пункти:

1) Управління даними вимагає не лише технічної компетенції, а й стратегічного бачення. Побудовування ефективної стратегії дозволить організаціям не просто відповідати на поточні виклики, а й адаптуватися до майбутніх змін, забезпечуючи стійкість та гнучкість у довгостроковій перспективі.

2) Аналітика даних відкриває безмежні можливості для інновацій у розробці продуктів і послуг. Використання даних для розуміння потреб та поведінки споживачів може призвести до створення цінності та задоволення потреб клієнтів, що є фундаментом для бізнес-зростання.

3) Оскільки дані стають все більш важливим активом, зростає потреба в розробці галузевих стандартів та етичних норм, які б регулювали збір, обробку, використання та захист даних. Це забезпечить прозорість, довіру та безпеку, які є життєво важливими для підтримки суспільної та економічної добробуту.

Таким чином, сфера управління цифровими даними знаходиться на порозі значних змін, що вимагають від усіх учасників ринку не лише технічної освіти, а й стратегічної проникливості та етичної відповідальності. Успіх у цій області буде залежати від здатності індивідів та організацій не просто збирати та аналізувати дані, а й перетворювати їх у знання, що приносять користь суспільству.

Список використаних джерел:

1. Аналіз сучасних систем управління базами даних / В. Третяк та ін. *InterConf*. 2021. С. 453–465. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.7-8.10.2021.050>
2. Gren R. Integration of Ukraine into the single digital space of the EU. *Herald UNU. International Economic Relations And World Economy*. 2023. № 47. URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-47-5>
3. Kraus N. M., Kraus K. M., Andrusiak N. O. Digital Cubic Space as a New Economic Augmented Reality. *Nauka ta innovacii*. 2020. Vol. 16. № 3. P. 96–111. URL: <https://doi.org/10.15407/scin16.03.096>

Бондаренко Н.М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри економічного моделювання, обліку та статистики
Пурсакова І.Д., здобувач вищої освіти факультету економіки
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПРОГРАМИ «М.Е.ДОС»

«М.Е.Дос» являє собою комп'ютерну програму (програмне забезпечення), яка створена для обміну юридично важливих первинних документів між контрагентами в електронному вигляді. Значна кількість підприємств в Україні користується цією програмою.

Програмний продукт призначено для подачі звітності до контролюючих органів України (до Державної служби статистики, Державної фіскальної служби, Державної казначейської служби, Пенсійного фонду, Державної служби з питань праці, міністерства і відомства), призначено для реєстрації юридично вагомого електронного обігу й податкових накладних. Крім того, «М.Е.Дос» віддає перевагу модулям для функціонування банків, нарахування зарплати, звітності великих підприємств із розгалуженою структурою підрозділів.

Програма «М.Е.Дос» зберігає в собі діючі форми звітності, котрі регулярно оновлюються згідно чинного законодавства. Вона підтримує електронні цифрові підписи більш використовуваних центрів сертифікації і роботу з носіями «SecureToken» ключів, що є захищеними.

Численна кількість аналітиків, тестувальників, розробників, робітників техпідтримки регулярно працюють над програмою. Тому спостерігається позитивний висновок від експертів сфери техзахисту

інформації рівня грошового забезпечення від Держзв'язку, котре засвідчує про захищеність програми і високу безпеку. «М.Е.Дос» надає рішення вимогливих потреб користувачів та додаткові модулі, серед яких:

- Рішення М.Е.Дос. Бізнес постає як обмін первинних бухгалтерських документів з контрагентами.

- Рішення М.Е.Дос. Держава є подачею будь-якої звітності до контролюючих органів, реєстрацією накладних і їх обмін із контрагентами в Єдиному реєстрі податкових накладних

- Модуль М.Е.Дос. Корпорація є консолідацією звітності компаній із розгалуженою структурою.

- Модуль М.Е.Дос. Зарплата виступає розрахунком й нарахуванням зарплати персоналу, облік і управління ним.

- Модуль М.Е.Дос. Акциз та товарно-транспортні накладні (ТТН) створено для поводження з ТТН і співпраці з реалізації палива шляхом електронного адміністрування.

Комп'ютерна програма «М.Е.Дос» є об'єктом авторських прав (інтелектуальної власності) [1; 2].

Автору, якому призначено програмний продукт належать:

1. Майнові права інтелектуальної власності, котрі можуть передаватися на користь третіх осіб автором.

2. Особисті немайнові права, що тісно пов'язані з автором та не можуть передаватися.

Майнові права на інтелектуальну власність мають:

- Основне право користування об'єктом інтелектуальної власності.

- Виняткове право з дозволу такого використання [2].

Саме у ліцензійному договорі визначають обсяг прав на об'єкт інтелектуальної власності, котрі отримує покупець. В ліцензійному договорі зауважено, що майнові права на програмну продукцію не передають замовнику. На наш погляд, це засвідчує відсутність підстав обліку права доступу до програми «М.Е.Дос» у складі нематеріальних активів (далі НМА). Спираючись на НП(С)БО 8 “Нематеріальні активи”, у складі НМА обліковується авторське право і подібні права, окремо на комп'ютерні програми окрім витрат на придбання котрих визнають роялті [3].

Роялті є платежами за надання прав на використання, чи використання прав об'єкта інтелектуальної власності. До роялті не відносять платежі отримані у вигляді винагороди за користування комп'ютерною програмою, у разі якщо умови користування обмежені функціональним призначенням цієї програми і її відтворення є обмеженим кількістю копій, вкрай необхідних для цього використання.

Користуючись програмою «М.Е.Дос» замовнику заборонено: змінювати програму або/та проводити якісь маніпуляції з каталогами програми, передавати у постійне чи тимчасове користування її третім особам й будь-якими способами розповсюджувати складові програми і самого програмного продукту в цілому.

Тож, програмний продукт «М.Е.Дос» є: найкращим помічником для роботи з будь-якою документацією (з податковими накладними, звітами, рахунками) в електронному вигляді; сучасним програмним продуктом для різних систем оподаткування і підприємств. Уся документація, створена у «М.Е.Дос» й підписана електронним цифровим підписом є оригінальною документацією.

Список використаних джерел:

1. Аналіз використання інформаційних систем та технологій в економіці та бізнесі. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3483/1/19_12_2020.pdf#page=92

2. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX / Верховна Рада України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T222811?an=9>

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 “Нематеріальні активи” від 18.10.1999 № 242 / Мінфін. URL: https://zakon.help/article/polozhennya-standart-buhgalterskogo-obliku-8#google_vignette

Борисова Д.Є., здобувачка ОС бакалавр
Харківського національного університету радіоелектроніки
Партика С.О.,
старший викладач кафедри електронних обчислюваних машин
Харківського національного університету радіоелектроніки

КРИПТОВАЛЮТА: ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИДИ ЗАРОБІТКУ

З появою цифрової економіки, яка вимагає оперативності, технічних засобів і безпеки, використання безготівкового грошового обороту стало переважати над готівковим способом оплати. На тлі кризових процесів і втрати довіри до традиційних економічних інститутів зростає інтерес до криптовалюти, яка є однією з найбільш актуальних тем, коли мова заходить про диджиталізацію економіки. Криптовалюта – це децентралізована цифрова валюта, яка використовує криптографію для забезпечення безпеки. Вона може працювати незалежно від посередників, таких як банки та платіжні системи [1].

Криптовалюта виконує роль звичайних грошей, але її особливістю є те, що за неї можна щось купити, можна її ж і продати, її не можна перевести в готівку, а розплатитися нею можна лише в Інтернеті. Особливості криптовалюти наведено в табл. 1.

Криптовалюти не існує в матеріальному світі, вона віртуальна, її неможливо відстежити, тобто всі транзакції, платежі, перекази з нею захищені і не піддаються ніяким перевіркам. Безпека здійснення торгових операцій і низька комісія на угоди роблять Binance (сервіс обміну криптовалютою) однією з найпопулярніших світових криптовалютних майданчиків.

Особливості криптовалюти та їх характеристика

Риса	Зміст та характеристика
Блокчейн технологія	Більшість криптовалют базуються на технології блокчейн, що являє собою децентралізовану базу даних, яка записує транзакції у вигляді блоків, які зв'язані криптографічною геш-функцією
Анонімність	У деяких випадках криптовалюти можуть надавати вищий рівень анонімності в порівнянні з традиційними платіжними системами
Децентралізація	Багато криптовалют працюють без центральної влади або управління. Замість цього, їхні мережі розподілені між багатьма комп'ютерами, що робить їх менш вразливими до цензури та зовнішнього контролю
Волатильність	Ринок криптовалют дуже волатильний: ціни можуть різко змінюватися протягом короткого періоду часу, що робить їх як привабливими для інвесторів, так і ризикованими
Інновації	Криптовалюти стимулюють інновації в фінансовому секторі та інших галузях. Вони можуть розв'язувати проблеми, пов'язані зі швидкістю та вартістю транзакцій, доступністю фінансових послуг для тих, хто не має доступу до банківських систем, та інші проблеми
Регулятивний статус	Цінність і легітимність криптовалют часто залежить від регуляторного середовища у різних країнах. Деякі країни активно розвивають регулятивну базу для криптовалют, тоді як інші залишають їх у сфері невизначеності або вводять обмеження
Безпека	Криптографічні техніки забезпечують високий рівень безпеки транзакцій і зберігання активів. Проте, це не означає, що криптовалюти є повністю безпечними. Існують ризики злову гаманців, шахрайства та інших кіберзагроз, але за більше ніж 10 років, нікому не вдалося зламати блокчейн, через те, що система його безпеки занадто добре зашифрована

Один із популярних способів отримання прибутку з криптовалют - це інвестування, коли інвестори купують перспективні криптовалютні монети за низькими цінами і потім продають їх, коли їхні курси зростають, тим самим забезпечують собі прибуток. Можна виділити такі основні види заробітку на криптовалютах [2–3]:

1. Стейкінг – один із найбільш зручних способів пасивного заробітку, суть якого полягає в тому, що криптовалюту ставлять на зберігання в спеціальній гаманець, а це дозволяє отримувати відсоток на вкладену суму.

2. Торговий робот – це комп'ютерна програма, що ґрунтується на наборі торгових сигналів. Робот створений на основі технічного аналізу курсів та арбітражних можливостей бірж, він допомагає визначити, чи варто купувати або продавати певну валютну пару в конкретний момент часу.

3. Майнінг – це видобуток нових монет через надання обчислювальних потужностей персональних комп'ютерів або спеціалізованого майнінгового заліза. Майнінг – це енерговитратне заняття, тому що потрібно купувати дороге обладнання, створювати з нього ферми, які потребують постійного нагляду.

4. Трейдинг – активна короткострокова спекулятивна торгівля монетами на криптобіржах, суть якої полягає в отриманні прибутку від торгівлі криптовалютою внаслідок короткострокових змін цін на ринках криптовалют.

5. Лендінг – популярний спосіб пасивного примноження капіталу, суть якого полягає в тому, що користувач надає свої цифрові активи в кредит іншим користувачам або майданчикам і отримує за це проценти.

6. Холдинг – це тактика довгострокового зберігання криптовалют з метою отримання вигоди від зростання їх вартості.

Таким чином, розглянуті пасивні способи заробітку на криптовалюті не вимагають особливої підготовки та насамперед будуть цікавими для інвесторів-початківців, але при виборі способу отримання доходу важливо враховувати власні навички, фінансові можливості та особисті вподобання. Незалежно від обраного методу, треба розуміти, що заробіток на криптовалютах пов'язаний з ризиком нестабільності ринку, тому рекомендується диверсифікувати свої інвестиції та не вкладати всі гроші в один актив.

Список використаних джерел:

1. Що таке криптовалюта? URL: <https://academy.binance.com/uk/articles/what-is-a-cryptocurrency>

2. 5 видів пасивного заробітку на криптовалютах. URL: <https://sp.minfin.com.ua/bybit/5-vidiv-pasivnogo-zarobitku-na-kriptovalyutah>

3. Як заробити на коінах. URL: <https://drukarnia.com.ua/articles/coin-abo-sho-take-koyini-prostimi-slovami-i-chim-voni-vidriznyayutsya-vid-tokeniv-faJQ->

Брайко В.С.,

аспірант кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів

ТРАНСФОРМАЦІЯ АУДИТУ ЗА ДОПОМОГОЮ NLP: ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ

На сучасному етапі розвитку бізнесу зростає потреба в ефективному та якісному аудиті. Обсяги даних, які потрібно аналізувати аудиторам, стають дедалі більшими та різноманітнішими. Крім структурованих даних, таких як фінансові та інтегровані звіти, фінансові показники, аудитори мають справу з величезними обсягами неструктурованих текстових даних, таких як: контракти, протоколи засідань, електронні листи, медіафайли тощо. Ручна обробка та аналіз такої кількості інформації є надзвичайно трудомістким та часозатратним процесом.

Саме в цьому контексті природна обробка мови (Natural Language Processing, NLP) стає надзвичайно актуальною технологією для галузі аудиту. NLP – це галузь штучного інтелекту, яка зосереджується на розробці алгоритмів та систем для автоматичного аналізу, розуміння та генерації природної мови. Застосування NLP в аудиті має потенціал трансформувати та значно підвищити ефективність його процесів (табл. 1) [1].

Очікувані переваги застосування технологій NLP для підвищення ефективності аудиту

Перевага	Опис
Автоматизоване виявлення ризиків та аномалій	NLP дозволяє аналізувати великі обсяги текстових даних на предмет потенційних ризиків, порушень або аномалій, економлячи час та зусилля аудиторів
Узагальнення та анотування текстових даних	Алгоритми NLP можуть автоматично створювати короткі підсумки та анотації великих текстових документів, полегшуючи пошук та аналіз релевантної інформації
Виявлення шахрайства та неетичної поведінки	NLP може допомогти виявити ознаки шахрайства в електронних листах, повідомленнях та інших джерелах
Перевірка відповідності звітів та контрактів	Технології NLP можуть використовуватися для автоматичної перевірки звітів та контрактів на предмет дотримання відповідних норм, правил та вимог

Незважаючи на численні переваги та потенціал NLP для підвищення ефективності аудиторських процесів, існують певні виклики, які необхідно врахувати та подолати. Успішне впровадження цієї технології вимагає ретельного планування, інвестицій та стратегічного підходу для вирішення можливих проблем. Головні виклики, з якими можуть зіткнутися аудиторські компанії під час інтеграції NLP-систем узагальнено в табл. 2.

Таблиця 2

Основні виклики при інтеграції NLP у галузь аудиту

Виклик	Опис
Якість та обсяг навчальних даних	Точність та ефективність алгоритмів NLP значною мірою залежить від якості та обсягу навчальних даних, на яких вони були сформовані. Отримання якісних та репрезентативних навчальних даних для галузі аудиту може бути складним завданням
Інтерпретація контексту та нюансів мови	Природна мова часто містить багато контекстних нюансів та неоднозначностей, які можуть бути складними для коректної інтерпретації алгоритмами NLP, що може призводити до помилок або неточностей у аналізі даних
Конфіденційність та безпека даних	В аудиті часто обробляються конфіденційні та чутливі дані, такі як фінансова інформація, персональні дані та комерційні таємниці. Впровадження NLP-систем вимагає ретельного забезпечення конфіденційності та безпеки даних
Регуляторні вимоги та нормативні акти	Галузь аудиту підпадає під дію численних регуляторних вимог та нормативних актів. Застосування NLP-технологій повинно відповідати цим вимогам та забезпечувати належну підзвітність та прозорість процесів

Таким чином, застосування технології природної обробки мови (NLP) може значно підвищити ефективність процесу аудиту завдяки автоматизації аналізу даних, виявленню ризиків та генерації звітів. Однак, успіх інтеграції NLP в галузі аудиту залежить від подолання ключових викликів, пов'язаних з якістю навчальних даних, точністю інтерпретації контексту, забезпеченням безпеки даних та дотриманням регуляторних норм. Для успішного впровадження NLP-систем потрібно тісна співпраця між розробниками технологій, аудиторськими фірмами та регуляторними органами. Крім того, необхідні значні інвестиції в розробку, навчання та налаштування алгоритмів NLP під специфічні потреби аудиту. Лише за умови ретельного планування, дотримання найвищих стандартів безпеки даних та постійного вдосконалення, NLP зможе максимально розкрити свій трансформаційний потенціал для галузі аудиту.

Розвиток NLP-технологій є важливим кроком на шляху до більш ефективного, точного та прозорого аудиту в майбутньому. Загалом, інтеграція NLP забезпечить аудиторські фірми конкурентною перевагою, дозволяючи їм надавати якісніші та точніші послуги своїм клієнтам в епоху цифрової трансформації.

Список використаних джерел:

1. ACABADO ROMANA, Fernando, et al. Artificial intelligence and the strategic change of the accountant's roles: a theoretical approach. 2023.

Вакульчик О.М., д.е.н., проф.,
завідувача кафедрою обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ АНАЛІЗУ, АУДИТУ, ДІАГНОСТИКИ ТА ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні ІТ-технології дозволили практично повністю автоматизувати облікові процеси на підприємстві. Це дозволило не тільки мінімізувати трудомісткість облікового процесу, прискорити його виконання, уникнути технічних помилок та помилок, пов'язаних з людським фактором, а й сформувати відповідну інформаційну базу системно сформованих даних для подальшого використання у аналітичній роботі. Важливим ефектом автоматизованого обліку є також оперативність отримання даних, що створює можливість швидкого прийняття управлінських рішень щодо усунення негативних тенденцій у бізнесі та розробки заходів щодо покращення фінансової стану та фінансових результатів діяльності підприємства. Однак між управлінськими рішеннями та сформованою інформаційною базою вихідних даних про обсяги та розміщення активів, джерела їх формування, поточні витрати та фінансові результати різного

рівня стоїть дуже важливий етап аналітичної обробки отриманих даних. До того ж важливим є актуальність та вибір конкретних аналітичних завдань для даного підприємства на даному етапі його життєвого циклу з урахуванням впливу бізнес-середовища.

Основні аналітичні завдання менеджменту підприємства пов'язані з визначенням показників, які характеризують:

- фінансову стійкість підприємства;
- платоспроможність у короткотерміновій та довготерміновій перспективі;
- рівень прибутковості основної та інших видів діяльності;
- ефективність використання окремих видів ресурсів;
- ефективність використання власного та позикового капіталу;
- здатність підприємства до самофінансування своєї діяльності;
- оціночну вартість підприємства (як майнову, так і ринкову);
- вигодогідність банкрутства;
- діагностику конкурентоспроможності підприємства, продукції, виробничого потенціалу, корпоративної культури та т.ін.

Важливою умовою для ефективного та своєчасного виконання аналітичних завдань менеджменту є забезпечення цього процесу відповідними комп'ютерними програмами. Досить великий вибір програмних продуктів, що здійснюють автоматизацію аналізу, аудиту, планування потребує їх детального дослідження для вдалого вибору та ефективного застосування.

За даними дослідників найкращими комп'ютерними програмами для аналізу фінансового стану підприємства є «Excel», «ІНЕК-Аналітик» та «Prime Expert», за допомогою яких можна будувати діаграми на основі отриманих даних, а також розробляти бізнес-плани і проводити аналіз інвестиційних проектів [1]. Ці програмні продукти дозволяють експортувати дані для аналізу з інших програм, здатні будувати графіки та діаграми, розраховувати інтегральні показники для прогнозування банкрутства, розробляти інвестиційні проекти. Ці програми також підтримують можливість експорту даних з програми бухгалтерського обліку «BAS Бухгалтерія», яка сьогодні активно використовується в Україні. Можливості цих програм більше підходять для великих організацій, які мають значні обсяги виробництва. Для невеликих підприємств рекомендовано використовувати програми типу «Financial Analysis», яка дає змогу не тільки провести оцінку фінансово-господарської діяльності компанії, а також виконує вертикальний і горизонтальний аналізи балансу, розраховує систему показників фінансово-господарської діяльності, аналізує економічний потенціал компанії на основі оцінки його майнового та фінансового стану.

Що стосується програмного забезпечення сфери аудиторської діяльності, то найбільш поширеною для застосування є програма «Audit Expert», яка імпортує дані із більшості бухгалтерських програм і текстових файлів та дозволяє на підставі Балансу й Звіту про фінансові результати

оцінити фінансовий стан підприємства та провести експрес-аналіз форм фінансової звітності. Однак, принциповою відмінністю автоматизованого аудиту має бути можливість проаналізувати не тільки окремі вибірки даних, а й перевірити всю інформацію, яка формує обороти за певними типами операцій, залишки на рахунках синтетичного та аналітичного обліку. У той же час автоматизація аудиту передбачає певну алгоритмізацію – підпорядкованість дії аудитора запрограмованій схемі дослідження, що не завжди можна застосувати для різних підприємств та для різних аудиторських завдань. Згідно світовому досвіду на противагу механістичному, алгоритмічному підходу до аудиту велика увага має приділятися саме професійному аудиторському судженню [2].

Комп'ютерні програми для вирішення аналітичних завдань менеджменту покращують ефективність та оперативність аналізу фінансового стану підприємства, зменшують кількість помилок під час розрахунків, дозволяють використовувати різні методики у сфері діагностики, оцінки і прогнозування та стають нагальною необхідністю у роботі бухгалтера, аудитора, економіста та керівника.

Список використаних джерел:

1. Співак С. Роль комп'ютерних програм для аналізу фінансово-господарського стану підприємства / С. Співак, І. Дідик, Т. Скурський, О. Житко. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2021. Вип. 2 (25). С. 702–707. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21ssmgsp.pdf>
2. Mennicken Andrea. Connecting worlds: The translation of international auditing standards into post-Soviet audit practice. *Accounting, Organizations and Society*. 2008. № 33. P. 384–414.

Васильєва В.Г., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів

ВИЗНАЧЕННЯ ШЛЯХІВ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ОБЛІКОВОЇ, АНАЛІТИЧНОЇ ТА КОНТРОЛЬНОЇ ФУНКЦІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Глобалізація економіки та інформатизація суспільства торкаються усіх сфер життя та впливають на розвиток усіх без винятку галузей знань. В сучасних умовах бухгалтерський облік як система знань та практична сфера діяльності зазнає значних змін. Після епохи багатоговікового панування національних бухгалтерських шкіл, їх розвитку та збагачення за рахунок взаємопроникнення прогресивних ідей наступила ера формування єдиного бухгалтерського інформаційного простору. В її основі лежить перехід від національних правил ведення обліку до обліку за міжнародно визнаними обліковими принципами [2, с. 5].

Дослідження впливу глобалізації на розвиток бухгалтерської професії дозволяє змогу зробити наступні висновки: зростання впливу глобалізації на національну систему бухгалтерського обліку є неминучим. Вона здійснює значний вплив на розвиток бухгалтерського обліку; розвиток національної системи бухгалтерського обліку в умовах глобалізації здійснюється на користь потреб управління глобального масштабу; неврахування інтересів безпосередніх користувачів бухгалтерської інформації, якими є управлінці, керівники призведе до зниження ефективності управління, що здійснюється з використанням облікової інформації та змусить підприємства до формування власних облікових систем; для забезпечення ефективного розвитку бухгалтерського обліку в Україні необхідним є зважене використання міжнародних стандартів з урахуванням економіко-правового середовища та стану ринкових відносин в Україні; інструментарій сучасної теорії бухгалтерського обліку не зможе пояснити нові об'єкти спостереження, зумовлені глобалізаційними процесами та інформатизацією суспільства. Розробка МСФЗ здійснюється з ігноруванням здобутків економічної та облікової теорій; необхідність пристосування та адаптації до постійних змін середовища зумовлює необхідність розвитку та постійного навчання бухгалтера; професія бухгалтера стає дедалі складнішою для опанування [2, с. 22–23].

В умовах інформатизації суспільства бухгалтерський облік як система знань та практична сфера діяльності зазнає значних змін: змінюються форми ведення обліку; з'являються нові облікові об'єкти, як наприклад інтелектуальний капітал, бази даних, що, в свою чергу, вимагає нових підходів до оцінки облікових об'єктів; посилюється аналітична складова облікового відображення; стираються межі між оперативним та бухгалтерським обліком, тощо [2, с. 26].

Важливим напрямом підвищення ефективності систем управління підприємствами є удосконалення систем бухгалтерського обліку в напрямку переходу від традиційно пасивного, констатуючого обліку до його активних форм, наприклад, до обліково-аналітичного та контрольного забезпечення управління інформацією та обґрунтування організаційних та управлінських рішень, виявлення резервів підвищення ефективності роботи підприємства [1, с. 7].

Електронні засоби передачі даних забезпечують об'єднання всіх учасників комунікаційного процесу в єдину інтегровану систему. Важливим елементом об'єднаної комунікаційної системи є бухгалтерський облік, як основний генератор економічної інформації. Без інформації про господарські процеси глобальна комунікаційна система втратить інформаційний базис регулювання економіки. Неможливість ефективного управління суб'єктами господарювання без облікових даних визначає важливість та актуальність бухгалтерського обліку на будь-якому етапі розвитку суспільної формації. Однак якісні характеристики облікової інформації, такі як оперативність, своєчасність, повнота, змістовність є прерогативою ефективних електронних комунікацій. Перед системою обліку постають нові виклики, пов'язані з удосконаленням електронних комунікаційних процесів у суспільстві та економіці [3, с. 5–6]. Від облікових фахівців додатково вимагається

комплексне поєднання знань у сфері економічної інформатики, моделювання економічних процесів та інтерпретації інформації. Бухгалтерський облік з метою запобігання втрати інформаційної цінності необхідно адаптувати адекватно до економічним і технологічним змінам внутрішнього та зовнішнього середовищ [3, с. 6]. Однак, у бухгалтерському обліку недостатньо уваги приділено інноваційним, безпековим, інтеграційним та комунікаційним тенденціям розвитку наукової економічної думки. Врахування потребують технологічні трансформації сучасної економіки в теорії, методології, методиці та організації обліку, що визначає його фундаментальну ідентичність і наукову самодостатність [3, с. 6].

Отже, вимогою часу є розробка форми обліку, яка відповідатиме викликам сучасності і орієнтуватиметься на активізацію електронних комунікаційних процесів, цифрові технології, що є предметним полем подальшого наукового дослідження.

Список використаних джерел:

1. Бенько М.М. Інформаційні системи і технології в бухгалтерському обліку : монографія. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 336 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/MTc=/00fe89dcf255176477f44d6060ac7347.pdf> (дата звернення 21.04.2024).

2. Давидов Г. М. Розвиток бухгалтерського обліку в умовах глобалізації та інформатизації суспільства : монографія / О.В. Пальчук, В.М. Савченко, І.В. Рузмайкіна та ін ; за ред. Г.М. Давидова. Кропивницький : ПП «Ексклюзив-Систем», 2017. 248 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/158807115.pdf> (дата звернення 21.04.2024).

3. Муравський В. В. М 91 Комп'ютерно-комунікаційна форма обліку: монографія / В. В. Муравський. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 486 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/33170/1/%D0%9C%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9___pdf (дата звернення 21.04.2024).

Вахновська Н.А., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Луцького національного технічного університету

ІТ-КОНСОЛІДАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У ПОДАТКОВОМУ АДМІНІСТРУВАННІ

Нині в Україні в усіх сферах національної економіки постають проблеми повоєнного відновлення і сталого її розвитку. Сучасна державна політика у сфері оподаткування ґрунтується на таких основних постулатах як передбачуваність і прогнозованість податкової системи, її побудова за фіскально нейтральним принципом, врахування вимог ЄС щодо інтеграції України у світову економіку, надійність податкової юрисдикції, а також забезпечення платникам податків можливостей для виконання ними податкових обов'язків. Відповідно, однією із пріоритетних стратегічних цілей є створення та впровадження сучасних цифрових рішень податкового адміністрування.

В даному контексті податкова політика держави має бути сформована за принципами доброчесності та ефективності, де: по-перше, забезпечуватиметься конфіденційність та захист даних в системах податкових органів; по-друге, враховуватиметься спроможність органів виконавчої влади щодо забезпечення збирання доходів та ефективність контролю за надходженнями, а також цифровізація процесів адміністрування; по-третє, підвищуватиметься якість використання інформації податковими органами.

Стратегічним орієнтиром процесів цифровізації та даних в концепції національної стратегії доходів держави слугує Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 р., схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1467-р. (далі – Стратегія) [1]. Даний документ було прийнято з метою відокремлення функцій з реалізації державної податкової політики та функцій з адміністрування інформаційно-комунікаційних систем та баз даних ДПС.

Таким чином, Стратегія створила можливості щодо ІТ-консолідації інформаційних ресурсів суб'єктів системи управління державними фінансами, зокрема податкової служби на рівні Мінфіну та забезпечення адміністрування цих інформаційних ресурсів незалежним від ДПС адміністратором. Проте постає проблема зниження довіри населення до інституцій системи управління державними фінансами, через призму консолідації на рівні ДПС функцій з реалізації державної податкової політики та можливості безпосереднього управління (доступу) даними, які зберігаються в базах даних ДПС [2].

На сьогодні Міністерство фінансів не має достатнього впливу та контролю над ІТ-системами та ІТ-проектами у сфері управління державними фінансами. Це призводить до ряду проблем, зокрема неузгодженості у розвитку інформаційних технологій між урядом та суб'єктами управління державними фінансами. Разом з тим, відсутність єдиної методології, стандартів та класифікаторів для інформаційних, комунікаційних та інформаційно-комунікаційних систем міністерства та суб'єктів управління державними фінансами призводить до різниці у форматах обробки інформації та перешкоджає реалізації принципу інтеоперабельності інформаційних ресурсів.

Як результат реформування даного напрямку діяльності має бути: по-перше, запровадження єдиної інформаційно-комунікаційної системи в управлінні державними фінансами, що функціонуватиме в режимі реального часу; по-друге, підвищення рівня довіри населення до інституцій через підвищення рівня прозорості і відкритості даних з використанням інформаційних технологій; по-третє, підвищення якості державних сервісів та адміністративних послуг. Впровадження єдиної політики інформаційної безпеки в рамках єдиної інформаційно-комунікаційної системи дозволить автоматизувати обробку інформації, зокрема з обмеженим доступом, відповідно до нормативно-правових актів із захисту інформації. При цьому, виключення впливу людського фактора на автоматичну обробку інформації на рівні персоналу, який відповідає за адміністрування єдиної

інформаційно-комунікаційної системи в системі управління державними фінансами, передбачає відсутність доступу до первинних даних облікових систем суб'єктів управління державними фінансами та відсутність можливості модифікації ділових процесів та алгоритмів їх виконання.

Національною стратегією доходів України, затвердженою Кабміном у грудні 2023 року, визначено наступні реформи задля вирішення даних проблем: 1) внесення змін до Плану заходів з реалізації Стратегії щодо уточнення термінів придбання (впровадження) відповідних технічних рішень, у короткостроковій перспективі; 2) створення податковою службою довгострокового Плану цифрового розвитку до 2030 року на основі національної стратегії доходів; 3) протягом двох найближчих років запровадження системи управління інформаційної безпеки та проведення сертифікаційного аудиту на її відповідність вимогам стандарту ISO, а також побудова єдиної інформаційно-комунікаційної системи для суб'єктів системи управління державними фінансами на рівні міністерства; 4) ІТ-консолідація інформаційних ресурсів органів ДПС на рівні Мінфіну та забезпечення адміністрування цих інформаційних ресурсів незалежним адміністратором (ІТ-установою) у довгостроковій перспективі (до 2030 року) [2].

Таким чином, створення та впровадження окремих сучасних цифрових рішень податкового адміністрування в контексті цифровізації дозволить забезпечити ІТ-консолідацію інформаційних ресурсів та їх адміністрування незалежним адміністратором.

Список використаних джерел:

1. Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року від 17.11.2021 р. № 1467-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#Text>

2. Національна стратегія доходів до 2030 р. від 27.12.2023 р. № 1218-р / КМ України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf

Владика Ю.П., к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування Національного авіаційного університету
Кондратенко М.С., здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Національного авіаційного університету

ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ РОБОТИЗОВАНИХ ПРОЦЕСІВ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ

Автоматизація роботизованих процесів або RPA використовує програмні рішення для виконання рутинних та повторюваних завдань, які раніше виконувалися вручну. Ці програми можуть працювати з різними системами, такими як електронні таблиці або застарілі програми. Розробники RPA використовують інструменти з низьким кодом або без коду для створення робочих процесів та програмування складних дій, наприклад, запис кліків клавіатури та миші. Потім ці записані дії

відтворюються за допомогою програмного бота, що дозволяє автоматично виконувати завдання, наприклад, введення тексту або копіювання-вставлення. Основна перевага RPA полягає в тому, що вона дозволяє звільнити людей від рутинних завдань для концентрації на стратегічних аспектах своєї роботи. Це особливо корисно у сфері бухгалтерського обліку, де RPA може автоматизувати прості операції та допомогти бухгалтерам зосередитися на аналізі фінансових даних та вирішенні складних питань. RPA також допомагає підвищити ефективність виконання великого обсягу простих операцій, які зазвичай не потребують втручання людини, таких як обробка рахунків-фактур або введення даних.

Багато іноземних компаній вже інвестують в RPA, адже ця технологія дозволяє автоматизувати різноманітні фінансові, бухгалтерські та аудиторські процедури та прискорити роботу. Хоча автоматизація має свої ризики, такі як втрата мотивації працівників або помилки в процесі, RPA може приносити значні переваги, наприклад, збільшення продуктивності та задоволеності персоналу, оскільки RPA визволяє їх від монотонних рутинних завдань, дозволяючи працювати ефективніше над більш «творчими»; забезпечення високої точності у процесах на всіх етапах, адже допомагає уникнути людських помилок та зберегти ефективність операцій тощо.

Бухгалтерська діяльність також має значні переваги від роботизованої автоматизації процесів, розглянемо їх детальніше.

По-перше, відсутня необхідність постійного найму нового персоналу при зростаючому обсягу транзакцій, адже технологія RPA дозволяє масштабувати роботу ботів відповідно до потреб підприємства, уникнувши таким чином необхідності постійних змін у складі команди. По-друге, RPA допомагає автоматизувати аналіз даних та забезпечує доступ до більш «глибокої» інформації, завдяки чому компанія може приймати кращі рішення, використовуючи як нові, так і існуючі дані з поточних систем. По-третє, використовуючи RPA, можна значно скоротити час, необхідний для виконання рутинних завдань, що дозволяє звільнити більше часу над важливими та стратегічними проектами. По-четверте, бухгалтерський облік вимагає великої уваги до деталей – навіть одна помилка може призвести до серйозних фінансових наслідків. RPA допомагає мінімізувати можливі людські помилки, що автоматично підвищує точність в роботі підприємства.

Роботизована автоматизація процесів може мати широке застосування у різних аспектах фінансової та бухгалтерської діяльності. Як варіант – у ефективному керуванні дебіторською заборгованістю, що безпосередньо впливає на грошовий потік. Бухгалтерам зазвичай доводиться витратити багато часу на моніторинг платежів та введення даних у різні системи. Навіть одна помилка може серйозно вплинути на фінанси підприємства. RPA допомагає автоматизувати процеси формування, передачі та контролю платежів, що сприяє швидкій оплаті рахунків-фактур і зменшує заборгованість.

Також важливо ефективно керувати кредиторською заборгованістю. RPA допомагає уникнути затримок у платежах шляхом встановлення нагадувань та автоматичного розподілу рахунків постачальникам. Крім того, RPA може швидко перевірити правильність операцій, порівнюючи рахунки-фактури та замовлення.

Фінансові звіти важливі для керівництва компанії, оскільки вони надають інформацію про фінансовий стан підприємства та його результативність. Процес створення цих звітів може бути довгим та складним, зокрема під час закриття кожного місяця. Застосування RPA в цьому процесі дозволяє автоматизувати багато рутинних завдань, таких як збір та аналіз фінансових даних, підготовка звітності та складання фінансових звітів. Боти RPA можуть швидко та ефективно виконувати ці завдання, що дозволяє швидше завершувати процес своєчасної подачі точної звітності.

Фінансове планування та прогнозування також грають важливу роль у стратегічному управлінні підприємства. Прогнозування майбутніх фінансових результатів вимагає аналізу великої кількості даних та врахування різних факторів. Боти RPA можуть швидко обробляти великі обсяги даних та генерувати детальні звіти та прогнози на основі цієї інформації. Це може допомогати у прийнятті кращих рішень на основі точних та актуальних фінансових даних.

Відраджень працівників та обробка їхніх витрат також можуть бути автоматизовані за допомогою RPA. Боти RPA можуть автоматично аналізувати звіти про витрати та перевіряти їх на відповідність внутрішнім нормам та політиці компанії. Крім того, вони можуть автоматично генерувати звіти та надсилати їх на схвалення відповідним посадовим особам.

Програма також швидко порівнює інформацію, може сповістити відповідну особу у разі виявлення відхилень від норми, і навіть може виявити шахрайські платежі, щоб вирішити будь-які проблеми, перш ніж вони стануть надто складними для вирішення.

RPA може також допомогти у переміщенні та трансформації даних між системами для виконання процедур, аналізу та надання звітів. Дані підприємств є важливим ресурсом, але коли вони поділені та важкодоступні, вони мають значно меншу цінність. За допомогою програмного забезпечення RPA підприємства можуть використовувати всі зібрані дані.

Загальний вплив RPA на фінансову та бухгалтерську діяльність полягає в тому, що дозволяє підвищити ефективність, зменшити ризики та забезпечити точність виконання рутинних завдань. Це дозволяє фінансовим установам та підприємствам займатися більш важливими та стратегічними завданнями, підвищуючи загальну продуктивність та ефективність діяльності.

Список використаних джерел:

1. Плекан М.В, Гайдучок Т.С., Головчак Г.В. Переваги та недоліки програм автоматизації бухгалтерського обліку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. 23 жов. С. 10–15.
2. Ярута В.О. Автоматизація бухгалтерського обліку: практикум. Х. : ХДАК, 2023. 156 с.
3. Скрипник С.В., Франчук І.Б., Шепель І.В. Особливості автоматизації обліку підприємств у сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2020. 30 жов. С. 39–45.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Фінансові технології (Фінтех) стрімко трансформують банківський сектор, пропонуючи нові, інноваційні способи надання фінансових послуг. Цей процес сприяє покращенню доступу до фінансів, більшої зручності та економії коштів для клієнтів. Банки, які не впроваджують фінтех-рішення, ризикують втратити свою конкурентну перевагу.

За словами старшого партнера McKinsey Брайана Ледбеттера, банківська сфера переживає другу еру діджиталізації. Традиційно банки були прив'язані до системи обслуговування клієнтів, яка покладалася на відділення та колл-центри. За його словами, якщо щось було потрібно, дзвонили по телефону, або йшли у відділення і робили це. Потім, з появою смартфонів, виявили, що мобільні та цифрові технології є основним способом взаємодії з клієнтами. Тож клієнти пережили бум додатків та автоматизованих подорожей, які банки підключили до своїх існуючих систем.

Це призвело до проблеми технічного боргу: банки впроваджували перший етап оцифрування, вони робили це за допомогою технологій, які були у них на той час. З часом ці системи застаріли. Це створило можливість для більш спритних фінтех-компаній порушити звичний бізнес, пропонуючи клієнтам менш громіздкі та зручніші способи ведення бізнесу. Сьогодні банки перебувають на етапі модернізації як зовнішніх, так і внутрішніх систем. Їхня інституційна спроможність може стати перевагою, коли справа доходить до прийняття та розгортання рішень, заснованих на нових технологіях, що швидко розвиваються [3].

Які технології формують майбутнє фінтеху?

Ми прогнозуємо, що протягом наступних кількох років наступні сім технологій сприятимуть розвитку фінтеху та формуватимуть конкурентне середовище у фінансовій сфері:

Штучний інтелект (ШІ) сприятиме масовому створенню цінності. Банки та інші фінансові установи готові прийняти мислення, орієнтоване на ШІ, що дозволить їм краще підготуватися до протистояння технологічним компаніям, які розширюють свою діяльність. За оцінками McKinsey, лише генеруючі технології штучного інтелекту можуть щорічно приносити світовій економіці до 4,4 трильйона доларів США.

Прогнозується, що блокчейн зруйнує усталені фінансові протоколи, дозволивши зберігати фінансові транзакції в декількох місцях одночасно. Такі технології, як смарт-контракти, доказ нульового знання (спосіб довести, що ви володієте інформацією, не розкриваючи, що це за інформація), а також розподілене зберігання та обмін даними, необхідні для існуючих фінтех-інновацій, таких як цифрові гаманці, цифрові активи, децентралізовані фінанси та не взаємозамінні токени, і надалі відіграватимуть важливу роль.

Дослідження McKinsey показує, що до 2030 року на хмарні технології припадатиме EBITDA (прибуток до вирахування відсотків, податків, зносу та амортизації) понад 1 трильйон доларів у 500 найбільших світових компаній. Для компаній, що надають фінансові послуги, хмарні обчислення підвищують ефективність і знизять витрати.

Додатки IoT (інтернет речей) для фінансової індустрії включають системи сприйняття та інтелектуальні сенсорні системи, бездротові комунікаційні мережі, а також підтримку додатків та операцій.

Програмне забезпечення з відкритим кодом, серверна архітектура та програмне забезпечення як послуга (SaaS). Ці три технології стали обов'язковими для технологічних компаній і традиційних фінансових установ, які запускають нові фінтех-бізнеси. Вони забезпечують підвищену швидкість та масштабованість, що є критично важливими для нових підприємств, які конкурують у цифровій економіці, де переможець отримує все.

Платформи для розробки без коду та з низьким вмістом коду дозволяють програмістам і звичайним користувачам розробляти додатки за допомогою графічних інтерфейсів і конфігурацій (наприклад, перетягування) замість традиційного комп'ютерного програмування.

Гіперавтоматизація. Гіперавтоматизація – це використання штучного інтелекту, глибокого навчання, програмного забезпечення на основі подій та інших технологій та інструментів для підвищення ефективності прийняття рішень та автоматизації роботи [3].

Для мобільних платежів та цифрових гаманців характерні:

- зростання популярності безконтактних платежів і мобільних гаманців;
- використання QR-кодів та NFC-технологій для здійснення платежів.
- розвиток P2P-платежів та розв'язків мобільної торгівлі.

Для відкритого банкінгу характерні:

- зростання популярності API-інтерфейсів та відкритих даних для створення нових фінтех-продуктів та послуг;
- розробка нових моделей співпраці між банками та фінтех-компаніями;
- збільшення прозорості та конкуренції в банківському секторі.[1]

Дослідження McKinsey показує, що доходи у фінтех-індустрії зростатимуть майже втричі швидше, ніж у традиційному банківському секторі в період з 2023 по 2028 рік [2].

Список використаних джерел:

1. Botta A., Deuble S. Europe's fintech opportunity. McKinsey & Company. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/europes-fintech-opportunity>
2. Anan L., Isaza D. C. Fintechs: A new paradigm of growth. McKinsey & Company. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/fintechs-a-new-paradigm-of-growth>
3. What is fintech?. McKinsey & Company. URL: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/mckinsey-explainers/what-is-fintech>

Вошак О.В.,
аспірант кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів

НЕОБАНКІНГ ЯК НОВА ФОРМА КЛАСИЧНОГО СЕРВІСУ

У сучасному фінансовому світі, зростає вплив нових технологій, що призводить до суттєвих змін у структурі та функціонуванні фінансового сектору. Одними із ключових елементів сьогодення є технологічні інновації, які знаходять своє відображення у новій сучасній формі банківського сервісу. Зростання технологічних можливостей, зокрема в області цифрових технологій, штучного інтелекту, блокчейну та аналітики даних, створює нові можливості для надання фінансових послуг за допомогою інноваційних платформ, що протистоять традиційній стандартизованій моделі банкінгу. Таким чином, ці фактори стали однією з передумов виникнення такого явища як необанкінг.

Необанкінг представляє собою новий підхід до надання фінансових послуг [1 с. 71–74]. Замість традиційного банківського підходу, необанкінг спирається на сучасні фін-тех рішення та цифрові технології для створення нового фінансового ландшафту [2 с. 81–95].

Бізнесмодель таких компаній, має свої переваги і недоліки. Сильні сторони ґрунтуються на наступних визначеннях.

Цифрова орієнтованість

- **Онлайн-платформи:** необанки використовують виключно цифрові канали, такі як мобільні додатки та веб-сайти, для надання своїх фінансових послуг.

- **Електронні гаманці та картки:** застосування електронних гаманців та передплачених карток для спрощення безготівкових операцій.

Гнучкість та швидкість

- **Швидке рішення про кредитування:** використання алгоритмів та аналітики для швидкого та гнучкого надання кредитів без складних процедур.

- **Гнучкі умови:** пропозиції необанків можуть бути більш гнучкими, враховуючи індивідуальні потреби та можливості клієнтів.

Краудсорсинг та P2P підходи

- **Підтримка краудфандингу:** залучення грошей від індивідуальних інвесторів чи користувачів через платформи P2P фінансування.

- **Спільні інвестиції:** можливість спільних інвестицій та об'єднання фінансових ресурсів для досягнення спільних цілей.

Персоналізація та аналітика

- Аналіз даних для рекомендацій: застосування аналітики та штучного інтелекту для збору та аналізу даних клієнтів для надання персоналізованих порад та пропозицій.

Фінансова доступність

- Доступність для нестандартних груп споживачів: надання фінансових послуг та кредитування для тих, хто може бути виключений з класичного банкінгу, таких як молоді підприємці чи люди без кредитної історії.

Вразливими місцями такої інноваційної форми надання фінансових послуг, можна вважати наступні аспекти.

Висока залежність від технологій

- Необанкінг є дуже залежним від технологій. Збої в мережі, кібератаки або технічні проблеми можуть призвести до перебоїв у наданні фінансових послуг та втрати довіри клієнтів.

Високий ризик безпеки даних

- З використанням цифрових каналів та електронних систем, збільшується ризик порушення безпеки даних. Кіберзагрози та атаки можуть викликати серйозні наслідки для конфіденційності фінансової інформації.

Відсутність фізичного присутності

- Необанкінг, який не має фізичних відділень, може викликати непевність та відчуття відсутності особистого обслуговування, що не відповідає певним клієнтським очікуванням.

Недостатній рівень регулювання

- Необанки можуть опинитися в менш регульованому середовищі порівняно з традиційними банками, що може сприяти недостатній захищеності клієнтів та виникненню ризиків.

Психологічні бар'єри

- Деякі клієнти можуть відчувати психологічні бар'єри у використанні без фізичних каналів обслуговування, особливо, якщо вони не впевнені в безпеці цифрових фінансових операцій.

Необанкінг, як нова форма класичного фінансового сервісу, визначає майбутнє галузі, створюючи власні стандарти ефективності та інновацій. Цей підхід дозволяє споживачам отримати доступ до фінансових послуг у більш швидкий, гнучкий та персоналізований спосіб.

Список використаних джерел

1. Губа М., Лінник А., Колесник Д. Розвиток необанків в Україні та світі. *Регіональна економіка та менеджмент*. 2019. № 2 (24). С. 71–74. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/3830/1/71-74.pdf>

2. Житар М.О. Необанкінг: зарубіжний досвід та українська перспектива. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2019. № 2. С. 81–95.

Гаврікова А.В., к.е.н.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
Донбаської державної машинобудівної академії
Череповська О.В., здобувач вищої освіти магістерського рівня
Донбаської державної машинобудівної академії

СТРАТЕГІЧНЕ ІНВЕСТУВАННЯ В ІННОВАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ БАНКІВ

У звіті KPMG Pulse of Fintech за друге півріччя 2023 року [1] зауважується, що загальний обсяг глобальних інвестицій у фінтех у 2023 році знизився до шестирічного мінімуму – \$113,7 млрд за 4547 угодами, порівняно з \$196,6 млрд за 7515 угодами у 2022 році. Аналітики пояснюють, що на тенденцію вплинули, зокрема, війна в Україні та бойові дії на Близькому Сході, високі відсоткові ставки та високий рівень інфляції.

Сучасні банки інвестують у фінтех, щоб залишатися конкурентоздатними на ринку фінансових послуг. Ефективний моніторинг і визначення пріоритетів технологічних інвестицій разом із вибором правильних фінтех-партнерів мають вирішальне значення для орієнтування в цифровому фінансовому ландшафті.

В епоху, коли витрати на технології стрімко зростають у банківському секторі, увага все більше зміщується на фінансові технології (fintech), як на ключову сферу інвестицій. Однак із зростанням витрат питання про відчутні переваги та взаємозв'язок між витратами на технології та зростанням стали більш виразними. Оскільки сфера фінансових послуг продовжує розвиватися, розуміння цих елементів стає вирішальним для орієнтування в складнощах інвестицій у технології [2].

Незважаючи на відсутність прямого зв'язку між витратами на технології і операційною ефективністю банку, стратегічне розгортання фінансових технологій може значно її підвищити, а також, розширити клієнтську базу. Наприклад, інвестиції в хмарні обчислення, модернізацію платформи даних і штучний інтелект (ШІ) представляють собою не тільки центри витрат, але й важливі ставки на майбутнє банківської справи. Оскільки технологічний прогрес продовжує прискорюватися, здатність банків стратегічно інвестувати у фінтех все більше відрізнятиме лідерів від відстаючих у галузі фінансових послуг.

У 2023 році фінтех-компанії, що працюють на основі ШІ, отримали інвестиції на суму \$12,1 млрд. Хоча це відображає значне скорочення фінансування порівняно з \$28,1 млрд у попередньому 2022 році, але інтерес до сфери ШІ лишається високим: протягом 2023 року багато фінансових установ та фінтех-компаній вирішили впроваджувати ШІ через альянси та витрати на продукти, а не через прямі інвестиції [1].

Ефективний моніторинг витрат на фінансові технології має першорядне значення для банків, щоб гарантувати, що інвестиції приносять бажані результати. Багато банківських установ історично стикалися з проблемами відстеження продуктивності та економічної ефективності своїх інвестицій у технології. Удосконалені системи спостережень з'явилися як рішення, що дозволяє отримати більш обґрунтований погляд на роботу технології в режимі реального часу. Аналітики прогнозують, що більшість фінансових організацій інвестуватимуть у таке: багатоканальний банкінг – розробка цілісного інтегрованого досвіду в усіх каналах (онлайн, мобільний і у відділенні) для підвищення рівня задоволеності та утримання клієнтів. Знадобиться технічний партнер, який допоможе визначити багатоканальну стратегію; рефакторинг системи та міграція до мікросервісів – оновлення застарілих систем і перехід до архітектури мікросервісів для кращої масштабованості, гнучкості та швидшого виходу на ринок; бізнес-аналітика та аналітика даних: використання інформації на основі даних для прийняття обґрунтованих рішень, оптимізації операцій і персоналізації взаємодії з клієнтами [3].

У складному ландшафті інвестицій у фінансові технології визначення пріоритетів для розподілу ресурсів є критичним викликом для банків. Цей процес потребує надійної структури для стратегічного визначення пріоритетів, яка гарантує, що інвестиції узгоджуються з довгостроковими цілями банку, такими як підвищення масштабованості або покращення клієнтського досвіду. Наприклад, якщо банк надає пріоритет масштабованості, стає обов'язковим зосередження на технологіях, які знижують повну вартість транзакції. Крім того, управління інвестиціями в такі нові технології, як ІІІ або хмарні обчислення, потребує чіткого бачення та додаткових маркерів прогресу, щоб переконати зацікавлених сторін у їх довгостроковій цінності. Прийнявши ці стратегії, банки можуть переконатися, що їхні інвестиції в технології є не лише стратегічними, але й підзвітними, що сприятиме досягненню відчутних результатів, які підтримують головні цілі банку [2].

Вибір відповідних фінтех-партнерів є вирішальним кроком для банків, які прагнуть розширити свої технологічні можливості. Відвідування національних і регіональних іпотечних конференцій, стеження за провідними публікаціями про іпотечні технології та спілкування з менеджерами з продажу фінансових технологій є практичними стратегіями для отримання контакту з потенційними партнерами фінансових технологій. Співробітництво з менш відомими фінтех-компаніями може бути більш корисним, оскільки вони часто пропонують інноваційні рішення та вищий рівень адаптивності [3].

Стратегічні інвестиції та моніторинг фінансових технологій є обов'язковими діями для сучасних банків, щоб залишатися конкурентоздатними. Визначаючи пріоритетність інвестицій у технології й обираючи найвигідніші умови співробітництва з фінтех-партнерами, банки

зможуть орієнтуватися в особливостях розвитку цифрової епохи, забезпечуючи стабільне зростання операційної ефективності в умовах ринку фінансових послуг, які постійно змінюються.

Список використаних джерел:

1. Pulse of Fintech. Biannual analysis of global fintech funding. URL: <https://kpmg.com/xx/en/home/industries/financial-services/pulse-of-fintech.html>
2. Fintech investments: Navigating the future of banking in the digital age. URL: <https://the-cfo.io/2024/03/20/fintech-investments-navigating-the-future-of-banking-in-the-digital-age>
3. Digitalization in financial services: top technologies and strategies. URL: <https://www.n-ix.com/digitalization-in-financial-services>

Гнатюк Я.О., здобувач ОС “бакалавр”

ОП “Соціальне забезпечення”

Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Пенсійне забезпечення є важливою складовою соціальної політики кожної країни, оскільки воно забезпечує фінансовий захист громадян у зрілому віці. Однак, для забезпечення стабільності та ефективності системи пенсійного забезпечення необхідно проводити систематичний облік цієї сфери.

Пенсійне забезпечення – це система соціального захисту, яка забезпечує фінансову підтримку людям у пізній робочий вік або після виходу на пенсію. Ця система передбачає виплату пенсій у формі регулярних виплат пенсіонерам, які досягли відповідного віку або мають інвалідність, що перешкоджає їхньому працевлаштуванню. Пенсійне забезпечення може бути фінансоване як за рахунок внесків працівників і роботодавців у державний пенсійний фонд, так і за рахунок державного бюджету або інших джерел фінансування. Це сприяє забезпеченню достатнього рівня життя людей у пенсійний вік і допомагає зменшувати ризик бідності серед літнього населення [1].

Облік пенсійного забезпечення – це процес фіксації та обробки інформації про внески до пенсійного фонду та виплати пенсій. Це включає в себе збирання даних про внески працівників та їхніх роботодавців, а також ведення обліку пенсійних виплат із фонду до отримувачів. Облік пенсійного забезпечення є важливим для забезпечення ефективного функціонування пенсійної системи та забезпечення вчасних та належних пенсійних виплат.

Основні аспекти обліку пенсійного забезпечення включають:

1. Внески до пенсійного фонду: реєстрацію і відстеження внесків, що здійснюються працівниками та їхніми роботодавцями. Кожен раз, коли працівник отримує заробітну плату, з його доходу може бути утримано

частину, яка спрямовується на пенсійний фонд. Роботодавець також може зробити внесок відповідно до встановленої норми. Облік цих внесків важливий для забезпечення належного фінансування пенсійного фонду.

2. Пенсійні внески: розрахунок розміру внесків, які здійснюються на основі різних параметрів, таких як заробітна плата працівника та встановлені відсотки внесків. Розмір цих внесків може відрізнятися в залежності від законодавства країни та пенсійних програм.

3. Активи пенсійного фонду: облік фінансових активів, що належать пенсійному фонду, таких як акції, облігації, нерухомість тощо. Мета – забезпечити дохідність фонду та забезпечити фінансову стабільність системи. Облік активів допомагає здійснювати правильні інвестиційні рішення для забезпечення належної рентабельності та мінімізації ризиків.

4. Пенсійні виплати: облік реєстрації та виплати пенсійних виплат пенсіонерам. Він включає розрахунок суми пенсій, враховуючи різні фактори, такі як робочий стаж, заробітна плата, вік та інші. Забезпечення своєчасності та належності пенсійних виплат є ключовим аспектом обліку.

5. Управління ризиками: аналіз і оцінку ризиків, пов'язаних зі збиранням внесків, управлінням активами та виплатами. Це може включати ризики фінансової нестійкості, демографічні ризики, інвестиційні ризики та інші. Управління цими ризиками допомагає забезпечити стійкість пенсійної системи та збереження пенсійних виплат на належному рівні.

6. Інформаційна безпека та конфіденційність даних: захист особистої інформації пенсіонерів та інших учасників пенсійної системи від несанкціонованого доступу, витоку даних та інших загроз. Забезпечення конфіденційності та безпеки даних є надзвичайно важливим для збереження довіри до пенсійної системи [2].

Основні аспекти організації обліку пенсійного забезпечення в Україні регулюються законодавством та нормативними актами.

Специфічні особливості діяльності Пенсійного фонду України впливають на методологію організації бухгалтерського обліку, зокрема:

– зв'язок з іншими суб'єктами господарювання: роботодавцями, контролюючими органами, аудиторами, тощо;

– відсутні господарські процеси, такі як постачання, виробництво, реалізація продукції;

– основна й виняткова діяльність – накопичення внесків і проведення пенсійних та соціальних виплат;

– заборона комерційної (прибуткової) діяльності;

– підвищений порівняно з іншими неприбутковими установами контроль із боку держави

Отже, основні аспекти обліку пенсійного забезпечення в Україні включають в себе реєстрацію внесків до пенсійного фонду, розрахунок та виплату пенсій, ведення обліку пенсіонерів та забезпечення безпеки та конфіденційності даних у цій сфері. Всі ці аспекти регулюються відповідним законодавством та нормативними актами, які створені з метою забезпечення ефективності та стійкості пенсійної системи в Україні.

Список використаних джерел:

1. Радченко О. В., Тамм А. Є. Роль пенсійного забезпечення в системі соціальної безпеки держави. *Державне будівництво*. 2012. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_1_37

2. Шалієвська Л. І. Пенсійне забезпечення в системі економічної безпеки держави: монографія. Львів : «Растр-7», 2020. 196 с.

Голячук Н.В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку і аудиту
Луцького національного технічного університету

НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОБЛІКУ

Початок ХХІ століття характеризується стрімким розвитком інформаційних технологій. Цифрова трансформація національної економіки викликає розвиток інноваційних процесів. Цифрова економіка впливає на розвиток бізнес процесів всіх галузей економічної діяльності. В Україні формується цифрове суспільство, «...яке інтенсивно та продуктивно використовує цифрові технології для власних потреб, а також для досягнення та реалізації спільних економічних, суспільних та громадських цілей» [1].

Здійснення та фіксація будь яких господарських операцій в бухгалтерському обліку відбувається на засадах, які регламентуються законами, Податковим кодексом, національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, іншими нормативними та розпорядчими документами. Тому, всі процеси, які стосуються цифровізації обліку теж повинні базуватись на нормативно-правових документах. Розглянемо такі документи.

Нормативно-правові документи, які регламентують цифрову трансформацію підприємств, умовно можна поділити на дві групи: нормативні та директивні.

За твердженням Луценко В.Р. та Пікуля Т.О. «Нормативну групу представляють Закони України, а саме: «Про електронні довірчі послуги», «Про електронну комерцію», «Про телекомунікації», «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про адміністративні послуги», «Про доступ до публічної інформації» тощо, а також підзаконні акти. Групу директивних документів складають концепції, плани і стратегії, ухвалені на урядовому та президентському рівнях» [2].

Тому, ми свою увагу теж зосередимо на директивних документах.

У грудні 2016 року був розроблений документ «Цифрова адженда України (Цифровий порядок денний-2020)» в якому були окреслені першочергові завдання та визначені проекти цифровізації економіки, освіти, державного управління, а також зазначені можливості та виклики кібербезпеки [3].

В 2018 році розроблена та затверджена «Концепція розвитку цифрової економіки і суспільства України на 2018–2020 рр.», яка передбачала заходи щодо цифровізації економіки, розвитку інфраструктури для набуття громадянами цифрових компетенцій [4].

У 2020 році КМУ затвердив «Програму дій уряду на 2020 р.», яка передбачала цифровізацію всіх адміністративних послуг, розвиток мережі доступу до Інтернету, створення умов для розвитку ІТ-бізнесу, сприяння підвищенню цифрової грамотності українців [5].

В 2022 році Україна долучилась до Програми «Цифрова Європа» до 2027 р. Участь у цій програмі дозволяє Україні отримувати фінансування на цифровізацію: «проектів у сфері економіки, охорони здоров'я або оборонної промисловості; проектів, які створюють продукти на базі штучного інтелекту для полегшення роботи підприємств, держадміністрацій або дослідницьких установ; проекти, які створюють можливості для набуття нових навичок у сфері ІТ; проектів кібербезпеки» [6].

У 2024 році, в умовах ведення війни, Україна продовжує взятий курс на цифровізацію. За січень – березень відбулось досить значна кількість подій покликаних вдосконалити цифрову трансформацію всіх галузей економіки та держави в цілому [7, 8]. Зокрема, затверджене КМУ Положення «Про єдину інформаційну систему Національної програми інформатизації», яке забезпечить швидке впровадження цифрових трансформацій [7].

Таким чином, процес цифрової трансформації українського суспільства відбувається неперервно і ефективно. Цифрові технології впроваджуються у всі сфери діяльності і побуту українців, в тому числі і в способи ведення бухгалтерського обліку.

Зараз пропонується до використання значна кількість українських програмних продуктів для ведення бухгалтерського обліку, причому значна кількість таких програм пропонують використання хмарних технологій. Підприємства запроваджують електронний документообіг, електронну звітність. Цифрові технології, зокрема великі дані, штучний інтелект, дозволяють в режимі реального часу обробляти великі масиви даних, прискорюючи прийняття управлінських рішень та значно зменшуючи витрати часу.

Інноваційні процеси, які відбуваються в економіці значно впливають на розвиток бухгалтерського обліку та сприяють заміні традиційних методів ведення обліку на прогресивні із застосуванням цифрових технологій.

Список використаних джерел:

1. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://hvylyu.net/analytics/economics/ukraine-2030e-kraina-z-rozvinutoju-cifrovoju-ekonomikoju.html> (дата звернення 5–10 квітня).

2. Луценко В.Р., Пікуля Т.О. Правове забезпечення цифрової трансформації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Том 1. № 81. С. 61–67. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.1.9> (дата звернення 5–10 квітня).

3. Цифрова адженда України. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> (дата звернення 5–10 квітня).

4. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/471-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 5–10 квітня).

5. Програма діяльності кабінету міністрів України. Червень, 2020 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/Program/diyalnosti-kmu-20.pdf> (дата звернення 5–10 квітня).

6. Україна долучилася до Програми «Цифрова Європа»: що це означає. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/ukraina-doluchilasya-do-programi-tsfrova-evropa-shcho-tse-oznachaе> (дата звернення 5–10 квітня).

7. Цифрова трансформація економіки України в умовах війни. Січень 2024 року. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/tsyfrova-transformatsiya-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viyny-sichen-2024> (дата звернення 5–10 квітня).

8. Цифрова трансформація економіки України в умовах війни. Березень 2024 року. URL: <https://niss.gov.ua/en/node/5245> (дата звернення 5–10 квітня).

Григораш О.В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів
Межуєва М.В.,
студентка Університету митної справи та фінансів

ОСНОВНІ МЕТОДИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛІНГУ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В умовах розвитку технологій організація фінансового контролінгу на підприємстві неможлива без впровадження цифрових технологій.

Служби контролінгу в процесі виконання своїх функцій використовують різні методи, які дозволяють забезпечити ефективне управління фінансовими ресурсами підприємства [1]. Метод фінансового контролінгу – це сукупність засобів і прийомів здійснення обліку, аналізу, планування та контролю.

Основними методами фінансового контролю є: спостереження, реєстрація та облік, обстеження, аналіз, перевірка, ревізія та фінансово-економічна експертиза. Спостереження – загальний, цілеспрямований та систематичний метод відстеження фінансової діяльності підконтрольного суб'єкта. Реєстрація та облік передбачає здійснення аналітичної діяльності, а також створення відповідної інформаційної бази [1]. Обстеження – метод фінансового контролінгу, який полягає у вивченні конкретних напрямів фінансової діяльності підконтрольного суб'єкта, тобто діагностика

фінансового стану підконтрольного суб'єкта, дослідження звітності, оцінка відповідності його діяльності статутним документам. Аналіз – це метод, що дає змогу виявити неявні порушення фінансової дисципліни та їх причини. Перевірка – метод, що полягає в обстеженні та вивченні фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій або їх структурних підрозділів. Ревізія – найважливіший метод, що спрямований на виявлення фактів порушення законності, вірогідності та доцільності [2].

До основних специфічних методів контролінгу належать: аналіз точки беззбитковості; бенчмаркінг; вартісний аналіз; портфельний аналіз; SWOT-аналіз; ABC-аналіз; XYZ-аналіз; методи фінансового прогнозування.

Аналіз точки беззбитковості здійснюється з метою визначення кількості одиниць товару, необхідної для продажу, чи обсягу реалізації послуг, щоб покрити всі витрати. Іншими словами, це індикатор, нижче якого компанія не повинна опускатися. Охарактеризувати точку беззбитковості можна двома способами: в натуральному та в грошовому вираженні. Формула для визначення точки беззбитковості у натуральному вираженні [2].

Бенчмаркінг – це процес пошуку стандартного чи еталонного економічно ефективнішого підприємства-конкурента для порівняння із власним та переймання досвіду його вдалих методів роботи. Аналіз містить у собі два процеси: оцінювання та співставлення. Існує 3 типи бенчмаркінгу: продуктовий (дослідження продуктів інших підприємств, співставлення їх із характеристиками власних продуктів); функціональний (порівняння показників інших підприємств з аналогічними власного підприємства); стратегічний (вивчення стратегій і прийнятих стратегічних рішень на основі стратегій інших підприємств).

Вартісний аналіз – це метод контролінгу, що полягає в дослідженні функціональних характеристик продукції, яка виробляється, на предмет еквівалентності їх вартості та корисності [3].

Портфельний аналіз – це метод, що допомагає керівнику підприємства виявити і оцінити свою господарську діяльність з метою вкладення засобів в найбільш прибуткові чи перспективні напрямки і скорочення або припинення інвестицій в неефективні проекти [3].

SWOT-аналіз застосовується для виявлення сильних та слабких сторін підприємства та порівняння їх з конкурентами; виявлення можливостей та загроз зовнішнього середовища; поєднання сильних та слабких сторін з можливостями та загрозами; формулювання основних напрямів розвитку підприємства. SWOT-аналіз підприємства допомагає прийняти важливі бізнес-рішення: зокрема, зміна вектора розвитку компанії, ребрендинг чи підвищений акцент на певну категорію продуктів. Сильні та слабкі сторони відбивають внутрішній стан компанії: репутація, якість продукту, ефективність команди тощо.

ABC-аналіз – метод, що дозволяє класифікувати ресурси фірми за ступенем їх значущості. Цей аналіз є одним із методів раціоналізації. У основі лежить принцип Парето – 20 % всіх товарів дають 80 % обороту [4].

XYZ-аналіз – це метод оцінки, який дає змогу здійснити класифікацію ресурсів компанії залежно від характеру їхнього споживання і точності прогнозування змін у їхній потребі протягом певного часового циклу.

Технології в фінансовому менеджменті використовуються на різних етапах фінансового процесу: ефективний облік фінансів проводиться із використанням спеціальних програмних продуктів, які дозволяють автоматизувати процеси обліку та зберігання фінансової інформації, що скорочує час на отримання точних результатів та проведення аналізу [5].

Список використаних джерел:

1. Паєнтко Т., Федосов В. Управління фінансами: контролінг на мікрорівні. *Фінанси України*. 2018. № 3. С. 80–96.
2. Корбутяк А. Г. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник / за заг. ред. к.е.н. Юрія Е. О. Чернівці : Рута, 2020. 348 с.
3. Птащенко Л.О., Сержанов В.В. Фінансовий контролінг. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 344 с.
4. Біла О.Г. Фінансове планування і фінансова стабільність. 2015. № 4. С. 113.
5. Лапоша Д. Ю. Впровадження цифрових технологій при здійсненні контролю за публічними фінансами в територіальній громаді. *Управління розвитком складних систем*. 2022. № 51. С. 58–68.

Григораш Т.Ф.,

заступник директора з наукової роботи

в.с.п. “Науковий лицей міжнародних відносин II–III ступенів”

Університету митної справи та фінансів

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВАНТАЖНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Діяльність транспорту – не лише вид економічної діяльності, це невід’ємна складова організації процесу забезпечення діяльності необхідними товарами, послугами та бюджетними надходженнями. Відсутність необхідних транспортних сполучень або обмеження щодо використання окремих видів транспорту може спричинити перебої або навіть зупинку ведення господарської діяльності і, як наслідок, скоротити обсяг бюджетних надходжень та валютних резервів усієї країни.

Розглянемо структуру експорту товарів Україною (рис. 1).

З початком воєнних дій значно змінилася структура експорту: якщо у мирний 2021 рік частка експорту сільськогосподарської продукції до країн Європи становила 32%, станом на листопад 2023 р. – 59%. Таке різке зростання обумовлено необхідністю освоєння європейських ринків через обмеження можливостей транспортування вантажів до країн Африки, Азії та південно-східної Азії, фізичний обсяг експорту куди скоротився на 50–70% [1]. У зв’язку із блокуванням чорноморських портів, обсяг експорту

зернових культур скоротився з 7 млн т до 3,7 млн т. Зараз Україна знаходить способи користування чорноморськими портами не зважаючи на зупинення «зернової угоди» та нарощує обсяги експорту сільськогосподарської продукції.

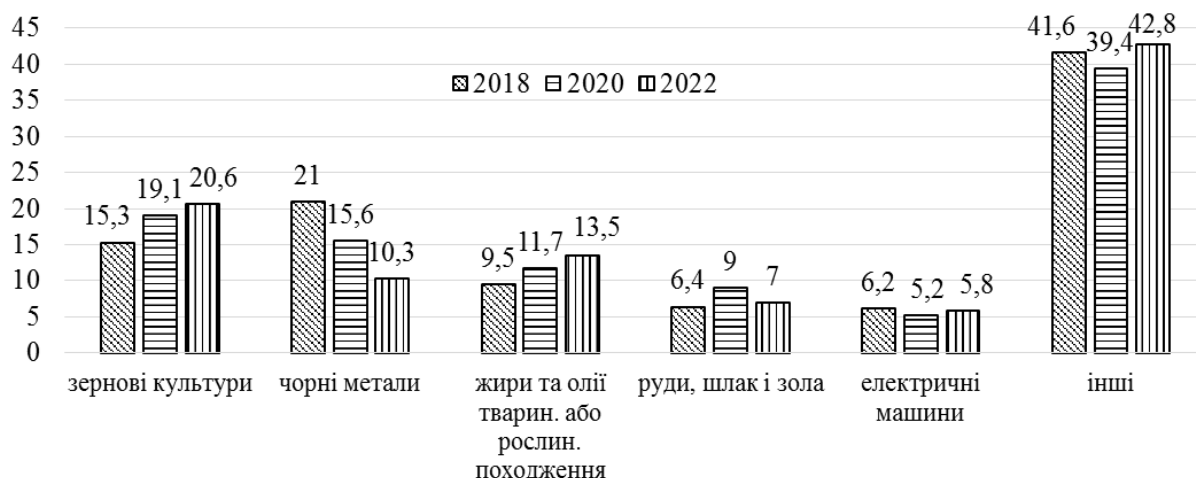

Рис. 1. Структура експорту товарів України у 2018–2022 р.

Джерело: складено автором на основі [3].

Ще однією причиною скорочення обсягів експорту зернових культур є протистояння виробників сільськогосподарської продукції на нових ринках збуту – у країнах ЄС. Міністри сільського господарства Болгарії, Польщі, Угорщини, Румунії та Словаччини просять Єврокомісію «захистити європейських фермерів» від українського аграрного експорту та запровадити мито на зернові та олійні з України, повідомив 15 січня міністр сільського господарства Угорщини [2]. Це очікуване невдоволення фермерів, оскільки ціни на українську сільгосппродукцію нижчі, ніж у європейських фермерів. Тим не менше, це створює додаткові труднощі в організації експорту, а значить, у наповненні державного бюджету та нарощуванні валютної виручки.

Стосовно експорту металопродукції, слід зазначити наступне. Незначний обсяг металопродукції імпортується до країни, виготовлена металопродукція в основному направляється на експорт, для внутрішнього споживання залишається її незначна частина. У 2022 році обсяги імпорту скоротилися вдвічі, а обсяги експорту металопродукції – втричі. Тим не менше, обсяг експорту значно перевищує обсяг імпорту, металопродукція є одним із трьох ключових експортних товарів.

Причинами скорочення імпорту є порушення логістичних ланцюгів, зниженням рівня внутрішнього попиту на металопродукцію через руйнування інфраструктури, перебоями з енергопостачанням, окупацією металургійних заводів, втратою фахівців через виїзд за кордон або участь у воєнних діях.

Аналіз видів транспорту, які використовуються Україною для здійснення зовнішньої торгівлі товарами, показав, що найбільше Україна використовувала чорноморські порти та річкові порти. Внаслідок блокування портів обсяги експорту різко скоротилися, протягом дії «зернової угоди» відбувалося зростання експорту, згортання зернової угоди знову ставить під загрозу безпеку перевезень морем.

Внаслідок транспортних проблем і блокування сільськогосподарської продукція товаровиробниками Європи, обсяги експорту значно скоротилися, відтак, бюджет країни поповнюється менше. Разом з тим у країну завозиться менше валютної виручки, дефіцит якої неодмінно спричинить її подорожчання та здешевлення національної валюти, що в умовах війни стане ще одним чинником зниження рівня економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Дячкіна А. Експорт сільськогосподарської продукції змінив географію, майже 60% приходить на Європу. *Економічна правда*. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/11/16/706701> (дата звернення 30.03.2024).

2. Тарасовський Ю. Польські фермери розпочинають протести проти політики ЄС та імпорту з України. *Карта*. 2024. URL: <https://forbes.ua/news/polski-fermeri-rozpochinayut-protesti-proti-politiki-es-ta-importu-z-ukraini-karta-24012024-18737> (дата звернення 30.03.2024).

3. Україна у цифрах. Статистичний збірник. *Державна служба статистики України*. 2018–2022. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 30.03.2024).

Гриліцька А.В.,

к.е.н., доц.,

доцент кафедри економіки, управління та адміністрування

Бойко Т.Ю., бакалавр

Черкаського державного бізнес-коледжу

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІНСЬКОМУ ОБЛІКУ

У сучасному динамічному бізнес-середовищі підприємства стикаються з постійними викликами та потребою у швидкій і точній інформації для ефективного управління своєю діяльністю. Відновлення та розвиток підприємств вимагають впровадження новітніх технологій, зокрема в області управлінського обліку.

Дослідженню використання новітніх технологій в управлінському обліку приділяли увагу у своїх роботах багато науковців, зокрема, такі як Афанас'єва І., Бунда О.М., Тимченко Ю.А., Хоча Н. В., Тенюх З. І., Пелух У., Ващук Н.А., Правдюк М. В., Філіпов Р.В. та ін.

Використання сучасних інформаційних технологій та діджиталізацію бізнес-процесів є необхідними умовами для побудови конкурентоздатного підприємства. Застосування сучасних цифрових технологій дозволяє оптимізувати управлінські процеси на підприємстві, спростити роботу з великими обсягами даних, автоматизувати широкий спектр діяльності та покращити співпрацю з клієнтами, партнерами та контрагентами.

Такою технологією є штучний інтелект, який включає в себе створення складних алгоритмів, їх автоматизацію та надання комп'ютеризованих варіативних рішень. Методи штучного інтелекту використовуються на основі постійного моніторингу для прогнозування бізнес-процесів з метою передбачення їх результатів і отримання ключових показників для створення системного уявлення процесу виробництва [1].

Штучний інтелект охоплює розробку алгоритмів для машинного навчання, обробки природних мов, комп'ютерного зорового сприйняття та інших аспектів, спрямованих на розуміння, аналіз та вирішення складних завдань у різних сферах діяльності.

Ці технології в контексті можливостей їх застосування в управлінському обліку наступні: машинне навчання в управлінському обліку може бути використане для автоматизації та оптимізації різних фінансово-виробничих процесів. Алгоритми машинного навчання можуть допомогти аналізувати значні обсяги фінансових даних, робити прогнози показників, виявляти потенційні загрози та рекомендувати оптимальні стратегії для прийняття управлінських рішень у фінансово-виробничих процесах на підприємстві; обробка природних мов (NLP) може бути важливим інструментом в управлінському обліку підприємства завдяки своїй здатності автоматично взаємодіяти з клієнтами. За допомогою систем NLP можна ефективно обробляти запити клієнтів, розуміти їхні потреби та надавати оперативну підтримку у режимі реального часу. Цей підхід дозволяє обробляти всі аспекти звукової взаємодії з клієнтами (через телефон, Skype тощо), перетворюючи їх в набір даних для подальшого аналізу відповідно до потреб підприємства; комп'ютерне зорове сприйняття (Computer Vision) може застосовуватися в управлінському обліку для аналізу та інтерпретації візуальних даних. Ця технологія допомагає автоматизувати процеси розпізнавання та класифікації документів, ведення обліку товарів на складах, моніторингу виробничих процесів та визначення показників ефективності за допомогою зображень. Зокрема, вона може бути використана для автоматичного зчитування тексту з документів, чеків, квитанцій та інших візуальних документів; експертні системи можуть знайти застосування в управлінському обліку для автоматизації аналізу фінансових даних, виявлення нетипових ситуацій та надання рекомендацій щодо фінансово-економічної діяльності. Вони можуть враховувати значну кількість правил і експертних знань з метою удосконалення процесів бюджетування, прогнозування та прийняття рішень [2].

Таким чином, можна стверджувати, що використання наведених технологій штучного інтелекту допоможе вивести систему управлінського обліку на якісно новий рівень. Для покращення управлінського обліку та складання звітності на IT ринку пропонують різноманітні пакети програм з широким спектром функціональних можливостей. Це програмне забезпечення сприяє не лише швидкій обробці та аналізу даних, а й дозволяє реалізувати стратегічне прогнозування показників.

Наприклад, компанія SAP пропонує рішення, які охоплюють передові практики, технології та партнерські програми для переходу до інтелектуального підприємства. Використання системи SAP R/3 відзначається широкими можливостями управлінського обліку. Зокрема, компанія пропонує своїм користувачам послуги підтримки, використовуючи хмарні технології та експертні плани підтримки [3].

Система SAP R/3 включає в себе взаємопов'язані прикладні модулі, які підтримують різні процеси. Наприклад, модулі «Фінанси» (FI) та «Управлінський облік» (CO) забезпечують функціонування бухгалтерського обліку на різних рівнях [3].

Модуль «CO» взаємодіє з усіма функціональними модулями SAP R/3 і співпрацює з обліковими модулями для забезпечення інтегрованості та порівняння даних управлінського і фінансового обліку. Цей модуль має потужну систему планування, яка дозволяє одночасно обробляти декілька варіантів планів і оперативно аналізувати різні ситуації. Система також автоматично перевіряє цілісність даних та містить багату бібліотеку типових звітів і функції аналізу план-факт [3].

На IT ринку пропонують використовувати програми BAS EPR, які відзначаються підвищенням ефективності, забезпеченням доступу до інформації про кожного співробітника підприємства, удосконаленням фінансової та виробничої дисципліни працівників, можливістю працювати з системою через Інтернет та створенням мобільних робочих місць за допомогою планшетів і смартфонів під управлінням iOS або Android [4].

Багато підприємств віддають перевагу технології Blockchain, яка є формою розподіленої електронної бази даних і може зберігати різну інформацію, таку як записи, події та транзакції, а також встановлювати правила для оновлення цієї інформації. Цей цифровий реєстр або база даних складається з блоків інформації, яка зашифрована, і кожен блок має тісний зв'язок з попереднім. У разі внесення змін інформація, що зашифрована у попередніх блоках не буде сприйматися системою, так як внесення правок стане очевидним [5].

Отже, застосування сучасних технологій в управлінському обліку є важливим кроком для підприємств у покращенні ефективності та точності фінансового управління. Автоматизація процесів управлінського обліку дозволяє значно скоротити час на обробку даних, знизити ймовірність помилок та забезпечити швидке прийняття управлінських рішень на основі актуальної інформації.

Список використаних джерел:

1. Вашук Н.А. Реалізація завдань управлінського обліку через штучний інтелект. *Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасні концепції розвитку* : зб. матеріалів V Всеукраїнської наук.-практ. студент. конф. (м. Київ, 17 квітня 2019 р.). Київ, 2019. С. 167–168.

2. Хоча Н. В., Тенюх З. І., Пелух У. В. Технології штучного інтелекту (ШІ) в управлінському обліку. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2023. Вип. 39. С. 12–19.

3. Афанас'єва І. Інформаційна система управлінського обліку в умовах діджиталізації економіки. *Збірник наукових праць ДУІТ. Серія «Економіка і управління»*. 2021. Вип. 49. С. 32–38.

4. BAS ERP – інноваційне рішення для побудови комплексних інформаційних систем управління // BAS: веб-сайт. URL: <https://www.bas-soft.eu/soft/bas-corp/bas-erp/#popularPosts>

5. Бунда О.М., Тимченко Ю.А. Застосування інформаційних технологій в управлінському обліку. *Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 квітня 2023 р.). Київ, 2023. С. 168–171.

Губа М.А., к.е.н., доц.,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Університету митної справи та фінансів

Бродовська В.Ю., студентка Університету митної справи та фінансів

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Страховий ринок у сучасних умовах є важливою складовою ринку фінансових послуг, від рівня розвитку якого залежать злагодженість та успішність функціонування фінансової системи країни загалом. Основою розвитку страхового ринку є суспільна потреба у страховому захисті та функціонуванні фінансово спроможних страхових компаній, здатних забезпечити безперебійність відтворювального процесу шляхом відшкодування збитків та надання грошової допомоги постраждалим особам. Виклики економічній стабільності, спровоковані російським повномасштабним військовим вторгненням, призвели до трансформації усіх сфер економіки, зокрема і страхового ринку.

Повномасштабна російська агресія, що почалась 24 лютого 2022 року, стала глобальним викликом сучасності для України. А, отже, виникла необхідність розробки та впровадження заходів державної політики в умовах російського вторгнення; розгляд пріоритетних напрямів трансформації економічних та господарських процесів держави [1, 2].

Незважаючи на складну ситуацію в країні, страховий ринок продовжує своє функціонування та відіграє досить значущу роль. Страхування є однією із послуг які надаються страховиками як фізичним, так і юридичним особам.

Більшість страховиків організували свою роботу, здійснивши евакуацію співробітників у безпечніші регіони, забезпечивши віддалену роботу персоналу. Але, водночас, страхові компанії України зіткнулися з принципово новими викликами. Через окупацію територій, знищення об'єктів нерухомості та релокацію бізнесу скорочується кількість центрів обслуговування клієнтів. Компанії, що спеціалізуються на страхуванні життя, повідомляють про зменшення кількості страхових внесків та обмеження діяльності через труднощі досягнення до офісів та оригіналів документів. Усе це ускладнює процес здійснення страхових виплат, особливо у випадках, що стосуються смерті застрахованих осіб на окупованих територіях.

Одним із перспективних напрямів розвитку страхування є INSURTECH. Insurtech ґрунтується на переконанні, що страхова галузь є готовою для інновацій та змін. Insurtech досліджує напрями, якими великі страхові компанії мають менший стимул користуватися. Наприклад, пропонуючи надзвичайно 20 налаштовані поліси, соціальне страхування та використання нових потоків даних з пристроїв для динамічного визначення премій, відповідно до спостережуваної поведінки [3].

З 01 січня 2024 року почав діяти новий закон “Про страхування”. Новими законами перезавантажується регулювання ринку небанківських фінансових послуг відповідно до норм Європейського Союзу для підвищення його стійкості, зокрема: впровадження ризик-орієнтованого нагляду, посилення захисту прав споживачів, упровадження чітких вимог до організації системи корпоративного управління і внутрішнього контролю [4].

Для того, щоб страхова галузь була спроможна пережити війну та відновитись, а отже – надавати страховий захист громадянам та бізнесу, необхідно запровадити системні рішення на державному рівні, до них можемо віднести:

1. Зменшення податкового навантаження на страхові компанії – ініціювати перед законодавством відміну подвійного оподаткування у страхуванні, скасування оплати 3% від всіх страхових платежів, залишивши тільки звичайний для всіх юридичних осіб в країні податок на прибуток.

2. Можливість пільгового кредитування, введення розстрочки з оплати страхових платежів і перегляд цінової політики через зниження платоспроможного попиту.

3. Часткове вивільнення коштів страховиків з додаткових гарантійних фондів МТСБУ, що підуть на виплати постраждалим у ДТП громадянам .

4. Поява нових видів страхування (страхування вторинних військових ризиків: вибухів мін у полях та лісах з пошкодженням техніки, смерть або інвалідність громадян).

Отже, щоб ефективно розвивався страховий ринок необхідно удосконалювати у цій сфері всі аспекти послуг та запроваджувати нові інновації. В умовах воєнного стану ринок страхування продемонстрував спад у діяльності та зменшенні кількості учасників. На даний момент в повній мірі

оцінити вплив військових дій на стан страхового ринку є неможливим, відповідно існує необхідність проведення подальших досліджень, що будуть ґрунтуватися на аналізі та оцінці наслідків впровадження воєнного стану. Також не слід забувати про рекомендації щодо методів та заходів відновлення повноцінної діяльності страхового ринку України, адже вони сприятимуть оздоровленню всієї економічної системи держави.

Список використаних джерел:

1. Тенденції розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану. *Молодий вчений* : веб-сайт. URL: <https://molodyivchenyi.ua> (дата звернення: 26.03.2024).

2. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.03.2024).

3. Рудь Н. В., Бондар О. А. Особливості страхування в Україні під час воєнного стану, зб. наук. пр. за Матеріалами IV Всеукраїнської науково-практичної конференції 18–19 квітня 2023. С. 19–20. URL: https://www.mnau.edu.ua/files/nauk_prof_konf_zbirnyk-tez-19-04-23.pdf (дата звернення: 27.03.2024).

4. Триває наближення вітчизняного ринку страхування до стандартів ЄС. *Національний банк України* : веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 29.03.2024).

Добридень С.С.,
студентка ОПІ “Банківська справа”, 3-й курс, бакалаврат
Державного торговельно-економічного університету
Гербич Л.А., к.е.н., доц.,
доцент кафедри банківської справи
Державного торговельно-економічного університету

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН В ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ БАНКІВ

Технологія блокчейн стала найпомітнішою інновацією останнього часу та спочатку асоціювалася з криптовалютами. Наразі все більше галузей розглядають перспективи впровадження цієї системи у свою діяльність, і банківський сектор не є виключенням. Застосування блокчейну у банківському обліку може забезпечити такі принципи, як ефективність, безпека, автономія та контроль.

Блокчейн (англ. Blockchain) являє собою структуровану базу даних, «ланцюжок блоків», де кожен блок пов’язаний з попереднім. Блок містить в собі набір записів (інформацію) та має свій кошик, який можна прирівняти до відбитка пальця. Особливим є те, що кожен блок

унікальний. Він не може повторюватись та його не можна підробити. В цій системі кожен учасник має ідентичну копію книги обліку. Якщо будь-який конкретний вузол у системі несправний, інформація не буде втрачена безповоротно, а буде збережена в повному обсязі та повноті, оскільки кожен інший учасник має копію точно такої ж бази даних [1].

Однією з головних переваг технології блокчейн є її здатність забезпечити високий рівень безпеки та надійності зберігання даних. Інновація використовує криптографічні методи для захисту інформації та механізми децентралізованої мережі, що робить зміну або знищення інформації в об'єднаному реєстрі неможливою. Варто звернути увагу й на швидкість проведення операцій.

Ще однією ключовою перевагою цієї системи є автоматизація різноманітних процесів в обліку. Смарт-контракти, що вбудовані у блокчейн, дозволяють автоматично виконати умови договору. Наприклад, платежі, кредитування, нарахування і виплата відсотків та інші операції можуть бути автоматично оброблені, що зменшує час виконання та ймовірність людської помилки. Баланси та звіти також можуть генеруватися повністю автоматично в режимі реального часу, не чекаючи кінця звітного періоду. Це прискорює процес роботи з документами, а їх зберігання робить більш безпечним та надійним.

Застосування блокчейну значною мірою спрощує процеси проведення інвентаризації, розрахунку та сплати податків, кредиторської, дебіторської заборгованості, знижує витрати на ведення обліку та перевірку його коректності. Також блокчейн мінімізує шахрайство через забезпечення прозорості усіх процесів, що відбуваються. Будь-який підозрілий переказ коштів буде виявлений в режимі реального часу.

Тобто усі принципи ведення фінансового обліку залишаються незмінними, блокчейн змінює лише технологію обробки, збереження, передачі та накопичення інформації.

Поряд із позитивними характеристиками блокчейну, існують певні недоліки цієї технології. Проблеми технологічного характеру зумовлені специфікою функціонування блокчейну. Шифрування записів може зробити неможливим доступ до системи у разі втрати пароля. Висока енергоємність так званого майнінгу, що забезпечує необхідну децентралізацію екосистеми блокчейн, залишається невирішеною. Все ще актуальна проблема відсутності механізму скасування помилкових операцій [1].

Варто зазначити, що на сьогодні в Україні відсутня нормативно-правова база для функціонування операцій, які ґрунтуються на блокчейн-технології. Зокрема, це також стосується й інших видів криптовалют: Закон України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 № 2074-IX [2] з часу його прийняття є “замороженим” та досі не набрав чинності. Тому якщо між двома сторонами виникне спір або судовий процес, незрозуміло, як буде вирішена ситуація.

Блокчейн, як і кожен інноваційний інструмент, має певні складнощі при впровадженні, до яких має бути готова банківська сфера. До них можна віднести:

- високі вимоги до швидкості інтернету та обладнання;
- висока вартість енергії для обслуговування операційної системи;
- складність заміни даних;
- постійне зростання розміру блокчейну;
- висока вартість розробки;
- відсутність висококваліфікованих спеціалістів [3].

Отже, технологія блокчейн має потенціал для застосування в обліку та звітності банків. Вона дозволяє забезпечити високий рівень безпеки та надійності зберігання даних, автоматизувати процеси обробки та звітності, підвищити прозорість та зменшити ризики шахрайства. Проте використання цієї інновації українськими банками у найближчий рік є практично неможливим, так як технологія вимагає регулювання на законодавчому рівні, більш глибокого вивчення та вирішення технологічних проблем, пов'язаних з впровадженням.

Список використаних джерел:

1. Підхонний О.М., Демид В.М. Фінансові мотиви застосування блокчейн-технології у банківській справі. *Економіка та суспільство*. 2021. № 4. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-29> (дата звернення: 16.04.2024).

2. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 р. № 2074-IX. Дата оновлення: 01.01.2024.

3. Стащук О.В., Теслюк С.А., Кузьмич І. В. Перспективи використання технології блокчейн у фінансовому секторі. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-81> (дата звернення: 16.04.2024).

Дроботя Я.А., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Полтавського державного аграрного університету
Безкровний О.В., к.е.н., доц.,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Полтавського державного аграрного університету

ТРАНСФОРМАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕАЛІЯХ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Сучасне суспільство – це диджиталізоване суспільство, яке прагне все зробити швидко та онлайн. Банківська сфера завжди рухається в ногу із часом і задовольняє потреби ринків та кінцевих споживачів власних послуг. Тож, диджиталізація на сьогодні вже досить активно проникла і у банківництво.

Проаналізуємо, які ж саме диджиталізовані проекти на сьогодні трансформують банківський сектор та яким чином [1–6]:

- 1) можливість надання банківських послуг онлайн спонукає до:
  - трансформації банківського сектору шляхом зменшення кількості відділень;
  - трансформації систем захисту персональних даних клієнтів та інших банківських даних від посягань кібератак;
  - трансформації банківського сектору, що має залежність від світла, мережі інтернет, банківського програмного забезпечення;
  - трансформації банківського персоналу, зокрема формування додаткової потреби в спеціалістах сфери ІТ та скорочення персоналу, що безпосередньо фізично взаємодіє з клієнтами;
  - трансформації банківського часу, оскільки відбувається пришвидшення у наданні банківських послуг;
  - переорієнтації надання банківських послуг 24/7/365;
  - трансформації процесу ідентифікації клієнтів та їх авторизації;
  - проведення навчальних вебінарів для банківських клієнтів відносно диджиталізованої взаємодії;
  - трансформації каналів здійснення банківського бізнесу, зокрема через мобільний та інтернет банкінг, банкінг у месенджері.
- 2) можливість взаємодії з іншими посередниками онлайн спонукає до:
  - формування банківсько-страхової диджиталізованої взаємодії з ціллю надання широкого спектру послуг власним клієнтам;
  - диджиталізованої взаємодії з інвестиційними, лізинговими компаніями, ломбардами з ціллю надання послуг клієнтам;
  - диджиталізованої взаємодії з іншими комерційними банками з ціллю об'єднання зусиль з надання послуг клієнтам;
  - шерінгу документів з інших додатків, зокрема з додатку Дія;
  - формування спільних навчальних проектів з диджиталізації та фінансової грамотності;
- 3) можливість взаємодії з монетарним регулятором онлайн спонукає до:
  - формування безвізних перевірок та контролю;
  - безвізної взаємодії з НБУ;
  - безвізного звітування перед НБУ;
- 4) формування платформи Open banking спонукає до:
  - ведення більш прозорого та конкурентоспроможного бізнесу, де виживають найсильніші банківські установи;
- 5) можливість функціонування банків без офісів спонукає до:
  - трансформації банківського бізнесу шляхом зміщення акцентів на онлайн бізнес;
  - трансформації банківського законодавства;
  - формування нових стартап проектів у сфері банківництва;

– формування нових видів взаємодії за функціонування банку без офісу на базі ліцензії класичного комерційного банку;

б) державне регулювання диджиталізації в банківській системі спонукає до:

– формування законодавчої бази відносно диджиталізованого банківництва, що захищає як банки, так і його клієнтів;

– чітке визначення статусів банків без реальних офісів та умов їх функціонування в державі;

– акцент законодавства на захисті та обробці персональних даних клієнтів;

– акцент законодавства на ідентифікації клієнта онлайн.

Тож, вважаємо, що диджиталізоване банківництво в реаліях сучасності має на сьогодні досить багато переваг, хоча без сумніву, і провокує додаткові фінансові ризики для банку. В подальшому диджиталізоване банківництво і надалі буде розвиватися і ворття до класичного банкінгу вже не буде.

Список використаних джерел:

1. Андрейків Т. Я., Кицун С. М., Курят О. О. Банківська система України та її роль у розвитку реального сектору економіки. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2019. Вип. 58. С. 129–135.

2. Бражник Л. В., Дроботя Я. А. Інформаційні системи і технології у фінансах : навч. посіб. Полтава: ПДАУ, 2024 130 с.

3. Гура О. Л., Крижановський О. О. Проблеми та перспективи функціонування банківської системи України. *Ефективна економіка*. 2018. № 5. С. 24–29. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7861> (дата звернення: 15.08.2023).

4. Дроботя Я. А., Бражник Л. В., Дорошенко О. О. Диджиталізовані інновації банківського бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2021. Випуск 23. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-23-15> (дата звернення: 15.08.2023).

5. Дроботя Я. А., Бражник Л.В. Диджиталізація банківської діяльності та платіжних систем. *Інфраструктура ринку*. 2021. Випуск. 51. С. 261–267. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure51-42> (дата звернення: 15.08.2023).

6. Дятлова Ю.В. Розвиток банківського сектору України в умовах конкурентної інтерналізації: методичний підхід до оцінювання. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2019. Вип. 16. Т. 1. С. 67–74.

Жук Н.Л., к.е.н., с.н.с.,
п.н.с. відділу обліку та оподаткування
Національного наукового центру “Інститут аграрної економіки”
Шендерівська Ю.Л., доктор філософії з обліку і оподаткування,
м.н.с. відділу обліку та оподаткування
Національного наукового центру “Інститут аграрної економіки”

СВІТОВИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОЇ КОМПЕНСАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ІНІЦІАТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Аграрний сектор економіки України є одним з найбільш постраждалих через російську збройну агресію і наслідки цього відчутні далеко за межами нашої держави. Повоєнна відбудова вітчизняного сільського господарства вимагає напрацювання механізму визначення завданих збитків. Найбільш релевантним для України є досвід оцінки втрат та компенсацій заявникам за наслідками війни в Кувейті.

Основними видами збитків, які були понесені торговими та сільськогосподарськими компаніями, були збитки, пов'язані із рухомим майном (рухоме майно, запаси/товари, готівка, транспортні засоби), та упущена вигода. Окремим питанням по запасам, товарам сільськогосподарських компаній, які працювали у сфері тваринництва, було питання перевірки призначення та відповідної оцінки худоби. У випадку худоби, яку тримали для подальшого виробництва, її слід було розглядати та оцінювати як основні засоби, які підлягають амортизації протягом строку їх корисного використання. У випадку худоби для забою, її слід було розглядати як оборотні активи та оцінювати / перевіряти на предмет обґрунтованості (наприклад, оцінка за нижчою з двох величин: початкова вартість або чиста вартість реалізації).

Втрата запасів, товарів повинна була бути підтверджена відповідними доказами (зокрема, аудійованою повоєнною звітністю). У випадку заявлення до компенсації витрат, понесених на ліквідацію компанії, Колегії Уповноважених приділяли увагу перевірці того, чи дійсно бізнес було повністю знищено або зруйновано до стану, коли він не підлягає відновленню, саме в результаті вторгнення Іраку. Зокрема, у такому випадку зверталася увага навіть на такий факт, як призначення ліквідатора, і якщо переважна більшість саме власників бізнесу, а не його кредиторів, голосували за призначення ліквідатора, то Колегія приходила до висновку, що така ліквідація є добровільною, а не примусовою, і за відсутності доказового обґрунтування причин обрання саме ліквідації компанії, а не її відновлення, у компенсації заявлених збитків відмовлялося.

Будь-який спосіб оцінки збитків потребує фінансового забезпечення. Уряд України розраховує, що основним джерелом покриття витрат на повоєнну відбудову стануть заморожені російські активи – сума, за словами Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала, може становити до

500 мільярдів доларів. Більшість заморожених за кордоном російських активів знаходиться в країнах «Великої сімки» – приблизно 280 млрд доларів. У жовтні 2023 р. міністри G7 зобов'язалися тримати російські активи замороженими, поки рф не компенсує Україні збитки в результаті війни. Станом на 31 жовтня 2023 року країни G7, не розморожуватимуть близько активів рф на суму 280 млрд. дол., доки та не компенсує збитки.

В листопаді 2023 року комітет із закордонних справ палати представників Конгресу США підтримав законопроект про використання заморожених активів рф для допомоги Україні. З табл. 1 видно, що провідні країни заходу не лише вивчають правові підстави використання активів російської федерації для відновлення України, але уже, станом на 1 грудня 2023 року здійснили ряд законодавчих ініціатив.

Таблиця 1

Міжнародні законодавчі ініціативи щодо конфіскації активів рф для відновлення України станом на 01.12.2023 р.

Країна	Законодавча ініціатива
Бельгія	• Створили фонд допомоги із доходами від заморожених активів рф
США	• На розгляд парламенту винесено законопроект конфіскації активів рф для допомоги Україні
Канада	• Запровадили конфіскацію активів підсанкційних осіб на розгляді парламенту законопроект для конфіскації активів держав-порушників
Велика Британія	• На розгляді парламенту законопроект для конфіскації активів рф
Естонія	• На розгляді парламенту законопроект для конфіскації активів підсанкційних осіб
ЄС	• Прийнято Директиву про повернення та конфіскацію активів • Схвалили план використання доходів від заморожених активів рф

Джерело: узагальнено авторами на основі <http://surl.li/rxrli>

В січні 2023 року Парламентська Асамблея Ради Європи ухвалила резолюцію щодо створення механізму справедливого відшкодування Україні збитків завданих російсько збройною агресією. Цей механізм має функціонувати за підтримки міжнародних організацій (ООН, ЄС та ін.), включати міжнародний реєстр збитків і закріплюватись багатосторонньою угодою, відкритою для всіх держав. В подальшому передбачається залучення міжнародної компенсаційної комісії, до повноважень якої входить розгляд претензій на компенсацію.

Отже, існуючі напрацювання і по формуванню комісій з компенсації, і по запроваджених методологіях, методах фіксації, оцінки та компенсації збитків у розрізі певних видів втрачених, зруйнованих активів, врахування при цьому галузевої специфіки, і по застосуванні при оцінці не лише експертного, а й бухгалтерського інструментарію, дають Україні можливості та основу для пропозиції та запровадження ефективного, гнучкого та доступного підходу до компенсації збитків усім постраждалим від війни. При цьому важливо, щоб ці можливості були підкріплені як нормативно-правовими рішеннями, науковими напрацюваннями, так і фінансовим забезпеченням. Натепер серед союзників України особлива увага приділяється механізмам та фондам компенсації збитків.

Заруцька О.П., д.е.н., проф.,
завідувачка кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів
Новікова Л.Ф., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів

УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА РИЗИКОМ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ

Актуальність питань управління банківськими ризиками ІСТ та ризиком інформаційної безпеки суттєво зростає в усьому світі в умовах діджиталізації. Для України ризики підвищуються через наслідки повномасштабного російського вторгнення. Саме тому Національний банк України систематично вдосконалює банківське законодавство та вимоги до систем управління ризиками.

Базові вимоги до організації систем управління ризиками визначені у Положенні про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах [1]. У 2023 році положення доповнено вимогами до управління ризиками ІСТ та ризиком інформаційної безпеки. За визначенням НБУ, ризик інформаційної безпеки та ризик ІСТ розглядаються як складова операційного ризику. Усі факти реалізації даних ризиків відображаються банками у відповідних базах внутрішніх події операційного ризику. Аналіз накопиченої інформації таких баз дозволяє будувати статистичні моделі ризиків та розраховувати ключові індикатори ризику (KRI). KRI має використовуватися кожним банком для раннього виявлення негативних тенденцій, пов'язаних з підвищенням операційного ризику. Перелік показників KRI, порядок їх розрахунку та граничні значення визначаються банками самостійно. Рівень ризиків залежить від багатьох чинників, у першу чергу, від розміру та бізнес-моделі банку, спектру його послуг, операцій. Система KRI має на меті забезпечити своєчасне та повне виявлення факторів операційного ризику, з метою застосування адекватних заходів щодо управління ними.

Серед чинників ризику інформаційної безпеки найбільшу увагу приділяють можливим порушенням конфіденційності, цілісності, доступності даних в інформаційних системах банків. Також розглядаються ймовірні недоліки або помилки в організації внутрішніх процесів. Важливе значення у процесах виявлення ризику інформаційної безпеки має можливе настання зовнішніх подій, уключаючи кібератаки або неадекватну фізичну безпеку.

Ризик інформаційно-комунікаційних технологій розглядається як наслідок несправності або невідповідності інформаційно-комунікаційних технологій бізнес-потребам банку, які можуть призвести до порушення їх сталого функціонування, або недоліків в організації управління такими технологіями.

Як і для будь-якої системи управління ризиками, передбачено три лінії захисту. На першому рівні знаходиться фронт-офіс банку, працівники що безпосередньо задіяні у проведенні операцій, використанні обладнання. До другої та третьої ліній захисту належать підрозділ з управління ризиками та підрозділ внутрішнього аудиту, які забезпечують виконання функцій контролю, моніторингу рівня операційного ризику.

Банки розробляють внутрішні політики та процедури управління ризиками ІСТ та ризиком інформаційної безпеки, проводять аналіз бізнес-процесів, збирають інформацію щодо можливих загроз і оцінюють ймовірні втрати. Обов'язковим елементом управління ризиками сучасних банків є сценарний аналіз (Scenario Analysis). Для його проведення використовують судження працівників підрозділу з управління ризиками та підрозділів першої лінії захисту щодо визначення можливих малоімовірних подій операційного ризику з суттєвими наслідками для банку та їх кількісної оцінки.

Для виявлення і оцінювання ризиків важливо охопити всі бізнес-процеси. Сучасні банки використовують такий інструмент, як аналіз карт процесів (Business Process Mapping). Сутність розробки карт полягає у виокремленні та розгляді всіх етапів процесів, видів діяльності та оцінюванні операційних ризиків, притаманних цим процесам. Під час аналізу карт процесів досліджуються не лише операційні ризики, а також їх зв'язок з іншими видами ризиків.

Методи управління ризиками обираються за результатами їх оцінювання і можуть розподілені на наступні класи:

1) прийняття ризику, продовження діяльності без змін для потенційних незначних втрат з низькою ймовірністю настання;

2) передавання, страхування з потенційно значними втратами з низькою імовірністю настання або ризиків;

3) пом'якшення ризику, коригування певних процесів та впровадження додаткових контролів у разі понесення в їх результаті незначних втрат з високою імовірністю настання;

4) уникнення ризику, припинення здійснення діяльності, закриття позицій, що призводять до значних втрат з високою ймовірністю настання.

Процедури управління банківськими ризиками дозволяють підтримувати необхідну фінансову стійкість системи. За станом на 1 квітня 2024 року в Україні працює 63 банки, переважна більшість яких дотримується встановлених пруденційних нормативів. Згідно із вимогами НБУ, мінімальний розмір операційного ризику в структурі регулятивного капіталу, поступово підвищується: до 30 грудня 2021 року коефіцієнт склав 0; із 31 грудня 2021 - 0,5, із 29 грудня 2023 року -1. Резервування можливих втрат у капіталі захищає банк від зростання ризиків ІСТ та інформаційної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах. Постанова Національного банку України від 11.06.2018. № 64 / Національний банк України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws//show/v0064500-18>

Кравченко О.В., к.е.н., доц.,

доцент кафедри бухгалтерського обліку та оподаткування

Сумського державного університету

Дмитренко А.В., д.е.н., доц.,

доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Національного університету "Полтавська політехніка ім. Ю. Кондратюка"

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ОБРОБКИ ДАНИХ ДЛЯ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

З розвитком інформаційних технологій та збільшенням обсягу доступних даних, підприємства постійно потребують нових можливостей щодо оптимізації діяльності та підвищення конкурентоспроможності. Використовуючи інтелектуальну обробку даних, аналіз даних ринку, конкурентів, споживачів та внутрішні ресурси підприємства підприємство має змогу оцінити власні ресурси, ринок та побудувати ефективні стратегії розвитку.

Використання штучного інтелекту для аналізу даних полягає в тому, що традиційні методи аналізу можуть виявитися неефективними при великих обсягах даних та змінних ринкових умовах. Штучний інтелект дозволяє здійснювати автоматичну обробку та аналіз даних, швидко знаходити закономірності та адаптуватися до нових умов, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства. Прикладами використання штучного інтелекту є сучасні системи прогнозування попиту, сегментація клієнтів, оцінка конкурентів, управління ризиками, оптимізація виробничих процесів [1].

Ідея методу полягає у використанні сучасних аналітичних технологій для обробки та аналізу великої кількості даних, пов'язаних з ESG-критеріями (екологічні, соціальні та корпоративне управління) підприємства. Це дозволить краще розуміти та оцінювати конкурентоспроможність компанії в умовах сучасного ринку та виявляти можливі вектори розвитку для підвищення її сталості, а також сформувати короткий звіт щодо діяльності компанії з оцінкою ESG-критеріїв. Для аналізу ESG-критеріїв метод передбачає використання NER (Named Entity Recognition) моделі машинного навчання, яка використовується для виявлення та класифікації іменованих сутностей (Named Entities) у тексті. Named Entities можуть включати імена людей, організації, місця, дати, географічні місця, числа та інші сутності, які мають певну семантичну цінність в контексті тексту [2]. Це дозволить відокремити сутності ESG-критеріїв з текстових джерел, спростити збір та обробку даних для подальшого аналізу. Також можна класифікувати до яких з трьох ESG-критеріїв належить речення або словосполучення. Для такого процесу треба ввести вхідні дані (набір символів які належать певній категорії) для навчання та тренування NER моделі.

Далі за допомогою сентимент-аналізу та регресивної моделі проводиться оцінка ставлення до кожного з ESG-критеріїв, що дозволить отримати оцінку за кожним. Щоб забезпечити гнучкість та можливість масштабування методу, використано Azure ML Studio як інструмент для розробки та впровадження моделей машинного навчання. Azure ML Studio дозволяє швидко створювати, тренувати та налаштовувати моделі, а також легко інтегрувати їх з іншими моделями, різними джерелами даних та сервісами. Завдяки можливостям Azure ML Studio, метод може бути масштабований та адаптований до різних сценаріїв та сфер діяльності підприємств. На початку вхідні дані до методу переносяться у текстовий формат, у якому видалено порожні рядки, наступним етапом дані передаються до моделі для відокремлення сутностей що стосуються критеріїв, ці сутності передаються до наступної моделі яка формує оцінку критеріїв, з вихідних даних формується звіт у якому відображено речення які стосуються ESG критеріїв та оцінка за критерієм. Загалом, метод інтелектуальної обробки даних для оцінки конкурентоспроможності підприємства забезпечує комплексний підхід до аналізу конкурентоспроможності, який враховує ESG критеріїв та використовує передові технології машинного навчання для отримання точних та актуальних результатів. В процесі дослідження результатів було використано такі методи:

– Експериментальний метод – метод дозволяє отримати точні результати за допомогою проведення спеціально організованого експерименту, де відбувається маніпулювання змінними факторами і вимірювання результатів.

– Кореляційний метод – метод дозволяє встановити залежність між двома або більше змінними, які можуть бути виміряні або підраховані. Він дає можливість зрозуміти, наскільки сильно залежні одна від одної змінні, тобто чи вони мають пряму або зворотню залежність.

– Анкетування та опитування – метод полягає у зборі даних за допомогою заповнення анкет або проведення опитування серед відповідної аудиторії. Це дозволяє отримати більш об’єктивні результати та зрозуміти думки, погляди та переконання людей. У даному випадку, якщо мета полягає в аналізі бізнес звітів за критеріями «Екологія», «Соціум» та «Корпоративне управління», більш доцільно використати експериментальний метод, оскільки це дозволить свій метод виявлення точності показників, враховуючі додаткові фактори.

В результаті застосування методу буде сформовано звітну таблицю, в якій зображено критерії, їх оцінку та речення, які стосуються обраних критеріїв.

Отже, метод передбачає створення алгоритму для аналізу бізнес-текстів, оцінювання їх за ESG-критеріями, використовуючи NER модель для відокремлення речень, що стосуються ESG, та проведення сентимент-аналізу з допомогою регресивної моделі. Метод включає обробку тексту, сентимент-аналіз та генерацію звіту з оцінкою критеріїв та прикладами речень. Сервіс спрощує аналіз великих аудиторських текстів для користувача. В цілому, використання штучного інтелекту має пришвидшити та покращити точність аналізу тексту, що має не тільки зменшити час на обробку тексту, а і збільшити об’єми даних для аналізу.

Список використаних джерел:

1. Artificial Intelligence in Business: From Research and Innovation to Market Deployment / N. Soni et al. Procedia Computer Science. 2020. № 167. P. 2200–2210. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877050920307389>

2. Named entity recognition (NER). URL: [https://www.techtarget.com/whatis/definition/named-entity-recognitionNER.Natural Language AI](https://www.techtarget.com/whatis/definition/named-entity-recognitionNER.Natural-Language-AI). URL: <https://cloud.google.com/natural-language>

Кравченко О.В., к.е.н., доц.,

доцент кафедри бухгалтерського обліку та оподаткування

Мироненко А.Ю., здобувач вищої освіти

Сумського державного університету

ПИТАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Питання оподаткування у період воєнного стану набуває особливого значення, оскільки воно стає ключовим інструментом для забезпечення фінансових ресурсів для оборони країни та збалансованого функціонування суспільства. За таких умов було введено зміни правового характеру з метою підтримки податкової системи країни в оптимальному стані. Саме через ці заходи можна забезпечити необхідний розвиток та стабільність економіки України в умовах воєнного стану. Проте, слід зважати на те, що ефективність таких адаптивних новацій також потребує ретельного аналізу.

Історичний досвід показує, що країни, які успішно використовували оновлені інструменти оподаткування в умовах воєнного стану, здатні більш ефективно забезпечувати обороноздатність та здатність успішно вести військові дії. Оподаткування є одним з основних джерел доходів уряду, яке дозволяє збирати кошти на фінансування армії, збройних сил, оборонних програм та інфраструктури для забезпечення безпеки країни [2]. Також практичний досвід вказує на те що, працювати в умовах війни можна відносно стабільно, а це є гарантією наповнення бюджету країни, підтримки працюючого населення в умовах воєнного стану та збереження його платоспроможності.

Крім того, важливим аспектом є також використання зібраних коштів, щоб забезпечити максимальну ефективність військових операцій і мінімізувати втрати. Це може включати інвестиції в технології, підготовку військового персоналу, розвиток інфраструктури та інші заходи, спрямовані на підвищення обороноздатності країни. Головним для податкових відносин та ефективного формування фіскальної політики, а також вибору інструментів для її постійної реалізації є законодавство. Саме тому, після початку повномасштабної війни уряд ухвалив певні зміни в податковій політиці, які спрямовані на підвищення ефективності та досягнення загальнодержавних цілей в країні. Це стосується як справляння так і адміністрування податків.

Для початку розглянемо єдиний податок, який є різновидом податків, який здійснюється на спрощеній системі оподаткування та сплачується безумовно суб'єктами підприємницької діяльності. Основна зміна в податковому законодавстві стосувалася саме його, а саме положення права платників єдиного податку для першої та другої групи не сплачувати ставку та перейти на систему прощеного оподаткування третьої групи, яка становить 2 відсотка, що є досить економічно стійким показником в наш час [1].

На початку війни була прийнята надважлива норма, яка є загальною та була прийнята парламентом Верховної Ради України, через два місяці після початку війни, щодо особливості податкового адміністрування під час надзвичайного стану. Дана норма має специфічний характер, оскільки передбачає те, що платники податків можуть не виконувати податкові зобов'язання на період всієї повномасштабної війни, якщо вони не здатні це зробити.

Необхідним є зосередження уваги на законопроект, щодо зміни правил оподаткування благодійної допомоги. Цей законопроект передбачає звільнення певних суб'єктів оподаткування податку на доходи фізичних осіб, а саме:

– звільнення від сплати ПДФО, об'єктом якого є допомога, яка надана фізичним особам, від вітчизняних благодійників. Тобто, дана пільга працює під час дії воєнного стану та стосується учасників бойових дій, працівників службових організацій та фізичних осіб, які мешкають на територіях, які визначенні в зоні ризику;

– звільнення від сплати ПДФО закордонних благодійників, які надають допомогу фізичним особам, які постраждали внаслідок бойових дій або інших форс-мажорних обставин під час воєнного стану;

– звільнення від сплати ПДФО цільової та нецільової допомоги, що надається постраждалим під час збройної агресії росії.

Важливий закон був прийнятий Верховною Радою України у березні 2022 року, який надає додаткові пільги з метою підтримки бізнесу під час воєнного стану. Відповідно до цього законопроекту було утримання цін на паливо, а саме встановлено нульовий акциз і знижений ПДВ з 20 до 7 %, що вказує на державне врегулювання та економічну підтримку бізнесу [3].

Стосовно подання податкового звіту, то після припинення дії воєнного стану, суб'єкт оподаткування має можливість подати аудиторський звіт, протягом трьох місяців. Важливо врахувати, що адміністративна та кримінальна відповідальність за неподання або несвоєчасне подання не буде застосовуватися протягом військового стану та перших трьох місяців після його завершення. Дане відстрочення стосується також інших документів, які згідно до закону повинні бути подані до відповідних контролюючих органів їх платниками, а саме: фізичними, юридичними особами та фізичними особами підприємцями.

Отже, можна стверджувати, що у контексті війни аналіз механізму податкової політики України призвів до зміни пріоритетів у політичних функціях. Перед війною переважала фіскальна складова, що робило регуляторні та стимулюючі аспекти менш пріоритетними. Основною метою є забезпечення ефективності системи податкової політики, що протистояла негативному впливу, який може шкодити економічним процесам. Дослідження, які спрямовані на проблеми підтримки стабілізуючої податкової системи у сучасній реальності, мають велике значення для економічної стабільності країни.

Список використаних джерел:

1. *Клименко М. В.* Бухгалтерський облік під час війни: що буде зі звітністю та як оптимізувати податки. *Науковий вісник. Всеукраїнське професійне фінансове видання.* 2022.
2. *Сушко Д. О.* Податкова реформа воєнного часу: які зміни до Податкового кодексу ухвалила Верховна рада України. *Науковий вісник.* 2023.
3. *Мельник С. Ю.* Податкові послаблення на час воєнного стану : навч. посібник. 2021.

Кривенко Є.С.,
студентка Державного торговельно-економічного університету

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРА: ТЕНДЕНЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ

На сучасному етапі значна увага приділяється модернізації та цифровізації багатьох галузей, зокрема і фінансової: починаючи від банківських мобільних застосунків та платформ, що значно спрощують грошові перекази між фізичними особами, дозволяють сплачувати рахунки в один клік чи робити моментальні інвестиції, так і до нових платіжних

систем, цифрових валют, технологій Big Data, блокчейну, розподільчого реєстру (DLT), обміну даними між інформаційними системами (API), впровадження штучного інтелекту тощо.

Сфера фінтеху є вкрай прогресивною та займається розробкою інноваційних продуктів, що надають низку переваг як споживачам (економія часу, віддалений доступ, безпека транзакцій, цілодобова технічна підтримка), бізнесам (зниження витрат, оптимізація процесів, ефективне використання ресурсів), так і економіці країни в цілому, а не тільки зазначеній галузі [1].

Необхідність цифрової трансформації фінансового сектору спричинена рядом чинників: глобальна діджиталізація, стрімкий розвиток технологій та впровадження інновацій в різні сфери життя, великі обсяги інформації, зростання конкуренції між операторами ринку та якості надання послуг тощо. Для 85% банків по всьому світу цифровізація є основним пріоритетом, адже при повноцінному переході чи переносі основних потужностей в онлайн-формат, цілодобовий доступ до фінансових послуг і операцій з будь-якої точки світу вимагатиме лише наявності Інтернет-підключення [1].

Незважаючи на значну зацікавленість у технологічній сфері протягом останніх десятиліть, згідно із дослідженням The Harvey Nash/KPMG CIO Survey 2020 року, перше значне зростання інвестицій у цифрові фінансові технології відбулося на початку пандемії коронавірусу, коли установи та організації втрачали близько 15 мільярдів доларів на тиждень (збільшення вкладень тоді зросло на 47%) [2]. Проте наразі ситуація суттєво змінилась: дослідження KPMG Pulse of Fintech за 2023 рік свідчить про те, що обсяг інвестицій у фінтех за звітний період впав до свого мінімуму із 2017 року та становив \$113,7 млрд, у той час коли у 2022 це було \$196,6 млрд. Таким перетворенням посприяв ряд чинників у світі: бойові дії на Близькому Сході, продовження війни в Україні, високий рівень інфляції та обтяжливі відсоткові ставки. Лідерами за обсягами інвестицій стали: сфера здійснення платежів (\$20,7 млрд), proptech, ESG-фінтех та insurtech (\$8,1 млрд), криптовалюта та блокчейн (\$7,5 млрд), regtech (\$2,6 млрд), кібербезпека (\$1,3 млрд). Компанії, що активно використовують та працюють на основі штучного інтелекту, залучили \$12,1 млрд інвестиційних коштів, що все одно у 2,3 рази менше за 2022 рік. Щодо регіональної стійкості, то країни Америки зазнали найменшого скорочення – з \$95,4 млрд до \$78,3 млрд. Європа, Близький Схід та Азія (EMEA) – з \$49,6 млрд до \$24,5 млрд та Азійсько-Тихоокеанський регіон (ASPAC) – \$51,3 млрд проти \$10,8 млрд [3].

Основними ж перевагами впровадження fintech-продуктів є:

- Підвищення якості надаваних послуг (економія часу, цілодобовий віддалений доступ, легше проведення платежів, технічна підтримка).
- Зростання ефективності операцій, їх оптимізація та автоматизація, що суттєво знижує ризик виникнення механічних помилок.

- Зменшення витрат за рахунок скорочення фізичних відділень, впровадження штучного інтелекту замість персоналу тощо.

- Підвищення гнучкості, стійкості, вища прозорість, легша адаптація до змін, а відповідно збільшення конкурентоспроможності компаній.

- Збільшення спектру пропонованих фінансових послуг, що орієнтовано на різноманітний клієнтський сегмент та задовольняє потреби широкого кола користувачів.

- Підвищення лояльності за рахунок персоніфікованих пропозицій, кешбеку, програм винагород тощо.

- Покращення ризик-менеджменту компаній, що використовують новітні методи аналізу даних та оцінки загроз.

Водночас із низкою переваг та перспектив, перед фінансовими компаніями постають певні ризики, зокрема:

- Загрози кібератак, фішингу, втрат операційної інформації, хакерських та вірусних атак тощо.

- Державне регулювання, яке з одного боку, має забезпечувати стабільність впровадження цифрових технологій, проте з іншого може створювати додаткові перешкоди та обмеження.

- Через швидку зміну можливі технічні недоліки, неправильне функціонування систем, додатків, помилки під час здійснення транзакцій, втрата приватної інформації тощо.

Отже, цифрова трансформація має стратегічне значення не тільки для фінансового сектору, а й для всієї економіки. Незважаючи на прогресивність галузі, інвестиції за 2023 рік у всьому світі суттєво скоротилися. Подолавши потенційні перешкоди, сфера фінтеху здатна пропонувати інноваційні рішення для бізнесу і споживачів, суттєво спрощуючи процес надання різноманітних послуг, зменшуючи витрати, забезпечуючи доступність, безпечність та ефективність операцій, що збільшуватиме конкурентоздатність, та відповідно роль фінансових компаній, і сприятиме загальному економічному зростанню.

Список використаних джерел:

1. Болдова А., Болдов А. Діджиталізація банківських сервісів як передумова подальшого розвитку фінансового простору України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-8>

2. Harvey Nash / KPMG CIO Survey 2020. KPMG. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/insights/2020/11/harvey-nash-kpmg-cio-survey-2020-everything-changed-or-did-it.html>

3. Pulse of Fintech 2023. KPMG. URL: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2024/02/pulse-of-fintech-h2-2023.pdf>

Лапа М.О.,
аспірант Університету митної справи та фінансів
Роменська К.М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: СУЧАСНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасні цифрові технології, засновані на штучному інтелекті та великих обсягах даних, мають значний вплив на різні сфери соціально-економічного життя суспільства. Однак систему управління публічними фінансами цифровізація поки що торкнулася незначною мірою, проте саме ця сфера має високий потенціал. Окрему увагу відведено питанням забезпечення прозорості бюджету та громадської участі в бюджетному процесі як основних факторів цифровізації публічних фінансів.

Цифрові технології докорінно змінили усі фінансові відносини в суспільстві. Швидко формується нова екосистема фінансового бізнесу побудована на використанні цифрових технологій. Разом з тим процес діджиталізації ще далекий до завершення. Формування нової екосистеми разом з можливостями генерує і нові ризики. Можливості, які надають цифрові технології для фінансової сфери є колосальними: прискорення платежів і зменшення комісій за здійснення платежів і переказ коштів; доступ до фінансових операцій з мобільних пристроїв практично у будь-якій точці світу; миттєва ідентифікація клієнтів; розробка персоніфікованих фінансових послуг; відмова від готівкових розрахунків (cashless).

В Україні у воєнний та довоєнний періоди відбувались та відбуваються перетворення цифровізації в усіх сферах господарського життя, в тому числі у фінансовому. Значення даного інноваційного сектору вельми велике, оскільки глобальне впровадження фінансових технологій щорічно зростає на 15–20% [1].

Дослідження свідчать, що глобальний ринок фінансових технологій є одним з найбільш швидкозростаючих у світі. Основним джерелом фінансування фінтех-проектів у світі є венчурний капітал, його частка в загальному обсязі фінансування складає понад 70% [3]. Аналіз сучасного стану світового ринку фінансових технологій показав, що більшість інвестицій отримали такі сектори: грошові перекази та платежі – 20%, кредитування та банківські технології – 39%,

У сфері фінансових технологій в Україні на сьогодні працює понад 100 компаній, більшість яких працюють у сфері payment/money transfer (38 компаній), technology and infrastructure (36 компаній) та mobile wallets (22

компанії). Згідно з інформацією, яка наведена в українському Фінтех-каталозі, близько 70% фінтех компаній працюють без залучення грошей сторонніх інвесторів, з них 61% покладається виключно на свої кошти, ще 9% – залучають гроші друзів та родичів. 30% користуються зовнішніми інвестиціями, в основному це приватні інвестори та ангельські інвестиції. Незважаючи на свою нерозвиненість, національний ринок фінансових технологій є високо сегментованим [2].

Найпопулярнішим напрямом роботи фінтех компаній є платежі та грошові перекази – 31,6%. Проявами цифрової трансформації цих послуг стали електронні гроші, електронні гаманці, мобільні додатки, нові типи карт, можливість переведення грошей з карти на карту, тощо. На другому місці – 19,3% стартапів працює у сфері технологій та інфраструктури, на третьому – 14% у сфері кредитування. Щодо іншуртех, діджитал та необанків, управління фінансами, то вони займають рівнозначну частку – 5,3%. Разом із тим, експерти вважають, що в майбутньому понад 50% ринку фінтех буде рухати технологія штучного інтелекту та big data, а ще 40% – будуть розвиватися внаслідок блокчейну [2].

Найбільшими гравцями на українському ринку фінтех є банки. За статистикою, 79% банків мають системи, з якими складно інтегруватися, і тільки 6% банків досягли бажаного ROI від колаборації з фінтех [3]. Найбільш технологічні банки, зокрема Ощадбанку, Укргазбанку, Райффайзен банку Аваль, Альфа-банку, Укрсиббанку, ПУМБ, ОTR bank, мають спільні проекти з фінтех компаніями. ПриватБанк продовжує активну діджиталізацію своїх послуг і фінансових сервісів, які давно вже вийшли за межі класичного банкінгу та формують в Україні нову цифрову екосистему на стику фінансових послуг, ритейлу та е-комерс. Крім того ці банки мають власні центри інкубації і акселерації стартапів – вони розраховують отримати від них гарну віддачу у вигляді інноваційних продуктів і сервісів, які можна впровадити у себе.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження КМУ від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: [tp://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80) (дата звернення: 25.03.2024).

2. ФінТех в Україні: звіт Проекту USAID “Трансформація фінансового сектору” та інноваційного парку NIT.City. URL: [ttp://data.unit.city/fintech/fgt34ko67mok/fintech_in_Ukraine_2018_ua.pdf](http://data.unit.city/fintech/fgt34ko67mok/fintech_in_Ukraine_2018_ua.pdf) (дата звернення: 05.07.2020).

3. Global FinTech Adoption Index 2019. URL: <https://asd-team.com/blog/global-fintech-adoption-index-2019-report-highlights> (дата звернення: 14.04.2024).

Лиса О.В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Дніпровського державного аграрно-економічного університету

НАПРЯМИ ДІДЖИТАЛ-ТРАНСФОРМАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасний період цифровізації досить актуальним стає питання діджиталізації діяльності вітчизняних підприємств і фінансових інституцій, оскільки їх робочі процеси вимагають дедалі більшої прозорості, автоматизації, доступності та здатності швидко адаптуватись до змін у зовнішньому просторі з урахуванням НТП. Пріоритетними завданнями підприємств в умовах глобалізації й активного розвитку цифрових технологій є критичний огляд існуючої бізнес-моделі, визначення процесів, які можуть бути вдосконалені за рахунок автоматизації та інтерактивних програмних продуктів, проектування зміненої бізнес-моделі та ефективна реалізація конкурентоспроможної стратегії діяльності, що враховує домінуючі діджитал-тренди.

Діджитал-трансформація діяльності підприємств передбачає зміну ключових блоків цієї діяльності: операційних бізнес-процесів; організації робочого спілкування з покупцями або клієнтами; процесів взаємодії з постачальниками й контрагентами; процесу ділового документообігу.

Одним із пріоритетних завдань при прийнятті обґрунтованих управлінських рішень в умовах діджиталізації є здійснення трансформації внутрішніх операційних бізнес-процесів:

1. Діджиталізація бізнес-процесів підприємства, в першу чергу, передбачає автоматизацію отримання й обробки даних для прийняття раціональних рішень і розробки масштабованих бізнес-процесів з підвищеною ефективністю. Так, наприклад, використання інформаційної системи планування ресурсів підприємства (ERP) створює централізовану діджитал-платформу для головних бізнес-процесів та загальну діджитал-модель у мережі магазинів, забезпечуючи при цьому підвищену ефективність і якість основних трансакційних, фінансових бізнес-процесів та оптимізацію постачальницьких ланцюгів.

В основі ERP-систем лежить принцип створення єдиного сховища даних, що містить всю корпоративну інформацію (виробничо-господарську, обліково-фінансову, кадрову тощо), що усуває необхідність обміну й передачі даних від однієї системи до іншої (наприклад, від виробничої системи до фінансової або кадрової), а також забезпечує одночасну доступність такої інформації для будь-якої кількості співробітників підприємства, що володіють відповідними повноваженнями й доступом. Метою ERP-систем є не тільки поліпшення управління виробничою діяльністю підприємства, а й зменшення витрат і зусиль на підтримку його внутрішніх інформаційних потоків. Таким чином,

використання ERP-системи скорочує тривалість операційно-управлінських процесів і позитивно впливає на якість ведення бізнесу. Так, наприклад, можна більш раціонально розподіляти роботу між різними відділами, тим самим зменшуючи витрати на можливе дублювання функціоналу та інші витрати, які можуть виникнути в зв'язку з роздробленістю управління підприємством (на підставі [1]).

2. Віртуалізація індивідуальної роботи співробітників. Підприємства можуть використовувати в своїй діяльності діджитал-технології, діджитал-інструменти (у тому числі додатки на гаджетах), зокрема для організації спільної роботи і відео-конференцій. Персонал регулярно дистанційно контактує з потенційними покупцями, з якими він ніколи не зустрічається особисто, розширюючи при цьому регіональне охоплення й просування продукції підприємства. Мобільні гаджети дозволяють співробітникам залишатися на зв'язку з офісом у будь-який час і працювати віддалено, коли доцільність їх перебування в офісі не актуалізована.

3. Застосування транзакційних системи продуктивності, завдяки чому забезпечується прозорість у відображенні індивідуальної продуктивності праці та поінформованість керівників про поточні результати функціонування й економічний стан підприємства, що дозволяє їм приймати зважені й своєчасні управлінські рішення [2; 3].

Трансформація бізнес-моделі передбачає такі можливі аспекти:

1. Бізнес-модель підприємств з частковими діджитал-змiнами, яка передбачає ведення традиційної діяльності з використанням діджитал-технології для трансформації та підвищення результативності діяльності. Це означає реалізацію діджитал-пропозицій і діджитал-контенту для спільного використання в організаційних сховищах як способів збільшення фізичних можливостей підприємств.

2. Бізнес-модель нових діджитал-підприємств, що передбачає запровадження нових діджитал-послуг у доповнення до традиційних асортиментних позицій, розширення меж своєї діяльності за допомогою діджитал-технологій. Це дозволить також надати покупцям і клієнтам інтегрований багатоканальний досвід взаємодії в онлайн-просторі.

3. Адаптивна бізнес-модель підприємств з урахуванням тенденцій діджитал-глобалізації. Підприємства, що виробляють або просувають на ринок бренди чи відомі торгівельні марки, трансформуються з багатонаціональних у глобальні. Діджитал-технології у поєднанні зі своєчасною маркетинговою інформацією дозволяють підприємствам отримувати глобальний синергійний ефект, реалізуючи при цьому власну діяльність у національно-територіальних межах.

Особливого значення діджитал-трансформація набуває при роботі з покупцями або клієнтами. По-перше, використання діджитал-інструментів при проведенні маркетингових досліджень для детального вивчення потреб споживачів конкретних сегментів ринку (зокрема, за географічно-регіональною ознакою), а також здійснення моніторингу різних соціальних

мереж, щоб зрозуміти ступінь задоволеності покупців продукцією підприємства. роботизації. По-друге, застосування діджитал-технологій (з використанням різних девайсів і гаджетів) для персоналізації попиту з метою збільшення обсягів диверсифікованих продажів. Це може передбачати застосування таких типів бізнес-систем Інтернет-продажів, як: B2B (business-to-business) – для юридичних осіб; B2C (business-to-consumer) – у даній системі юридична особа представляє пропозицію, а фізична особа – попит; C2C (consumer-to-consumer) – для фізичних осіб; B2G (business-to-government) – тут продавцем виступає юридична особа, а покупцем – держава чи державна організація; G2C (government-to-citizen) – тут уже держава представляє пропозицію, а її громадяни – попит; B2E (business-to-employee) – тут юридична особа представляє пропозицію, а штатний співробітник, що працює на цю юридичну особу, – попит.

По-третє, можливість більш продуктивного конструювання взаємовідносин продавців і покупців завдяки отриманню довіри останніх через швидке та прозоре вирішення їх проблеми. Створення облікових записів підприємства в соціальних мережах сприяє ідентифікації та швидкому реагуванню на скарги клієнтів, тому багато підприємств, особливо у сферах роздрібних і фінансових послуг, здійснюють комплексну багатоканальну комунікаційну діяльність, що вимагає впровадження ІТ-інновацій у взаємовідносини з клієнтами та внутрішні операційні бізнес-процеси. Деякі підприємства виходять за межі простих багатоканальних бізнес-моделей, щоб реалізувати нову форму digital-стратегії.

Також підприємства за допомогою digital-інструментів можуть пропонувати потенційним клієнтам різні канали самообслуговування, які дозволяють клієнтам обрати зручний час для виконання операцій і водночас зекономити кошти підприємства. Класичні мобільні додатки надають доступ до інформації облікових записів клієнтів у соціальних мережах. Так, наприклад, додатки для смартфонів, пов'язані з профілем клієнта, дозволяють інтегрувати дані в SMS-повідомлення та додатки в соціальних мережах. Окремо існують програми з геолокацією і доповненою реальністю з метою надання допомоги клієнтам у знаходженні місць продажу та пошуку спеціальних асортиментних пропозицій з одночасною e-mail розсилкою.

Список використаних джерел:

1. Лиса О.В., Завгородня А.О. Оптимізація операційної діяльності підприємств через застосування систем Business Intelligence. *Ефективна економіка*. 2020. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7591>.
2. Wade M. Digital Business Transformation. *Global Center for Digital Business Transformation*. 2015. 16 p.
3. Manu A. Behavior Space: Play, Pleasure and Discovery as a Model for Business Value (New Edition), Kindle Edition, 2016. 264 p.

Литвин Ю.П., здобувач ступеня доктора філософії
Університету митної справи та фінансів
Архирейська Н.В., к.е.н., доц.,
декан фінансового факультету
Університету митної справи та фінансів

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Уже третій рік поспіль триває повномасштабна війна в Україні, деструктивний вплив якої зачепив усі без винятку сфери суспільного життя. Разом з тим, навіть в умовах війни питання функціонування економіки є одним із найголовніших задач існування держави та діяльності уряду. Основу економіки країни в умовах війни формують не тільки стратегічні підприємства військово-промислового комплексу та малий бізнес, а також і банківські установи, що формують банківську систему країни.

Слід зазначити, що тенденцією довоєнного періоду розвитку банківської системи було скорочення кількості функціонуючих на ринку банків.

У перший рік повномасштабної війни банківська система не тільки вистояла, але й змогла швидко адаптуватися до функціонування в нових умовах. Результатом стали високі показники ліквідності банківської системи та прибутковості банківської діяльності. Особливістю функціонування банківського сектору у 2022 році стало скорочення відділень банків. Так, за даними НБУ за 2022 рік банки скоротили кожне п'яте своє відділення. Переважно скорочувалися відділення та персонал у регіонах, де велися чи наразі відбуваються активні бойові дії, а отже, попит на банківські послуги нижчий. Найбільше скорочення відбулося у Харківській і Донецькій областях, у Києві та Херсонській області [1]. При цьому банки намагалися утримати своїх клієнтів – фізичних осіб шляхом підвищення ставок за депозитами, а також подовження строковості таких депозитів. Для уникнення дестабілізації на ринку Національний Банк України ініціював запровадження мораторію на закриття відділень державних банків.

Так, протягом першого року воєнного стану в Україні було ліквідовано 7 банків, серед яких: АТ «Мегабанк» (через проблеми з ліквідністю, кредитним портфелем і якістю корпоративного правління); АТ «Промінвестбанк» та АТ «МП Банк» (через наявність російського капіталу); Банк «Конкорд» (через систематичне порушення банком вимог у сфері фінансового моніторингу); «Укрбудінвестбанк» (через недотримання обмежень та невиконання вимог регулятора); АТ «АЙБОКС БАНК» та АТ «БАНК ФОРВАРД» [2, с. 44–45]. Тенденція до скорочення чисельності діючих банків та відділень свідчить про очищення банківської системи України, яка насаперед пов'язана з їх недобросовісною діяльністю. Щодо іноземних банків, то їх скорочення відбувається через уведення Національним банком санкцій, щодо українських банків з російським

державним капіталом. Також Україна наближує стандарти національної банківської системи до європейського рівня, де відбувається тенденція до скорочень кількості банків та відділень. В свою чергу із вдосконаленням онлайн-банкінгу багато клієнтів надають перевагу інтернет послугам.

Як би дивно це не звучало, але за другий рік повномасштабної війни та функціонування національної економіки в обмежених умовах та залежності від зовнішніх джерел фінансування, банківський сектор країни не тільки спромігся утримати свої позиції в національній економіці, але й суттєво покращити ефективність своєї діяльності. Так, за даними НБУ за результатами 2023 року банки України сумарно отримали 86,5 млрд грн чистого прибутку, що майже вчетверо вище показника за 2022 рік та на 12% вище за результати 2021 року, до повномасштабного вторгнення [1]. Джерелом такого результату стало збільшення процентних доходів банків, а також суттєве скорочення відрахувань для формування резервів для покриття можливих ризиків та збитків. Тільки 7 із 63 платоспроможних банків були збитковими, а обсяги їх збитків зовсім не мали впливу на загальну ситуацію в країні.

У 2023 році у банківській системі було зафіксовано два рекорди за всю історію її існування: обсяг отриманого чистого прибутку та обсяг сплачених українськими банками податків. Неочікувано високі показники чистого прибутку банків спричинили прийняття рішення про запровадження підвищених ставок податку на прибуток: 50 % у 2023 році та 25 % у 2024 році.

У 2024 році ефективність діяльності банківської системи високою мірою буде залежати від обсягів макрофінансової допомоги, що буде надходити від міжнародних донорів та партнерів України, а також від перебігу та динаміки воєнних подій. Банківська система залишається самодостатньою та спроможна цілком самостійно витримати третій повномасштабної війни. За два попередніх роки більшість українських банків зуміли сформувати достатні обсяги резервів, що унеможливить крах діяльності банківської системи, а дасть змогу ефективно компенсувати деструктивні фактори впливу. Потужним поштовхом для розвитку банківської системи стануть програми відновлення інфраструктури через різноманітні державні програми кредитування, грантові програми, міжнародні донорські проекти, фінансування яких буде здійснюватися через українські банки.

Таким чином, досвід функціонування української банківської системи в умовах війни виявився доволі успішним: банківська система залишалася не тільки стабільною, а забезпечила рекордні показники діяльності. Відтак український досвід є, по суті, унікальним та потребує подальшого більш ґрунтовного вивчення.

Список використаних джерел:

1. Національний Банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua>

2. Береславська О.І. Банківський сектор України: аналіз чинників неплатоспроможності, банкрутства та ліквідації банків. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал*. Острог: Вид-во НаУОА, червень 2023. № 29 (57). С. 43–49. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8868/1/NZ_ek_Vyp_29%2857%29.pdf#page=43

Макашова Є.В.,
здобувачка вищої освіти
Дніпровського державного аграрно-економічного університету
Губарик О.М., к.е.н., доцент,
в.о. завідувача кафедри
обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровського державного аграрно-економічного університету

ЗВ'ЯЗОК ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМІ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

В період розвитку цифрових технологій та впровадження їх у всі сфери господарської діяльності, удосконалюються процеси організації обліку заробітної плати, а саме оптимізується методика обліку та розрахунку заробітної плати, що дозволяє покращити фінансове управління в бюджетних установах. Впровадження новітніх цифрових технологій напряму впливає на структуру заробітної плати шляхом впливу на ринок праці, змінюючи вимоги до основних класифікацій бухгалтерів.

Розвиток цифрових технологій значною мірою змушує бюджетні установи адаптуватись до сучасних вимог, що включають систематичний перегляд умов оплати праці під впливом інноваційних підходів до управління. Дослідження впливу цифрових технологій на систему заробітної плати в бюджетних установах має вирішальне значення у процесі становлення оновленої, розвинутої організації обліку, прозорості та відкритої системи управління фінансами.

Основна проблема даної теми, полягає у необхідності зрозуміти вплив цифрових технологій на систему оплати праці в бюджетних установах. Особливо важливо дослідити, як використання цифрових інструментів поліпшує процеси формування, розрахунку та управління оплатою праці у організаціях, що отримують фінансування з державного бюджету [1].

Існуюча інформація про застосування цифрових інструментів у бюджетних установах свідчить про те, що організації, які активно використовують сучасні технології для оптимізації управління обліком, значно посилюють роботу бухгалтерії, що забезпечує ефективний внутрішній контроль. Деякі з основних застосувань цифрових інструментів у бюджетних установах проаналізовано у табл. 1.

Застосування цифрових інструментів у бюджетних установах

№	Назва цифрового інструменту	Опис
1	Електронне управління фінансами	Бюджетні установи використовують цифрові інструменти для автоматизації процесів бюджетування, обліку фінансових, а також для формування фінансової звітності
2	Електронні платежі та фінансові транзакції	Бюджетні установи використовують цифрові платіжні системи для проведення різних видів фінансових транзакцій, включаючи виплати заробітної плати, оплату рахунків, закупівельні операції та інші фінансові операції
3	Електронний документообіг	Цифрові інструменти дозволяють обробляти та обмінюватися документами за допомогою електронних засобів, що сприяє швидкості затвердження документації та підвищує продуктивність
4	Аналіз даних та звітність	Використання електронних інструментів для аналізу даних допомагає бюджетним установам отримувати корисну інформацію про фінансову діяльність, прогнозувати доходи та витрати, виявляти ризики, а також створювати звітність для внутрішнього та зовнішнього використання
5	Кібербезпека та захист даних	Бюджетні установи вкладають значні зусилля у забезпечення кібербезпеки та захисту фінансових даних. Це включає застосування сучасних методів шифрування (наприклад шифрування відомостей стипендій), використання механізмів автентифікації та авторизації

Джерело: сформовано за [2].

Стосовно переваг впровадження сучасних цифрових технологій у систему обліку та розрахунку заробітної плати, можна зазначити автоматизацію процесів, що зменшує ризик помилок та допомагає досягти точність у розрахунку, скоротити час потрібний для виконання нарахувань. Таким чином, обумовлюється ефективність та швидкість впровадження. Ще одним аспектом може бути можливість налаштування індивідуального підходу, тобто цифрові технології дозволяють більш детально налаштувати систему заробітної плати, що дозволяє враховувати індивідуальні особливості бюджетної установи.

Проте, застосування цифрових інструментів має також свої недоліки. Незважаючи на автоматизацію обліку, цифрові системи також схильні до помилок або несправностей, що може призвести до неточностей або недоречних нарахунків у розрахунках із заробітної плати. Другим, не менш важливим недоліком є ризик безпеки даних. В наш час все більше виявляють факти так званих «хакерських атак», під вплив яких потрапляють і бюджетні установи. Тож порушення безпеки даних, стосується не лише внутрішньої інформації підприємств, а ще й під ризик потрапляє конфіденційна інформація співробітників. Також застосування нових цифрових систем може вимагати додаткової підготовки персоналу.

Впровадження цифрових технологій у заробітній платі, як і усе нове має свої переваги та недоліки, які варто враховувати при прийнятті рішення про їхнє застосування.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми розвитку фінансово-економічної системи: пріоритети та перспективи : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (19 жовтня 2023 р.). К.: Алерта, 2023. 429 с.

2. Кравченко І. Й. Перспективи впровадження інструментів цифрової економіки в систему статистичного аналізу, бухгалтерського обліку та аудиту. *Облік і фінанси*. 2022. № 3 (97). С. 12–20.

Марченко В.А.,
здобувач освітнього ступеня
Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ
Крупельницька І.Г., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку та оподаткування
Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ

ВПЛИВ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЗЕД

З появою нових технологій в останні роки відбувається перетворення в різних сферах діяльності, включаючи бухгалтерський облік. Особливий акцент робиться на впливі цих технологій на зовнішньоекономічну діяльність (ЗЕД). Впровадження новітніх технологій в бухгалтерський облік ЗЕД сприяє підвищенню ефективності та точності облікових процесів, зменшенню часу на їх виконання та зниженню ймовірності помилок. Вплив нових технологій на ведення бухгалтерського обліку може бути різноманітним і включати наступні аспекти:

1. Автоматизація. Вона необхідна для всіх компаній, від найменших до найбільших. Проте важливо пам'ятати, що автоматизація бухгалтерського обліку є складним і трудомістким процесом, і для її успішної реалізації потрібно ретельно продумати вирішення основних супутніх проблем [1]. Внаслідок впровадження різноманітних програмних засобів та

автоматизованих систем в бухгалтерському обліку, спрощуються рутинні операції, такі як розрахунок податків, ведення обліку витрат і складання звітності, тощо. Завдяки автоматизації обліку, не потрібно більше витрачати час на перевірку даних, що дозволяє збільшити швидкість роботи. Тепер контроль за різними розрахунками, запасами та зобов'язаннями за будь-який період можна здійснювати швидко завдяки використанню довідкових реєстрів та системи оперативного моніторингу [2].

2. Хмарні технології – це методи зберігання та обробки даних у віртуальному середовищі онлайн, а не на локальних носіях, таких як жорсткий диск комп'ютера [3]. Вони надають можливість доступу до облікової інформації з будь-якого пристрою та місця, що значно полегшує ведення бухгалтерського обліку в умовах ЗЕД. Хмарні технології надають можливість обробляти, редагувати та зберігати фінансову інформацію в онлайн-режимах, це робить процеси обліку більш гнучкими та доступними. А головне, це хмарне зберігання даних забезпечує безпечне зберігання інформації компанії та зменшення витрат на обслуговування серверної інфраструктури [3].

3. Блокчейн – це децентралізований реєстр даних, що містить інформацію про кожну транзакцію, яка відбувається в мережі, складений з користувачів на однакових правах. Інформація зберігається у вигляді послідовних блоків (звідси і назва – блокчейн), що містять відомості про операції. Цю систему неможливо підробити, оскільки кожен новий запис підтверджує існуючі ланцюжки [4]. Отже, технологія блокчейн може бути використана для забезпечення безпечного та прозорого обміну інформацією між різними учасниками зовнішньоекономічної діяльності. Це може сприяти зменшенню випадків шахрайства і покращенню системи відстеження товарів.

Використання нових технологій в бухгалтерському обліку зовнішньоекономічної діяльності надає низку переваг. Перш за все, автоматизація рутинних завдань дозволяє значно економити час і кошти, що є критичним у сфері зовнішньої торгівлі. Технології, такі як блокчейн, забезпечують надійну систему запису та перевірки транзакцій, роблячи процес ЗЕД більш прозорим для всіх учасників. За допомогою новітніх програм бухгалтерам приймати краще обґрунтовані рішення, що сприяє підвищенню ефективності та конкурентоспроможності компаній на міжнародному ринку.

Сучасні інноваційні засоби впливають на проведення фінансового обліку зовнішньоекономічної діяльності не лише позитивно, а у деяких ситуаціях можуть мати ризики. По-перше, впровадження нових технологій може вимагати значних витрат, особливо для малих підприємств, що може стати перешкодою для їх використання. Крім того, бухгалтерам може знадобитися підвищення кваліфікації та навчання для використання нового програмного забезпечення та технологій, що може вимагати додаткових зусиль та ресурсів. Також використання новітніх технологій збільшує загрозу кібербезпеці, що потребує вжиття заходів захисту для фінансової інформації та даних клієнтів.

Нові технології суттєво впливають на ведення бухгалтерського обліку зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). Автоматизація, хмарні технології та блокчейн, сприяють підвищенню ефективності, точності та швидкості ведення обліку. Застосування цифрових засобів та автоматизованих процесів дозволяє компаніям не лише адаптуватися до конкурентного оточення, а й підвищує результативність та якість своєї роботи. Сучасні технології вже давно стали не лише інструментами, а й важливою складовою сучасного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Гончар І. В. Особливості ведення бухгалтерського обліку в умовах застосування сучасних інформаційних технологій. *Наукові конференції*. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3468>

2. Понуріна Л. О., Артюх О. В. Сучасні інноваційні технології в бухгалтерському обліку. *Новий погляд на реформування економіки та управління* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 18–19 червня 2021 р). Хмельницький, 2021. С. 53–58. URL: <https://tinyurl.com/22m4yevz>

3. Savkiv U.S., Kuzmin T.L. Improving accounting and reporting in the digital economy. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2018. Т. 2, № 19. с. 87–95. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/aprde/article/view/6946/7207>

4. Стець А.В. Вплив цифрової економіки на стан бухгалтерського обліку. *Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аудиту, оподаткування та фінансів в умовах цифрової трансформації економіки* : Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. Інтернет-конф., 18 травня 2020 р., Миколаїв. Миколаїв : МНАУ, 2020. С. 1–95. URL: https://www.mnau.edu.ua/files/nauk_prof_konf/abstracts2020-18-05.pdf

Мироненко А.Ю.,

студент Сумського державного університету

Кравченко О.В., к. е. н., доц.,

доцент кафедри бухгалтерського обліку та оподаткування
Сумського державного університету

ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У період воєнного стану оподаткування набуває особливого значення, оскільки воно стає ключовим інструментом для забезпечення фінансових ресурсів для оборони країни та збалансованого функціонування суспільства. В даних умовах вкрай важливо знайти оптимальний баланс між забезпеченням фінансової стабільності та збереженням соціальної справедливості. Воєнний час супроводжується підвищеними витратами на оборону та безпеку, що змушує уряди знаходити нові джерела доходів. Зазвичай в таких умовах вводяться спеціальні податки та збори, спрямовані на фінансування потреб армії. Однак ефективність оподаткування під час воєнного стану потребує уважного аналізу.

Важливість податкової системи в сучасному стані розглядається, як основний фінансовий ресурс, який впливає на безліч його аспектів та соціально-економічного розвитку. Україна має постійне та безперервне оновлення податкової системи, яке еволюціонує та оптимізується для ефективного його використання.

Історичний досвід показує, що країни, які успішно використовували оподаткування в умовах воєнного стану, здатні більш ефективно забезпечувати обороноздатність та здатність успішно вести військові дії. Оподаткування є одним з основних джерел доходів уряду, яке дозволяє збирати кошти на фінансування армії, збройних сил, оборонних програм та інфраструктури для забезпечення безпеки країни [2].

Крім того, важливим аспектом є також використання зібраних коштів, щоб забезпечити максимальну ефективність військових операцій і мінімізувати втрати. Це може включати інвестиції в технології, підготовку військового персоналу, розвиток інфраструктури та інші заходи, спрямовані на підвищення обороноздатності країни. Головним для податкових відносин та ефективного формування фіскальної політики, а також вибору інструментів для її постійної реалізації є законодавство. Саме тому, після початку повномасштабної війни уряд ухвалив певні зміни, щодо державних та місцевих податків, які спрямовані на підвищення ефективності та досягнення загальнодержавних цілей в країні.

Для початку розглянемо єдиний податок, який є різновидом податків, який здійснюється на спрощеній системі оподаткування та сплачується безумовно суб'єктами підприємницької діяльності. Основна зміна в податковому законодавстві стосувалася саме його, а саме положення права платників єдиного податку для першої та другої групи не сплачувати ставку та перейти на систему прощеного оподаткування третьої групи, яка становить 2 відсотка, що є досить економічно стійким показником в наш час [1].

На початку війни була прийнята надважлива норма, яка є загальною та була прийнята парламентом Верховної Ради України, через два місяці після початку війни, щодо особливості податкового адміністрування під час надзвичайного стану. Дана норма має специфічний характер, оскільки передбачає те, що платники податків можуть не виконувати податкові зобов'язання на період всієї повномасштабної війни, якщо вони не здатні це зробити.

Необхідно зосередити увагу на законопроекті щодо зміни правил оподаткування благодійної допомоги. Цей законопроект передбачає звільнення певних суб'єктів оподаткування податку на доходи фізичних осіб, а саме:

- звільнення від сплати ПДФО, об'єктом якого є допомога, яка надана фізичним особам, від вітчизняних благодійників. Тобто, дана пільга працює під час дії воєнного стану та стосується учасників бойових дій, працівників службових організацій та фізичних осіб, які мешкають на територіях, які визначенні в зоні ризику;

- звільнення від сплати ПДФО закордонних благодійників, які надають допомогу фізичним особам, які постраждали внаслідок бойових дій або інших форс-мажорних обставин під час воєнного стану;

- звільнення від сплати ПДФО цільової та нецільової допомоги, що надається постраждалим під час збройної агресії росії.

Важливий закон був прийнятий Верховної Радою України у березні 2022 року, який надає додаткові пільги з метою підтримки бізнесу під час воєнного стану. Відповідно до цього законопроекту було утримання цін на паливо, а саме встановлено нульовий акциз і знижений ПДВ з 20 до 7 %, що говорить про державне врегулювання та економічну підтримку [3].

Що стосується подання податкового звіту, то після припинення дії воєнного стану, суб'єкт оподаткування має можливість подати аудиторський звіт, протягом трьох місяців. Важливо врахувати, що адміністративна та кримінальна відповідальність за неподання або несвоєчасне подання не буде застосовуватися протягом військового стану та перших трьох місяців після його завершення. Дане відстрочення стосується також інших документів, які згідно до закону повинні бути поданні до відповідних контролюючих органів їх платниками, а саме: фізичними, юридичними особами та фізичними особами підприємцями.

Отже, можна стверджувати, що у контексті війни аналіз механізму податкової політики України призвів до зміни пріоритетів у політичних функціях. Перед війною переважала фіскальна складова, що робило регуляторні та стимулюючі аспекти менш пріоритетними. Основною метою є забезпечення ефективності системи податкової політики, що протистояла негативному впливу, який може шкодити економічним процесам. Дослідження, які спрямовані на проблеми підтримки стабілізуючої податкової системи у сучасній реальності, мають велике значення для економічної стабільності країни.

Список використаних джерел:

1. *Клименко М. В.* Бухгалтерський облік під час війни: що буде зі звітністю та як оптимізувати податки. *Науковий вісник. Всеукраїнське професійне фінансове видання.* 2022.

2. *Сушко Д. О.* Податкова реформа воєнного часу: які зміни до Податкового кодексу ухвалила Верховна рада України. *Науковий вісник.* 2023.

3. *Мельник С. Ю.* Податкові послаблення на час воєнного стану: *навчальний посібник.* 2021.

Михайличенко Н.М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
Донбаської державної машинобудівної академії

ВПЛИВ FİNTECH НА РОЗВИТОК СВІТОВОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО БАНКІНГУ

Традиційні уявлення про банкінг змінюються під впливом інноваційних технологій. При цьому класичні фінансово-кредитні установи вже є далеко не єдиними гравцями на цьому ринку: все більшого впливу набувають спеціалізовані фінтех-компанії, а також BigTech-корпорації, які швидкими темпами посилюють свою присутність у фінансовому секторі, надаючи користувачам зручні новітні продукти та послуги. Таким чином, FinTech-технології не просто впливають на

розвиток світового банкінгу, а повністю змінюють традиційні уявлення про фінансові послуги, виводячи їх на якісно новий рівень та розширюючи спектр можливостей як для приватних клієнтів, так і для бізнесу.

В цілому, Україна відповідає світовим тенденціям щодо посилення впливу фінансових інновацій на банківський сегмент. Втім, цей вплив не є гомогенним: спостерігаються як яскраві приклади успішного та системного застосування найсучасніших технологій (КБ „ПриватБанк”, Monobank), так і випадки резистентності змінам з боку керівництва окремих банківських установ. Тим не менш, в Україні є сприятливе підґрунтя для розвитку фінансових інновацій та для посилення співпраці FinTech і традиційного банківському сегменту. Таким чином, підґрунтя для актуалізації попиту на інноваційні фінтех-продукти в Україні вже є, а от пропозиція в деяких напрямках дещо запізнюється. Незважаючи на велику кількість фінтех-компаній та стартапів, вплив інновацій на традиційну банківську галузь є обмеженим. Якщо, наприклад, КБ „ПриватБанк”, що має власну сильну команду, постійно оновлює та покращує свої банкінг-сервіси, роблячи їх максимально зручними для користувачів, деякі традиційні банківські установи не поспішають скористатись можливостями найсучасніших фінансових технологій.

Як показало дослідження, проведене в першій половині 2019 р. міжнародною консалтинговою компанією EY в рамках проекту USAID “Трансформація фінансового сектору”, що полягало в опитуванні вітчизняних фінтех-компаній та вітчизняних банківських установ [1], значною мірою український FinTech-сегмент розвивається незалежно від традиційних банків. Відзначається, що вітчизняні фінтех-компанії, здебільшого, позиціонуються як розробники та постачальники сучасних фінансових продуктів та послуг для корпоративних клієнтів (такої думки дотримуються 87,8% респондентів). А це йде всупереч загальносвітовим трендам: глобальні тенденції демонструють відставання корпоративного приймання фінтех-новацій від більш гнучких і зацікавлених в новому приватних споживачів. Це може пояснюватись як браком коштів, яких вимагає маркетинг у B2C-сегменті у вітчизняних фінтех-компаній, так і певною “кризою довіри” населення до фінансових послуг. Ще одна специфічна риса портрету пересічної української фінтех-компанії – орієнтація на європейський ринок (лише 41,5% компаній працюють тільки в Україні).

Традиційні банківські установи схильні недооцінювати фінтех-сектор: 78,6% респондентів вважають, що прогрес фінансових технологій не становить загрози для їх банківської установи в найближчій перспективі. Це йде врозріз із загальносвітовими тенденціями, де майже 88% традиційних банківських постачальників фінансових послуг відчувають тиск на свою ринкову частку з боку фінтех-компаній. В якості головного чинника, що гальмує цифровізацію банківського сектору, 53,6% респондентів назвали високу вартість цифрової трансформації. Це не

дивно, оскільки ІТ-бюджети середніх банків складають не більше, ніж 15 мільйонів гривень на рік, а цього вистачає лише для забезпечення функціонування вже наявної інфраструктури. При цьому, в той час як в усьому світі в ІТ-сфері банки широко використовують аутсорс, вітчизняні банки здебільшого орієнтуються на внутрішні ресурси (за виключенням впровадження нового програмного забезпечення, де розподіл сторонніх та власних ресурсів становить приблизно 50 на 50).

Відзначається також, що в Україні бракує ефективних бізнес-акселераторів, а система підтримки стартапів (не тільки фінансових) є недостатньо розвинутою. Більшість компаній виходять на ринок з готовим продуктом, не приділяючи достатньої уваги етапу первинної апробації, що також іде всупереч із загальноприйнятою світовою практикою. Екосистема фінтеху залишається недостатньо розвинутою. Ще одна проблема – брак фінансування. Кількість компаній, що працюють виключно на Українському ринку, за даними досліджень [2, 3] становить 57% (що зумовлено відмінностями в методичних підходах та в охопленні аудиторії опитування). При цьому 73% компаній планують в подальшому вийти на закордонні ринки.

Втім, висновки досліджень значною мірою збігаються при оцінці основних проблем та перспектив розвитку фінтеху в Україні. Тенденція посилення впливу інноваційних фінансових технологій на банкінг буде зберігатись надалі як в світі, так і в Україні, а значний потенціал вітчизняного ринку забезпечить скорочення певного відставання в цій сфері, яке спостерігається на поточний момент.

Список використаних джерел:

1. Опитування українських банків та фінтехкомпаній-2019. URL: <https://ain.ua/special/usaaid-report-ukr>
2. Каталог фінтех-компаній України-2019. URL: <https://map.fintechua.org>
3. Каталог фінтех-компаній України-2023. URL: <https://fintechua.org/fintech-catalog-2023>

Могила І.-Л.А.,
аспірантка кафедри обліку та аналізу
Національного університету “Львівська політехніка”

СУТНІСТЬ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ СУБ'ЄКА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Суть податкового планування полягає в тому, що суб'єкт господарювання планує суми податків і зборів за їхніми видами та термінами сплати (щомісяця, щокварталу, щороку) з метою вибору найоптимальнішого для себе варіанту оподаткування, збільшення обсягів доходів та зменшення витрат (видатків), складання податкового платіжного календаря тощо.

Значення податкового планування полягає в тому, що воно сприяє удосконаленню організаційної структури та системи управління суб'єктом господарювання; дає йому змогу вибрати оптимальну систему оподаткування; своєчасно і якісно здійснювати податкові розрахунки; заохочує поліпшувати ділові стосунки з усіма зацікавленими партнерами, а також збільшувати суми прибутків та підвищувати рівень рентабельності продукції, окремих видів діяльності, структурних підрозділів і суб'єкта господарювання загалом.

Податкове планування займає важливе місце у загальній системі планування економічної діяльності суб'єкта господарювання, що дає змогу збалансувати в часі та просторі грошові надходження і витрати (видатки), у тому числі суми податкових зобов'язань та податкових кредитів [1].

Основними податками і зборами в Україні є:

- Податок на додану вартість (ПДВ) (Застосовується до товарів та послуг, що реалізуються на території України. Стандартна ставка – 20%);

- Податок на прибуток підприємств (Стягується з прибутку, отриманого українськими резидентами та нерезидентами, які ведуть діяльність на території України. Ставка податку – 18%);

- Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) (Застосовується до доходів, отриманих фізичними особами, як резидентами, так і нерезидентами України. Стандартна ставка – 18%);

- Акцизний податок (Стягується з підакцизних товарів, таких як алкогольні та тютюнові вироби, пальне, автомобілі тощо. Ставки акцизного податку встановлюються залежно від виду товару);

- Мито (Стягується з товарів, що ввозяться на митну територію України. Ставки мита встановлюються залежно від виду товару та країни походження);

- Військовий збір (Застосовується до доходів, отриманих фізичними та юридичними особами. Ставка збору – 1,5%);

- Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів (Стягується за користування надрами, водними ресурсами, лісовими ресурсами тощо. Ставки рентної плати та плати встановлюються залежно від виду ресурсу);

- Місцеві податки і збори тощо (встановлюються місцевими органами влади. До них належать плата за землю, податок на нерухоме майно, єдиний податок тощо. Ставки та порядок сплати місцевих податків та зборів визначаються відповідними рішеннями місцевих рад).

Досягнення відповідних цілей стає можливим завдяки застосуванню різноманітних інструментів податкового планування, які можна умовно поділити на п'ять груп (рис. 1) [2].

Організаційно-правові інструменти	<ul style="list-style-type: none"> •Вибір форми господарювання: ТОВ, ПП, АТ тощо. •Створення філій та дочірніх підприємств. •Використання спеціальних режимів оподаткування. •Реструктуризація бізнесу.
Бухгалтерські інструменти	<ul style="list-style-type: none"> •Обрання оптимальних методів обчислення податкової бази. •Використання податкових пільг та відрахувань. •Застосування методів податкової амортизації. •Ведення обліку податкових зобов'язань.
Інвестиційні інструменти	<ul style="list-style-type: none"> •Інвестування в активи, які надають право на податкові пільги. •Використання договорів лізингу та факторингу. •Залучення коштів через емісію цінних паперів.
Фінансові інструменти	<ul style="list-style-type: none"> •Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю. •Використання резервів. •Оптимізація курсових різниць.
Контрактні інструменти	<ul style="list-style-type: none"> •Укладення договорів, які передбачають мінімізацію податкових зобов'язань. •Використання трансфертного ціноутворення. •Залучення посередників

Рис. 1. Інструменти податкового планування суб'єкта господарювання

Таким чином, вибір інструментів податкового планування має ґрунтуватися на специфіці, цілях та ризиках діяльності суб'єкта господарювання. Податкове планування має здійснюватися в межах чинного законодавства та з дотриманням етичних норм. Застосування інструментів податкового планування може допомогти суб'єктам господарювання: зменшити податкові витрати; підвищити конкурентоспроможність; збільшити прибуток; оптимізувати фінансові потоки.

Список використаних джерел:

1. Дерій В. А. Організація обліку та податкове планування: навч. посіб. [Електронне видання]. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 185 с.
2. Khaoula F., Ghardallou W. International tax planning techniques: a review of the literature. *Journal of Applied Accounting Research ahead-of-print(ahead-of-print)*. April 2020. 2020. P. 329–343. DOI: <https://doi.org/0.1108/JAAR-05-2019-0080>

Назарова І.Я., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнського національного університету

АВТОМАТИЗАЦІЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ – ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ

Інвентаризація є особливою обліковою процедурою, що супроводжується виконанням великого обсягу робіт із зняттям фактичних залишків об'єктів майна. Відповідно, вона є трудомісткою та довготривалою роботою, оскільки необхідно перевірити десятки чи й сотні тисяч одиниць матеріальних цінностей, їх якість і ціну, провести таксування і обрахувати підсумки в інвентаризаційних описах. В окремих випадках намагання скоротити строки інвентаризації через пришвидшену обробку і оформлення результатів призводить до неякісного та невчасного її проведення, і, відповідно, до невиявлення фактів відхилень фактичної наявності від облікових даних, а то й розкрадання чи зловживань. Усе це завдає певних витрат, втрати часу і, в якійсь мірі, спотворення результатів інвентаризації. У зв'язку з цим постає необхідність використання в процесі інвентаризації сучасних інформаційних систем і технологій.

Порядок проведення інвентаризації та її організація регулюється Положенням про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвердженим наказом Міністерства фінансів України № 879 від 02 вересня 2014 р., що зорієнтоване в основному на проведення та оформлення результатів інвентаризації вручну, хоча в ньому задекларована й можливість використання частково чи повністю автоматизованих способів реалізації інвентаризації. Здійснення інвентаризації за допомогою ручного обрахунку та із застосуванням інформаційних технологій можуть суттєво різнитися. Зокрема, при проведенні ручної інвентаризації виконуються:

- підготовка складу з організацією доступу до товарно-матеріальних цінностей;
- документальне оформлення всіх дій із ручним формуванням всіх описів та звірятьних актів, зокрема внесенням в порівняльні документи облікових даних для подальшого аналізу;
- припинення всіх операцій на складі на час проведення інвентаризації;
- збір даних шляхом перегляду, перерахування та переважування цінностей;
- ручне порівняння зібраних даних з даними в обліковій системі;
- оформлення результатів проведеної інвентаризації з коригуванням облікових залишків [1].

Всі вищенаведені етапи потребують суттєвих витрат часу та ресурсів.

В свою чергу, порядок виконання інвентаризації з використанням інформаційних систем та технологій буде відрізнятися залежно від того чи на підприємстві проводиться часткова, а чи повна автоматизація обліку та складського господарства.

Так, при частковій автоматизації порядок проведення інвентаризації дещо схожий на ручний, проте деякі етапи можуть бути значно пришвидшені за рахунок цифровізації даних. Наприклад, формування описів та звірятьних актів може виконуватись автоматично з використанням облікового програмного забезпечення. Збір даних здійснюватиметься в такому ж форматі, як й при ручній інвентаризації. Далі відбувається внесення фактичних показників в базу та їх автоматичне порівняння з даними обліку. Кінцевим етапом є внесення коригувальних записів на підставі автоматично створених документів.

Повна ж автоматизація інвентаризації можлива при правильній організації і постійному контролі складського господарства. Відповідно порядок її проведення включає такі процеси:

- за допомогою бухгалтерського програмного забезпечення автоматично створюється та заповнюється за обліковими даними документ щодо інвентаризації;

- створений цифровий документ вивантажується у термінал збору даних;

- за допомогою терміналу збору даних збирається і підраховується фактична кількість товарно-матеріальних цінностей (зокрема, з використанням методів штрих-кодуювання або ж радіочастотної ідентифікації) [2];

- з терміналу збору даних, документ з результатами роботи завантажується назад облікову інформаційну систему;

- за допомогою облікового програмного забезпечення здійснюється автоматичний аналіз результатів;

- на підставі автоматичного аналізу формуються документи для коригування облікових показників.

За таких умов є можливість майже повністю автоматизувати процес здійснення інвентаризації товарно-матеріальних цінностей.

Автоматизоване проведення та оформлення інвентаризації розв'язує одразу кілька проблемних питань, а саме: дотримання об'єктивності, точності, достовірності результатів завдяки здійсненню перманентного, а не епізодичного контролю; скорочення часу; виключення необґрунтованих витрат на інвентаризацію. Таким чином, у сучасних умовах з використанням інформаційних систем і технологій інвентаризація стає безперервною, швидшою, достовірнішою і менш затратною.

Список використаних джерел:

1. Назарова І.Я. Організація та електронне документування інвентаризації товарно-матеріальних цінностей. Стан і перспективи розвитку бухгалтерського і управлінського обліку в умовах глобалізації: моногр. / [З.-М. В. Задорожний, Я. Д. Крупка та ін.] ; за наук. ред. д.е.н., проф. З. М.-В. Задорожного. Тернопіль : ВПЦ «Університетська думка» 2020. С. 158–167.

2. Муравський В. Автоматизація інвентаризації в комп'ютерно-комунікаційній формі обліку. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2017. Вип. 3. С. 107–116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2017_3_11

Нежид Ю.С., доктор філософії з менеджменту
старший науковий співробітник відділу обліку та оподаткування
ННЦ «Інститут аграрної економіки»,
науковий співробітник
ТДВ «Інститут обліку і фінансів»

ЕЛЕКТРОННІ ТРУДОВІ КНИЖКИ: КРОК ДО ЦИФРОВІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

У сучасному світі, де процеси цифровізації швидко проникають у всі сфери життя, включаючи економіку, політику, освіту, культуру та інші сфери, вдосконалення консервативної системи обліку трудових відносин стає надзвичайно актуальним та важливим завданням. Одним із ключових етапів у процесі цифровізації трудових відносин є впровадження електронних трудових книжок (ЕТК), оскільки це сприяє ефективній автоматизації та зручному веденню обліку трудової діяльності як для працівника, так і для роботодавця.

Точкою відліку початку впровадження електронних трудових книжок є 10 червня 2021 р., а саме набуття чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обліку трудової діяльності працівника в електронній формі» [1]. Згідно з цим законом працівникам та роботодавцям надається п'ять років для переходу до електронного формату трудових книжок, і кінцевий термін подання відомостей до Пенсійного фонду України припадає на 10 червня 2026 р.

Електронна трудова книжка представляє собою цифровий еквівалент звичайної паперової книжки, що містить усю необхідну інформацію про трудову діяльність працівника. Ця електронна форма дозволяє працівнику самостійно перевірити кількість страхового стажу, а в подальшому використовувати дані для автоматичного оформлення пенсійних виплат. Протягом перехідного періоду, а також після його завершення, працівник має право користуватися як електронною, так і паперовою трудовою книжкою.

Процедура оформлення ЕТК включає використання інфраструктури вебпорталу електронних послуг ПФУ. Після входу на цей вебпортал за допомогою будь-якого зручного методу авторизації працівник або роботодавець подає скановані кольорові копії всіх сторінок трудової книжки в хронологічному порядку, а також надає копії документів, які підтверджують записи про стаж з оригіналів трудової книжки чи інших документів (документи про освіту, свідоцтво про народження дитини (у разі жінок), військовий квиток, тощо). Якщо дані для оформлення

електронних трудових книжок надає роботодавець, то відповідно до вимог забезпечення захисту персональних даних, необхідно мати окрему згоду від працівника на обробку його персональних даних. Після того, як подано всі необхідні документи фахівці ПФУ переводять їх у цифровий формат та звіряють записи трудової книжки із даними, що вже містяться в персональній картці Реєстру застрахованих осіб.

Згідно із даними Пенсійного фонду України станом на 15 квітня 2024 р. громадяни надали 5343,7 тис. сканкопій трудових книжок. З цієї кількості, 3120,5 тис. копій були надані страхувальниками, а 2223,2 тис. копій – застрахованими особами [2].

На нашу думку, цифровізація трудових книжок є важливою складовою забезпечення якості облікової інформації, зокрема в умовах повномасштабних військових дій на території України. Відтак, перехід до електронного формату дозволить забезпечити збереження та доступність даних про трудову діяльність працівників навіть у складних ситуаціях, що сприятиме ефективному управлінню ресурсами та підтримці соціального захисту населення в умовах форс-мажорних обставин.

Звісно, важливо враховувати, що цифрові технології у сфері обліку трудової діяльності можуть суттєво покращити економічну безпеку, сприяючи ефективнішому використанню ресурсів, оптимізації процесів та зменшенню витрат. Впровадження ЕТК дозволяє мінімізувати ризики втрати трудової книжки, яка є важливим документом для працівників і роботодавців, тим самим забезпечуючи стабільність і надійність у обліку трудових відносин і сприяючи ефективнішому управлінню трудовими ресурсами в цілому.

Таким чином, впровадження ЕТК є важливим кроком у процесі цифровізації системи обліку трудових відносин. Ця ініціатива сприяє покращенню якості та ефективності ключових аспектів обліку трудової діяльності. Забезпечення доступності інформації через електронні платформи сприяє підвищенню надійності даних, а також зменшує ризики втрати даних. Отже, впровадження електронних трудових книжок є важливим кроком формування ефективної системи обліку трудових відносин, що сприяє підвищенню продуктивності та зручності для всіх суб'єктів трудової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обліку трудової діяльності працівника в електронній формі : Закон України від 05.02.2021 р. № 1217-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1217-20#Text> (дата звернення: 08.04.2024).

2. Статистичні дані щодо оцифрування паперових трудових книжок станом на 15 квітня 2024 року. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 16.04.2024).

3. Василішин С. Ризики економічної безпеки в системі обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 3 (71). Ч. 2. С. 178–183. URL: http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/3_71_2_2019_ukr/26.pdf (дата звернення: 08.04.2024).

Остапчук С.М., к.е.н.,
старший науковий співробітник відділу обліку та оподаткування
Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»

ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ НА ЕТИКУ БУХГАЛТЕРА

Сьогодні діджиталізація управління – це невід’ємна складова трансформації бізнес-середовища в умовах IV промислової революції. Можна з впевненістю говорити, що штучний інтелект як загальне уособлення всіх інноваційних технологій у сфері збору, обробки та аналізу інформації стає повсякденним помічником професійного бухгалтера. Очевидно, що функції та етика професійного бухгалтера в таких умовах набудуть нових характеристик; відповідно, виникає необхідність оцінити, як зміниться поведінка бухгалтера, зокрема в аспекті забезпечення більшої прозорості його дій і реалізації професійного судження. Адже відомо, що досить часто бухгалтер відчуває тиск з боку керівництва, пов’язаний з необхідністю здійснення «подвійного» обліку, податкової оптимізації та інших сумнівних з точки зору закону облікових практик, мета яких – максимізація прибутку власника бізнесу. Реалізація таких практик може суперечити професійній етиці бухгалтера, тобто морально-етичній відповідальності останнього перед суспільством.

В основі нашого дослідження гіпотеза, що стверджує: діджиталізація управління зменшує тиск керівництва та власників бізнесу на бухгалтера (передусім його професійну етику) завдяки автоматичному виконанню облікових алгоритмів штучним інтелектом та збереження первинної оригінальності облікових даних технології блокчейн.

Професійна етика бухгалтерів – це сукупність стійких моральних цінностей, які запропоновано бухгалтерам як правила поведінки в межах професійної діяльності та під час виконання службових обов’язків. Вони закріплюються у свідомості фахівців та формують морально-етичні орієнтири, слідування яким допомагає бухгалтерам зберігати неупередженість і справедливість у прийнятті повсякденних рішень. Дотримання етичних норм та принципів (насамперед в країнах з розвиненим інститутом бухгалтерського обліку – *дод. автором*) є однією з умов успіху, росту професіоналізму і майстерності фахівця. Як зазначають О.В. Фоміна, О.М. Ромашко та С.М. Семенова, у контексті глобальної діджиталізації поведінка бухгалтера повинна базуватись на розумінні

фахівцем важливості набуття навичок цифрового способу мислення. Зокрема, за умов роботи у діджитал-просторі значення достовірності бухгалтерської інформації і неупередженості ділових рішень працівника лише зростає, адже кожен користувач інформації має широкі можливості щодо її перевірки та моніторингу дій бухгалтера [1].

Важливо зауважити, що в умовах діджиталізації більшу можливість контролювати дії бухгалтера отримує не лише керівництво підприємства, але й державні контролюючі органи. Цей аргумент може бути використаний бухгалтером в умовах спонукання його до неправомірних чи сумнівних дій, які принесуть вигоду власникам бізнесу, але завдадуть шкоди суспільним інтересам (наприклад призведуть до зменшення сплати податків, заниження заробітної плати працівників чи забруднення природного середовища). Адже більший контроль означає більш сувору відповідальність. Разом з тим, «нова технологія блокчейн здатна усунути проблему фальсифікації даних. Застосування штучного інтелекту в бухгалтерській діяльності дозволить зменшити кількість помилок та обробляти великі масиви даних і таким чином здійснювати контроль повністю, а не вибірково» [2, с. 26].

Корпоративна культура поведінки працівників (і зокрема етика професійного бухгалтера) вже давно стала однією із змінних в зарубіжних дослідженнях, що присвячені вивченню впливу інформаційних інноваційних технологій на поведінкові аспекти. Наприклад, в дослідженнях [3, 4] виявлено, що інформаційні технології впливають на організаційну культуру працівників. Зокрема, дослідники з Колумбії [5], провівши анкетування серед 125 бухгалтерів виявили, що такі технології, як електронне виставлення рахунків-фактур і автоматизація організаційних процесів позитивно впливають на їх етичну продуктивність. Проаналізувавши відповіді респондентів, дослідники прийшли до висновку, що існує досить значний тиск на бухгалтерів з боку керівництва, однак, четверта промислова революція може стати позитивним механізмом для зменшення цього тиску, як засіб контролю цифр і прозорості фінансової інформації. Таким чином, вже сьогодні є докази того, що в умовах зростаючої діджиталізації бухгалтеру буде легше дотримуватися професійної етики всупереч тиску з боку певної групи стейкхолдерів.

Список використаних джерел:

1. Фоміна О. В., Ромашко О. М., Семенова С. М. Професійна етика бухгалтерів: її особливості та проблемні аспекти дотримання етичних принципів. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 46. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-42>
2. Шендерівська Ю. Трансформація функцій бухгалтера під впливом глобальних викликів. *Облік і фінанси*. 2022. № 4 (98). С. 23–31. URL: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-4\(98\)-23-31](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-4(98)-23-31)

3. Хасріянті Картіні, Г. Т. Понто Вплив систем інформаційних технологій і контрольної діяльності на ефективність організації з культурою праці як посередницькою змінною. *Облік і фінанси*. 2022. № 2 (96). С. 103–110. URL: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-2\(96\)-103-110](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-2(96)-103-110)

4. Вахійні Д., Фуадах Л., Кадір С. Вплив фінансової доступності, компетентності людських ресурсів, інформаційних систем на діяльність малих та середніх підприємств при використанні у дослідженні організаційної культури як змінної модератора. *Облік і фінанси*. 2020. № 3 (89). С. 91–100. URL: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-3\(89\)-91-100](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-3(89)-91-100)

5. Gaviria D. A. G., Polo O. C. C., Martínez E. M. C., García-Arango D. A. Influence of the Fourth Industrial Revolution on the Ethics of the Colombian Accounting Professional. *Procedia Computer Science*, 2022. Vol. 215. P. 626–641. URL: <https://doi.org/10.1016/j.procs.2022.12.065>

Острівець Д.А., студент

Крупельницька І.Г., к.е.н., доцент

Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ

РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИЗИКУ ЗА ДОПОМОГОЮ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ В ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЯХ

Цифрова революція трансформує всі аспекти нашого життя, й ведення бізнесу не є винятком. Підприємства активно впроваджують цифрові інструменти для автоматизації бухгалтерського обліку, фінансового менеджменту та прийняття рішень. Цей процес відкриває нові можливості для кращого регулювання фінансових ризиків, але водночас створює й нові виклики.

Однією з основних тенденцій у світовому розвитку є перехід до нової платформи для соціальних і економічних процесів – використання цифрових технологій у всіх сферах суспільного життя, включаючи державне управління, економіку, бізнес і соціальну сферу. Цифрова економіка, яку можна уявити як “перехід від обробки атомів до обробки бітів”, є наслідком трансформаційних ефектів передових технологій в галузі інформації та комунікацій. Цей процес прискорює економічні та соціальні процеси і підвищує їх якість. Інновації безпосередньо впливають на систему управління і бухгалтерську інформаційну систему, де збирається, обробляється, зберігається, накопичується та узагальнюється інформація про діяльність підприємства.

Під впливом новітніх інформаційних систем і технологій відбуваються значні зміни в обліковій методології та практиці. Ці зміни підкреслюють необхідність вироблення відповідної облікової парадигми, розвитку теоретичних концепцій і практичних рекомендацій щодо розширення і модернізації бухгалтерської науки. Важливо також підвищити престиж та затребуваність професії бухгалтера, відображаючи її як практичну сферу діяльності.

Необхідність досліджень у цій області пояснюється тим, що в умовах повної цифровізації економіки облік ризикує втратити свою значимість як основний постачальник економічної інформації, переходячи в “розчинення” всередині технологічних та багатофункціональних електронних інформаційних середовищ. Це може призвести до знецінення ролі бухгалтера. Одночасно, за останні десятиліття виникли проблеми, пов'язані зі зниженням функціональності обліку, обумовлені його консервативністю та спрямованістю на минуле, а також недостатньою інформаційною цінністю для зацікавлених сторін. Це спонукало до проведення фундаментальних досліджень, спрямованих на перегляд теорії, концепцій та парадигм обліку, а також на практичний рівень – до пошуку шляхів підвищення актуальності та рівня відповідності інформації обліку вимогам користувачів [1].

Управління ризиками можна розглядати як процес підготовки і вжиття заходів з метою зменшення ймовірності прийняття невдалого рішення та уникнення можливих негативних наслідків небажаного розвитку подій під час виконання прийнятих рішень [2].

Ефективне зменшення ризиків неможливе без належної, своєчасної та достовірної інформації про зміни в ринковому середовищі та загальну економічну ситуацію підприємства. Це можливо лише за умови наявності надійного облікового та інформаційного забезпечення на всіх рівнях його управління.

За думкою З.В. Гуцайлюка, недостатність інформації є головною причиною виникнення ризиків, а ця інформація в основному формується через систему бухгалтерського обліку на підприємствах. Автор стверджує, що ризик, як економічна категорія і складова господарської діяльності, присутній у системі бухгалтерського обліку. Таким чином, бухгалтерські ризики є невід'ємною частиною ризиків підприємницької діяльності. Сфера бухгалтерського обліку також пережила зміни в епоху інформаційних технологій, коли штучний інтелект і автоматизація взяли на себе рутинні завдання, залишивши простір для більш складних видів діяльності, таких як аналіз і бізнес-консультування, для фахівців у цій галузі [3].

Отже, в умовах цифрових технологій бухгалтерський облік стає ключовим інструментом для управління фінансовими ризиками. Важливо продовжувати вдосконалювати технології та методи бухгалтерського обліку, щоб забезпечити ефективне фінансове управління та мінімізацію ризиків для підприємства. Ефективне управління ризиками залежить від наявності достовірної інформації, яку надає бухгалтерський облік. Недостатність такої інформації експерти вважають головною причиною ризиків у господарській діяльності. В цифровій економіці бухгалтерський облік змінюється завдяки штучному інтелекту та автоматизації, звільняючи фахівців від рутинних завдань та даючи їм можливість зосередитися на складніших аналітичних та консультативних функціях.

Список використаних джерел:

1. Спільник І. В., Палюх М. М. Бухгалтерський облік в умовах цифрової економіки. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. № 1–2. С. 83–96. URL: <https://doi.org/10.35774/ibo2019.01.083>

2. Засадний Б. А. Внутрішній контроль бухгалтерських ризиків в умовах застосування МСФЗ. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. № 2. С. 1–5. 2018. URL: http://businessnavigator.ks.ua/journals/2018/45_2_2018/29.pdf

3. Гуцаленко Л. В., Марчук У. О. Вплив бухгалтерських ризиків на якість інформації. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2020. № 1–2. С. 1–10. URL: http://tpe.econom.univ.kiev.ua/data/2020_40_41/zb40_41_14.pdf

Панченко О.Д., PhD,

старший викладач кафедри обліку і оподаткування

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

Використання штучного інтелекту (ШІ) в бухгалтерському обліку відкриває широкі можливості для автоматизації процесів, аналізу даних та виявлення сучасних тенденцій. Способи використання ШІ в бухгалтерському обліку наведено на рис. 1.

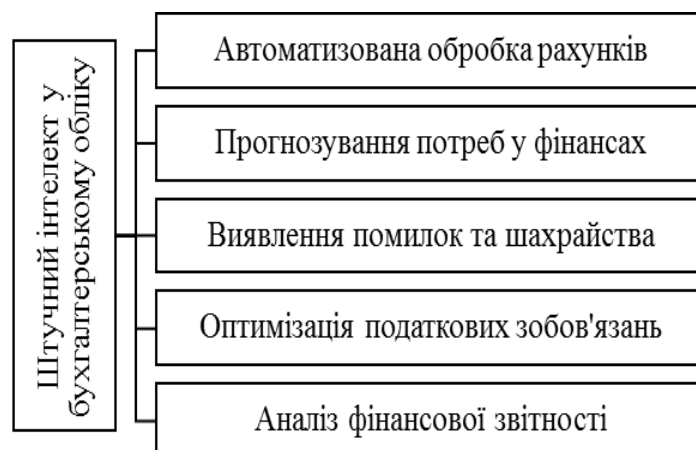

Рис. 1. Способи використання штучного інтелекту в бухгалтерському обліку

Джерело: складено автором.

ШІ може бути використаний для автоматизованої обробки рахунків, наприклад, для розпізнавання тексту та даних на сканованих копіях рахунків. Після розпізнавання тексту система може класифікувати рахунки на основі різних критеріїв, таких як тип рахунку, постачальник, категорія

витрат тощо. Потім дані можуть бути автоматично внесені до бухгалтерських програм. Даний процес може включати створення записів про оплату, оновлення звітності, розрахунок витрат тощо. Також штучний інтелект може бути навчений розпізнавати специфічні шаблони та формати рахунків, які використовуються в конкретному підприємстві. Переваги автоматизованої обробки рахунків за допомогою штучного інтелекту включають підвищену швидкість обробки, зниження кількості помилок, автоматизацію рутинних завдань та зменшення витрат на ручне введення даних. Цей підхід дозволяє бухгалтерам та фінансовим аналітикам сконцентруватися на більш стратегічних аспектах своєї роботи, таких як аналіз даних та прийняття управлінських рішень.

Прогнозування платежів та потреб у фінансах за допомогою штучного інтелекту використовується для передбачення майбутніх фінансових витрат підприємства на основі аналізу історичних даних, трендів тощо. Початковий етап включає збір та агрегацію фінансових даних підприємства, таких як платежі минулих періодів, витрати, прибутки, внутрішні та зовнішні фактори, що можуть впливати на фінансові потреби. На наступному етапі відбувається аналіз даних. Система ШІ аналізує акумульовані раніше дані, використовуючи алгоритми машинного навчання та статистичні методи, для виявлення трендів та кореляцій між різними фінансовими параметрами. На основі аналітичних даних штучний інтелект розробляє прогнози майбутніх фінансових потреб підприємства, зокрема майбутніх витрат, потреб у капіталі, грошових потоків тощо. Система також може оцінити ризики та невизначеності, пов'язані з прогнозованими фінансовими потребами та врахувати їх у подальших прогнозах, на основі яких ШІ може рекомендувати стратегії для оптимізації фінансових ресурсів підприємства, (такі як: розподіл бюджету, управління запасами, фінансове планування та інвестиції). Переваги прогнозування платежів та потреб у фінансах за допомогою ШІ включають можливість точного передбачення майбутніх потреб, зменшення ризиків та невизначеності, оптимізацію фінансового планування та збільшення ефективності використання ресурсів підприємства.

Виявлення шахрайства та помилок за допомогою штучного інтелекту в бухгалтерському обліку є важливим інструментом для підприємств у боротьбі з фінансовими злочинами. ШІ має змогу виявляти аномалії, незвичайні схеми, несподівані зміни в фінансових потоках, незвичайні витрати та потенційні ризики, які можуть свідчити про шахрайство або помилки в обліку. Після їх виявлення система може надсилати сповіщення адміністраторам або відповідним відділам підприємства для подальшого розслідування та прийняття заходів. Переваги виявлення шахрайства та помилок за допомогою ШІ включають підвищену ефективність та точність виявлення потенційних проблем, зменшення витрат на ручний аудит та розслідування, а також збільшення рівня захисту компанії від фінансових ризиків.

Оптимізація податкових обов'язків за допомогою штучного інтелекту полягає у використанні алгоритмів машинного навчання та аналізу великих обсягів фінансових даних для максимізації ефективності податкового планування та мінімізації податкових обов'язків компанії. ШІ може аналізувати податкові закони та різні регламенти для максимізації ефективності податкового планування та мінімізації податкових зобов'язань за рахунок застосування різних податкових пільг, зниження податкового навантаження через оптимальну структуру операцій і витрат тощо. Система може прогнозувати майбутні податкові витрати та формувати податкові стратегії для ефективного перспективного планування фінансових ресурсів. До переваг оптимізації податкових зобов'язань за допомогою ШІ можна віднести зменшення ризиків податкових переplat, максимізацію податкових переваг та ефективне використання фінансових ресурсів підприємства.

Штучний інтелект дозволяє автоматизувати аналіз фінансової звітності, виявляти ключові метрики та тренди, а також робити прогнози на основі інформації, що міститься у даних звітах. ШІ може автоматично розраховувати фінансові показники, такі як: рентабельність, ліквідність, покриття боргу, оборотність активів тощо. Це дозволяє отримати швидкий огляд фінансового стану підприємства та його результативності. Також система може виявити фінансові проблеми, зокрема недостатність ліквідності або високий рівень боргу, а також можливості для покращення (підвищення ефективності операцій або зростання прибутковості). Використання штучного інтелекту для аналізу фінансової звітності дозволяє підприємствам отримати глибший інсайт своєї фінансової діяльності, приймати обґрунтованіші управлінські рішення та ефективно керувати ресурсами.

Бухгалтерська галузь повинна розуміти, що технології штучного інтелекту пропонують інструменти для вдосконалення виконуваної діяльності, а не для скорочення кількості робочих місць. Повторювані завдання будуть успішно відтворюватися машинами, але прийняття рішень все ще залишатиметься роботою обліково-управлінського персоналу [1].

Нове покоління бухгалтерів повинно мати глибокі знання з бухгалтерського обліку, володіти технологіями обліку, мати високі комунікативні навички, а також вміти розуміти та ефективно представляти дані керівництву та клієнтам. Базові навички та знання повинні бути отримані під час навчання, після закінчення якого вони повинні бути готовими до нових вимог на ринку праці, щоб мати можливість легко адаптуватися і побудувати успішну кар'єру. У майбутньому університети повинні адаптувати навчальні програми до нових потреб бізнесу, щоб мати змогу краще підготувати студентів, зацікавлених у кар'єрі бухгалтера [2].

Отже, використання штучного інтелекту в бухгалтерському обліку є доволі перспективним напрямом, який дозволяє зменшити ручну працю, автоматизувати рутинні процеси, оптимізувати витрати, покращити прогнозування тощо, але нині ШІ не здатний повністю замінити облікових працівників.

Список використаних джерел:

1. Clarence G., Gary P., Seow P.S., Benjamin L., Yong M. Charting the future of accounting with AI. CPA Australia Ltd, 2019.URL06.
2. Stancu M. S., Duțescu A. The impact of the Artificial Intelligence on the accounting profession, a literature's assessment. *Proceedings of the 15th International Conference on Business Excellence*. 2021. P. 749–758. DOI: 10.2478/picbe-2021-0070

Перчук О.В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку, оподаткування та бізнес-управління
Бойко Ю., здобувачка вищої освіти
Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ АУДИТОРСЬКИХ ПРОЦЕСІВ

Цифрові технології революціонізують сферу аудиту, пропонуючи нові інструменти та методи для підвищення ефективності та точності аудиторських процедур. У сучасному світі кожен аудитор активно використовує різноманітні інформаційні технології для полегшення своєї роботи. Однак, з огляду на постійний розвиток технологій, не всі з них підходять для використання в аудиті. Важливо розуміти природу кожного інструменту та вміти ефективно ним користуватись під час проведення аудиторських перевірок.

Роботизація у сфері аудиту сприяє зменшенню обсягу одноманітних рутинних завдань, які зазвичай виконує аудитор. Ця ділянка роботи (збір, обробка, тестування) завжди займають лівову частку часу, що відводиться на аудиторську перевірку. Скорочуються операційні витрати компаній, обсяг виконаних завдань та оброблених масивів даних збільшується, зменшується ризик людської помилки та зберігається цілісність та захищеність даних.

Технологія оптичного розпізнавання тексту (OCR) може бути корисною у ході аудиторської перевірки для перетворення паперових документів у електронний формат, пошуку конкретних слів або фраз у документах, а також аналізу інформації, збереженої у зображеннях.

Використання технології обробки природної мови (NLP) для аудиторів може бути корисною при щоденній взаємодії з мобільними пристроями, наприклад через Siri або Alexa, використанні розумних помічників, таких як Cortana в операційній системі Windows, в автоматичному визначенні спам-пошти у Gmail, при використанні онлайн-перекладачів, перевірці текстів на предмет помилок тощо.

Хмарні обчислення дозволяють аудиторам мати доступ до великих обсягів даних та потужних обчислювальних ресурсів з будь-якого місця. Ці технології забезпечують можливість одночасної роботи кількох аудиторів

над одними і й тими ж документами, автоматизації багатьох аудиторських процедур (збір даних, первинний аналіз тощо), що підвищує ефективність командної роботи, зменшує ризики людських помилок та збільшує продуктивність. Хмарні сервіси зазвичай пропонують рішення для резервного копіювання та відновлення даних, що забезпечує захист від втрати інформації. Хмарні рішення легко масштабуються, дозволяючи аудиторським компаніям збільшувати або зменшувати ресурси в залежності від поточних потреб. Загалом ці можливості роблять хмарні технології важливим інструментом для сучасних аудиторських компаній, дозволяючи їм бути більш гнучкими, ефективними та конкурентоспроможними на ринку.

Технології блокчейну забезпечують незмінність та прозорість фінансових записів, що спрощує процес перевірки та зменшує ризик шахрайства. Виходячи з технічного розуміння, блокчейн встановлює протокол довіри між сторонами, які взаємно не довіряють один одному, використовуючи комбінацію безпечного хеш-алгоритму, технології шифрування та однорангових інтернетмереж. Таке поєднання технологій гарантує, що блокчейн забезпечує високонадійні дані про транзакції, і як така технологія знаходить все більшу підтримку серед банків та інших компаній.

Технології прогнозової аналітики в сфері аудиту можуть бути використані для покращення ефективності та точності аудиторських процесів. Вони допомагають, використовуючи історичні дані та статистичні моделі, прогнозувати ризики та аномалії, оптимізувати планування аудиту, виявляти шаблони і тренди в даних, автоматизувати аналіз та виявлення ризиків, а також прогнозувати майбутні фінансові результати компанії.

Ці технології відкривають нові можливості для аудиторських компаній, дозволяючи їм надавати більш якісні та цінні послуги своїм клієнтам. Вони також сприяють професійному розвитку аудиторів, оскільки вимагають нових навичок та знань для ефективного використання цифрових інструментів.

Список використаних джерел:

1. Гевлевич Л.Л. Диджитал-аудит: світова та вітчизняна практика. *Економіка і організація управління*. 2023. № 3. С. 24–33.

2. Король С.Я., Ключко А.О. Цифрові технології в обліку й аудиті. *Держава і регіони*. 2020. № 1. С. 170–176.

3. Мельниченко О.В., Гартінгер Р.О. Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *European Cooperation*. 2016. № 7 (14). С. 9–19.

4. Пермінова Д.Д. Напрями застосування цифрових технологій в діджитал аудиті. *Молодий вчений*. 2024. № 3. С. 95–99.

Перчук О.В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку, оподаткування та бізнес-управління
Ляшенко М.С., аспірант
Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ІННОВАЦІЙ НА СФЕРУ ОПОДАТКУВАННЯ

Однією з основних тенденцій у податковій галузі є імплементація технологій четвертої промислової революції (4IR), що дозволяє збирати та аналізувати податкову інформацію швидше та надійніше. Це включає в себе розробку інтелектуальних моделей моніторингу ризиків, автоматизацію процедур формування та перевірки податкової звітності та інші інноваційні рішення.

У країнах Європейського Союзу активно обговорюється впровадження технології блокчейн для поліпшення дотримання податкового законодавства, покращення податкового контролю та організації внутрішнього аудиту. Багато країн, що входять до Організації Економічного Співробітництва і Розвитку (ОЕСР), також активно впроваджують сучасні технологічні рішення у сфері оподаткування, однак ця можливість не є доступною для всіх країн.

Україні, в умовах воєнного конфлікту та стрімкого євроінтеграційного розвитку, важливо розвивати та модернізувати інформаційні технології у сфері оподаткування. Це ставить перед компаніями та суб'єктами малого бізнесу, органами державного управління та місцевими органами влади завдання вдосконалення методів податкового планування та аналізу на базі сучасних технологічних рішень.

На сьогоднішній день вже впроваджено різноманітні програмні рішення у сфері оподаткування, що базуються на цифрових технологіях, таких як роботизація, блокчейн та штучний інтелект. Ця практика значно поліпшує процедури розрахунку, декларування, обліку та оптимізації сплати податків і зборів на різних рівнях: від мікрорівня (індивідуальні платники) до макрорівня (податкові органи). Такі інноваційні підходи сприяють підвищенню ефективності адміністрування, аналізу та контролю сплати податкових платежів до бюджетів на всіх рівнях.

Введення електронної звітності значно спрощує процеси податкового обліку як для платників, так і для податкових адміністрацій. Електронні системи звітності на основі технології штучного інтелекту дозволяють платникам ефективно вести облік своїх фінансів та автоматично генерувати звіти, що дозволяє уникнути помилок і забезпечити точність даних. Для податкових органів це означає швидкий доступ до інформації про податкові зобов'язання і спрощення адміністративних процесів (податковий моніторинг та аналіз, бенчмаркетинг податкових показників тощо).

Використання аналітики даних та штучного інтелекту в податковій сфері дозволяє ефективно аналізувати великі обсяги інформації, виявляти податкові ризики та шаблони порушень, а також прогнозувати податкові надходження. Це дозволяє податковим органам забезпечити кращий контроль за справедливістю та ефективністю податкової системи.

Впровадження цифрових систем обміну даними між податковими органами та платниками податків сприяє збільшенню прозорості, зменшенню обсягів паперової роботи та підвищенню ефективності обміну інформацією. Це дозволяє забезпечити кращий контроль за дотриманням фіскальної дисципліни та боротьбу з податковими ухиленнями.

Впровадження цифрових інструментів у податкові послуги, таких як електронне подання заявок на повернення податків, онлайн-платежі та автоматичний обмін інформацією про податкові зобов'язання, спрощує взаємодію між платниками та податковими органами. Це також знижує адміністративні витрати як для платників, так і для податкових адміністрацій.

На сьогодні в Україні впроваджено низку цифрових технологічних рішень у сфері оподаткування:

1. Електронний кабінет платника, що дозволяє платникам податків вести облік своїх податкових зобов'язань та звітності онлайн.

2. Єдине вікно подання електронної звітності спрощує процес подачі податкових декларацій та іншої звітності через інтернет.

3. Електронна митниця використовується для автоматизації митних процедур та сприяє прозорості митного контролю.

Використання сервісів відкритих даних дозволяє проводити моніторинг та перевірку контрагентів, автоматизацію документообігу та підготовку звітності. Зокрема, корисними є дані з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізосіб-підприємців та громадських формувань (ЄДР), реєстрів судових рішень, нотаріусів, платників податків, податкових боржників. Ці дані оприлюднюють Міністерство юстиції, Державна судова адміністрація та Державна податкова служба. Сервіси відкритих даних допомагають підприємствам ефективніше управляти своїми операціями, зменшуючи ризики та оптимізувати процеси виконання податкових зобов'язань.

Ці ініціативи спрямовані на підвищення ефективності податкового адміністрування, боротьбу з податковими порушеннями та сприяння дотриманню податкового законодавства. Вони також відображають глобальні тренди діджиталізації та використання новітніх технологій, таких як штучний інтелект та блокчейн, для оптимізації податкових процесів.

Список використаних джерел:

1. Чижикова О.В. Глобальні тренди впровадження технологій у сфері оподаткування в контексті цифрової трансформації економіки. *Наукові праці НДФІ*. 2019. № 3 (88). С. 126–134.

2. Пархоменко А.Ю. Електронні податкові декларації в Україні та країнах Європейського Союзу. *Європейські перспективи*. 2021. № 2. С. 144–149.

Поліщук В.Г., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Луцького національного технічного університету

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Недостатність технологічного потенціалу та консерватизм страхових компаній в Україні можуть виявитися критичними умовами, які обмежують їхню здатність відповідати на виклики сучасного ринку. Це може призвести до збереження застарілих моделей бізнесу та втрати конкурентоспроможності в глобальному контексті. Перехід до інноваційних рішень у страховій сфері стає необхідним кроком для забезпечення ефективності, конкурентоспроможності та відповідності потребам сучасного споживача. Без цього страхові компанії ризикують втратити у розвитку, у світі, де швидкість та гнучкість «диктують умови гри». Ми погоджуємося з дослідженнями вченої Самошкіної І.Д., що «страхові компанії України за оцінками аналітиків, у свою чергу, мають малий технологічний потенціал та характеризуються слабкістю корпоративного управління та консерватизмом, коли йдеться про будь-яку інновацію. Саме це гальмує їх економічний розвиток та зменшує їх вклад у конкурентоспроможність народного господарства. Консервативне страхування, як і сьгоднішні реалії ринку викликають безліч запитань і негативних вражень про те, як скрутно в технологічну епоху користуватися деякими страховими послугами і, в принципі, мати справу зі страховиками» [5].

Безумовно, слушною є думка вчених Панченко І. та Садчикової І., що «найважливішою перевагою цифровізації є покращення взаємодії з клієнтами та можливість використовувати цифрові страхові рішення для надання персоналізованих страхових послуг клієнтам швидко, зручно та безпечно, а також отримувати доступ до своїх полісів та інших страхових послуг у режимі реального часу. Таким чином, застосування цифрових технологій у страховому бізнесі сприяє підвищенню його ефективності та конкурентоспроможності» [2]. За допомогою цифрових технологій страхові компанії можуть вдосконалити процеси адміністрування, що сприяє підвищенню їхньої ефективності та зниженню витрат на обслуговування клієнтів. Реалізація цифрових стратегій також дозволяє страховим компаніям збирати та аналізувати великі обсяги даних, що відкриває нові можливості для розуміння потреб клієнтів та вдосконалення стратегій продажу та маркетингу.

Як слушно зауважила Попова Л.В., «розвиток страхового ринку в Україні все більше залежить від впровадження нових технологій цифрової економіки, які впливають на технологію страхування, але не змінюють його економічну сутність. В результаті використання цифрових технологій у

страховій діяльності: підвищиться ефективність та рентабельність страхової діяльності; здійсниться конвергенція взаємного та комерційного страхування; відбудеться соціалізація страхових відносин; з'являться нові страхові послуги та продукти; зміниться ринок праці у сфері страхування» [3].

Ми погоджуємося з дослідженнями Кучерівської С.С., що «використання сучасних інформаційних технологій в ризик-менеджменті страхових послуг значно підвищує ефективність управління ризиками. Штучний інтелект, блокчейн, Інтернет речей та великі дані не тільки сприяють кращому розумінню та мінімізації ризиків, але й відкривають нові можливості для інновацій у страховому продукті та обслуговуванні клієнтів» [1]. Дійсно, застосування штучного інтелекту в аналізі страхових ризиків дозволяє автоматизувати процеси оцінки ризиків, виявлення аномалій та передбачення потенційних подій, що зменшує імовірність виникнення збитків та оптимізує стратегії управління ризиками.

Більше того, як стверджує Пшенична М.В., «подальша цифровізація українського страхового середовища дозволить не лише створити передумови для бажаної стійкості ринку небанківських фінансових послуг в епоху цифрових технологій, але й сприятиме фінансово-економічній безпеці України як в період війни, так і в часи повоєнної відбудови» [4].

Таким чином, цифрові технології дозволяють страховим компаніям ефективніше адаптуватися до змінних умов ринку та швидше реагувати на економічні та фінансові виклики. Інноваційні підходи до страхування, що базуються на цифрових рішеннях, можуть допомогти компаніям оптимізувати свої процеси та знижувати ризики. Також варто відзначити, що цифрові технології сприяють покращенню контролю за фінансовими операціями та мінімізації можливостей для фінансових злочинів і корупції. Це створює сприятливі умови для підвищення фінансової стійкості та безпеки в країні.

Список використаних джерел:

1. Кучерівська С.С. Вплив інформаційних технологій на розвиток страхових послуг. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. Випуск 11. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-08-03>

2. Панченко О., Садчикова І. Вплив цифрових технологій на розвиток страхового бізнесу. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 4 (36). С. 291–301.

3. Попова Л.В. Сучасні тенденції розвитку цифрових технологій у страхуванні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. Випуск 5. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-08-02>

4. Пшенична М.В. Технології штучного інтелекту в страховій індустрії України: аналіз тенденцій та перспективи розвитку. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. Випуск 6 (06). С. 92–96.

5. Самошкіна І.Д. Розвиток діджиталізації страхового ринку України. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 41. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-52>

Пономарьова О.Б.,
старший викладач
кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів

УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

У сучасному світі, де геополітична нестабільність та конфлікти стають невіддільною частиною реальності, функціонування національної банківської системи супроводжується постійними викликами, що призводять як до зростання рівня традиційних банківських ризиків, так і до появи нових [1]. З початком повномасштабної агресії російської федерації національна банківська система перебуває під впливом значних стрес-факторів, до яких банки адаптують власні бізнес-моделі. За таких обставин зростає необхідність перегляду традиційних методів управління ризиками та впровадження нових стратегій, що враховують специфіку цифрового середовища

Перегляд та адаптація профілю ризиків до поточних умов є надзвичайно важливим питанням для Національного банку України та кожного банку. Найбільше зростають кредитні та операційні ризики банківської системи. Іноді моделі управління цими ризиками значно відрізняються від довоєнного рівня і потребують доопрацювання. Під впливом зовнішніх факторів змінюється структура залучених та розміщених ресурсів банків, структура доходів та витрат, що, у свою чергу, впливає на фінансову стійкість банківської системи.

На початок 2024 року банківська система Україні складалася з 63 банків із сукупними чистими активами 2942 млрд. грн. За 2023 рік було ліквідовано чотири банки: «Форвард», «Айбокс», «Конкорд» та «Укрбудінвест». Сумарна частка цих фінансових установ становила менше 1% від активів платоспроможних банків, тож їх виведення з ринку не позначилося на роботі банківського сектору [2].

Національний банк України розподіляє банківську систему на три великі групи: банки з державною часткою, банки іноземних банківських груп, банки з приватним капіталом, який належить резидентам України. На п'ять державних банки припадає 53,6% чистих активів, банки належать до найбільших системних. Група банків з іноземним капіталом складалася з 14 банків із часткою у сукупних активах 26%. Третя частина, банки з приватним капіталом, складалася з найбільшої кількості, 44 банків, хоча їх доля в активах залишається найменшою на рівні 20,4%.

На протязі 2022 року відбулось суттєве скорочення мережі банківських відділень у регіонах, де відбуваються активні бойові дії, що призвело до зменшення системи на 20%. За 2023 рік скорочено 198 відділень, з них понад чверть – у ліквідованих банках [2].

Кризові ситуації стають каталізатором для впровадження цифрових інновацій, оскільки вони створюють тиск знайти нові способи вирішення проблем в умовах непевності. Діджиталізація банківського сектору – це процес впровадження цифрових технологій та інновацій у всі аспекти діяльності банківських установ. Цей процес охоплює широкий спектр змін, включаючи впровадження мобільних додатків, онлайн-банкінгу, електронних платежів, автоматизованих процесів обробки даних, використання штучного інтелекту та машинного навчання для аналізу даних та прийняття рішень, а також зміни в організаційній культурі та стратегіях бізнесу. Діджиталізація спрямована на поліпшення якості обслуговування клієнтів, оптимізацію внутрішніх процесів, збільшення ефективності та конкурентоспроможності банківських установ. Вона також відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки та захисту даних клієнтів у цифровому середовищі.

Отже, основні чинники активної діджиталізації, які є характерними для банківського сектору України, включають:

1. Попит споживачів на цифрові сервіси. Зростання використання сучасних технологій серед населення створює попит на цифрові банківські послуги, такі як мобільні додатки, онлайн-банкінг та електронні платежі.

2. Конкуренція. Банки в Україні змушені вдосконалювати свої послуги та процеси, щоб залишатися конкурентоспроможними на ринку. Це спонукає їх активно впроваджувати цифрові інновації для залучення та утримання клієнтів.

3. Розвиток інтернет-інфраструктури: Доступність інтернету та розвиток мобільних технологій в Україні сприяють швидкому поширенню цифрових банківських послуг, оскільки можна зручно користуватися ними з будь-якого місця.

4. Підтримка регуляторів: Уряд та Національний банк України активно сприяють цифровій трансформації банківського сектору шляхом впровадження регуляторних ініціатив та стимулювання інновацій у фінансовій сфері.

5. Зменшення витрат: Використання цифрових технологій дозволяє банкам знижувати витрати на обслуговування клієнтів та операційні витрати, що робить ці послуги більш ефективними та доступними для широкої аудиторії.

6. Зростання кібербезпеки: З метою захисту від кіберзагроз, банки в Україні активно впроваджують нові технології та системи кібербезпеки, що сприяє швидкому розвитку цифровізації в цій сфері.

Таким чином, війна призводить до суттєвого зростання ризиків для банківського сектору. Але, в умовах діджиталізації банки України вживають ефективні заходи для управління ризиками, враховують зміни в операцій-

ному середовищі та активно використовують інструменти оцінювання, регулювання та контролю, які допомагають зменшити ризики та забезпечити достатній рівень ліквідності, фінансової стійкості та прибутковості.

Список використаних джерел:

1. Павленко Л. Д., Криклій О. А., Чумак О. В. Ризики банків України та організаційна система управління ними в умовах воєнного стану. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 5. С. 126–132.

2. Наглядова статистика Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1/>

Радіонова Н.Й., д.е.н., проф.,
професор кафедри фінансів та бізнес-консалтингу
Київського національного університету технологій та дизайну

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОГРАМИ MASTER: БУХГАЛТЕРІЯ

Сучасні інформаційні системи суттєво змінюють можливості підприємств кожного виду економічної діяльності не тільки в частині технічної підтримки, а й у частині організації, правового регулювання та документаційного забезпечення [1, с. 184]. Значний проміжок часу безспірним лідером серед бухгалтерського програмного забезпечення для українських підприємств була програма 1С Підприємство різних версій. Однак, на сьогоднішній день значна кількість підприємств шукають для ведення обліку альтернативний продукт. Драйвером розвитку розробки напряму вітчизняних програмних продуктів для малого та середнього бізнесу стало рішення Ради національної безпеки і оборони України [3].

Вдалою заміною російської програми 1С може стати програма MASTER: бухгалтерія, що розроблена українською компанією IT-Enterprise. MASTER: бухгалтерія – це програмний продукт для автоматизації бухгалтерського та податкового обліку що має зрозумілий інтерфейс, зі зручною ієрархією, розташуванням елементів, зручними кнопками навігації. Основні можливості програмного продукту в розрізі окремих напрямів чи елементів обліку наведено в табл. 1.

Зазначена програма має лінійку конфігурацій для суб'єктів господарювання різних видів економічної діяльності: для бюджетних установ, військових частин, освітніх установ, територіальних громад, закладів охорони здоров'я, агрокомпаній та елеваторів, ЖКГ, торговельних компаній тощо.

Розробники, в незалежності від галузевого спрямування, надають наступні характеристики програмним продуктам MASTER: бухгалтерія-швидкий запуск, легка масштабованість і спрощений підхід до самостійних доналаштувань у разі потреби.

Основні можливості MASTER: бухгалтерія за різними напрямками обліку

Напрями (елементи) обліку	Основні можливості
Банк і каса	операції з грошовими коштами та їх еквівалентами, інтеграція з системою «Клієнт-Банк»
Продажі	облік розрахунків із замовниками
Покупки	облік розрахунків із постачальниками
Склад	облік, надходження та списання ТМЦ і МШП
Виробництво	облік фактичних витрат в розрізі аналітик, автоматичний розподіл транспортних витрат та зведених витрат
Основні засоби та нематеріальні малоцінні активи	облік надходження, амортизації, вибуття основних засобів; здійснення переоцінки й індексації; облік ремонту й модернізації основних засобів.
Податковий облік	ведення податкового обліку відповідно до Податкового кодексу України
Операції	закриття рахунків в кінці періоду
Звіти	всі стандартні аналітичні форми бухгалтерської звітності; автоматичне формування фінансової звітності
Оплата праці	табелі обліку робочого часу, фонд робочого часу, розрахунок відпусток, лікарняних, відряджень
Кадри	особові картки, структура та штатний розклад
Довідники	загальносистемні, користувацькі довідники
Адміністрування	налаштування інтерфейсу, управління доступом, обслуговування інформаційної бази

Джерело: сформовано автором за даними [2].

1С розвивалась від простої бухгалтерської програми і далі розширювалась до рішення для управління підприємством. На відміну від неї MASTER: бухгалтерія навпаки вибудовувалась як рішення ERP-класу, яке звузили для потреб малого та середнього бізнесу в Україні. Тому продукти MASTER можуть легко бути розширеними до складних систем управління підприємством.

Програмні продукти MASTER є надійною альтернативою 1С вітчизняного походження та мають такі переваги:

- Сумісність із будь-якою операційною системою: Windows, Linux, iOS, Android тощо. Це надає можливість в якості клієнтського пристрою використовувати комп'ютер, мобільний телефон, планшет.

- Відповідає вимогам нормативних документів із технічного захисту інформації.
- Облік у розподілених структурах, консолідація звітності, корпоративні схеми аналізу даних.
- Доступні як хмарне (SaaS) рішення для браузера, так і стаціонарне – для інсталяції на пристрій.
- Багатооб'єктність продукту, ведення обліку багатьох юридичних осіб.
- Можливість самостійного внесення змін у налаштування.
- Розширення функціонала в єдиному інтерфейсі без зовнішніх інтеграцій.
- Велика кількість деталізації для аналітичного обліку.
- Можливість масштабування і переходу на багаторівневе планування діяльності.

Список використаних джерел:

1. Радіонова Н. Й. Особливості використання комп'ютерних інформаційних систем для обліку грошових коштів / Н. Й. Радіонова, А. Р. Окончук // Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості: матеріали II Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Київ, 18 листопада 2021 р. Т. 2. Київ : КНУТД, 2021. С. 184–192.
2. Офіційний сайт ТОВ «МАСТЕР:СТРИМ». URL: <https://masterbuh.com/product/buhgalteriya> (дата звернення: 11.03.2024).
3. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» № 133/2017 від 15.05.2017 р.

Разумова Г.В., д.е.н., доц.,
 професор кафедри маркетингу та бізнес-адміністрування
 ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
 Курносова О.І., здобувач вищої освіти
 ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

ЄДИНА ЦИФРОВА ІНТЕГРОВАНА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА СИСТЕМА

Безпека в інвестиційній діяльності відіграє ключову роль у забезпеченні успішних та стійких фінансових результатів для інвесторів. Підвищення безпеки допомагає запобігти різним видам ризиків, які можуть постати під час інвестування, зберігаючи цінні активи та забезпечуючи стабільний потік доходів. Для інвесторів безпека є важливим чинником, оскільки вона допомагає досягти фінансових цілей та зберегти репутацію як надійного та успішного фінансового партнера.

Важливість безпеки в інвестиційній діяльності полягає не лише в збереженні капіталу та забезпеченні стабільності доходів, а й у підтриманні довіри та репутації серед інвестиційного співтовариства. Інвестори, які демонструють уважність до забезпечення безпеки своїх активів, здатні досягати більш успішних результатів та забезпечувати стабільні фінансові показники навіть у складних умовах ринкової нестабільності.

У сучасних умовах ефективно управління процесом будівництва та реконструкції об'єктів інфраструктури є критично важливим для забезпечення стабільності та привабливості інвестиційного клімату.

Створення та ефективного функціонування Єдиної цифрової інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління процесом відбудови об'єктів нерухомого майна, будівництва та інфраструктури (затвердженої відповідно до наказу від 23.01.2024 року № 65 Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України) стає ключовим етапом у реалізації стратегічних завдань державної політики забезпечення безпеки інвестиційної діяльності в Україні [1]. Ця система спрямована на оптимізацію управління будівництвом та реконструкцією об'єктів, має на меті зменшення ризиків та підвищення ефективності інвестицій у сучасних умовах.

Єдина цифрова система забезпечує цілісний погляд на усі етапи будівництва, від планування до введення в експлуатацію, що дозволяє ефективно виявляти та управляти ризиками, пов'язаними з будівництвом. Інтегрована інформаційно-аналітична система забезпечує збір та аналіз даних на всіх етапах процесу, що дозволяє вчасно реагувати на потенційні проблеми та мінімізувати їхні наслідки.

Використання цифрових технологій у будівництві та управлінні інфраструктурними проектами допоможе зменшити ризики, пов'язані з корупцією, недбалістю та неефективним управлінням. Це сприятиме підвищенню довіри інвесторів та забезпечить стабільність інвестиційного клімату в країні.

Отже, Єдина цифрова інтегрована інформаційно-аналітична система управління процесом відбудови об'єктів нерухомого майна, будівництва та інфраструктури відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки інвестиційної діяльності в Україні, сприяючи покращенню управління інфраструктурними проектами та підвищенню ефективності інвестиційного процесу.

Ухвалене Постановою Кабінету Міністрів України створення Міжвідомчої робочої групи з питань залучення міжнародної допомоги для забезпечення кібербезпеки та кіберстійкості держави є кроком у напрямку зміцнення заходів безпеки в кіберпросторі. Згідно з положенням про цю робочу групу, її основними завданнями є сприяння координації дій органів виконавчої влади у взаємодії з урядами іноземних держав та міжнародними організаціями для залучення міжнародної допомоги у сфері кібербезпеки та кіберстійкості, а також започаткування та реалізація проектів міжнародної технічної допомоги [2].

Аналізуючи це рішення з точки зору безпеки інвестиційної діяльності в сучасних умовах, можна визначити такі висновки:

1. Заходи у сфері кібербезпеки стають все більш актуальними для забезпечення безпеки інвестицій в умовах цифрової трансформації бізнесу. Велика частина інвестиційних проєктів та операцій здійснюється через мережу Інтернет, що підвищує ризики кібератак та крадіжок інформації.

2. Утворення такої робочої групи вказує на усвідомлення владою важливості міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки. Це може сприяти обміну досвідом та ресурсами між державами з метою підвищення загального рівня кіберстійкості.

3. Залучення міжнародної допомоги у цій сфері може сприяти створенню та впровадженню новітніх технологій та методів захисту інформації, що в свою чергу позитивно позначиться на захисті інвестиційних проєктів в Україні.

Отже, Постанова Кабінету Міністрів України про створення Міжвідомчої робочої групи є кроком вперед у зміцненні безпеки інвестиційної діяльності в умовах цифрової економіки, оскільки воно спрямоване на забезпечення кібербезпеки та кіберстійкості держави через міжнародне співробітництво та залучення міжнародної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про Єдину цифрову інтегровану інформаційно-аналітичну систему управління процесом відбудови об'єктів нерухомого майна, будівництва та інфраструктури : наказ Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України від 23.01.2024 № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0198-24#Text>

2. Про утворення Міжвідомчої робочої групи з питань залучення міжнародної допомоги для забезпечення кібербезпеки та кіберстійкості держави : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.03.2024 № 276. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276-2024-п#Text>

Роменська К.М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів

УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ ПОТОКАМИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Збалансування вхідних та вихідних бюджетних потоків є важливим та дасть змогу своєчасно та швидко реагувати на потреби фінансового забезпечення функціонування бюджетної сфери, державних і комунальних підприємств різних сфер і галузей у період воєнного стану та упереджатиме зростання державного боргу. Зростання дефіциту бюджету, його частки у доходах бюджету негативним чином впливає на боргову безпеку держави і призводить до зростання державного боргу України. Інструментом, розробленим Міністерством фінансів України для оцінки поточного стану,

динаміки державного боргу України та визначення цілей, завдань і заходів у середньостроковій перспективі з метою оптимізації структури державного боргу з точки зору співвідношення вартості обслуговування й ризиків для відновлення прийняттого рівня боргового навантаження є Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2024–2026 рр., що реалізується в умовах повномасштабного військового вторгнення росії в Україну [1]. Відповідно до стратегії основними цілями управління державним боргом: є: залучення зовнішнього довгострокового пільгового фінансування та максимізація частки грантів офіційного сектору; продовження розвитку міцних взаємовідносин з інвесторами та сприяння розвитку внутрішнього ринку капіталу; мінімізація ризику рефінансування.

Моніторинг боргової безпеки України проводиться згідно з наказом Міністерства економіки України № 1277 «Про затвердження методики розрахунку рівня економічної безпеки України» [2]. Методичні рекомендації розроблені з метою визначення рівня економічної безпеки України як однієї з основних складових національної безпеки держави і визначають перелік основних індикаторів стану економічної безпеки України, їх порогові значення, а також алгоритм розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки.

Інтегральний індекс економічної безпеки складається з 9 середньозважених субіндексів (складових економічної безпеки): виробнича безпека; демографічна безпека; енергетична безпека; зовнішньоекономічна безпека; інвестиційно-інноваційна безпека; макроекономічна безпека; продовольча безпека; соціальна безпека; фінансова безпека. Фінансова безпека, у свою чергу, містить такі складові: банківська безпека; безпека небанківського фінансового ринку; боргова безпека; бюджетна безпека; валютна безпека; грошово-кредитна безпека. За допомогою визначення та приведення індикаторів відповідно до норм можна не лише підвищити рівень бюджетної безпеки України, але і стабілізувати економіку країни взагалі. Розрахунок інтегральних індексів у розрізі зазначених субіндексів (складових економічної безпеки) здійснюється на основі оцінки понад 130 окремих індикаторів, які базуються як на статистичних даних, так і даних, отриманих шляхом опитування респондентів.

Визначення інтегральної оцінки економічної безпеки здійснюється в такому порядку: формування множини (переліку) індикаторів; визначення характеристичних значень індикаторів; нормування індикаторів; визначення вагових коефіцієнтів; розрахунок інтегральних індексів за окремими сферами економіки та інтегрального індексу економічної безпеки в цілому.

Наявність вказаного боргового навантаження є суттєвим додатковим дестабілізуючим фактором, що унеможливорює економічне зростання та ускладнює соціально-економічне становище України. Міжнародний досвід свідчить про можливість реструктуризації боргів під час війни, оскільки відповідні процеси є довготерміновими. По завершенню війни вивільнені кошти можна спрямувати на повоєнну відбудову та проведення стратегічних структурних економічних реформ.

Внутрішніми причинами зростання державного боргу, які потребують реагування з боку органів, уповноважених забезпечувати державний фінансовий контроль, є проблеми неефективного розподілу та витрачення бюджетних видатків. При проведенні реформування управління фінансовими потоками в бюджетному процесі України, пов'язаного з переходом на середньострокову перспективу управління бюджетами, програмно-цільовий формат бюджетування, основна увага зосереджена на розробці, впровадженні та удосконаленні бюджетного законодавства для його адаптації до вимог законодавства ЄС. Реалізація законодавчих змін в практику роботи бюджетних установ – учасників бюджетного процесу має посилитись розвиненими системами оцінки та моніторингу результатів. Усунення формального підходу при управлінні фінансовими потоками в бюджетному процесі України, орієнтація на результати дозволить відстежувати досягнення цілей, виконання завдань та виявляти випадки неефективного, нерезультативного використання бюджетних потоків. Забезпечення кращих результатів за рахунок видаткової частини відповідного бюджету є запорукою обґрунтованої структури витрат та їх достатнього обсягу в умовах обмежених доходних джерел.

Список використаних джерел:

1. Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2024–2026 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 жовтня 2023 р. № 1117. URL: <https://mof.gov.ua/uk/osnovna-informacija>
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>
3. Звіти щодо виконання Державного бюджету України у 2020–2023 рр. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets%20/>

Саковець І.С.,

Державний торговельно-економічний університет

ЕВОЛЮЦІЯ КОРПОРАТИВНИХ ФІНАНСІВ: АНАЛІЗ МИНУЛОГО, СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НА МАЙБУТНЄ

Корпоративні фінанси – це динамічна галузь, яка постійно розвивається та має справу з фінансовими рішеннями корпорацій, такими як структура капіталу, дивідендна політика, злиття та поглинання, а також оцінка вартості. Корпоративні фінанси мають багату та захоплюючу історію, яка налічує століття і відображає економічні, політичні та соціальні сили, що формували світ бізнесу. Варто розглянути ключові віхи та значні події, що вплинули на розвиток і практику корпоративних фінансів, а також те, як вони можуть допомогти в розумінні поточних та майбутніх викликів і можливостей в цій галузі (табл. 1).

Еволюція корпоративних фінансів

Етапи	Характеристика подій
Поява акціонерних товариств та фондових ринків	Першою акціонерною компанією була Голландська Ост-Індська компанія, заснована в 1602 р., яка стала найбільшою і найприбутковішою корпорацією в історії. Перша фондова біржа була заснована в Амстердамі в 1611 р., пізніше у Лондоні в 1698 р. і в Нью-Йорку в 1792 р.
Розвиток фінансових теорій та моделей	Теорема Модільяні-Міллера, яка стверджує, що вартість фірми не залежить від структури її капіталу; модель оцінки капітальних активів (САРМ), яка описує взаємозв'язок між ризиком і прибутковістю для окремих активів і портфелів; модель Блека-Шоулза, яка надає формулу для визначення ціни опціонів та інших деривативів
Злети і падіння корпоративних гігантів та фінансових установ	Корпорації та фінансові установи, які досягли значного зростання, інновацій та прибутковості: General Electric (заснована в 1892 р. та стала однією з найбільших і найбільш диверсифікованих компаній у світі); Apple (заснована в 1976 р. і зробила революцію в індустрії персональних комп'ютерів, смартфонів і цифрової музики). Корпорації та фінансові установи, які зазнали різкого занепаду, банкрутства або розпаду: Enron (заснована в 1985 р. і стала однією з найбільших і найвідоміших енергетичних компаній у світі, але зазнала краху в 2001 р. через бухгалтерські махінації і корупцію); Lehman Brothers, (заснований у 1850 р. і став одним з найбільших і найповажніших інвестиційних банків у світі, але збанкрутував у 2008 р. через надмірний леверидж і схильність до субстандартних іпотечних кредитів)
Вплив глобальних подій та криз	Глобальні події та кризи, які мали значний вплив на історію корпоративних фінансів: Промислова революція, яка розпочалася наприкінці 18 століття і започаткувала період швидкого економічного зростання; Велика депресія, яка розпочалася у 1929 р. і тривала до кінця 1930-х рр., спричинила різке скорочення світової економіки, обвал фондового ринку та хвилю банкрутств банків; Світова фінансова криза, що розпочалася у 2007 р. і досягла свого піку у 2008 р., була спровокована обвалом ринку житла в США та зараженням банківської і фінансової систем; пандемія COVID-19, яка розпочалася у 2019 р. та спричинила глобальну надзвичайну ситуацію у сфері охорони здоров'я, порушення нормальної економічної та соціальної діяльності

Джерело: побудовано автором на основі інтернет-джерел [1; 2].

На сьогодні корпоративні фінанси є важливою частиною успіху будь-якої організації. Основна мета корпоративних фінансів – оцінити активи, щоб вирішити, чи варто компанії інвестувати в них. Незалежно від того, чи вирішила корпорація купити актив, завдання корпоративних фінансів

полягає в тому, щоб відстежувати його, управляти ним і навіть вирішувати, чи варто його продавати, щоб отримати максимальну віддачу від інвестицій в цей актив. Простіше кажучи, основна відповідальність корпоративних фінансів полягає в тому, щоб контролювати весь фінансовий стан компанії [2].

Корпоративні фінанси мають важливе значення для покращення бізнес-операцій. Аналіз фінансових даних може допомогти виявити неефективні бізнес-процеси та вказати на ситуації, в яких можна заощадити гроші. Крім того, організації можуть покращити свої фінансові показники, збільшивши прибутковість і знизивши витрати за рахунок операційної оптимізації.

Наступним важливим етапом дослідження корпоративних фінансів є передбачення їх шляху розвитку. Корпоративні фінанси зазнають значної трансформації під впливом технологій та нових тенденцій, тому їх майбутнє обіцяє бути сильно залежним від цифрової конверсії.

Fintech (Фінтех або Фінансові технології), привертає все більше уваги та інтересу, оскільки це область, яка використовує технології для покращення традиційних фінансових послуг. Фінтех-компанії створюють інноваційні продукти і рішення, які змінюють спосіб, яким банки, страхові компанії та інші фінансові установи взаємодіють з клієнтами та проводять свої операції [3]. Існують різні аспекти Фінтех:

Онлайн-платежі. Це технологія, яка дозволяє здійснювати фінансові транзакції через Інтернет. Вона робить оплату товарів та послуг більш зручною та ефективною для покупців і продавців.

Peer-to-Peer Lending (P2P кредитування). Це модель кредитування, в якій фінансові операції відбуваються без участі традиційних фінансових посередників, таких як банки. Ця технологія дозволяє прямише позичати та брати в позику гроші, мінімізуючи операційні витрати.

Robo-Advice (Робо-консультування). Це використання алгоритмів та штучного інтелекту для надання фінансових порад. Робо-консультанти можуть автоматично аналізувати фінансові дані та робити рекомендації з інвестування для клієнтів.

Blockchain (Блокчейн). Це технологія, яка дозволяє створювати безпечні та невід'ємні записи про транзакції. Вона може бути використана для покращення безпеки та ефективності фінансових транзакцій, включаючи обмін цінностями, ведення обліку активів та управління ланцюгом поставок.

Після аналізу минулого, теперішнього та майбутнього стану корпоративних фінансів, очевидно, що вони перебувають у стані невідпінної еволюції. З традиційного підходу управління фінансами у минулому до цифрової революції, яка трансформує фінансову індустрію сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Jensen M. C., Smith Jr. C. W. The theory of corporate finance: a historical overview. *SSRN electronic journal*. 2000. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.244161>

2. Hayes A. Corporate finance definition and activities. *Investopedia*. URL: <https://www.investopedia.com/terms/c/corporatefinance.asp>

3. Liang S. The future of finance: fintech and digital transformation. *Highlights in business, economics and management*. 2023. Vol. 15. P. 20–26. URL: <https://doi.org/10.54097/hbem.v15i.9222>

Терещенко Т.Є., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів

УПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СТРАХУВАННЯ

Повномасштабна війна принесла такі виклики для страхового ринку, як втрата кадрів і клієнтів через вимушену міграцію, здорожчання вартості залучення клієнтів, а також необхідність прискореної цифровізації сервісів, що є як викликом, так і можливістю. Щодо найбільш перспективних технологій у страхуванні, то такими є штучний інтелект, персоналізація сервісів, розвиток мобільних застосунків, використання блокчейну та смарт-контрактів, а також підвищення безпеки даних.

Штучний інтелект (AI) відноситься до інструментів і технологій, які можуть виконувати завдання, які зазвичай вимагають участі людини; включає в себе машинне навчання, що містить алгоритм, який навчається на наборі раніше зібраних даних, та робить прогнози вже при наданні нової інформації. AI у страхуванні може бути корисним у всьому: від більш дешевого та ефективного проведення бізнес-операцій до покращення якості обслуговування клієнтів.

Машинне навчання (ML) у страхуванні дозволяє компаніям аналізувати великі масиви даних, які вони зібрали у своїх клієнтів, щоб вони могли прогнозувати їхню поведінку, оптимізувати ціни та покращувати пропозиції щодо страхових продуктів [1].

Нині страхова галузь формує кілька тенденцій у сфері використання AI – це поведінкове ціноутворення, покращене обслуговування клієнтів та більш швидке врегулювання претензій [2]. Можливості поведінкового ціноутворення – одна із послуг з використанням AI, яка спонукає компанії інвестувати у цю технологію. Тобто алгоритми машинного навчання можуть оцінювати страхові поліси на основі поведінки конкретного клієнта, дозволяючи страховій компанії пропонувати більш конкурентоспроможні та актуальні ціни.

Наприклад, AI у страхуванні автомобілів використовує датчики, щоб допомогти водіям платити менше, ніж при стандартизованому ціноутворенні. Це також відоме як страхування на основі використання (UBI – страхування), яке винагороджує клієнтів за їхній спосіб життя. Страхова компанія також виграє, тому що вона краще розуміє ризик, пов'язаний із веденням бізнесу з конкретним клієнтом.

При правильному впровадженні AI може покращити якість обслуговування клієнтів, зробивши процес купівлі безперешкодним та зручним для користувача. Такі інструменти, як чат-боти, можуть збирати дані, які допоможуть клієнтам персоналізувати своє страхування та швидко прийняти рішення про страхування, яке вони хотіли б придбати. Це відомо як страхування на вимогу (страхування on demand), і ця тенденція починає формувати штучний інтелект у страховій галузі [3].

Однією з найбільших проблем, з якими стикаються страхові компанії, є повільний процес, який зазвичай пов'язаний з обробкою та врегулюванням претензій. Перехід до онлайн-процесу претензій став ширше заохочуватись страховими компаніями, а віртуальне коригування претензій значно спрощує їх врегулювання та оплату. Все, що потрібно зробити клієнту, – це підключитися до чат-боту, який може зрозуміти більшу частину його запиту чи претензії, вивільняючи більше ресурсів для страховиків, які можуть обробити претензію після збору всієї інформації.

Існує безліч додатків AI для страхових компаній. Їх можна поділити на три основні категорії: персоналізоване ціноутворення, покращена реєстрація клієнтів та виявлення шахрайства.

Машинне навчання у страхуванні дозволяє компаніям персоналізувати ціни залежно від поведінки чи потреб конкретного клієнта. Це дуже корисно, коли йдеться про AI в автострахуванні, де датчики Інтернету речей (IoT-датчики) безперервно збирають дані, які безпосередньо передаються до страхової компанії. Оскільки зібрані дані дозволяють страховим компаніям бачити наскільки ризиковано водить людина, то безпечніші водії можуть заощадити на своїх страхових внесках, а інші водії можуть обрати оплату своїх полісів на основі пройденого кілометражу. Тобто кожен клієнт більше не потрапляє до групи ризику залежно від віку чи типу транспортного засобу – він сплачує свій власний рівень ризику. Але є складність – необхідно встановити у свій автомобіль датчики, які дозволять передавати відповідні дані до страхової компанії [4].

Ще одним важливим застосуванням AI для страхових компаній є можливість покращити адаптацію клієнтів. Одна з найбільших проблем, з якими стикаються клієнти при взаємодії зі страховими компаніями, полягає в тому, що процес купівлі полісу, подання претензії та спілкування з агентами з обслуговування клієнтів дуже роз'єднаний. Інструменти AI, такі як чат-боти, можуть миттєво розпізнавати людину, коли вона входить до системи або отримує доступ до свого облікового запису в Інтернеті, дозволяючи негайно персоналізувати розмову. Страхувальник зі свого пристрою може швидко підтвердити свою особу, розрахувати вартість та прив'язати покриття – без необхідності дзвонити до служби підтримки клієнтів та чекати з'єднання чи переведення в інший відділ [4].

Шахрайські вимоги є серйозною проблемою для страхових компаній у всьому світі. За допомогою AI та страхування можна автоматизувати виявлення шахрайства, а моделі машинного навчання можуть швидко розпізнавати закономірності, які допомагають страховим компаніям запобігати та виявляти шахрайство.

Також застосування штучного інтелекту дуже перспективне для індустрії страхування життя. Більшість страхових компаній ледь торкнулися можливостей, що надаються AI, тому немає жодних сумнівів у тому, що вони будуть розвиватися і вдосконалюватися [3, 4].

AI у страхуванні покликаний перетворити галузь та надати широкий спектр переваг як для страхових компаній, так й для їх клієнтів. У той час як страхові компанії зможуть краще оцінювати ризики та оптимізувати стратегії ціноутворення, клієнти отримають вигідніші тарифи та швидке та безпроблемне обслуговування.

Незважаючи на можливості, які відкривають штучний інтелект та машинне навчання практично на кожному етапі життєвого циклу договору страхування в страховій компанії, в Україні процес розповсюдження цієї технології поки що перебуває на початковому етапі розвитку. Приклади, коли AI міцно увійшов у робочу діяльність компаній, поки що обчислюються одиницями.

Список використаних джерел:

1. Як машинне навчання та інтернет речей впливають на майбутнє страхової галузі? / FORINSURER. URL: <https://forinsurer.com/news/23/03/08/42421>

2. Штучний інтелект в страхуванні: чого чекати від «розумних машин»? / UNIQAБлог. URL: <https://uniqa.ua/blog/iskusstvennyu-intellekt-v-strakhovanii-chego-zhdad-ot-umnykh-mashin>

3. *Попова Л.В.* Сучасні тенденції розвитку цифрових технологій у страхуванні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління.* 2022. № 5. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-08-02>

4. *Гавадзин Н. О., Запухлий Р. І., Григорська Н. М., Гребенюк Н. В.* Цифровізація страхування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* 2023. Вип. 48. С. 14–17. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/48_2023ua/4.pdf

Ткачук Н.М., к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ПАРАДИГМА НЕЛІНІЙНОСТІ У ФУНКЦІОНУВАННІ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Наприкінці ХХ століття в теорії фінансів панівною була лінійна парадигма, згідно якої дії економічних суб'єктів викликають, відповідно, пропорційну цим діям відповідь на фінансовому ринку. Але, як засвідчує практика, сучасний фінансовий ринок зовсім не є таким впорядкованим. Навпаки, найчастіше реакція ринку на дії економічних суб'єктів є непередбачуваною, неочікуваною (експоненціальною) й важко прогнозованою. Саме це і є проявом нелінійності фінансового ринку, що виявляється в постійних коливаннях його стану.

Нагадаємо, що парадигма – це спосіб сприйняття та осмислення реальності; являє собою узагальнену сукупність наукових досягнень, визнаних науковим світом в певний період часу, що дозволяє досліджувати явища на глобальному рівні. Розглянемо основні аспекти парадигми нелінійності у функціонуванні сучасного фінансового ринку.

Як відомо, теорія ринків капіталу базується на таких основних концепціях:

- раціональність інвесторів – інвестори очікують від здійснених операцій на ринку середньої ефективності, тому й оцінюють потенційно можливий прибуток методом імовірнісного зважування; ризик вимірюється як стандартне відхилення очікуваного прибутку, тому інвестори надають перевагу активам, які дають найвищий очікуваний прибуток за заданого рівня ризику;

- ефективність ринку – ціни на ринку відображають усю доступну публічну інформацію, зміни цін не співвідносять між собою, за винятком короткострокових періодів, а вартість активів визначається консенсусом великої кількості фундаментальних аналітиків;

- випадковість зміни цін – внаслідок попередньо зазначених концепцій, ціни на ринках схильні до випадкових змін, тому імовірнісний розподіл прибутку має приблизно нормальний характер; така наближеність означає, що розподіл прибутку фірми характеризується середньою величиною та дисперсією.

Цілком очевидно, що реалістичність теорії ринків капіталу суттєво залежить від ступеня нормальності розподілу прибутків економічних суб'єктів-учасників ринку, тому можемо зазначити, що вона в повній мірі базується на лінійній апарадигмі щодо економічних процесів та суспільного життя, оскільки побудована на припущенні про нормальний розподіл.

Ефективний ринок – це такий ринок, на якому всі активи справедливо оцінюються відповідно до доступної для економічних агентів інформації. Але не лише справедливі ціни, а й багато інших факторів впливають на функціонування фінансового ринку сьогодні. Тому ефективно функціонуючий ринок – це, зазвичай, волатильний ринок і справедливі ціни не є основною, необхідною умовою його функціонування. Тому, для забезпечення еволюційного розвитку фінансовий ринок повинен перебувати «далеко від рівноважного стану», тобто, бути в стані нерівноважності та нелінійності [1].

Доцільність використання нелінійної парадигми в дослідженні розвитку фінансового ринку зумовлена такими її особливостями:

- завдяки нелінійності посилюються флуктуації на ринку, під якими слід розуміти зовнішні впливи та випадкові відхилення миттєвих значень величин ціни від їх середніх значень (від стану рівноваги); за певних умов нелінійність може посилити флуктуації;

– нелінійність породжує свого роду квантовий ефект шляхів розвитку фінансового ринку, тобто в заданому нелінійному середовищі можливим є не будь-який шлях еволюції, а лише визначений набір цих шляхів, що визначається спектром стійких станів структури-атракторів ринку як системи;

– нелінійність передбачає можливість неочікуваних, емерджентних змін напрямків економічних процесів на фінансовому ринку, тому що його розвиток як системи неможливо передбачити методами екстраполяції, адже все залежить від випадкового вибору шляху в момент якісних перетворень системи й при цьому сама випадковість не повторюється.

Наявність нескінченної множини можливих рішень і незалежних від фактору часу механізмів зворотного зв'язку виступають головними ідентифікуючими ознаками нелінійності функціонування фінансового ринку як динамічної, складної системи. Розглянемо більш детально основні їх властивості [1]:

1) зворотність зв'язку в системі пояснює залежність між сьогоdnішніми подіями на фінансовому ринку й подіями, що відбулися в минулому, тобто, те, що відбувається сьогодні на ринку залежить того, що відбулося там вчора – довгостроковість кореляцій і трендів на ринку;

2) наявність критичних рівнів розвитку фінансового ринку, які мають більше, ніж одну точку рівноваги у визначених умовах та у визначений час;

3) фрактальність структури, що передбачає самоподібність елементів системи; це основна характеристика нелінійних процесів із зворотнім зв'язком;

4) складність, як характеристика системи, що виникає лише тоді, коли система перебуває далеко від рівноважного стану, тобто характеризується нелінійністю функціонування;

5) високий рівень чутливості до початкових умов розвитку фінансового ринку як системи, пояснює зменшення рівня надійності передбачень в міру збільшення часового періоду.

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що парадигма нелінійності є на сьогодні основним базисом пояснення нестійкості, коливань і хаотичності фінансового ринку. Проведені нами деякі нелінійне узагальнення роблять можливим розуміння функціонування фінансового ринку як складної й динамічної економічної системи більш повним та реалістичним.

Список використаних джерел:

1. Edgar E. Peters. Chaos and Order in the Capital Markets: A New View of Cycles, Prices, and Market Volatility. NY – Wiley Finance Hardcover. 18 Sept. 1996. 288 p.

Тополенко Н.М., к.держ.упр., доцент
кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Мокрий Б.В., студент
Університету митної справи та фінансів

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОТІВКОВИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В сучасних умовах для керівників та облікових працівників досить актуальним постає питання щодо правильності та законності відображення господарських операцій з готівковими коштами підприємств, організацій, установ. На сьогодні на підприємствах всіх форм власності операції з готівковими коштами займають значно меншу питому вагу, ніж безготівкові, але їх наявність на підприємствах є актуальним питанням.

Готівкові операції здійснюються через касу підприємстві мають назву касових. Каса підприємства – приміщення або місце здійснення готівкових розрахунків, а також приймання, видачі, зберігання готівки, інших цінностей, касових документів, та місце, де як правило, ведеться касова книга. Ведення касових операцій покладається на касира або іншого працівника, з яким заключається договір про повну матеріальну відповідальність [1]. Завдяки правильному відображенню здійснення касових операцій через касу юридичних осіб можна забезпечити облік та контроль за наявністю та рухом готівки в касі.

Готівкові грошові кошти, що надходять до каси підприємств повинні своєчасно в день одержання готівки в повній сумі оприбутковуватися – обліковуватися в касі підприємства [1].

Документальне забезпечення готівкових операцій здійснюється у наступних облікових документах: Прибутковому касовому ордері (ф. КО-1); Видатковому касовому ордері (ф. КО-2); Журналі реєстрації прибуткових та видаткових касових документів (ф. КО-3 та КО-3а); Касовій книзі (ф. КО-4); Книзі обліку прийнятих та виданих касиром грошей (ф. КО-5).

Прибутковий касовий ордер використовується для оформлення надходження грошей до каси при обробці інформації як з використанням обчислювальної техніки, так і без неї. Випишується в одному примірнику бухгалтером та підписується головним бухгалтером або особою, яка на те уповноважена. Квитанція видається особі, яка здала гроші в касу, а ордер залишається та реєструється в Журналі реєстрації прибуткових та видаткових касових документів типової форми № КО-3 або КО-3а [2].

Видатковий касовий ордер використовується для оформлення видачі грошей з каси як без використання обчислювальної техніки, так і з нею. Випишується в одному примірнику працівником бухгалтерії, підписується керівником підприємства та головним бухгалтером чи іншою уповноваженою особою. Реєструється в Журналі реєстрації прибуткових та видаткових касових документів типової форми № КО-3.

Журнал реєстрації прибуткових та видаткових касових документів (далі – Журнал) застосовується для реєстрації прибуткових та видаткових касових ордерів. Журнал відкривають окремо на прибуткові та видаткові касові документи. Рішення вести журнал за типовою формою № КО-3а замість форми № КО-3 приймається безпосередньо керівництвом підприємства.

У касовій книзі (ф. № КО-4) обліковують рух готівкових коштів в національній та/або іноземній валюті підприємства. Кожне підприємство, яке має касу, для обліку операцій з готівкою в національній валюті веде одну касову книгу. Для обліку операцій з готівкою в іноземній валюті для кожного виду валют відкривається окрема касова книга. Записи в касовій книзі касир повинен здійснювати у двох примірниках через копіювальний папір у діох примірниках. Перші примірники, які є невідривною частиною аркуша – “Вкладні аркуші касової книги”, – в касовій книзі залишаються. Другі примірники, які є відривною частиною аркуша касової книги – “Звіт касира”, – є документами, за якими касири звітують про рух грошей у касі. Обидва примірники повинні мати однакові номери [3]. У касову книгу вносять інформацію про рух готівки, яку здійснює касир за допомогою касових ордерів та видаткових відомостей. Ці записи робляться щодня, в момент коли гроші отримують або видають з каси. Якщо протягом робочого дня не відбувається жодних операцій з готівкою, то до касової книги не вносять жодних записів за цей день. У касі підприємства залишок готівки на початок робочого дня має дорівнювати залишку готівки на кінець попереднього дня [3].

Готівка, видана за розрахунково-платіжними відомостями на виплати з оплати праці, відображаються в касовій книзі після закінчення строків цих виплат після закінчення трьох робочих днів, включаючи день одержання готівкових коштів в установі банку. Тому, наприкінці дня за рядком “У тому числі на оплату праці” зазначається сума за розрахунково-платіжними відомостями, не списана у витрати каси. На підтвердження факту прийняття звіту касира і документів, що додаються до нього (їх кількість у касовій книзі зазначається прописом), бухгалтер ставить свій підпис [3].

Книга обліку прийнятих та виданих касиром грошей (ф. КО-5) застосовується для обліку грошей, виданих з каси підприємства довіреній особі, яка видає заробітну плату, та повернення наявних грошей та сплачених документів. Книгу веде касир, і кожна операція видачі та приймання грошей та сплачених документів оформлюється підписами.

В наш час ручне заповнення первинних документів підприємства є дещо застарілим та незручним через: велику кількість документів, витрат на папір, фарби для принтеру тощо, через можливість знищення цих документів (актуально в зв'язку з воєнним станом в Україні). Тому у своїй діяльності вітчизняні підприємства напдають перевагу використанню автоматизованому способу організації бухгалтерського обліку готівкових операцій, що регламентується Законом України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій в сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 6 липня 1995 р. № 265/95-ВР зі змінами [4].

В Україні для документування записів в бухгалтерському обліку, у т.ч. операцій з готівкою, на підприємствах поширеними є такі автоматизовані системи бухгалтерського обліку: «М.е.Дос», «BAS Бухгалтерія», «1С: Бухгалтерія» та інші.

Використання автоматизованих систем бухгалтерського обліку полегшує ведення касових операцій на підприємстві. Сформована база даних в процесі роботи дозволяє систематизувати інформацію та переміщати її з одного файлу в інший. Застосування бухгалтерських програм дозволяє бухгалтерові підприємства: автоматизувати облік касових, розрахункових, банківських операцій; автоматично підраховувати підсумовані суми; змінювати і корегувати інформацію в базі даних без зміни алгоритму роботи програми.

Отже, первинний облік касових операцій на сьогодні здійснюється із використанням автоматизованих систем бухгалтерського обліку. На відміну від «паперового» методу обліку, автоматизація касових операцій дозволяє ефективно збирати, систематизувати та зберігати інформацію на машинних носіях, також може бути збережена на хмарних сервісах. Це надає можливість більшої гарантії, що облікова інформація про касові операції не буде втрачена.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17#Text> (дата звернення: 08.04.2024).

2. Система електронного забезпечення навчання ЗНУ. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/664052/mod_resource/content/1/ТЕМА%202.pdf (дата звернення: 08.04.2024).

3. Облік касових операцій (частина 2). FactorAcademy. FactorAcademy. URL: https://factor.academy/blog/glava-4-oblik-kasovix-operacij-chastina-2/#42_НАДХОДЖЕННЯ_ТА_ВИДАЧА_ГОТІВКИ (дата звернення: 08.04.2024).

Харченко А.І., студентка

Харківського національного університету радіоелектроніки

Вишняк М.Ю., к.т.н., професор кафедри системотехніки

Харківського національного університету радіоелектроніки

ПОДАЛЬШЕ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СФЕРІ ФІНАНСІВ

Впровадження штучного інтелекту у фінансову сферу дозволяє поліпшити роботу підприємств. Інструменти зі штучним інтелектом спрощують аналіз даних, покращують ризик-менеджмент та управління портфелем інвестицій для підприємства.

Для того щоб програми зі штучним інтелектом могли стати в нагоді працівникам фінансової сфери є такі ключові елементи у їх побудові.

Перший елемент це впровадження обробки природної мови (ОПМ) у програму. Наступний елемент це побудова моделі ШІ як велику мовну модель (ВММ) [1, 2] та третій ключовий момент це база даних, що використовується для тренування ШІ [3].

Обробка природної мови фокусується на розумінні неструктурованих даних та тексту, що були написані людиною [4]. Впровадження здатності розуміти природню мову дозволяє програмі з ШІ класифікувати фінансові документи, виявляти певні сутності у контексті цих документів, опрацьовувати таблиці з Excel, генерувати стислий виклад змісту документу, а також проаналізувати ставлення клієнтів до компанії з відкритих даних з соціальних мереж.

ОПМ значно полегшує визначення фінансових відносин на основі документу. Модель ШІ аналізує документ, виділяє сутності з нього, такі як назва компанії, відділу, фінансової операції. ШІ представляє сутності у вигляді таблиці та надає пов'язані зі сутністю дані, що були визначені з текстового документу: дата, гроші, валюта, коефіцієнти та ін.

Так як робота у сфері фінансів вимагає опрацювання великої кількості різних типів документів та фінансових даних, то програма зі штучним інтелектом повинна мати ресурси навчатись на наданій інформації, запам'ятовувати закономірності.

Для того щоб програма мала здатність виконувати ОПМ, модель ШІ має бути побудована як велика мовна модель. Ця мовна модель складається з великої кількості нейронних шарів та потребує глибинне навчання.

Архітектура моделей типу ОМП дозволяє зберігати величезну кількість інформації і тому модель здатна розуміти текстові документи та таблиці.

Іншим ключовим фактором для використання ШІ для роботи з фінансами є велика та різноманітна база даних, яка містить необхідні приклади для успішного тренування моделі ШІ.

Навчити ШІ розуміти такі теми, як літературу, комп'ютерні науки, філософію та інші сфери є посиленою задачею, адже в Інтернеті є багато відкритої інформації за цими напрямками. Проте формування бази даних для тренування моделі з такою інформацією як доходи та вартість майна, деталі фінансових операцій, відомості про бюджети, місячні зарплати та кредити, процентні ставки та фінансова звітність є безсумнівно складним процесом через питання конфіденційності, безпеки та вимог законодавства.

Одним з рішень проблеми з базою даних є формування синтетичних даних (з допомогою фахівців та літературних джерел). Такі дані представлятимуть ймовірні сценарії фінансових операцій, проте не міститимуть посилання на реальні організації або на клієнтів. Якщо під час збору даних до БД виникли технічні проблеми або дані про певні операції відсутні, то синтетичні дані заповнюють ці прогалини.

Синтетичні дані також можуть бути сформовані для імітації екстремальних ситуацій, що навчить модель визначати потенційні ризики та надавати поради щодо стратегій управління ризиками.

Другим рішенням є проведення федеративного навчання моделі ШІ, де у цьому процесі залучена певна кількість серверів або пристроїв. Модель локально навчається на розподілених та різнорідних джерелах інформації, але при цьому вона не передає на свій центральний сервер необроблені, конференційні дані користувачів.

Федеративне навчання спрощує співпрацю фінансових установ та ІТ-організації, адже фінансова установа не передає конфіденційну інформацію клієнтів і ІТ-організація отримує вичерпну базу даних і тому має змогу натренувати ефективну модель ШІ.

Отже, технологія обробки природньої мови, створення великої мовної моделі та використання великої бази даних фінансових документів та таблиць є основними елементами при створенні програми зі штучним інтелектом для успішної роботи у сфері фінансів

Список використаних джерел:

1. Sinan Ozdemir. Quick Start Guide to Large Language Models: Strategies and Best Practices for Using ChatGPT and Other LLMs. 1st ed. Addison-Wesley Professional, 2023. 288p.

2. Jean Lee, Nicholas Stevens, Soyeon Caren Han. A Survey of Large Language Models in Finance (FinLLMs). 2024. URL: <https://arxiv.org/abs/2402.02315>

3. Ram Rastogi, Kunle Fadeyi, Sam Aderounmu. How can you train AI models with limited data in FinTech?. 2024. URL: <https://www.linkedin.com/advice/0/how-can-you-train-ai-models-limited-data-fintech-hxjle>

4. Вишняк М.Ю. Пироженко М.Ю. Сучасні тенденції розробки систем формування природньомовних відповідей при пошуку в базах текстових документів // Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова. 2022. № 2 (489). С. 60–65.

Ченцов В.В., д.і.н., д.держ.упр., професор
перший проректор

Університету митної справи та фінансів

Григораш О.В., к.е.н., доц.,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Університету митної справи та фінансів

ФІНАНСОВІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

В умовах скорочення бюджетних ресурсів видатки на фінансування вищої освіти також зменшуються. Протягом двох років війни розподіл фінансових ресурсів між закладами освіти здійснювався без використання формули. При цьому у 2023 р. бюджетні асигнування були значно меншими у порівнянні з 2022 р., а власні надходження вищів зросли.

Розглянемо співвідношення надходжень загального і спеціального фондів закладів освіти Дніпропетровщини. У табл. 1 представлено фактичні обсяги надходжень загального (ЗФ) і спеціального фондів (СФ)

за КПК 2201160 Підготовка кадрів закладами вищої освіти та забезпечення діяльності їх баз практики за КЕКВ 2282 «Окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм, не віднесені до заходів розвитку», тобто, бюджетні асигнування для здійснення освітньої діяльності та зароблені закладами кошти.

Таблиця 1

**Надходження загального і спеціального фондів бюджету
ЗВО Дніпропетровщини у 2022–2023 рр.**

Назва ЗВО	2022				2023			
	Контингент	ЗФ	СФ	ЗФ/ СФ	Контингент	ЗФ	СФ	ЗФ/ СФ
КДПУ	3360	97 051,2	30 686,5	3,2	3447	86 531,6	35 716,5	2,4
КНУ	3597	94 921,2	27 828,5	3,4	4007	87 073,8	44 146,3	2,0
УДУНТ	5534	206 108,4	76 170,3	2,7	7162	172 960,7	106 957,0	1,6
ПДАБА*	3330	127 760,4	48 788,6	2,6	4132	83 888,0	55 100,0	1,5
УДХТУ*	2462	73 189,6	36 365,0	2,0	3146	67 212,5	44 368,0	1,5
ДНУ	8514	244 249,9	100 014,2	2,4	8967	194 348,7	135 192,9	1,4
НТУ	9210	205 223,0	109 697,3	1,9	12 907	188 201,7	164 403,3	1,1
ДУЕТ	1936	31 617,6	23 974,9	1,3	2235	29 747,8	32 687,2	0,9
ДДАЕУ*	5295	83 803,9	57 790,6	1,5	6715	77 283,3	108 520,0	0,7
УМСФ	5756	45 466,2	109 723,0	0,4	5910	44 891,6	131 765,3	0,3

*Дані за кошторисами.

Джерело: складено авторами за даними планово-економічної та фінансової звітності ЗВО.

У 2024 р. МОН повертається до практики розподілу фінансових ресурсів між закладами освіти на основі формули. При цьому у першому читанні прийнято проєкт Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування здобуття вищої освіти та надання державної цільової підтримки її здобувачам» (№ 10399) [1].

Очікується, що відповідно до нової моделі здобувачі освіти зможуть навчатися не лише на місцях державного замовлення, але й отримувати гранти на навчання, на обсяг яких впливатимуть результати ЗНО/НМТ та обрана спеціальність.

Відповідно до законопроекту, «державні гранти на оплату послуг з навчання для здобуття вищої освіти за кошти державного бюджету надаються з метою реалізації права особи на здобуття вищої освіти. Державні гранти на передбачений освітньою програмою строк навчання, є безповоротними, не обумовлюють додаткових зобов'язань здобувача вищої освіти, пов'язаних з їх отриманням, крім випадків, передбачених цим Законом». Виникає питання щодо доцільності інвестицій з боку держави, які

не передбачають повернення вкладених коштів у вигляді підготовки необхідних державі фахівців. Відсутність механізму повноцінного відшкодування видатків на підготовку здобувачів вищої освіти сприятиме переходу підготовлених фахівців у ті види економічної діяльності, які не є пріоритетними для розвитку країни, або відтоку кадрів за кордон.

Згідно з законопроектом, «здобувач вищої освіти має право на продовження отримання державного гранту у разі поновлення на навчання, переведення на навчання до іншого закладу освіти, наукової установи, поновлення навчання після закінчення академічної відпустки в межах раніше визначеного строку навчання, на тому самому рівні вищої освіти, без зміни спеціальності та форми здобуття вищої освіти. У таких випадках виплата державного гранту відновлюється.» Можливість «перенесення» гранту при переведенні із одного закладу освіти в інший створює умови для переміщення контингенту між освітніми установами на умовах недобросовісної конкуренції.

Підсумовуючи, можна прогнозувати, що в умовах повернення до практики встановлення цін на освітні послуги на основі індикативної собівартості, розподілу видатків між закладами освіти на основі формули, запровадження освітньої реформи, у тому числі, державних грантів і необхідності працевлаштування у випадку навчання на місцях державного замовлення, крупні заклади освіти матимуть ще більше місць державного замовлення та, відповідно, бюджетного фінансування, а контингент і обсяги фінансування профільних закладів освіти будуть скорочуватися.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування здобуття вищої освіти та надання державної цільової підтримки її здобувачам від 10.01.2024 № 10399. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43517>

Шерстюк О.Л., д.е.н., доц.,
провідний науковий співробітник відділу обліку та оподаткування
Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»

ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ

Процес підготовки інтегрованої звітності складається з низки етапів (рис. 1).

Першим у послідовності пропонується визначити етап їх ідентифікації інформаційних потреб користувачів. Його основним призначенням є встановлення параметрів, які мають відповідати вимогам, задоволення яких забезпечує прийняття на основі даних адекватних рішень різними зацікавленими особами. Іншими словами, необхідно, аби особи, відповідальні за складання інтегрованої звітності, отримали розуміння інформаційних очікувань реальних та потенційних користувачів. При цьому, користувачі мають визначатися, виходячи як з формальних ознак

існування можливості їх ознайомлення з публічною інформацією, так і з урахуванням їх обов'язків та повноважень стосовно підприємства, його ресурсів та діяльності.

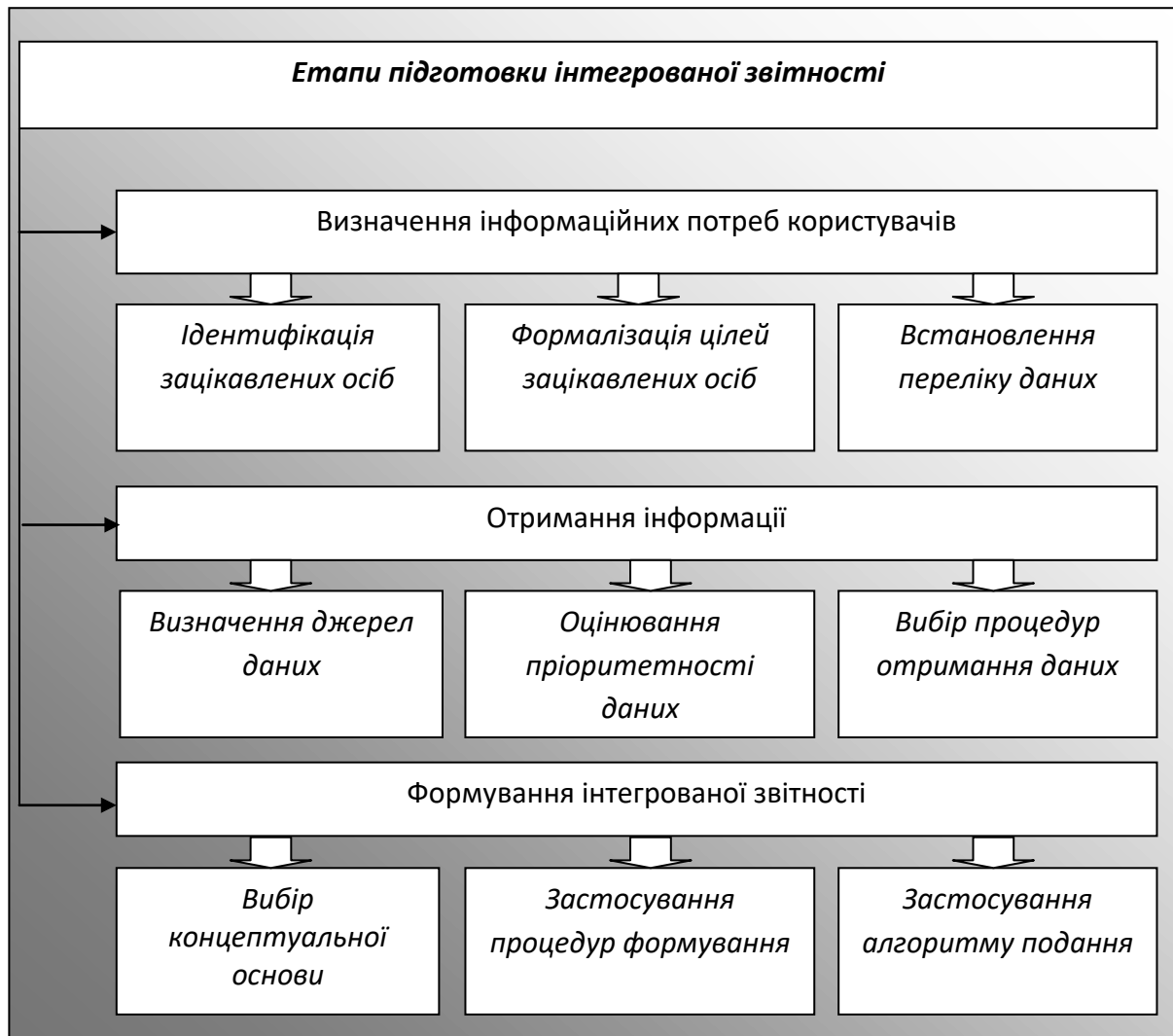

Рис. 1. Етапи підготовки інтегрованої звітності [1, с. 24]

Особи, відповідальні за складання інтегрованої звітності підприємства, мають на основі доступної інформації в межах своїх повноважень визначити, які з потенційних чи реальних користувачів матимуть можливість прямого чи непрямого впливу на суб'єкт господарювання. Від цього залежатиме ідентифікація змістовних параметрів цілей і завдань, яких прагне досягнути кожен з користувачів інтегрованої звітності, виходячи з власних інтересів.

З урахування зазначеного, має бути сформований мінімальний обсяг даних, формалізованих у вигляді показників, які можуть бути використані як безпосередньо, так і після попередньої обробки. Зазначені показники за своїми характеристиками отримуватимуть відповідну інформаційну цінність.

Наступний етап підготовки інтегрованої звітності полягає в отриманні інформації, зміст якої може бути узагальнений у відповідних показниках.

Важливим аспектом формування таких даних є ідентифікація, формалізація та визначення впливу низки чинників, які сприяють зменшенню вартості отримання даних, забезпеченню їх належної актуалізації, а також доступності й високого рівня довіри.

Крім цього, має бути врахована готовність користувачів до сприйняття змістовного навантаження окремих показників та їх сукупності, виходячи з потреб в їх використанні для досягнення попередньо визначеного набору цілей. Ключовим елементом такого сприйняття є оцінювання пріоритетності даних, що дає можливість користувачам обирати основні та додаткові параметри, які можуть бути використані. З урахуванням пріоритетності даних особи, відповідальні за підготовку інтегрованої звітності, мають можливість обрати послідовність їх одержання.

Після зазначеного мають бути обрані процедури одержання даних з різних джерел, наприклад: одержання даних з облікових реєстрів, отримання пояснень управлінського персоналу підприємства, формалізацію впливу зовнішніх обставин на діяльність підприємства та її результати.

Прикінцевим етапом підготовки інтегрованої звітності є її безпосередні формування. Відповідні заходи здійснюватимуться на основі вибору прийнятної концептуальної основи, що має враховувати галузеві та територіальні аспекти функціонування суб'єктів підприємництва, його організаційну та функціональну структуру, формалізовані політики та процедури виконання окремих фінансово-господарських операцій, сегментів діяльності тощо.

З урахуванням вимог обраної концептуальної основи реалізуються процедури формування, серед яких – ідентифікація об'єктів, що мають бути відображені у звітних форм, заяви про легітимність господарських операцій, вимірювання об'єктів, їх класифікацію, основні не облікові параметри, взаємозв'язок та взаємообумовленість окремих даних та їх груп тощо.

Важливим аспектом підготовки інтегрованої звітності є доведення її до користувачів через алгоритми подання. Зазначене, серед іншого, передбачає визначення термінів подання, адресатів, забезпечення комплектності та належного заповнення звітних форм тощо.

Список використаних джерел:

1. Шерстюк О.Л. Методичні аспекти підготовки інтегрованої звітності. *Облік і фінанси*. 2024. № 1 (103). С. 22–27. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-1\(103\)-22-27](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-1(103)-22-27)

Секція 2. Трансформація менеджменту в умовах діджиталізації

Варава Л.М., д.е.н., проф.
Варава А.А., к.е.н., доц.,
Криворізький національний університет

ЗАСТОСУВАННЯ НЕЙРОМЕРЕЖ У СИСТЕМАХ ЗАХИСТУ УПРАВЛІНСЬКИХ ДАНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Останнім часом розвиток систем штучного інтелекту істотно змінив сферу ІТ-послуг. Нейромережеві структури все більше впроваджуються в повсякденне життя суспільства і відбувається це стрімкими темпами. З нашого погляду, привабливим є застосування нейромереж у системах захисту інформації на сучасних підприємствах. Це один із тих напрямів, у яких ефект від використання нелінійності обробки даних і нестандартності систем штучного інтелекту (ШІ), побудованих на навчанні, спричинить приголомшливий результат, що призведе до поліпшення безпеки обміну даними між організаційними підрозділами та прискорення прийняття управлінських рішень усіх рівнів.

Слід зазначити, що кібербезпека – це сукупність методів і прийомів захисту даних, файлів, програмного та апаратного забезпечення інформаційних систем від зовнішніх і внутрішніх загроз. Зовнішніми є такі загрози як отримання доступу до вузла (комп'ютера), що атакується, злом паролів, внесення змін до критично важливих системних файлів, а також файлів користувача, зараження системи вірусом, підслуховування, фішинг, вішинг тощо; внутрішніми вважаються спроби зареєстрованих користувачів отримати права, що є більшими, ніж ті, що належні їм для виконання своїх професійних обов'язків. Користувачем може бути менеджер будь-якого рівня та/або ланки управління, тобто заходи з кібербезпеки повинні носити всеохоплюючий та системний характер, що безпосередньо впливає на конкурентоспроможність усіх сфер діяльності підприємства.

Для кожної з цих форм злочинної діяльності є свої прийоми захисту комп'ютерних систем і серверів. Однак раніше всі вони будувалися на традиційних алгоритмічних підходах боротьби з порушеннями діяльності системи, наприклад, обмеження і контроль трафіку, що ґрунтуються на класичних програмних напрацюваннях, блокування небажаного ПЗ, виявлення вірусів, хакерських атак, зломів тощо. Але ці способи, розроблені раніше, не враховували можливостей застосування систем штучного інтелекту. Нейромережі, на відміну від звичайної програми, засновані не на чітко заданих оператором/програмістом алгоритмах розв'язання задач, а в процесі навчання самі шукають недетерміновані, неформалізовані їхні розв'язки, недоступні для класичного програмування. Це зручно тому, що навчена на наборах якісних передумовок система ШІ знаходить нетривіальні рішення різних важкорозв'язних алгоритмічним шляхом завдань. У цьому контексті виявлення і придушення кіберзагроз є одним із найперспективніших напрямів досліджень у сфері застосування ШІ.

Як відомо, хакери постійно вигадують нові методи обходу захисту сховищ, баз і систем передачі даних. Таким чином, їхні спроби злому можуть носити нетривіальний характер, а тому купірувати подібного роду джерело загрози здатна хіба що нейромережа. У цьому сенсі вона ніби намагається “думати” нарівні з хакером, заздалегідь прогнозуючи найвласивіші для його способу поведінки дії, щоб підготувати систему, що атакується, до атаки і відбити її.

Для виконання наведеного класу завдань використовують нейромережі з прихованими шарами, що здійснюють аналіз вхідних даних, які містять параметри загрози. Наприклад, це може бути інформація про вимогу на отримання віддаленого доступу до комп'ютера нерозпізаного вузла мережі, дані про велику кількість запитів з однієї або різних IP-адрес тощо підозріла активність. Нейромережа на перших шарах проводить поділ і класифікацію інформації про атаку, потім через прихований шар аналізує її “глибину” і приховані взаємозв'язки, відправляючи на вихід результат обробки по всьому вхідному масиву. Кожен нейрон цієї мережі має свою функцію активації f_{ij} і свої вагові коефіцієнти ω_{ij} , аналіз рівня вхідних сигналів. Таку систему, крім виявлення стандартної DoS-атаки, можна застосовувати для аналізу та класифікації ще чотирьох типів загроз: так званої R2L (отримання доступу віддаленого користувача до системи), у разі перевищення зареєстрованим користувачем своїх повноважень, а також класу перехоплення даних у мережі за схемою “проміжний спостерігач” (Man in the middle), коли між джерелом та одержувачем інформації в месенджерах, поштових сервісах, між сервером і клієнтом з'являється третя особа – зловмисник, який видає себе за адресата і прослуховує канал. Такий тип атаки здатний викликати далекосяжні наслідки під час витоків конфіденційних файлів за межі комп'ютерних систем. Також широко поширені засоби злому Cookie hijacking – атака, що використовує аналіз поточного користувацького сеансу або файлів cookie системи (застосунку), що працює, з метою несанкціонованого доступу до даних. Такого роду зломи здатна виявляти нейромережа. III працює наступним чином: вихідні дані системи детектують і класифікують відповідно до базових характеристик на підрозряди, що дають змогу визначити той чи інший тип кібератаки. Наприклад, велика кількість звернень до системи, завалювання її спамом, підозріла діяльність стороннього програмного забезпечення тощо. Потім потік даних проходить додаткову субдискретизацію (поділ і ранжування) аж до виявлення найдрібніших подробиць і закономірностей опрацьованих даних, виділяючи конкретну загрозу, її новизну та ступінь ризику. Надалі ця інформація структурується, і система виносить вердикт щодо наявності та ризику мережевої атаки. Інформація може зберігатися на сервер через застосунок захисту даних, зчитуватися звідти операторами/адміністраторами, видалятися, копіюватися, вноситися в базу для порівняння з атаками, що мали місце раніше, задля рекурсивного навчання нейромережі.

Розглянуті приклади здійснення пошуку кіберзагроз за допомогою нейромереж на сьогоднішній день є лише стартовим доробком для більш масштабного впровадження подібного роду методів у програмно-апаратних засобах інформаційної безпеки робочого місця менеджера. Загалом, вже зараз можна передбачати активне розгортання систем ШІ в галузі захисту даних у майбутньому. Це перспективний напрямок практичного застосування систем ШІ, що перебуває лише на стартовому етапі свого розвитку.

Варіс І.О., к.е.н., доц.,
доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
Потоскуєва А.Д., здобувач вищої освіти, 4-й курс,
ОП «Менеджмент персоналу»
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЗМІЦНЕННЯ БРЕНДУ РОБОТОДАВЦЯ В СКЛАДНИХ УМОВАХ ВІЙНИ

Умови війни ставлять перед роботодавцями особливі вимоги. Перш за все, важливо забезпечити стабільність та безпеку працівників. У таких непередбачуваних умовах роботодавці повинні створювати безпечні робочі умови та продемонструвати свою здатність забезпечити стабільність робочого місця, навіть при наявності загрози та неспокою. Ефективна комунікація та зв'язки з працівниками є ключовими в складні часи. Роботодавцям слід підтримувати відкриті та чесні комунікаційні канали з працівниками, регулярно інформувати їх про поточну ситуацію, проявляти розуміння та надавати підтримку в цей непростий період. Війна створює стрес та невпевненість серед працівників, тому роботодавцям варто розвивати програми та ініціативи, спрямовані на підтримку та забезпечення задоволеності працівників [1].

Крім того, важливо розвивати бренд роботодавця, що включає застосування специфічних стратегій та ініціатив, спрямованих на підкреслення стабільності, безпеки та соціальної відповідальності роботодавця. Розвиток бренду роботодавця в умовах війни вимагає зосередженості не тільки на стабільності, безпеці, соціальній відповідальності, а й на ефективній комунікації та підтримці працівників, а також стає більш складним і вимагає комплексного підходу з урахуванням усіх аспектів організаційної діяльності. В таких умовах комунікація з потенційними та поточними працівниками є критичною. Компанії повинні чітко і систематично інформувати свій персонал про заходи безпеки та підтримки, що надаються. Це включає в себе розповсюдження інформації

через різні канали комунікації, від внутрішніх бюлетенів та веб-сайтів до відео- та аудіоматеріалів. Компанії мають активно включатися у соціальні та благодійні ініціативи, що сприяють збереженню миру та підтримці потерпілих від війни, що не лише сприятиме покращенню іміджу компанії, але й збільшить відчуття приналежності до колективу серед працівників [1].

Важливо створити умови для психологічної підтримки працівників, які можуть відчувати стрес та тривогу через війну та загрозу безпеці, що може включати проведення тренінгів з медитації, консультування психологів, а також створення спеціальних програм підтримки для тих, хто пережив втрати чи травми. Компанії мають пропонувати розвиток кар'єрних можливостей, які будуть мотивувати працівників, залучати та утримувати талановитий персонал.

Під час воєнного конфлікту, розвиток бренду роботодавця потребує врахування сучасних факторів, що впливають на вибір роботодавця. Такі фактори включають обізнаність про бренд роботодавця, сприйняття якісних характеристик бренду, асоціації з ним та рівень прихильності або лояльності до нього. Для визначення фінансових переваг від створення та реалізації бренду роботодавця рекомендується провести аналіз у декілька етапів: порівняти ключові фінансові показники діяльності організації до впровадження стратегії розвитку бренду роботодавця; оцінити вплив впровадження стратегії на фінансові показники; оцінити довгострокові переваги. Стратегія розвитку бренду роботодавця повинна враховувати можливі труднощі, такі як обмежена комунікація з менеджером з кадрових питань, неможливість зміни місця роботи, недостатній рівень необхідних навичок, обмежене володіння англійською мовою та обмежена кількість бажаних вакансій або їх відсутність [2].

Ефективний розвиток бренду роботодавця також вимагає ретельного планування та цілеспрямованих зусиль. Компаніям необхідно розробити чітку стратегію та план дій, які враховуватимуть специфічні виклики воєнного часу. Це може включати призначення відповідальної особи або команди, яка займатиметься координацією та реалізацією ініціатив з розвитку бренду роботодавця. Важливо також залучати самих працівників до процесу формування бренду роботодавця. Їхні відгуки, пропозиції та залученість можуть допомогти компаніям краще зрозуміти потреби та очікування персоналу під час війни та розробити відповідні заходи. Створення спеціальних комітетів чи груп із залученням працівників різних рівнів може забезпечити цінний внесок у стратегію розвитку бренду. Крім того, компаніям варто співпрацювати з іншими організаціями, громадськими об'єднаннями та державними установами, які також працюють над підтримкою працівників та бізнесу. Такі партнерства можуть забезпечити обмін досвідом, ресурсами та кращими практиками, що сприятиме ефективнішому розвитку бренду роботодавця. Роботодавці також мають регулярно відстежувати та оцінювати ефективність своїх зусиль щодо розвитку бренду, що може включати проведення опитувань

працівників, аналіз показників залучення та утримання персоналу, та моніторинг впливу ініціатив на репутацію компанії та її привабливість як роботодавця. Таке оцінювання дозволить своєчасно вносити необхідні коригування та вдосконалювати стратегію розвитку бренду роботодавця відповідно до умов війни.

Отже, ключовими факторами успіху визначено забезпечення стабільності, безпеки та соціальної відповідальності, ефективну комунікацію з працівниками, їх психологічну підтримку, а також можливості кар'єрного зростання. Розвиток бренду роботодавця вимагає комплексного підходу з урахуванням усіх аспектів діяльності компанії. Попри виклики, активні зусилля зі зміцнення бренду роботодавця допоможуть компаніям адаптуватися до воєнних умов та утримувати талановитих фахівців.

Список використаних джерел:

1. Завідна Л., Миколайчук І. Концепція формування та розвитку бренду роботодавця в Україні під час війни. *Галицький економічний вісник*. 2023. Том 85. № 6. С. 155–166. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.06.155

2. Джулай М., Сичова А., Безус А., Сичова Н. Стратегія розвитку бренду роботодавця під час війни та в повоєнний час. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. 6 (47). С. 433–446. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.47.2022.3908>

Вовченко Р.С., к.е.н., доц.,
викладач кафедри обліку, оподаткування та бізнес-управління
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
Ліщенко Д.П., аспірант
Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Введення цифрових технологій в управління соціальним капіталом відкриває широкі можливості для компаній у сфері удосконалення механізму взаємодії зі співробітниками, клієнтами та партнерами. Однією з головних актуальних проблем є пошук ефективних інструментів для збільшення впливу соціального капіталу на бізнес.

Нові можливості включають підвищення ефективності комунікації за допомогою цифрових платформ, які сприяють кращому обміну інформацією між персоналом та управлінськими рівнями. Платформа Connesteam, що може бути використана для управління кадрами, пропонує функції командного чату, каталог компаній, інструменти керування

подіями та базу знань. Хмарна платформа ClickUp надає широкий спектр функцій для спільної роботи команди та забезпечує ефективність виконання завдань. Ці платформи дозволяють створювати публічні та приватні групи, канали повідомлень, аудіо та відео зв'язок, файлообмінник, стрічки активності або місця для загальних оголошень. Вони також забезпечують можливість планування публікацій, проведення анонімних опитувань та живих опитувань, що може бути корисним для збору зворотного зв'язку від співробітників. Важливо вибрати платформу, яка найкраще відповідає потребам компанії та культурі спілкування. Також слід звернути увагу на інтеграцію з іншими інструментами та системами, які вже використовуються в організації, для забезпечення плавного переходу та максимальної ефективності.

Корисними для аналізу та виявлення тенденцій соціального капіталу можуть стати різноманітні аналітичні інструменти. Інструмент оцінки соціального капіталу (SOCAT) та Інтегрований запитальник (SOCAP IQ), які розроблені експертами Світового Банку, дозволяють вимірювати соціальний капітал. Вивчати структуру та динаміку соціальних взаємодій між особами та групам допомагає аналіз соціальних мереж (SNA). Ці інструменти можуть бути використані для розробки стратегічних планів, які базуються на соціальному капіталі, та для підвищення ефективності управління в організаціях. Вони допомагають визначати ключові зв'язки, важливі для розвитку та інновацій, а також сприяють кращому розумінню соціальної динаміки та її впливу на успіх підприємства.

Цифрова трансформація також відкриває шлях для більш тісної інтеграції з зовнішніми партнерами та клієнтами. Цифрові платформи дозволяють компаніям ефективно спілкуватися та обмінюватися інформацією з партнерами, незалежно від географічного розташування, це може зменшити час та витрати, пов'язані з управлінням відносинами з контрагентами, та підвищити точність даних. Спільні цифрові проекти та ініціативи можуть сприяти розвитку довіри та взаєморозуміння між підприємствами та їх партнерами.

Серед викликів можна виділити забезпечення безпеки даних, оскільки з ростом цифровізації збільшується ризик кібератак та витоку інформації. Інший виклик полягає в опорі співробітників до змін, оскільки не всі вони можуть бути готові або здатні адаптуватися до нових цифрових інструментів. Крім того, інвестиції в технології є значним викликом, оскільки потрібно витратити значні кошти на розробку або придбання відповідних цифрових інструментів.

В той же час цифрові можливості сучасності можуть внести значні зміни у способи управління соціальним капіталом компаній, пропонуючи нові інструменти для вирішення традиційних викликів. Цифрові системи моніторингу та сповіщення можуть підвищити рівень безпеки працівників, особливо в умовах нестабільності. Цифрові інструменти для управління проектами та задачами дозволяють підтримувати продуктивність навіть при перебоях у роботі.

Онлайн-платформи для психологічної підтримки та корпоративні соціальні мережі можуть допомогти підтримувати моральний дух співробітників. Цифрові HR-платформи та системи управління талантами можуть сприяти залученню та утриманню ключових співробітників. Цифрові засоби комунікації та співпраці забезпечують гнучкість у виборі місця та часу роботи, що є ключовим для гібридного формату роботи. Цифровізація вимагає від компаній адаптації до нових умов, розробки стратегій для інтеграції нових інструментів та зосередження уваги на добробуті співробітників та ефективності бізнес-процесів.

Для подальшого розвитку та інтеграції цифрових інструментів у управління соціальним капіталом, підприємства повинні враховувати ці можливості та виклики, а також розробляти стратегії для їх ефективного використання та управління.

Список використаних джерел:

1. Кириченко М. Вплив цифрових технологій на розвиток людського і соціального капіталу. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2019. URL: <https://doi.org/10.30839/2072-7941.2019.189093>
2. Олійник Д.І. Щодо вимірювання процесів цифровізації в контексті цілей економічного відновлення. URL: tsyfrovizatsiya1.pdf (niss.gov.ua)

Дей Д.В.,

аспірант Університету митної справи та фінансів

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Діджиталізація сучасного світу надає величезні можливості для трансформації управління в організаціях. Технології швидко змінюються, змінюючи підходи до керівництва і структури організацій. Трансформація менеджменту в умовах діджиталізації відображається на різних аспектах організаційного життя.

По-перше, діджиталізація змінює способи спілкування та обміну інформацією в організаціях. Завдяки цифровим інструментам, які забезпечують швидкий доступ до даних та можливість комунікації в реальному часі, менеджмент може ефективніше координувати роботу команд, незалежно від їх місцезнаходження.

Цифрові інструменти, такі як електронна пошта, месенджери, спільні облікові записи та відеоконференції, роблять спілкування між колективами більш ефективним та швидким.

Менеджмент може легко обмінюватися інформацією, вносити зміни в плани та вирішувати проблеми в реальному часі, навіть якщо члени команди знаходяться в різних частинах світу [1].

Забезпечення такого швидкого доступу до даних дозволяє менеджменту приймати обґрунтовані рішення на основі актуальної інформації.

Наприклад, за допомогою аналітичних інструментів, менеджер може в реальному часі відстежувати продажі, реагувати на зміни в попиті та приймати стратегічні рішення щодо управління запасами або маркетинговими кампаніями.

Крім того, цифрові інструменти також дозволяють створювати спеціалізовані платформи для спільної роботи, де члени команд можуть обмінюватися документами, вносити зміни до проєктів та спільно працювати над завданнями, навіть якщо вони знаходяться на різних континентах.

Діджиталізація значно полегшує спілкування та обмін інформацією в організаціях, роблячи менеджмент більш гнучким та реактивним на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Це сприяє підвищенню продуктивності, покращенню якості прийнятих рішень та зміцненню командної співпраці.

По-друге, діджиталізація дозволяє впроваджувати інноваційні методи управління, такі як штучний інтелект, аналіз даних та автоматизація процесів. Це дозволяє менеджерам отримувати більше даних для прийняття рішень, прогнозування трендів та вдосконалення стратегій.

Впровадження інноваційних методів управління завдяки діджиталізації дозволяє менеджерам отримувати значну кількість даних, які можна використовувати для прийняття більш обґрунтованих та ефективних рішень.

Використання штучного інтелекту в управлінні може допомогти аналізувати величезні обсяги даних і знаходити патерни та зв'язки, які можуть бути непоміченими для людини [2]. Наприклад, системи машинного навчання можуть прогнозувати тенденції ринку або виявляти фактори, що впливають на ефективність працівників.

Аналіз даних дозволяє менеджерам отримати глибоке розуміння процесів у своїй організації та зовнішнього середовища. Це дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо розробки стратегій, оптимізації бізнес-процесів та виявлення нових можливостей для зростання. Використання інструментів прогнозування дає можливість передбачати майбутні тренди у ринку, попиті, поведінці споживачів та інших сферах, що дозволяє адаптувати стратегії заздалегідь.

Також цифрові технології дозволяють автоматизувати багато повсякденні завдання та процеси, що звільняє час менеджерів для більш стратегічних завдань. Наприклад, системи управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM) можуть автоматично обробляти запити від клієнтів та пропонувати персоналізовані рішення.

По-третє, діджиталізація сприяє розвитку гнучких моделей управління, таких як робота на дистанції, гнучкі графіки роботи та мережеві структури. Це дозволяє організаціям пристосовуватися до змін у ринкових умовах швидше та ефективніше.

Гнучкі моделі управління, які сприяють діджиталізації, розривають традиційні обмеження робочого середовища і робочого часу, створюючи нові можливості для пристосування організацій до змін у ринкових умовах.

Завдяки цифровим технологіям, які забезпечують доступ до інформації та інструментів для спілкування в будь-якому місці з доступом до Інтернету, більше компаній дозволяють своїм працівникам працювати з віддалених місць. Це не лише дозволяє привернути талановитих співробітників з усього світу, але й знижує витрати на офісні приміщення та комутацію.

Діджиталізація дозволяє створювати мережеві структури управління, де рішення приймаються децентралізовано та комунікація відбувається безпосередньо між учасниками. Це стимулює інновації, сприяє швидкій реакції на зміни та забезпечує більш ефективне використання ресурсів.

Крім того діджиталізація дає можливість організаціям перейти від традиційних моделей управління до більш адаптивних та реактивних структур, що сприяє їхньому успіху та стійкості в умовах постійних змін.

Таким чином діджиталізація менеджменту та використання відповідних методів є складним, але надзвичайно важливим процесом для забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку організацій у сучасному світі. Вона вимагає від менеджменту відкритості до змін, готовності до навчання та вдосконалення, а також активної підтримки з боку всіх учасників організації.

Список використаних джерел:

1. Грішнова О.А. Новітні технології в економіці персоналу: нові можливості і нові виклики / О.А. Грішнова, О.С. Заїчко. *Вісник економічної науки України*. 2019. № 2. 357 с.

2. Діджиталізація HR-процесів у сучасних реаліях / Н. Данилевич, С. Рудакова, Л. Щетініна, Я. Касяненко. *Галицький економічний вісник*. 2022. № 3 (64). 556 с.

Євтушенко О.А., к.е.н.,
доцент кафедри менеджменту
Глухий А.О.,
аспірант кафедри менеджменту
Університету імені Альфреда Нобеля

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ HRtech

В сучасному світі ринок праці стає все більш конкурентним. Бізнесу потрібні інноваційні рішення, щоб залучати, утримувати та розвивати кращих фахівців. HRtech пропонує широкий спектр інструментів, які допомагають автоматизувати рутинні завдання, покращити процес рекрутингу, оптимізувати програми навчання та розвитку, а також створювати більш сприятливі умови праці. Працівники очікують від своїх роботодавців більш персоналізованого та гнучкого підходу. HRtech може допомогти компаніям задовольнити ці очікування, пропонуючи такі рішення, як мобільні HR-системи, програми самообслуговування та інструменти для збору зворотного зв'язку. HR-департаменти збирають величезну кількість даних про своїх працівників. HRtech може допомогти

їм аналізувати ці дані та використовувати їх для прийняття більш обґрунтованих рішень щодо управління персоналом. ІТ-продукти з напрямку HRtech стали важливими та надійними інструментами в управлінні персоналом.

Albert Loyola, HR-консультант, з фокусом на технології, поділився спостереженнями стосовно розвитку автоматизації HR та ключових навичок в AI, які повинні мати HR-керівники [1].

Він виділив чотири етапи процесу автоматизації HR. Перший етап – 90-ті рр. XX ст., мінімальна автоматизація, відбувається автоматизація «робочого столу», вся робота ручна, під керівництвом людини. Другий етап – 2018 р., роботизація процесів на основі правил, підвищення ефективності/зниження вартості операцій, людина підтверджує /завершує дії. Прикладом є чат-боти з питаннями-відповідями. Третій етап – 2021 р., когнітивний, збільшення людських можливостей, машинне навчання, НЛП, цифровий досвід, мобільний рекрутинг. Приклади – пошук кандидатів, підбір навичок відповідно до посади, персоналізоване навчання. Четвертий етап – 2024 р., генеративний AI, прогнозування, адаптація, навчання, дані та технології, підвищення продуктивності робочої сили. Приклади – помічник HR-менеджера (набір, навчання, аналітика людей тощо), співпраця та продуктивність, послідовність та ефективність, аналіз, статистика, розвиток навичок, інсайти стосовно працівників [1].

Від початкової мінімальної автоматизації до сучасного генеративного штучного інтелекту в 2024 році відбулася значна еволюція в технологічному підході до управління персоналом. Цей розвиток не лише підвищує ефективність та знижує вартість операцій, але й розширює можливості управління персоналом, включаючи персоналізований підбір кандидатів, навчання та аналітику. HRtech допомагає не лише автоматизувати процеси, але й забезпечує інноваційні інструменти для прогнозування, адаптації та підвищення продуктивності людського капіталу. Таким чином, розвиток HRtech стає ключовим фактором у підтримці стратегічного управління людським капіталом в сучасних умовах. Розглянемо, в яких напрямках працюють найкращі HRtech компанії та стартапи Великобританії та США.

Серед 100 найшвидших стартапів у Великобританії та Ірландії є чотири проекти з HRtech: Hofy – управління обладнанням з фокусом на гібридну роботу і видалення, допомагають забезпечити технікою співробітників в 124 країнах; Veremark – проводять оцінку бекграунду кандидата при наймі; Blink – супер-додаток для синіх воротничков; Learnerbly – агрегатор контенту для корпоративного навчання [2].

Лідер в США – Gusto. Gusto – це платформа для управління персоналом та розрахунку заробітної плати, яка використовується понад 40 000 компаніями в США. Їхні основні напрямки діяльності включають: розрахунок заробітної плати (автоматизовані податкові платежі на місцевому, державному та федеральному рівнях, самостійне підключення співробітників, єдина система запису з каталогом співробітників, відстеження відпусток); відповідність вимогам (допомога у дотриманні

законодавства про працюю, автоматичний збір необхідних документів, зберігання документів); інтеграція з фінансовим програмним забезпеченням, таким як Quickbooks, Xero та Freshbooks та з системами управління персоналом; підтримка клієнтів. Gusto позиціонує себе як платформа, яка допомагає малим та середнім підприємствам економити час та гроші, а також забезпечувати дотримання ними законодавства [3].

Отже, HRtech стає все більш важливим для компаній, які прагнуть залучати, утримувати та розвивати кращих фахівців. HR-фахівцям необхідні навички роботи з AI та машинним навчанням, щоб ефективно використовувати HRtech. Це дозволить їм прогнозувати потреби працівників, адаптувати процеси та приймати обґрунтовані рішення. HRtech-компанії та стартапи постійно розвиваються, пропонуючи нові інноваційні рішення для управління персоналом. Найкращі з них фокусуються на автоматизації рутинних завдань, покращенні досвіду кандидатів та співробітників, а також на аналітиці даних про працівників. HRtech стає невід'ємною частиною сучасного управління персоналом, допомагаючи компаніям будь-якого розміру економити час, гроші та підвищувати свою ефективність.

Список використаних джерел:

1. Albert Loyola. Gen AI for HR Leaders. URL: https://www.linkedin.com/posts/albertloyola_gen-ai-skills-for-hr-leaders-activity-7157729237938884609-meD6?utm_source=share&utm_medium=member_desktop
2. Sifted 100: UK or Ireland. 2024. URL: <https://sifted.eu/leaderboards/uk-ireland-2024>
3. 100 top HR Tech companies and startups in United States in 2024. URL: <https://www.f6s.com/companies/hr-tech/united-states/co>

Журба О. М., к.е.н.,

старший викладач кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Державного торговельно-економічного університету

Оленюк К.С.,

студент, факультет міжнародної торгівлі та права

Державного торговельно-економічного університету

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

У сучасному світі швидкий розвиток технологій призводить до того, що компанії мають постійно адаптуватися до них. Що може включати використання нових систем, підвищення кваліфікації та забезпечення безпеки важливих даних. Також адаптація може вимагати від компанії створювати нові вакансії та процеси. Хоч цифрові технології можуть привести компанію до процвітання, вони приносять і великі проблеми, такі як велика вартість впровадження цих технологій, також це може бути великим ризиком для безпеки компанії.

Що стосується саме України, основною проблемою є цифрова неграмотність, що перешкоджає ефективному використанню цифрових технологій. Також через це люди не знають, як захиститися від шахраїв та кіберзлочинців. Крім того, кібербезпека стає серйозною проблемою, оскільки в наш час дуже поширені кібератаки, що значно впливають на безпеку цінної інформації. Проте в Україні є гарний приклад успішного впровадження цифрових технологій – це застосунок “Дія. Цифрова держава”.

Дослідження виявило що цифрова трансформація підприємств сприяє підвищенню конкурентоспроможності. Виводить конкуренцію на новий рівень. Впровадження новітніх технологій може допомогти компаніям розробити нові стратегії та створити основу для довгострокового зростання і лідерства на ринку. Цифрові технології змусили підприємців переосмислити свої бізнес-моделі (БМ). Місцезнаходження компанії також безпосередньо залежить від успіху цифрових трансформацій [1].

Завдяки ІКТ у останні десятиліття відбулися кілька перетворень, які безпосередньо вплинули на зміну управління бізнесом у компаніях. Існує загальне уявлення серед дослідників, що ІКТ відіграють важливу роль у глобальній економіці та на рівні окремих галузей та підприємств. Вони впливають на продуктивність, організаційну інфраструктуру, міжнародне співробітництво, привабливість інвестицій, бізнес-моделі. Цифрові трансформації можуть розкривати та збільшувати конкурентні переваги, сприяють конкуренції на ринку [1].

На нашу думку, успішне ведення бізнесу у сучасному світі потребує конкурентоспроможності, що можливо завдяки адаптації, використанню новітніх технологій та перегляду бізнес-моделей, особливо для малих і середніх підприємств, оскільки вони є більш вразливими чим великі підприємства.

У наш час малі і середні підприємства мають велику можливість адаптуватися до цифрових трансформацій та впроваджувати нові технології, особливо в розвинених країнах. Гарним прикладом компанії яка впроваджує нові технології є «НОВА ПОШТА» яка активно впроваджує новітні технології для покращення своїх можливостей, а саме вони впровадили роботу, робот-коллаборант та Zebra-камери на своїх терміналах.

Поглиблення інтеграційних процесів із ЄС у сфері цифровізації. У липні 2023 р. відбулася зустріч представників Комітету Верховної Ради України з питань цифрової трансформації та посадовців Міністерства цифрової трансформації України із членами Комітету з питань внутрішнього ринку та захисту прав споживачів Європарламенту. У засіданні також брали участь представники країн-кандидатів на вступ до ЄС. Наближення вітчизняного законодавства до відповідного законодавства ЄС уможливило підвищення рівня ефективного та прозорого урядування, дає змогу посилювати кіберзахист органів державної влади, фінансових установ, підприємств України[2].

Ми вважаємо, що інтеграція України і ЄС у сфері цифровізації можуть принести плюси всім. Для України це можуть бути новітні технології чи ресурси, а для ЄС це гарні спеціалісти в Україні. Також, інтеграція ЄС та

України у сфері цифровізації сприяє розвитку урядування та кібербезпеки. Штучний інтелект все більш перетворює традиційні методи управління та стратегії на більш ефективні та інноваційні. Вплив ШІ на ефективність та конкурентоспроможність підприємств стає дедалі очевиднішим, привертаючи увагу бізнес-лідерів у всьому світі [3].

Висновок: зараз у світі швидкими темпами розвиваються цифрові технології, що змушує компанії адаптуватися до них. Це включає використання нових систем, підвищення кваліфікацій працівників та інші дії. Однак разом з цим це створює і проблеми які треба вирішувати це може бути висока ціна на ці технології і тд. Проте інтеграція з ЄС у сфері цифровізації сприяє підвищенню ефективності управління та зміцненню кіберзахисту, що сприяє економічному розвитку. Також штучний інтелект може стати дуже вигідним інструментом для економічного розвитку, але важливо балансувати переваги штучного інтелекту з урахуванням вимог соціуму.

Список використаних джерел:

1. Вплив цифровізації на зміни бізнес-моделей підприємств. *Електронний вісник факультету менеджменту та інформатики КПІ ім. Ігоря Сікорського*. Ст. 199. URL: <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/231175>

2. Національний інститут стратегічних досліджень. Цифрова трансформація економіки України в умовах війни. Липень 2023 року. НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/tsyfrova-transformatsiya-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viyny-lypen-2023>

3. Sitniks Consulting Group. (н.д.). Вплив штучного інтелекту на ефективність та конкурентоспроможність бізнесу. Sitniks Consulting Group. URL: https://sitniks.ua/blog_post/vplyv-shtuchnogo-intelektu-na-efektyvnist-ta-konkurentospromozhnist-biznesu

Івашина О.Ф., д.е.н., проф., професор кафедри менеджменту ЗЕД
Університету митної справи та фінансів

Івашина С.Ю., к.е.н., доц.,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

З погляду інституціональної теорії, розвиток цифрового суспільства означає не тільки зміну технологій, але й інститутів. Актуалізація проблеми ефективної інституціоналізації економічних і управлінських відносин обумовлена підвищенням їх значущості в процесі трансформації постіндустріалізму та подальшого розвитку цифрового суспільства. Не можна залишити поза увагою методологічні аспекти дослідження інституціоналізації цифрового суспільства, а саме, обрати ті автономні сфери суспільства, а також критерії, в яких воно якнайкраще виявляється за допомогою якісних і кількісних характеристик, інституційних показників та індикаторів.

Необхідно визначити певний набір критеріїв розвитку цифрового суспільства, які охоплюють окремі сфери життєдіяльності людей. Для інституційного аналізу цифрового суспільства ми вважаємо необхідним і достатнім виділити критерії, які охоплюють такі сфери життєдіяльності людей: праця, споживання та культура. Окремі критерії мають акцентувати увагу на ступені соціальної диференціації, а також на способах, масштабах і механізмах соціальної інтеграції в цифровому суспільстві. Ці критерії мають охоплювати явища та процеси, що виникають в обраних сферах життєдіяльності людей та, на нашу думку, дозволяють оцінити результати цифровізації суспільства.

Оскільки в системі способу життя людини праця виступає інструментальним засобом перетворення форм життєдіяльності, перший критерій розвитку цифрового суспільства має належати до сфери праці. Він має виявити розвиток економіки цифрового суспільства через цифровізацію сфери праці, поділ праці, який через сукупність форм і видів праці багато в чому визначає економічний устрій суспільства. Із цього критерія випливає конкретизація оцінок розвитку сфери праці цифрової економіки: розвиток професійно-кваліфікаційної структури робочої сили, питома вага постіндустріальної праці та зменшення рівня її квазісучасних форм, рівень розвитку інтелектуального та соціального капіталу, соціокультурних якостей працівника, універсалізація професійних якостей працівника тощо. Універсалізація професійних якостей працівника означає зменшення технічних відмінностей між працею у різних секторах та галузях економіки, зближення якісних характеристик, форм і методів організації праці, розширення кола операцій, що виконуються за допомогою високотехнологічного обладнання та під контролем комп'ютера. Оцінка розвитку сфери праці має відобразити також рівень зайнятості, що впливає на різні аспекти економічного, соціального і політичного життя. Ще одна оцінка розвитку сфери праці цифрового суспільства має відобразити формування нових стійких норм суспільної поведінки, а саме, відповідність поведінкових стереотипів у сфері праці ритму функціонування цифрової економіки.

Другий критерій розвитку цифрового суспільства відображає зміни величини, складу та структури споживання щодо історично зумовленої системи потреб. Розвиток цифрового суспільства не можна відокремити від процесу становлення нової системи потреб і можливостей їх задоволення, що виявляється в зміні структури попиту і споживання.

Важливий і конструктивний у методологічному плані третій критерій розвитку цифрового суспільства, що має відобразити зміни в сфері культури, насамперед, ті зрушення в соціокультурній сфері, які виявляються в усіх площинах розвитку цифрового суспільства. Оцінка цих зрушень, має сконцентрувати увагу дослідників на окремих, найбільш важливих, інституціональних факторах розвитку цифрового суспільства.

Виділення соціокультурної сфери доцільне насамперед в методологічному сенсі. Такий підхід дозволяє нам вийти за межі матеріальної культури, відійти від багатозначного, визначеного на

емпіричному рівні, поняття “культурного розвитку” і зосередити увагу на тих елементах духовної культури, які фіксують нові ціннісні орієнтації та норми поведінки індивідів у цифровому суспільстві. Соціокультурний розвиток тісно пов’язаний і навіть переплітається з інституційним розвитком суспільства. Змістовну характеристику соціокультурним аспектам цифрового суспільства можна надати, якщо врахувати специфічний характер взаємодії економіки і культури. Саме культура виступає інтегратором соціальних зв’язків у процесі суспільної еволюції.

Четвертий критерій має відобразити ступінь поширення та глибину тих форм соціальної диференціації, які пов’язані, насамперед, зі змінами в цифровій економіці. Розгляд окремих оцінок, що відображають соціальне та економічне становище людей – невідповідність розвитку цифрової економіки іншим сторонам суспільного життя, розвиток інфраструктури соціалізації, системи соціального захисту, стан ринку праці, навколишнього середовища, рівень і структуру споживання та інше, має відобразити, певною мірою, весь комплекс проблем, які є результатом прояву тенденцій капіталізації та соціалізації в цифровому суспільстві.

Ще один критерій розвитку цифрового суспільства має відобразити вдосконалення соціальних характеристик робочої сили, окремі соціальні зв’язки й відносини індивідів, таку перебудову соціальних зв’язків, яка створює умови для інтеграції людей в цифровому суспільстві. Даний критерій не відображає соціальні, політичні, культурні та, головне, економічні функції соціальної групи на макрорівні, визначальними мають стати мікрорівневі якісні характеристики й атрибутивні властивості індивідів. Критерій має надати можливість оцінити розвиток людини, формування її особистості, рівень самоорганізації та суспільної активності.

Очевидно, що така постановка питання не розкриває багатства всіх універсумних взаємодій соціальних суб’єктів, але дає змогу розширити наші уявлення про інституціалізацію розвитку цифрового суспільства.

Кахович О.О., к.держ.упр., доц.,
завідувач кафедри публічного управління та права
Придніпровської державної академії будівництва та архітектури
Кахович Ю.О., к.е.н., доц.,
доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Університету митної справи та фінансів

ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ: СТРАТЕГІЧНА СУПЕРЕЧНІСТЬ

Цифрові технології широко проникають у соціальне життя та суспільство. Рішення та сприйняття суспільством процесів цифровізації далеко не точні. Потреба в суперечці щодо соціального та етичного впливу цифровізації недооцінюється через помилкове уявлення та брак наукових розробок та практичного досвіду.

Україна прагне досягти високого рівня розвитку серед інших держав у процесах світового господарства. Не бути постачальником дешевої робочої сили, сировини та ринком збуту імпортової продукції. Важливим стратегічним завданням для досягнення високого рівня розвитку є впровадження інновацій в технологічному, ресурсному та організаційному напрямі. Це дозволить забезпечити ефективні цілі господарської діяльності підприємства, розширити коло споживачів і ділових партнерів на світовому ринку. Саме розвиток промислового комплексу надасть змогу бути на ринку достойним конкурентом.

За прогнозами цифровізація повинна стати головним інструментом для досягнення стратегічної цілі України – збільшення ВВП у 8 разів. Перехід до цифрової економіки дасть можливість значно збільшити рівень ВВП, збільшити надходження в бюджет на \$240 млрд, створити 700 тис. нових робочих місць (без урахування експортної ІТ-індустрії). Впровадження цифрових інструментів створює можливість підвищення конкурентоздатності секторів економіки, розвитку ринку праці, появи нових індустрій та розвитку інноваційного підприємництва. Цифрова трансформація дає промисловості безпрецедентні можливості для створення вартості та нових джерел прибутку. Раніше компаніям «Fortune 500» знадобилося б у середньому 20 років, щоб досягти значення в мільярд доларів; нині цифровим стартапам потрібно лише чотири роки для досягнення цієї мети [1].

Інноваційно-орієнтований шлях розвитку економіки розвиненими країнами здійснюється за допомогою зростання промислового виробництва, збут якого гарантовано виходить на світовий ринок і є конкурентоспроможним.

Завоювання міжнародних ринків і утримання позицій лідера відбувається на цих ринках за допомогою об'єднання в одну цифрову систему суб'єктів господарювання та управління. Проникнення інновацій у всі сфери господарювання створює їх цінність та забезпечує ефективну стратегію розвитку промислових підприємств. Дослідження та виокремлення основних інструментів менеджменту, що впливають на інноваційну політику України в умовах глобалізації та впровадження цифрової економіки є актуальним в умовах сьогодення. Розробки вимагають напрацювань, визначення і створення у впровадженні інноваційної політики інструментів, які працюватимуть і будуть ефективними на різних етапах розвитку держави та підприємства.

На шляху до цифрової трансформації компанії мають розглянути низку питань, починаючи з того, що саме вони прагнуть трансформувати, і закінчуючи тим, які сучасні технології найкраще відповідають їхнім потребам. Також важливо зрозуміти, що цифрова трансформація не може відбуватися окремо від інших процесів [2].

Цифрова трансформація не є універсальним рішенням для всіх процесів. Організації прагнуть досягти балансу між оптимізацією поточних операцій і реалізацією трансформаційних можливостей, які пропонує цифровізація. Стратегічне бачення розвитку цифровізації включає розробку:

– напрямків ефективного виробництва продукції, послуг, це досягнення і забезпечення необхідного рівня якості та обсягів виробленої продукції, надання послуг, виконання робіт;

- ресурсної забезпечувальної та інноваційної основи соціально-економічного розвитку, наявного досвіду діяльності;
- можливих видів виробництва продукції, надання послуг, виконання робіт суб'єктами господарювання (аграрні підприємства) національного господарства в стратегічному періоді;
- реальних можливостей ефективно використовувати всі складові ресурсного потенціалу в довгостроковому періоді часу.

На основі проведеного дослідження можна було визначено, що виникає стратегічне протиріччя у тому що підприємці очікують від цифрової трансформації підвищення прибутковості. В ході господарської діяльності респонденти можуть асоціювати поліпшення оперативних показників зі стратегічним зростанням, але вони не обов'язково пов'язують цифрову трансформацію зі зростанням доходів у результаті розробки нових продуктів чи бізнес-моделей. Цифрова економіка – це новий спосіб організації господарської діяльності. Не всім суб'єктам господарювання випаде змога відразу миттєво підвищити свої прибутки. Це нова організація ведення бізнесу, управління, спілкування, взаємодії.

Новий розклад взаємовідносин, загострює і піднімає на новий рівень вивчення питань безпеки в управлінні підприємством, державою, так як має не тільки переваги, а як будь-які зміни має недоліки і проблеми. Обов'язковим є визначення керівниками інструментів в управлінні за даних умов існування.

Список використаних джерел:

1. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. Доповідь Українського інституту майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>
2. Technology and Innovation Report. 2021 / UNCTAD. URL: <https://unctad.org/page/technology-and-innovation-report-2021>

Ковальчук Н.В.,
к.е.н., доц., доцент кафедри
менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Університету митної справи та фінансів

ВИКОРИСТАННЯ KANBAN В УПРАВЛІННІ КОМАНДАМИ

Управління командою – це здатність менеджера виконувати та координувати команду для виконання завдань і спільних цілей. Для ефективного управління командами суттєву допомогу може надати візуалізація задач і в цьому достатньо успішно команди використовують метод *Kanban*, якій є частиною *Agile*-філософії (*agile* – англ. «гнучкість») команди. Головна мета його використання – отримання товару чи послуги вчасно. Елементом є наявність спеціальної дошки та стикерів для візуалізації рівня виконання завдань.

Японська компанія *Toyota* досягла успіху завдяки своїм двом базовим стовпам: постійне вдосконалення та повага до людей. Вона вперше почала використовувати *Kanban* в менеджменті в 60-х роках. Компанії треба було чітко знати скільки треба виробляти яких деталей і в який час для складання авто. В результаті не виробляються зайві деталі та оптимізуються витрати на зберігання [1]. У *Kanban* використовується конвеєрний підхід та принцип «точно в строк». Окремі завдання відображаються на дошках. Подібно до виробничого процесу, коли продукти збираються з окремих частин на конвеєрі, *Kanban*-завдання проходять через серію стовпців, доки вони не будуть повністю завершені. *Kanban*-завдання має мету, опис завдання, важливість, додаткову інформацію. *Kanban*-дошки можна підлаштувати під любий процес, кожен член команди має до неї доступ та може побачити ступінь виконання завдань (табл. 1).

Таблиця 1

Приклад дошки *Kanban*

Треба зробити (To do)	В роботі (Doing)	Зроблено (Done)
Завдання 1	Завдання 2	Завдання 4
Завдання 6		Завдання 5

Головна перевага цього методу – це візуалізація та прозорість. Команда визначає перелік завдань для виконання, їхні пріоритети, розподіляє між членами команди та відслідковує виконання завдань. Завдання визначають за пріоритетами, які члени команди визначають самостійно і в цьому проявляється гнучкість. Важливою особливістю та перевагою *Kanban* є обмеження незавершеної роботи (колонка «В роботі»). Наприклад, якщо команди взаємозалежні і одна з них працює набагато швидше, ніж друга команда, то, як наслідок, друга команда матиме численні відкриті завдання, тоді як першій команді не буде чим зайнятися. Після виявлення такої ситуації для перевантаженої роботою команди доцільно обмежити кількість завдань, які одночасно можуть бути в стовпці «В роботі». У таких випадках члени інших команд можуть допомогти зменшити кількість невиконаних завдань. Однак досягнутий ліміт незавершених справ зазвичай свідчить про те, що розподіл роботи в команді незбалансований. Командам необхідно поступово шукати способи покращити робочий процес, усунути блокування та оптимізувати свої процеси за допомогою дошок *Kanban*.

Інструменти *Kanban* є гнучкими і їх легко зрозуміти всім зацікавленим сторонам поза командою. Менеджери проектів, спонсори проектів і керівники команд можуть переглядати дошку в будь-який час, щоб швидко отримати загальне уявлення про хід проекту. Огляд усього проекту також корисний для команд, оскільки набагато менше потреби в зустрічах щодо статусу проекту, і надає членам команди можливість переглядати та відстежувати прогрес виконання проекту в цілому.

Можна відзначити ряд переваг використання *Kanban* в роботі команд:

- всі члени команди працюють в стабільному темпі;
- самоорганізованість команд;
- використовується дошка для візуалізації процесу виконання завдань;
- обмеження по кількості незавершених справ;
- передбачається поділ великих завдань на дрібні;
- гнучкість у визначенні термінів, шляхів виконання завдань та вибору завдань найвищого пріоритету.

Метод *Kanban* можна використовувати в різних сферах, наприклад, у маркетинговій діяльності. Більшість процесів контент-маркетингу починаються з накопичення ідей – редакційного календаря, який планує менеджер із контент-маркетингу. Звіди вони можуть бути передані спеціалісту з оптимізації пошукових систем, потім автору контенту, редактору та дизайнеру, перш ніж, нарешті, опублікуються. В основі гнучкого методу лежить постійне вдосконалення. *Agile*-методологія зосереджується на співпраці, гнучкості та поступовому покращенні продуктивності. Але сама гнучкість – це не система, заснована на правилах, це система певних принципів.

Отже, *Kanban* є ефективним інструментом для управління команд, візуального контролю робочого процесу, підтримки управління виробничою системою в цілому та чудовим способом просування вдосконалень.

Список використаних джерел:

1. The Toyota Way: 14 Management principles from the World's Greatest Manufacturer/Jeffrey K. Liker, 2004. McGraw-Hill Book Co., New York. 352 p. URL: <https://vietnamwcm.files.wordpress.com/2008/07/mcgraw-hill-the-toyotaway-14managementprinciples.pdf> (дата доступу 10.04.2024).

Ковтун Н.С., к.е.н., доц.,

доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Університету митної справи та фінансів

Замкова В.В., студентка Університету митної справи та фінансів

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ МОТИВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Перед сучасними організаціями стоїть важливе завдання цифровізації усіх, без винятку, бізнес-процесів, у тому числі в рамках системи управління людськими ресурсами. За даними Capgemini Consulting та MIT Sloan School of Management, якщо підприємство вдосконалює кадровий потенціал системи менеджменту класичними засобами без впровадження цифрових технологій, то спостерігається зростання її прибутку на 9%, а якщо одночасно з використанням цифрових технологій – на 26% [1].

Фокус уваги управлінської ланки організацій все більш направлений саме на взаємодію з персоналом, вивчення специфіки керування людським ресурсом та впровадження мотиваційного менеджменту в діяльність підприємства.

Одним з найактуальніших питань у практиці управління підприємством залишається проблема побудови ефективної системи мотиваційного менеджменту. На жаль, мотиваційні процеси більшість менеджерів виконують здебільшого інтуїтивно, а сфера мотиваційного менеджменту ще тільки набуває розвитку і мало досліджена. Зневага ж до мотиваційного менеджменту призводить до зниження показників продуктивності праці, якості продукції, трудової дисципліни на кожному конкретному підприємстві, і навіть до кризи у господарській системі в цілому.

Теоретико-методичними дослідженнями мотиваційного менеджменту займається велика кількість вітчизняних науковців, зокрема М. В. Алдошина, О. М. Лютко, А. М. Колот, С. О. Цимбалюк та інші. Мотиваційний менеджмент розглядається не просто як процес мотивації персоналу для досягнення певних цілей організації, а ще й наголошує на важливості вивчення прагнень, бажань, потреб, цілей та цінностей співробітників, тобто всіх аспектів, що визначають його поведінку [2].

В умовах діджиталізації, впровадження системи мотиваційного менеджменту набуває також певних особливостей. Вплив діджиталізації на процеси менеджменту персоналу розглянуто в працях Варіс І. О., Кравчук О. І., Паращук Є. Ю. та ін. Інноваційний розвиток та розвиток цифрових технологій дає можливість автоматизувати і значно спростити деякі процеси мотиваційного менеджменту.

Для автоматизації системи мотиваційного менеджменту раніше використовувались Google Forms, Microsoft Excel, групові Viber або Telegram чати. Але використання таких примітивних засобів вже здається багатьом застарілим, а зручність та швидкість доступу до інформації цінується все більше. Саме тому популярності набувають більш сучасні HRM-системи.

Функції, які може об'єднувати HRM-система це: управління персоналом, організація зворотного зв'язку, упорядкування та автоматизація збирання звітних даних та їх аналітика, надання можливості відслідковування результативності кожного співробітника, полегшення процесів адаптації нових співробітників та багато іншого. Серед найпопулярніших HRM-систем можна виділити SAP HCM, Oracle HCM, BambooHR, BAS ERP, крім того активно використовується Microsoft Dynamics 365 for Human Resources та інші [3].

При виборі HRM-системи необхідно звертати увагу на її функціонал та безпеку. Стосовно функціональних можливостей, то кожна компанія має розуміти, які модулі буде використовувати частіше за інших, тому необхідно обирати систему, яка надає максимальну кількість необхідних функцій.

Крім того, широко використовується аналітичні інструменти (*Dashboard* дозволяє візуалізувати великі обсяги інформації та відстежувати показники в реальному часі і в зручній формі), хмарні онлайн сервіси (*WhiteDoc* дозволяє скоротити обсяг паперових носіїв інформації та оптимізувати систему документообігу), а також корпоративні платформи Microsoft Teams або Office 365, які об'єднують в собі інструменти для створення групових та індивідуальних чатів, організації

онлайн-зустрічей, аудіо- та відеоконференцій, з можливістю їх запису, публікації в рамках робочого простору команди новин та загальних документів, ведення календаря заходів та багато іншого.

Деякі компанії розробляють також власні платформи та додатки та впроваджують їх в свою діяльність. Так наприклад, компанія «Сільпо-ФУД» створила для себе телеграм-бот «Твій помічник» та платформу розвитку талантів «Шлях перевершника».

Попри велику кількість переваг, діджиталізація мотиваційного менеджменту має і певні недоліки, зокрема, технічні помилки, які періодично виникають в роботі систем, витрати часу на оновлення систем та великі видатки на закупівлю та обслуговування програмного забезпечення та ін.

Отже, очевидно, що за цифровими технологіями майбутнє, і сучасні організації активно адаптуються до викликів сьогодення. На сьогоднішній день універсальної HRM системи або платформи, яка б замикала на собі всі бізнес-процеси не існує. І кожна організація робить власний вибір, адаптуючи їх до своїх організаційних потреб або фінансових можливостей.

Список використаних джерел:

1. Літорович О.В. Особливості менеджменту персоналу підприємств в умовах діджиталізації. *Економіка та суспільство*. Випуск № 38. 2022. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-34>

2. Алдошина М. В., Брусільцева Г. М. Обґрунтування ролі мотиваційного менеджменту в системі управління персоналом підприємств туристичної галузі. *Економічна наука*. 2015. С. 91–95.

3. Варіс І. О., Кравчук О. І., Паращук Є. Ю. Цифровізація бізнес-процесів менеджменту персоналу: можливості HRM-систем. *Галицький економічний вісник*. № 1 (74) 2022. С. 90–102.

Коляда С.П., к.е.н., доц.,

доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності

Університету митної справи та фінансів

Багро К.В., студентка Університету митної справи та фінансів

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ТА ОПЕРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Із розвитком глобалізації та удосконаленням обігу коштів важливість банків як на державному так і побутовому рівнях з кожним роком лише зростає. Наразі не так просто знайти людину в якій немає жодної банківської картки – цифрової чи хоча б пластикової. Це зумовлено позитивним впливом діджиталізації на банківську сферу, який набирає все більшої сили в Україні та закордоном. На мою думку, дослідження такого поняття як діджиталізація залишається актуальною, особливо у діяльності банків, яка під впливом нових потреб споживачів швидко розвивається та видозмінюється.

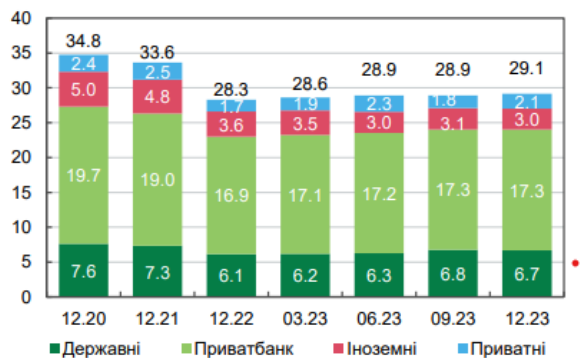
Метою даного дослідження є виявлення управлінських та операційних процесів у діяльності банківських установ на які наразі впливає процес діджиталізації.

Сам процес діджиталізації (цифровізації) як конвертування інформації з паперового та інших носіїв у цифровий формат з метою подальшого використання в комп'ютерних системах [2, с. 3]. Зі стрімким розвитком технологій та цифрових носіїв діджиталізація охопила ледь не кожну сферу діяльності як держави в цілому так і окремо кожного громадянина, таким чином робота банків також зазнала значних змін.

Окрім посилення глобалізації на стрімке впровадження цифрових технологій вплинула пандемія COVID 19, масштабність та наслідки якої стали причиною закриття великої кількості підприємств, які не були в змозі пристосуватися до нових умов. Згодом для українців найбільшою трагедією став початок повномасштабного вторгнення загарбників, що певним чином також слугувало поштовхом до розвитку цифровізації у банківському секторі, адже людям потрібно було робити перекази закордон та розраховуватися гривневими картками. В такому разі банки надавали можливість автоматичної конвертації валюти та вільного розрахунку у різних країнах.

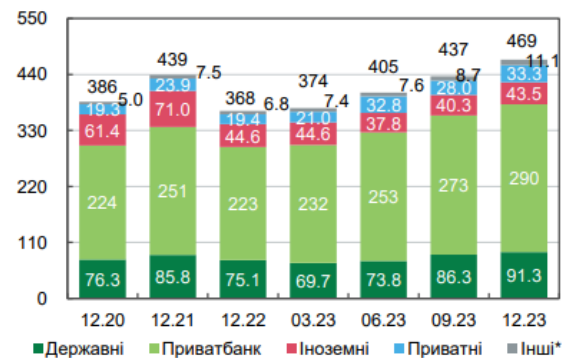
Навіть під час війни банківський сектор продовжує розвиватися. Мережа POS-терміналів зростає вже півтора року. У IV кварталі лідерами приросту були Приватбанк та приватні банки (+16.8 тис. та +5.4 тис. відповідно). Другий квартал поспіль нарощують свою мережу іноземні банки. Укрпошта та НоваПей також розширювали мережу POS-терміналів. Загалом за 2023 рік учасники ринку збільшили мережу на 100 тис. терміналів. Мережа банкоматів збільшувалася впродовж року, у IV кварталі також зросла, найбільше – у приватних банків [1, с.4]. Ці дані відображені на рис. 1.1

Графік 10. Кількість банкоматів* банків, тис. од.

* Кількість банківських пристроїв самообслуговування (банкомати, депозитні банкомати, програмно-технічні комплекси самообслуговування).

Графік 11. Кількість платіжних терміналів (POS), тис. од.

* До 01.10.2023 дані Укрпошти, після – Укрпошта та НоваПей.

Рис.1.1. Кількість банкоматів та платіжних терміналів (POS) [1]

Кількість активних платіжних карток упродовж IV кварталу зросла за всіма групами банків. Найбільший приріст карток був у приватних та державних банків. За 2023 рік кількість активних платіжних карток зросла в усіх групах банків, крім іноземних.

Для керівників цифровізація певним чином допомагає економити час, у випадку проведення нарад в онлайн форматі чи дистанційному контролі за

виконанням поставлених завдань, проте такі зміни вимагають додаткової уваги при інформуванні підлеглих аби кожен правильно зрозумів що і як необхідно виконувати. Для цього важливо отримувати зворотній зв'язок від персоналу і при потребі перефразувати поставлені перед працівником завдання. Задля цього управлінці можуть використовувати різноманітні месенджери та корпоративні групи в соцмережах.

Отже, діджиталізація допомогла банкам удосконалити вже існуючі послуги та створити нові, які спрощують життя як клієнтам так і самим працівникам, завдяки економії часу при виконанні певних процедур онлайн. І саме цифровізація дає змогу продовжувати працювати відділенням та іншим залежним від них системам тоді, коли немає можливості традиційно обслуговувати клієнтів (особисто у відділенні банку).

Список використаних джерел:

1. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/adminuploads/article/Banking_Sector_Review_2024-02.pdf?v=7

2. Діджиталізація банківських сервісів як передумова подальшого розвитку фінансового простору України. URL: [file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/1605-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-1539-1-10-20 220913.pdf](file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/1605-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-1539-1-10-20%20220913.pdf)

Константиновський М.Є.,
аспірант кафедри менеджменту
Університету імені Альфреда Нобеля
Луговий М.Д.,
аспірант кафедри менеджменту
Університету імені Альфреда Нобеля
Митрофанова Г.Я., д.е.н., проф.,
професор кафедри менеджменту
Університету імені Альфреда Нобеля

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗА РАХУНОК ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В умовах четвертої промислової революції, відмінною особливістю якої є швидкість розвитку технологій, цифровізація сприймається як зрушення парадигми, що відбувається в глобальному масштабі. Відбувається корінна зміна систем мислення, що знаходить своє відображення в усіх сферах життєдіяльності людей та організацій. Якщо говорити про сферу управління організаціями, то цифровізація – є по суті основою її організаційного дизайну.

Тема використання інформаційних технологій в менеджменті не є зовсім новою. Ще у 1976 р. С. Альтер у статті у HBR зазначав, що прогрес в області комп'ютерних інформаційних технологій призвів до появи широкого спектру систем, які менеджери можуть використовувати для прийняття і реалізації рішень у будь-якій сфері управління. Автор

визначив 56 комп'ютеризованих систем підтримки прийняття рішень та підвищення управлінської ефективності, які існували у той час. Він проаналізував потенціал різноманітних систем підтримки прийняття рішень, виклики та ризики, які вони становлять для менеджерів, а також стратегії для вирішення цих викликів та ризиків [1].

Багато авторів почали аналізувати можливості використання штучного інтелекту у системі менеджменту. Так, І. Седікова, К. Козак, Д. Седіков узагальнили сучасний досвід у сфері управління персоналом на основі цифрових технологій в умовах глобалізації [2]. Ключові аспекти інноваційної діяльності у системі управління персоналом визначено Л. Кустріч та В. Кустріч [3]. Л. Волянська-Савчук, М. Мацишина провели систематизацію сучасних персонал-технологій в системі управління персоналом [4]. Т. Збрицька, О. Сорока визначили особливості і тенденції управління персоналом в умовах глобальної цифровізації економіки [5]. І. Сочинська-Сибірцева, О. Сторожук, А. Доренська розкрили передумови та наслідки диджиталізації HR-менеджменту та перспективні технологічні перетворення у системі управління персоналом у напрямку цифровізації [6, с. 43–51].

Основою переформатування системи управління персоналом в цифрову епоху ми вважаємо нову культуру лідерства. «Лідерство 4.0» все менше стає організаційно орієнтованим та здебільшого стає орієнтованим на процес у відповідності з нейронними мережами, які використовуються в ШІ для ефективного відображення складної динаміки. Основою управлінських навичок «цифрового лідера» можна визначити вміння:

- розподіляти завдання відповідно до ситуації та компетенції команди, яке базується на розумінні, що здібності менеджерів і співробітників постійно пов'язані в мережевий інтелект;
- оцінювати завдання та результати разом з членами команди та використовувати ресурси відповідно до потенціалу і компетенцій працівників;
- підтримувати відкриту атмосферу з ефектом навчання на помилках;
- продукувати інновації за рахунок зосередженості команди на спільній меті та використанні здібностей кожного члена команди [7].

Цифрові технології здатні стати ефективними інструментами менеджера нової формації для вдосконалення системи управління персоналом. Можна виділити наступні технології для забезпечення процесу управління персоналом: впровадження хмарних рішень для зберігання даних про персонал, обміну документами та спільної роботи; використання цифрових платформ для керування інформацією про персонал та автоматизації рутинних процесів з кадрового адміністрування; використання аналітики для обробки даних про персонал, розуміння тенденцій у поведінці працівників, виявлення проблемних аспектів та шляхів для їх вирішення; використання інтерактивних платформ для навчання; використання інструментів для комунікації та зворотного зв'язку.

Таким чином, основною умовою удосконалення системи управління персоналом у сучасному діджитал світі є зміна парадигми мислення менеджерів. Використання у цій системі цифрових технологій може

забезпечити багато переваг, включаючи ефективнішу комунікацію, покращене адаптивне управління та збільшення продуктивності. Загалом, інтеграція цифрових технологій в систему управління персоналом може допомогти організації забезпечити більш ефективне використання людей як свого головного ресурсу.

Список використаних джерел:

1. Steven L. Alter. How Effective Managers Use Information Systems // Harvard Business Review. 1976. November–December.
2. Седікова І.О., Козак К.Б., Седіков Д.В. Управління персоналом в умовах глобальних інформаційних процесів // Економіка харчової промисловості. 2022. Т. 14. Вип. 2. С. 51–57. DOI 10.15673/fie.v14i2.2324.
3. Кустріч Л.О. та Кустріч В.І. Інновації в системі управління персоналом // Економіка та держава. 2022. № 4. С. 34–38. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.4.34.
4. Волянська-Савчук Л.В., Мацишина М.В. Використання інноваційних персонал-технологій в управлінні персоналом на підприємствах // Економіка і організація управління. 2019. № 1 (33). С. 33–42.
5. Збрицька Т.П., Сорока О.В. Управління персоналом в епоху цифрової економіки // Економіка та суспільство. 2021. Випуск № 31.
6. Новітні технології управління персоналом : навчальний посібник / І. М. Сочинська-Сибірцева, О. В. Сторожук, А. О. Доренська. Кропивницький : ЦНТУ, 2023. 278 с.
7. Boesenberg C. 7 Characteristics of Leadership 4.0 – What successful leaders do differently. URL: <https://www.oxfordleadership.com/7-characteristics-of-leadership-4-0-what-successful-leaders-do-different>

Корецька Н.І.,

к.е.н., доц.,

доцент кафедри менеджменту

Луцького національного технічного університету

УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Цифрова трансформація – це процес переміщення організації від старого стану до нових способів роботи та мислення з використанням цифрових, соціальних, мобільних та інноваційних технологій. Це не зміни в технології, а змінена стратегія організації, що відображається в іншому способі мислення [1, с. 29].

Успішну цифрову трансформацію забезпечують не лише технології, а й ефективне управління, яке заохочує до змін та інновацій.

Процес управління цією цифровою трансформацією – це зміна корпоративної культури, яка вимагає від організацій постійно сумніватися у своєму статус-кво, експериментувати та спокійно переживати невдачі, і все це з однією метою: стати кращою організацією, ніж вона були вчора. Управління цифровою трансформацією передбачає формування та реалізацію стратегії впровадження змін в усіх процесах в умовах діджиталізації, спрямованих на досягнення мети.

Зараз організації усвідомлюють критичну актуальність трансформації в цифровому світі, що постійно змінюється. Питання про те, коли і як організація повинна запровадити ці цифрові зміни та інновації, зараз актуальне, ніж будь-коли. Однак, враховуючи швидкість, з якою розвиваються технології, важливо швидко формувати стратегію управління змінами в контексті цифрової трансформації та активно її реалізовувати. Організації можуть отримати вигоду від цифрової трансформації, мінімізуючи проблеми, використовуючи методи управління змінами, які включають бачення, лідерство, залучення зацікавлених сторін, спілкування, навчання та прийняття рішень на основі даних.

Перевагами управління змінами в умовах цифрової трансформації:

- узгодженість ініціатив цифрової трансформації з головними цілями та завданнями організації, що допомагає у визначенні чітких цілей та результатів і гарантує, що кожна цифрова ініціатива сприяє стратегічному баченню організації;

- виявлення та зменшення ризиків, включаючи опір з боку працівників, відсутність узгодженості з цілями організації та обмеженість ресурсів задля розвитку культури прозорості, співпраці та адаптації;

- стимулювання інноваційної культури в організації, що дасть працівникам необхідних ресурсів для прийняття інноваційних рішень з постійного вдосконалення;

- розширення можливостей працівників та впровадження значних змін в усі бізнес-процеси організації.

На успіх управління змінами в умовах діджиталізації впливають [1, с. 133]:

- визначена цифрова стратегія та управлінські навички керівництва, гнучкість управління;

- наявність відповідних цифрових компетенцій працівників;

- володіння сучасною бізнес-інформацією;

- цифрова організаційна культура;

- інвестування в найбільш прогресивні цифрові технології: штучний інтелект, аналіз великих баз даних, блокчейн;

- достатня цифрова зрілість для організації для впровадження цифрових змін.

Професор Гленн Агунг Холе пропонує такі етапи управління змінами в умовах цифрової трансформації (рис. 1).

Рис. 1. Етапи управління змінами в умовах цифрової трансформації [2]

Щоб досягти успішного безперервного вдосконалення за допомогою моделі TIPS, необхідно дотримуватися кількох основних принципів:

- безпечна підтримка на рівні адміністрації для забезпечення розуміння важливості моделі постійного вдосконалення;
- залучення керівництва і усіх працівників до ініціатив розвитку та постійного вдосконалення;
- зосередження уваги на основних причинах, а не на лікуванні симптомів, на перспективах клієнта та створенні потоків доданої вартості при одночасному зменшенні відходів;
- прийняття рішення на основі фактів і даних, а не емоцій;
- аналіз наскрізних процесів та систем;
- впровадження та забезпечення навчання для встановлення культури постійного вдосконалення.

Дана модель TIPS забезпечує комплексну структуру для організацій, які прагнуть до досконалості у роботі. Звертаючись до критичних аспектів стратегії, процесів, інтелектуального капіталу та технологій, організації можуть створити синергетичне середовище, яке сприятиме постійному вдосконаленню та досягненню успіху.

Загалом цифрова трансформація нині інтегрується у всі сфери суспільства і все більше організацій в цих умовах повинні впроваджувати зміни та інновації, щоб залишатися конкурентоспроможними.

Список використаних джерел:

1. Шульжик Ю. О., Грицко Р. Ю., Пеканець С. Р. Управління змінами в умовах цифровізації. *Публічне урядування*. 2022. № 2 (30). С. 127–134.
2. URL: <https://tipsmodel.org>

Маляр Д.В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Університету митної справи та фінансів

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Цифровізація допомагає більш ефективно накопичувати, зберігати та швидко обробляти великі обсяги даних, аналіз яких сприяє ухваленню ефективних рішень для розвитку будь якої компанії. Більш високі темпи одержання інформації та її обробки відповідно забезпечують прискорення прийняття управлінських рішень, а головне підвищують рівень їх об'єктивності. Отже в сучасних умовах швидкість впровадження цифрових технологій в організації визначає рівень її конкурентоспроможності, а також забезпечує високу продуктивність, інноваційність, гнучкість і здатність до адаптації. Це, у свою чергу, дозволяє зміцнювати позиції на ринку, що має велике значення в контексті економічної інтеграції України в європейський простір.

Найбільш перспективними щодо цифровізації менеджменту на підприємстві постають наступні системи автоматизації: ERP, HRM та Big Data. Справа в тому, що кожен з цих підходів до автоматизації зумовлює цифровізацію певних досить важливих бізнес-процесів на будь якому підприємстві, але не охоплює їх повністю. Кожна вказана система автоматизації умовно має відповідну спеціалізацію або спрямованість, що зумовлює різну їх перспективність для кожного окремого підприємства. Найбільш універсальною з представлених систем уявляється ERP, оскільки дозволяє цифровізувати більшу кількість бізнес процесів на будь якому промисловому підприємстві.

Ефективність цифровізації в спрощеному вигляді можна розглянути під трьома кутами зору:

1) **Процесна ефективність** окремої системи автоматизації – ступінь охоплення цифровізацією бізнес-процесів підприємства, яка може суттєво відрізнятись. Варто усвідомлювати, що цифровізація операційних процесів на підприємстві не є самоціллю, вона уявляє інтерес лише з точки зору максимізації прибутку комерційного підприємства. Отже охоплення цифровізацією максимальної кількості операцій не є тим до чого варто прагнути попри все. Проте, з точки зору її ідентифікації та параметризації являє собою безперечне значення.

2) **Технологічна ефективність** – максимум результату від цифровізації за даного ресурсного обмеження (запровадження окремої системи автоматизації). В даному контексті йдеться про виявлення всіх вигід від запровадження певної системи автоматизації, що досягаються при даному варіанті витрат на її впровадження.

3) **Економічна ефективність** – максимум результату при мінімальних витратах (вартість запровадження конкретної системи автоматизації). Даний підхід уявляється найбільш інформативним, оскільки орієнтований

на оптимізацію як вигоди (результату), так і мінімізації витрат. В даному підході початково закладено варіативність в тому сенсі, що можна порівнювати між собою різні автоматизовані системи, надаючи перевагу найкращий, тобто оптимальній саме для даного підприємства.

Вимірювання ефективності цифровізації або автоматизації бізнес-процесів на підприємстві можна здійснити за допомогою різних методів та показників. Ось кілька підходів, які можуть бути використані:

1. **Час виконання процесів (PET)**. Вимірювання того, скільки часу потрібно для виконання певних процесів до і після цифровізації або автоматизації, може показати, наскільки ефективно процеси стали після впровадження технологій.

2. **Вартість процесів (CP)**. Аналіз витрат на виконання процесів до і після впровадження автоматизації може дати уявлення про економічну ефективність.

3. **Продуктивність (Prod)**. Вимірювання продуктивності (наприклад, кількість виробленої продукції або наданих послуг) до і після впровадження цифровізації допомагає зрозуміти, наскільки підвищилась ефективність роботи.

4. **Якість продукції або послуг (PQ)**. Порівняння якості продукції або послуг до і після цифровізації може вказати на те, чи покращилась якість внаслідок впровадження технологій.

5. **Задоволеність клієнтів (EC)**. Оцінка рівня задоволеності клієнтів (опитування, відгуки) до і після впровадження цифровізації може показати, наскільки покращилась взаємодія з клієнтами.

6. **Задоволеність працівників (ES)**. Аналіз задоволеності працівників змінами в бізнес-процесах може показати, як технології вплинули на робоче середовище.

7. **Кількість помилок та відхилень (ED)**. Вимірювання кількості помилок та відхилень у процесах до і після впровадження автоматизації може вказати на підвищення точності та надійності.

8. **Рентабельність інвестицій (ROI)**. Обчислення рентабельності інвестицій у цифровізацію або автоматизацію, включаючи порівняння витрат з вигодами, допомагає визначити економічну ефективність.

9. **Аналітика даних (DA)**. Використання даних та інструментів аналітики для відстеження продуктивності та ефективності бізнес-процесів до і після цифровізації.

Таким чином, ефективність запровадження цифровізації на промисловому підприємстві можна подати у вигляді наступної формули:

$$E = f(PET, CP, Prod, PQ, EC, ES, ED, ROI, DA).$$

Застосування даної формули (або цих методів) допоможе підприємству отримати комплексний огляд ефективності впровадження цифровізації або автоматизації бізнес-процесів. Дані показники носять узагальнюючий характер і можуть бути адаптовані (змінені) до конкретної автоматизованої системи залежно від її професійної спрямованості.

Мартінович В.Г., к.е.н., доц.,
доцент кафедри економіки та управління
Черкаського державного технологічного університету

ПАРАДИГМА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується високою залежністю від інформації та рівня знань, адже вони є головним рушієм розвитку, які не лише генерують нові потоки інформації, а й створюють необхідні можливості для покращення доступу до інформаційних ресурсів.

Прискорення процесів інформатизації та цифровізації збільшують кількість інформації та швидкість, необхідну для її обробки населенням. В результаті зростає необхідність у прогресивних технічних засобах для її ефективного опрацювання, що свідчить про тісний взаємозв'язок між процесами інформатизації та комунікаційними технологіями. Саме тому останніми роками суспільство перебуває у постійному пошуку найбільш ефективних напрямів поширення й використання інформації та знань як важливого напрямку економічного розвитку. Відповідно до цього історично почав формуватися новий напрям економіки – інформаційна економіка, яка ставить перед суспільством нові вимоги та запити.

З кожним роком інформаційні процеси, інформатизація, та інформаційний простір набувають різноманітного значення та вагомості, що чітко простежується у генезисі розвитку інформаційної економіки протягом багатьох років. Аналізуючи етапи розвитку інформаційної економіки, більшість вчених виділяють чотири етапи її становлення (рис. 1).

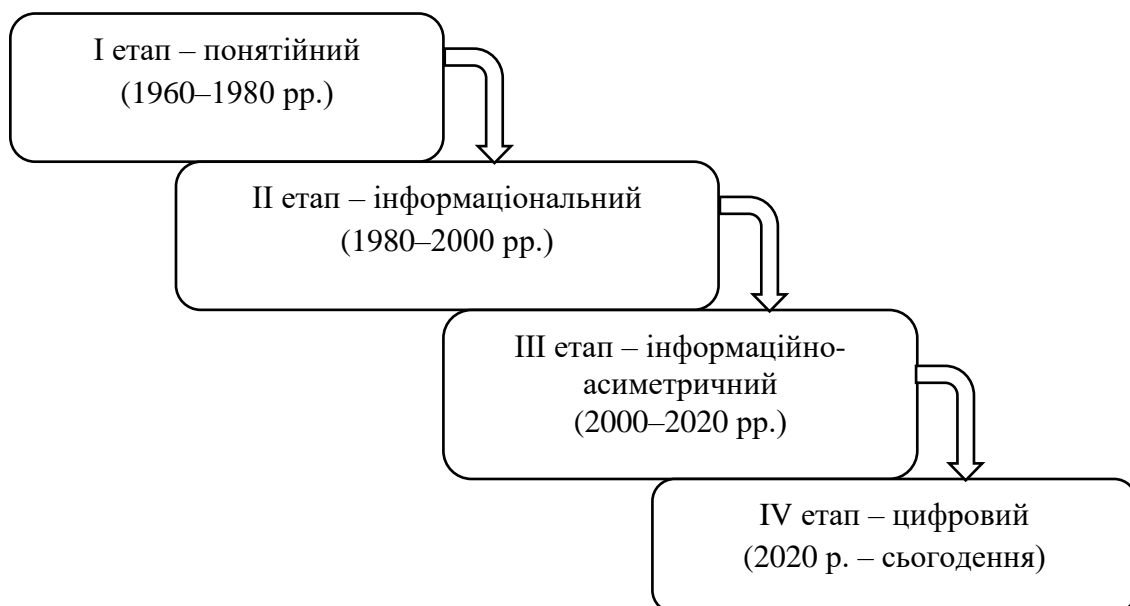

Рис. 1. Еволюція етапів розвитку інформаційної економіки

Зміна етапів розвитку інформаційної економіки відбувалась під впливом інформаційно-технологічної революції, зміни галузевої структури виробництва та структури зайнятості. В свою чергу це зумовило зміну соціальної структури всього суспільства та висунуло наукові знання та технологічний прогрес на перший план.

Перший етап розвитку інформаційної економіки – (1960–1980 рр.), представниками якого стали Н. Реймерс, Ф. Махлуп та М. Порат. Цей етап характеризується першою появою терміну «інформаційна економіка», а також швидким поширенням цього терміну, який характеризував економічний стан високорозвинених країн. Інформація стає головним важелем економічного розвитку суспільства [1]. Другий етап розвитку інформаційної економіки – (1980–2000 рр.) представляє М. Кастельс, який розробив поняття «інформаційної економіки», яка встановлює інноваційний спосіб розвитку через трансформацію капіталістичного виробництва. Відбувається зміщення уваги від важливості знань до процесу обізнаності у створенні таких знань та дотримання конкретної послідовності для генерування нової інформації та знань [2]. Третій етап розвитку інформаційної економіки – (2000–2020 рр.) характеризується науковою школою Дж. Стігліца, який сформував твердження про дефіцитність інформації для деяких територій та груп населення [3].

На сьогоднішній день світова економіка вже поступово переходить до четвертого етапу розвитку інформаційної економіки, який характеризується повною інформатизацією та цифровізацією суспільства, прискоренням обміну, передачі та обробки інформації у багато разів порівняно з попередніми етапами її розвитку. Передумовою цього етапу розвитку інформаційної економіки стала всесвітня пандемія COVID-19, яка змусила суб'єктів господарювання переходити на цифрові формати обміну і передачі інформації, впровадження сучасних, не використовуваних раніше технологій для обробки, збереження та доступу до різних видів ресурсів.

Таким чином, явища та процеси, що відбуваються в суспільстві під впливом інформаційно-технологічної революції та зростання ролі інформації і знань як факторів виробництва, становлять підґрунтя для проведення комплексного дослідження парадигми виникнення та формування інформаційної економіки. В Україні спостерігається тенденція до активного поширення та розвитку інформаційної економіки, яка проявляється у активному цифровому просуванні ресурсів та знань.

Список використаних джерел:

1. Маслов А. Етапи розвитку теорії інформаційної економіки у другій половині ХХ – на початку ХХІ століть. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2011. № 128. С. 11–15.

2. Кастельс М., Хіманен П. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. К.: Ера, 2007. 304 с.

3. Дж. Стігліц. Про асиметричну інформацію та фінансові ринки : [матеріали виступу Дж. Стігліца при одержанні Нобелівської премії з економіки 8 грудня 2001 року у скороченому вигляді]. *Фінансовий ринок України*. 2011. № 10. С. 40–44.

Мішенін Є.В., д.е.н., проф.,
провідний науковий співробітник відділу
економіки природокористування в агросфері
Інституту агроекології та природокористування НААН України
Ярова І., к.е.н., доц.,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Сумського державного університету

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СТАЛОГО УПРАВЛІННЯ ЛІСОВИМ ГОСПОДАРСТВОМ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Проблема вдосконалення управління лісовим господарством на соціально-еколого-економічних засадах сьогодні обумовлена зміною ідеології використання ресурсного та екосистемного потенціалу лісів та поступовим переходом до сучасної концепції інтегрованого менеджменту на засадах цифровізації. Розвиток системи екологічного управління та менеджменту в лісовому комплексі в умовах діджиталізації логічно потребує проведення управлінського еколого-економічного аналізу. Це необхідно для достовірної оцінки ефективності управління сталим розвитком лісового господарства, екосистемного управління лісами, а також впровадженням системи екологічного менеджменту. Результативність еколого-економічних рішень в системі залежить від якості та повноти інформації, на базі якої вони визначаються. Наразі на Єдиному державному порталі відкритих даних у вільному доступі започатковано відкриття низки реєстрів у сфері екології. Зокрема це дані про якісний стан поверхневих вод, ліцензії на поводження з небезпечними відходами, дозволи на викиди в атмосферне повітря, на користування надрами та багато інших. Однак, інформаційне забезпечення екологічного стану ресурсного та екосистемного потенціалу земель лісогосподарського призначення в умовах діджиталізації потребує суттєвого покращення. Завдання цифровізації в системі лісогосподарювання полягають у вдосконаленні структури лісівничо-еколого-економічного інформаційного ресурсу на основі застосування зручних сервісів, які спроможні адресно надавати актуальну інформацію щодо стану лісових ресурсів з метою забезпечення з сталого управління лісовим господарством на всіх рівнях просторового господарювання.

Управлінський аналіз сталого розвитку лісового господарства повинен стати важливою складовою аналізу ефективності функціонування еколого-економічних механізмів лісогосподарювання й охоплювати відповідні

управлінські проблеми екологічно збалансованого лісокористування. Управлінський еколого-економічний аналіз повинен бути адаптований до цілей та завдань конкретного лісогосподарського підприємства. Отже, основна мета управлінського еколого-економічного аналізу в умовах діджиталізації – оцінка ефективності та результативності екосистемного управління лісами, управління сталим розвитком лісового господарства.

Управлінський аналіз на засадах цифровізації повинен сприяти виявленню та гармонізації еколого-економічних зв'язків між окремими сферами та об'єктами управління лісогосподаруванням (зокрема між лісогосподарським й промисловим виробництвами), обґрунтуванню цілей та відбору ефективного управлінського рішення щодо сталого лісокористування. У процесі прийняття лісогосподарських рішень управлінський аналіз зменшує невизначеність вихідної еколого-економічної ситуації та відповідні ризики, що пов'язані з вибором правильного рішення у сфері сталого лісогосподарування.

В умовах діджиталізації основні *функції* управлінського еколого-економічного аналізу визначаються таким чином:

1. *Оціночна.* Визначаються ефективність та результативність екологічно орієнтованого управління. У процесі оціночного управлінського еколого-економічного аналізу встановлюється відмінність досягнутого еколого-економічного рівня лісогосподарування від запрограмованих шляхом порівняння відповідних показників (параметрів) до встановлених критеріїв та індикаторів.

2. *Діагностувальна.* Діагностувальний управлінський еколого-економічний аналіз включає деталізоване виявлення ознак невідповідності об'єктів лісогосподарування до встановлених критеріїв та індикаторних показників, а також причини невідповідності.

3. *Регулюючо-цільова.* Ця функція передбачає обґрунтування рекомендацій для досягнення програмованого еколого-економічного рівня лісогосподарування, виявлення резервів підвищення ефективності управління сталим розвитком лісового господарства.

Основні *принципи* управлінського еколого-економічного аналізу в умова цифровізації мають охоплювати: комплексність та системність, адаптивність, ранню діагностику, оперативність та своєчасність, безперервність та наступність, циклічність і верифікацію, пріоритетність аналізу вузьких еколого-економічних місць та ведучих елементів ефективного лісогосподарування на засадах сталого розвитку.

Необхідно констатувати, що в широкому розумінні об'єктами управлінського еколого-економічного аналізу лісогосподарування є відтворювальні процеси, які пов'язані з раціональним використанням та відтворенням лісових ресурсів залежно від поставлених цілей та завдань, а також сама система сталого та екосистемного управління лісокористуванням на різних ієрархічних рівнях господарування.

Об'єктами управлінського аналізу на засадах цифровізації в межах організаційно-економічного механізму сталого управління лісовим господарством можуть бути: управлінські лісоекологічні, еколого-економічні та соціально-екологічні проблеми, пов'язані з реалізацією сталого екологічно збалансованого лісокористування, а також екосистемного управління лісами, а також система організації структури управління лісовим господарством на еколого-економічних засадах.

Митрофанова Г.Я., д.е.н., професор
Пірковець Є.М., аспірант

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

На сьогодні важко уявити менеджмент, який не усвідомлює необхідності діджиталізації робочих процесів. На сучасному підприємстві адаптивне управління, яке переважно базується на цифровій трансформації розповсюджуватися на різні сфери діяльності. В першу чергу, це актуально для виробничих та операційних процесів.

Так, для моніторингу та контролю виробничих процесів та обладнання бажано впровадити концепцію IoT, яка дозволить здійснювати передачу та обмін даними між окремими складовими виробництва в автоматичному режимі, за допомогою стандартних протоколів зв'язку. На думку Дугінця Г.В., інтернет речей в країнах Європи, США та Китаю входить до ТОП-5 технологічних драйверів глобальної конкурентоспроможності [2]. Однак, слід одразу зауважити, що впровадження IoT потребує вкладання значних ресурсів, тому, можливо, на даному етапі розвитку економіки країни, може викликати труднощі.

Ще одним напрямком діджиталізації саме виробничих процесів, в межах адаптивного управління, можна вважати використання автоматизованих систем управління виробництвом (MES), які дозволяють оптимізувати процеси виробництва. Аналіз українських виробничих підприємств, проведений Квілінським О.С. вказує, що в сучасній українській економіці склалися три основні підходи до цього питання. Перший, це закупівля пакетних, або «коробкових» продуктів, які орієнтовані на окремі функції, та не призначені для комплексної автоматизації. Другий, це розробка та впровадження комплексних систем власними силами, що, як і в випадку з IoT, потребує такої кількості часу, коштів та інших ресурсів, які не під силу більшості підприємств. І третій підхід – це придбання зарубіжних систем, які так само, як і в першому випадку, можливо використовувати лише модульно [3].

Сюди ж можна віднести й впровадження технологій штучного інтелекту для прогнозування виробничих потреб та оптимізації розкладів виробництва. Технології базуються на постійному моніторингу та аналізі

як внутрішнього середовища, так і існуючих технологій, а також, зовнішньому середовищі на декількох рівнях [6]. Значно кращі справи з впровадженням автоматизації в інших сферах діяльності виробничого підприємства. Адаптивне управління в маркетингу та продажах передбачає використання аналітики даних для розуміння потреб та поведінки клієнтів, розвиток електронної комерції та онлайн-продажів, використання соціальних медіа та цифрових платформ для просування товарів та послуг і взаємодії з клієнтами. Цифровий маркетинг орієнтований на більш ефективне використання всіх ресурсів підприємства з метою задоволення потреб споживача [4].

Що стосується Supply Chain Management, тут, так само як і в випадку з маркетингом світова практика базується на принципах Індустрії 4.0, тобто використання Інтернету, хмарних технологій, цифрових платформ, стійких каналів зв'язку [5]. Подальший напрямок діджиталізації – це використання блокчейн-технологій для підвищення прозорості та безпеки постачальницького ланцюга. Фінанси та облік на виробничих підприємствах використовують автоматизацію бухгалтерських процесів майже повсюдно. Але, якщо мова йдеться про адаптивне управління, то передбачається використання аналітичних інструментів для прогнозування фінансових показників та оптимізації фінансових рішень на більш сучасному рівні з використанням інформаційних технологій.

Адаптивне управління на основі діджиталізації розповсюджується також на кадровий менеджмент. Для цього використовуються цифрові платформи для управління персоналом, включаючи системи HRMS (Human Resource Management Systems), а також застосовується аналітика даних для оцінки ефективності персоналу та планування розвитку кадрів. А.О. Азарова та ін. [1] наводять перелік та аналіз тридцяти сучасних HRM-систем, що забезпечують ефективне управління ресурсами підприємства та розвиток працівників.

Ще одним напрямком адаптивного управління виробничого підприємства з використанням автоматизації є клієнтське обслуговування. Воно передбачає впровадження чат-ботів та автоматизованих систем відповідей для забезпечення швидкої підтримки клієнтів, автоматизація e-mail розсилок, аналітика даних для аналізу та фідбеку клієнтів та постійного покращення сервісу.

Таким чином, діджиталізація може значно покращити ефективність та конкурентоспроможність підприємства, якщо правильно інтегрувати цифрові технології в різні сфери його діяльності.

Список використаних джерел:

1. Азарова А.О., Міронова Ю.В., Ярмола О.С., Поплавський А.В. Обґрунтування вибору оптимальної HRM-системи засобами математичного моделювання. *Innovation and Sustainability*. 2023. Вип. 1. С. 246–257.

2. Дугінець Г.В. Концепція «Інтернет речей» у глобальному виробництві: досвід для України. *Економіка і регіон*. 2018. № 1 (68). С. 127–133.

3. Квілінський О.С. Деякі підходи до автоматизації управління промисловими підприємствами. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Збірник наукових праць*. 2020. Вип. 43. С. 105–109.

4. Олифіренко Ю., Повна С., Біланенко О. Цифровий маркетинг і логістика в адаптивному управлінні інноваційним розвитком підприємства. *Науковий вісник Полісся*. 2023. № 25. С. 240–250.

5. Скіцько В. І. Логістика в Індустрії 4.0. *Економіка та держава*. 2016. № 4. С. 28–33. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=3494&i=4>

6. Царьова Т.О., Зозульов О.В., Черненко О.В. Технологічне прогнозування як основа стратегічного планування діяльності промислового підприємства. *Економічний вісник НТУУ “Київський політехнічний інститут”*. 2021. № 19. С. 127–130.

Oleksiienko R., Cand. of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Management
of Foreign Economic Activity, University of Customs and Finance (Ukraine)

IDEAS FOR SUSTAINABILITY WITHIN INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION

Today, the efforts of the economy not only at the national, but also at the global level to adapt, to quickly and effectively respond to the challenges of a rapidly changing market environment, actively applying the latest achievements of the digital space, play an increasingly significant and important role in society. This approach changes the economic behavior of consumers and involves the creation of new business models with a strategic vision of the use of digital technologies. It is this modern trend that is commonly called digitalization.

The “digitalization” term is usually identified with the processes of “digital transformation” [1]. In turn, it is used to understand deep changes, the spreading of digital technologies to optimize and automate business processes, increase productivity, and improve communication interaction with consumers.

In other words, at its core, digitization is the introduction of digital technologies into all spheres of life: from interaction between people to industrial production, from household items to children’s toys, clothes, etc. This is a kind of “transition of biological and physical systems into cyberbiological and cyberphysical ones” [2] (combination of physical and computational components), the movement of activities from the real world to the virtual, online space.

The active integration of digital philosophy into modern practice can be connected with the expectations that digitalization is seen as one of the main factors in the growth of the world economy in the next 5–10 years.

At the same time, consumers of digital technologies are considered to be virtually all subjects of modern society, such as, the state, business, and citizens. In other words, the digital economy expands to all areas in various categories – from public and private; real, non-production and financial; to the mining, processing and service sectors.

Undoubtedly, as one of the main effective ways in this direction, the company's orientation to the latest achievements and innovative development can allow the company, in particular, to obtain real additional advantages, significantly increase market competitiveness and survival rate, and form a new long-term management paradigm.

It is logical that in addition to the direct productivity gains that companies can receive from digital technologies, there is also a chain of indirect benefits of digitalization, including time savings, creation of additional demand for new goods and services, increased quality and value, etc.

Moreover, in this way, organizations can apply in their practice and comply with world trends regarding comprehensive sustainable development [3] to a greater extent, which covers various areas of economic, social and environmental activities.

In essence, the innovative development of a market entity that strives to implement the idea of sustainable development in life should be perceived as a process of cumulative changes in the social and economic systems of the enterprise, which takes place within the limits of the chosen mission and strategic direction of company's activity.

At the same time, the process of managing the sustainable innovative development of the organization must be considered, first of all, from the standpoint of a specific economic entity that interacts with the external environment under certain conditions. It should be done, for example, through relations with suppliers of materials and inventory, competitors, trade and sales intermediaries, consumers who can have a significant influence on the direction and choice of appropriate tools of the company's activities.

Therefore, the strategic management of the innovative development of the organization, regardless of the direction of activity, must be considered in an inseparable process of adaptation to external factors and a purposeful, natural change in the state of the enterprise, which depends, in turn, on its internal innovative potential and readiness to implement the approach of sustainable development into real practice.

The source of these changes can be, for the most part, innovations and technologies that create qualitatively new opportunities for further effective activity and sustainable development. But the period of organizational changes requires serious investments, in turn, it can limit the possibilities of the current economic growth of the enterprise, regardless of the sources of financing of the relevant programs of sustainable development.

Therefore, taking into account the abovementioned information, one way or another, there is a need to build a mechanism for managing innovative sustainable development, not only at the level of an individual organization, but also at the level of the entire state.

At the same time, in the process of designing the management mechanism for the concept of sustainable development, the determination of the relevant principles of managing this process, which represent, in our understanding, the main guiding ideas that reflect the requirements of the objective patterns of management of certain areas of strategic activity of the company, will be of significant importance.

References:

1. Гусєва О. Ю., Легомінова С. В. Діджиталізація як інструмент удосконалення бізнес-процесів, їх оптимізація. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 1 (23). С. 33–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esmebi_2018_1_7
2. Фіщук В., Матюшко В. та ін. *Україна 2030 – країна з розвинутою цифровою економікою*. Український інститут майбутнього. 2020. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>
3. Triple bottom line. *The Economist*. 2009. URL: <https://www.economist.com/news/2009/11/17/triple-bottom-line>

Осецький В.Л., д.е.н., проф.,

професор кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Осецька Д.В., к.е.н., доц.,

доцент кафедри обліку і фінансів

Бориспільського інститут муніципального менеджменту при МАУП

Куліш В.А., доктор філософії за спеціальністю «Економіка»,

асистент кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ У ШЕРІНГОВІЙ ЕКОНОМІЦІ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Сьогодні в умовах розвитку цифрових технологій можливість по новому поглянути і оцінити економіку спільного споживання, переглянути її інклюзивний потенціал, стає найважливішим якісним фактором оптимізації споживчих витрат і суттєво підвищити якість життя, використовуючи принципи спільного споживання. Спільне споживання вже не в одиничних спорадичних, а в масових масштабах здійснюється на основі управління платформами екосистеми, в поєднанні з розробкою технологій і бізнес-моделей використовують переваги шерингових ефектів, які дозволяють концентрацію численних учасників та мають вирішальне значення для успіху цифрових платформ.

Для цифрових платформ, створених в країнах, які можна ідентифікувати прискоренням динаміки економічних процесів, характерно те, що більшість з них представляють собою платформи для проведення транзакцій, а не інноваційні або інтегровані платформи. Поширення цифрових даних і платформ може створити багато нових можливостей для розвитку шерингової економіки. Інфраструктура, яка надається платформами, може забезпечити зростання ефективності зв'язку, операцій, обміну інформацією і взаємодії економіки спільного споживання. Завдяки онлайн-сервісам споживачам немає необхідності купувати товар для отримання доступу до нього. Доступність товарів і послуг збільшується в щодо вартості, і відносно швидкості їх надання.

При цьому шеринг-моделі не просто покращують показники, а трансформують економічні відносини, причому в найрізноманітніших сферах: міське середовище, міський громадський транспорт, туризм, оренда комерційної нерухомості та обладнання. Розвиток подібних напрямків, які несуть системні зміни і впливають на розвиток країни в цілому, є критично важливими для економічного зростання країни, оскільки саме вони забезпечують так званий Паретто-ефект: 20% зусиль, які дають 80% результату.

Найважливішим фактором переходу до шерингової економіки є трансформація клієнтського обслуговування. Саме клієнт, що відрізняється від споживача активним залученням до процесу формування своєї ціннісної пропозиції, сьогодні є ключовою дійовою особою ринку. Клієнт буде там, де йому своєчасно, зручно, комфортно нададуть необхідні і якісні продукти або послуги. В таких умовах бізнес повинен мати здатність адаптуватися до мінливої культури споживання. Для цього бізнесу необхідні інструменти аналітики, варіативності, скорингу, омніканальності прогнозування.

Сьогодні цифрова економіка принципово змінює способи побудови і управління шеринговими організаціями. Виникаючи при цьому проблеми можна пов'язати насамперед зі змінами об'єкта і суб'єкта управління та розвитком організацій в цифровому середовищі. А також викликами подвійної складності, розділеності – необхідність в інтеграції об'єктів і суб'єктів управління всіх рівнів. Перераховані виклики в практиці шерингової економіки на перший план висувають взаємодію між суб'єктами і об'єктами управління [1].

В рамках концепції індустрії 4.0 передбачається наскрізна цифровізація всіх фізичних активів та їх інтеграція в цифрову екосистему разом з партнерами і клієнтами, які беруть участь в ланцюжку створення споживчої цінності. Наскрізна цифровізація включає інтеграцію вертикальних і горизонтальних ланцюжків створення цінності та цифрові бізнес-моделі і доступ клієнтів до цифровізації продуктів і послуг. Використання цифрових технологій призводить до глибоких перетворень самих продуктів і послуг, а також економічних і бізнес-моделей організацій. Фактично це і є діджиталізація, в результаті якої, істотно змінюється як цінність для клієнтів, так і сама система її створення, оскільки інформаційно-комунікаційні технології дозволяють сформувати принципово нові ланцюжки доданої цінності.

На практиці в Україні поширені лише деякі іноземні шерингові моделі, які адаптуються до реалій національної економіки та ментальності. Також дослідники вважають, що спонтанність та неконтрольованість розвитку відносин шерингової економіки попри їх великий потенціал несе загрозу для традиційних бізнес-моделей і потребує розробки чітких правил гри. Водночас в Україні розвинене електронне урядування на базі цифрових платформ, спрямованих на надання державних і муніципальних

послуг онлайн. Досвід діяльності вітчизняних шерингових платформ (райдшеринг «Подорожники», «Підвезу», easy2go) доводить про значні перспективи та можливості розробників реагувати на потреби локального ринку й бізнес-інновації та нижчу конкурентоспроможність у порівнянні з глобальними зарубіжними платформами. З відомих на світовому ринку в Україні присутні такі шерингові компанії Uber (2016), BlaBlaCar (2014), OLX (2014), Airbnb та інші. Окрім них також популярні платформи електронної торгівлі.

До трендів і перспектив у розвитку шерингової економіки в Україні відносяться: глобальне зростання світового ринку; децентралізація та демократизація шляхів отримання прибутків, впровадження технології блокчейну для забезпечення прозорості та безпеки діяльності учасників платформи. В даний час розвиток платформ йде шляхом створення цифрових екосистем, які передбачають розробку спеціального середовища для реалізації цифрових ідей.

Чи залишиться шеринг порушником спокою в економіці України або почне еволюціонувати в бік традиційних бізнес-моделей, залежить від багатьох факторів, в тому числі зовнішніх. Зокрема – системи оподаткування. Принаймні, поки фізичні особи платять податків менше, ніж юридичні, - залишатися в межах шерингу буде вигідно всім гравцям.

Варто відзначити, щодо перспектив розвитку шерингової економіки в Україні слід віднести: світове зростання шерингового ринку; впровадження технології блокчейну для забезпечення прозорості та рівня безпеки діяльності учасників шерингових платформ. В даний час розвиток шерингових платформ йде шляхом створення цифрових екосистем, які передбачають розробку спеціального середовища для реалізації цифрових ідей шерингової економіки.

Цифрові рішення шерингової економіки сприяють формуванню нових поведінкових норм, мережевої культури дотримання користувачами правил при використанні різних інформаційних ресурсів, а також етичних, соціальних та інших вимог в процесі руху від вертикальних структур, що скріплюються традиційними зв'язками приватної власності з її інститутами, до горизонтальних, заснованими на добровільному консенсусі учасників мережевих комунікацій.

Процес цифровізації змінює способи побудови і управління шеринговими компаніями, де відбувається усвідомлення відмови від приватної власності на користь власності колективної. Це дозволяє посилити владу шерингових компаній і отримати нові конкурентні переваги. Вітчизняні шерингові компанії можуть отримати суттєві вигоди, якщо вони здатні використовувати Інтернет-послуги, що надаються цифровими платформами.

Саме доступність розмаїття Інтернет-сервісів і цифрових платформ є підґрунтям мультиплікативного поширення економіки шерингу, в результаті якої, істотно змінюється як цінність для клієнтів, так і сама система її створення, оскільки цифрові платформи дозволяють сформувати принципово нові ланцюжки доданої цінності для споживача.

Успішний розвиток шерингової економіки в Україні значною мірою залежатиме від довіри (довіри до платформи довіри; до відкритої інформації; віддалена міжособистісна довіра), розвитку інформаційного та комунікаційного простору, нових цифрових платформ. Саме довіра стає нематеріальним капіталом, що дозволяє знижувати трансакційні витрати і залучати користувачів в сферу шеринга [2].

Аналіз бізнес-моделей шерингової економіки закордоном і в Україні дає можливість колективно використовувати вільні ресурси для підвищення ефективності їх функціонування та дозволяє людям відчувати свою причетність до цінностей, що розділяються самими споживачами.

Список використаних джерел:

1. Laloux F., Wilber K. Reinventing organizations: a guide to creating organizations inspired by the next stage in human consciousness. Nelson Parker, 2014. P. 360.

2. Економічний розвиток України: концептуальні засади та інституційний вимір : монографія / за ред. чл.-кор. НАН України, д.е.н., проф. В.Д. Базилевича, д.е.н., проф. Н.І. Гражевської, д.е.н., проф. В.В. Вірченко. Київ : Ліра-К, 2022. 430 с.

Пасічник Т.О., к.е.н., доц.,
доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Університету митної справи та фінансів

КОНЦЕПЦІЯ ПІДРИВНИХ ІННОВАЦІЙ К. КРІСТЕНСЕНА: ГОЛОВНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ БІЗНЕСУ

Інновації – доволі багатозначне поняття, під яким розуміють будь-які нововведення, які спрямовані на підвищення ефективності виробничих процесів, створення нових або підвищення якості існуючих продуктів з метою зростання ключових фінансових показників діяльності підприємств. Використовуючи ті чи інші класифікаційні ознаки, дослідники виділяють різні види інновацій [1, с. 22]. З точки зору дослідження стрибків продуктивності, створення та підтримання успішного росту компаній особливий інтерес становлять «підривні» (або «проривні») інновації.

Концепцію підривних інновацій запропонував К. Крістенсен у книзі «Дилема інноватора. Як нові технології нищать сильні компанії» [2], звернувши увагу на суперечності, з якими стикаються успішні компанії, коли нові технології набувають популярності. Проаналізувавши історію успіху і невдач провідних компаній комп'ютерної індустрії США у 1970–1990 рр., дослідник зробив важливі висновки щодо прийнятної моделі поведінки компаній в умовах, коли швидкість появи інновації має більше значення, ніж її ефективність.

К. Крістенсен вказує на те, що компанії не здатні залишатися лідерами своїх галузей, коли виникають підривні технології і на їх основі розвиваються нові ринки. Агресивно і успішно інвестуючи в технології, необхідні для утримання існуючих клієнтів, вони зволікають з інвестуванням в інновації, які будуть потрібні клієнтам у майбутньому. При цьому фундаментальною причиною такої поведінки автор вважає не бюрократію, слабе планування, короткострокові інвестиційні горизонти чи зарозумілість керівників, а слідування одній з найпопулярніших управлінських догм – близькості до своїх клієнтів. Оскільки споживачів загалом задовольняє існуюча технологія і вони не зацікавлені в новій, то компанії понад усе прагнуть надати своїм клієнтам продукт з тими характеристиками, які потрібні їм саме зараз [с. 43].

Цікаво, що підривні інновації не обов'язково є радикально новими чи складними з технологічної точки зору. Підривні інновації визначаються іншими особливостями: а) вони втілюють собою той набір споживчих і технологічних характеристик продукту, який це цінується існуючими клієнтами, принаймні спочатку; б) покращують експлуатаційні характеристики товару швидше, ніж існуючі технології, що дозволяє з часом завоювати усталені ринки.

Маючи відмінний від того, що цінується споживачами, набір характеристик, підривні технології спочатку використовуються тільки на нових ринках і навіть уможливають їх виникнення. Для компаній-лідерів нові ринки виглядають фінансово непривабливими. В результаті, менеджери доходять висновку, що технологія не може зробити внесок у зростання компанії, а отже, не варта управлінських зусиль, необхідних для її впровадження.

Дилема для компаній полягає не в тому, займатись розробкою і комерціалізацією нових технологій чи ні – насправді більшість компаній з ефективним менеджментом вкладають ресурси і в поступові, і в радикальні інновації – але тільки в тому разі, якщо вони задовольняють вимоги основних клієнтів щодо споживчих характеристик продукції. Це цілком раціональний підхід управлінської ланки, тому що обираючи між вкладенням ресурсів у продукти, які відповідають потребам основних клієнтів, з однієї сторони, і в технології майбутнього з невизначеною перспективою – з іншої сторони, менеджмент з цілком зрозумілих причин прийме рішення зосередитись на існуючих ринках. Але практика показує, що це програшний підхід. З часом траєкторія підривної технології «доганяє» рівень споживчих потреб основних клієнтів компанії, і в цей момент вони змінюють постачальника. Навіть якщо компанія приймає рішення впровадити підривну технологію, то дорогоцінний час втрачено – інші компанії, будучи піонерами нової технології, вже домінують на новому ринку. Таким чином, успішні компанії витісняються новачками, які використовують технології, що спочатку не відповідали потребам споживачів.

Постає питання, яким чином менеджмент компаній-лідерів існуючого ринку повинен долати перешкоди, пов'язані з підривними інноваціями. Для його вирішення К. Крістенсен пропонує конкретний алгоритм дій:

- 1) визначити, є нова технологія підривною чи підтримувальною;
- 2) оцінити стратегічне значення цієї технології;
- 3) зрозуміти, який ринок буде для цієї технології початковим;
- 4) створити незалежну від існуючої організацію, головна задача якої – побудувати і розвинути бізнес на основі впровадження підривної інновації [3, с. 49–52].

Щодо реалізації останнього пункту, важливо не допускати управління основними та «підривними» напрямками в межах однієї організації, оскільки на практиці такий підхід призводить до невдачі. Пояснюється це тим, що менеджмент, спрямованість ресурсів, інженерія, бізнес-процеси налаштовані на успішну роботу компанії на усталеному ринку, але для впровадження підривної інновації на новому, поки що непривабливому з фінансової точки зору ринку необхідно створювати незалежну від батьківської компанію за типом стартапу – невеликої і «голодної» компанії, яка здатна гнучко змінювати свої продуктові та ринкові стратегії. Таким чином, щоб вижити, корпорація повинна готуватись до того, що окремі її бізнес-одиниці помруть.

Список використаних джерел:

1. Даниленко Ю. А. Характеристики та класифікації інновацій та інноваційного процесу / Ю. А. Даниленко // Наука та інновації. 2018. Т. 14. № 3. С. 15–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/scinn_2018_14_3_4
2. Christensen Clayton M. *The Innovator's Dilemma: When New Technologies Cause Great Firms to Fail*. Harvard Business School Press, 1997.
3. Bower J. L. and C. M. Christensen. *Disruptive Technologies: Catching the Wave*. *Harvard Business Review*. 73. № 1 (January–February 1995): 43–53.

Петруня Ю.Є., д.е.н., проф.,

завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності

Університету митної справи та фінансів

Халл Х., д.н. габілітований, проф.,

професор кафедри маркетингу Жешувського технологічного університету

Петруня В.Ю., к.е.н., доц.,

доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності

Університету митної справи та фінансів

МАРКЕТИНГОВИЙ КОМУНІКАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС УНІВЕРСИТЕТІВ: УПРАВЛІНСЬКЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІЛЬОВОЇ АУДИТОРІЇ

Сучасний світ – це світ цифровізації, безпрецедентної масовості та доступності інформації. Відбувається глобальний обмін інформацією, інтенсивний комунікаційний процес в різних сферах суспільного життя. Побудова комунікаційних процесів є важливою складовою діяльності будь-якої сучасної організації, в тому числі університетів. Ці процеси можна поділити на внутрішні та зовнішні. Перші забезпечують комунікації у внутрішньому середовищі організації, другі – забезпечують взаємодію із

зовнішнім середовищем. Для університетів визначальними суб'єктами зовнішнього середовища є абітурієнти. Саме останні формують ключову цільову аудиторію маркетингової комунікаційної діяльності університетів.

Правильна побудова комунікаційного процесу з абітурієнтами впливає на кількісні та якісні показники наборів до університетів. Організація комунікаційного процесу з абітурієнтами виступає важливою складовою управлінської діяльності в університетах. Всі університети здійснюють маркетинговий комунікаційний процес – в різних масштабах, з різною інтенсивністю, з різними пріоритетами у використанні тих чи інших інструментів забезпечення. Проте в будь-якому випадку важливо правильно визначати та своєчасно корегувати базові орієнтири в побудові маркетингового комунікаційного процесу – насамперед з абітурієнтами.

У вересні–жовтні 2023 року в рамках нашої спільної ініціативи, спрямованої на виявлення особливостей маркетингового комунікаційного процесу в університетах та управління ним, нами було проведено дослідження студентів першого курсу Університету митної справи та фінансів (УМСФ). Первинні дані формувалися шляхом анкетного опитування на цифровій платформі. Кількість респондентів склала 658 студентів-першокурсників. Предметом дослідження була група питань (більше 20), в тому числі:

1. Мотиви прийняття абітурієнтами рішень щодо продовження навчання, набуття вищої освіти на бакалаврських освітніх програмах університетів. Відповіді на питання «Які фактори мали вирішальний вплив на ваше рішення щодо продовження навчання після закінчення середньої школи» розподілилися таким чином (в цьому питанні, як і в абсолютній більшості інших питань, абітурієнти-респонденти мали можливість вибрати декілька із запропонованих факторів або/та надати свої варіанти відповідей): «бажання отримати знання та навички у сфері, яка мене цікавить» – 79,5%, «збільшення моїх шансів знайти привабливу роботу» – 65%, «бажання дізнатися про студентське життя» – 28,4%.

2. Фактори вибору абітурієнтами навчання саме в УМСФ. Відповіді на запитання «Які фактори вплинули на ваш вибір навчатися в УМСФ» розподілилися таким чином: «висока якість навчання» – 64%, «престиж університету» – 62%, «гарний відгук студентів та випускників» – 47,1%, «рекомендації друзів» – 29,9%, «заохочення з боку батьків» – 20,1%.

3. Комунікаційні канали, якими користувалися абітурієнти на етапі вступу. Відповіді на запитання «Які джерела інформації ви використовували шукаючи інформацію про заклад вищої освіти» розподілилися наступним чином: «сайти університетів» – 88,9%, «профілі університетів в соціальних мережах» – 44,7%, «поточні студенти або випускники» – 37,4%, «освітні портали» – 34,2%. Результати, зокрема, підтвердили вагомe значення фактору «сарафанного радіо»

4. Пріоритетні комунікаційні канали абітурієнтів. Відповіді на запитання «Де ви зустрічали рекламну інформацію про УМСФ» за кількістю розподілилися таким чином: 1) цифрові канали: Instagram – 50,3%, Facebook –

11,1%; 2) нецифрові канали: «під час днів відкритих дверей (днів абітурієнта)» – 45,1%. Якщо перелік згаданих у відповідях респондентів цифрових каналів комунікації дорівнював шести, то нецифрові канали були представлені фактично лише одним варіантом. Проте треба зазначити, що цей традиційний, «нецифровий» канал комунікації залишається за умов належної організації днів абітурієнта досить значимим.

Практичне значення вказаних аспектів дослідження для розвитку комунікаційного менеджменту університетів може полягати в наступному:

а) виявлення пріоритетних мотивів абітурієнтів щодо отримання бакалаврської освіти, вступу до університетів надає можливість вдосконалити зміст та пріоритетність меседжів для цільової аудиторії;

б) оцінка значення каналів поширення інформації серед абітурієнтів надає можливість сконцентруватися на пріоритетних каналах комунікаційної роботи з цільовою аудиторією;

в) оцінка значення цифрових каналів в їх структурному розрізі надає можливість проводити як своєчасний моніторинг щодо їх ролі, так і гнучко переорієнтовуватися у питаннях вибору;

г) оцінка співвідношення цифрових та традиційних каналів щодо актуальності, результативності їх комунікаційного потенціалу надає можливість менеджменту університетів, зокрема, зберегти ефективні традиційні канали комунікаційної роботи.

Половян Н.С.,

к.е.н., доц., доцент кафедри організації вищої освіти,
управління охороною здоров'я та гігієни

Донецького національного медичного університету, м. Кропивницький

СИСТЕМА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ МЕДИЧНИМ ЗАКЛАДОМ

Система управління медичним закладом повинна відповідати конфігурації організаційних змінних, тобто, починати процес вдосконалення внутрішньо організаційного управління треба з їх аналізу та перепроєктування. Згідно аналізу організаційних змінних КНП Іллінівської сільської ради «Центр первинної медико-санітарної допомоги», можна зробити наступні висновки:

- ✓ організаційні змінні не потребують значного корегування;
- ✓ оскільки організаційні змінні визначають систему управління, відповідно, кардинальна перебудова системи менеджменту КНП;
- ✓ подальший розвиток Центру повинен бути пов'язаний з вдосконаленням систем, процедур, процесів, відношень, тому пропонується розглянути удосконалення наступних організаційних змінних:
  - ✓ перехід до широкої спеціалізації адміністративних працівників;
  - ✓ перехід до продуктової департаментизації, а саме, департаментизації по споживачеві;

- ✓ удосконалення комунікаційної системи, посилення інформатизації всіх процесів;
- ✓ поширення децентралізації на рівні підрозділів;
- ✓ основним принципом роботи Центру повинен стати принцип безперервного вдосконалення, тобто, система управління повинна швидко пристосовуватися до змін у зовнішньому середовищі і, відповідно, активно змінюватися сама.

З ціллю вдосконалення системи управління КНП пропонується використовувати підхід, заснований на розробці організаційного дизайну. Ще одним параметром організаційного дизайну є організаційна структура управління. Організаційна структура Центру вже зазнала деяких змін при переході до нової організаційно-правової форми. Так, були введені посади керівника підприємства. Однак, робота в нових умовах потребує значно більшої реорганізації існуючої структури управління медичним закладом. Структура управління амбулаторіями Центру кардинальної перебудови не потребує. Як було відзначено вище, бажано вдосконалити зв'язки між відділеннями та допоміжними службами, забезпечити більш широке впровадження ІТ-технологій у медичній практиці, але в межах існуючої організаційної структури.

Зміни, що пропонуються, стосуються управління адміністративними підрозділами КНП. В даний час керівнику підприємства підпорядковані наступні фахівці: заступник керівника, головний бухгалтер, завідуючий господарством, спеціаліст з ОП і ТБ, з кадрової роботи, фахівець з питань цивільного захисту, головна медична сестра. Заступнику директора підпорядковані: інформаційно-аналітичний відділ, завідувачі амбулаторій, кабінет невідкладної допомоги, господарський відділ. Дана структура є стандартною для закладів охорони здоров'я відповідного типу та розміру, і в дореформений час вона відповідала умовам функціонування.

Розроблені наступні пропозиції щодо удосконалення структури управління адміністративною частиною КНП:

- ✓ завданнями завідуючого господарством є: підготовка закладів до опалювального сезону, контроль за ремонтними роботами, підготовча робота до підписання договорів з енергопостачальними компаніями, контроль за автопарком Центру. Укладання договорів з підприємствами, які на професіональному рівні займаються питанням підготовки газового обладнання до опалювального сезону, проводять незначні ремонтні роботи, проводять техогляд автотранспорту та ремонт автомобілів дозволяє не вводити у штат додаткові одиниці іншого допоміжного персоналу;

- ✓ враховуючи невелику потужність Центру, створення додаткових служб призведе до збільшення персоналу адміністративно-господарчого відділу, який на теперішній час складає 37,1 % і як підсумок збільшення витрат на оплату праці при неможливості збільшити кошти НСЗУ за підписані декларації:

- ✓ в умовах економії коштів і потреби у раціональному використанні коштів Центр планує і в подальшому використовувати аутсорсинг:

– активне впровадженням інноваційних технологій, інформатизація медицини передбачає використання значної кількості комп'ютерної техніки;
– спеціаліст з реклами, маркетолог-аналітик можуть працювати на умовах аутсорсингу.

Вдосконалення структури, це перерозподіл функцій та перепідпорядкування деяких фахівців, скорочення окремих штатних одиниць, так, за 3 роки було скорочено 6,25 ставки адміністративно-господарчого відділу Центру. Запропоновані зміни структури повинні відповідати умовам та масштабу діяльності лікарні – наприклад, організація відділу автоматизації та програмування доцільна в тому випадку, коли в лікарні буде створена власна локальна мережа та кожне робоче місце буде забезпечено комп'ютерною технікою.

Структура управління медичним закладом має бути, насамперед, ефективною, що досягається завдяки її гнучкості – зміни у зовнішньому середовищі та корегування внутрішніх складових закладу охорони здоров'я повинні відбиватися у змінах організаційної структури.

Список використаних джерел:

1. Класифікація основних моделей медичних систем у світі та шлях України URL: <https://ingeniusua.org/articles/klassifikatsiya-osnovnykh-modeley-medychnykh-system-u-sviti-ta-shlyakh-ukrayiny> (дата звернення: 02.03.2024).

Половян Н.С., к.е.н., доц.,
доцент кафедри організації вищої освіти, управління охороною здоров'я та гігієни Донецького національного медичного університету
Куценко А.О.

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Система, яка забезпечує всебічну, високоякісну та доступну медичну допомогу всім людям, одночасно сприяючи рівності в галузі охорони здоров'я та забезпечуючи стійкість загальному розвитку країни. Основною метою системи охорони здоров'я є поліпшення здоров'я і добробут окремих осіб і населення в цілому за допомогою своєчасного, ефективного і якісного медичного обслуговування.

Неефективне використання ресурсів охорони здоров'я знижує рівень медичного обслуговування та затримує інноваційний розвиток галузі. У розвинених країнах надання медичних послуг зазвичай гарантується державою але в Україні доступність цих послуг залежить від платоспроможності пацієнта. Це стало основою для розробки концепції промислової реформи в останні роки і реалізації перших практичних кроків до її реалізації [1]. Однак будь-яка реформа повинна враховувати потенційні ризики, пов'язані з заходами, що проводять і реалізують в конкретних поточних умовах роботи галузі. Вивчіть поточні проблеми

медичних закладів та визначте потенційні ризики промислової реформи. Таким чином, через низький рівень доходів населення України запровадження співоплати для всіх категорій може призвести до зменшення зобов'язань держави щодо надання медичної допомоги, блокування доступу частини населення до медичної допомоги та її найдорожчих видів, збільшення адміністративних витрат, порушення принципів зловживань, зниження ефективності використання приватних ресурсів у сфері охорони здоров'я та посилення дискримінації.

У той же час не здатність споживача отримати доступ до повної інформації про якість послуг, пропоновані різними операторами на цьому ринку, нездатність пацієнтів об'єктивно оцінити свої власні потреби в конкретних медичних продуктах є важливими перешкодами для формування здорового конкурентного середовища в галузі. Мінімізація цих ризиків вимагає розробки та реалізації конкретних політичних заходів, спрямованих на заохочення реалізації права найбільш вразливих верств населення на медичне обслуговування. Стан генофонду, рівень колективного імунітету населення і відсутність адекватного моніторингу циркуляції збудників інфекційних захворювань не сприяють вирішенню проблем в області медицини. Сучасна система охорони здоров'я в Україні зосереджена на лікуванні, а не на профілактиці захворювань та популяризації здорового способу життя. У результаті зростання захворюваності та смертності за останні п'ять років.

До основних проблемам суспільної охорони здоров'я відносяться: нездорове населення та нераціональна організація системи охорони здоров'я; відсутність сучасних медичних технологій, брак знань про них, низька обізнаність про сучасні медичні технології, підтримку здоров'я та активний відпочинок; недостатність фінансових ресурсів, зокрема бюджетних, для ефективного функціонування системи охорони здоров'я, фактична відсутність ринку медичних послуг та недосконалість нормативно-правової бази, що впливає на створення умов для покращення здоров'я населення в умовах ринкової економіки та ефективність використання людських, матеріальних та фінансових ресурсів у системі охорони здоров'я. Для подолання цих проблем політика в галузі охорони здоров'я має бути спрямована на поліпшення здоров'я і якості життя громадян України та збереження генофонду.

Реалізація політики вимагає поєднання національних та галузевих заходів. Національні заходи включають: збільшення зростання та ефективне використання державного бюджету в секторі охорони здоров'я; реорганізація охорони здоров'я метою забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення; вирішення проблем охорони праці; створення умов для формування і пропаганди здорового способу життя; активна демографічна політика, підтримку молоді та реалізацію соціальної політики щодо захисту інвалідів та людей похилого віку; забезпечити всебічний і гармонійний фізичний та розумовий розвиток

дитини від самого народження, розумне харчування, оптимальні умови життя, догляд та освіту; впровадити ефективну багатоканальну систему фінансування охорони здоров'я; покращення системи соціального та правового захисту медичних і фармацевтичних працівників та пацієнтів; визначення критеріїв розмежування розмірів компенсації медичним і фармацевтичним працівникам залежно від характеру, обсягу, якості, складності, оперативності та умов виконання робіт; інтенсивний розвиток медичної та фармацевтичної промисловості, включаючи виробництво медичних приладів, ліків і медичних пристроїв, а також зниження їх вартості.

Тому політика у сфері охорони здоров'я має бути спрямована на поліпшення стану здоров'я всіх верств населення, збільшення тривалості працездатного життя, поліпшення демографічної структури, підвищення якості та ефективності медичних послуг, поліпшення фінансування та управління галуззю охорони здоров'я. Погіршення стану здоров'я населення переважно зумовлене комплексом медичних, соціально-економічних та екологічних чинників, а також способу життя населення. Таким чином, поліпшення стану здоров'я є незамінним показником успішного функціонування держави і всіх її інститутів, і для реформування цієї області необхідний міждисциплінарний комплексний підхід.

Список використаних джерел:

1. Коломієць О.О. Система охорони здоров'я в Україні: недоліки організації та ризики реформування. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/035f8ac5-b3ed-4429-af86-03e646408dc1/content> (дата звернення 20.03.2024).

Соломка В.В., студентка 4-го курсу спеціальності 073 «Менеджмент»
Єдинак В.Ю., к.е.н., доц.,
доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Університету митної справи та фінансів

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Ефективна робота підприємств, у тому числі й сільськогосподарських, вимагає впровадження абсолютно нових підходів до управління, які відповідають динаміці ринку. Ключовим елементом цієї ринково-орієнтованої системи управління є стратегічне планування, спрямоване на забезпечення сталого функціонування аграрних суб'єктів шляхом формулювання та виконання довгострокових операційних стратегій.

Ефективна система стратегічного планування часто перетворюється на конкурентну перевагу. Організації, які планують стратегічно, краще підготовлені для того, щоб адаптуватися до змін ринку, випереджати

конкурентів і швидко використовувати можливості. Оцінка впливу системи стратегічного планування допомагає сприяти довгостроковій стійкості. Це допомагає встановлювати реалістичні цілі, адаптуватися до середовища, що розвивається, і забезпечувати постійну актуальність організації.

Визнання важливості планування як на державному, так і на організаційному рівнях виникло не миттєво. На початку 1990-х років реформатори спочатку відкидали необхідність планування, припускаючи, що тільки ринкові сили можуть регулювати все. Це призвело до порушення балансу виробництва та споживання, диспропорції цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, зниження економічної рентабельності сільськогосподарського виробництва. Отже, виживання підприємств не лише залежало від потужних виробничих потужностей, а й залежало від здатності адаптуватися до динаміки ринку та ефективного використання наявних ресурсів.

Для багатьох підприємств головним завданням є адаптація до швидко мінливих внутрішніх і зовнішніх середовищ. Цей виклик успішно вирішується за допомогою стратегічного планування. Наукова концепція стратегічного планування розвинулась із теорій, що охоплюють організацію, управління підприємством, методології планування, облік витрат, маркетинг, об'єднуючи методологічні рамки цих теорій для практичного управління в нових економічних ландшафтах [1]. Стратегія підприємства передбачає створення комплексного плану майбутнього напрямку розвитку бізнесу шляхом встановлення нових якісних цілей, узгодження внутрішніх можливостей із зовнішніми умовами та впровадження заходів для досягнення цих цілей. Основними принципами розробки цієї стратегії є:

1. Довгострокове узгодження з глобальними цілями підприємства та економічними інтересами його власників.
2. Визнання різноманітних потенційних шляхів розвитку, сформованих динамічним зовнішнім середовищем.
3. Послідовна адаптація до змін внутрішнього та зовнішнього середовища для забезпечення постійного розвитку стратегії.
4. Забезпечення узгодженості стратегічних рішень між різними видами діяльності підприємства, типами ресурсів і функціями.

У процесі визначення потенційних напрямків діяльності підприємства можуть сформулювати різні типи стратегій, класифікованих на основі різних характеристик, таких як: шкала розвитку (загальні та допоміжні стратегії); сфери діяльності (маркетингова, виробнича, операційна, фінансова, інвестиційна стратегії); види управління ресурсами (стратегії управління трудовими ресурсами, основними засобами, матеріально-технічною базою, власним і позиковим капіталом та іншими основними ресурсами підприємства); темп розвитку (стратегії на прискорене зростання, обмежене зростання, збереження позиції та стратегії скорочення на основі різних сценаріїв ефективності підприємства); методи забезпечення розвитку (стратегії концентрованого розвитку, диверсифікованого розвитку, інтегрованого розвитку).

Стратегія підприємства включає розробку всеохоплюючого плану майбутньої траєкторії зростання бізнесу шляхом встановлення нових якісних цілей, узгодження внутрішніх можливостей із зовнішніми умовами та виконання дій для досягнення цих цілей. Основні принципи, якими керується формулювання цієї стратегії, включають:

- узгодження з глобальними цілями підприємства та економічними інтересами його власників у довгостроковій перспективі;
- визнання багатьох потенційних шляхів розвитку під впливом зовнішнього середовища, що постійно змінюється;
- послідовна адаптація до внутрішніх і зовнішніх змін для забезпечення постійної еволюції стратегії;
- забезпечення узгодженості стратегічних рішень щодо різних видів діяльності підприємства, типів ресурсів і функцій [2].

Найбільш важливі форми стратегічного розвитку сільського господарства включають: науково обґрунтовану систему управління, що враховує природні, кліматичні та економічні умови і майбутній розвиток, створення матеріально-технічної бази, що відповідає розміру і структурі виробництва, удосконалення інформаційної системи та інформаційних технологій для планування, обліку, звітності та оперативного управління виробництвом на основі сучасної комп'ютеризації, впровадження виробничих технологій, що дозволяють економити енергію і ресурси, більш широке використання сільськогосподарського наукового потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Власова К. В. Стратегічні напрями розвитку підприємств АПК в сучасний період. *Проблеми і перспективи економіки*. 2018. № 3 (15). С. 83–89.
2. Гайдай О. В. Стратегія забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектора України : автореф. д-ра екон. наук: 08.00.03. Чернігів, 2019. 41 с.

Хаджинова О.В., д.е.н., проф.,
професор кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
Ревякін О.О., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
за спеціальністю 051 «Економіка»
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

ЕКОСИСТЕМНА СТРАТЕГІЯ ЯК ОСНОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

В умовах цифровізації бізнесу формування нової стратегії стає вкрай важливим. Цифровізація призводить до того, що зовнішнє середовище (ринок, споживачі, конкуренти) постійно змінюється під впливом технологічних інновацій. Це вимагає від компаній постійно переглядати свою стратегію, щоб бути більш гнучкими та адаптуватися до нових умов. Цифровізація змінює способи взаємодії зі споживачами, покупці стають

більш цифровими, воліючи онлайн-покупки та використання цифрових сервісів. Тому компаніям потрібно адаптувати свою стратегію, щоб відповідати цим змінам у споживчій поведінці. Нові цифрові технології можуть змінити способи взаємодії з клієнтами, оптимізувати виробничі процеси, розвивати нові продукти та послуги, що потребує перегляду стратегії. Загальновідомо, що компанії, які швидко пристосовуються до цифрових тенденцій, можуть отримати конкурентну перевагу. Крім того, цифровізація надає компаніям більше даних про клієнтів, продукти та бізнес-процеси. Нова стратегія має враховувати використання аналітики та великих даних для більш точного прийняття рішень. Загалом, цифровізація вимагає від компаній активної адаптації до умов, що змінюються, і використання нових цифрових механізмів для досягнення успіху. Формування нової стратегії є ключовим кроком у процесі.

Екосистемна стратегія передбачає створення та розвиток всебічної екосистеми, що об'єднує різні учасники для досягнення спільних цілей або створення цінності. У бізнес-контексті екосистемна стратегія застосовується компаніями для формування мережі партнерів, постачальників, клієнтів та інших зацікавлених сторін, що працюють у взаємодії з основним підприємством для спільного розвитку продуктів, послуг або рішень. В умовах цифрової економіки екосистемна стратегія часто ґрунтується на інтеграції цифрових технологій та онлайн-платформ для забезпечення взаємодії та співпраці між учасниками екосистеми. Це може включати створення цифрових ринкових місць, хмарних платформ для спільної роботи, програмних інтерфейсів для взаємодії з різними додатками і сервісами, а також обмін даних і ресурсів між учасниками. У рамках екосистемної стратегії підприємства можуть також взаємодіяти із зовнішніми стартапами, інноваційними компаніями та розробниками для спільного розвитку нових продуктів та послуг, покращення бізнес-процесів та створення цифрових інновацій. Метою екосистемної стратегії є створення синергії та взаємовигідної взаємодії між учасниками екосистеми, що дозволяє збільшити загальну цінність та конкурентоспроможність підприємства у цифровій економіці.

Прикладом успішної екосистемної стратегії є Apple та екосистема продуктів. Apple створив потужну екосистему своїх продуктів, починаючи від iPhone, iPad, Mac та закінчуючи сервісами, такими як iTunes, App Store, Apple Music та iCloud. Всі ці продукти та сервіси взаємодіють між собою, створюючи безперервний користувальницький досвід та привабливу екосистему для клієнтів. Ці приклади демонструють, як наявність потужної екосистемної стратегії і взаємодія різних учасників і сервісів може сприяти створенню цінності та покращенню конкурентоспроможності компаній у цифровій економіці. Формування і реалізація екосистемної стратегії включають такі основні аспекти:

1. Цінність для учасників. Екосистемна стратегія має бути побудована навколо створення цінності для всіх учасників – клієнтів, партнерів, постачальників та інших зацікавлених сторін, а взаємодія в екосистемі повинна приносити взаємні вигоди всім її учасникам.

2. Відкритість та гнучкість. Екосистема має бути відкритою для включення нових учасників та ресурсів, що сприяє розширенню та розвитку екосистеми з часом. Гнучкість взаємодії та можливість інтеграції різних ресурсів та сервісів є ключовим для успішної екосистемної стратегії.

3. Технологічна інтеграція. Цифрові технології забезпечують інтеграцію різних учасників екосистеми, обмін даних, координацію операцій та надання цифрових сервісів, а тому архітектура технологій повинна забезпечувати ефективне функціонування та взаємодію учасників.

4. Фокус на клієнта. У центрі екосистемної стратегії мають знаходитися потреби та очікування клієнтів, а всі зусилля в рамках екосистеми повинні бути спрямовані на покращення клієнтського досвіду, пропонуючи сукупне рішення, яке відповідає різноманітним потребам клієнтів.

5. Платформенна модель. Екосистемна стратегія часто включає створення платформи, яка забезпечує взаємодію різних учасників через спільне використання ресурсів і сервісів. Платформа забезпечує основу для взаємодії та співробітництва між учасниками.

Ці принципи допомагають компаніям побудувати ефективну та успішну екосистемну стратегію, яка сприяє клієнтській цінності та конкурентоспроможності в цифровій економіці.

Список використаних джерел:

1. Як стати успішним гравцем екосистеми. URL: <https://teletype.in/@strategicinsights/yak-staty-hravtsem-ekosystemy>

2. Правила вчасного екосистемного підриву: як створити надійну стратегію розвитку? URL: <https://laboratoria.pro/blog/pravyla-vchasnogo-ekosystemnogo-pidryvu-yak-stvoryty-nadijnu-strategiyu-rozvytku>

Хілуха О.А., к.е.н., доц., доцент кафедри економіки
Луцького національного технічного університету

КОРПОРАТИВНА ЕТИКА В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ

Проблема корпоративної етики як фактору, що впливає на ефективність управління, протягом останніх років привертає пильну увагу дослідників. Значущість цієї проблеми проявляється у діяльності будь-якого підприємства, при їх злитті і поглинанні тощо. Як зазначають дослідники, вона надзвичайно значуща у відносинах із зовнішніми партнерами. Корпоративна етика на внутрішньоорганізаційному рівні формує стиль ієрархічних відносин, політику інтеграції персоналу у підприємство.

Корпоративна етика – це набір принципів, цінностей та стандартів поведінки, які визначають, які дії вважаються прийнятними та морально відповідними в бізнес-середовищі. Вона орієнтована на забезпечення того, щоб підприємства діяли з моральною відповідальністю, поважали права своїх працівників, клієнтів та інших зацікавлених сторін, дотримувалися

законодавства та уникали негативного впливу на суспільство та довкілля. Корпоративна етика також включає в себе встановлення стандартів для корпоративної культури, комунікації та відносин зі зацікавленими сторонами.

Етичні принципи в управлінні визначаються основними цінностями та стандартами, які повинні керувати діями керівників та лідерів в організаціях. Ось деякі ключові етичні принципи управління:

1) Чесність та інтегритет: Керівництво має дотримуватися високих стандартів чесності, уникаючи обману, фальсифікації та будь-яких інших маніпуляцій.

2) Відкритість та прозорість: Комунікація має бути відкритою та прозорою, забезпечуючи доступ до інформації та роз'яснення процесів та рішень.

3) Повага до інших: Керівництво має поважати права, гідність та інтереси своїх співробітників, створюючи справедливі та недискримінаційні умови праці.

4) Відповідальність: Керівництво повинно приймати відповідальність за свої дії та прийняті рішення, як перед компанією, так і перед всіма зацікавленими сторонами.

5) Довіра та добродієність: Керівництво має демонструвати надійність та добродієність у всіх своїх вчинках, щоб заслужити довіру співробітників та інших зацікавлених сторін.

6) Справедливість та екітабельність: Рішення та дії керівництва мають бути справедливими та розумними, забезпечуючи рівні можливості та справедливий розподіл ресурсів.

7) Соціальна відповідальність: Керівництво має бути усвідомленим своєї ролі у суспільстві та дотримуватися принципів сталого розвитку, дбаючи про добробут співтовариства та довкілля.

Ці етичні принципи визначають основу для етичного управління та сприяють створенню етичної культури в організації.

На формування корпоративної етики впливає цілий ряд факторів. Деякі з них включають:

1) Культурні та історичні особливості організації: Культурні норми та цінності впливають на сприйняття етичних стандартів. Кожна культура має свої унікальні підходи до моралі та етики.

2) Лідерство та корпоративна культура: Поведінка та приклади, які надають керівники, мають величезний вплив на те, як етика інтегрується в організаційну культуру. Якщо лідерство показує високі стандарти етичної поведінки, це може віддзеркалитися на всіх рівнях організації.

3) Законодавство та регулювання: Вимоги законодавства щодо етики і бізнесу також впливають на формування стандартів етики на підприємстві.

4) Соціальні та моральні цінності співробітників: У межах організації може бути широкий спектр соціальних та моральних переконань серед працівників, що може впливати на їхнє сприйняття етичних питань та рішень.

5) Конкуренція та ринкові умови: Умови ринку та конкуренція можуть створювати напругу між етичними стандартами та економічними вимогами. Проте етичне підприємство може мати конкурентну перевагу в довгостроковій перспективі.

6) Взаємодія з зацікавленими сторонами: Відносини з клієнтами, постачальниками, акціонерами та іншими зацікавленими сторонами також можуть впливати на етичні стандарти підприємства.

Ці фактори можуть взаємодіяти між собою та формувати унікальну корпоративну етику на кожному підприємстві.

Підприємства зі здоровою корпоративною етикою зазвичай приваблюють та зберігають талановитих співробітників. Люди більш схильні працювати на компанію, яка дотримується високих стандартів етики. Керівництво компанії, демонструючи етичне лідерство, стає прикладом для решти колективу. Це допомагає встановити стандарти для всіх рівнів персоналу. Етична комунікація сприяє відкритості, довірі та взаєморозумінню між управлінням та персоналом. Це робить робоче середовище більш продуктивним і гармонійним. Етичні принципи надають керівництву орієнтир для вирішення конфліктних ситуацій та прийняття рішень, особливо в ситуаціях, коли існують моральні або етичні дилеми.

В цілому, корпоративна етика відіграє ключову роль у створенні здорового та продуктивного робочого середовища, яке сприяє залученню, утриманню та мотивації персоналу.

Список використаних джерел:

1. Василик С. Юрченко Г. Майстренко О. Етика управління: відповідальне керівництво та стабільність бізнесу. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 2 (30). С. 388–399.

2. Огінок С. В. Когут, М. В. Когут А. В. Етика та корпоративна соціальна відповідальність у міжнародному бізнесі. *Київський економічний науковий журнал*. 2024. № 4. С. 171–176.

Щепка О.В., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка»

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

БІЗНЕС-МОДЕЛІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах цифрової трансформації ключовим елементом забезпечення ефективності бізнес-моделей для компаній стає створення умов для використання можливостей, що надаються цифровими технологіями. Сьогодні підприємства переходять від проектування інформаційних систем до розробки ефективних бізнес-моделей на основі цифрової платформи. Традиційні бізнес-моделі не відповідають сучасним вимогам цифрової економіки, де ключова роль зводиться до клієнтських мереж, цифрових платформ, нових каналів зв'язку і технологій управління, що змінюються.

Глобальне поширення та впровадження цифрових технологій та принципів Індустрії 4.0 призводить до необхідності трансформації діючих бізнес-моделей підприємства.

Трансформація бізнес-моделей в умовах цифровізації – це процес адаптації компаній до умов, що змінюються в цифровій економіці. Цифрові технології привносять нові можливості та виклики, і компанії змушені переглядати свої підходи до виробництва, маркетингу, продажу, обслуговування клієнтів та інших аспектів бізнесу. Основними аспектами трансформації бізнес-моделей в умовах цифровізації є:

1. Зміни взаємодії з клієнтами. У цифровій економіці компанії повинні переглядати свої стратегії маркетингу і продажів для задоволення потреб, що змінюються, і переваг клієнтів. Наприклад: Amazon, який змінив традиційну роздрібну торгівлю, запропонувавши платформу для покупок онлайн, персоналізовані рекомендації товарів та зручну домашню доставку.

2. Використання даних та аналітики. Цифровізація надає компаніям доступ до великих обсягів даних, їх аналіз та використання для прийняття більш обґрунтованих рішень. Наприклад: Netflix, який використовує дані про поведінку глядачів для персоналізації рекомендацій та створення контенту, що відповідає перевагам аудиторії.

3. Інноваційні бізнес-моделі. Цифровізація створює можливість для появи нових бізнес-моделей. Наприклад: Uber, який змінив спосіб надання послуг таксі за допомогою цифрової платформи, яка зв'язує водіїв із пасажирами.

4. Операційна ефективність. Цифрові технології дозволяють автоматизувати та оптимізувати бізнес-процеси, що призводить до збільшення операційної ефективності. Наприклад: виробничі компанії, що застосовують Індустрію 4.0 для автоматизації виробництва та збору даних за допомогою IoT.

5. Управління ланцюжком поставок. Цифровізація спрощує управління ланцюжком поставок, пов'язане з відстеженням та управлінням складськими запасами, логістикою та доставкою. Наприклад: компанії, що використовують технології блокчейн для поліпшення прозорості та надійності поставок.

Ці приклади демонструють, як цифровізація призводить до змін у бізнес-моделях і відкриває нові можливості для компаній. Трансформація бізнес-моделей в умовах цифровізації вимагає гнучкості, інновацій і постійної адаптації до ринкових умов, що змінюються.

Промислові підприємства також активно впроваджують цифрові технології для трансформації своїх бізнес-процесів. Один із яскравих прикладів – компанія General Electric (GE), яка провела значну цифрову трансформацію. Основні напрямки трансформації компанії:

1. Індустрія 4.0 та інтернет речей (IoT): GE впровадила сенсори та технології IoT на своїх промислових обладнаннях, що дозволило збирати величезні обсяги даних про роботу обладнання в реальному часі. Це дозволило компанії проводити моніторинг стану обладнання, передбачати відмови, а також покращувати процеси обслуговування та надання сервісу.

2. Аналітика даних та штучний інтелект: GE активно використовувала аналітику даних та технології штучного інтелекту для аналізу зібраних даних, передбачення відмов обладнання, оптимізації виробничих процесів та пропозиції цифрових сервісів для клієнтів.

3. Доповнена реальність (Augmented Reality, AR): GE впровадила технології розширеної реальності для навчання своїх співробітників, обслуговування та ремонту обладнання. Це дозволило покращити процеси навчання та оперативно отримувати технічну підтримку при виконанні складних процедур.

4. Цифрові двійники (Digital Twins): GE використовувала концепцію цифрових двійників, створюючи віртуальні копії свого промислового обладнання, що дозволяло проводити тестування, аналізувати продуктивність і передбачати можливі проблеми в реальному часі.

Ці приклади демонструють, як промислові підприємства, такі як General Electric, проводять успішну цифрову трансформацію, використовуючи інноваційні технології для покращення виробничих процесів, обслуговування обладнання та надання цифрових сервісів клієнтам.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт компанії General Electric. URL: <https://www.ge.com>

Щитов Д.М., к.е.н.,
докторант Університету митної справи та фінансів
Мормуль М.Ф., к.т.н., доц.,
доцент кафедри комп'ютерних наук
та інженерії програмного забезпечення
Університету митної справи та фінансів
Щитов О.М., к.ф.-м.н., доц., викладач НВК-Ліцей № 100

ГРА 3 “ПРИРОДОЮ” В УМОВАХ РИЗИКУ ТА НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Для підвищення економічного потенціалу держави в умовах економічної нестабільності, яка характерна для ринкової економіки, є механізми прийняття ефективних науково обґрунтованих управлінських рішень.

У моделях теорії ігор задачі, які розв'язуються, можна поділити на 3 класи:

- 1) прийняття рішень в умовах однозначності (детерміновані задачі);
- 2) прийняття рішень в умовах ризику (статистичні задачі), в яких вважаються відомими ймовірності подій або функція розподілу ймовірностей і використовуються елементи теорії ймовірностей і математичної статистики;

- 3) прийняття рішень в умовах повної невизначеності, коли відомі тільки можливі варіанти подій але ймовірності цих подій і функція розподілу не відомі.

Для першого класу задач розроблені і використовуються методи оптимізації детермінованих задач. Існують наступні методи.

1) Критерій очікуваного значення, коли треба знайти максимум або мінімум якогось показника, наприклад, прибутку, витрат тощо.

2) Критерій граничного рівня. Він не дає можливості отримати оптимальні значення показників, але встановлює граничні межі (мінімальну ціну).

3) Критерій найбільш ймовірної події. Випадкова величина замінюється детермінованою, яка має найбільшу ймовірність реалізації.

Часто на практиці в задачах прийняття рішень невизначеність полягає в недостатній інформованості ОПР (особи, що приймає рішення). Невизначеність такого роду може породжуватися різними причинами: нестабільність економічної ситуації, дії партнерів по бізнесу і конкурентів, попит на товар, політика уряду, вихід з ладу технічного устаткування, курс валюти, екологічні обставини тощо. Тобто та або інша степінь невизначеності, як правило, є об'єктивною, але може бути і суб'єктивною та залежати від індивідуальних психофізичних параметрів ОПР. В таких задачах невідомий розподіл ймовірностей, з якими зовнішнє середовище може знаходитись в одному з можливих станів. У цьому випадку ОПР висуває тільки певні гіпотези відносно станів зовнішнього середовища. В таких задачах вибір рішення залежить від об'єктивної дійсності, що називається "природою (зовнішнім середовищем)", а математична модель подібних ситуацій – "грою з природою". При розв'язуванні таких ігор "природа" не обов'язково протидіє гравцеві, вона може і сприяти його діям, бо приймає свої стани випадково. Тому гравцеві треба вибирати такі стратегії, щоб з урахуванням довільних станів "природи" отримати добрі результати. Теорію ігор з "природою" називають теорією *статистичних рішень*.

Припустимо, гравець має m можливих стратегій (можливих альтернатив дій ОПР): A_i ($i = \overline{1, m}$); а "природа" може перебувати в одному з n станів зовнішнього середовища: P_j ($j = \overline{1, n}$), які можливо розглядати, як її "стратегії" (гіпотези ОПР). Сукупність $\{P_1, \dots, P_n\}$ формується на основі досвіду аналізу станів "природи" або в результаті аналізу та інтуїції експертів (ОПР).

Статистичні ігри з "природою" задаються платіжною матрицею A . $A = (a_{ij})_{m \times n}$. $a_{ij} = \varphi(A_i, P_j)$, де a_{ij} – виграш (програш) гравця, якщо він використовує стратегію A_i , а "природа" знаходиться в стані P_j . А функція $\varphi(A_i, P_j)$ є функцією корисності, яка виступає за міру бажаності або корисності відповідної альтернативи. Під елементами a_{ij} можна розуміти як прибуток, так і витрати гравця при виборі i -ої стратегії A_i та знаходженні "природи" в стані P_j .

Для матриці доходів можна робити редукцію гри: викреслювати рядки матриці, що відповідають стратегіям, над якими домінують. Якщо $a_{lj} \leq a_{kj}$, $j = \overline{1, n}$, то можна викреслювати l -й рядок. Для матриці витрат можна викреслювати рядки, що відповідають стратегіям, які домінують. Якщо $a_{lj} \leq a_{kj}$, $j = \overline{1, n}$, то можна викреслювати k -й рядок. Стовпці

викреслювати неможна при довільному вигляді матриці A , оскільки природа діє не свідомо, а випадковим чином.

У ряді випадків використовується матриця ризику $R = (r_{ij})_{m \times n}$, елементи якої отримують так: $r_{ij} = \beta_j - a_{ij}$, $i = \overline{1, m}$; $j = \overline{1, n}$; $\beta_j = \max_i a_{ij}$. Так робиться, якщо під елементами a_{ij} матриці A розуміють прибутки. А якщо втрати (збитки), то $r_{ij} = a_{ij} - \beta_j$, $i = \overline{1, m}$; $j = \overline{1, n}$; $\beta_j = \min_i a_{ij}$. Під елементами r_{ij} матриці ризику R розуміють втрати гравця, які для матриці-прибутків дорівнюють різниці між виграшом, який він отримав би, якщо б знав, що природа прийме стан P_j , і виграшом, який він отримає при стані P_j , вибравши стратегію A_i . Для матриці-збитків втрати дорівнюють різниці між збитками, які гравець отримає при виборі стратегії A_i та стану P_j , і збитками, які отримав би, якщо б знав завчасно, що “природа” набуде стану P_j .

У теорії ігор з “природою” розглядають 2 ситуації: 1) відомі ймовірності можливих станів природи або їх відносні значення, або ймовірності станів природи встановлюються експертами (ОПР). У цих ситуаціях кажуть про “*прийняття рішень в умовах ризику*”; 2) ймовірності можливих станів природи невідомі і не має ніякої можливості отримати таку інформацію. У цьому випадку кажуть про “*прийняття рішень в умовах невизначеності*”. Для вибору кращої стратегії в цих умовах розроблено низку методів [1].

Список використаних джерел:

1. Петруня Ю. Є., Говоруха В. Б., Літовченко Б. В. та ін. Прийняття управлінських рішень :навч. посіб. / за ред. Ю. Є. Петруні. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 216 с.

Юрчук Н.П., к.е.н., доц.,

старший науковий співробітник лабораторії економічних досліджень та маркетингу Інституту кормів та сільського господарства Поділля НААН
Воронецька І.С., к.е.н., доц.,

завідувач відділу координації наукових досліджень, економіки, маркетингу аспірантури та кадрового забезпечення

Інституту кормів та сільського господарства Поділля НААН

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ КОРМОВИРОБНИЦТВОМ

Розвиток рослинництва й тваринництва багато в чому залежить від створення стійкої кормової бази, що сприяє збільшенню поголів'я худоби, підвищенню якості та економічної вигідності вироблених продуктів тваринного походження. Місцеві виробники сьогодні стають певним гарантом продовольчої безпеки держави. До того ж, якість їхньої продукції вже знаходиться на рівні аналогів від великих українських і європейських виробників [1].

Одним із напрямів підвищення ефективності діяльності агровиробників є впровадження інноваційних технологій у всі бізнес-процеси. Впровадження цифрових технологій в агровиробництво дозволяє використовувати не лише збільшити рентабельність і прибутковість виробників, але й надає своєчасну структуровану інформацію усім учасникам бізнес-процесів, що дозволяє приймати ефективні управлінські рішення [2].

Для вирішення викликів, як стоять перед кормовиробництвом потрібні інноваційні підходи, які дозволять оптимізувати виробництво та забезпечити стійкість галузі.

Цифрові технології дедалі активніше інтегруються в управління кормовиробництвом для підвищення ефективності та продуктивності на всіх етапах – від вирощування кормових культур до їх збирання та зберігання. До поширених цифрових інструментів, що застосовуються в управлінні кормовиробництвом:

- Автоматизоване виробництво кормів включає застосування сучасних технологій та систем управління для ефективного контролю та оптимізації усіх етапів виробництва кормів й дозволяє оптимізувати процеси від збору сировини до фінального пакування кормів.

- Цифровий моніторинг пасовищ – це застосування супутникового спостереження, дронів, аерофотозйомки, Інтернету речей (IoT), ГІС, мобільних додатків для спостереження, аналізу та управління пасовищними землями, що дозволяє оптимізувати використання природних ресурсів, планування управління пасовищами й випасу, підвищити продуктивність і стійкість пасовищ, а також забезпечити більш ефективне та стає ведення сільського господарства.

- Системи моніторингу якості кормів – це комплексні інструменти та методології, які використовуються для забезпечення та контролю якості кормів на всіх етапах їхнього виробництва, від сировини до готових кормів. Ці системи включають лабораторне обладнання, сенсорні системи, системи збору даних і аналітики, програмне забезпечення для керування якістю тощо.

- Системи планування кормових раціонів – цифрові платформи, що дозволяють розраховувати оптимальні раціони для різних видів сільськогосподарських тварин із врахуванням їх вікового й статевого складу, ваги, продуктивності та інших факторів.

- Системи точного землеробства (Precision Farming) – включають в себе GPS-навігацію, дрони та інші технології, які дозволяють точно визначати потреби в удобренні, зрошенні, а також виявляти проблемні зони на полях.

- Геоінформаційні системи (GIS) – використовуються для аналізу земельних ділянок, полів й планування оптимального розташування кормових культур, для моніторингу стану посівів з використанням супутникових знімків.

– Системи управління даними (Data Management Systems) – збирають та аналізують дані з різних джерел для кращого управління процесами виробництва кормів.

– Роботизовані системи – автоматизація збирання й заготовки кормів з використанням роботизованої техніки, наприклад автоматичних кормороздавачів.

– Штучний інтелект та машинне навчання – здійснюють аналіз великих обсягів даних для прогнозування оптимальних умов вирощування кормів та виявлення потенційних проблем на ранніх стадіях.

– Системи управління фермою (Farm Management Systems, FMS) – дозволяють інтегрувати дані про стан посівів, земельні ділянки, використання добрив та інших ресурсів, що необхідні для вирощування кормів.

– Точне тваринництво (Precision Livestock Farming) – використання сенсорів та систем відстеження для моніторингу здоров'я та стану сільськогосподарських тварин, їх ваги та годівлі. Це дозволяє ефективно керувати годівлею та утриманням тварин, зменшуючи втрати та оптимізуючи виробництво.

Таким чином, використання цифрових інструментів в управлінні кормовиробництвом сприяє ефективному використанню ресурсів, контролю й підвищенню якості кормів, зменшенню витрат й ризиків, зростанню продуктивності, прибутковості, конкурентоспроможності галузі, знизити негативний вплив на довкілля та забезпечити стійкий розвиток сільського господарства.

Список використаних джерел:

1. Петриченко В.Ф., Корнійчук О.В. Наукове забезпечення виробництва кормів в умовах воєнного стану. *Корми і кормовиробництво*. 2022. № 93. С. 10–20. URL: <https://doi.org/10.31073/kormovyrobnytstvo202293-01>

2. Юрчук Н.П., Кіпоренко С.С. Особливості використання цифрових технологій в агробізнесі. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2022. Вип. 3. С. 109–116. URL: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.36-17>

Якимчук Т.В., к.е.н., доцент кафедри економіки праці та менеджменту Національного університету харчових технологій

AGILE-МЕНЕДЖМЕНТ

Динамічні умови зовнішнього середовища функціонування суб'єктів господарювання змушують їх швидко реагувати на зміни, щоб не втратити свою конкурентоспроможність на ринку. Відповідно, перед менеджерами і науковцями постає ряд питань, пов'язаних з розробкою ефективних методів управління в умовах невизначеності та нестабільності, й питань, пов'язаних з удосконаленням механізмів адаптації підприємств до змін складових навколишнього середовища. Нині, як відповідь на вище згадані питання, розглядаються гнучкі методи управління та Agile-менеджмент чи менеджмент 3.0, який ґрунтується на теорії складності [6].

Так як вище згадана концепція управління порівняно нова та маловивчена, то для подальших досліджень доречно проаналізувати, узагальнити здобутки авторів з цього питання та описати Agile-менеджмент і можливість його застосування на промислових підприємствах, що і є метою даної роботи.

Слово «agile» у перекладі з англійської мови означає гнучкий, спритний, моторний. Саме це слово як ідентифікацію ідеї, в основі якої адаптивність та реакція на зміни, обрали автори Маніфесту гнучкої розробки програмного забезпечення (Manifesto for Agile Software Development). Цей маніфест був створений у 2001 році групою із сімнадцяти осіб, які називали себе Agile Alliance, та за допомогою консорціума DSDM (Dynamic Systems Development Method). В подальшому на основі маніфесту була створена некомерційна організація Agile Alliance [4], яка сьогодні допомагає досліджувати і застосовувати гнучкі цінності, обмінюватися досвідом та ідеями, а консорціум DSDM у 2016 році переорієнтувався на вирішення питань гнучкості не тільки в IT бізнесі та, як наслідок, змінив назву на Agile Business Consortium [5].

Так як agile з'явився у сфері розробки програмного забезпечення, то впровадження принципів гнучкості, визначених маніфестом, досить гарно описано у сфері IT та управління проектами. Зараз імплементація основ agile починає набувати розповсюдження і в інших сферах – в діяльності телекомунікаційних компаній, банків, розробників мобільних додатків, логістичних компаній, організацій роздрібної торгівлі, компаній з надання онлайн-послуг тощо [1]. З'являються і книги, які намагаються пояснити agile-менеджмент [6].

В контексті менеджменту Кембриджський словник трактує agile як «використовуваний для опису способів планування та виконання роботи, в якій зрозуміло, що проведення змін у випадку необхідності є важливою частиною роботи» (*авторський переклад*) [2]. Щоб провести зміни відповідно до викликів середовища у компанії мають дотримуватись цінностей agile, які передбачають підтримання гнучкого мислення не лише окремими працівниками, а й всією організацією, передбачають також розширення можливостей команди, посилення участі та присутності клієнтів тощо.

Менеджмент 3.0 тільки починає набирати своєї впливовості і спрямовує колективи і їх лідерів на подолання невизначеності через впровадження гнучкого керування та ощадливого постачання [6]. Відповідно, багато практиків та дослідників вважає, що agile є частково еволюцією lean, так як обидва орієнтуються на клієнта та намагаються максимізувати цінності з точки зору управління, команди, клієнтів тощо [1].

Що стосується гнучких методів для підприємств зі створення фізичних продуктів, то вони знаходяться ще на стадії розроблення і не прийняті одностайно серед практиків. Проте є твердження, що використання чистого agile-менеджменту, який впроваджують IT компанії,

не підходить для промислових підприємств. Це пов'язано з особливостями виробничого процесу та відмінностями між програмним забезпеченням і фізичним продуктом – фізичний продукт не ділиться нескінченно. Натомість, для промислових підприємств рекомендують використовувати гібридні моделі управління, які поєднують традиційні підходи з agile [3].

Впровадження agile практик дає наступні переваги для організацій, незалежно від сфери їх діяльності: скорочення часу виходу на ринок, швидка реакція на зміни ринкових умов і запитів споживачів/клієнтів, покращення комунікацій та підтримання морального духу в колективі [3].

Таким чином, менеджмент 3.0, який називають менеджментом ХХІ століття, тільки набирає обертів і потребує подальших досліджень задля розробки підходів, які можуть бути використані на промислових підприємствах, щоб допомогти їм гнучко реагувати на виклики сьогодення та не втрачати своїх позицій на ринку.

Список використаних джерел:

1. Ángel Medinilla. Agile Management: Leadership in an Agile Environment. Springer-Verlag Berlin Heidelberg. 2012. 190 p. DOI 10.1007/978-3-642-28909-5_3

2. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/agile>

3. João Carlos R. de Borba, Luís Gonzaga Trabasso, Marcus Vinicius P. Pessôa. Agile Management in Product Development. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08956308.2019.1638488>

4. URL: <https://www.agilealliance.org/agile-essentials> (дата звернення: 20.04.2024).

5. URL: <https://www.agilebusiness.org/about.html> (дата звернення: 20.04.2024).

6. Апелло Юрген. Менеджмент 3.0. Agile-менеджмент. Лідерство та управління командами / пер. з англ. Г. Якубовська. Харків: Ранок : Фабула, 2019. 432 с.

Секція 3. Інноваційні технології публічного управління в цифровому суспільстві

Антонова Л.В., д.держ.упр., проф.,
професор кафедри обліку і аудиту
Чорноморського національного університету імені Петра Могили
Ємельянов В.М., д.держ.упр., проф.,
професор кафедри місцевого самоврядування та регіонального розвитку
Чорноморського національного університету імені Петра Могили

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ВАЛЮТИ І КРИПТОРИНКУ У СВІТІ ТА В УКРАЇНІ

Віртуалізація цифрових технологій стимулювала появу нових інструментів, зокрема, таких як цифрова валюта, віртуальні активи та ін., які стали фундаментальною основою побудови міжнародного крипторинку та формування фінансів нового типу – неофінансів, де гідну альтернативу традиційним фінансовим інститутам становлять фінтех-компанії (DeFi), засновані на використанні нових технологій (зокрема, технології розподіленого реєстру, блокчейну, криптографії та ін.).

Наразі на глобальному крипторинку зафіксовано понад 20 тис. різних цифрових валют, при цьому їхня загальна капіталізація вища, ніж сумарні бюджети багатьох країн світу (понад \$3 трильйона). Жодна інша сфера не може похвалитися настільки потужним та динамічним темпом приросту капіталу та обсягом залучених інвестицій [1, с. 247].

Тож, урядам країн світу варто замислитись над місцем та роллю віртуальних активів у формуванні державних доходів та визначитись з нормативним врегулюванням оподаткування їх обігу. Для України ж вирішення даного питання набуває особливої гостроти, оскільки:

– по-перше, війна внесла досить суттєві корективи в усі сфери життя, а отже, і у формування доходів бюджету України. Повномасштабне вторгнення РФ звело нанівець економіку країни, що призвело у 2023 році до дефіциту бюджету на рівні майже 1/3 ВВП країни. Тож, уряд України покладає великі сподівання на збільшення державних доходів завдяки запровадженню дієвого механізму оподаткування обігу віртуальних активів та зменшення у такий спосіб дефіциту бюджету й поступове погашення зовнішніх боргів;

– по-друге, вітчизняна фінтехсфера вийшла на рекордні показники у світових рейтингах. Так, за Глобальним індексом впровадження криптовалют у 2023 році Україна посіла п'яте місце серед 154 країн світу, що підлягали рейтингуванню, випереджаючи при цьому такі техніко-передові країни, як Велика Британія, Японія, Бразилія та Філіппіни [2]. Тож, навіть в умовах війни вітчизняний криптосектор та криптоіндустрія

демонструють свою стійкість до стресових ситуацій та динамічність розвитку. Цифрова галузь у режимі реального форс-мажору продовжує стабільно виконувати контракти, експортувати свої послуги, забезпечувати валютні надходження і підтримувати національну токенизовану економіку. У ці непрості для України часи, залучення криптоактивів переконливо доводить, що вони можуть слугувати справжньою підтримкою в кризових ситуаціях, навіть в умовах правового режиму воєнного стану [1, с. 248];

– по-третє, динамічний розвиток токенизованої економіки до тепер лишається поза державним контролем. Відтак, огляд новел вітчизняного законодавства у сфері регулювання обігу віртуальних активів та окреслення складових механізму його оподаткування, набувають наразі особливої актуальності, чим саме і обґрунтовується вибір теми даного дослідження.

Здійснений нами [1, с. 248–249] аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчують, що питанням управління публічними фінансами в умовах розвитку токенизованої економіки (започаткованої зі створенням Bitcoin) надається значна увага з таких причин:

1) відсутності єдності підходів щодо правового статусу віртуальних активів. Спектр їх позицій є вражаючим – від сприйняття їх грошовим сурогатом (Індія) до кваліфікації їх як «електронних грошей» (Нідерланди, Бельгія), «приватних грошей» (ФРН, Великобританія), нематеріального активу (Чехія, Австрія), біржового активу (Норвегія), фінансового (фондового) інструменту (Фінляндія, Болгарія), засобу платежу (Швеція, Японія), валюти (Франція, Люксембург), засобу обміну (ЄЦБ), біржового товару, валюти чи іншої форми грошей (США) тощо];

2) специфіки механізму ціноутворення на віртуальні активи, оскільки їх ринкова цінність визначається суто оцінкою тримачів. Лише такі криптовалюти, як Ether 2.0., Cardano, Solana, що більшою мірою виступають як службові токени, наразі розглядаються як джерело створення вартості у децентралізованих фінансах;

3) необхідності прогресивного врегулювання сфери віртуальних активів в Україні, а також створення гнучкої системи оподаткування, які потенційно зможуть зацікавити іноземних інвесторів в інвестуванні капіталу у розвиток вітчизняних стартапів й національної токенизованої економіки в цілому, що в часи відбудови країни є вкрай необхідним.

Важливою подією, у вирішенні даного питання стало прийняття урядом Закону України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 р. за № 2074-IX [3] (далі – Закон України №2074-IX). Згідно ст. 1 Закон України № 2074-IX віртуальні активи це нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі [6].

Втім, досліджуючи віртуальні активи як об'єкт оподаткування, спостерігаємо деяку суперечливість щодо трактування їх змісту, функцій тощо. Зокрема, відповідно до ЗУ «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 р.

№ 1591-IX та Закону № 2074-IX, віртуальні активи не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи та послуги [11]. У той же час, згідно Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 р. № 361-IX, віртуальні активи визнано цифровим вираженням вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей.

Окрім того ж, згідно п.5 ст.3 Закону України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 р. №1591-IX, в Україні передбачено здійснення розрахунків не лише фіатними грошима, а й прирівняними до них (зокрема, електронними та цифровими грошима).

Яскравим прикладом надання можливості здійснення розрахунків, зокрема, цифровими грошима є Японія, Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії, ФРН, Сінгапур, Швейцарія, Ліхтенштейн, США та ін. розвинуті країни, де віртуальні активи використовуються в обігу в якості нефіатних засобів платежу, набуваючи статусу «квазі -іноземної валюти».

Враховуючи те, що згідно прикінцевих положень Закону України № 2074-IX, він набуде чинності з моменту внесенням поправок до Податкового кодексу України у частині оподаткування обігу віртуальних активів, у законотворців є час внести уточнення щодо правового статусу віртуальних активів як до Закону № 2074-IX, так і до інших законодавчих актів, пов'язаних з регулюванням обігу віртуальних активів, забезпечуючи у такий спосіб їх комплементарність. І, насамперед, слід чітко сформулювати визначення поняття «віртуальні активи», спираючись при цьому на їх ключову відмінність – функціонування завдяки використанню технології розділеного реєстру (DLT) чи іншої подібної технології, що дозволяє здійснювати їх випуск, переказ та зберігання децентралізовано, без необхідності залучення традиційних фінансових посередників або централізованих адміністраторів.

Отже, маємо підстави стверджувати, що застосування підходів до оподаткування обороту віртуальними активами залежать від визнання їх правового статусу. Тобто в урегулюванні операцій з віртуальними активами та оподаткування їх обороту важливим є розробка законодавства з чіткими і зрозумілими нормами, простими процедурами щодо оподаткування доходів від операцій з віртуальними активами, які будуть працювати на практиці та сприяти поповненню доходної частини бюджету країни.

Таким чином Україні варто обрати політику поміркованого регулювання ринку віртуальних активів, здатну забезпечити як надходження до дохідної частини бюджету, так і контроль над доходами від здійснення операцій з віртуальними активами.

Список використаних джерел:

1. Ємельянов, В.М., Івашова, Л.М., Антонова, Л.В. Управління публічними фінансами в умовах динамічного розвитку токеноїзованої економіки України *Public Administration and Regional Development* 2024. № 23. С. 246–265. URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal>. DOI: 10.34132/pard2024.23.13
2. Chainalysis Global Crypto Adoption Index 2023. (n.d.). www.chainalysis.com. URL: <https://www.chainalysis.com/blog/2023-global-crypto-adoption-index>
3. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 р. № 2074-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>

Арутюнян В.Е.,
аспірант кафедри публічного управління та землеустрою
Класичного приватного університету

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

В сучасному світі, де технологічні інновації переосмислюють традиційні підходи до вирішення суспільних проблем, штучний інтелект (ШІ) займає особливе місце у сфері публічного управління. Інтеграція ШІ у державне управління відкриває нові можливості для оптимізації процесів, покращення якості послуг та забезпечення більш ефективного реагування на потреби громадян. Штучний інтелект може сприяти автоматизації рутинних завдань, аналізу великих обсягів даних та ухваленню рішень на основі даних, що значно підвищує оперативність та точність державних служб.

Однією з ключових переваг інтеграції ШІ в публічне управління є його здатність до обробки великих масивів даних з надзвичайною швидкістю і точністю. Це дозволяє не тільки швидко реагувати на змінні умови, але й прогнозувати соціальні, економічні та екологічні тренди. Таким чином, ШІ стає не лише інструментом реагування, а й значним ресурсом стратегічного планування.

Проте впровадження ШІ в управління вимагає не тільки технічних змін, але й подолання організаційних, культурних та правових бар'єрів. Інтеграція штучного інтелекту повинна відбуватися з урахуванням етичних стандартів та захисту особистих даних громадян. Важливо забезпечити прозорість алгоритмів ШІ та зрозумілість їхніх рішень для звичайних користувачів, що є важливим аспектом довіри громадян до систем публічного управління. Також, необхідно розглядати питання професійного розвитку працівників публічного сектора, які мають володіти навичками роботи з новітніми технологіями. Це включає тренінги, перепідготовку та підтримку персоналу для ефективної взаємодії з автоматизованими системами.

Питання впровадження ШІ у публічне управління можна розкрити в роботах зарубіжних та вітчизняних науковців. Науковці Крістіан Джефал та ін. вивчають виклики управління технологіями на базі штучного інтелекту (ШІ) для політиків, досліджуючи як країни планують управління ШІ та розвивають його відповідально [1]. Дослідження Олександра Бухмана та ін. зосереджене на необхідності відповідального підходу до інновацій ШІ, акцентуючи на потребі глибоких публічних дискусій [2]. Жоао Рейс та ін. аналізують вплив ШІ на цифрову еру в політиці та управлінні, підкреслюючи необхідність додаткових досліджень у цій сфері [3]. Роксана Раду зосереджується на аналізі національних підходів до управління ШІ, розглядаючи гібридні моделі управління [4]. Дослідження Двіведі Ю.К. та співавторів висвітлює можливості та виклики, які ШІ ставить перед бізнесом, управлінням та громадським сектором [5].

У контексті подальшої інтеграції ШІ в публічне управління, ключовим аспектом є також міжсекторальна співпраця. Це означає, що урядам потрібно ефективно співпрацювати не лише всередині різних державних установ, але й з приватним сектором, академічними колами та громадськістю. Така співпраця може забезпечити обмін знаннями та технологіями, які є критично важливими для розвитку та впровадження інноваційних рішень на базі ШІ. Зокрема, університети та наукові інститути можуть сприяти дослідженню та розробці передових алгоритмів ШІ, а також вивченню соціальних наслідків їхнього впровадження. Приватний сектор, зі свого боку, може пропонувати інноваційні технологічні рішення та досвід ефективного управління великими даними, що може бути корисним для публічного сектору. Водночас, активне залучення громадян і громадських організацій дозволяє забезпечити відкритість та прозорість процесів впровадження ШІ, підвищуючи довіру населення до таких ініціатив.

Крім того, важливо звернути увагу на правову базу, яка регулює застосування штучного інтелекту. Законодавство має відповідати сучасним викликам і водночас гарантувати захист прав і свобод громадян, що дозволить не лише підвищити ефективність державного управління, але й зміцнити довіру громадян до державних інституцій. Інтеграція штучного інтелекту в публічне управління також вимагає забезпечення безперервної освіти та розвитку навичок серед державних службовців. Це означає не тільки навчання працівників користуванню новими системами, але й розуміння їх потенціалу та обмежень. Таке глибоке розуміння є важливим для того, щоб службовці могли ефективно інтегрувати ШІ в свою щоденну діяльність, критично оцінювати пропозиції щодо його застосування та вносити обґрунтовані корективи в політику і практику.

На заключному етапі, ефективна інтеграція ШІ в публічне управління залежить від створення стійкої інфраструктури, яка включає технічні засоби, законодавчі рамки, професійний розвиток і сильні інституціональні механізми. Це створить основу для більш широкого і відповідального використання ШІ, що сприятиме підвищенню якості державного управління та водночас захисту прав і свобод громадян. Ефективна інтеграція штучного інтелекту в публічне управління відкриває безпрецедентні можливості для

поліпшення якості та доступності державних послуг. Однак успішне впровадження цих технологій потребує глибокого стратегічного підходу, здатності до інновацій та відповідального ставлення до можливих викликів і ризиків. Таким чином, державне управління може не тільки відповідати поточним потребам суспільства, але й прогнозувати майбутні тенденції, ефективно адаптуючись до них.

Список використаних джерел:

1. Djeflal C., Siewert M. B. & Wurster S. Role of the state and responsibility in governing artificial intelligence: a comparative analysis of AI strategies. *Journal of European Public Policy*. 2022. Vol. 29. № 11. P. 1–23. DOI: 10.1080/13501763.2022.2094987
2. Buhmann A. & Fieseler C. Deep Learning Meets Deep Democracy: Deliberative Governance and Responsible Innovation in Artificial Intelligence. *Cambridge University Press on behalf of the Society for Business Ethics*. 2022. Vol. 33 № 1. P. 146–179. DOI: 10.1017/beq.2021.42
3. Reis J., Espirito P. & Melao N. Artificial Intelligence in Government Services: A Systematic Literature Review. *WorldCIST'19 2019*. (16–19 April Galicia, Spain). Galicia. 2019. P. 241–252. DOI: 10.1007/978-3-030-16181-1_23
4. Radu R. Steering the governance of artificial intelligence: national strategies in perspective. *Policy and Society*. 2021. Vol. 40. № 2. P. 178–193. DOI: 10.1080/14494035.2021.1929728
5. Dwivedi Y. K., Hughes L., Ismagilova E. et al. Artificial Intelligence (AI): Multidisciplinary perspectives on emerging challenges, opportunities, and agenda for research, practice and policy. *International Journal of Information Management*. 2019. Vol. 45. P. 1–49. DOI: 10.1016/j.ijinfomgt.2019.08.002

Біла М.О.,
студентка Університету митної справи та фінансів

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Корупція – негативне явище, котре має деструктивний вплив на економічний, соціальний та демократичний лад в Україні. Для мінімізації корупційних злочинів, а в подальшому майбутньому повного викорінення, наша держава потребує постійного удосконалення антикорупційної політики. Погоджуємося зі словами Олександра Новікова, голови Національного агентства з питань запобігання корупції, котрий стверджує: «Цифрова трансформація роботи органів державної влади та місцевого самоврядування, прозорість діяльності та відкриття даних, створення зручніших та законних способів отримання послуг – це три основні принципи антикорупційної політики на найближчі три роки. Саме на них побудована ДАП. Ці принципи дозволять забезпечити добросовісність і ефективність органів влади. Їх реалізація допоможе мінімізувати прояви корупції, створити зручні цифрові інструменти для громадян і бізнесу, а також вчасно та ефективно виконати заходи ДАП» [0].

Україна має беззаперечні успіхи у впровадженні цифрових технологій в системі антикорупційних заходів. Було впроваджено два цифрових продукти передбачених Державною антикорупційною програмою (далі – ДАП) на 2023–2025 роки:

1. Інтеграція системи eCase Management System з Єдиним реєстром досудових розслідувань (далі – ЄРДР). Виконавцем в даній сфері є національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ).

2. Реалізація технічної можливості вносити до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (далі – ЄДР) відмітку про можливу недостовірність про кінцевого бенефіціарного власника або структуру власності юридичної особи. В даному проекті виконавцем є Міністерство юстиції [0].

На наш погляд, eCase Management System – це перспективний цифровий продукт для позитивних реформ у сфері антикорупційної політики. ECase Management System (MS) – це система оптимізації досудового розслідування антикорупційних органів України. Вона інтегрована з ЄРДР та системами судових органів, що дозволить НАБУ, САП та ВАКС взаємодіяти онлайн. ECase MS покликана пришвидшити час та підвищити якість досудового розслідування. Система розроблена за підтримки Антикорупційної ініціативи ЄС в Україні [0].

Розробка eCase Management System в НАБУ відбувалась за технічної, експертної та фінансової підтримки Антикорупційної ініціативи ЄС (EUACI).

Згідно із Положенням про інформаційно-телекомунікаційну систему досудового розслідування «iКейс» основними завданнями системи є такі:

1) створення єдиного електронного простору для суб'єктів Системи, в якому зберігаються матеріали та інформація щодо кримінальних проваджень;

2) створення умов для електронної взаємодії та автоматизації роботи суб'єктів Системи з метою підвищення ефективності виконання завдань, покладених на них законодавством, зменшення часових та фінансових витрат на здійснення досудового розслідування, управлінські, інформаційно-пошукові, аналітичні роботи, формування звітності;

3) забезпечення точними аналітичними даними для прийняття ефективних управлінських рішень, заснованих на фактах;

4) забезпечення інформаційної взаємодії з іншими інформаційними (автоматизованими), інформаційно-телекомунікаційними системами [3].

Державне підприємство «Національні інформаційні системи» 16.06.2023 оновило програмне забезпечення ЄДР. Поточні оновлення передбачають зміни стосовно кінцевого бенефіціарного власника та структури власності.

Корисною та ефективною цифровою ідеєю в сфері антикорупційної політики є запровадження у 2023 році системи її координації, моніторингу та оцінки. Це новий цифровий інструмент під назвою Інформаційна система моніторингу державної антикорупційної політики (ІСМ ДАП). Це унікальний цифровий продукт, який поєднує в собі інструменти організації внутрішньо-управлінських процесів у органах, які виконують ДАП, з інструментами моніторингу та оцінки ефективності реалізації Стратегії та ДАП. Обсерваторія інновацій державного сектору ОЕСР (OECD OPSI) внесла ІСМ ДАП до переліку найкращих практик в публічному секторі [4].

Список використаних джерел:

1. Цифровізація – найпотужніший інструмент мінімізації та запобігання корупції, – Голова НАЗК / Національне агентство з питань запобігання корупції: офіційний сайт. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/tsyfrovizatsiya-najpotuzhnishyj-instrument-minimizatsiyi-ta-zapobigannya-koruptsiyi-golova-nazk>

2. Впровадження eCase MS допоможе детективам скоротити тривалість досудового розслідування / Національне антикорупційне бюро України: офіційний сайт. URL: <https://nabu.gov.ua/news/novynuvprovadzhennya-ecase-ms-dopomozhe-detektyvam-skorotyty-tryvalist-dosudovogo-rozsliduvannya>

3. Про інформаційно-телекомунікаційну систему досудового розслідування: положення «іКейс»: положення Національного антикорупційного бюро України, Офісу Генерального прокурора, Ради суддів України, Вищого антикорупційного суду від 15.12.2021 № 175/390/57/72. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0390886-21#Text>

4. Чотири роки НАЗК 2.0: Антикорупційна стратегія, Державна антикорупційна програма та моніторинг її виконання / Національне агентство з питань запобігання корупції: офіційний сайт. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/antykoruptsiyna-polityka/chotyry-roky-nazk-2-0-antykoruptsiyna-strategiya-derzhavna-antykoruptsiyna-programa-ta-monitoring-ii-vikonannya>

Борисенко О.П., д.держ.упр., проф., професор кафедри публічного управління та митного адміністрування

Університету митної справи та фінансів

Гарнага І.В., аспірант кафедри публічного управління та митного адміністрування

Університету митної справи та фінансів

Каблука М.В., аспірант кафедри публічного управління та митного адміністрування

Університету митної справи та фінансів

ДЕРЖАВА У СМАРТФОНІ: СУЧАСНІ ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Цифрові технології стали невід’ємною частиною нашого повсякденного існування та впливають на всі аспекти сучасного суспільства, включаючи публічне управління, виробничу сферу, економіку, політику, освіту, культуру тощо. Сьогодні важливими є всі напрями розвитку процесів цифровізації: швидкість та масштаб технологічних змін, цифрові аспекти, проблеми приватності та безпеки, залученість громадянського суспільства і вплив на громадську думку та поведінку [1]. Одну з ключових ролей у розвитку цифрової держави в Україні відіграє застосунок «Дія», який значно полегшив надання державою й отримання громадянами країни величезної кількості державних послуг.

За інформацією Міністерства цифрової трансформації України, за чотири роки існування застосунком «Дія» скористалися понад 20 мільйонів громадян (кожен другий житель нашої держави), було оцифровано і запущено сотні послуг. Це унікальний інноваційний продукт, який працює швидше як Uber, Booking, Airbnb, PayPal та може значно зменшити бюрократію, усунути людський фактор, зробити взаємодію з державою простішою і взагалі змінити цифрову культуру [2].

«Дія» як і всі застосунки завжди оновлюються та вдосконалюються: від моменту створення (2019–2024) до сьогодні, Дія пройшла вже велику кількість оновлення та збільшення можливостей в наданні послуг. Навіть зараз, у ці складні часи, під час повномасштабного вторгнення Міністерство цифрових трансформації разом із розробниками застосунку продовжують вдосконалювати та збільшувати можливості «Дії». Так, наприкінці 2023 р. у Києві відбувся перший за час повномасштабної війни Diiа Summit, на якому було презентовано оновлений дизайн Дії та нові послуги: внесення змін про ФОП; перереєстрація авто; е-Підприємець; послуги для моряків. За час повномасштабної війни в застосунку та на порталі Дія з'явилося понад 70 нових сервісів – від комплексної послуги для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) до грантової програми eРобота. Саме через Дію можна повідомити про пошкоджене або зруйноване майно й отримати допомогу на відновлення чи відбудову.

Сьогодні цифрові послуги – це не тільки про зручність, а й про економіку. У Мінцифри підраховали, що потенційний економічний ефект електронних послуг складає 34,3 млрд грн на рік, а потенційний антикорупційний ефект послуг у Дії – понад 5,3 млрд грн. Сьогодні в застосунку 14 цифрових документів та понад 30 електронних послуг, якими мільйони українців щодня користуються в різних життєвих ситуаціях: замовляють довідки чи витяги, сплачують штрафи, подають документи до програми eВідновлення, яка дозволяє відбудувати пошкоджені через російську агресію домівки, змінюють водійське посвідчення, перереєстровують авто, донатять на Армію дронів та купують військові облігації, відкривають банківські рахунки, отримують посилки, підписують документи та платять податки.

Отже, застосунок «Дія» виявляється необхідним та корисним інструментом для громадян, які шукають ефективні та зручні способи взаємодії з державними органами. Завдяки своїм перевагам, він спрощує доступ до державних послуг, дозволяє ефективно управляти документами та зверненнями, а також забезпечує швидку та безпечну комунікацію з державними установами. Однією з головних переваг є можливість використання застосунку з будь-якого мобільного пристрою, що робить процес взаємодії з державними службами більш гнучким та доступним. Крім того, миттєві повідомлення та нагадування допомагають громадянам не пропустити важливі терміни та події, а безпека та захист даних гарантують конфіденційність особистої інформації.

Проте, незважаючи на значні успіхи та переваги, «Дія», як і будь-який інший проєкт, не позбавлена недоліків та проблем: по-перше, як будь-який інший мобільний додаток, «Дія» може стикатися з проблемами технічного,

технологічного чи програмного характеру як збої програмного забезпечення, перенавантаження вхідними повідомленнями, низька швидкість завантаження або проблеми з підключенням до Інтернету; по-друге, деякі користувачі можуть відчувати складність у використанні інтерфейсу застосунку “Дія”, особливо якщо вони не мають достатнього досвіду використання сучасних технологій; по-третє, не всі українці мають доступ до інтернету та необхідних гаджетів для користування Дією, не всі люди похилого віку та люди з інвалідністю можуть легко користуватися мобільним додатком та його функціями. Це може призвести до поглиблення цифрової нерівності та виключення певних груп населення з доступу до державних послуг; по-четверте, обмеженість доступності у деяких районах країни певних функцій або послуг через застосунок “Дія” внаслідок різних технічних або організаційних причин.

Існують певні побоювання окремих громадян щодо забезпечення приватності та конфіденційності своїх особистих даних через збір та обробку інформації в рамках державних послуг. Проте, застосунок не містить персональних даних громадян, а лише використовує дані, що містяться у існуючих реєстрах даних. Ці недоліки та проблеми використання застосунку “Дія” показують необхідність постійного вдосконалення та врахування потреб різних категорій користувачів для забезпечення максимальної ефективності та задоволення від використання.

Список використаних джерел:

1. Кучмійова Т. С. Вплив цифрових технологій на сучасне суспільство: трансформаційні аспекти. *Modern Economics*. 2023. № 41 (2023). С. 67–72. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V41\(2023\)-10](https://doi.org/10.31521/modecon.V41(2023)-10) (дата звернення: 01. 05.2024).

2. Держава у смартфоні: Дією користується понад 20 мільйонів українців. Урядовий портал. 25 січня 2024 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhava-u-smartfoni-diieiu-korystuietsia-ponad-20-milioniv-ukraintsiv> (дата звернення: 01. 05.2024).

Борисенко О.П., д.держ.упр., проф., професор кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

Куратович С.В., аспірант кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

ВПЛИВ МІГРАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ЧЕРЕЗ ПРОПОЗИЦІЮ РОБОЧОЇ СИЛИ

Міграції можуть впливати на економічне зростання через пропозицію робочої сили, продуктивність та зміни трансфертної ситуації. Величина цього впливу, його стабілізуючий або дестабілізуючий потенціал, залежить від стадії міграційного циклу, на якій знаходиться певна країна. Найчастіше виокремлюють п’ять стадій, кожна з яких пов’язана з різним

набором можливостей, загроз та викликів для економічного зростання, що необхідно досліджувати і враховувати при розробці публічно-управлінських рішень в Україні [1]:

1. Вибуття значної кількості мігрантів означає зменшення пропозиції робочої сили на ринку праці і зазвичай викликає зменшення виробництва, за винятком тих ситуацій, коли у країні наявна велика кількість безробітних (як це було в Україні на початку масштабних зовнішніх трудових міграцій) або робочої сили, що не використовується. Зменшення чисельності робочої сили, з великою ймовірністю, призводить до згортання виробництва та зміни його секторальної структури, залежно від особливостей зайнятості населення, що вибуло [1, с. 284].

2. З продовженням еміграційних процесів, залученням нових категорій мігрантів, виробництво продовжує зменшуватися. На цьому етапі знижуються інформаційні та інші витрати, що необхідно інвестувати у переміщення за кордон. Це заохочує членів домогосподарства приєднуватися до первинних мігрантів, збільшується чисельність громадян, які використовують працевлаштування за кордоном як джерело забезпечення засобів для існування. Можливість подальшої міграції виступає мотивуючим фактором для здійснення інвестицій у здобуття якостей, необхідних для виїзду, для населення, що залишилось. Саме на цьому етапі економіка країни починає пристосовуватися до міграційних процесів. Це може відбуватися у формі підвищеної зайнятості певних категорій населення, дитячої праці, розвитку людського капіталу тощо. При певних умовах ці зміни можуть призвести до реструктуризації економіки, механізації сільського господарства чи підвищення інвестицій у накопичення людського капіталу. Однак масове вибуття висококваліфікованих кадрів може стати катастрофою для країни походження за умови виїзду критичної маси кваліфікованих спеціалістів [1, с. 285].

3. Попри продовження воз'єднання сімей за кордоном пропозиція робочої сили може стабілізуватися. Країни походження зазвичай переживають підйом економічної активності за рахунок переказів, реструктуризації економіки чи накопичення людського капіталу. Величина трансфертних потоків від міжнародних мігрантів залежить від умов фінансових ринків країн походження, характеристик та поведінки самих мігрантів. На початковій стадії перекази сприяють зростанню споживання, особливо це стосується фінансування харчування та інших базових потреб. Часто переказані гроші використовують для покращання житлових умов, інвестування в освіту дітей. Існує велика ймовірність покращання показників економічного зростання та зменшення бідності. Подальше зниження ресурсів, необхідних для міграції за кордон, призводить до зміни структури домогосподарств, що мають у своєму складі осіб, які працюють за кордоном, та трансформації характеристик самих мігрантів. Бідніше

населення також може собі дозволити здійснити міграції за кордон і надсилати перекази, що призводить до зменшення нерівності і відносної бідності [1, с. 285].

4. На наступному етапі міжнародні мігранти поступово інтегруються у країнах призначення, що сприяє побудові транснаціональних соціальних мереж; возз'єднанню сімей мігрантів за кордоном та появі другого покоління емігрантів. Створення об'єднань, спілок чи товариств із залученням мешканців країн призначення та походження покращує міжнародні зв'язки та посилює ринкову активність. З плином часу мігранти вивчають особливості функціонування ринків в обох країнах і стають гарними торговими та інвестиційними посередниками. В результаті чого зростає інвестиційна та підприємницька активність в країні походження [1, с. 285]. Накопичення людського капіталу та покращання перспектив на місцевому ринку сприяють формуванню навичок та кваліфікації працівників, що призводить до зростання продуктивності праці. Це може супроводжуватися зменшенням абсолютної та відносної бідності, змінами у структурі розподілу доходів. Великою загрозою на цьому етапі виступає ризик, що економічне зростання не зменшуватиме, а, навпаки, посилюватиме нерівність [1, с. 286].

5. Лише на п'ятому етапі свого життєвого циклу, трудова еміграція, нарешті, у більшості випадків починає сприяти економічному розвитку. Зі зростанням пропозиції робочої сили може призупинитися зростання продуктивності, оскільки повернення емігрантів на батьківщину зменшує потоки грошових переказів. Проте, у багатьох країнах зворотні мігранти оселяються у містах, що призводить до зростання міського населення та підвищення навантаження на ринки праці міст, а більш рухливі новоприбулі іммігранти прямують у місцевості з нестачею робочої сили. Цей етап здатний чинити неоднозначний вплив на економічне зростання та розвиток, залежно від ступеня заміщення місцевих працівників іммігрантами, трудових та інших навичок зворотних мігрантів, гнучкості ринку праці та низки інших факторів [1, с. 286].

Такий підхід дозволяє визначити місце нашої держави у структурі міграційного циклу, оцінити наявні ресурси, проаналізувати поточні загрози і прогнозувати майбутні, використовувати досвід інших держав як орієнтир для власних політичних дій.

Список використаних джерел:

1. Українське суспільство: міграційний вимір : нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Київ, 2018. 396 с. URL : https://idss.org.ua/arhiv/Ukraine_migration.pdf (дата звернення: 16. 04.2024).

Виноградова Н.Л., к.держ.упр., доц.,
доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів
Попов Р.В.,
аспірант кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів
Голоскік В.В.,
аспірант кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ НАЗК ЯК ОСНОВА РОЗБУДОВИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ІНСТИТУЦІЇ

Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» головним фокусом своєї діяльності має превенцію корупції, для чого зокрема розробляє відповідну Антикорупційну стратегію та державну програму з її реалізації, виявляє корупційні норми у законодавстві та проектах актів, контролює та перевіряє декларації публічних службовців, проводить моніторинг способу їх життя, стежить за дотриманням обмежень щодо фінансування політичних партій, законним та цільовим використанням партіями виділених з державного бюджету коштів, своєчасністю подання партіями відповідних звітів, співпрацює з викривачами корупції та інш. [1]. Для здійснення своїх повноважень НАЗК адмініструє: Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення; Єдиний державний реєстр фінансових звітів політичних партій. Крім того, НАЗК забезпечує ведення Єдиного порталу повідомлень викривачів. Також агентством було створено інформаційну систему моніторингу реалізації державної антикорупційної політики, у якій постійно відслідковується стан, динаміка, повнота та ефективність виконання 1187 заходів, що реалізуються понад сотнею органів влади, підприємствами, установами та організаціями. При цьому, необхідно зазначити, що на офіційному веб-сайті НАЗК функціонує «База знань» як інформаційний ресурс для легкого пошуку роз'яснень з питань декларування, спеціальної перевірки, технічної допомоги в роботі з Реєстрами НАЗК тощо, і «Навчальна платформа», на якій представлено широкий вибір безкоштовних онлайн-курсів на антикорупційну тематику.

Важко собі уявити діяльність Національного агентства без застосування цифрових технологій у своїй роботі. Цифровізація та діджиталізація реалізації повноважень НАЗК виступає не лише основою розбудови самої антикорупційної інституції, але й найголовнішою умовою й підґрунтям ефективного застосування превентивних антикорупційних механізмів.

Так, до 2015 року в Україні функціонувала децентралізована система збирання, зберігання, оприлюднення та перевірки декларацій про майно, доходи, видатки та зобов'язання фінансового характеру публічних службовців. В Антикорупційній стратегії на 2014-2017 роки зазначалось, що «декларації подаються в паперовому вигляді до кадрової служби органу, в якому працює службовець, та зберігаються в ній. Перевірка декларацій покладається на податкові органи, які не мають належного рівня незалежності, щоб проводити ефективні перевірки декларацій» [2]. Саме інноваційні технології та цифрова трансформація стали запорукою докорінної зміни форм та методів діяльності антикорупційних органів. Починаючи з 2016 р. декларації публічних службовців почали подаватися в електронному вигляді до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. У 2018 році НАЗК в постійну (промислово) експлуатацію прийняло інформаційно-телекомунікаційну систему проведення логічного і арифметичного контролю декларацій (модуль автоматичної верифікації), а також агентством було доопрацьовано та затверджено правила логічного та арифметичного контролю декларацій. У звіті НАЗК за 2018 рік зазначалось, що «Як на національному, так і на міжнародному рівні визнано, що система електронного декларування України є унікальною як з технічної точки зору, так і за її масштабами... Аналогів системи немає у світі. Це підтверджується серед іншого тим, що антикорупційні органи країн ЄС (наприклад, Центральне антикорупційне бюро Республіки Польща, Національне агентство з питань доброчесності Румунії, Антикорупційне агентство Республіки Сербія) проявляють все більший інтерес до переймання українського досвіду в адмініструванні та використанні системи електронного декларування» [3]. Наприкінці 2023 р. завдяки подальшій цифровізації НАЗК запровадило ризик-орієнтований підхід до відбору і перевірки декларацій, що дозволило Національному агентству оптимізувати процес перевірок і після майже трьох років призупинення поточної діяльності НАЗК з перевірки декларацій забезпечити перевірку максимальної кількості поданих декларацій (понад 2 млн декларацій).

Необхідно відзначити, що НАЗК стало одним із перших державних органів, у якому було запроваджено посаду керівника відділу з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій та цифровізації, на яку у травні 2020 р. був призначений Станіслав Гайдер. Також у 2020 р. НАЗК та Міністерство цифрової трансформації України уклали меморандум про співпрацю щодо ефективного впровадження цифрових рішень та найкращих практик цифрової трансформації у діяльність агентства. Від травня 2020 р. й до сьогодні такими ефективними цифровими рішеннями НАЗК у розвитку механізмів запобігання корупції можна вважати: створення електронного реєстру фінансових звітів політичних партій (2020 р.), впровадження електронного звітування антикорупційних уповноважених (2021 р.), оновлення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні, або пов'язані з корупцією правопорушення (2021 р.), запуск порталу «Каталог

корупційних ризиків» (2021 р.), створення платформи онлайн-навчання Офісу розбудови доброчесності (2022 р.), запуск «Інформаційної системи моніторингу реалізації державної антикорупційної політики» (2023 р.), запуск Єдиного порталу повідомлень викривачів (2023 р.).

Таким чином, НАЗК, втілюючи у свою діяльність інновації, досягає не лише модернізації своїх функцій, але найголовніше – створює цифрові інструменти для ефективного запобігання корупції, впровадження найсучасніших практик формування доброчесності.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

2. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки : Закон України від 14.10.2014 р. № 1699-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18#Text>

3. Звіт про діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції за 2018 рік. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/04/Zvit2018-1-1.pdf>

Граник Є.О.,

аспірант кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ТА РИЗИКИ

Поняття «штучного інтелекту» з'являється у 1950 р ХХ ст. хоча широкого значення набуває в наші дні, завдяки розвитку технологій, збільшення об'єму даних, засобів зберігання даних і таке інше. Сьогодні майже неможливо уявити сферу життя де не була б задіяна, або не можливо було би використовувати функцію штучного інтелекту. Завдяки такої популярності постає питання використання функції штучного інтелекту і в публічному управлінні, особливо в сучасну інформаційну епоху. Запровадження інформаційних технологій це важливе завдання для любої сучасної демократичної держави. Більшість з країн світу вже запровадили стратегію стимулювання розвитку інформаційно-цифрових технологій зокрема з функцією штучного інтелекту. Хоча Україна, не дивлячись на війну, є достатньо розвинутої в цифровому плані державою, прикладом цього є додаток «Дія», «Е-урядування», публічна сфера містить ряд проблем, що потребують нагального розв'язання, зокрема:

- недостатній рівень надання державних послуг громадянам;
- висока ймовірність зловживання службовим становищем;
- низький рівень цифрової безпеки;
- корупція.

Більшість сучасників вважають, що вирішення вказаних проблем під силу штучному інтелекту. Зокрема, штучний інтелект здатен надавати державні послуги громадянам шляхом надання своєчасних та необхідних відповідей на їх питання. Для прикладу, доречним було б створення додатку у вигляді інтерактивного чат-боту, з його допомогою громадяни отримують необхідні поради та консультації щодо різноманітних питань. У випадку нестандартної ситуації штучний інтелект здійснював би пошук необхідної інформації, аналізував та порівнював її, перш ніж запропонувати як оптимальний варіант вирішення питання того або іншого громадянина. Крім того штучний інтелект може здійснювати пошук та прогнозування потреб окремих громадян й цілих груп населення, з одночасним складанням відповідного плану для раціонального використання необхідних ресурсів [1].

Технологія штучного інтелекту також здатна знаходити та розпізнавати злочинні домовленості та викривати факти зловживання та шахрайства в сфері публічного управління. В кінцевому результаті такі дії мають обов'язково призвести до зниження рівня корупції. Крім того для запровадження такої інновації, необхідно перевести весь масив даних, що використовуються в сфері публічного управління, в цифровий формат; автоматизувати вказаний процес та підвищити ступінь обробки даних за допомогою технологій штучного інтелекту. Вказане призведе до якісного підвищення діяльності органів публічної влади та сфери публічного управління в цілому [2].

Використання цифрових технологій у публічному секторі дає багато переваг і може суттєво поліпшити як самі послуги так і їх надання. Але, з іншого боку, виникає багато проблем, які потребують швидкого вирішення:

– Кібербезпека. Недостатня захищеність інформації може призвести до витоку персональних даних громадян. Як приклад кібератака у 2023 році на Київстар, застосунки Приватбанк, Монобанк.

– Цифрова нерівність. Нерівний доступ до цифрових технологій окремих категорій громадян, що може призвести до соціальної нерівності та відмінності.

– Втрата робочих місць. Для прикладу вже у 2030 році близько 38% професій у США будуть неактуальними завдяки розвитку штучного інтелекту. Для зменшення негативного впливу держава повинна перекваліфікувати окремих працівників та сприяти створенню нових робочих місць.

– Недостатня цифрова інфраструктура. Потрібна сучасна технологічна інфраструктура та доступ до швидкого інтернету в усіх куточках держави

– Проблема ефективної інтеграції. Зараз існує багато платформ, які не завжди взаємодіють між собою. Треба розробити єдині стандарти та протоколи, що дозволить ефективний обмін даними між системами [3].

Підсумовуючи та узагальнюючи вище наведене, хочу відмітити, що цифрові технології такі як штучний інтелект, можуть суттєво полегшити та спростити надання послуг, зменшити корупцію та бюрократію, сприяти

мінімізації людського фактора та надання більш якісних та швидких рішень, особливо там, де не вистачає кваліфікованих співробітників. Але ж штучний інтелект, як будь-яка інновація, не позбавлений недоліків. В першу чергу в цифровому публічному управлінні – це високі стандарти безпеки, які зможуть захистити етичні аспекти та персональні данні кожного громадянина. Постійний моніторинг та вдосконалення процедур є необхідним для забезпечення захисту персональних даних урядовими організаціями. Крім того, потрібно розробити та ввести в дію прозору культуру використання персональних даних серед громадян та посадовців органів державної влади.

Список використаних джерел:

1. Андріяш В.І. Штучний інтелект: перспективи використання в публічному управлінні. *Полтавській державний аграрний університет. Науковий збірник*. 2023. С. 12–15.

2. Шестаковська Т.Л. Аналіз тенденцій та викликів впливу цифрових технологій на публічне управління. *Economic Synergy: науковий журнал*. 2023. Вип. 2 (8).

3. Що таке штучний інтелект: історія, види та складові URL: <https://gigacloud.ua/blog/navchannja/scho-take-shtuchnij-intelekt-istorija-vidita-skladovi> (дата звернення 21.04.2024).

Дубицький Д.П., к.е.н., доцент,
докторант кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

З початком повномасштабного вторгнення росії до України різко змінився контекст діяльності громадських інституцій в Україні. Відбулася масова переорієнтація на забезпечення як військових потреб, так і гуманітарних потреб осіб, які постраждали внаслідок війни. Слід зазначити, що у даному напрямку громадські та благодійні організації діяли починаючи з 2014 року, проте зараз така діяльність відбувається у значно більших масштабах.

Починаючи з 2022 року кількість благодійних організацій зросла аж на 74%, а станом на грудень 2023 року їх кількість становила – 20671 організація [1]. Це було спричинено різкою активізацією громадського суспільства та входження іноземних благодійних організацій зі значним фінансуванням, як реакція на необхідність вирішення нагальних потреб. Таке зростання кількості та можливостей інститутів громадського суспільства викликало потребу в координації їх дій, оскільки усі почали

робити те, що вони могли робити на той час: організовували прихистки та харчування біженцям, надавали гуманітарну допомогу в постраждалих регіонах, організовували допомогу армії, тощо. Часто такі дії мали хаотичний характер і недостатньої компетентності для здійснення таких дій. Проте кожен хотів і хоче зробити свій вклад у спільну перемогу.

Швидкі темпи зростання кількості організацій та їх можливостей (обсягів фінансування) вимагають координації їх діяльності. Такими координаторами можуть бути, а на нашу думку – мають бути, органи публічного адміністрування. Проте на цей час вони дещо відстають у даній сфері від інститутів громадськості та міжнародних організацій. Одним із способів координації дій є кластеризація. Агентство ООН у справах біженців (UNHCR) керує в Україні трьома кластерами: кластер з питань захисту (Protection), кластер з питань житла і непродовольчих товарів (Shelter and NFIs), кластер з управління та координації місцями компактного проживання (Camp Coordination Camp Management (CCCM)). Кожен з кластерів має свою конкретну мету, проте спільним є те, що за їх допомогою здійснюється розширення інформаційно-роз'яснювальної роботи та послуг, шляхом активізації взаємодії з громадськими організаціями та мережами волонтерів; зміцнення спроможності громад та органів влади; посилення аналізу ситуації для надання інформації щодо реагування, яке підтримує підзвітність та забезпечує безперервне визначення пріоритетів груп ризику [2]. Кластери використовують різні джерела збору інформації, включаючи такі інструменти як ково форми, google форми, яка потім узагальнюється та презентується у вигляді інтерактивних карт (дашбордів) зроблених за допомогою прикладної програми Microsoft Power BI [3]. Наприклад, інтерактивна карта кластеру з питань захисту в Україні дозволяє побачити статистичні дані про результати діяльності кластеру у розрізі підкластерів, організацій, донорів, видів діяльності, областей, районів, громад і, навіть, сіл, тощо. Такі дашборди є дуже корисними для координації дій як організацій, так і органів публічного управління, донорів та бенефіціарів. Наприклад, при написанні грантової заявки, за допомогою декількох «кліків» ви можете дізнатися про організації, які здійснюють схожу діяльність у регіоні та ступінь охоплення бенефіціарів у різних локаціях, що дозволить більш ефективно розподілити ресурси донорів і більш якісно надати допомогу. Також дуже корисним є цей ресурс для здійснення перенаправлень бенефіціарів, коли організація самотужки не може надати ту чи іншу допомогу і може подивитись, хто таку допомогу надає і звернутися до цієї організації. Проте, у даних кластерів є один значний недолік – у ньому представлені далеко не усі організації, які здійснюють свою діяльність в цілому по Україні та в окремих регіонах (так, у кластері з питань захисту в Україні зазначені лише 104 організації). Така ситуація спричинена наступним: багато організацій не мають організаційних можливостей у зборі та передачі інформації у певному вигляді до кластеру; через значну завантаженість у власних проектах організації не хочуть витратити час на організацію роботи з

кластерами; низька обізнаність про діяльність кластерів; організації знають, що їх інформація через звітність донорів і так потрапляє в кластер і не хочуть робити «зайвої» роботи. Відсутність охоплення більшості організацій може призвести (призводить) до спотворення управлінських висновків щодо потреб бенефіціарів і, як наслідок до дублювання допомоги в одних регіонах та її відсутності в інших. Дещо виправити таку ситуацію можливо за допомогою інститутів публічного управління шляхом популяризації наявних кластерів, оскільки у своїй діяльності благодійні та громадські організації постійно діють у співпраці з місцевою владою, яка також повинна координувати їх діяльність (не завжди так відбувається), використовуючи у тому числі і інформацію, яку надають кластери.

Отже, в Україні є гостра потреба координації діяльності інститутів громадського суспільства, які самі вже частково знайшли способи комунікації та співпраці за допомогою сучасних інформаційних засобів комунікації та представлення (обміну) інформації на основі створених кластерів. Органам публічного управління не доцільно розроблювати подібні інформаційні системи, а доцільним є активне залучення у популяризацію кластерів та, можливо, доповнювати їх інтерактивні карти інформацією про потреби бенефіціарів, якими вони володіють.

Список використаних джерел:

1. Благодійний бум: кількість благодійних організацій зросла майже удвічі від початку повномасштабної війни. Як велика війна змінила сферу неприбуткових організацій в Україні? URL: <https://opendatabot.ua/analytics/non-profit-2023>

2. Clusters. URL: <https://www.unhcr.org/ua/en/clusters#section-2>

3. Кластер з питань захисту в Україні URL: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjojN2JlNjNhY2YtZWJiOC00ZDk5LWFk>

Дяків Н.В.,

аспірант кафедри

публічного управління та адміністрування

Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського

ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ У СФЕРІ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

У сучасному світі соціальні мережі виконують ключову роль у формуванні суспільної свідомості, впливаючи на різні аспекти нашого життя, включаючи політику, економіку, культуру та національну безпеку. Активне використання цих платформ стало інструментом маніпулювання масовою аудиторією, причому вплив може мати різні форми та цілі.

Типи впливу через соціальні мережі включають:

1. Дезінформація та фейк-новини, спрямовані на зміну громадської думки та ставлення до подій та осіб.

2. Маніпулювання емоціями та формування групової думки, шляхом виклику певних реакцій у користувачів.

3. Поширення пропаганди та ідеологічно спрямованих матеріалів для підтримки певних політичних або геополітичних цілей.

У контексті війни росії з Україною актуальність захисту національних інтересів у зв'язку з впливом соціальних мереж набуває особливого значення для України. На тлі інформаційної війни, веденої в кіберпросторі, ефективні механізми захисту стають невід'ємною складовою національної безпеки. російська дезінформація та пропаганда через соціальні мережі створює небезпеку для суверенітету та територіальної цілісності України, маніпулюючи думкою громадськості та підштовхуючи до неконтрольованих дій, деморалізації суспільства та військових, мотивування людей до дій проти органів діючої влади.

У цьому контексті важливо розробити та впровадити ефективні стратегії захисту, які б враховували специфіку впливу соціальних мереж та дозволяли запобігати поширенню дезінформації та маніпулюванню громадською думкою. Національна безпека України вимагає впровадження системи моніторингу, аналізу та реагування на вплив соціальних мереж з метою збереження суверенітету, стабільності та безпеки країни [1].

Масштаби пропаганди в соціальних мережах в сучасному світі надзвичайно великі. Саме через ці мережі віруситься та поширюється величезна кількість дезінформації, фейкових новин, маніпулятивних матеріалів та пропагандистських кампаній. Інформаційні атаки можуть впливати на мобілізаційні процеси, суспільну стабільність, довіру до влади та інституцій, а також на міжнаціональні відносини.

Захист населення від інформаційних атак вимагає комплексного підходу. Однією з можливих стратегій є підвищення медіаграмотності серед населення. Люди повинні навчатися розрізняти достовірні джерела інформації від фейкових, а також розуміти механізми маніпуляції, які використовуються в мережах. Крім того, важливо залучати до цього питання освітні та медійні інституції для проведення інформаційних кампаній та навчальних програм.

Ще одним способом протидії є розвиток технологічних засобів фільтрації та аналізу інформації в соціальних мережах. Штучний інтелект та алгоритми можуть виявляти та позначати недостовірну або маніпулятивну інформацію, допомагаючи користувачам усвідомити ризики та робити більш обґрунтовані вибори.

Світовий досвід також може стати цінним джерелом навчання для України. Багато країн уже впроваджують стратегії захисту від інформаційної пропаганди та дезінформації. Наприклад, країни Європейського Союзу активно працюють над поліпшенням законодавства щодо регулювання

соціальних мереж та боротьби з дезінформацією. Деякі країни, такі як Литва, також розробляють програми навчання для громадян з метою збільшення їх медіаграмотності та захисту від маніпуляцій в мережі [2].

Отже, відповідно до світового досвіду, протидія інформаційним атакам від соціальних мереж вимагає комплексного підходу, що включає як освітні та культурні заходи, так і розвиток технологічних засобів аналізу та фільтрації інформації [3].

У висновку слід підкреслити, що вплив соціальних мереж на захист національних інтересів стає все більш актуальним у сучасному світі [4]. Пропаганда, дезінформація та маніпуляції через ці мережі можуть становити серйозну загрозу національній безпеці, особливо у період війни або конфлікту.

Щоб ефективно захистити суспільство від інформаційних атак, необхідно поєднати зусилля державних органів, медіа, освітніх установ та технологічних компаній. Важливо працювати над підвищенням медіаграмотності громадян, розвитком технологічних засобів фільтрації та аналізу інформації, а також вдосконаленням законодавства щодо регулювання соціальних мереж та боротьби з дезінформацією [5].

Світовий досвід показує, що лише комплексний підхід до протидії інформаційним атакам може забезпечити ефективний захист національних інтересів та збереження суверенітету та безпеки країни в умовах сучасного інформаційного простору.

Список використаних джерел:

1. Видання Центру про інформвійну готувалося не тільки для історії, але й для правоохоронних органів. Ігор Соловей. URL: <https://spravdi.gov.ua/vydannya-czentru-pro-informvijnu-gotuvalosya-ne-tilky-dlya-istoriyi-ale-j-dlya-pravoohoronnyh-organiv-igor-solovej> (дата звернення: 02.03.2024).

2. Джерела інформації, медіаграмотність і російська пропаганда: результати всеукраїнського опитування громадської думки URL: <https://detector.media/infospace/article/164308/2019-03-21-dzherela-informatsii-mediagramotnist-i-rosiyska-propaganda-rezultaty-vseukrainskogo-opytuvannya-gromadskoi-dumky> (дата звернення: 02.03.2024).

3. Масштабна кібератака на «Київстар»: перші уроки для ринку та бізнесу. URL: <https://ucci.org.ua/press-center/ucci-news/masshtabna-kiberataka-na-kiyivstar-pershi-uroki-dlia-rinku-ta-biznesu> (дата звернення: 14.04.2024).

4. За 2023 рік кіберполіція виявила понад 3600 кіберзлочинів URL: <https://zmina.info/news/za-2023-rik-kiberpolicziya-vuyavyla-ponad-3600-kiberzlochyniv> (дата звернення: 14.04.2024).

5. Росія та Україна очолили світовий рейтинг за загрозою кіберзлочинів, DW. URL: <https://www.unian.ua/world/kiberataka-rosiya-ocholila-svitoviy-reyting-kiberzlochinnosti-12601728.html> (дата звернення: 14.04.2024).

Журба О.М., к.е.н.,
старший викладач кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Державного торговельно-економічного університету
Довженко А.О.,
студентка факультету міжнародної торгівлі та права
Державного торговельно-економічного університету

КОМУНІКАЦІЯ В ЕПОХУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Сучасна епоха інформаційних технологій відкриває перед нами безліч можливостей у комунікації. Інтернет, мобільні телефони та соціальні мережі роблять спілкування легшим і доступнішим, дозволяючи нам обмінюватися інформацією з будь-якого місця та в будь-який час. Це збільшує ефективність і зручність нашого повсякденного життя, дозволяючи нам економити час і спілкуватися з близькими та друзями за допомогою будь-якого пристрою. Різноманіття каналів зв'язку дозволяє нам вибрати найзручніший спосіб комунікації для нас. Найпопулярнішим комунікаційним сервісом в Інтернеті довгий час залишалася електронна пошта (E-mail), яка дозволяє спілкуватися з користувачами з усього світу. Але з розвитком технологій з'явилися і нові соціальні мережі, такі як Facebook, Twitter, SkyRock. Із допомогою глобальної мережі вони можуть отримувати повноцінну освіту, знаходити роботу і спілкуватися з іншими людьми на рівних умовах. Однак, крім переваг, ці технології мають і недоліки, які впливають на сьогоденне життя кожного з нас. Вони потребують нашої уваги та негайного втручання.

Одним з головних недоліків сучасної комунікації є перевантаження інформацією. Кожен день людина стикається з великою кількістю інформації, що перевищує її можливості сприйняття. За даними досліджень, щодня мозок сучасної людини може опрацьовувати інформацію у 160 тисяч разів більше, ніж мозок людини минулого століття. Але коли цієї інформації стає занадто багато, мозок втрачає здатність ефективно сприймати знання. Це призводить до перенасичення, втоми, стресу та зниження продуктивності. Проявляється це не тільки серед молоді; цим страждають навіть діти шкільного віку (освітні програми, соцмережі, комп'ютерні ігри тощо). Крім того, зі збільшенням інформації зростає ймовірність поширення фейкових новин.

Розповсюдження дезінформації є серйозною загрозою у сучасному світі. Це підриває довіру до медіа і влади, може призвести до конфліктів і недовіри. Інформаційні технології, особливо соціальні мережі, сприяють швидкому поширенню неправдивої інформації. Зокрема соцмережі, такі як Instagram, надають можливість користувачам публікувати фотографії, аудіо та відеоконтент без перевірки їх правдивості. Так, через Facebook

поширювався фейк про те, що в Індії нібито немає спалаху Covid-19. В Україні дезінформація особливо небезпечна, оскільки часто спрямована на дискредитацію країни та підтримку інтересів інших держав, зокрема Росії. Деякі українські медіа періодично поширюють маніпулятивну чи неправдиву інформацію з метою порушення довіри до власної країни та підтримки російських інтересів. Прикладом є наративи про те, що Росія не зацікавлена у війні, а Україна є нібито зняряддям в руках США.

За останні роки Інтернет значно полегшив життя, але при цьому зростає проблема залежності від нього. Розлад інтернет-залежності (RIZ) вже визнано серйозною проблемою, яка впливає на фізичне та психічне здоров'я. За допомогою тесту, Янг та інші дослідники виявили, що значна кількість користувачів Інтернету, а саме 66%, мають ознаки цієї залежності, яка проявляється втратою контролю та порушенням функціонування. Це впливає на сімейні стосунки, академічні досягнення та продуктивність. Інші дослідження з американськими учасниками показали, що люди в середньому проводять в Інтернеті до 38 годин на тиждень, що може впливати на їхню успішність та стан здоров'я. Дослідження на Тайвані показало, що інтернет-залежність пов'язана з порушенням уваги, гіперактивністю та депресивними розладами, що вказує на психологічну проблему, яка потребує уваги та вирішення.

Проблеми захисту приватності, прав, свобод і безпеки людини в інформаційній сфері широко обговорювалися ще у XX–XXI столітті в умовах розвитку інформаційного суспільства. Багато окремих державних органів та посадових осіб, які приймають рішення у країні, діють для реалізації власних, приватних, групових чи корпоративних інтересів, не зважаючи на цю проблему. Незважаючи на це, виклики та загрози приватності, свободи та безпеки особи залишаються актуальними і важливими. В сучасних умовах інформаційної війни проти України проблема захисту прав і безпеки людини стає надзвичайно важливою, що підтверджує 17 стаття Конституції України. Згідно з результатами досліджень, сучасна система захисту прав і безпеки людини в інформаційній сфері залишає бажати кращого і потребує серйозних змін. Основні проблеми, такі як порушення приватності в електронних реєстрах, інформаційна агресія та недостатня правова культура, вимагають серйозного врегулювання. Необхідно провести аналіз цих загроз і вжити відповідні заходи для їх усунення.

Отже, сучасний світ насичений інформацією та технологіями, пропонує безліч можливостей для спілкування, розваг та розвитку. Проте, разом з перевагами інформаційних технологій приходять і серйозні виклики. Боротьба з цими проблемами вимагає негайного втручання і уваги боку суспільства. Необхідно активно вивчати та вирішувати ці питання, щоб забезпечити захист людей в інформаційному просторі.

Івашова Л.М., д.держ.упр., проф.,
професор кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів
Комаров О.В., к.держ.упр.,
докторант кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В МИТНІЙ СПРАВІ УКРАЇНИ: ДОСВІД ЄС ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ

У цифровому суспільстві інноваційні технології можуть значно полегшити та покращити процеси публічного управління в різних сферах та галузях, зокрема в митній справі. Деякі з технологій, які використовуються в митній справі, включають такі ІТ-інструменти, як :

1. Електронне урядування – е-врядування (e-Government) – це використання інформаційно-телекомунікаційних технологій з метою забезпечення доступу до публічних послуг та інформації для бізнесу та громадян, покращення бізнес-середовища та зменшення корупційних ризиків. Це може включати електронні портали, додатки для мобільних пристроїв та інші інструменти для спрощення взаємодії громадян з урядовими органами. Використання е-урядування в митній справі України може значно полегшити та удосконалити процеси митного контролю та сприяти боротьбі з корупцією. Використання е-врядування в митній справі України включають такі елементи як: електронне подання документів (е-декларування), електронна система моніторингу та контролю (е-моніторинг, е-контроль), електронний аналіз інформації (е-аналіз) тощо; електронні сервіси для підприємців та підприємств (наприклад здійснювати в режимі онлайн митне оформлення та сплату митних платежів); електронні аукціони для продажу конфіскованих товарів тощо.

2. Великі бази даних (BiG Data) та аналітика: Збір та аналіз великих обсягів даних вже сьогодні використовуються для допомоги урядовим органам приймати кращі рішення на основі об'єктивних даних. При цьому застосовуються аналітичні інструменти та алгоритми для того щоб виявляти тенденції, прогнозувати результати та оптимізувати процеси управління. Цей інструмент активно використовується митними органами в підрозділах митної статистики та аналізу ризиків для опрацювання великого масиву даних про обсяги на напрями ЗЕД, а також для оцінювання потенційних ризиків порушення митних правил у цій сфері.

3. Штучний інтелект (AI) та Blockchain технології: Використання штучного інтелекту допомагає автоматизувати процеси прийняття рішень в митній справі щодо розпізнавання образів, сортування й обробки документів, аналізу ризиків та багато іншого. Це може покращити ефективність та точність управлінських процесів в митних органах. Blockchain може

забезпечити безпеку та прозорість у документообігу, управлінні фінансами та інших процесів в митних органах. Це може допомогти уникнути шахрайства та забезпечити надійність даних митної статистики.

Загалом, використання інноваційних технологій в митній справі може покращити доступ до послуг, забезпечити більшу ефективність та прозорість митних процесів та процедур, а також сприяти розвитку сучасного цифрового суспільства та використання його можливостей для забезпечення митної безпеки. У цьому напрямі досить ефективно працюють митні органи країн ЄС, зокрема, на рисунках 1 та 2 представлено передумови напрямки створення безпаперового середовища для митниці та торгівлі в ЄС й основні інформаційні системи, що використовуються в країнах співдружності.

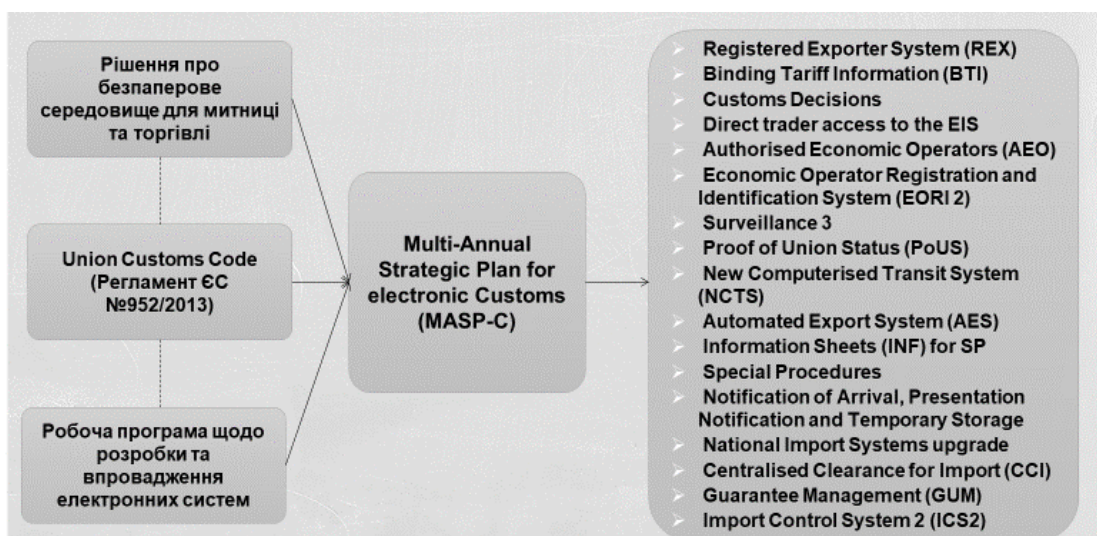

Рис. 1. Передумови та наслідки створення безпаперового середовища для митниці та торгівлі в ЄС

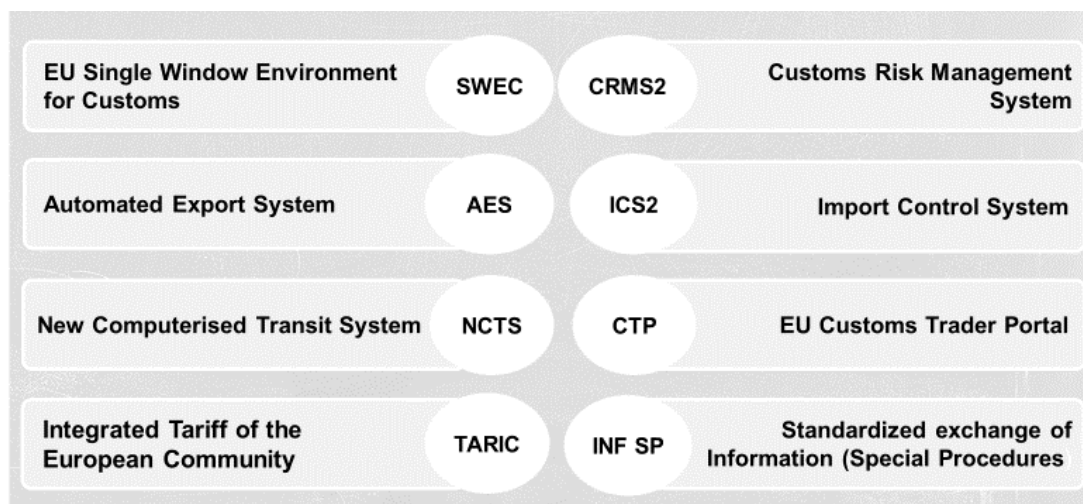

Рис. 2. Основні митні інформаційні системи в ЄС

Для досягнення позитивних результатів у напрямі подальшої цифровізації митних процедур в Україні задля забезпечення митної безпеки наразі необхідно:

- поглиблювати цифрову трансформацію технологій митного оформлення та митного контролю як до так і після випуску товарів у вільний обіг;
- розбудова інтелектуальної системи аналізу ризиків та інтегрованих механізмів міжвідомчої інформаційної взаємодії;
- удосконалення системи е-контролю щодо правильності класифікації товарів, визначення митної вартості та виявлення інших правопорушень, зокрема у напрямі е-аудиту;
- поліпшення роботи зі застосування міжнародних електронних систем верифікації та сертифікації походження товарів;
- подальший розвиток та модернізація Єдиного вікна для міжнародної торгівлі та інтеграція з EU Single Window Environment for Customs.

Каховська О.В., д.е.н., проф.,

професор кафедри менеджменту

Державного торговельно-економічного університету

Гладка К.С.,

студентка Державного торговельно-економічного університету

Гопанчук Н.В.,

студентка Державного торговельно-економічного університету

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ РОЗВИТКОМ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

У сучасних умовах економічного та технологічного прогресу використання інноваційних методів управління стає важливим елементом, необхідним для досягнення успішності у роботі будь-якої структури. Ефективне управління знаннями та інтелектуальним потенціалом забезпечує оптимізацію процесів, підвищує продуктивність та забезпечує високий рівень обслуговування громадян. Тому аналіз та дослідження інноваційних підходів до управління стають все більш актуальними завданнями для наукової спільноти.

Добре відомо, що ефективний і довгостроковий економічний розвиток можливий тільки за рахунок впровадження науково-технічних досягнень. Крім того, аналітичні звіти щодо впровадження результатів НТП у бізнес-середовищі виявили пряму залежність між інноваційним розвитком та забезпеченням конкурентних переваг підприємства. Тому є доречним дослідження різновидів інновацій, що впроваджуються у бізнес-середовищі. Так, австрійський науковець Й. Шумпетер використовуючи поняття «інновації» пропонує диференціацію за п'ятьма об'єктами втілення:

- продуктова інновація;
- технологічна чи процесна інновація;
- збутова інновація;

- сировинна інновація;
- організаційна інновація [1, с. 47–48].

Якщо проаналізувати трансформації в публічному секторі, які активно розпочалися із впровадженням реформи децентралізації то можна знайти багато прикладів впровадження в публічний сектор продуктових, процесних, збутових та сировинних інновацій. На жаль, щодо організаційних інновацій процес відбувається не так швидко. Так, за результатами процесів децентралізації органи місцевого самоврядування отримали значно більше повноважень, стали більш зорієнтовані на підтримку розвитку бізнес-середовища в громадах адже від цього залежить наповнення бюджету, але це реформаційні, а не інноваційні процеси.

Впровадження новаторських технологій та процесів може сприяти зниженню витрат на надання умовної послуги, логістику та управління, що відповідно суттєво економить фінансові ресурси як держави так і об'єднаних територіальних громад. Усвідомлення інноваційних підходів дозволяє керівникам використовувати їх для повноцінного розвитку організації.

Для аналізу відмінностей між інноваційними та традиційними підходами у керуванні персоналом, слід розглянути їх у контексті різних систем, зокрема, у процесі підбору кадрів. Під традиційним підходом розуміється визначення обсягу роботи з набору персоналу, який зазвичай залежить від різниці між наявним рівнем кадрового забезпечення та прогнозованою потребою. У випадку інноваційної діяльності, яка характеризується великим ризиком та невизначеністю, прогнозування майбутніх потреб у персоналі стає складним завданням. Важливо оцінити, наскільки працівники зможуть адаптуватися до змін у соціальних процесах та чи відповідає їх кваліфікація вимогам інноваційної діяльності. Інноваційний тип сучасного публічного сектору по-новому формулює проблему професійної успішності, а у зв'язку із цим формує особливу систему відбору, перенавчання та соціальної адаптації працівника [1].

В межах нашого дослідження, вважаємо що основні інноваційні підходи повинні бути впроваджені на етапах набору, відбору та адаптації персоналу. Вважаємо доречним запровадження такого методу підбору персоналу як хедхантінг, який дозволить залучити до публічної служби найцінніші та перспективні кадри. Задля реалізації такої процедури набору відділу кадрів необхідно переорієнтуватися з масивного процесу очікування резюме за результатами розміщення оголошення на активну роботу по пошуку перспективних кадрів. Крім того, доцільним для зовнішнього пошуку кандидатів буде застосування таких методів як скринінг та рекрутинг. Поєднання «поверхневого» та «поглибленого» набору дозволить спростити набір на вакансії низького рівня та приділити більше уваги та якісно відібрати кандидатів на вакансії високого рівня. Крім того, в бізнес-середовищі, вже більше десяти років функціонально виокремлено такий напрям як пошук та управління талантами і їх лідерство. Виокремлення такого функціоналу в роботі відділу кадрів публічної служби дозволить як підвищити престижність роботи так і сформувати лідерів, які забезпечать згуртованість колективу та

впровадження ціннісних та культурних пріоритетів публічної служби. Для досягнення більшої кореляційності між пошукачем та посадою доречним буде застосування методу LAB-profile, який дозволить змоделювати профіль майбутнього працівника відносно певної посади, що значно спростить роботу щодо набору кадрів.

Після відбору персоналу не менш важливим етапом є адаптаційний процес працівника. Упередження пов'язані з публічною службою дуже часто пов'язані з бюрократичною моделлю організації, яка хоча і довела свою ефективність, але і досі зберігає певний тиск на кожного працівника та знеособленість працівника. Вважаємо доречним застосування методу ННRM, який зорієнтований на формування високої залученості до процесів через «завоювання сердець». Цей метод дозволить прибрати знеособленість через формування організаційного простору в якому кожний працівник ідентифікується та бачить свій внесок у спільний результат.

Запровадження організаційних інновацій є одним з ключових чинників успіху в управлінні персоналом в публічному секторі. Інноваційні методи внутрішніх та зовнішніх процесів щодо підбору управління персоналом дозволяє отримати як позитивний соціальний ефект так і економічні зиски. Впровадження нових методів управління персоналом дозволять оптимізувати процеси, підвищити ефективність та адаптивність до змін в економічному та соціальному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Управління інноваціями в сучасній організації / за ред. В. А. Євтушевського. Київ : Нічлава, 2006. 359 с.
2. Довгань О.В. Інноваційне управління персоналом. *Ефективна економіка*. 2015. № 5. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4227>

Квеліашвілі І.М., д.держ. упр., доц.,
професор кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

РЕАЛІЗАЦІЯ КЛЮЧОВИХ АСПЕКТІВ РЕФОРМУВАННЯ МИТНОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Національною стратегією доходів до 2030 року, схваленою за розпорядженням Кабінета Міністрів України 27 грудня 2023 р. № 1218-р., визначені напрями адміністративного реформування національних податкової та митної систем. Інституційні зміни в митній сфері направлені на посилення потенціалу по п'яти ключовим аспектам:

- 1) реалізація Антикорупційної програми Державної митної служби України та запровадження атестації митників, використання натільних відеокамер для відеофіксації виконання фізичного контролю товарів та спілкування з громадянами на кордоні;

2) налагодження співпраці з бізнесом через розвиток служби підтримки бізнесу (Help Desk), що сприятиме оцінюванню та дотримання балансу між контролем і спрощенням митних процедур, розвитку програми спрощень для бізнесу, у тому числі Авторизованого економічного оператора (АЕО) та системи NCTS (Спільна транзитна система);

3) посилення міжнародного співробітництва, що передбачає обмін митною інформацією між країнами і спільний контроль на пунктах пропуску;

4) інституційний розвиток передбачає підвищення заробітної плати працівникам митних органів, впровадження системи оцінки ефективності (КРІ), удосконалення управління персоналом через систему контрактів, ротацію та особисту відповідальність;

5) розвиток ІТ та технічного оснащення: впровадження нових ІТ-рішень, сумісних з ЄС, оновлення системи митного контролю та митного оформлення, управління ризиками, оснащення пунктів пропуску сучасними технічними засобами, такими як сканери, ваги та системи відеонагляду тощо.

За прогнозом, реалізація запланованих заходів сприятиме підвищенню ефективності та прозорості митного адміністрування.

Оцінюючі світові тенденції поширення цифровізації в управлінській діяльності, системі надання адміністративних послуг, митне адміністрування відноситься до сфери, де запровадження інформаційних технологій з використанням штучного інтелекту спроможне прискорити та оптимізувати процеси реалізації концепції реформування митної системи.

З урахуванням активного впровадження інформаційних технологій в митній сфері до пріоритетних напрямів, де можливе використання технологій штучного інтелекту, доцільно віднести цифрові трансформації технологій митного оформлення та митного контролю до та після випуску товарів. Тенденції актуалізації та розвитку інституту митного пост аудиту в Україні є перспективним напрямом впровадження технологій штучного інтелекту, як митна процедура, що інтегрує максимальний інформаційний обсяг даних та документів, які стосуються конкретної зовнішньоекономічної операції і задіяних усіх її учасників, а також зовнішньоекономічної діяльності суб'єкта ЗЕД у заданий період часу. Сучасні технології дозволяють застосування інтелектуальної системи в управлінні та агрегації ризиків, систем верифікації сертифікатів та документів, що підтверджують походження товарів, автоматизації процесу контролю правильності класифікації товарів та встановлення фактів недостовірного або некоректного застосування коду Гармонізованої системи з варіативність застосування ставок митних платежів до відповідного товару, формування інтегрованих інформаційних ресурсів міжвідомчої взаємодії, а також інших формах та видах митного контролю, що прямо або опосередковано впливає на повноту сплати митних платежів до державного бюджету країни.

Управління діяльністю в митних органах, добір та кваліфікаційний рівень кадрового потенціалу із впровадженням методології розробки індивідуального плану розвитку компетентностей посадового складу також можливо розглядати у контексті впровадження інформаційних систем із залученням технологій штучного інтелекту.

Налагодження співпраці з бізнесом, як один із аспектів Національної стратегії, можливо реалізувати через консолідований підхід із використанням інтелектуальних технологій. Перевагами такої діяльності є обмеження втручання людського фактора, що розглядається у бізнес-спільноті як позитивний ефект спрощення торгівлі через оптимізацію процедур, визначення класифікації та оцінки товарів з урахуванням законодавчих вимог до застосування митних тарифів та розрахунку митних платежів. Вірогідний ефект оптимізації системи ризиків та відповідальності за виявлені порушення митних правил, моніторинг та контроль ланцюгів поставок, виявлення транзакцій для унеможливлення та запобігання незаконній торгівлі. Для трейдерів участь у технологічному оновленні митної діяльності надає можливість оптимізувати практику ведення зовнішньоекономічної діяльності.

Митниця XXI сторіччя обрала шлях сприяння міжнародній торгівлі, забезпечення безпеки, сприйняття викликів та дотримання вимог глобалізованого суспільства. Впровадження можливостей штучного інтелекту змінюють процеси в митній сфері, дозволяють підвищити їх ефективність та безпечність, безумовною перевагою у цьому є трансформація поглядів та відношення суспільства до діяльності митних органів та професії митника.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 груд. 2023 р. № 1218-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvallenia-natsionalnoi-stratehii-dokhodiv-do-2030-s1218-271223>

Копилова А.В., студентка

Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ЦИФРОФОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У сучасному світі, що стрімко переходить до цифрової епохи, публічне управління стає ключовим елементом суспільного розвитку та демократії. Цифрові технології не лише трансформують бізнес та приватний сектор, але й мають потенціал змінити спосіб, яким уряди взаємодіють із громадянами та управляють суспільством в цілому. Інноваційні технології в публічному управлінні можуть стати катализатором для покращення ефективності, прозорості та відкритості державних інституцій, що сприятиме побудові сучасного, гнучкого та громадянського суспільства (табл. 1).

**Технології, що впливають на публічне управління
в цифровому суспільстві**

Технологія	Опис
Електронне урядування	Використання Інтернету та цифрових технологій для надання громадянам доступу до громадських послуг та спрощення взаємодії з урядом
Аналітика даних	Збір, аналіз та використання великих обсягів даних для прийняття обґрунтованих рішень у сфері управління
Відкриті дані	Публікація даних у відкритому форматі для забезпечення прозорості та залучення громадськості до моніторингу урядової діяльності
Кібербезпека	Заходи для захисту інформаційних ресурсів уряду від кіберзагроз та зловживань, забезпечення конфіденційності та цілісності даних
Мобільні додатки	Розробка додатків для смартфонів та інших мобільних пристроїв для полегшення доступу громадян до громадських послуг
Штучний інтелект	Використання алгоритмів та методів штучного інтелекту для автоматизації процесів управління та підвищення їх ефективності

Однією з ключових інноваційних технологій, що трансформують публічне управління, є електронне урядування або e-Government. Ця концепція передбачає використання Інтернету та цифрових технологій для надання громадянам та бізнесу доступу до громадських послуг та інформації, спрощення взаємодії з урядом, зменшення бюрократичних процедур та покращення якості надання послуг. Електронне урядування може включати в себе такі інструменти, як електронні портали, мобільні додатки, електронні сервіси та інші інтерактивні платформи, які спрощують взаємодію між урядом і громадянами.

Ще однією інноваційною технологією є використання аналітики даних у публічному управлінні. Аналітика даних дозволяє урядам збирати, аналізувати та використовувати великі обсяги даних для прийняття більш обґрунтованих рішень. Наприклад, аналітика даних може бути використана для прогнозування потреб населення у різних сферах, планування інфраструктурних проектів чи оптимізації бюджетних ресурсів.

Також слід зазначити значення відкритих даних (Open Data) у публічному управлінні. Відкриті дані – це дані, які можуть бути вільно використані, перероблені та поширені будь-якою особою для будь-яких цілей. Публікація відкритих даних дозволяє збільшити прозорість урядових діяльностей, залучити громадськість до моніторингу та контролю за урядовими діями, а також створює нові можливості для розвитку інноваційних продуктів та послуг на їх основі.

У цифровому суспільстві також важливо розглядати питання кібербезпеки в контексті публічного управління. Перехід до цифрового урядування створює нові виклики у забезпеченні безпеки та захисту інформації. Уряди повинні вживати заходів для захисту своїх інформаційних ресурсів від кіберзагроз та зловживань, а також забезпечити конфіденційність, цілісність та доступність інформації для громадян та стейкхолдерів.

Отже, інноваційні технології в публічному управлінні мають великий потенціал для трансформації сучасного суспільства. Вони можуть покращити доступ до громадських послуг, забезпечити більшу прозорість та відкритість урядових інституцій, сприяти підвищенню ефективності управління та підтримувати розвиток інноваційного бізнесу та громадянського суспільства. Однак для досягнення цих цілей необхідно враховувати не лише переваги, але й виклики, що виникають в контексті цифрового трансформації, та розробляти стратегії їх вирішення.

Список використаних джерел:

1. Степаненко Д.М. Класифікація інновацій та її стандартизація. *Інновації*. 2004. № 7. С. 77–79. URL : <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/?art=56>
2. Яголковський С.Р. Психологія інновацій: підходи, моделі, процеси. 2011. URL : <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/123456789/20624>
3. Юрасов І. А. Інноваційні технології управління. *Управління персоналом*. 2006. № 20. С. 59–63. URL : <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/51/56.pdf>

Корнеєв Р.В.,
аспірант кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В РЕГУЛЮВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

В умовах сучасної економічної та політичної нестабільності, посиленої тривалою війною малі та середні підприємства (далі – МСП) стикаються з безпрецедентними викликами. Невизначеність умов, порушення ланцюгів постачання, мобілізація кадрів, зниження купівельної спроможності населення та інші фактори ставлять під загрозу саме існування багатьох МСП, які є основою економіки України. Одним із актуальних напрямків є використання штучного інтелекту (далі – ШІ) для оптимізації бізнес-процесів, підвищення ефективності прийняття рішень та адаптації до мінливих умов ринку.

Штучний інтелект має значний потенціал для підтримки та розвитку українських малих та середніх підприємств в умовах війни. Від оптимізації виробництва та логістики до персоналізованого маркетингу та управління ризиками – ШІ може стати потужним інструментом для підвищення ефективності, адаптивності та стійкості МСП.

Одним з ключових напрямків застосування ШІ в діяльності МСП є оптимізація виробництва та управління ланцюгами постачання. Здатність аналізувати величезні обсяги даних про виробничі процеси, попит на продукцію, доступність сировини тощо, дозволить будувати оптимальні плани виробництва та логістики [1]. Це мінімізує витрати, скорочує час виконання замовлень та підвищує загальну ефективність бізнесу. Такий підхід може стати вирішальним для виживання та адаптації МСП.

Застосування ШІ в маркетингу та клієнтському сервісі дозволяє МСП краще розуміти потреби та переваги своїх клієнтів, і на цій основі будувати персоналізовані маркетингові стратегії та надавати високоякісну підтримку. Чат-боти на основі ШІ можуть забезпечувати цілодобову клієнтську підтримку, швидко відповідаючи на запити та вирішуючи поширені проблеми. Алгоритми аналізу даних дозволяють сегментувати клієнтську базу, виявляти закономірності в поведінці споживачів та персоналізувати маркетингові комунікації. Такий персоналізований підхід може допомогти МСП втримати клієнтів та знайти нові ринкові ніші.

ШІ може суттєво підвищити ефективність МСП шляхом автоматизації рутинних бізнес-процесів та документообігу [2]. Системи обробки природної мови здатні аналізувати та класифікувати великі обсяги документів, витягуючи з них ключову інформацію. Це дозволяє автоматизувати такі процеси, як обробка рахунків-фактур, договорів, звітів тощо, звільняючи час співробітників для більш стратегічних завдань. Здатність ШІ аналізувати великі обсяги даних та виявляти приховані закономірності робить його потужним інструментом для прогнозування та управління бізнес-ризиками. Алгоритми машинного навчання можуть аналізувати дані про ринкові тренди, поведінку конкурентів, макроекономічні показники тощо, і на цій основі будувати прогнозні моделі та сценарії розвитку бізнесу. Це дозволяє МСП краще підготуватися до потенційних викликів та своєчасно адаптувати свої стратегії.

Незважаючи на значний потенціал ШІ для підтримки МСП, його впровадження в українських реаліях стикається з низкою перешкод. Багато МСП не мають достатніх фінансових та технічних ресурсів для самостійного впровадження ШІ-рішень. Брак кваліфікованих кадрів, недостатня цифрова інфраструктура, низька обізнаність про переваги ШІ – все це гальмує цифрову трансформацію малого та середнього бізнесу [2]. Тому надзвичайно важливою є роль держави у створенні сприятливих умов для адаптації МСП до нових технологій. Це може включати фінансову підтримку (гранти, пільгові кредити), освітні ініціативи (тренінги, консультації), розвиток цифрової інфраструктури тощо. Лише за активної державної підтримки потенціал ШІ для зміцнення українських МСП в умовах війни може бути повністю реалізований.

Ще одним ключовим фактором успішного впровадження ШІ в діяльність МСП є розвиток партнерств та екосистем. МСП часто не мають достатніх ресурсів та експертизи для самостійного розроблення та впровадження ШІ-рішень. Партнерство з технологічними компаніями, науковими установами, інноваційними хабами може надати доступ до

необхідних технологій, знань та підтримки. Розвиток локальних екосистем, які об'єднують МСП, ІТ-розробників, інвесторів та інших стейкхолдерів, може створити синергію та прискорити цифрову трансформацію малого та середнього бізнесу.

Підприємствам необхідно активно шукати можливості для впровадження ІТ-рішень, розвивати цифрові компетенції свого персоналу, будувати партнерства з технологічними провайдерами.

Держава, в свою чергу, повинна створювати сприятливе середовище для цифрової трансформації МСП через фінансову підтримку, освітні ініціативи, розвиток інфраструктури та фасилітацію інноваційних екосистем [1].

Важливо також враховувати етичні та соціальні аспекти впровадження ІТ, забезпечуючи його відповідальне та інклюзивне використання. Лише за умови комплексного підходу та співпраці всіх зацікавлених сторін потенціал ІТ для підтримки українських МСП в умовах війни може бути повністю реалізований. Це не лише допоможе малому та середньому бізнесу вижити в поточних складних умовах, але й закладе фундамент для його сталого розвитку та конкурентоспроможності в післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Інноваційні основи відновлення та розвитку країн після збройних конфліктів: інноваційний вимір: колект. монограф. / за ред. д.е.н. Омеляненка В. А. Суми: Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань. 2022. 280 с. URL: https://iidskt.org.ua/wp-content/uploads/Monografiya_Vidnovlennya_2022.pdf

2. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/index.html>. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyuekonomikoyu.html>

Куніцька Т.С., студентка

Хмельницького університету управління та права ім. Л. Юзькова

ОСОБЛИВОСТІ НАБРАННЯ ЮРИДИЧНОЇ СИЛИ ЕЛЕКТРОННИМИ ДОКУМЕНТАМИ В УКРАЇНІ

У більшості країн світу збільшення обсягів інформації та розвиток нових технологій створюють нові можливості для використання інформації, а значне збільшення обсягу цієї інформації стало яскравим прикладом і нагальною необхідністю для використання електронних документів.

Раціоналізація механізмів управління бізнесом у державному та приватному секторах економіки, поява нових можливостей передачі та обробки економічної інформації – змінили сам процес здійснення комерційних операцій. В такому контексті були необхідні впровадження нових механізмів регулювання документообігу, у зв'язку з чим і було введено поняття і систему регулювання електронних документів.

У зв'язку з розвитком електронного документообігу в Україні, стрімкого розвитку інформаційних технологій, з метою спрощення документаційного забезпечення станом на сьогодні досить велике та вагоме значення мають документи в електронній формі, а останнім часом в діловому та науковому просторі все частіше чути питання про юридичну силу та взагалі законність і природу електронного документу.

Варто зазначити, що запровадження електронного документообігу розпочалось ще у 2003 році. Підставою цього стало прийняття Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [1], Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [2] та ряду інших нормативно-правових актів.

Так, законодавець в Законі України «Про електронні документи та електронний документообіг» визначає основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів. Відповідно до статті 5 вказаного Закону електронний документ - документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму [1].

Однак, електронний документ має відповідати вимогам, вказаним у вищезгаданому законі, а саме – він має бути підписаний за допомогою електронного цифрового підпису, в окремих випадках має містити також електронну печатку. Накладенням підпису або печатки на електронний документ завершується його створення.

Сама структура електронного документу визначена у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [3]. В цьому ж законі, а саме в статті 9, міститься норма про те, що первинні документи, створені автоматично в електронній формі програмним забезпеченням інформаційно-комунікаційної системи, застосовуються у бухгалтерському обліку за умови наявності накладеного електронного підпису чи печатки з дотриманням вимог законодавства про електронні документи та електронний документообіг [3].

Вказані ознаки електронного документу є обов'язковими для набрання таким документом законної сили. Лише у тому випадку, коли він відповідає усім вимогам чинного законодавства – тільки тоді він має юридичну силу і значущість.

Отож, саме на підставі вищевикладеного можна зрозуміти, що використання електронних документів в документообігу та діловому обороті, набрання такими документами юридичної сили – можливе лише у випадку, коли такий документ відповідає встановленим законодавцем нормам закону. Щодо цього також варто зазначити і те, що сам правовий статус електронного документу законодавець пояснює у статті 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [1], відповідно до вимог якої юридична сила електронного документу не може

бути заперечена виключно через те, що він має електронну форму. Допустимість електронного документа як доказу не може заперечуватися виключно на підставі того, що він має електронну форму.

Таким чином, у підсумку до викладеного вище можна зробити висновок та впевнено стверджувати про те, що сьогодні впровадження електронного документообігу є звичайною практикою в багатьох компаніях. Сервіси електронного документообігу підтримують весь життєвий цикл електронних документів, від створення до архівування. Однак у багатьох співробітників, які працюють з електронними документами, все ще залишається багато запитань щодо їхнього правового статусу та можливих способів використання.

В Україні діє ряд електронних сервісів та платформ, які дозволяють здійснювати електронний обмін документами з органами влади та підприємствами. Ці сервіси дозволяють забезпечити відповідність юридичним вимогам стосовно електронного документообігу. Однак, варто зазначити, що теоретичне дослідження проблематики теми юридичної сили електронних документів є досить неактуальним, насамперед у зв'язку з стрімким розвитком інформаційних технологій та електронного документообігу.

Правовими підставами вважати електронні документи юридично значущими є ч. 1 ст 5, 6 та 8 Закону України “Про електронні документи та електронний документообіг”, за умови наявності обов’язкових реквізитів документів, зокрема визначених ч. 2 ст. 9 Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” та інших вимог чинного законодавства.

Отже, на підставі вищевикладеного можна сказати, що станом на сьогодні в Україні електронні документи мають ту саму юридичну силу, що й традиційні паперові документи, за умови виконання визначених законом вимог щодо їх підпису, підтвердження та зберігання. Тобто, можна стверджувати про те, що юридична сила електронна документа — це його властивість породжувати правові наслідки, надана чинним законодавством. Юридична сила електронного документа не може бути заперечена виключно через те, що він має електронну форму.

Список використаних джерел:

1. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України, документ 851-IV, чинний, редакція від 31.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>

2. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України, документ 2155-VIII, чинний, редакція від 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#top>

3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність : Закон України, документ 996-XIV, чинний, редакція від 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#top>

Липа М.В.,
аспірант Університету митної справи та фінансів

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У сучасному цифровому суспільстві, у якому технологічний прогрес стрімко розвивається, питання ефективного публічного управління стає все більш актуальним. Використання інноваційних технологій надає нові можливості для вдосконалення адміністративних процесів, забезпечення доступності та якості послуг громадянам, а також підвищення прозорості та відкритості урядових органів. У свою чергу цифрові платформи та онлайн-сервіси дозволяють громадянам отримувати доступ до державних послуг у будь-який час та з будь-якого пристрою з доступом до Інтернету. Це спрощує процеси взаємодії з державними органами, зменшує бюрократичні бар'єри та робить управління більш ефективним та гнучким.

Треба зазначити, що урядові структури, які активно впроваджують інноваційні технології в публічне управління, здатні не тільки підвищити ефективність його діяльності, але й створити більшу прозорість, відкритість та бути орієнтованими на громадянське суспільство. Це сприяє розвитку демократії та збільшенню довіри громадян до влади [2].

Серед інноваційних технологій у сфері публічного управління уваги потребує використання штучного інтелекту. Алгоритми машинного навчання й аналізу даних можуть допомогти урядовим структурам ефективно аналізувати великі обсяги інформації, робити прогнози та приймати обґрунтовані рішення [1].

Уваги потребує і концепція відкритих даних (Open Data), а саме розміщення публічних даних у відкритому доступі, що пов'язано із прозорістю та відкритістю урядових дій. Громадяни, дослідники та бізнес можуть використовувати ці дані для аналізу суспільних та економічних процесів, які виявляють проблему та розробляють ефективні стратегії в управлінні.

Технологія блокчейн забезпечує надійну систему зберігання та обміну даними, що може використовуватися для підтримки різних державних процесів, таких як реєстрація власності, голосування чи розподіл фінансів. Блокчейн може бути використаний також для створення децентралізованих систем реєстрації власності, що забезпечує надійність та недоступність до змін даних. Це може допомогти уникнути фальшивих транзакцій та забезпечити чітку власність нерухомості, земельних ділянок та інших майнових прав громадян. Також блокчейн-технологія може забезпечити надійність та прозорість в обміні інформацією, що знижує ризики корупції і нечесних дій урядовців [1].

Важливість інноваційних технологій в публічному управлінні полягає і у залученні громадян до управління та прийняття рішень. Електронні платформи для громадського обговорення, онлайн-опитування створюють можливості для активної участі громадян у формуванні політики та відповідних програм. Таким чином, впровадження інноваційних технологій в публічне управління не тільки сприяє зближенню між владою та громадянами, що є ключовим для створення справедливого та демократичного суспільства.

Але існує і певна небезпека, пов'язана із соціальними та етичними аспектами впровадження інноваційних технологій у сферу публічного управління. Важливо, щоб їхнє застосування не призвело до посилення нерівності або обмеження доступу до державних послуг для деяких груп населення. Також впровадження інформаційних технологій актуалізує питання безпеки даних і їхньої приватності. Урядові органи повинні приділяти належну увагу заходам захисту даних громадян та забезпеченню їхньої конфіденційності.

Список використаних джерел:

1. Мамонов І.Л. Публічне управління, державне управління, соціальна політика та місцеве самоврядування як складові соціального управління / І.Л. Мамонов. *Державне управління : теорія та практика*. 2018. 320 с.

2. Орлова П.С. Електронне урядування в інформаційному суспільстві : [монографія] / П.С. Клімушин, А.О. Серенок. Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2019. 312 с.

3. Єжунінов В.В. Надання державних послуг з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в Україні / В.В. Єжунінов. *Новітні інформаційно-комунікаційні технології в модернізації публічного управління : зарубіжний і вітчизняний досвід : матеріали наук.-практ. семінару, 19 квітня 2013 р., м. Дніпропетровськ / ред. кол. : В.М. Дрешпак (голов. ред.). Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2019. 104 с.*

Музика А.А., студентка

Хмельницького університету управління та права ім. Л. Юзькова

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ВАЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Основною функцією державного управління є прийняття управлінських рішень у формі документа, при цьому дані для вироблення та прийняття рішень, а також самі рішення мають форму документів. Зазвичай обсяг технічної роботи у вигляді документів дуже великий і цей процес перетинається з основним змістом діяльності органів влади та управління. Він є основним змістом діяльності органів влади та управління. Традиційний паперовий документообіг – це дуже трудомісткий спосіб ведення роботи в органах публічної влади. Тони паперу, зшитих справ, ведення архівів – це все потребує значних зусиль та часу.

Активне впровадження в систему публічного управління сервісного підходу супроводжується одночасними процесами автоматизації адміністративних регламентів та запровадження офіційного електронного документообігу. Потреба в таких інноваційних механізмах організації публічного управління викликані об'єктивною неможливістю реалізації концепції сервісної держави за допомогою традиційних технологій управління, що характеризуються високими часовими та економічними витратами, а також корупційними ризиками [1, с. 49].

В науковій літературі міститься досить велика кількість думок з приводу визначення поняття «електронний документообіг». Так, В.І. Ключевський звертає увагу на те, що під електронним документообігом у публічному управлінні варто розуміти комплекс заходів, що здійснюється в органах державної та виконавчої влади, на основі використання сучасних цифрових технологій щодо створення, передавання, пошуку, виконання і контролю документів відповідно до набору процедурних правил, координації завдань між людьми та синхронізації даних [2, с. 13].

Система електронного документообігу – це організаційно-технічна система, яка забезпечує процес створення, управління доступом і розповсюдження електронних документів у комп'ютерних мережах, а також забезпечує контроль над потоками документів в організації [3, с. 155].

В Україні правовою основою існування та функціонування системи електронного документообігу є Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [4].

Відповідно до ст. 2 Закону, відносини, що виникають між юридичними, фізичними особами, суб'єктами владних повноважень у процесі надання і отримання послуг електронної ідентифікації, гарантів з цифровою ідентифікацією та електронних довірчих послуг, процедури надання таких послуг, нагляду і контролю за дотриманням вимог законодавства у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг [4].

Відповідно до статті 5 Закону, державне регулювання у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг здійснюють:

- Кабінет Міністрів України;
- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг;
- спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань організації спеціального зв'язку та захисту інформації;
- Національний банк України.

Варто зауважити, що системи електронного документообігу забезпечують процеси створення, доступу, управління та розповсюдження великої кількості документів через комп'ютерні мережі, а також контроль над усіма видами документопотоків в організації. Як правило, ці документи зберігаються в спеціальних сховищах даних або файлових структурах. Типи файлів, що найчастіше підтримує система електронного документообігу (далі – СЕД) – текстові документи, електронні таблиці, зображення, аудіодані, відеодані та web-документи [5, с. 64].

Оскільки органи публічної влади працюють з інформацією, яка в більшій мірі містить особисті дані – забезпечення безпеки даних у таких електронних документах є надзвичайно важливим етапом. Це включає застосування сучасних методів шифрування, контроль доступу та механізми автентифікації.

Не варто також забувати про те, що органи влади повинні дотримуватися законодавства щодо зберігання та обробки інформації, включаючи персональні дані громадян. Вони повинні забезпечити відповідність з різними нормативними актами щодо захисту даних.

Отже, зазначаємо, що використання електронних документів в органах публічної влади стає все більш поширеним завдяки перевагам, які вони пропонують, швидшим можливостям та оперативному здійсненню і реалізації повноважень цих органів. Зокрема, електронні документи дозволяють зберігати, обробляти і передавати інформацію швидше та ефективніше, порівняно з традиційними паперовими документами. Це може збільшити продуктивність та знизити витрати на обробку документів. Також доволі зручно, адже з'являється можливість отримати доступ до документів з будь-якого місця, де є Інтернет, що в свою чергу значно спрощує робочий процес. Це особливо корисно для органів влади. Не варто також забувати про те, що використання електронних документів сприяє зменшенню використання паперу та інших матеріалів, що має позитивний вплив на навколишнє середовище.

В Україні існує дуже багато викликів у сфері електронного документообігу, зокрема до таких належать галузеві підходи до створення електронних інформаційних ресурсів. Не в повній мірі використання названих підходів значно погіршує умови для надання інтегрованих державних послуг у віддалених районах з використанням системи електронного документообігу, а вказані недоліки в сукупності перешкоджають впровадженню елементів електронного урядування. Тому, в сучасних цифрових умовах використання електронних документів допомагає підвищити ефективність та зручність роботи органів публічної влади та сприяє зменшенню бюрократії та покращенню якості обслуговування громадян.

Список використаних джерел:

1. Механізми електронного урядування в інформаційному суспільстві: монографія / П.С. Клімушин, Д.В. Спасібов ; за ред. О. В. Радченка. Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2017. 116 с.

2. Ключевський В. І. Механізми впровадження електронного документообігу в місцевих органах виконавчої влади: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.; 25.00.02 / Херсон. нац. техн. ун-т ; Одес. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Одеса, 2019. 23 с.

3. Прилипко Н. О. Вдосконалення системи електронного документообігу в органах державної влади. *Збірник наукових праць Донецького державного університету управління*. Серія: Державне управління. 2014. Т. 15. Вип. 286. С. 155–164.

4. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України № 2155-VIII від 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#top>

5. Копняк К. В., Костунець Т. А. Автоматизація документообігу як складова підвищення ефективності діяльності підприємства. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 11 (27). С. 57–68.

Разумей М.М., к.держ.упр.,
старший викладач кафедри
публічного управління та митного адміністрування

Університету митної справи та фінансів

Кухтін Д.О.,

аспірант кафедри публічного управління та митного адміністрування

Університету митної справи та фінансів

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МИТНИМИ РИЗИКАМИ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ЄС

Україна на своєму шляху до членства в ЄС впроваджує на рівні національного законодавства європейські норми та стандарти, зокрема в рамках митної реформи, адже за своєю формою інтеграції ЄС як об'єднання незалежних держав з єдиною митною політикою – це також і митний союз. Додатком XV до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [1] визначено чіткий перелік заходів, які наша держава має виконати задля автоматизації митних процедур та їх гармонізації з європейськими стандартами, що передбачає широке застосування інформаційних технологій. Тому з метою формування дорожньої карти цифрової трансформації та розвитку митних органів України у лютому 2024 року було схвалено Довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Державної митної служби України та її територіальних підрозділів (далі – Стратегічний план) на основі Багаторічного стратегічного плану електронної митниці ЄС [2]. Окреме місце у Стратегічному плані, який розрахований до 2026 року, займає питання удосконалення сучасних інформаційних технологій для застосування системи управління ризиками з метою визначення форм та обсягів митного контролю.

Так, з урахуванням практики ЄС заплановано модернізацію системи управління ризиками митних органів України, яка полягає в уніфікації підходів до питань ризик-менеджменту, що має дати змогу реалізувати спільні митні процеси. Мова йде, насамперед, про реалізацію європейських правил та принципів аналізу ризиків та прийняття митних рішень шляхом контролю за переміщенням товарів високого ризику із використанням загальних критеріїв ризику, що регламентовано Митним кодексом ЄС [3].

Зокрема, статтею 46 зазначеного кодексу визначено, що митний контроль, окрім вибіркового перевірок, повинен базуватися на аналізі ризиків з використанням методів електронної обробки даних з метою ідентифікації та оцінки ризиків і розробки необхідних контрзаходів на основі критеріїв, розроблених на трьох рівнях: національному, ЄС та, де це можливо, міжнародному. Модернізація системи управління ризиками в контексті цифрової трансформації митних органів України передбачає також здійснення таких заходів: визначення пріоритетних контрольних сфер, які підлягають більш інтенсивному контролю протягом певного періоду часу; обмін інформацією про ризики між митними системами держав – членів ЄС; аналіз ризиків безпеки перед прибуттям/перед відправленням на основі інформації про вантаж, поданої трейдерами в електронному форматі перед прибуттям або відправленням товарів в/з ЄС. Варто акцентувати увагу на тому, що в цілому мета оновлених інформаційно-комунікативних систем митних органів України полягає не лише у полегшенні митних процесів для переміщення товарів до/з країн ЄС, але й у зменшенні усіх ризиків, у тому числі фіскальних ризиків та ризиків безпеки.

Відповідно до Стратегічного плану, автоматизована частина системи управління ризиками (АСУР) інтегрується до автоматизованої системи митного оформлення (АСМО), центральним компонентом якої є АСМО «Центр», з метою передачі інформації щодо наявних у суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності рішень, дозволів та авторизацій, наданих митними органами, і їх статусу для оцінки ризиків при здійсненні митного контролю та оформлення. Враховуючи, що в митних органах України на сьогоднішній день створено значну кількість різноформатних інформаційних баз даних, картотек та дрібних обчислювальних міні-центрів (серверів), планується проведення уніфікації та стандартизації існуючих автоматизованих систем шляхом створення багатофункціональної централізованої інтегрованої автоматизованої системи, однією із підсистем якої стане програмно-інформаційний комплекс під назвою «Автоматизована система управління ризиками. Центральний компонент». Створення такої централізованої ІТ-системи митного оформлення створить технічні передумови для оперативного прийняття дієвих та ефективних управлінських рішень у цілому, та з питань аналізу та управління митними ризиками зокрема.

Слід зазначити, що для реалізації основних функцій та завдань Держмитслужби перший цільовий орієнтир Стратегічного плану, який полягає у повномасштабній цифровізації та автоматизації діяльності митних органів, включає застосування інтелектуальної системи управління ризиками, а також цифрову трансформацію технологій митного оформлення та митного контролю до та після випуску товарів з використанням методів штучного інтелекту та обробки великих обсягів даних. Попри те, що Стратегічний план не містить конкретики щодо

використання сучасних інтелектуальних систем у системі управління митними ризиками, вже сьогодні є очевидним, що саме алгоритми штучного інтелекту та аналіз великих даних мають стати основою удосконалення АСУР для попередження, прогнозування та виявлення митних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part, dated 21 March 2014. URL: <https://cutt.ly/Uw2D9DRG>

2. Про реалізацію рішення Комітету з управління інформаційними технологіями у системі управління державними фінансами : наказ Міністерства фінансів України від 09.02.2024 № 63. URL: <https://cutt.ly/Hw2Svu05>

3. Regulation (EU) No 952/2013 of the European Parliament and of the Council of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code (recast). URL: <https://cutt.ly/Rw2SQBHj>

Семенець А.В.,

студентка Університету митної справи та фінансів

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

У сучасному світі інноваційні технології публічного управління в цифровому суспільстві широко застосовуються. Сьогоднішні технології швидко розвиваються, а споживачі все більше очікують від урядових органів та публічних служб високої якості послуг, що відповідають сучасним стандартам.

Інноваційні технології – це нові або покращені методи, продукти або процеси, які відрізняються від традиційних і створені з метою вирішення конкретних проблем або вдосконалення існуючих систем. Вони можуть включати в себе передові технології, такі як штучний інтелект, блокчейн, Інтернет речей, віртуальна реальність та багато іншого. Інноваційні технології можуть принести значні переваги у вирішенні складних завдань та сприяти розвитку різних галузей, включаючи бізнес, медицину, освіту та публічне управління.

Інноваційні технології стають ключовим аспектом для забезпечення ефективного та гнучкого реагування на потреби громадян, покращення управлінських процесів та забезпечення прозорості та відкритості у діяльності урядових органів. Використання інноваційних технологій у публічному управлінні є необхідним для успішного функціонування сучасного державного апарату та задоволення потреб суспільства.

Існують такі нововедення інноваційних технологій, які розповсюджуються та прискорюють процеси, що відкривають широкі можливості для покращення ефективності, прозорості та зручності публічного управління в цифровому суспільстві:

1. Електронне урядування. За допомогою електронних систем можна оптимізувати процеси взаємодії між урядом і громадянами, що забезпечить більш ефективне та прозоре публічне управління.

2. Штучний інтелект і аналітика даних. Використання штучного інтелекту та аналітики даних дозволяє урядам здійснювати прогнозування, приймати обґрунтовані рішення та вдосконалювати роботу публічних служб.

3. Блокчейн-технології. Блокчейн може забезпечити безпеку та недоторканість даних у сфері публічного управління, уникнути корупції та забезпечити достовірність інформації.

4. Мобільні додатки та сервіси. Розробка мобільних додатків для взаємодії з громадянами спрощує доступ до послуг та інформації з боку уряду, забезпечуючи більшу зручність та доступність.

5. Віртуальна реальність та доповнена реальність. Використання VR та AR може покращити процеси навчання та тренування для публічних службовців, а також забезпечити нові способи взаємодії з громадянами.

Інноваційні технології публічного управління відіграють важливу роль у цифровому суспільстві, забезпечуючи покращення якості послуг, ефективність процесів та збільшення прозорості в управлінні. Вони дозволяють урядовим органам:

1. Ефективніше виконувати функції. Інноваційні технології допомагають здійснювати більш швидко та точно прийняття рішень, а також оптимізувати процеси виконання функцій урядових органів.

2. Підвищувати доступність та зручність. Завдяки новим технологіям громадяни мають змогу легко отримати доступ до різноманітних громадських послуг та інформації, що полегшує їхнє життя.

3. Забезпечувати прозорість і відкритість. Використання технологій, таких як блокчейн, дозволяє забезпечити високий рівень прозорості та достовірності даних у публічному управлінні.

4. Модернізувати процеси. Інноваційні технології дозволяють модернізувати та удосконалювати традиційні процеси управління, що сприяє більш ефективному використанню ресурсів.

5. Підвищувати рівень захисту даних. Врахування сучасних технологій безпеки дозволяє забезпечити захист особистих даних громадян та уникнути можливих кіберзагроз.

Інноваційні технології в публічному управлінні відкривають нові можливості для покращення взаємодії між урядом та громадянами, оптимізації управлінських процесів та підвищення ефективності державного апарату.

Отже, інноваційні технології публічного управління є ключовим інструментом у цифровому суспільстві, що сприяють покращенню ефективності, прозорості та доступності громадських послуг.

Впровадження таких технологій дозволяє урядовим органам реагувати на потреби громадян швидше і ефективніше, забезпечуючи модернізацію та оптимізацію управлінських процесів. При цьому важливо забезпечити збалансованість між впровадженням технологій та захистом особистих даних громадян, щоб забезпечити стабільність та довіру до системи публічного управління в цифровому середовищі.

Сиромолот Е.А.,
аспірант кафедри державного управління,
публічного адміністрування та економічної політики
Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ У ВІДНОВЛЕННІ ТЕРИТОРІЙ

Для України, яка знаходиться в умовах війни, однією з цілей є відновлення територій, які постраждали від військових дій агресора. Розробка програм комплексного відновлення територіальних громад та регіонів передбачає створення аналітичної бази даних з відбудови зруйнованих інфраструктури, створення фінансово-економічних розрахунків з організації нового просторового містобудування для подолання кризових негативних явищ та соціально-економічних, інфраструктурних, екологічних збитків [1].

На сучасному етапі розвитку територій і управління ними актуальними є дослідження й впровадження позитивного світового і європейського досвіду, в тому числі такого, який торкається застосування технологій електронного врядування у відновленні територій.

Питанням дослідження розвитку територій займаються вчені В.С. Шибанін, В.В. Уманська, Г.О. Решетілов, В.І. Николаєва, П.В. Назаренко, Т.В. Деркач, І.В. Заблудська, І.З. Сторонянська.

Розвитку цифрових технологій були присвячені дослідження вчених О. Амосова, В. Бакуменко, К. Ващенко, Н. Гавкалової, Л. Гордієнко, Н. Гончарук, С. Квітко, В. Куйбіди, М. Лахижи, О. Оболенського, Г. Шумської, Н. Ющенко та інших. Разом з тим залишається ще не висвітленим питання дослідження застосування технологій електронного врядування у відновленні територій, особливо в умовах війни.

Одже, метою дослідження є аналіз кращих практик застосування цифрових технологій у відновленні територій, в тому числі з урахуванням позитивного світового і європейського досвіду.

В Україні з метою відновлення розвитку територій була оновлена Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки [2], яка передбачає на державному рівні створення технології електронного багаторівневого врядування, що отримала назву «Екосистема цифрового відновлення для підзвітного управління DREAM» [3]. Екосистема DREAM має на меті покрити весь процес відбудови територій, вона багатокomпонентна і взаємодіє одразу з дев'ятьма різними системами: РПЗМ

(реєстр пошкодженого та зруйнованого майна); ГІС (геоінформаційна система регіонального розвитку (у стадії розробки); ЄДССБ (Єдина державна система у сфері будівництва (е-будівництво); Дія – єдиний портал державних послуг; Система управління проектами відбудови чи функціонал користувача; Prozorro – електронна система публічних закупівель; eContracting (у стадії розробки); Єдиний державний реєстр; Spending.gov.ua – єдиний веб-портал використання публічних коштів; ЄДР – єдиний державний реєстр юридичних осіб. ЄДССБ інтегрується з цими цифровими реєстрами і системами, забезпечуючи наскрізний обмін даними, що дозволяє відстежувати реалізацію проєкта відновлення на кожній стадії.

Користувачами екосистеми DREAM є органи місцевого самоврядування, центральні органи виконавчої влади, міжнародні фінансові організації та інвестори, представники бізнесу, журналісти та громадські активісти.

Перспективним з точки зору застосування цифрових технологій щодо відновлення територій, особливо у воєнний і післявоєнний час, вважаємо модуль «Мрія Аналітика» екосистеми DREAM[4], метою якого є надання різноманітної статистичної інформації щодо поданих проєктів відновлення. На сьогодні згідно загальної характеристики по всім регіонам України, яка наведена на сайті цього модуля відповідно до визначених пріоритетів фінансування, а саме за такими секторами економіки відновлення, як: державне управління; вода санітарія та управління відходами; енергія та видобуток; комунікації та ІТ; освіта; охорона здоров'я; промисловість, торгівля та послуги; сільське господарство, лісове господарство, рибне господарство; соціальний захист; транспортні послуги; фінансовий сектор подано 2931 проєктів з загальним бюджетом 174 млрд 029,5 млн грн, з них профінансовано 81 млрд 447,5 млн грн. Трійку лідерів регіонів з поданих проєктів займають: Київська область – 723 проєкти з загальним бюджетом 37,79 млрд грн з підтвердженням фінансуванням – 10,7 млрд грн; Харківська область – 369 проєкти з загальним бюджетом 13,22 млрд грн з підтвердженням фінансуванням 5,74 млрд грн; Кіровоградська область – 293 проєкти з загальним бюджетом 6,25 млрд грн з підтвердженням фінансуванням 725, 52 млн грн.

Донорами екосистеми DREAM на сьогодні виступили такі держави і установи: European Investment Bank, Республіка Естонія, Республіка Литва, Фонд ліквідації наслідків збройної агресії.

Таким чином, в Україні набув руху процес застосування технологій електронного врядування у відновленні територій, які постраждали внаслідок воєнних дій, в основу якого покладена Екосистема DREAM.

Список використаних джерел:

1. Порядок розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них : Постанова КМУ від 14 жовтня 2022 р. № 1159. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1159-2022-%D0%BF#Text>

2. Міністерство відновлення презентувало проєкт оновленої Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки. URL: <https://mtu.gov.ua/news/35052.html>

3. Офіційний веб сайт екосистеми DREAM. URL: <https://dream.gov.ua/ua>

4. «Мрія Аналітика» екосистеми DREAM. URL: <https://bi.dream.gov.ua>

Тестоедов О.А.,

аспірант кафедри публічного управління та митного адміністрування

Університету митної справи та фінансів

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО МОТИВАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Питання ефективної мотивації державних службовців безпосередньо впливає на результативність реалізації програм соціально-економічного розвитку держави. Сучасні науковці розглядають мотивацію як динамічну систему внутрішніх чинників (мотивів), що спонукають і спрямовують орієнтовану на досягнення мети поведінку особи. У контексті дослідження провадження професійної діяльності державного службовця, мотивація може розглядатися як процес, спрямованим на системне підтримання професійної ефективності на високому рівні протягом тривалого часу.

Загальновідомо, що найбільший вплив на продуктивність людини чинять насамперед незадоволені потреби, в той час як задоволені потреби з часом перестають здійснювати мотивуючу дію. Крім цього, варто відзначити, що працівник буде активно виконувати свої обов'язки, якщо будуть збалансовані наступні фактори: справедливість, безпека, можливість особистого розвитку та достатня участь в роботі колективу. Однак варто відзначити, що не кожен елемент мотивації державного службовця буде однаково ефективним за різних соціально- економічних умов розвитку суспільства [1, с. 90].

Мотивація професійної діяльності державного службовця має базуватись на системі внутрішніх і зовнішніх спонукань, орієнтирів, що спонукають працівника до пошуку найбільш ефективних і раціональних алгоритмів реалізації повноважень органу влади в межах своїх прав і обов'язків [1, с. 91].

Впровадження та застосування успішних практик європейських країн у сфері мотивації державних службовців може сприяти більш результативній діяльності у сфері реалізації стратегічних завдань, проєктів і програм соціально-економічного розвитку держави. Розглядаючи іноземний досвід мотивації державних службовців, можна помітити, що основним напрямом стимулювання праці є підвищення рівня їхньої кваліфікації, а також набуття та вдосконалення спеціальних компетенцій (табл.). Також ефективні системи мотивації державних службовців значною мірою включають освітню частину: підвищення кваліфікації,

додаткове навчання, підтримка бажання постійного саморозвитку. Всі заходи щодо вдосконалення організації праці мають бути насамперед спрямовані на підвищення соціальної та творчої активності, самостійності в роботі. Сучасна тенденція до збільшення гнучкості управління, що впливає на базові принципи організації трудової діяльності, зумовлює необхідність акцентування уваги на модернізацію сфери професійної мотивації в галузі державного управління [1, с. 15].

Таблиця

**Основні інструменти мотивації в органах державної влади
країн – учасниць Європейського Союзу**

Країна	Механізми організації мотивації державних службовців
Франція	Обов'язкове навчання проєктного менеджменту з чотирирівневою сертифікацією, що відповідає рівню надбавок; горизонтальна міжвідомча ротація державних службовців
Нідерланди	Програми створення простих, безпечних та інтуїтивно зрозумілих робочих місць для держслужбовців, що старші за 50 років
Польща	Доплати державним службовцям за участь у реалізації складних і ризикових проєктів
Німеччина	Використання об'єднаної системи оцінювання особистості працівника, системи оцінювання продуктивності та їх комбінацій
Данія	Концепція диференційованої оплати за порівнянну роботу в приватному секторі економіки

Із урахуванням накопиченого досвіду стимулювання державних службовців, інноваційні технології професійної мотивації мають містити: гнучке матеріальне стимулювання (преміальні системи за результатами ефективності реалізації проєктів); моральне заохочення, в якому виявляється об'єктивний характер особистих інтересів окремого індивіда, визнання його значущості; соціальне заохочення; заохочення до просування у кар'єрі; значна увага до додаткової формальної та неформальної освіти держслужбовців.

Одним зі шляхів наближення державної служби України до європейських стандартів може слугувати системна робота з кадрами на стратегічному рівні. Стратегічний рівень роботи передбачає тісний взаємозв'язок системи кадрового планування, приймання на роботу, навчання, просування кар'єрними сходами, оплати праці, атестації,

адміністрування та контролю витрат на персонал, створення єдиної інформаційної бази кадрових даних. Важливо розробити комплекс заходів, які б стимулювали потребу державних службовців у постійному самонавчанні та вдосконаленні професійних навичок.

Список використаних джерел:

1. Ковальовб В. Г., Тестоєдовб О. А. Розробка персоналізованої системи мотивації праці державних службовців. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2023. № 3 (38) С. 89–94. DOI: <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2023-3.13>

2. Shevchenko O. & Testoyedov O. Assessment of professional performance and motivation of civil servants in Ukraine: the European integration dimension (based on the experience of Poland). *Public Administration and Law Review*. 2023. № 4. P. 11–17. DOI: <https://doi.org/10.36690/2674-5216-2023-4-11-17>

Харченко А.І.,
студентка Харківського національного університету радіоелектроніки
Кобилін І.О., к.т.н., асистент кафедри інформатики
Харківського національного університету радіоелектроніки

ПРО ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО АВТОРИЗАЦІЇ НА САЙТАХ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕЦП

Ключовим аспектом у цифровому суспільстві є швидкість та надійність обміну інформацією і тому важливо створити безпечну систему для ідентифікації особи під час авторизації та аутентифікації та для підписання різноманітних документів, що належать до офіційних структур.

Одним з гарантів безпеки є використанням електронного підпису. Тож електронний цифровий підпис представляє собою зашифровані дані, що виглядають як деякий набір символів. Він дозволяє передавати дані без страху, що ця інформація може бути використана третіми особами та дозволяє відтворити зашифровану інформацію в повному обсязі після розшифрування. Тому ЕЦП дозволяє ідентифікувати особу для реєстрації чи авторизації на державних порталах для підписування документів, адже після розшифрування даного набору символів інформація про підписанта стає доступною.

Ключовим моментом при створенні цифрових підписів є використання криптографічних перетворень для забезпечення цілісності даних та для ідентифікації автора. Одним з таких перетворень є асиметричне шифрування.

У асиметричному шифруванні використовується підхід, в основі якого є використання двох ключів – приватного та публічного. Публічний ключ можна передавати іншим особам, проте значення приватного ключа заборонено розповсюджувати, адже приватний ключ має належати лише його власнику.

Іншим ключовим елементом у роботі з електронними підписами є хешування даних. Це інструмент, що гарантує цілісність та незмінність даних під час їх передавання та зберігання, воно перетворює вхідні дані довільного типу та довжини на набір даних встановленої довжини. Ці перетворення виконуються хеш-функціями, а вихідні дані називаються хеш-сумою або просто хешом.

Хешування є доволі ефективним рішенням, що дозволяє пришвидшити шифрування даних, адже криптографічні перетворення виконуються на хеш-сумі оптимальної довжини, а не на великих вхідних даних користувача. Хеш-функція є односторонньою, а це що означає знаходження вхідних значень хеш-функції є неможливим, маючи лише її результат. Також кожен раз, коли вхідні дані змінюються, то і значення хеш-суми також змінюється, що унеможливорює генерацію однакової хеш-суми для різних наборів даних.

Одним із загальних методів створення є використання блокових шифрів. Прикладами є такі варіації як MD5, SHA-1, SHA-2 та SHA-3, де хеш-функція SHA-2 є більш стійкою і її все частіше застосовують замість MD5.

Для створення цифрового підпису використовуються наступні популярні криптографічні алгоритми: Digital Signature Algorithm (DSA), Rivest-Shamir-Adleman (RSA) та Elliptic Curve Digital Signature Algorithm (ECDSA). Проте алгоритм ECDSA зробив крок вперед у питанні безпеки в порівнянні з іншими алгоритмами.

Алгоритм ECDSA – це криптографічний алгоритм для генерації приватного та відкритого ключів, що використовує групу точок еліптичної кривої та працює лише з цілими числами. Рівняння еліптичної кривої має вигляд:

$$y^2 = (x^3 + ax + b) \bmod p, \quad (1)$$

де параметри a та b це довільні константи, а параметр p представляє значення модуля, що є простим числом.

Для використання даного алгоритму необхідно визначити параметри G та N . Параметр G представляє точку відліку на кривій для генерації ключів і значення якого було випадково обране. Параметр N , що визначає кількість точок (порядок підгрупи точок), які можна отримати, множачи точку відліку на саму себе.

У алгоритмі ECDSA приватний ключ генерується як випадкове число. Відкритий ключ визначається як точка на кривій і обчислюється за формулою:

$$Q_A = d_a \cdot G, \quad (2)$$

де d_a – це приватний ключ, а G – це точка відліку на кривій.

Електронний підпис представляється як пара значень (R, S) , тому необхідно знайти ці значення. Значення R містить значення координати x з точки P , яка обчислюється за формулою:

$$P = k \cdot G, \quad (3)$$

де k це згенероване випадкове число і G – це точна відліку на кривій.

Для знаходження значення S необхідно виконати обчислення хеш-суми z . Коли хеш-сума була обчислена, то значення S розраховується за формулою:

$$S = k^{-1} (z + d_a \cdot R) \bmod p \quad (4)$$

Отже, криптографічні алгоритми, хеш-функції та асиметричне шифрування є критично важливими складовими для гарантування безпеки завдяки електронним підписам. Використання значень точок з еліптичної кривої у алгоритмі ECDSA для обчислення приватного та публічного ключів унеможлиблюють знаходження приватного ключа, якщо відомий публічний. І тому алгоритм ECDSA є важливим елементом для подальшого розвитку технологій цифрового підпису.

Список використаних джерел:

1. Jackie Ng. Lesson 7: Digital Signatures. 2023. URL: <https://medium.com/@millennialdev/lesson-7-digital-signatures-e60a79a2c47d>
2. Cornelius Schätz. ECDSA – The art of cryptographic signatures. 2019. URL: <https://medium.com/coinmonks/ecdsa-the-art-of-cryptographic-signatures-d0bb254c8b96>

Чорич О.О.,
аспірант кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Цифровізація доволі активно почала впроваджуватися у сферу культури та змінила не тільки формат збереження культурної спадщини, а й сформувала абсолютно новий досвід взаємодії з культурним контентом. Цей процес знайшов своє відображення у всій культурній діяльності, як от: 1) вивчення, збереження, створення, поширення та споживання культурних цінностей та культурних благ; 2) використання цифрових технологій в організаційно-економічних та фінансово-господарських процесах у діяльності закладів культури; 3) створення інформаційної системи з метою ведення обліку об'єктів культури та культурних цінностей. Протягом останньої чверті століття у світі спостерігається значне зростання оцифрованого контенту в галузі культури. Наразі використання цифрових технологій дає невичерпні можливості для дослідників під час вивчення культурної спадщини (оцифрування та архівування, технологія 3D-сканування, моделювання та візуалізація, дистанційне зондування поверхні).

Яскравими прикладами цього є такі. як: проєкт Ізраїльського управління старожитностей і корпорації «Google» з оцифрування сувоїв Мертвого моря (Кумранських сувоїв); оцифрування і передача у відкритий доступ рукописів Леонардо да Вінчі; платформа Місія «Європіани» яка містить понад 3000 культурних інституцій Європи; проєкти «GRAVITATE» (колекції 3D-реконструкцій об'єктів культурної спадщини), «INCEPTION» (з використанням інноваційних розробок у 3D-моделюванні культурної спадщини), «ViMM» (віртуальні музеї), «i-MareCulture» (технології, що уможливають доступ до культурної спадщини європейських країн під водою) тощо [1].

Заслуговує на увагу той факт, що цифрові інфраструктури, які створюють і популяризують знання у сфері культурної спадщини, зазвичай є централізованими базами даних, які адмініструються великою урядовою організацією чи установою культури. Наприклад, цифрова бібліотека «Європіана» адмініструється в рамках одного з проєктів Європейської Комісії та фінансується Європейським Союзом, а також урядами країн, які є членами Європейського Союзу. Платформа Trove надає доступ до розподіленого контенту, що стосується Австралії, адмініструється національною бібліотекою Австралії та фінансується урядом Австралії [2].

Наразі в Україні з метою осучаснення та прозорості ведення процесів у сфері охорони культурної спадщини, мистецтва, бібліотек та видавничої справи вже створено такі проєкти, як: е-Спадщина, е-Мистецтво та е-Книга. Влітку 2023 року Український інститут запустив сайт – англomовний путівник українською культурою Insight UA [3]. Ця культурна платформа містить велику кількість напрямків: музика, література, театр, кіно, візуальне мистецтво, Крим, аналітичні роботи. Є можливість подивитись перелік фестивалей з українським кіно, знайти список стримінгів з українськими фільмами, записатись на онлайн-курси та ін. Також планують запуск таких діджитал-проєктів як: «Кишенькова країна» в рамках якого буде відцифровано близько 40 об'єктів архітектурної спадщини, «Культура у смартфоні» на базі інноваційної платформи-маркетплейсу «Український національний інтелект».

Дослідження показало, що наявність величезних прогалин цифрового відставання у секторі культурної спадщини України, призводить до таких негативних наслідків як: зменшення економічних показників культурно-туристичного сектору, який є потужним перспективним економічним ресурсом країни; втрата культурних цінностей та національної ідентичності; підвищення загроз для національної, територіальної та державної безпеки. В контексті цього заслуговує на увагу ініціатива «Шляхи розвитку професійних цифрових компетентностей у секторі культурної спадщини».

У рамках даної ініціативи будуть підготовлені пропозиції до спеціалізованих навчальних курсів які забезпечать сучасними знаннями та цифровими компетентностями керівний та фаховий склад галузі культури, що сприятиме свідомому стратегічному плануванню і системному цифровому розвитку галузі та прискорить цифрову трансформацію сектора культурної спадщини [4]. На наш погляд, дана ініціатива може бути реалізована в рамках публічно-приватного партнерства.

Отже, збереження, шляхом відцифрування, культурної спадщини сприятиме розв'язанню глобальних завдань, що стоять перед культурою загалом. У зв'язку з цим вбачаємо за доцільне конвергенцію культурної та інформаційної політик в Україні, вироблення єдиних методологічних, технологічних та організаційних підходів. З метою якнайшвидшого впровадження технічних рішень, які дозволять створити та розвивати сучасні інструменти для оцифрування, моніторингу та збереження української культури на початку 2024 року Надзвичайний фонд спадщини ЮНЕСКО (Heritage in Emergency Fund) схвалив проєкт допомоги Міністерству культури та інформаційної політики на 1,5 млн доларів для розвитку інструментів цифровізації у сфері культурної спадщини України.

Список використаних джерел:

1. Кулиняк М. А. Цифрова культурна спадщина як феномен цифрової культури. *Культурологічний альманах*. 2022. Вип. 3. С. 218–227. URL: <https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/90/82>
2. Jones M. and Deb V. Treasure Trove: Why Defunding Trove Leaves Australia Poorer. *The Conversation*. 2016. URL: https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/200473/2/01_Jones_Treasure_Trove%253A_why_defunding_2016.pdf
3. Insight UA is a seamless exploration of Ukrainian culture. URL: <https://insight.ui.org.ua>
4. Цифровізація у галузі культурної спадщини. Офіційний сайт Агенції Європейських інновацій. URL: <https://aei.org.ua/portfolio/cifrovizaciya-u-galuzi-kulturnoi-spadshhini>

Шевченко Н.І., к.держ.упр., доц.,
доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СФЕРІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ

На сьогодні актуальність використання штучного інтелекту постійно розширюється. Технології, засновані на штучному інтелекті, впроваджуються не тільки у виробництво, а можливостей використовувати штучний інтелект (далі – ШІ) величезна кількість. Так, торгові мережі використовують штучний інтелект для створення роботів з обслуговування складів, комунальні підприємства – для прогнозування попиту на електроенергію з урахуванням наявних даних, в медичній галузі прогностичні здібності ШІ змінюють парадигму діагностування недуг і лікування пацієнтів, в освіті – змінює освітній ландшафт, надаючи учням та студентам персоналізовані методи навчання. Поширення технологій ШІ ставить перед суспільством нові виклики, які вимагають виважених, ефективних та етичних відповідей.

У свою чергу такі технології вимагають фахівців, що володіють відповідними навиками, а також умов, що забезпечують безпеку процесів. Такі завдання можливо вирішити за допомогою стандартів, що супроводжують всі етапи економічного розвитку штучного інтелекту.

За своєю ідеологією, стандартизація є добровільним процесом розробки технічних характеристик товару чи процесу, заснованим на консенсусі між зацікавленими сторонами: виробниками, різноманітними користувачами та державними органами. Мета національної стандартизації – це встановлення положень, що забезпечують відповідність об'єкта стандартизації своєму призначенню та безпечність його для життя, здоров'я, майна людей, збереження тварин і рослин, охорону природного довкілля, що створює умови для раціонального використання всіх видів національних ресурсів, і сприяє усуненню технічних бар'єрів у торгівлі та підвищує конкурентоспроможність продукції, робіт та послуг до рівня розвитку науки, техніки і технологій [1].

Серед основних цілей ООН щодо розвитку міжнародної стандартизації: пропагування та просування інновацій, сучасних ІТ технологій за допомогою міжнародних стандартів, підвищення ролі міжнародних стандартів у вирішенні глобальних проблем.

Міжнародною організацією зі стандартизації (International Organization for Standardization, ISO), метою діяльності якої є ратифікація стандартів, розроблених спільними зусиллями делегатів від різних країн, та Міжнародною електротехнічною комісією (IEC). розроблено ряд стандартів, що регулюють ШІ, а саме:

ISO/IEC 27001 – забезпечує основу для систем управління інформаційною безпекою для забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформації, а також відповідності законодавству;

ISO/IEC 27701 – розширює критерії конфіденційності системи управління інформаційною безпекою відповідно до ISO/IEC 27001 та ISO/IEC 27002 Містить вказівки щодо захисту конфіденційності та обробки персональних даних, що допомагає продемонструвати дотримання правил захисту даних у всьому світі;

ISO 42001 – міжнародний стандарт для систем управління ШІ, який надає керівництво організаціям у відповідальному управлінні проектами ШІ. Цей стандарт розроблено з метою сприяння довірі до технологій штучного інтелекту шляхом забезпечення їхнього проектування, розробки та використання відповідно до етичних принципів.

Інтеграція вище перелічених стандартів може створити міцну основу для організацій, спрямовану на безпеку, приватність та етичне використання ШІ; дозволяє ефективно ідентифікувати, оцінювати та управляти ризиками, пов'язаними з інформаційною безпекою, приватністю даних та використанням ШІ; демонстрування зобов'язання до високих стандартів у цих областях може значно покращити довіру з боку клієнтів, партнерів та регуляторів; впровадження технологічних рішень [2].

Черговим прикладом врегулювання на глобальному рівні окремих питань використання ШІ стало, зокрема, прийняття під час Хіросімського процесу зі штучного інтелекту (The G7 Hiroshima Artificial Intelligence Process) Міжнародних керівних принципів для організацій з розробки передових систем ШІ і Кодексу поведінки для організацій з розробки передових систем ШІ, що були опубліковані 30 жовтня 2023 року[3].

Із заяв ЄС вбачається, що зміст розроблених Керівних принципів і Кодексу поведінки узгоджується з юридично обов'язковими правилами, що потенційно будуть міститися в тексті Закону про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act), який наразі розробляється в ЄС. Дотримання сукупності вищезгаданих стандартів при розробці та подальшому використанні систем ШІ забезпечить людство від незворотних наслідків та сприятиме ефективному використанню комп'ютерних технологій для вирішення нагальних проблем та отримання глобальної вигоди від нейромережі.

Саме загальні стратегії та концепції, погоджені на міжнародному та/або загальноєвропейському рівнях, в подальшому мають стати змістовним підґрунтям для розробки нормативноправових актів у сфері застосування ШІ у національному законодавстві.

Список використаних джерел:

1. Про стандартизацію : Закон України від 05.06.2014 №1315-VII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>

2. Регулювання штучного інтелекту. Стандарт ISO/IEC 42001:2023.
URL: <https://ain.ua/2024/04/04/regulyuvannya-shtuchnogo-intelektu-standart-iso-iec-420012023/>

3. Ракитянська К. Міжнародні стандарти регулювання штучного інтелекту: аналіз актів, розроблених за результатами Хіросімського процесу з ШІ. Юрліга. 06.02.2024. URL : https://jurliga.ligazakon.net/news/225406_mzhnaro_dn-standarti-regulyuvannya-shtuchnogo-ntelektu-analz-aktiv-rozroblenikh-za-rezultatami-khrosmskogo-protsesu-z-sh

Шевченко О.О.,

аспірант кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ПОСАДОВИХ ОСІБ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СЛУЖБИ

Головна ідея сучасного митного адміністрування базується сервісно-орієнтованому підході і полягає в реорганізації процесів регулювання та контролю з метою гарантування безпеки, сприяння учасникам зовнішньоекономічної діяльності та підвищення якості митних послуг [1]. Водночас одним із найважливіших аспектів у реалізації зазначеної концепції, є розвиток і зміцнення кадрового потенціалу митної служби, підвищення ефективності його використання під час вирішення поточних

завдань, покладених на державну митну службу в стратегічній перспективі. Зміцнення кадрового потенціалу та формування професійного складу митних органів, що забезпечує надання якісних митних послуг – одне з найактуальніших завдань Стратегії цілей та завдань у певних сферах HR-процесів Державної митної служби України (Держмитслужби – далі) на 2021–2024 роки [2]. Наведені аспекти актуалізують проблему розроблення і застосування компетентнісної моделі розвитку посадових осіб Держмитслужби.

Базовим елементом кадрової політики митної служби є розробка методичного забезпечення, що є сукупністю інструментів і методів управління людськими ресурсами, а також рекомендацій щодо їх застосування. Так, наразі структури Держмитслужби для оцінювання ефективності діяльності посадових осіб використовують «Порядок проведення оцінювання результатів службової діяльності державних службовців» [3]. Водночас, одним із найактуальніших питань є розробка надійних інструментів оцінки, що зумовлено наявністю таких недоліків у сучасних методиках та інструментах оцінки посадових осіб (рис. 1).

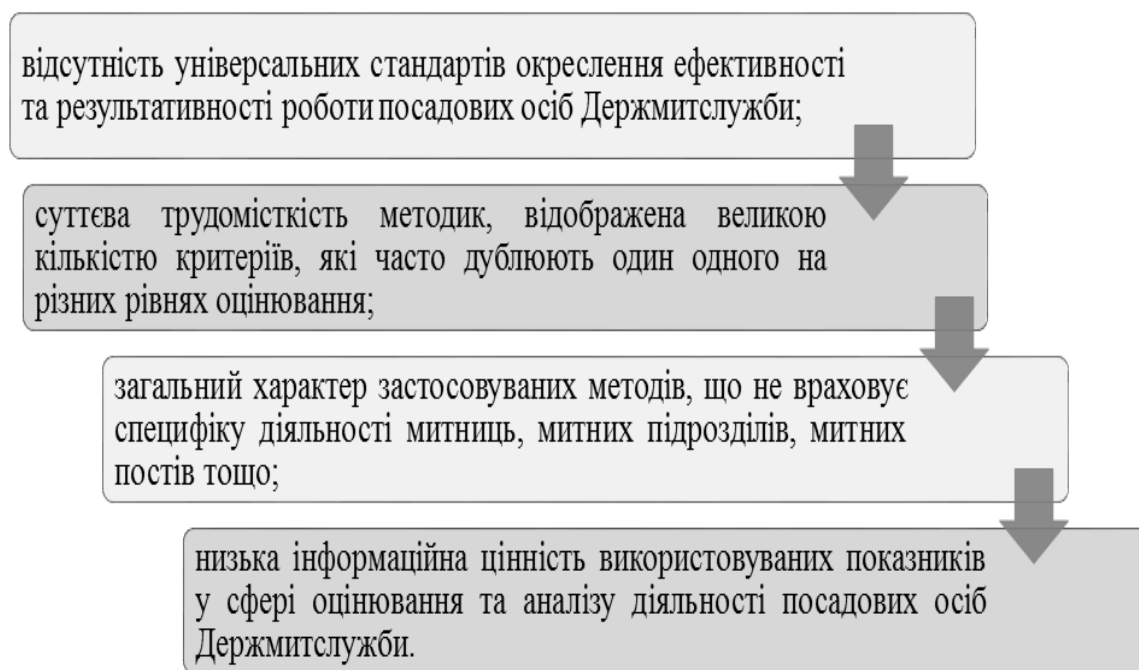

Рис. 1. Недоліки наявних методик та інструментів оцінки посадових осіб Держмитслужби

Існуюча система оцінки посадових осіб митних органів визначається двома основними характеристиками: кваліфікацією особи та ефективністю її діяльності. При цьому кожен із наведених критеріїв оцінюється на певному етапі становлення та розвитку державного службовця. Наприклад, під час прийняття на роботу до митних органів оцінюється рівень освіти та ступінь професійної підготовки претендента на виконання відповідних

обов'язків. Водночас важливо зазначити, що оцінка рівня професійної освіти посадової особи більшою мірою спрямована на підтвердження формальних ознак наявності знань та навиків, і меншою – орієнтована на визначення їх змісту.

З одного боку, моніторинг кваліфікації охоплює саме діяльність посадової особи Держмитслужби, тобто оцінює результат як основний показник. Це дає змогу здійснити, атестацію посадових осіб митних органів або обґрунтувати відбір у резерв тощо. З іншого боку, наявна методика оцінки дає змогу визначити можливі траєкторії розвитку кар'єри та професійних компетенцій посадових осіб митних органів. Однак отриманий результат відображає узагальнену картину та не враховує особисті характеристики посадової особи, оскільки атестація перевіряє відповідність усталеному переліку знань, умінь і навичок. Водночас більш доцільно приділити більше уваги імплементації показників для конкретної відділу, посади, особистості [1].

Існуючі на сьогодні підходи до оцінки орієнтовані на цілісне відображення якісних і кількісних характеристик рівня професіоналізму, але не враховують окреслені вище орієнтири. Таким чином, система оцінювання посадових осіб Державної митної служби України може стати більш ефективною та корисною, як для службовців, яких оцінюють, так і для відділу кадрів, на який покладено функцію всебічного розвитку персоналу, завдяки інтеграції наступних ключових положень: створення моделі кваліфікацій на основі актуальних професійних компетенцій; систематизації потенційних здібностей з метою коректного формулювання посадових обов'язків, регламентів, кодексів професійної етики; адаптації накопиченого досвіду в частині оцінювання знань, умінь навичок посадових осіб митних органів.

Список використаних джерел:

1. Шевченко О. О. & Ковальов В. Г. Оцінювання результатів роботи державних службовців митних органів на основі системи ключових показники ефективності. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 10. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-10-02-04>

2. Про затвердження Порядку проведення оцінювання результатів службової діяльності державних службовців : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2017 р. № 640. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/640-2017-%D0%BF#Text>

3. Державна митна служба України впроваджує нову HR-стратегію. Державна митна служба: веб-сайт. URL: <https://customs.gov.ua/en/news/novini-20/post/derzhavna-mitna-sluzhba-ukrayini-vprovadzhuie-novu-hr-strategiiu-622>

Яценко С.В.,
студент Університету митної справи та фінансів
Марценюк О.О.,
к.держ.упр.,
доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

На сьогодні цифровізація будь-якої сфери діяльності є критично важливим фактором існування в умовах гострої конкуренції. Щодо управління персоналом, роль цифровізації полягає у формуванні зручного цифрового середовища, завдяки якому забезпечуються прозорість, централізація, ефективність процесів постановки трудових завдань та оцінювання рівня їхнього виконання завдяки автоматизації та комп'ютеризації всіх внутрішніх процесів. Більш того, застосування цифрових технологій в управлінні та оцінюванні персоналу сприяє інтеграції підсистеми HR-менеджменту в загальну систему управління органу управління, тобто створюється єдина платформа збирання та консолідації інформації у єдиному центрі [4].

Під цифровізацією управління персоналом в публічному управлінні науковці розуміють перехід державних органів на цифрові платформи управління людськими ресурсами. Крім того цифровізація в управлінні персоналом розглядається не тільки як накопичення великої кількості даних, але як поява нових способів їхньої обробки. Таким чином, змінюються процеси і способи прийняття рішень на основі цих даних. Значно полегшується ведення особових справ співробітників, оформлення звітів за рахунок автоматизованих програм обробки даних, спрощується збір інформації і знижується ймовірність помилок [3].

Для реалізації специфічних професійних задач управління персоналом в публічному управлінні впроваджується інформаційна система Human Resources and Payroll Management Information System (далі – HRMIS) [2]. Дана система була затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2020 року №1343 “Про затвердження Положення про інформаційну систему управління людськими ресурсами в державних органах” [6], у якій визначено призначення та загальні засади функціонування та використання HRMIS.

HRMIS є автоматизованою системою збору, обробки, збереження та захисту інформації щодо державних службовців, інших працівників державних органів, яка формується та використовується для забезпечення функціонування централізованої бази даних державних службовців [6].

Інформаційна система передбачає функціонування модулів пов'язаних з нарахуванням заробітної плати, фінансовою аналітикою, процедурою проведення по конкурсу на заміщення вакантних посад та внутрішнього переведення, ведення особових справ. Також HRMIS дозволяє здійснювати ефективний рекрутинг кандидатів саме у полі державних службовців [5, 7].

Станом на 01 січня 2024 року HRMIS залучено 762 організації, налічується 39665 державних службовців та охоплено 100% заведених організацій [1]. HRMIS в Україні має офіційний веб-портал з інтерактивною мапою на якій вказана кількість організацій та працівників в розрізі регіону [5]. На веб-порталі також присутня інформація про всі залучені до системи державні органи з можливістю перегляду їхньої структури [8].

Підсумовуючи наголошуємо, що система HRMIS дозволяє зручно оперувати інформацією про державних службовців та державні органи, зменшуючи при цьому використання паперових носіїв інформації та скорочуючи витрати на канцелярію. Також ця система дозволяє швидко забезпечувати інформацією державних службовців та державні органи, що сприяє підвищенню результативності їхньої діяльності. Отже, автоматизація процесів дозволяє в одній програмі виконувати той обсяг роботи, який кадрові та фінансові служби Національного агентства України з питань державної служби виконували в різних програмах, що уможливорює акумулювання в єдиній базі всю інформацію про працівників та економити час і зусилля працівників.

Однак навіть за умов існування таких технологій, як HRMIS, залишаються проблемними питання щодо її застосування. Це обґрунтовано недостатньою підготовкою публічних службовців щодо впровадження інформаційної системи, а також її використання й обслуговування. Відсутність досконалої нормативно-правової бази, що регулює сферу впровадження інтегрованої системи управління людськими ресурсами в органах публічної влади також гальмує цей процес. Крім того, поза увагою не може залишатися навчання самих державних службовців кадрових служб та оволодіння ними потрібними знаннями та навичками щодо використання інтегрованої системи управління людськими ресурсами. Також упровадження та супроводження цієї системи потребує розробки технічних завдань для міжвідомчих робочих груп та забезпечення функціонального розвитку служб управління персоналом державних органів.

Список використаних джерел:

1. Державна служба в Україні: Національне агентство України з питань державної служби. URL: <https://public.nads.gov.ua> (дата звернення: 19.04.2024).

2. Інформаційна система управління людськими ресурсами та нарахування заробітної плати: веб-стаття. URL: <https://a5erp.solutions/hrmis/> (дата звернення: 19.04.2024).

3. Капішинова О., Сметаніна Л. Цифровізація управління персоналом в органах публічної влади. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 3 (84). С. 202–205.

4. Пархоменко-Куцевіл О. І. Міжнародний досвід впровадження цифровізації в систему публічної служби: досвід для України. *Публічне управління та митне адміністрування*. Спецвипуск. 2022. С. 93–98

5. Підсистема «Штат і персонал»: керівництво користувача. URL: https://docs.google.com/document/d/16ZvaP3PA3DRnjW42OpuD_L3PxJ09mf dW/edit (дата звернення: 19.04.2024).

6. Про HRMIS: Національне агентство України з питань державної служби. URL: <https://public.nads.gov.ua/about> (дата звернення: 19.04.2024).

7. Про затвердження Положення про інформаційну систему управління людськими ресурсами в державних органах : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2020 р. №1343. *Урядовий кур'єр*. 2020. 30 груд. № 253.

8. Структура органів державної влади: Національне агентство України з питань державної служби. URL: <https://public.nads.gov.ua/hierarchy> (дата звернення: 19.04.2024).

Секція 4. Міжнародні економічні відносин: цифровий формат

Basanets Yu.O., Student of University of Customs and Finance
Shcholokova H.V., Candidate of Political Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economic Relations
of University of Customs and Finance

ECONOMIC BENEFITS OF IRELAND'S MEMBERSHIP IN THE EU: EXPERIENCE FOR UKRAINE

Ireland joined the European Union on 1 January 1973 and entered the eurozone on 1 January 1999. When Ireland joined the single market, experts predicted a significant deterioration in key macroeconomic indicators. However, this country managed to get the most out of integration and became an example of an “economic miracle” in Europe over the past quarter century.

Ireland's membership in the European Union has had a positive impact on its transformation from an agriculture-dependent state into a state whose economy is largely based on high-tech industry and global exports [1].

In 1988 and 1989, Ireland experienced one of the highest rates of industrialisation growth among the developed countries of Europe and North America. Ireland received about £400 million from the EU budget for development and the opportunity to enter the EU market of 380 million, and Ireland took full advantage of this opportunity. In trade with third countries, Ireland was granted a four-year transition period to harmonise tariffs with the EU, and in trade in industrial goods with Community partners, tariffs were completely abolished. The development of constructive relations with the United States of America was facilitated by American investment in the Irish economy, almost exclusively in the high-tech sector [1].

From 1973 to 2018, Ireland received more than €40 billion from EU funds [1]. Currently, the country is a donor, and Ireland's average direct contribution to the EU budget in 2021 was €703 million [3]. The reforms and investments for Ireland, approved by the European Council on 8 September 2021, as amended on 14 July 2023, are helping the country to become more stable, resilient and better prepared for the challenges and opportunities offered by the green and digital transition. To this end, it has received €914 million in grants from the Recovery and Resilience Facility. These funds will be used to support investments until mid-2026 [4].

The country avoided recession during the COVID-19 pandemic and recorded GDP growth of 13.6% in 2021 and 12.0% in 2022. This success was achieved thanks to the active development of key industries, such as information and telecommunications services, as well as the medical and pharmaceutical industries. Multinational companies that have chosen Ireland as their headquarters have also contributed to its economy's growth. This became possible after the country joined the European Union, which opened up access to

a wider investment and trade market. Ireland has become an attractive location for international companies, which has further supported economic growth. The macroeconomic outlook remains positive, with real GDP growth projected at 5.0% in 2024 [2].

As the 2010 economic crisis showed, Ireland's economic growth is vulnerable to global economic shocks, but the fact that Ireland is an EU member state helped it recover, and now its economy is better protected from future financial shocks.

Access to the single market helps to create jobs, as thanks to the EU's international trade agreements, Irish exporters can sell their products more easily and cheaply in lucrative global markets such as Canada, Japan, South Korea and Singapore [1].

The UK's decision to leave the EU has implications for Ireland, but the EU is helping to mitigate this impact. The withdrawal agreement includes a protocol on Ireland and Northern Ireland to prevent a hard border on the island and protect the economy of the whole island. The EU has made the protocol a top priority since the beginning of the withdrawal agreement negotiations.

Ireland is the largest beneficiary (€5.37 billion) of the Brexit Adjustment Reserve, which was created to support the regions and sectors most affected by the UK's decision to leave the EU. In December 2021, the European Commission decided to allocate a total of €920.4 million from the Reserve to Ireland.

In February 2020, the European Commission approved a €200 million investment programme for the processing and marketing of agricultural products in Ireland to help the sector adapt to the UK's exit from the EU [1].

Taking into account the experience of Ireland, which joined the EU, it is possible to identify potential benefits for Ukraine regarding membership in the EU. EU membership could help transform Ukraine's economy, making it more focused on high technology and global exports. Greater access to EU financial resources and investments could help Ukraine strengthen economic stability and development in key sectors.

Thus, having considered all the benefits that Ireland has gained from joining the EU, it can be stated that Ukraine should follow the example of such a country that has managed to transform from an agrarian and industrial country into a developed country with technology and innovation.

Another important point is that Ireland supports Ukraine's accession to the EU and provides significant assistance to Ukrainians who have been forced to become refugees.

References:

1. Ireland. *An official website of the European Union*. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles/ireland_en
2. 2023 Country Report – Ireland. Commission Staff Working Document. *An official website of the European Union*. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-05/IE_SWD_2023_607_en.pdf
3. Buchholz K. Which Countries are EU Contributors and Beneficiaries? *Statista*. URL: <https://www.statista.com/chart/18794/net-contributors-to-eu-budget>

4. Ireland's recovery and resilience plan. European Commission. *An official website of the European Union*. URL: https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility/country-pages/irelands-recovery-and-resilience-plan_en

Bieliaiev A.O., Student of University of Customs and Finance
Shcholokova H.V., Candidate of Political Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economic Relations
of University of Customs and Finance

TASKS TO BE PERFORMED BY UKRAINE ON THE WAY TO FULL MEMBERSHIP IN THE EU

Due to its potential, Ukraine plays an important role in Europe. At the present stage, despite unprovoked Russian aggression, Ukraine continues to develop democratic principles, implement reforms and develop cooperation with states and international organisations. One of the strategic directions of Ukraine's foreign policy is the development of relations with the EU to gain full membership in this organisation [1].

The aspiration to become a member of the European Union has been a priority for Ukraine for many years. It was the main incentive for democratic changes and key reforms based on European values. The refusal of Yanukovich to sign the Association Agreement with the EU in 2013 triggered mass protests. The Russian aggression that followed only strengthened Ukraine's determination to remain democratic and continue its cooperation with the EU [2].

On 23 June 2022, Ukraine was granted EU candidate status. This historic decision was made by the European Council at the EU leaders' summit. For Ukraine, this is a big step into the future, which will allow it to significantly develop its potential in various fields [2; 3].

Countries that intend to join the EU must meet certain criteria and fulfil certain tasks. Integration into the European Union is a strategic goal for Ukraine, which determines its foreign policy and development. For this reason, Ukraine is working to implement a number of reforms and fulfil certain conditions that will ensure compliance with EU standards and values. Currently, Ukraine needs to continue the implementation of the following measures on its way to full EU membership.

1. Ukraine needs to continue to implement political reforms aimed at strengthening democracy and the rule of law. This includes increasing transparency and openness in the work of the authorities, reforming the judiciary and law enforcement agencies.

2. Ukraine needs to implement economic and financial reforms aimed at strengthening the economy, increasing competitiveness and raising living standards. This includes stimulating investment activity, developing small and medium-sized businesses, and modernising infrastructure.

3. Ukraine needs to continue reforming its social protection system, improve its healthcare and education systems, and ensure access to quality social services for all citizens.

4. Ukraine should actively work to strengthen foreign policy relations with the European Union and cooperate with them in various initiatives and programmes.

5. It is important for Ukraine to continue to adapt its legislation and regulatory standards to the requirements of the European Union to ensure compliance with European norms and standards in all areas of activity.

6. Ukraine should continue to strengthen its democratic institutions, including the parliament, political parties, and civil society organisations, to ensure efficiency and transparency in governance.

7. Ukraine needs to establish communication and conduct information campaigns on the benefits of European integration for citizens, which will help to promote understanding of the process of joining the European Union.

8. It is important for Ukraine to continue cooperation with the EU countries in the field of security and defence, and actively engage in joint projects and initiatives in this area [2; 3; 4].

Thus, Ukraine faces significant tasks on its path to full membership in the EU. These tasks cover a wide range of areas, from political and economic reforms to social aspects.

First and foremost, Ukraine's successful integration into the EU requires further strengthening of democracy and the rule of law. It is also important to ensure stable economic growth and strengthen the social sphere.

To achieve these goals, Ukraine needs to continue systematic and consistent reforms in all areas of its activities, as well as actively cooperate with its EU partners and other international organisations. This will require a lot of efforts from the country, but success in integrating into the European Union will open up new opportunities for Ukraine's development, stability and prosperity.

References:

1. Що значить Україна для ЄС? *Представництво України при Європейському Союзі*. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/news/204-shho-znachity-ukrajina-dlya-jes>

2. Рекомендації Європейської Комісії щодо статусу України на членство в ЄС. *Офіційний сайт Європейського Союзу*. URL: <http://surl.li/hfwyn>

3. Безп'ятчук Ж. ЄС оцінив, як Україна виконує вимоги на шляху до членства. Які результати? *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c045xlyk4mzo>

4. Силіна Т. Чому українці хочуть до ЄС і що їх найбільше лякає? *Дзеркало тижня*. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/chomu-ukrajintsi-khochut-do-jes-i-shcho-jikh-najbilshe-ljakaje.html>

Blyzniuk S.O., Student of University of Customs and Finance
Korneyev M.V., Doctor of Economics, Professor, Dean of the Faculty
of Innovative Technologies of University of Customs and Finance

ADVANTAGES OF CANDIDATE COUNTRY STATUS FOR ACCESSION TO THE EU (ON THE EXAMPLE OF UKRAINE)

The granting of EU candidate status is an important step towards EU membership, but it doesn't necessarily mean that accession will take place soon. This status allows Ukraine to gain a number of benefits.

Candidate status means legal confirmation of the beginning of Ukraine's accession to the EU. Ukraine also received additional opportunities to implement reforms and increase its investment attractiveness [2; 4; 5].

The Prime Minister of Ukraine Denys Shmyhal identified 6 advantages of Ukraine's acquisition of the EU candidate status. These include [3]:

- a legal entrenchment of Ukraine's European future; this means that Ukraine has the potential to join the EU in the future;

- preparation for accession requires the completion of a comprehensive transformation in all areas; the European Commission will continue to support Ukraine in this process by providing the necessary advice and other assistance to improve its legal and economic systems; in the status of an EU candidate, priority will be given to reforms that will bring Ukraine closer to the EU;

- Ukraine becomes a full participant in EU programmes and initiatives open to both EU members and candidate countries; as a candidate country, Ukraine will have a greater influence on EU policy-making;

- after receiving candidate status, Ukraine will move towards membership and become more attractive to investors; investors will operate in a predictable market and their business will be protected;

- Ukraine is eligible to receive financial assistance under the IPA (the EU's Instrument for Pre-Accession Assistance), which is the main fund for financing such programmes for countries preparing to join the EU; such assistance is provided in the form of grants, investments and technical assistance;

- by allocating funds for Ukraine's reconstruction through a special solidarity trust fund, the EU will not see these investments as post-war reconstruction in a third country, but as investments in the welfare of a potential future EU member.

It should be clarified that the IPA is a special EU fund aimed at building EU-style institutions in candidate countries, developing transport infrastructure, protecting the environment, strengthening regional cooperation, stimulating economic development mechanisms, etc. In general, these funds are aimed at creating better opportunities for citizens and enabling them to benefit from generally accepted EU standards and norms [1].

Thus, the status of an EU candidate country offers Ukraine a number of advantages. First, gaining this status initiates a formal procedure for Ukraine's accession to the EU and comprehensive reforms in various areas. Secondly, Ukraine gains access to EU financial instruments aimed at supporting and developing candidate countries, primarily the EU's Instrument for Pre-Accession Assistance. Thirdly, Ukraine is becoming more attractive for investment thanks to loans and grants provided by EU member states.

Undoubtedly, Ukraine's case is unique, as it applied for membership in the EU during the unprovoked armed Russian aggression and needs significant financial resources for post-war reconstruction.

References:

1. Богдан Т. Статус кандидата на вступ до ЄС: економічні та фінансові переваги. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/28/688638>
2. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes>
3. Емінова В. Статус кандидата у члени ЄС: що це дає. URL: <https://glavcom.ua/publications/status-kandidata-u-chleni-jes-shcho-ce-daje-i-chi-ne-vidmovlyat-ukrajini-854755.html>
4. Які переваги статус кандидата в ЄС дає Україні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3513881-aki-perevagi-status-kandidata-v-es-dae-ukraini.html>
5. Фахурдінова М. Фінансування та поштовх до реформ: що дасть Україні статус кандидата на членство в ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/05/11/7139235>

Bohorodytska H.Ye., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations of University of Customs and Finance

Strilkov Ya.V., Student of University of Customs and Finance

THE IMPACT OF GLOBALISATION ON INTERNATIONAL TRADE AND INVESTMENT

The current stage of development is characterised by the recognition of the interdependence and interconnectedness of countries, institutions, and citizens. This stage is known as globalisation. The world is evolving, and trade and business are undergoing significant changes. Goods and services from any country are now easily accessible from anywhere in the world.

Globalisation can be defined as a process in which social, economic and political factors bring economies closer together, produce positive results and are actively developing with the spread of information technology. Globalisation has removed barriers to doing business and allowed not only large companies with significant capacity and financial resources but also all companies to do business outside their home countries [2].

Thus, globalisation has significantly changed the business environment, but these changes have affected not only production methods but also distribution and communication technologies. The use of new technologies by market leaders has increased their profits. The process of globalisation, combined with changes in the business environment, requires constant updating of existing theoretical concepts of business management. The main elements of globalisation are trade agreements, cross-border capital flows, migration processes, technology diffusion and knowledge transfer. Trade agreements accelerate trade with other countries and international companies, allowing the free movement of goods, information and capital.

In the context of global uncertainty, cross-border capital flows are volatile and vary in direction, structure and regional characteristics. Changes in foreign capital inflows and outflows have contradictory effects on economic, financial and banking systems. In terms of migration, globalisation involves the movement and migration of potential workers due to changes in the cost of production in the labour market. This is important for firms that disseminate technology and operate internationally. This is because new processes and alternatives in production contribute to the rapid diffusion of technology [1; 2; 3].

Globalisation leads to increased competition between firms in the market. Firms compete based on price and cost of products and services, quality of products and services, use of technology in production, target markets, and other issues. Producing products and services at the lowest cost, price and quality is a prerequisite for success in global markets. An important aspect of globalisation is the growing use of technology in developing and least-developed countries. The impact of globalisation on international trade is to reduce barriers to trade and investment, accelerate the flow of goods and services in international trade, and increase foreign direct investment.

A more integrated and interconnected economic system has many positive effects. In addition, access to global markets creates a good image and reputation among consumers and increases the credibility of a company. Having a unique brand name in global markets leads to positive effects and cost savings, as the same product concepts and strategies are used to target the same consumer groups in all markets.

Globalisation benefits not only companies but also consumers and countries. Consumers have more opportunities to compare high quality, low prices and similar products on the global market and make purchasing decisions. It also strengthens market democracy. Finally, globalisation raises living standards. Globalisation increases opportunities in all countries through the growth of industry and resource extraction. Industrial growth creates many job opportunities and economic benefits as more people migrate abroad [1; 3].

References:

1. Білоцерківець В.В., Завгородня О.О., Золотарьова О.В. та ін. Сучасна міжнародна економіка : підручник / за ред. В.М. Тарасевича. Дніпро : ПБП «Економіка», 2019. 386 с.

2. Бондар В. Глобальна конкуренція як вирішальний фактор активізації інноваційної діяльності підприємства. *Економіка сьогодні: планування, управління та аналіз* / ГО «Львівська економічна фундація». Львів: ЛЕФ, 2021. С. 34–37.

3. Глобалізаційні процеси у світовій економіці: виклики та можливості для України: колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. О.О. Борзенко; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2022. 264 с.

Kaistro K.O., Student of University of Customs and Finance
Serdukov K.H., Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of International Economic Relations
of University of Customs and Finance

ECONOMIC ADVANTAGES OF GERMANY'S EU MEMBERSHIP

Germany's cooperation with the EU has a long history. It began in the process of establishing the European Coal and Steel Community in 1951. Germany, together with such countries as France, Italy, Belgium, the Netherlands and Luxembourg, became one of the founding countries of this Community, which was the first step in the integration processes in Europe. Subsequently, in 1957, these countries signed the Treaty of Rome creating the European Economic Community. It was later transformed into the EU. After unification in 1990, Germany became the largest member of the European Union [3; 4].

Germany's membership in the EU has created significant economic benefits for both sides. Germany became one of the largest exporters in the world, its economy developed rapidly. This had a positive effect on the stability and development of the EU, contributing to the development of economic integration first of all.

Access to the European internal market has a huge impact on the German economy. This had a positive effect on the growth of exports because EU membership allows German companies to trade freely with other member countries without customs restrictions. This contributed to a significant increase in German exports, which is one of the most important sources of the country's economic growth because access to the EU internal market opened up new sales markets for German companies for their goods and services. This helps to expand their customer base and increase their sales.

The reduction of trade barriers also contributed to Germany's economic development. Competition in the EU's internal market encourages German companies to innovate and improve product quality to remain competitive.

Overall, access to the EU internal market has a significant positive impact on the German economy, contributing to its growth, competitiveness and innovation [1; 2; 3].

Being a member of the EU promotes the attraction of foreign investments in various areas of the German economy. Germany benefits from foreign investment because its membership in the EU creates favourable conditions for investors – access to a large market, stability of the legal system and protection of property rights.

Investments from the EU play a key role in the development of the German economy. Investments from the EU are aimed at the development of infrastructure, such as transport networks, energy, telecommunications and other industries. This contributes to increasing the competitiveness of the German economy and ensures the efficient functioning of enterprises. EU investment in research helps support innovation and technological progress in the German economy. This is important for maintaining competitiveness and creating new growth opportunities.

Germany, as an EU member state, receives additional opportunities for the development of small and medium-sized businesses: the EU provides financial support and implements programs for the development of these businesses in Germany. This contributes to the creation of new jobs and stimulates innovation in the economy [1; 2; 3].

Being part of the European Union helps Germany implement initiatives aimed at building a safe environment. The EU actively invests in environmental projects in Germany aimed at reducing greenhouse gas emissions, protecting water resources and preserving biodiversity. This contributes to sustainable development and ensures the environmental security of the country [2; 3].

To sum up, the next is worth noting. Germany's membership in the European Union has a significant positive impact on the country's economy and society. Having free access to the internal market of the EU, Germany gets opportunities for the development of trade, investment and cooperation in various areas. This contributes to the creation of new jobs, raising wages and improving the quality of life for citizens. In addition, EU membership provides Germany with opportunities to participate in joint programs and initiatives aimed at supporting social and economic development. Overall, the status of a full-fledged member state of the EU creates opportunities for Germany for stable and sustainable development.

References:

1. CEP study: Germany gains most from euro. *DW*. URL: <https://www.dw.com/en/cep-study-germany-gains-most-from-euro-introduction/a-47675856>

2. EU brings great prosperity to its members. *The Kiel Institute for the World Economy*. URL: <https://www.ifw-kiel.de/publications/news/eu-brings-great-prosperity-to-its-members>

3. Germany. *An official website of the European Union*. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/germany_en

4. Key dates in the history of European integration. *An official website of the European Union*. URL: https://europa.eu/abc/12lessons/key_dates_en.htm

Khanin I., Doctor of Economics, Professor of the Department of Enterprise Economics and International Business at National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, Ukraine
Polyakov M., Doctor of Economics, Associate Professor, Managing Partner at Noosphere Ventures, Palo Alto, USA
Bilozubenko V., Doctor of Economics, Professor, Acting Head of the Department of International Economic Relations at the University of Customs and Finance, Dnipro, Ukraine

FORMATION OF A GLOBAL INFORMATION SPACE BASED ON THE INTERNET

At the turn of the 20th and 21st centuries, a new stage of globalization began, marked by the emergence of a Global Information Space (GIS). This process is driven by global informatization, intensification and broadening of information exchange, and unrestricted flow of information between countries. Despite the world's asymmetry, this fosters conditions for economic development on a global scale. The evolution of the global economy saw a wave of structural and functional changes in the global economic system with the emergence of the Internet, embodying the concept of planetary interconnectedness through information.

The Global Information Space (GIS) is primarily organized through the appropriate infrastructure and specific communication means (information exchange). The GIS infrastructure includes computer equipment, networks (networking hardware), data storage centers, protocols, and information transmission standards. The GIS is seen as a communication environment facilitating the dissemination of knowledge, information, and data, as well as the formation and maintenance of social contacts and networks. The GIS has become an integral part of the contemporary world order, encompassing all types of international economic relations.

The Internet, as part of the modern information revolution, signified a wave of global informatization. Initially presented as a tool to maximize communication freedom, it aimed to exclude control and management, enabling unrestricted access to geographically distant information resources. It sought to overcome not just physical but also institutional and cultural barriers. The process of the Internet's spread became a mechanism for the development of globalization, encompassing nearly all aspects of human life and bringing a sense of global presence into them. Overcoming spatial fragmentation and localization in informational, institutional, and cultural terms forms the foundation for the formation of a global society, based on principles of freedom and openness.

The Internet has influenced all other manifestations of globalization as a multidimensional process, encompassing economic, political, social, technological, scientific, and migratory aspects. Serving as the foundation for the convergence and integration of diverse national systems, it has harmonized institutions and various processes. Nearly omnipresent, the Internet has reached

every level of socio-economic relations within countries. It has expanded human capabilities in information exchange and knowledge acquisition, enabling communication with any spatial centers and elements of higher-level institutional hierarchy. Today, the Internet is not only connecting people but also things. This leads to an intensification of financial, material, and information flows, resulting in the complexity of the world economy's structure and fostering free interactions among all participants in international relations.

The emergence of the Internet has brought about profound changes in the economy and economic relations. Firstly, the Internet has become a new foundation for integrating national markets, facilitating the intensification of international processes, flows, and economic convergence. This has led to the alignment of prices for goods and factors of production. National economies within the Global Information Space (GIS) are more closely interconnected into a single global economic organism.

Secondly, the Internet minimizes information costs and contributes to the reduction of transaction costs (although it may increase control costs). This has increased the use of the Internet in both business and everyday life. The Internet has become the basis for changing the mechanisms of modern market operations, where information asymmetry decreases and communicativeness strengthens. Interactions become continuous, spontaneous, easily restored, with feedback, openness, transparency, and hyper-connectivity. In this environment, new market organization methods, commercialization approaches, and business models emerge, taking on a global nature.

The Internet has led to the emergence of new channels of interaction with suppliers and consumers. Forms of customer service have changed, such as delivery, technical support, and training, as well as consumption patterns, such as constant switching. The Internet has become part of everyday life comfort, increased the convenience of accessing services, and created opportunities for saving on communications, purchases, education, administration, management, and more.

With the advent of the Internet, the market has evolved towards a more perfect type, particularly for mass consumption goods. This evolution includes: access to comprehensive information (a market of complete information), reduced transactional and time costs, improved evaluation of goods and intermediaries, and expanded opportunities for both buyers and sellers (though monopolies in technology and information services still exist). Consumers now have the ability to gather extensive product information and evaluate it on a global scale, while producers can better assess consumer needs.

Thirdly, the Internet's communication environment has given rise to what is known as the network economy, founded on corresponding organizational forms. The expansion of market participants and the reduction of spatial constraints have contributed to the partial demonopolization of the economy. The Internet has enabled international production systems, value creation chains, and global innovation networks. In the modern economy, the Internet has taken on an infrastructural role, fostering the development of new processes and

phenomena while supporting specific types of activities and intensifying their functions. The Internet's characteristics as infrastructure include its “non-physical” nature, socialization, and provision of free or inexpensive access.

Fourthly, the Internet meets society's information needs and creates conditions for the more efficient provision of a wide range of services. Information availability on the Internet is widespread, and its commercialization is based on principles of increasing returns. In this regard, the Internet becomes the foundation for providing global public goods, such as education and training, which are of particular significance for the economy.

Fifthly, the migration of many industries to the Internet and the scale of changes have led to the emergence of what is known as the Internet economy. This new economic model is inherently built on integration into globalization processes and closely correlates with the concepts of the network economy and society. Additionally, the Internet creates opportunities for collecting data on human behavior, various processes, interactions with resources and organizations, the use of things, and more. Data processing enables the generation of new knowledge.

References:

1. Polyakov M.V. *Knowledge economy: essence, determinants, global landscape: monograph*. Dnipro: New ideology, 2018. 688 p.

2. Polyakov M.V. Specific features of formation of the global information space of the knowledge economy and methodological aspects of its study. *Economic space*. 2017. № 123. P. 13–26.

3. Polyakov M.V., Bilozubenko V.S. The role of information and communication technologies in the knowledge economy. *Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade*. 2016. № 3 (75). P. 152–157.

Kolesnykova V.Ye., Student of Alfred Nobel University
Shcholokova H.V., Candidate of Political Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Marketing
of Alfred Nobel University

THE UNIQUENESS OF THE EU: MORE THAN AN INTERNATIONAL ORGANIZATION, LESS THAN A STATE

The European Union is a unique political entity that is constantly developing. This political phenomenon arose in the specific historical and socio-economic context of the 20th century. Since then, scholars have been trying to understand the political nature of the EU. Since it has features of both an international organization and the political system of a federal state, it is quite difficult to identify the EU as a political object or a political system.

On the one hand, it is possible to emphasize that the European Union is closer to an international organization because it corresponds to the main features of such organizations. It was created based on a treaty between nation-states and has its own goals, finances, working languages and separate legal personality.

Among the main arguments in favour of the fact that the EU is an international organization, the following can be distinguished:

- the EU was created based on a treaty between nation-states, EU treaties have an international status and are binding on member states;
- the European Union has goals that are defined in its founding treaties and include economic integration, political cooperation and the creation of a common space of freedom, security and justice;
- the EU budget consists of contributions from member states and is used to finance the activity of the organization and other urgent needs;
- the European Union officially uses 24 languages, which reflects its European character;
- the diverse cultural environment within the EU, full of different languages and cultural beliefs, is another argument in favour of the fact that the EU is an international organization [1].

However, one of the features of the European Union that distinguishes it from most international organizations is its judicial system. The EU has a judicial system that is separate from the legislative branch of government, like in modern states. It has some of the core doctrines of the federal legal system. Thus, the binding nature of most provisions and decisions adopted by the EU, which is ensured by the judicial system, makes it possible to talk about the presence of features of federalism in the political system of the EU [2].

In addition, the European Union has some other features of federalism:

- supranational institutions that operate independently of member states; in particular, the European Commission has the right of legislative initiative, and the European Parliament is elected by direct vote of citizens;
- rule of law (EU law prevails over national law of member states);
- a common currency that is the national currency of the vast majority of member states;
- the right to receive and send diplomatic missions from third countries, which allows representing own interests in the international arena;
- the EU can also participate in international organizations as a full member or observer, which allows the EU to cooperate with other countries and international organizations in solving common problems.

However, the European Union differs significantly from a federal state in some aspects. EU member states retain full sovereignty.

In addition, the judicial system of the European Union has some features that distinguish it from the judicial systems of modern states. First, the EU does not have a bill of rights, which means that judges have more freedom to interpret

laws. Secondly, the EU judicial system does not have the authority to control the boundaries of competence between the member states and the central government of the EU. This means that the European Court can act only on those issues that it can solve better than national courts [3]. These features of the EU judicial system make it unique. They show that the European Union is a supranational organization, not just an international one, and also demonstrate that the EU has a certain autonomy from its member states.

Consequently, the incompatibility with the definitions of international organizations and federations has led to debates characterizing the European Union as a unique system with an ever-changing nature: *sui generis*. Many scholars share this opinion since the EU does not fully meet any definition of any entity due to its characteristic features and functions (rule of law, supranational components, etc.).

The characteristic features of the EU:

- the prevalence of parallel or cross-competencies,
- the coexistence of elements of centralization and decentralization in the same spheres,
- the dependence of successful policy results in the ability of different levels of government to interact effectively [1;2;3].

Based on the above arguments, it can be assumed that all attempts to label these simultaneously vertical and horizontal governance mechanisms will ultimately fail.

Thus, the EU is more than an international organization and less than a state. The supranational components of the European Union distinguish it from any international organization and the complex division of competencies from the nation-state. The EU is the largest and most long-term regional international project in human history, which can even serve as a “pilot project” for any other regional integration project anywhere. Based on the above, to define this unique political system *sui generis*, it is worth not being tied to existing definitions, but allowing it to exist beyond traditional definitions.

References:

1. Papyan A. The European Union is ‘more than an International Organisation and less than a Federation’: do you agree? URL: https://www.academia.edu/37521378/The_European_Union_is_more_than_an_International_Organisation_and_less_than_a_Federation_do_you_agree
2. Blackley O. The Unique Character of the European Union. URL: <https://www.e-ir.info/2011/06/22/the-unique-character-of-the-european-union>
3. Яворська І. М. Правовий статус та функції суду Європейського Союзу. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/08/apvchzu_2012_29_12.pdf

Konovets Ye.D., Student of University of Customs and Finance
Korneyev M.V., Doctor of Economics, Professor, Dean of the Faculty
of Innovative Technologies of University of Customs and Finance

CANDIDATE COUNTRIES FOR EU MEMBERSHIP: GENERAL OVERVIEW

On June 23, 2022, Ukraine acquired the status of a candidate country for EU membership. So, we can say that our state is actively putting into action the European integration aspirations and implementing a lot of reforms designed to speed up the process of obtaining EU membership.

Countries such as Albania, Bosnia and Herzegovina, Georgia, Moldova, Montenegro, North Macedonia, Serbia, Turkey have a similar status. It is appropriate to analyse in more detail the initiatives and reforms implemented by these states in the process of European integration [2–10].

Compared to other countries, Turkey has been a candidate country for the longest time. Turkey applied for membership in the EEC (European Economic Community) in 1987, but the negotiations were delayed for a very long time due to a large number of controversial issues, including the observance of democratic principles, human rights, and the Cyprus issue. Turkey was granted candidate status only in 1999. In 2005, accession negotiations between Turkey and the EU began, but they are far from being completed. Currently, Turkey remains just a candidate country due to a large number of unresolved issues [1; 9].

Serbia also has the status of an EU candidate country. In 2003, during the European Council summit in Thessaloniki, Serbia was granted the status of a potential EU candidate country. In 2009, it officially applied and was granted candidate status in March 2012. After that, the state began to work on reforms to harmonise with EU requirements. Serbia has made positive progress in a number of areas. However, there are still problems that stand in the way of Serbia's accession to the EU. So, Serbia can become a full EU member, but it needs to fulfil determined conditions [1; 8].

Moldova is also currently a candidate country for EU membership. On 3 March 2022, Moldova applied for EU membership and was granted candidate status on 23 June of the same year. Since 2023, the country has been actively assisted by the EU to support it on the difficult path to accession. In 2023, the EU concluded that Moldova had indeed made some positive breakthroughs and was on track to achieve its goal. It has made consistent reforms in the areas of the rule of law and justice. However, the EU made the recommendations. Currently, this country is not only working on solving the problems that need to be solved for accession but also has active economic and political relations with the countries of the European Union [5].

Georgia also received the status of a candidate country for EU membership. The application was submitted in March 2022 and after a thorough review by the EU, Georgia received the status of a candidate country in December 2023.

However, with a certain condition: the country must continue to implement reforms. Every year, the EU provides conclusions on the progress of all candidates for EU membership. Regarding Georgia, it made the following conclusions: the state has made progress in reforms of public administration, public procurement and economy, functioning of democratic institutions, as well as reforms related to justice and the rule of law [4].

Albania expressed its desire to join the EU in 2009, but the country faced certain difficulties and challenges. In 2010, the European Commission concluded that Albania should carry out many reforms, and therefore it is too early to start negotiations with it. Albania eventually gained EU candidate status in 2014 after a series of reforms. Many obstacles also appeared on the European path of this state. It was determined in the European Commission's 2021 report that Albania had made some progress in many areas, but it is not enough to obtain full EU membership. Only after fulfilling determined conditions and criteria, Albania can apply for full membership in the EU [1; 2].

As for Bosnia and Herzegovina, the following is worth noting. This country applied for EU membership in 2016. In 2022, it was granted candidate status. Soon after, in 2004, North Macedonia applied for membership in the EU. In 2005, the country was granted candidate status [3; 7].

Therefore, all countries are under the same conditions. In no case will the EU make an exception and accept a state that does not meet the accession criteria. All candidates can obtain full membership in the future if they work hard and take into account the recommendations of the European Commission. All countries have certain difficulties, only the areas in which they need to implement reforms can differ, the readiness for which largely determines the success of each country's advancement to the European Union.

References:

1. Досвід країн-кандидатів на членство в ЄС та України щодо інституційної спроможності та реалізації державної політики європейської інтеграції. URL: <https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/DIYALNIST/Mignarodna%20dijalnist/2-dosvid-krain-kandydativ-na-chlenstvo-v-eu-2.pdf>
2. Albania. *European Council. Council of the European Union*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/albania>
3. Bosnia and Herzegovina. *European Council. Council of the European Union*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/bosnia-herzegovina>
4. Georgia. *European Council. Council of the European Union*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/georgia>
5. Moldova. *European Council. Council of the European Union*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/moldova>
6. Montenegro. *European Council. Council of the European Union*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/montenegro>
7. North Macedonia. *European Council. Council of the European Union*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/republic-north-macedonia>

8. Serbia. *European Council. Council of the European Union*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/serbia>

9. Türkiye. *European Council. Council of the European Union*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/turkey>

10. Ukraine. *European Council. Council of the European Union*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/ukraine>

Kovalenko K.V., Student of University of Customs and Finance
Hrachevska T.O., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economic Relations
of University of Customs and Finance

UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION: WHAT TO EXPECT FROM ACCESSION NEGOTIATIONS?

After years of Ukraine's movement towards European integration and achieving candidate status in June 2022, our country has gained a new historic achievement. On December 14, 2023, the European Council decided to start accession negotiations with Ukraine [1; 2; 5].

The procedure for joining the European Union is characterized by complexity. After the decision to start negotiations on accession, there are several important steps: a framework for negotiations will be established that will determine clear boundaries for negotiations, the European Commission must also conduct a comprehensive analysis of the compliance of Ukrainian legislation with EU law [3; 5].

The negotiation process between Ukraine and the EU is a combination of two main elements:

- EU representatives assess the candidate's progress in carrying out integration reforms; legislation and institutions are analyzed to understand how they meet EU standards;
- the two parties interpret, discuss and plan further implementation of the necessary reforms [1; 3; 5].

During the negotiation process, sections of EU legislation are usually considered as the subject of negotiations. According to the report of the European Commission, Ukraine has made significant progress in several sections compared to the previous stage. Among them are the adoption of laws on environmental protection, digital transformation, intellectual property rights, free movement of capital and others.

Ukraine has also fulfilled more than 90% of additional recommendations announced by the European Commission, reports Ursula von der Leyen, President of the European Commission. According to experts on European integration, in some categories Ukraine even exceeded the recommendations [1; 5].

Even in these extremely difficult circumstances – in the conditions of the war started by Russia, Ukraine continues to implement its European integration aspirations.

Daily work on reforms is carried out in numerous Ukrainian institutions, including the Parliament.

An active dialogue with the EU is maintained to improve these efforts, the progress was noted and highly appreciated in reports of the European Commission, which analyzed Ukraine's movement towards EU standards.

A full-fledged European future enjoys broad support among Ukrainians. This is one of the main reasons why the country does not give up on reforms even in times of war. From the Orange Revolution of 2004, the Revolution of Dignity in 2014 and to today's war, Ukrainians sacrificed a lot in the name of freedom, democracy and basic human rights.

EU membership is not exclusively a political or economic decision for Ukraine, but it is a goal that underlies modern Ukrainian values. These values are now protected by the Ukrainian military [4].

References:

1. Європейська інтеграція. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua>
2. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes>
3. EU enlargement. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-enlargement_en
4. Russia's war in Ukraine. URL: <https://war.ukraine.ua>
5. Ukraine. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/ukraine>

Kovalova Ye., Student of University of Customs and Finance
Shcholokova H.V., Candidate of Political Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economic Relations
of University of Customs and Finance

UKRAINE AS A CANDIDATE COUNTRY FOR ACCESSION TO THE EU

On June 23, 2022, a historic event took place – the European Council adopted a decision to grant Ukraine the status of a candidate for accession to the European Union. This decision was a powerful signal to both the Ukrainian people and the world, indicating support and solidarity with Ukraine in its persistent struggle for independence and territorial integrity [1; 2].

According to many experts, membership in the European Union can contribute to the stability, development and prosperity of our country. However, to achieve success in this direction, it is necessary to carefully analyse and use the advantages provided by the status of a candidate country for accession to the EU.

The fact of granting Ukraine the status of a candidate for the European Union significantly increases the EU's responsibility for political, economic,

social and humanitarian dimensions in Ukraine, as well as for the country's achievement of significant progress in these areas. The advantages of the status of a candidate country for accession to the European Union for Ukraine act as a powerful catalyst for changes in various areas.

First, this status opens up new opportunities for political, economic and cultural relations between Ukraine and EU member states. It contributes to strengthening democratic institutions, raising living standards and harmonizing legislation with European norms.

Granting the status of a candidate country for membership in the EU affects the positioning of Ukraine in the international arena, where it receives more attention and support as a partner that can actively cooperate with EU countries in solving global problems, such as climate change, migration and the fight against terrorism.

The EU candidate status allows Ukraine to attract more investments, technologies and innovations from the countries of the European Union. This stimulates the development of infrastructure, increases the competitiveness of Ukrainian enterprises on the international market and contributes to the modernization of economic sectors.

In this status, Ukraine gets access to financial support from the European Union intended for countries preparing to join the EU. This support will be provided in the form of grants, investments and technical assistance [1; 2].

The European Commission presented its plans for future activities for the reconstruction of Ukraine after the war, revealing 4 main directions.

The first direction is the reconstruction of the country, including infrastructure, health care, education, and housing, as well as strengthening energy and digital sustainability under modern European standards. The second direction consists of the further modernization of state institutions to ensure effective governance and compliance with the rule of law, as well as in the provision of administrative support and technical assistance at the level of regions and local self-government. The third direction involves the implementation of regulatory and structural reforms with the aim of deeper integration of Ukraine with the European Union. The fourth direction is aimed at supporting the recovery of the Ukrainian economy and society by increasing their economic competitiveness, developing foreign trade, stimulating the private sector, as well as implementing green and digital transformation [3; 4].

The prospect of joining the EU provides citizens with new opportunities in education and job search. This opens up a wide range of opportunities for Ukrainians in the European Union, including the opportunity to study at prestigious universities, gain work experience in leading companies and the possibility of free movement without visa restrictions.

Ukraine's accession to the European Union will contribute to the development and modernization of not only the national economy but also society as a whole. This can stimulate social reforms, improve the quality of life of citizens and contribute to the development of civil society [1; 2].

It is also worth considering the cultural and historical heritage of Ukraine, which is an important component of the European cultural heritage. Shared values and historical ties with EU member states contribute to support and a positive attitude towards the idea of Ukraine joining the European Union as a serious step in strengthening international cooperation and stability.

It is also worth noting the importance of the reforms that Ukraine is carrying out on the way to European integration. Implementation of reforms contributes to the rapprochement of Ukraine with European standards and values. These efforts testify to the great potential and commitment of Ukraine on the way to European integration, which can be an important argument when considering the issue of membership.

In general, the status of a candidate country for joining the EU opens the way for Ukraine to a more stable, prosperous and secure future based on the values of democracy, human rights and economic development.

References:

1. Богдан Т. Статус кандидата на вступ до ЄС: економічні та фінансові переваги. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/28/688638/#:~:text=>

2. Баконіна О. Що дасть Україні статус кандидата у члени ЄС? URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211990_shcho-dast-ukran-status-kandidata-u-chleni-s

3. Єврокомісія запропонувала створити новий механізм для відновлення України. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/05/18/85640702>

4. Recovery and reconstruction of Ukraine. *An official website of the European Union*. URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/recovery-and-reconstruction-ukraine_en

Kurylo Ya., Student of University of Customs and Finance

Korneyev M.V., Doctor of Economics, Professor, Dean of the Faculty of Innovative Technologies of University of Customs and Finance

APPROACHES OF THE EUROPEAN UNION TO SOLVING THE GLOBAL FOOD PROBLEM

The issue of ensuring food security at the current stage is a serious challenge that requires immediate and systematic measures. There are a lot of factors causing millions of people to suffer from hunger and food insecurity: russia's war against Ukraine, low incomes, uneven access to resources, climate change, etc.

In such difficult conditions, some global players are ready to take responsibility and are actively working to find solutions to the issue of guaranteeing food security. One such player is the EU, which has introduced many initiatives aimed at ensuring food security in the international arena.

Joining efforts with member countries and partners, including Ukraine, the EU develops and implements comprehensive strategies aimed at ensuring global food security, increasing agricultural productivity, improving access to resources for farms, stimulating innovation in the field of food security, etc. [1].

The EU pays attention to ensuring the stability of world food markets. This is achieved, among other things, by implementing policies to stimulate agriculture, which help increase production and reduce fluctuations in food prices. According to the conclusions of the UN, the policy of supporting agriculture can help reduce the level of hunger in the world by 12–17% [3]. This shows the effectiveness of the EU's measures to ensure sustainable access to food for the population. This stimulates the development of the agricultural sector and provides stable conditions for farmers, which, in turn, contributes to increasing the availability of food products for consumers. These initiatives reflect a strategic approach to overcoming the food crisis through the use of modern scientific achievements. Supporting innovation in agriculture and the food industry is a key component of the European Union's strategy to address the global food problem [1].

One of the key initiatives in this direction is the EU program "Horizon Europe" [2], which aims to support research and innovation in all areas, including agriculture and the food industry. This program provides financial support for scientific projects aimed at the implementation of innovative solutions in the production, processing and storage of agricultural products.

In addition, the EU actively cooperates with other international organizations and countries in the field of food safety. Participation in such programs and initiatives allows the EU to solve food security problems together with other countries and stimulate sustainable food production [1].

Thus, the position of the EU towards solving the global food problem reflects its desire to achieve sustainable development and ensure access to adequate nutrition for the entire population of the world. The focus on supporting agriculture, innovation and international cooperation reflects the responsibility of the EU as a key player in global efforts to solve this problem.

References:

1. EU actions to enhance global food security. *An official website of the European Union*. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/eu-actions-enhance-global-food-security_en
2. Horizon Europe. *An official website of the European Union*. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en
3. The Future of Food and Agriculture: Trends and Challenges. *Food and Agriculture Organization of the United Nations*. URL: https://reliefweb.int/report/world/future-food-and-agriculture-trends-and-challenges?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw2uiwBhCXARIsACMvIU161TEY_2dAfhNsohDYKLqJHvGscSVSGGCaGgLEdQ4XnOJhI2gZiyEaAqOOEALw_wcB

Leonova O.V., Student of University of Customs and Finance
Hrachevska T.O., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economic Relations
of University of Customs and Finance

THE STATUS OF UKRAINE AS A CANDIDATE COUNTRY FOR ACCESSION TO THE EU: FEATURES AND ADVANTAGES

At the current stage, Ukraine has great prospects of becoming a full member of the European Union. The development of relations between Ukraine and the EU was initiated by the EU's recognition of Ukraine's independence in 1991. This contributed to the initiation and development of a political dialogue between the European Union and Ukraine, thanks to which the Partnership and Cooperation Agreement (PCA) was signed in 1994.

During the following years, many agreements were signed, meetings and conferences were held, which contributed to the development of relations between Ukraine and the EU. Trying to realize their desire to join the EU, in 2014 the citizens of Ukraine took part in protests in support of the European vector of foreign policy development, which then led to the events of the Revolution of Dignity. With their courage and determination, Ukrainians have demonstrated to the whole of Europe that they aspire to continue cooperation with the European Union. On September 16, 2014, the Verkhovna Rada of Ukraine and the European Parliament simultaneously signed the Association Agreement between Ukraine and the EU, but it became fully effective only in September 2017 [1; 4].

The realization of the desire to join the EU was carried out over the years by implementing the necessary reforms. Significant changes in this direction began after the beginning of Russian full-scale military aggression against Ukraine, when on February 28, 2022, the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy applied for EU membership. This significantly accelerated the integration process, which brought the relations between Kyiv and Brussels to a new stage. On June 23, 2022, the European Council adopted a decision to grant Ukraine the status of a candidate country [4].

For Ukraine, obtaining this status is an incredible event of historical scale, which has great prospects for the future. Thanks to the granting of candidate status, relations between Ukraine and the EU have become more defined, compared to previous years, when our country did not have clearly defined plans for full integration into the EU. A certain "strategic uncertainty" disappeared, which gave confidence in the economic, social, and humanitarian spheres of cooperation. This will help the restoration of Ukrainian infrastructure in the future. This is a new level of the country's development, activation and deepening of cooperation both with EU member states and the EU as a whole [2].

Despite certain successes in the process of European integration, Ukraine still has to traverse a very difficult and long path of reforms to join the Union. The European Commission has specified clear criteria, which, in their content, are conditions for accession. It is about such tasks to be performed in Ukraine:

combating money laundering and corruption, reducing the influence of oligarchs on political and economic events in the country, etc. Measures to overcome the mentioned problems were carried out by Ukraine before, but after receiving the status of a candidate country, the process went much faster. In 2022 alone, a number of measures were taken to implement the Anti-Corruption Strategy until 2025, select candidates for the High Qualification Commission of Judges of Ukraine, implement the anti-oligarchy law, etc. [3].

It should be noted that on May 18, 2022, the European Commission already announced that it plans to help Ukraine rebuild the country. The EU will focus on rebuilding infrastructure, healthcare, education, etc. The EU also plans to provide administrative support, as well as modernize the state to deepen the economic and social integration of the population of Ukraine into the EU [1].

Granting Ukraine the status of a candidate for joining the EU gave impetus to radical changes in politics, the economy, the social sphere, etc. Soon, Ukraine will implement full-fledged reforms to improve the quality of life of its citizens and approach EU standards, which will ultimately allow it to realize the European integration aspirations.

References:

1. Орехова Т. В. Статус кандидата в ЄС для України: економічні перспективи. *Економіка і організація управління*. 2022. № 2 (46). С. 15–23.

2. Богдан Т. Статус кандидата на вступ до ЄС: економічні та фінансові переваги. Які можливості отримання фінансової допомоги для трансформації суспільства та економіки відкриває для України статус кандидата? *Українська правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/28/688638/>

3. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. *Національна безпека і оборона*. 2022. № 1–2. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf

4. Як Україна рухається до ЄС. URL: <https://minjust.gov.ua/m/yak-ukraina-ruhaetsya-do-es>

Malyshko D., Student of University of Customs and Finance
Hrachevska T.O., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economic Relations
of University of Customs and Finance

TRADE AND ECONOMIC RELATIONS OF UKRAINE WITH GERMANY: DEVELOPMENT TRENDS AND PERSPECTIVES

Economic aspects for the realization of Ukraine's acquisition of membership in the European Union include activity in establishing effective cooperation with EU countries, gradual adjustment of Ukrainian legislation to European standards, improvement of the investment climate and attraction of foreign investors. In this context, Ukraine expects joint measures and support from EU countries. In today's conditions, the development of cooperation between Ukraine and Germany in the economic sphere and trade is extremely important.

Germany is one of Ukraine's important partners in trade and investment. A lot of German companies have their representative offices in Ukraine, and in addition to the German Embassy, their interests in Ukraine are also represented by the "Delegation of the German Economy" created by the Association of German Chambers of Commerce and Industry.

There are now about 250 representative offices of German companies in Ukraine, and there are about 950 German companies and joint Ukrainian-German enterprises. It can be argued that there is a tendency for their growth, despite the extremely difficult conditions prevailing in our country. In general, there are more than 1,200 companies in Ukraine with the participation of German capital [1].

The structure of international trade between Ukraine and Germany is determined by the differences in the levels of economic development of the two countries. In this regard, imports from Germany to Ukraine are more diverse, including high-tech goods, engineering and chemical industry goods. Ukrainian exports include a significant number of products with low added value, especially in the agro-industrial sector.

The structure of foreign trade in services between Ukraine and Germany is similar, but an important place in German imports is occupied by services related to innovations and intellectual property, which is not typical for Ukraine, where the volume of exports of such services is smaller. This testifies to Germany's predominance in the field of innovation and development of intellectual property, which affects its international competitiveness [2; 4].

At the current stage, foreign trade relations between Ukraine and Germany are of great importance, since a significant part of trade concerns goods of an investment nature and high technologies. However, it should be noted that the main challenges in these relations remain Ukraine's energy dependence on fuel imports from Germany and the constant growth of imports from Germany compared to exports to this country.

Trade + at the Kyiv School of Economics with the assistance of Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH conducted a study, the results of which should be taken into account due to their importance in determining potential opportunities for Ukrainian exporters on the German market [3]. This study identifies the sectors of the German economy that are most dependent on imported goods and also identifies the most promising groups of Ukrainian-made goods for export to Germany. Among the most promising goods for Ukrainian exporters to the German market are cars, machines and equipment, chemical products and petroleum products, as well as basic metals. Such studies become an important tool for the development of Ukraine's export strategy and the formation of its knowledge-intensive innovative products for entering foreign markets.

One of the key components of the further development of bilateral trade between Ukraine and Germany is the formation of foundations for joint and mutually beneficial cooperation. Given the above, it is important to implement a

modern system of certification and standardization of goods, which will meet European requirements and contribute to increasing trust in Ukrainian goods on the international market [3; 4].

It is worth noting that despite the existing problems and factors that somehow reduce Ukrainian exports to Germany, the Ukrainian economy remains an object of great interest for German entrepreneurs.

Ukraine has great opportunities for the development of foreign economic relations with Germany, in particular in the fields of information technology, agriculture and energy. Ukraine's acquisition of EU member state status is a strategic priority that requires an active search for cooperation with European partners, the adaptation of legislation to European standards and the improvement of the investment climate. Research and analysis of the structure of trade relations testify to the importance of these areas in increasing the volume and development of trade between countries. For the successful implementation of these opportunities, it is important to continue reforms.

References:

1. Офіційний сайт Представництва Федеративної Республіки Німеччина в Україні. URL: <https://ukraine.diplo.de/ua-uk>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Як збільшити та диверсифікувати український експорт до Німеччини? URL: <https://kse.ua/ua/kseresearch/yak-zbilshiti-ta-diversifikuvati-ukrayinskiy-eksport-do-nimechchini>
4. Богородицька Г. Є., Петренко І. В., Дядюра А. В. Зовнішньоторговельні відносини України та Німеччини на сучасному етапі. *Інфраструктура ринку*. 2022. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/67_2022/4.pdf

Nosenko A.V., Student of University of Customs and Finance
Hrachevska T.O., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economic Relations
of University of Customs and Finance

BREXIT: IMPLICATIONS FOR THE UNITED KINGDOM OF GREAT BRITAIN AND NORTHERN IRELAND

Brexit, or the withdrawal of the United Kingdom from the European Union, is one of the most important events in the international arena in recent years. As of February 1, 2020, Great Britain is officially considered a “third country” in the EU. It lost access to the Union's internal data systems, and the European Parliament distributed the seats of British MEPs among other countries [1].

Brexit has led to significant economic and financial changes in the UK, particularly in trade agreements and tariff barriers. Four treaties currently govern the relationship between the EU and the UK.

The first establishes rules for the exchange of classified information that can help strengthen security and prevent acts of terrorism. At the same time, the second ensures safety and cooperation in the field of nuclear energy.

The agreement does not provide for the level of economic integration that existed when the UK was a member of the EU, but it spells out zero tariffs and zero quotas for all goods that meet the relevant rules of origin. It includes commitments from both sides to maintain a high level of cooperation in areas such as climate change, social and labour rights, tax transparency and the use of state aid.

There is also a new agreement on joint management of fish stocks in EU and UK waters.

The Trade and Cooperation Agreement includes new mechanisms for cooperation between law enforcement and judicial authorities in criminal and civil matters. This security partnership demonstrates the close cooperation between UK and EU national police and judicial authorities, particularly in the fight against cross-border crime and terrorism. The agreement contains a special section on the specifics of its implementation. The EU-UK Joint Partnership Council ensures the proper application and interpretation of the Agreement and resolves all disputed issues [2].

According to London Mayor Sadiq Khan, Brexit has reduced the UK economy by 6%, which is estimated at 140 billion pounds (about 178 billion dollars) a year. These findings are based on research conducted by Cambridge Econometrics at the request of the City of London. The analysis indicates that the country's economy could currently be 6% larger if the UK had remained in the customs union and the single market of the EU [3].

In the last three months of 2023, UK GDP contracted by 0.3%, down 0.1% from the previous three-month period from July to September. These data were made public by the Reuters agency. The fall in the fourth quarter was deeper than most economists polled by Reuters had expected, who had expected a 0.1% decline [4]. In the foreign exchange market, the pound lost its position against the dollar and the euro.

In the negotiations between the UK and the EU, the issue of Northern Ireland has become one of the most difficult. The main issue was how to ensure Northern Ireland's (as a part of the UK) exit from the EU without creating a "hard border" with Ireland, which remains a member of the EU.

The concluded post-Brexit trade agreement between the UK and the EU includes the Northern Ireland Protocol, which addresses the issue of the movement of goods in this region, taking into account its historical characteristics. The 1998 agreement, known as the Good Friday Agreement, cemented a "transparent" border between parts of the island following the long-running conflict in Northern Ireland. However, after Brexit and Britain's exit from the EU single market, questions arose regarding the customs checks of goods necessary to comply with this condition.

In January 2024, the Ulster Unionist Party reached a new deal with the British government on trade rules, ending the boycott. The 76-page agreement, called "Union Protection", includes 3.3 billion pounds (or \$4.17 billion) in

additional funding to increase the salaries of civil servants who have staged multiple strikes. The new rules abolish regular checks on goods from the other parts of the UK that remain in Northern Ireland without further export. In addition, London undertakes to assess the possible impact of new laws on trade in Northern Ireland [5].

References:

1. Семенова І. Життя після Brexit. 10 знакових наслідків виходу Британії з ЄС для країни, Європи та всього світу. *New Voice*. URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/vihid-britaniji-z-yes-yaki-naslidki-brekzita-dlya-vsogo-svitu-ostanni-novini-50066923.html>
2. Brexit and Ireland. *An official website of the European Union*. URL: https://ireland.representation.ec.europa.eu/strategy-and-priorities/key-eu-policies-ireland/impact-brexite-ireland_en
3. Brexit вже коштував Британії понад 160 млрд євро. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/01/11/708642>
4. Milliken D. London mayor says Brexit has cost UK over \$178 billion so far. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/world/uk/london-mayor-says-brexite-has-cost-uk-over-178-bln-so-far-2024-01-11>
5. Лотоцька Н. Політична криза у Північній Ірландії завершилася: обрано першого міністра. *LB*. URL: https://lb.ua/world/2024/02/03/596748_politichna_kriza_pivnichniy_irlanii.html

Nosenko A.V., Student of University of Customs and Finance
Mostova A.D., Doctor of Economics, Associate Professor,
University of Customs and Finance

DIGITAL PLATFORMS AND THEIR ROLE IN THE INTERNATIONAL ECONOMY

Digital platforms play an important role in the international economy. Digital platforms have successfully eradicated geographical limitations, enabling businesses to surpass borders and access customers in previously inaccessible markets. Previously, expanding operations globally presented considerable obstacles due to steep expenses and logistical intricacies. Nonetheless, the emergence of e-commerce has rendered geographical distances inconsequential. Presently, consumers can effortlessly buy products from any location worldwide with just a few clicks, establishing a marketplace without borders that encourage global trade and cooperation [2].

Advanced retail companies started implementing virtual and voice search services for goods in 2022. This shift necessitates a deeper understanding of consumer preferences, interests, and intentions. Analysts from the consulting firm “Cartner” predicted that these innovations led to a 30% increase in e-commerce platform revenue, higher customer acquisition rates, enhanced customer satisfaction, and expanded market share [3].

The expansion of global e-commerce brings forth a range of opportunities along with challenges. Diverse regulatory landscapes, tax considerations, and cultural diversity can add complexity to international trade. Nevertheless, digital platforms are instrumental in addressing these hurdles. They equip businesses with necessary tools and support to navigate regulatory intricacies, ensure adherence to local laws, provide features like language and currency adaptations, and foster cross-cultural awareness. Through the utilization of digital platforms, businesses can surmount obstacles, thereby facilitating more seamless international trade activities [1].

The outlook for global e-commerce appears promising, with a host of emerging trends and opportunities on the horizon. The widespread adoption of mobile devices and the increasing availability of internet connectivity have fueled the growth of mobile commerce (m-commerce). Moreover, advancements in artificial intelligence (AI) and data analytics are driving the creation of personalized customer experiences, enabling businesses to tailor their offerings according to individual preferences. Additionally, the ascent of blockchain technology holds the potential for secure and transparent transactions, thereby bolstering trust in international trade. As digital platforms continue to evolve, businesses can anticipate heightened personalization, enhanced customer experiences, and deeper integration of online and offline channels.

Digital platforms inherently promote an environment conducive to innovation. In a dynamic and ever-changing landscape, remaining stagnant is not viable. Enterprises must consistently engage in experimentation, iteration, and innovation to maintain a competitive edge. These platforms offer the necessary tools and adaptability for businesses to conduct experiments, enabling them to test new concepts without taking on substantial risks [4].

Innovation is no longer a luxury but a critical necessity. The capacity to swiftly adapt, reimagine established processes, and introduce novel ideas often distinguishes thriving enterprises from those that may stagnate. By leveraging platforms, organizations enhance their ability to navigate the ongoing digital challenges and ensure their continued relevance in the market.

Digital platforms act as a robust cornerstone for successful digital transformations. They equip organizations with the necessary tools, technologies, and workflows to sustain competitiveness and deliver top-notch services consistently. By harnessing these platforms, organizations can offer solutions that prioritize customer requirements, make informed decisions, and flexibly adjust to dynamic market conditions.

References:

1. Dr Shanoli Ray. The Rise of Global E-commerce: How Digital Platforms Are Transforming International Trade. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/rise-global-e-commerce-how-digital-platforms-transforming-international>

2. Mostova A., Taranenko I., Shcholokova H. Ukrainian electronic commerce: current trends and development prospects in the conditions of Ukraine's integration into the EU digital single market. *The EU Cohesion policy and healthy national development: Management and promotion in Ukraine: monograph* / Edited by N. Letunovska, L. Saher, A. Rosokhata. Sumy : Sumy State University. 2023. P. 624–643.

3. Reputation Institute. Global RepTrak 100. URL: <https://www.reputationinstitute.com/about-ri/press-release/reputation-institute-says-its-reputation-judgement-day-2019-global-reprtrak>

4. The Importance of Digital Platforms in Driving Digital Transformation. URL: https://www.linkedin.com/pulse/importance-digital-platforms-driving-transformation-section6-uiu1c?trk=public_post

Numanova K.A., Student of University of Customs and Finance
Korneyev M.V., Doctor of Economics, Professor, Dean of the Faculty
of Innovative Technologies of University of Customs and Finance

TURKEY AS A CANDIDATE COUNTRY FOR ACCESS TO THE EU

The procedure for joining the EU is strictly regulated, but for any country this process can become unpredictable because of economic and political realities. It is worth researching Turkey's European integration and the challenges faced by this state, which has been on the path to membership in the European Union for more than half a century.

Back in 1959, Turkey announced a course of cooperation with the European Economic Community (EEC) – the predecessor of the modern European Union. Turkey first applied for associate membership on July 31, 1959. During the negotiations, the parties discussed the terms of the Association Agreement. It was signed in September 1963 and entered into force on December 1, 1964. The agreement defined the goals of the association, the form of interaction between the participants and the main stages of Turkey's integration into the EEC.

This agreement defined three stages of Turkey's accession: preparatory, transitional and final.

In the preparatory phase, Turkey had to strengthen its economy with the help of the Community, which would further enable it to fulfil the obligations that would be imposed on it during the following phases. This provided for tariff-based preferences for important agricultural products. In addition, the country received loans for the construction of infrastructure facilities.

During the transitional phase, it was assumed that the contracting parties would gradually create a customs union and more closely coordinate their economic policies based on mutual and balanced obligations. At this stage, there should have been a gradual reduction of customs duties and taxes. It was planned to introduce discounts and cancel duties on imports from EU countries

in two directions: on goods that are not produced in Turkey, and on goods that are produced directly there. During this period, Turkey should fully adapt to the EU's agricultural policy, which in turn should gradually remove restrictions on the export of industrial goods produced in Turkey.

The last stage was supposed to be based on a customs union and provided for closer coordination of the economic policy of the contracting parties. It was planned to complete the creation of the customs union and to develop and approve regulations for the migration of labour and capital from Turkey. Under the agreement, it was planned that Turkey would become a full member of the European Community in 1995 [1].

However, the country received the status of a candidate for accession only in 2000. Negotiations started later: October 3, 2005 was announced as the official start date of Turkey – EU accession negotiations.

Turkey's application to join the EU has been frozen for many years for several political reasons, among which can be identified the EU's concerns about the number of problems.

It is worth noting that at the beginning of the negotiations, Turkey received a request to officially recognize the Republic of Cyprus, which is already recognized by the whole world and is a full member of the EU. However, Turkey does not recognize Cyprus and does not fulfil the provisions of the 2005 Ankara Protocol to the 1963 Association Agreement with the EEC, which provides for the opening of sea and airports to ships from the Republic of Cyprus.

De facto, negotiations on Turkey's accession to the European Union have not been held for many years. [2]. Officially, the negotiations were stopped in 2018, and after that, they reached an impasse.

However, after winning the elections in May 2023, Turkish President Recep Tayyip Erdogan called for the resumption of negotiations on Turkey's accession to the EU. Thus, in July 2023, the Turkish ambassador in Vienna stated that Turkey would like not only the resumption of accession negotiations but also the modernization of the customs union between the EU and Turkey [3].

Thus, the path of Turkey's accession to the European Union demonstrates that legislative reforms and the gradual implementation of EU standards are important steps for the country. The country's acceptance into the organization is the result of the political and economic readiness of the country and its commitment to European values.

References:

1. Agreement establishing an Association between the European Economic Community and Turkey. *Official Journal of the European Communities*. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:f8e2f9f4-75c8-4f62-ae3f-b86ca5842eee.0008.02/DOC_2&format=PDF

2. Freeze EU accession talks with Turkey until it halts repression, urge MEPs. *European Parliament*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20161117IPR51549/freeze-eu-accession-talks-with-turkey-until-it-halts-repression-urge-meps?quizBaseUrl=https%3A%2F%2Fquizweb.europarl.europa.eu>

3. Туреччина хоче поновити переговори про вступ до Євросоюзу. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3739715-tureccina-hoce-ponoviti-peregovori-pro-vstup-do-evrosouzu.html>

4. Губа Р. Туреччина більше нічого не чекає від ЄС – Ердоган. *DW*. URL: <https://www.dw.com/uk/tureccina-bilse-nicogo-ne-cekae-vid-evropejskogo-souzu-erdogan/a-66975162>

5. Turkey's Erdogan says EU will 'stall' Ukraine, Moldova accession. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/turkeys-erdogan-says-eu-will-stall-ukraine-moldova-accession-2023-12-19>

Oliinyk A.O., Student of University of Customs and Finance
Hrachevska T.O., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economic Relations
of University of Customs and Finance

PROGRESS OF UKRAINE ON THE WAY OF EUROPEAN INTEGRATION

Ukraine, as a country with a centuries-old history and strategic geopolitical location, has always played an important role in the development of international relations in Europe. Since gaining independence in 1991, Ukraine has declared its desire to develop cooperation with European structures. However, this process was complex, with numerous challenges and obstacles. However, it is worth analysing the progress that Ukraine has made on this path, as well as identifying the key factors and reasons for its progress on the way to the EU.

Starting from February 2022, relations between Ukraine and the European Union underwent rapid changes – the country applied to join the EU, and in June of the same year, it was granted the status of a candidate subject to the fulfilment of 7 requirements. According to the accession procedure, Ukraine must meet the Copenhagen criteria, and during the negotiations, it is necessary to implement all EU legislation into the internal legislation of the candidate country [1].

The event, without which Ukraine's integration into the EU would have been impossible, was the Revolution of Dignity, which led to the escape of Yanukovich, the removal of his government from power and returning the country to a course towards Europe. Less than a month after the end of the Revolution, on March 21, 2014, the political part of the Association Agreement between Ukraine and the European Union was signed in Brussels [2; 3].

On June 11, 2017, Ukrainian citizens with biometric passports were allowed to freely enter the countries of the European Union without visas for no more than 90 days within 180 days.

The first thing to pay attention to when analysing Ukraine's progress is changes in the country's political and judicial system. Ukraine has taken significant steps in implementing democratic reforms and increasing the level of human rights protection. These efforts were aimed at approaching European standards in the sphere of politics, law and society.

The reform of the Constitutional Court of Ukraine is the main element of ensuring the effectiveness of the constitutional principle of the rule of law. The continuation of judicial reform is necessary under the recommendations of the European Union, as it will ensure the completion of judicial reform in Ukraine [5].

Positive changes have also taken place in the anti-corruption sphere. In June 2022, the Verkhovna Rada adopted the Law on the Basics of State Anti-Corruption Policy, which approved the Anti-Corruption Strategy until 2025. In general, it is possible to assert positive developments in the fight against corruption, however, this key area, which Brussels considers as a prerequisite for further advancement of Ukraine to the EU, requires further consistent and targeted measures and initiatives of the Ukrainian authorities [6].

An important basic Law “On Media” was also adopted, which was worked on by a working group consisting of lawyers, MPs, employees of the media regulator, international experts and representatives of the media business. This law covers the entire national media system, including print media, television, radio, online media, digital platforms and social media. In addition, this law complies with EU norms and requirements, in particular, it reduces private influence on the media, increases their independence and expands the regulator’s capabilities. In general, the adoption of the Law “On Media” is a successful step in implementing the recommendations of the European Commission [7].

Therefore, according to the assessment of the European Commission, Ukraine has successfully implemented the recommendations at the level of more than 90%. These successes became the basis for the recommendation to the heads of state and government of the 27 EU member states at the meeting of the European Council to make a political decision to start negotiations with Ukraine regarding EU accession, which indicates the positive dynamics in the development of relations between Ukraine and the EU.

References:

1. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 р. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf
2. Україна не підписала Угоду про асоціацію з ЄС (2013). *BBC News. Україна*. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/11/131129_ukraine_eu_assignment_ek
3. Зовнішня політика та національна безпека України: документи і матеріали (2014–2022 рр.): начальний посібник-хрестоматія. URL: http://eurodev.uzhnu.edu.ua/images/files/2023_.pdf
4. Україна закріпила у Конституції стратегічний курс держави на набуття повноправного членства в ЄС та НАТО. URL: <https://romania.mfa.gov.ua/news/70362-ucraina-a-nscris-n-constituie-obiectivul-strategic-de-a-obine-statutul-de-membru-cu-drepturi-depline-al-ue-i-nato>
5. Євроінтеграція в умовах війни: виклики і перспективи. Аналітична доповідь. *Центр Разумкова*. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/12/28/2022-MATRA-IV-KVARTAL-7.pdf>

6. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>

7. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про медіа». URL: <https://oda.zht.gov.ua/news/verhovna-rada-ukrayiny-uhvalyla-zakon-pro-media>

Roma D.R.,

Student of University of Customs and Finance

Mostova A.D., Doctor of Economics, Associate Professor,

University of Customs and Finance

E-COMMERCE IN THE DIGITAL ECOSYSTEM OF THE REPUBLIC OF KOREA

We live in an era of digital technologies, in which there is a dynamic development of e-commerce, where the COVID-19 pandemic has left a considerable mark on the future development of trade relations and adaptation to the challenges that humanity faces in the post-quarantine period.

An important role in building the digital ecosystem of the Republic of Korea is played by e-commerce, which, due to the influence of information and communication technologies (ICT) on trade relations between economic entities and the total economic lockdown during the pandemic, more and more displaces traditional trade and significantly affects the mentality of the “online buyer” in Korean society. Therefore, the experience gained by economists of the Republic of Korea in this direction certainly attracts attention, given that in 2021 the country became the tenth economy in the world with high purchasing power parity, a gross domestic product per capita of US\$31,600 and market, which has approximately 52 million potential buyers [5].

The trend in the development of modern e-commerce in the Republic of Korea is the creation of so-called “market places”, which should not be confused with digital platforms such as the American “Google” or its Korean counterparts “Naver” and “Daum”. From the user’s point of view, the “marketplace” is a place where all products are collected in one place and, in fact, thanks to access to the global Internet and one click of a computer mouse, you can filter, pick up the right product at the price, choose a store and make a purchase there. Marketplace is a kind of digital ecosystem where both a large and a small manufacturer of goods and services, distributor, importer, wholesaler or other player in the market can connect.

Due to the technological development of the Republic of Korea, the construction of digital infrastructure, the mass price availability of IT equipment, the development of digital platforms and services, government programs for the digital development of the country, a "digital person" mentality arose under the influence of ICT Industry 4.0 [3].

At the same time, the benefits of e-commerce are received not only by Korean households, but also by small and medium-sized businesses in the prism of minimizing business costs, which are taken over by “marketplaces”. Through access to the global Internet, the installation of financial payment systems, cross-border services for the delivery of goods, “marketplaces” become transcontinental, time-determined trading platforms that allow any South Korean manufacturing company to become an exporter, to expand to foreign markets and to carry out financial transactions. The creation and development of such marketplaces as Amazon (USA), eBay (USA) and Buy Korea (Republic of Korea) contributed to the growth of the role of small and medium-sized businesses in these countries with dynamic economies, as these platforms allowed small manufacturing enterprises to advertise and deliver their goods anywhere in the country.

Scientists note that Korean society has deeply penetrated the latest trends in e-commerce, which are used by all available online services to ensure the full process of purchasing goods on the Internet from the discovery of goods, their study, delivery and after sales reviews [4].

The Republic of Korea is the leading country in the world, where e-commerce has gained rapid development, and the percentage of users of the global Internet in 2023 reached 97.6% of the total population, which has an unprecedented impact on the positioning of this industry in this country. Key industry indicators show that e-commerce in the “retail” segment will grow especially after the global COVID-19 pandemic. Online shopping is very common among young people who are less than 40 years old, where more than 94% of online buyers are people from 20 to 39 years old.

The volume of e-commerce in the Republic of Korea reached 227.35 trillion KRW (which is equivalent to 171.89 billion USD) at the average annual Forex rate in 2023 USD/KRW, the annual growth of online sales was about 9.0%, exceeding the growth of the general retail sector in the country by 6.3% [6].

Analyzing this topic, it can be argued that the most popular online purchases among the age groups of the Korean population are in groups of people aged 20–29 years (98%) and 30–39 years (97%). Whereas, the lowest rate belongs to the group that brought together buyers aged 70 years and more (23%). Such a trend among Korean society is not surprising, due to the fact that it is groups of people from 20 to 40 years old that are the most innovative and it was during this age period that the rapid development of Industry 4.0 technologies occurred.

Among the most popular “market places”, the leader was the service from the South Korean company “Coupang”. As of January 2024, the number of users on Coupang’s online marketplace was about 150.1 million, an increase of about 2.7 million from the previous month. On the site you can buy any product in the retail segment, pay for it and receive the goods ordered by courier on the site without leaving your home [7].

The five most popular goods and services ordered online include: food delivery services (22.5 billion USD), food and alcoholic beverages (21.8 billion USD), electronics (20.1 billion USD), clothing (14.8 billion USD), and household goods (14.7 billion USD). Taking into account the fact that Koreans really appreciate their working hours, it is worth noting that food delivery services are very common throughout the Republic of Korea and especially in large metropolitan cities.

Summing up, it can be stated that e-commerce in the Republic of Korea will increasingly influence the principles of functioning of trade relations in the digital ecosystem of the country and will depart from traditional theories of trade, which is closely related to the rapid development of Industry 4.0 technologies, the construction of a digital person mentality, the mass availability of IT equipment and an understanding of the indisputable advantages of “online trading” [8].

At the same time, it should be added that the trend in the development of modern e-commerce in the Republic of Korea is the spread of so-called “market places”. It is the “marketplaces” in the e-commerce system that are the main drivers for the growth of small and medium-sized enterprises and the country’s economy as a whole, because it is difficult for small and medium-sized businesses to create logistics infrastructures, develop payment systems, spend money on advertising products, communicate with customers and, in this case, the “market place” takes on these functions and tasks.

References:

1. Antonyuk L., Il’nyts’koho D., Sevastyuk A. Digital economy: Influence of information and communication technologies on human capital and the formation of future competencies. Kyiv: KNEU. 2021. 337 p.
2. Petko S.M. Scales and organizational measurement of South Korean corporations activity in the conditions of their digital transformation. *Інтелект XXI*. № 5. 2021. P. 7–12.
3. Petsko S.M. Trends of development and market volumes of the IT equipment in Republic of Korea. *Business Navigator*. 2021. Issue 6 (67). P. 25–31.
4. Eriksson Theresa, Matheson Kristin, Pitt Leyland, Plangger Kirk, Robson Karen. E-commerce in South Korea: A Canadian perspective: Report. Asia Pacific Foundation of Canada, 2019. 70 p.
5. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Countries/KOR>
6. Investing.com. Official Site. URL: <https://www.investing.com/currencies/usd-krw-historical-data>
7. Statista. Official site. URL: <https://www.statista.com>
8. Mostova A.D. Ukrainian e-commerce market: current trends and development prospects. *Digital macro trends and technologies of the XXI century*: monograph. Part II. Praha: OKTAN PRINT. 2023. P. 109–121.

Shcholokova H.V., Candidate of Political Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Marketing
of Alfred Nobel University

Taranenko I.V., Dr.Sc. in Economics, Professor, Professor of the Department
of International Marketing of Alfred Nobel University

Mostova A.D., Dr.Sc. in Economics, Associate Professor, Associate Professor
of the Department of International Marketing of Alfred Nobel University

EUROPEAN VALUES AS THE BASIS FOR THE FUNCTIONING OF THE EU

From a functional point of view, the success of the European Union as currently the most successful regional integration project in the history of mankind is determined by the existence of an effective extensive system of institutions and efficient procedures for making joint decisions. The powers of these institutions are delegated by the member states that have voluntarily pooled their sovereignty to address common problems and further effective development.

However, common European values are equally important for the successful development of the EU. The EU's slogan is "United in diversity". This slogan reflects the harmonious combination of the common and the distinct, i.e., shared European values and cultural diversity represented by the member states.

Among European values are the following: human dignity, freedom, democracy, equality, rule of law, and human rights. They are enshrined in the Lisbon Treaty and the EU Charter of Fundamental Rights [1].

An important phenomenon that should be addressed in the process of studying European values is the European identity. It is the European identity based on common European values that allows citizens of EU member states to feel like Europeans.

The European identity is a rather complex concept. The concept of the national identity is well established in scientific discourse, while the European identity is debatable. The European identity, being a fundamentally new type of a collective identity – post-national – serves as the ideological basis for the process of European integration as such.

We can state the problematic nature of European identity formation. However, its importance is due to several factors:

- it is a sign of the existence/formation of a pan-European demos, which is important in the context of further deepening the processes of European integration;

- the existence and further strengthening of the European identity contributes to solving the problem of the EU's "democratic deficit";

- it is connected with the possibility of solving another problem – overcoming the EU's "communication deficit" and increasing its communication legitimacy.

Most of the controversies around the European identity are related to the different positions of both theorists and practitioners on the need to consider the EU as a regional integration formation with its own identity, which is different from the national identities of its member states.

In an even broader sense, we are talking about discussions on the further development of the EU as a political entity, for the full functioning of which there must be a pan-European demos, which, accordingly, has a supranational identity [2; 4].

The problem of the “democratic deficit” means that only one EU institution (the European Parliament) is elected directly by the population of the member states of this regional integration formation. Accordingly, one of the ways to solve this problem, which the EU uses, is the constant gradual increase of the European Parliament as the voice of the people. In this context, further development of the European identity based on common European values is also important.

The following is worth noting about the EU’s “communication deficit”. One of the sources of the “communication deficit” is the problem of insufficient awareness of citizens of the member states about the activities of the EU institutions, and the decisions they make, which at the same time have a direct impact on their lives. The EU’s enhanced communication policy is based on common European values.

When analysing the impact of common European values on the functioning of the EU, it is also necessary to pay attention to their important role in overcoming Euroscepticism. Euroscepticism is, accordingly, a sceptical (or critical) attitude towards the EU. Its preconditions are different. For example, political (the key aspect is the division of powers between supranational and national levels of government), socio-economic, etc. In general, researchers distinguish two main forms of Euroscepticism: “hard” and “soft” [3].

To summarise, the following should be noted. The European identity is an important factor in the process of European integration. It represents a new post-national type of a collective identity, based on a set of European values. Given this, it is worth noting that European values are the basis for the functioning of the European Union.

References:

1. Aims and value. *An official website of the European Union*. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_en
2. Bergbauer S. Explaining European identity formation: citizens’ attachment from Maastricht Treaty to crisis. Cham, Switzerland: Springer, 2018. 253 p.
3. Euroscepticism. *European Center for Populism Studies*. URL: <https://www.populismstudies.org/Vocabulary/euroscepticism>
4. Searching for the European Identity. *E-Medine*. URL: <https://e-medine.org/searching-for-the-european-identity>

Tarasyuk K.O.,
Student of the Faculty of International Relations
Ivan Franko National University of Lviv
(scientific director – N.V. Kuzenko, Candidate of Economics,
Associate Professor of the Department of International Economic Analysis
and Finance of the Ivan Franko National University of Lviv)

PRIORITY OF DIGITAL TRANSFORMATION FOR INTERNATIONAL BUSINESS COOPERATION

The business environment is one of the main areas on which digital transformation has the greatest impact, both from the beginning of the birth of the Internet and to this day. National-level business entities are no longer content with just integrating international experience, but are also beginning to attract international innovation, foreign investment, and cooperation with foreign business partners to improve existing results. And it is at this stage of the development of business as an international one that digitalization plays a significant role. Maintaining a digital image has a significant impact on the development of the enterprise, the possibility of cooperation with foreign partners, expansion of the sales territories of goods or services, qualitative analysis of consumer needs and improvement of products, attraction of investments and loans from abroad. In order to be successful in this new environment, companies need to collaborate with each other internationally.

The aim of the study. Explore the key tools that ensure international cooperation of businesses. To describe how the general international economic relations between enterprises have changed in the conditions of digital transformation. The study is aimed at determining the priority directions of digital transformation and their impact on international business cooperation.

Digital transformation, characterized by the rapid development of information and communication technologies, radically changes all spheres of life, including international business cooperation. For households and individuals, digital technologies have significantly improved access to timely information and reduced transaction costs, improved educational outcomes, labor force participation, income, consumption and well-being. For business, digital technologies improve the decision-making process, increase efficiency, promote innovation, expand markets, and promote the development of partnership and communication ties between managers of international business entities. In order to be successful in this new environment, companies need to collaborate with each other internationally, making digital transformation a key factor in their competitiveness.

In 2022, the number of Internet users will reach 5.3 billion, which is two-thirds of the world's population [2]. This data shows that the number of active potential online buyers will only increase, and this indicates that businesses will

try their best to maximize online sales and expand their customer base in these spaces, and this shows that the optimization and collaboration of enterprises on at the international level is predictable and necessary.

According to the researcher Donald J. Bowersox, the concept of digital transformation in international business is characterized as the process of restructuring certain operations within the business entity by business. Also, at the same time, the task of establishing business processes that could automate and increase the level of the company's potential arises [1]. International cooperation of business owners is precisely one of the tools for setting up these business processes, which can be achieved through the exchange of experience, the attraction and effective management of foreign investments, the expansion of enterprises with the support of foreign partners, the use of international loans for the implementation of new ideas at the enterprise. Access to these tools has become much easier with the emergence of online platforms for communication, various platforms for attracting foreign investments, international online business trainings, simplification of the general transaction and logistics system at the international level.

In the course of digital transformation, a number of international business entities have a wide range of independent choices of changes that they can implement in their own work. And one of these elements of choice is constant cooperation with new partners and stakeholders for possible financing of digital transformation and development of partnerships with an international business entity. These close contacts can be easily developed through online applications (eg Zoom, LinkedIn). Business app downloads reached over 300 million in May 2020 [2]. The increase in the number of downloads and total usage time of business applications is mostly driven by video conferencing applications. And this is one of the driving forces for business cooperation and is improving every day in the digital environment.

Conclusions. International cooperation directly affects the development and improvement of the conditions of economic relations between countries, because it is a key factor for achieving the goals of sustainable development. The latest technologies help to set up these business processes in a more optimized and effective way, uniting business partners around the world to achieve common ideas.

References:

1. Shalmo D., Christopher A. Williams, Luke Boardman. Digital transformation of business models – best practice, enablers and roadmap. *International Journal of Innovation Management*. 2017. Vol. 21 (08). P. 1–17. URL: <https://www.worldscientific.com/doi/pdf/10.1142/S136391961740014X>
2. World Bank Group. Digital Progress and Trends Report 2023. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/95fe55e9-f110-4ba8-933f-e65572e05395/content>

Tikhvinskyi Ye.O.,
Student of University of Customs and Finance
Bilozubenko V.S., Doctor of Economics, Professor,
Acting Head of the Department of International Economic Relations
at the University of Customs and Finance, Dnipro, Ukraine

FEATURES OF INVESTING IN THE DIGITAL ECONOMY

Digital transformation is moving fast, requiring appropriate governance structures for optimal positive impact and societal prosperity. The World Economic Forum and the Digital Cooperation Organization have joined forces to launch the Digital FDI Initiative. It aims to address key challenges that hinder the growth of the digital economy and foster a digital investment climate through policy implementation. The first beneficiaries are Pakistan and Rwanda, with other countries soon to join [1].

The global shift towards digitisation, driven by the trends of “everything as a service” (XaaS) and remote work, is accelerating, and businesses must adapt quickly. Prioritising digital marketing has become a critical business strategy, essential for both growth and recovery. Effective use of technological resources is imperative in this. Investments in digital transformation are vital to maintaining competitiveness, requiring a comprehensive understanding of various aspects, including the evolution of digital marketing, and allocation of funds for new initiatives and strategies to achieve short-, medium- and long-term goals [2].

The COVID-19 pandemic has taught people that digital transformation is no longer a luxury, but a necessity for economies. To develop the digital economy, markets must attract and facilitate the flow of foreign direct investment (FDI), which brings not only capital but also knowledge, technology and know-how. However, attracting digital FDI requires clear incentive policies and measures compared to traditional FDI, taking into account the unique business models of digital companies. This distinction is laid out in the influential Digital FDI Forum document, which summarized the results of a global survey of investors on the critical policies, regulations and measures that influence companies’ decisions to invest in the digital economy [1].

The World Economic Forum has identified four pillars that encompass policies, regulations and measures to attract and facilitate digital FDI:

- encouraging investment in new digital businesses (e.g. ride-sharing apps);
- facilitating investments in the implementation of digital services by existing companies (for example, telemedicine or mobile banking);
- supporting investments in digital infrastructure influenced by both political/regulatory frameworks and physical considerations;
- addressing the issue of digital foreign direct investment, including measures to stimulate outbound foreign direct investment and benefits for the home country under national development goals [1].

By 2025, the digital economy will reach \$23 trillion, becoming a major driver of economic growth and recovery for businesses, governments and society. Investments in digital transformation enable companies to reduce costs, mitigate risks and increase the speed of their offerings to market.

Effective use of data is paramount to success in the digital economy. Total data volume reached 60 zettabytes in 2020 and is projected to grow to 180–200 zettabytes by 2025, with 96% of data being unstructured. Companies that are good at using data have a significant advantage over their competitors because they can gain a deeper understanding of customer behaviour and anticipate their requirements. This ability allows them to innovate faster and more efficiently than their competitors.

To successfully implement digital transformation, companies must find ways to improve the efficiency and creativity of their personnel, procedures and information systems [2].

In conclusion, it is worth reiterating the importance of digital transformation for business.

References:

1. Deemah al Yahya, Børge Brende. Here's how emerging economies are investing in their digital future. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2023/01/davos2023-digital-fdi-initiative-investment-barriers-emerging-economies>

2. Martins Silvio. The digital economy is Booming: Why businesses need to invest in digital transformation now. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/digital-economy-booming-why-businesses-need-invest-now-silvio-martins>

Yefimenko K.O., Student of University of Customs and Finance
Korneyev M.V., Doctor of Economics, Professor, Dean of the Faculty
of Innovative Technologies of University of Customs and Finance

PECULIARITIES OF NEGOTIATIONS ON ACCESSION TO THE EU

Joining the EU is a complex process that requires the fulfilment of certain conditions. Any European country can apply for membership if it meets the entry criteria. Once a country has expressed its desire to join, its application is reviewed by the Council, which then asks the European Commission to assess whether the applicant country meets the Copenhagen criteria.

The process of accession to the EU requires candidate countries to thoroughly study and implement all aspects necessary for membership. The first step is to ensure that the candidate country meets all the criteria set by the EU. This applies to political, economic and financial criteria. The process aims to ensure that countries wishing to join the EU fully understand the obligations and conditions of membership, and to put in place temporary mechanisms to ease this transition so that new member states can adapt. Based on the conclusions made by the Commission, the Council decided to start negotiations [3; 4].

During negotiations with candidate countries, the Commission systematically monitors the implementation of EU legislation and the fulfilment of other obligations arising from the negotiation process. This process includes the application of monitoring mechanisms and additional recommendations to the candidate countries, which are obliged to fulfil the conditions of accession. This activity of the Commission aims to ensure the compliance of the candidate countries with the EU criteria and to convince the EU member states that they are ready for membership.

It is important to note that it is impossible to predict how long the process will last because the speed of negotiations depends on the speed of reforms in each country and their compliance with EU legislation. There are no guarantees that negotiations will be initiated and concluded simultaneously with other countries [3; 4].

Every year, the Commission draws up the Enlargement Package, analysing the current situation in countries seeking EU membership and reporting on their achievements. In these reports, which are submitted to the Council of the European Union and the European Parliament, the Commission provides a detailed assessment of the status of each candidate country and potential EU member for the past year and identifies priority reforms in such areas that require priority reform. Based on these assessments, the Council decides on the next steps to continue the negotiation process [1].

The EU provides political, financial and technical assistance to countries that wish to become its members. It provides financial support to countries through the Instrument for Pre-accession Assistance, which facilitates progress in meeting the conditions for accession, including the implementation of key reforms and adaptation to the European legal system.

The Commission and Member States actively support the countries considering the possibility of accession, providing technical assistance on issues of harmonization, implementation and application of European legislation, as well as promoting the exchange of EU best practices. This is done through various tools such as workshops, expert missions and visits [2].

The signing and ratification of the accession treaty takes place after the Council of the EU decides to accept the candidate country for EU membership based on a positive, up-to-date progress report from the European Commission. This document sets out the conditions for accession to the EU, including transitional measures, deadlines, financial aspects and guarantees. After that, a candidate country becomes a Member State [3; 4].

References:

1. Задорожна С. Членство в ЄС: процедура прийняття. URL: <https://law.chnu.edu.ua/chlenstvo-v-es-protsedura-priyniattia>

2. Процес вступу України до ЄС у контексті регіонального та місцевого розвитку. Програма «U-LEAD з Європою». URL: <https://u-lead.org.ua/storage/admin/files/c63b0eb665fdf3266d87a52bf3de8ec9.pdf>

3. EU Enlargement. *An official website of the European Union*. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-enlargement_en

4. Steps towards joining. *An official website of the European Union*. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/steps-towards-joining_en

Бадяєв О.В.,
аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Університету митної справи та фінансів

ВПЛИВ КРИПТОВАЛЮТ НА МІЖНАРОДНУ Е-КОМЕРЦІЮ

З розвитком цифрових технологій електронна комерція перетворюється на все більш привабливий та доступний метод міжнародної торгівлі. Це сприяє зростанню глобальних ринків, де продавці та покупці мають змогу взаємодіяти забезпечуючи ширший вибір товарів та послуг. Проте, незважаючи на численні переваги, які пропонує глобалізація через електронну комерцію, традиційні фінансові системи часто не в змозі ефективно впоратися з викликами, що виникають при міжнародних транзакціях.

Традиційні фінансові системи зіткнулися з проблемами, пов'язаними з високими комісіями за міжнародні платежі, довгим часом обробки цих транзакцій та високим рівнем бюрократії. Ці фактори в сукупності можуть стримувати швидкість ведення підприємницької діяльності на міжнародному рівні. Крім того, вони не можуть забезпечити належний рівень безпеки та конфіденційності транзакцій, що є особливо важливим у сфері міжнародної торгівлі. В цьому контексті, криптовалюти, все більше привертають увагу, як потенційне рішення проблем на противагу традиційним фінансовим системам.

Термін «криптовалюта» з'явився одночасно з першим платіжним крипто-інструментом Bitcoin в 2009 році [1]. Під даним терміном сучасні вчені розуміють цифровий фінансовий інструмент для виконання платежів, обігу та інвестування, який існує у вигляді програмного коду високого ступеню захищеності та вільним ринковим курсом [2].

У сучасному світі криптовалюти відіграють все більшу роль у розвитку міжнародної електронної комерції, вносячи вагомий вплив на глобальні ринки. Використання цих цифрових валют пропонує ряд вагомих переваг, які прибирають ключові недоліки традиційних фінансових систем, особливо в контексті міжнародної е-торгівлі. Оскільки більшість цих фінансових інструментів побудовано на децентралізованій технології зберігання інформації Blockchain – то це дає змогу використовувати смартконтракти для автоматизації значного обсягу фінансових операцій роблячи відносно безпечні та контрольовані міжнародні платежі.

Іншим важливим аспектом впливу криптовалют є їхня здатність істотно знижувати витрати та час, необхідний для обробки міжнародних транзакцій. Це особливо актуально для малих та середніх суб'єктів

підприємництва, які часто стикаються з високими витратами та тривалими термінами обробки платежу при здійсненні міжнародних операцій. Завдяки низькій вартості транзакцій і швидкій обробці, криптовалюти відкривають нові можливості для розширення навіть невеликого бізнесу саме на світовому рівні.

Також, вони сприяють розширенню доступності фінансових послуг у тих регіонах, де традиційні банківські операції є обмеженими або повністю відсутніми. Це дозволяє підприємствам та індивідуальним споживачам залучатися до глобальної економіки, незалежно від місцевих фінансових інфраструктур, забезпечуючи фінансову інклюзію та сприяючи економічному зростанню в менш розвинених регіонах.

Проте незважаючи на даний позитивний вплив використання криптовалюти в міжнародній е-комерції також необхідно враховувати й фактори, які сповільнюють її міжнародний розвиток. Одним з них є значна волатильність їх цін. Незважаючи на те, що ці платіжні інструменти допомагають мінімізувати ризики пов'язані з їх обміном – вони можуть мати значні коливання впродовж дня, що може сприяти погіршенню їх поширення в міжнародній е-комерції. Ця їх характеристика може бути спричинена різними факторами, такими, як залежність зміни попиту та пропозиції від певних новин або спекуляції інвесторів. Така властивість може призвести до швидких та значних змін ціни, яка в результаті може бути ризикованим для бізнесу та споживачів, які використовують їх для міжнародних транзакцій.

Окрім волатильності, іншим фактором, який може сповільнювати міжнародний розвиток е-комерції з використанням криптовалют, є їх обмежена ліквідність. Вона може бути низькою порівняно з традиційними валютами та, як наслідок призвести до труднощів при конвертації в традиційні валюти або при здійсненні великих транзакцій.

Все ж одним з основних факторів, що сповільнюють розвиток світової е-комерції з використанням криптовалюти слід зазначити саме її обмежений правовий статус. На даний момент легальне використання криптовалюти зроблено, як правило саме в розвинених країнах (США, Нова Зеландія, Сінгапур, Німеччина, Іспанія, Нідерланди, Японія та ін.). Проте в більшості країн їх використання є забороненим (В'єтнам, Бангладеш, Болівія та ін.) або знаходиться в процесі законодавчого врегулювання певного рівня легалізації їх використання (Індія, Кіпр, Франція, Китай).[2]

Таким чином, криптовалюти вже зараз мають значний вплив на е-комерцію відкриваючи нові можливості та забезпечуючи зростання глобальних ринків. Це сприяє більшій доступності до широкого спектру товарів та послуг, забезпечує швидкість, безпечність та прозорість міжнародних транзакцій одночасно зменшуючи на них витрати. Проте, для повної реалізації цього потенціалу необхідно вирішити низку викликів, таких як волатильність цін, обмежена ліквідність, а також обмежений правовий статус.

Список використаних джерел:

1. Макарчук І. М., Перчук О. В., Яременко Л. М., Стратан А. В. Особливості функціонування світового ринку криптовалюти в умовах трансформаційних змін глобального економічного середовища. *Агросвіт*. 2021. № 7–8. С. 85–93.

2. Олійник А. А., Денкова І. М. Криптовалюти як новий інструмент на міжнародних фінансових ринках: можливості та виклики для глобальної економіки. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-11>

Богородицька Г.Є., к.е.н., доц.,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Університету митної справи та фінансів
Носенко А.В., здобувачка вищої освіти
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Галузь транспорту та логістики в Україні відіграє важливу роль у економічній системі, становлячи 6,3% ВВП у 2020 році. Вона забезпечує безперебійне постачання товарів суб'єктам господарювання та кінцевим споживачам, як усередині країни, так і за її межами. До початку російського вторгнення у 2022 році, ринок вантажних перевезень демонстрував стабільний розвиток, хоча відзначалися окремі проблеми [1].

Проте функціонування цих сегментів в умовах війни зіткнулося з численними проблемами. Наприклад, йдеться про нестачу необхідних факторів виробництва тощо.

Зміна характеру діяльності з комерційного на соціальний також стала важливим аспектом. Компанії вантажних перевезень переглянули свою стратегію та стали акцентувати увагу на виконанні соціальних функцій, таких як перевезення мільйонів громадян України або гуманітарних вантажів, що стало пріоритетом в умовах війни.

Під впливом війни український ринок вантажних перевезень зазнав значного зниження обсягів у 2022 році. Зокрема, автомобільні перевезення зменшилися на 22%, залізничні на 48%, морські на 85%. Проте, міжнародні перевезення стали ключовими, особливо для експорту сільськогосподарської продукції. Зусиллями держави та приватного сектору обсяг міжнародних перевезень вдалося підтримати на рівні 91,2 млн тонн, що сприяло стабілізації економіки через притік іноземної валюти до країни [2].

Варто зазначити, що український уряд активно працював над створенням сприятливих умов для міжнародних вантажних перевезень. Протягом 2022 року було укладено дві дуже важливі угоди, які значно вплинули на міжнародні вантажні перевезення. Одна з таких угод – це

угода про лібералізацію вантажних перевезень з Європейським Союзом, відома як “транспортний безвіз”. Ця угода звільнила українських автоперевізників від необхідності отримання додаткових дозволів на перевезення через країни ЄС, що дозволило значно прискорити зовнішньоторговельні операції України.

Дієвість транспортного безвізу підтверджується збільшенням кількості перетинів кордону з ЄС вантажним автомобільним транспортом, які зросли на 43% у порівнянні з відповідним періодом минулого року [3].

Завдяки другій угоді – зерновій угоді, була розблокована частина морських портів України для експорту зернових та інших аграрних продуктів. Після підписання цієї угоди відбувся значний зріст обсягів міжнародних вантажних перевезень через морські порти. Але станом на кінець липня 2023 року зернова угода була зупинена через вихід росії з цієї ініціативи. Проте варто зазначити, що було докладено багато зусиль для пошуку інших альтернатив для транспортування української агропродукції морським транспортом [4].

У 2022 році було реалізовано важливі ініціативи для підтримки міжнародних вантажних перевезень в Україні. Наприклад, запущено пілотний проєкт “єЧерга”. Державні структури, зокрема Держприкордонслужба та Держмитслужба, активно співпрацюють для підвищення пропускну здатності на пунктах пропуску. Відкриття нових пропускових пунктів, як, наприклад, Красноільськ – Вікову де Сус у Чернівецькій області, дозволило розвантажити існуючі пункти.

У цілому, розвиток галузі вантажних перевезень в Україні потребує комплексного підходу та спільних зусиль держави та приватного сектору. Наявність планів та стратегій удосконалення надання послуг вантажних перевезень під час воєнного часу та післявоєнного періоду є важливою складовою відновлення галузі та підтримки економічної стабільності країни.

Майбутні дослідження у цьому напрямі будуть зосереджені на розробці стратегії відновлення галузі вантажних перевезень в Україні після війни, враховуючи результати комплексного аналізу ринку.

Список використаних джерел

1. ВВП України скоротився на 4%. Які галузі найбільше впали. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2021/03/24/61962027>
2. Ринок вантажних перевезень у 2022 році. TradeMasterGroup. URL: <https://trademaster.ua/articles/313620>
3. Україна і ЄС на рік продовжили «транспортний безвіз». *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/03/16/7158122>
4. «Зернова угода» 2022–2023. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3737682-zernova-ugoda-20222023.html>

Богородицька Г.Є., к.е.н., доц.,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Університету митної справи та фінансів,
Нуманова К.А., здобувачка вищої освіти
Університету митної справи та фінансів

ДИНАМІКА ВИРОБНИЦТВА ТА СПОЖИВАННЯ ЧАЮ У СВІТІ

Чай є найпопулярнішим промисловим напоєм, який споживають у світі, не поступаючись усім іншим, включаючи каву, безалкогольні напої та алкоголь. Світове виробництво чаю, що включає виготовлення чорного, зеленого, розчинного та іншого чаю, щорічно збільшувалося на 3.2% протягом останнього десятиліття і досягло 7.2 мільйона тонн у 2023 році. За даними Statista, у 2023 році сукупний дохід, що враховує як продажі у точках збуту, так і в інших закладах, на ринку чаю склав 251.6 мільярда доларів США. Очікується, що глобальний ринок чаю зростатиме на 6.08% протягом періоду з 2024 по 2028 роки [1]. У всьому світі чай вирощують більш ніж в 35 країнах. В основному це відбувається в країнах Азії та Африки, хоча деякі сорти також можуть переносити морський клімат і культивуються на півночі, наприклад, у графстві Корнуолл в Англії, графстві Пертшир в Шотландії, штаті Вашингтон в Сполучених Штатах і острів Ванкувер в Канаді. У південній півкулі чай також вирощують у місті Гобарт в Тасманії та регіоні Вайкато в Новій Зеландії. Проте лише вісім провідних країн, включаючи Китай, Індію, Шрі-Ланку, Кенію та інші країни, привнесли частку розміром у 86.5% до загального світового виробництва чаю. Менші виробничі центри включають такі місця, як острів Сан-Мігель, Азорські острови в Португалії та область Гурія, що в Грузії [2].

Китай вважається першим виробником чаю у світі, на нього припадає майже 50% світового виробництва чаю. У цій країні було зафіксовано найбільше світове виробництво чаю ще починаючи з середини 1990-х років. Навіть зростання світового виробництва чаю в основному було зумовлене розширенням індустрії у Китаї, де виробництво в країні щорічно збільшувалося на 5.9%, з 1.92 мільйона тонн у 2013 році до 3.34 мільйона тонн у 2022 році, в результаті зростання внутрішнього попиту та популяризації здорового способу життя серед споживачів. Індія стала другим за величиною виробником чаю у світі. На неї припадає частка виробництва чаю у розмірі 20.5%. Виробництво в Індії зросло на 1.8 відсотка у 2022 році до 1.37 мільйона тонн з 1.35 мільйона тонн у 2021 році, хоча галузь стикається з кількома проблемами, такими як несприятливі погодні умови та низький міжнародний і внутрішній попит. Іншими найбільшими країнами-експортерами чаю є Кенія та Шрі-Ланка. У 2022 році виробництво чаю в цих державах досягло 542 561 і 255 973 тонн відповідно. Виробництво в Кенії незначно зросло у 2022 році, тоді як у Шрі-Ланці воно впало на 15.6%, зафіксувавши найбільший дефіцит

врожаю з 1995 року [3]. Так, за оцінками Організації продовольства та сільського господарства FAO, міжнародної організації під патронатом ООН, 9 мільйонів із 13 мільйонів людей, зайнятих у глобальному чайному секторі, є дрібними фермерами в країнах, що розвиваються, які виробили 60% світового чаю у 2022 році. Дрібні власники виробляють 80% чаю, вирощеного в Китаї та В'єтнамі, і понад 50% чаю, вирощеного в Індії, Індонезії, Кенії та Шрі-Ланці, а частка чаю, вирощеного дрібними власниками, зростає в усьому світі. Близько 80 мільйонів громадян Китаю зайняті в чайному секторі, включаючи 15 мільйонів дрібних власників. Чайний сектор Індії забезпечує засоби до існування для 1.2 мільйона дрібних власників, понад половину з яких є жінки. Кенійський чайний сектор своєю чергою становить 26% річних експортних надходжень країни та забезпечує пряму та непряму роботу для 2 мільйонів людей, включаючи 650 000 дрібних власників. А на частку шрі-ланкійського чаю припадає 12% річних експортних надходжень, і в ньому працюють 450 000 дрібних власників [4]. Щодо експорту чаю, то протягом останнього десятиліття обсяги експорту щорічно збільшувалися на 0.5% та досягли 1.84 мільйонів тонн у 2022 році. Зелений чай зазнав значного збільшення експорту, а саме 2%, у порівнянні з темпами зростання експорту чорного чаю – 0.2%. У 2022 році експорт чорного чаю зріс на 0.9% завдяки зростанню поставок з Кенії та Індії, першого та третього за величиною експортерів чорного чаю, тоді як поставки чаю зі Шрі-Ланки, другого за величиною постачальника чорного чаю на міжнародний ринок, скоротилися на 12.5% у тому ж році, що є найнижчим рівнем з 1996 року, через різке скорочення виробництва чаю в поєднанні з економічною кризою, яка вже згадувалась раніше. У 2022 році світовий експорт зеленого чаю зріс на 1.7% завдяки збільшенню поставок із Китаю, на який припадає понад 75% експорту зеленого чаю.

Переходячи до теми споживання чаю у світі, варто в першу чергу зазначити, що на попит на чай впливає кілька факторів, включаючи ціни, дохід і демографічні показники, такі як вік, освіта, професія та культурне походження. Протягом останніх двох десятиліть світова пропозиція чаю трохи перевищувала попит.

З усім тим, попит почав наздоганяти пропозицію, оскільки він отримав значний поштовх під час пандемії COVID-19, коли виробництво було значно обмежене. Споживачі стають все більш зацікавлені у здоровому харчуванні та натуральних продуктах, що призвело до того, що попит на чай, особливо на спеціальні та преміальні чаї, різко зріс, тим самим створюючи нові можливості для ринку чаю. Підтримання балансу між попитом та пропозицією є ключовим для сталого розвитку галузі та збереження цін і доходів фермерів.

Список використаних джерел:

1. Tea – Worldwide. Statista Market Forecast. URL: <https://www.statista.com/outlook/cmo/hot-drinks/tea/worldwide#revenue> (дата звернення: 22.04.2024).

2. World tea production in 2019; Crops/World Regions/Production Quantity from picklists. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Statistics Division (FAOSTAT). 2020. URL: <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL> (дата звернення: 22.04.2024).

3. Current global market situation and medium-term outlook. Intergovernmental Group on Tea (25th Session). Guwahati, India, 2 February 2024. URL: <https://www.fao.org/markets-and-trade/commodities/tea/teaigg25/en>

4. Global Market Report: Tea prices and sustainability. Steffany Bermúdez, Vivek Voora, Cristina Larrea, Erika Luna. January 17, 2024. URL: <https://www.iisd.org/publications/report/2024-global-market-report-tea>

Борисова С.Є., д.е.н., доц.,
професорка кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
Донбаської державної машинобудівної академії

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СВІТОВОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ: КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

Стрімкий розвиток світового фінансового ринку відбувається під впливом новітніх інформаційних технологій. Цифровізація охопила практично весь світовий простір, всі напрямки світової економіки і життєдіяльності людини. Інформатизація суспільства, з одного боку, і фінансування економіки, з іншого, зумовили гігантське зростання обсягу інформації. Впровадження сучасних цифрових технологій в діяльність учасників світового фінансового ринку сприяє вирішенню конфліктів між постачальниками й споживачами фінансових продуктів через формування локального компромісу. Зрозуміло, що впровадження цифрових фінансових послуг і цифровізація бізнес-процесів суб'єктів світового фінансового ринку пов'язане з додатковими ризиками для всіх учасників фінансових відносин, таких як кібератаки та крадіжка даних, тому збільшення заходів кібербезпеки є надзвичайно важливим для захисту фінансових даних та систем. Одночасно цифрові технології сприяють підвищенню доступності фінансових послуг і зниженню витрат фінансових компаній на залучення нових клієнтів. Наприклад, технологія блокчейн дозволяє створювати децентралізовані фінансові системи для забезпечення безпечних транзакцій без посередників (на її основі деякі країни розробляють свою цифрову державну валюту); штучний інтелект – аналізувати великі обсяги даних, прогнозувати ринкові тенденції, автоматизувати торговельні стратегії, запускати ботів-радників і збільшувати лояльність клієнтів; аналітика Big Data – знаходити цінні відомості про ринок, клієнтів та конкурентів; електронна торгова платформа – здійснювати операції учасникам ринку в режимі реального часу з будь-якої точки світу.

Стрімкий розвиток технології блокчейн та ринку криптовалют привів до появи технології ICO (первинна пропозиція монет), яка сприяє залученню іноземних інвестицій на світовому фінансовому ринку для розвитку бізнесу та реалізації проєктів за допомогою емісії токенів. В ICO команди генерують токени на основі блокчейну для продажу першим покупцям: користувачі отримують токени, які вони можуть використати, а власники токенів можуть отримати від компанії-емітента певні гроші для фінансування розроблень (бонуси або дивіденди) в разі вдалої реалізації проєкту. Варто зазначити, деякі експерти вважають, що первинна пропозиція монет має трансформуватися в надскладний інвестиційний інструмент, тому що в останні роки її популярність, як механізму залучення коштів, дещо спадає. На зміну ICO приходить STO, коли емітент реєструє свою пропозицію як пропозицію токенизованих цінних паперів у відповідному державному органі, який надає їм такий же обіг, як і традиційним цінним паперам [2]. При користуванні технологією ICO учасникам зазвичай пропонують utility-токени (спеціальні токени або монети додатків), які можна використовувати на вебсайтах. Більшість токенів розповсюджуються та обговорюються в контексті пропозиції монет. У випадку з STO випускаються security-токени, що мають властивості цінних паперів (інвестиційні, боргові інструменти, деривативи, цифрові частки активів, які визнаються цінними паперами). Ці активи є більш надійним інвестиційним інструментом для інвестора, оскільки зазвичай забезпечені конкретними активами або правом на отримання частини прибутку компанії, що емітує. Пропозиція токенів – це міжнародна подія, в якій беруть участь інвестори з усього світу, при цьому основним фактором, що гальмує її розвиток є те, що команда проєкту повинна виконати вимоги законодавства про обіг цінних паперів не тільки в юрисдикції, де буде розміщений емітент, але і в кожній юрисдикції, де буде здійснюватися пропозиція токенів інвесторам. Не всі країни світу, що бажають брати участь в користуванні новітніми технологіями, відповідають вказаній вимозі, тому STO проєкту необхідно забезпечити дотримання вимог закону не тільки при проведенні первинної пропозиції security-токенів, але і надалі, при здійсненні транзакцій з такими токенами. Вже сьогодні розвиваються різні платформи, які розв'язують цю проблему та надають користувачам інструменти для випуску токенизованих цінних паперів, перевірки наступних транзакцій, спілкування з інвесторами та проведення корпоративних заходів (викупи, виплати дивідендів, голосування). Наприклад, така платформа як Polymath застосовується для створення та управління регульованими security-токенами; платформа Tzero – для лістингу та обороту security-токенів різних емітентів; платформа Harbour – для токенизації капіталу приватних компаній і створення інноваційних програм капіталу; платформа Neufund – для випуску токенів, що дозволяють користувачам токенизувати реальні активи та випускати їх як юридично зобов'язуючі токени безпеки на блокчейні Ethereum. Місія вказаних та інших платформ – відкрити світ фінансів, створити нові ринки і об'єднати активи, інвесторів і підприємців зі всього світу [3].

Таким чином, цифровізація світового фінансового ринку сприяє зростанню ефективності та швидкості здійснення фінансових операцій, підвищує рівень конкуренції, а фінансові послуги, що пропонуються на ринку, стають більш доступними, ефективними та безпечними для широкого кола користувачів.

Список використаних джерел:

1. Джусов О. А., Апальков С.С. Вплив цифрових технологій на світовий ринок послуг з управління інвестиціями і приватним капіталом. *European Journal of Management Issues Volume*. 2017. 25 (2). P. 72–79.

2. Що таке ICO? URL: <https://academy.binance.com/uk/articles/what-is-an-ico>

3. Що таке коїни простими словами і чим вони відрізняються від токенів. URL: <https://drukarnia.com.ua/articles/coin-abo-sho-take-koyini-prostim-i-chim-voni-vidriznyayutsya-vid-tokeniv-faJQ->

Грачевська Т.О., к.і.н., доц.,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Університету митної справи та фінансів

ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ІЗРАЇЛЮ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Одним із головних завдань для кожної держави у сучасних умовах є створення та забезпечення сприятливих умов для розвитку своєї економіки, посилення її конкурентоспроможності на міжнародних ринках. З метою досягнення окреслених завдань відбувається розвиток зовнішньоекономічних відносин з іншими державами, які представляють зацікавленість через можливість продуктивної, взаємовигідної співпраці в торгівлі та різних галузях економіки.

Україна та Ізраїль, незважаючи на географічну віддаленість та неспровоковану російську агресію, продовжують розвивати співробітництво у багатьох сферах економіки та торгівлі, про що свідчать статистичні дані за 2023 рік, розміщені на офіційному сайті Посольства України в Державі Ізраїль. Зокрема, за статистичними матеріалами Державної митної служби України за перше півріччя 2023 року обсяг торгівлі товарами між двома державами становив 337,8 млн дол. США, при цьому експорт складав 176,64 млн. дол. США, на імпорту припадало – 161,17 млн дол. США [2]. Наведені цифри свідчать про зменшення обсягів торгівлі у порівнянні з попередніми роками, що пов'язано з порушенням логістики, обмеженням транспортного сполучення морським шляхом, спричинені російською агресією.

Торговельне та економічне співробітництво України та Ізраїлю спирається на широку нормативно-правову базу, що свідчить про взаємні наміри сторін розвивати конструктивне партнерство. Важливе значення

мають Угода між Урядом України та Урядом Держави Ізраїль про торгівлю та економічне співробітництво, що була підписана у липні 1995 року, Конвенція між Урядом України і запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи та капітал, підписана у листопаді 2003 року.

Безумовно, що важливим є також досягнення домовленості про запровадження зони вільної торгівлі між державами у 2019 році, яка запрацювала у повному об'ємі у 2021 році. Укладання цієї угоди позитивно позначилося на динаміці торгівельно-економічної співпраці між двома державами, створило можливості для українських товаровиробників скористатися перевагами лібералізації ізраїльських ринків, відкрило додаткові можливості не лише для розширення ринків збуту для українських виробників, а й створило принципово нові можливості для подальшої модернізації та розвитку власних виробництв з врахуванням ізраїльського досвіду. Запровадження зони вільної торгівлі створило нові можливості передусім для торгівлі сільськогосподарськими та промисловими товарами, на які передбачається суттєві зниження ввізного мита, аж до нульового ввізного мита [1].

В умовах цифровізації економіки Україна та Ізраїль приділяють значну увагу розвитку співробітництва в сфері інновацій, передусім у сфері ІТ. Наразі в Україні функціонує багато аутсорсингових компаній, що надають послуги представникам інших країн. Серед їх клієнтів дуже широко представлені саме ізраїльські компанії, які купують ІТ послуги в українських розробників. Більше ніж 40 % всіх ІТ сервісів, представлених у Ізраїлі, купується в українських компаній, за різними оцінками від 30 до 40 тисяч українських ІТ-фахівців надають послуги ізраїльським компаніям [3]. Представники українських компаній користуються підвищеним попитом через високу кваліфікацію й здатність швидко й якісно надавати послуги, а також через те, що Україна та Ізраїль мають один часовий пояс, що створює набагато сприятливіші умови для співробітництва ніж з представниками інших держав, наприклад азійських.

На думку українського бізнесмена та почесного консула Держави Ізраїль у Західному регіоні України Олега Вишнякова існують хороші перспективи подальшого розвитку співробітництва нашої держави з Ізраїлем в ІТ-сфері, адже останній зацікавлений в подальшому використанні послуг українських компаній [3]. У майбутньому в умовах цифровізації економіки потреба у кваліфікованих кадрах у ІТ сфері буде лише зростати, адже будуть не лише розвиватися існуючі сфери, а й з'являтимуться нові, що потребуватиме розширення кола співробітників. Зважаючи на те, що в українських фахівці в Ізраїлі сформувалася належна репутація, можна висловити припущення, що цей напрямок українсько-ізраїльського співробітництва буде розвиватися та розширюватися. Ще одним важливим аспектом розвитку високотехнологічного співробітництва України та Ізраїлю може бути використання досвіду останнього в сфері видобутку газу, що є надзвичайно важливим для України в напрямку

забезпечення енергетичної незалежності нашої держави. Важливим напрямком високотехнологічного співробітництва України та Ізраїлю є також медицини, зокрема здійснення спільних розробок в сфері біотехнологій та клітинних технологій.

Таким чином, можна зробити висновок, що незважаючи на інтенсивні військові дії, Україна має потенціал для подальшого розвитку взаємовигідних відносин з Ізраїлем, про що свідчить продовження практики взаємної співпраці в надзвичайно складних умовах, в яких опинились держави в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Вільна торгівля з Ізраїлем: менше мита, більше торгових можливостей і експорту URL: <https://eba.com.ua/vilna-torgivlya-z-izrayilem-menshe-myta-bilshe-torgovyh-mozhlyvostej-i-eksportu>

2. Економічне та інвестиційне співробітництво між Україною та Ізраїлем URL: <https://israel.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/3308-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo/ekonomichne-ta-investicijne-spivrobotnictvo-mizh-ukrayinoyu-ta-izrayilem>

3. Чим вигідна Україні ІТ-торгівля з Ізраїлем. Співпраця з ізраїльськими компаніями приносить українській ІТ-галузі близько мільярда доларів виручки. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/01/20/681609/#:~:text=IT>

Довбань Д.С., здобувач вищої освіти
Університету митної справи та фінансів
Стеблюк Н.Ф., к.е.н, доц.,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Університету митної справи та фінансів

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ЗМІН У МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

У сучасному світі цифровізація (цифрові технології) стає все більш вирішальним фактором розвитку світової економіки, впливаючи на всі сфери життя людей, а також на міжнародні економічні відносини. У контексті дипломатії цифровізація стає новою реальністю, яка змінює підходи до взаємодії між країнами, а також вимагає нових підходів до розвитку міжнародної дипломатії.

Цифровізація міжнародних економічних відносин передбачає використання цифрових технологій для покращення міжнародного співробітництва між країнами, підвищення ефективності міжнародної торгівлі, розробки та впровадження інноваційних проєктів тощо. Завдяки використанню цифрових технологій країни можуть підвищити свій конкурентний потенціал і зайняти більш вигідні позиції на міжнародному ринку.

На перший план виходить не тільки використання цифрових технологій в економічних відносинах, а й їх використання в дипломатичних відносинах. Цифровізація міжнародної дипломатії означає використання цифрових технологій для зміцнення міжнародних відносин між країнами, забезпечення більшої ефективності дипломатичних зусиль і розробки нових підходів до вирішення міжнародних проблем. Одним із ключових аспектів дослідження є вплив цифровізації на міжнародну економіку [1]. За допомогою цифрових технологій, таких як електронна комерція та цифрові платформи, ми спостерігаємо розширення міжнародної торгівлі та збільшення обсягу міжнародних фінансових операцій. Це створює нові можливості для розвитку країн і сприяє посиленню економічного впливу в міжнародних відносинах.

Цифрові технології допомагають полегшити спілкування між державами, підвищити здатність вирішувати міжнародні конфлікти та сприяти дотриманню міжнародних договорів. Наприклад, використання електронної пошти, соціальних мереж і систем відеоконференцій дозволяє дипломатам швидко та ефективно обмінюватися інформацією, проводити консультації та переговори без потреби фізичної присутності. Це зменшує витрати на подорожі та допомагає економити час, що важливо в сучасному світі, що швидко змінюється [2].

Проте поряд із перевагами цифровізації існують також проблеми, які слід враховувати. Зокрема, цифрові технології створюють нові ризики у сфері кібербезпеки, такі як хакерські атаки та викрадення даних. Дипломатичні служби повинні бути готові до цих загроз і вжити заходів для захисту конфіденційності та цілісності інформації.

Крім того, важливо розглянути проблему цифрової нерівності. Не всі країни мають рівний доступ до цифрових технологій та Інтернету, що може створити нерівність у міжнародних економічних відносинах і обмежити можливості розвитку. Використання штучного інтелекту (ШІ) у дипломатичних процесах також вимагає ретельного обговорення та регулювання. З одного боку, штучний інтелект може полегшити процес прийняття рішень і аналізу великих обсягів даних. З іншого боку, необхідно забезпечити етичне використання ШІ та враховувати можливі наслідки його застосування для міжнародної безпеки та конфіденційності.

Щоб досягти успішної цифровізації міжнародних економічних відносин і міжнародної дипломатії, важливо враховувати необхідність забезпечення кібербезпеки та захисту конфіденційності даних. Необхідно вдосконалювати системи кіберзахисту та сприяти обміну кращими практиками міжнародного співробітництва у цій сфері. Необхідно встановити міжнародні стандарти та правила, що регулюють використання цифрових технологій. Це сприятиме створенню сприятливого середовища для співпраці та взаємодії між державами. Розробка та впровадження таких стандартів має здійснюватися шляхом широкого діалогу та співпраці між усіма зацікавленими сторонами, включаючи державні органи, організації

громадянського суспільства та приватний сектор [3]. Забезпечення доступу до якісної освіти є важливим аспектом скорочення цифрового розриву та підтримки розвитку всіх країн.

Загалом цифровізація міжнародних економічних відносин стає новою реальністю. Цифрові технології відкривають нові горизонти та можливості для співпраці та взаємодії між державами, але водночас вони ставлять перед нами важливі завдання. Серед яких – забезпечення кібербезпеки та захисту даних, розробка міжнародних стандартів та забезпечення доступності та надійності цифрових інфраструктур у всіх країнах. Успішна цифрова трансформація міжнародних економічних відносин та дипломатії потребує не лише технологічного розвитку, але й комплексного підходу до вирішення правових, кадрових та організаційних питань.

Список використаних джерел:

1. Чоудхурі Массачусетс і Хіггінс Дж. М. Цифровізація та міжнародний бізнес. *Journal of International Business Studies*. 2020. № 51 (4). С. 567–590.
2. Євтух В.В. Цифровізація економіки в контексті розвитку України. *Економіка і держава*. 2020. № 1 (1). С. 57–63.
3. Литвин О.О., Мельник І.О. Цифрова трансформація економіки: виклики та перспективи для України. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2021. № 1 (85). С. 46–54.

Нуманова К.А., студентка Університету митної справи та фінансів
Рудянова Т.М., к.ф.-м.н., доцент Університету митної справи та фінансів

ЗАСТОСУВАННЯ БАГАТОФАКТОРНОГО РЕГРЕСІЙНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ВАЛОВОГО ПРОДУКТУ УКРАЇНИ

Провідним показником при аналізі ступеня економічного розвитку будь-якої країни є її валовий внутрішній продукт або ВВП, що є загальною вартістю виготовлених товарів та послуг, незалежно від національної приналежності підприємств, які розташовані на території певної країни.

Для аналізу стану економіки країни використовується реальний ВВП, що є показником економічного виробництва країни, скоригований на інфляцію. На противагу номінальному ВВП, який розраховується для оцінювання товарів та послуг з урахуванням поточних ринкових цін, реальний ВВП вимірює економічний випуск у базових цінах з урахуванням інфляції [1].

Саме тому реальний ВВП вважається більш докладним показником розвитку економіки на відміну від номінального ВВП, оскільки він зважає на зміни цін на товари та послуги, які можуть спотворювати реальний ступінь економічної активності. Таким чином, реальний ВВП має можливість здійснювати краще порівняння економічних показників з плином часу.

Результати розрахунків ВВП є суттєвими для правильної оцінки стану економіки країни та прийняття доцільних рішень у сфері її економічної політики. Не менш важливим є визначення тих параметрів, що мають істотний вплив на розмір ВВП. Аналіз цих факторів допомагає виокремити ключові сегменти економіки та визначити стратегічні напрямки для зростання.

Будь-який економічний процес, особливо якщо він може бути вичерпно виражений чи визначений кількісними характеристиками, у тому числі ВВП країни, часто піддається математичному моделюванню. Математичне моделювання означає вираження певного явища через рівняння регресії. У цьому випадку регресія означає залежність однієї випадкової величини від іншої.

Враховуючи, що економічно явище вкрай рідко може бути пояснено лише одним чинником, під час математичного моделювання використовується більш актуальна багатофакторна або множинна регресія. Множинна регресія є узагальненням парної лінійної регресії для тих ситуацій, коли залежна змінна взаємозв'язана з понад однією незалежною змінною. Побудова моделі багатофакторного регресійного аналізу дозволяє також визначити ступінь впливу кожного фактора на досліджуваний показник та порівняти їх [2].

З метою оцінки факторів, що впливають на ВВП України, для проведення аналізу було відібрано низку демографічних та економічних чинників, а саме:

- X_1 – Експорт товарів та послуг, млн грн;
- X_2 – Імпорт товарів та послуг, млн грн;
- X_3 – Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну, млн дол. США.
- X_4 – Державний борг, млн грн;
- X_5 – Валовий зовнішній борг, млн дол. США;
- X_6 – Розмір доходів державного бюджету, млн грн;
- X_7 – Індекс девальвації української гривні, %;
- X_8 – Індекс інфляції, %;
- X_9 – Чисельність населення, тис.;
- X_{10} – Кількість зареєстрованих безробітних, тис.

Для аналізу були використані статистичні дані Міністерства фінансів України [3] за період від 2012 до 2022 років. Багатофакторний регресійний аналіз здійснено для однієї залежної величини Y – реальний ВВП України, млн грн. Для проведення аналізу використано табличний процесор MS Excel.

У багатофакторній моделі повинні бути присутні виключно незалежні фактори, тобто між пояснюючими змінними не повинно бути значущої залежності. Якщо два або більше незалежних факторів пов'язані між собою лінійною залежністю, то це означає, що у моделі присутня мультиколінеарність. Одним зі способів визначення наявності чи відсутності мультиколінеарності є побудова матриці парних коефіцієнтів кореляції. Для розрахунку коефіцієнтів парної кореляції R було

використано інструмент Correlation з надбудови Data Analysis MS Excel. Розглянуто перший стовпець матриці, який містить коефіцієнти кореляції між показником Y та факторами $X1-X10$.

	Y
Y	1
$X1$	0.961
$X2$	-0.918
$X3$	0.029
$X4$	0.821
$X5$	-0.096
$X6$	0.901
$X7$	-0.385
$X8$	0.174
$X9$	-0.851
$X10$	-0.734

Найбільший вплив на показник Y мають такі фактори, як $X1$ – експорт товарів та послуг, $X2$ – імпорт товарів та послуг, $X4$ – розмір державного боргу, $X6$ – доходи державного бюджету та $X9$ – чисельність населення, адже значення їх коефіцієнтів кореляції за модулем близько до одиниці.

Припустимо, що між показником та факторами існує лінійний зв'язок, який можна представити у вигляді такого рівняння:

$$Y = a_0 + a_1X1 + a_2X2 + a_4X4 + a_6X6 + a_9X9.$$

Параметри регресії у матричній формі визначаються за методом найменших квадратів наступним чином:

$$A = (X^T X)^{-1} X^T Y,$$

де X – матриця спостережень за незалежними змінними, X^T – матриця, транспонована до матриці X , Y – матриця спостережень за показником Y , A – матриця параметрів регресії.

Використавши дану формулу, отримано шість параметрів: $a_0 = 1302990.60$, $a_1 = 1.98$, $a_2 = -0.23$, $a_4 = -0.12$, $a_6 = 21.75$, $a_9 = -97.25$.

Згідно з результатом оцінювання параметрів регресії, рівняння багатофакторної регресії щодо ВВП України матиме наступний вигляд:

$$Y = 1302990.60 + 1.98X1 - 0.23X2 - 0.12X4 + 21.75X6 - 97.25X9.$$

Отримане рівняння свідчить про те, що за всіх таких самих умов при збільшенні експорту товарів та послуг на 1 млн грн, обсяги ВВП України збільшуються на 1.98 млн грн, а коли за однакових умов розмір імпорту змінюється на 1 млн грн, то ВВП зменшується на 0.23 млн гривень.

Для аналізу взаємозалежності змінних було розраховано скоригований коефіцієнт детермінації $\bar{R}^2$ для того, щоб зменшити ступінь залежності коефіцієнту детермінації R^2 від числа факторів, за наступною формулою:

$$\bar{R}^2 = 1 - \frac{\sum_{i=1}^n (y_i - \hat{y})^2 (n-m-1)}{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2 / (n-1)} = 0.8863.$$

Значення оціненого коефіцієнта детермінації багатofакторної регресії близько до одиниці, це означає, що між показником Y і факторами існує тісний й близький до функціонального зв'язок. Коефіцієнт $\bar{R}^2$ вказує на те, що 88.63 % зміни показника можна пояснити впливом факторів. Відповідно, множинний коефіцієнт кореляції дорівнює кореню квадратному зі значення множинного коефіцієнта детермінації, а саме $R = \sqrt{\bar{R}^2} = 0.94$. Оскільки значення коефіцієнта кореляції близько до 1, то залежність між показником і факторами дуже тісна.

Варто оцінити адекватність побудованої моделі. Для цього використовується критерій Фішера з надійністю $P = 0.95$. Розрахункове значення F-статистики обчислюється за формулою нижче:

$$F_{\text{розрах}} = \frac{R^2}{1-R^2} \cdot \frac{m-n-1}{m} = 16.982.$$

Критичне значення F-статистики знайдено за допомогою функції FINV у MS Excel для 5%-ого рівня значимості та при ступенях вільності $m = 5$ та $n - m - 1 = 11 - 5 - 1 = 5$, де m – кількість змінних, а n – кількість спостережень. Критичне значення становитиме 4.95. Оскільки розрахункове значення критерію Фішера перевершує критичне $F_{\text{розрах}} > F_{\text{крит}}$, то нульова гіпотеза відхиляється. Це означає, що у регресійному рівнянні наявний такий коефіцієнт, який істотно відмінний від нуля, а відповідний фактор має вплив на змінну, що досліджується. Відхилення нуль-гіпотези свідчить про адекватність побудованої моделі. Таким чином, можна припустити, що побудована лінійна багатofакторна регресійна модель із надійністю 0.95 адекватна експериментальним даним.

Отже, за результатами багатofакторного аналізу було побудовано математичну модель, що пояснює залежність ВВП України від певних змінних. Цей показник безпосередньо залежить від впливу таких факторів, як експорт та імпорт товарів і послуг, державний борг, надходження до державного бюджету та чисельність населення. Розрахунок коефіцієнтів кореляції та детермінації показав наявність міцного зв'язку між залежною змінною та незалежними факторами. Оцінка за критерієм Фішера дозволила зробити висновок про адекватність моделі наявним статистичним та розрахунковим даним.

Багатофакторний регресійний аналіз може бути використаний як один з інструментів для оцінки ВВП країни задля виявлення факторів, що впливають на його розмір. Також побудована багатофакторна регресійна модель може бути використана задля прогнозування зміни валового внутрішнього продукту країни в результаті зміни його факторів. Слід констатувати, що подібні моделі не є незмінними в довгостроковому періоді, оскільки наразі українська економіка дуже часто зазнає змін у зовнішньому середовищі та його умовах.

Список використаних джерел:

1. Світова економіка та міжнародні економічні відносини : підручник / кол. авторів ; за заг. ред. д.е.н. Фісуненко П. А. Дніпро: Арт-Прес, 2023. 400 с.
2. Бідюк П.І., Данилов В.Я., Жиров О.Л. Прикладна статистика : навч. посібник. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 186 с.
3. Мінфін – Індекси. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua>

Плахотнюк М.С., здобувач вищої освіти
Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ
(науковий керівник – Чернега В.В., асистент
Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ)

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Дослідження зарубіжного управління державним боргом має високу значущість для України, оскільки допомагає збільшити ефективність управління державним боргом, зменшити ризики та забезпечити макроекономічну стабільність. Зарубіжний досвід управління боргом є цінним для країн, що прагнуть покращити фінансовий менеджмент і стабілізувати економіку. Державний борг у багатьох країнах використовується для фінансування державних проєктів, стимулювання економічного зростання та підтримки соціальних програм. Країни, що розвиваються, часто спостерігають зростання як зовнішніх, так і внутрішніх запозичень, що дає змогу збільшити інвестиції та споживання, залучаючи ресурси з більш розвинених економік. Це, в свою чергу, сприяє економічному зростанню. Без належного контролю держави можуть необмежено запозичувати, що знижує можливість міжнародних фінансових інститутів надавати адекватну підтримку. МВФ і Маастрихтські критерії рекомендують обмежувати державний борг до 60% ВВП, щоб запобігти ризику дефолту. Перевищення цієї межі збільшує ймовірність фінансової нестабільності та дефолту. Проте досвід країн з високим борговим навантаженням, таких як Японія (266% до ВВП), Великобританія (107%), Франція (116%), Бельгія (114%), і США (108%), демонструє, що навіть при високому борговому навантаженні ці країни підтримують фінансову та макроекономічну стабільність, уникаючи дефолту (табл. 1) [3, 2].

**Показники боргового навантаження та суверенного рейтингу
деяких країн світу за 2022 рік**

Країна	Відношення державного боргу до ВВП, %	ВВП на одну особу населення, дол. США	Суверенний рейтинг		
			Moody's ratings	S&P ratings	Fitch ratings
Японія	266	42929	A1	A+	A
Бельгія	114	50103	Aa3	AA	AA-
Великобританія	107	46344	Aa3	AA	AA-
Франція	116	44995	Aa2	AA	AA
Канада	115	49222	Aaa	AAA	AA+
США	108	58309	Aaa	AA+	AA-
Бразилія	98	6797	Ba2	BB-	BB-
Аргентина	105	8442	Ca	CCC+	CCC
Україна	58	3727	B3	B	B

Джерело: сформовано автором на основі [5].

Отже, в країнах з низьким рівнем доходу і борговим навантаженням, яке відповідає Маастрихтським критеріям, рейтинг зазвичай середній, вказуючи на частково спекулятивний характер боргу та підвищений кредитний ризик. Якщо співвідношення державного боргу до ВВП перевищує 100%, суверенний рейтинг низький, що означає високий ризик дефолту або ситуацію, близьку до нього. Японія має різноманітні облігації для управління державним боргом, заохочуючи інвестиції та підтримуючи економічне зростання. Випускаються облігації для фінансування будівництва, дефіциту, реконструкції та інших потреб. Завдяки державному боргу Японія фінансує інфраструктурні проекти, такі як будівництво доріг, розвиток транспорту і систем зв'язку, а також покриває витрати на ліквідацію наслідків стихійних лих. Японія спрямовує запозичення на інвестиції та інновації [1, 4]. Японія та Україна стикаються з різними економічними проблемами, які впливають на управління боргом. Обидві країни співпрацюють з МВФ та іншими міжнародними фінансовими організаціями для отримання фінансової допомоги та консультацій з питань управління боргом. Щоб ефективно керувати державним боргом, Україні слід дотримуватися Маастрихтських критеріїв, які обмежують рівень боргу щодо ВВП, що допомагає підтримувати фінансову стабільність і довіру інвесторів. Японія використовує борг для інвестицій у критичну інфраструктуру, що сприяє економічному зростанню. Цей підхід може бути корисним для України. “Зелені” облігації, популярні в Японії, використовуються для фінансування екологічних проектів. Україна може розглянути досвід їх залучення для післявоєнного відновлення. На даний момент українські громадяни можуть підтримувати економіку та ЗСУ через інвестиції у військові ОВДП [2].

Отже, загальна тенденція полягає в тому, що державний борг є звичайним явищем для більшості країн, і його грамотне використання може допомогти підвищити рівень життя у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Буткевич Т. В. Зарубіжний досвід управління державним боргом. *VI Міжнародна науково-практична конференція «Україна, Болгарія, ЄС: тенденції економічного та соціального розвитку»*. 2022. С. 104–108. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u381/ukraine_bulgaria_eu_26.08.2022.pdf#page=106
2. Дума О. І. Світовий досвід управління державним боргом. *Облік і оподаткування: контроль-аналітичний аспект : збірник тез доповідей за матеріалами IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*, м. Ірпінь, 18 трав. 2023 р. 2023. С. 37–40. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12438/1/6.pdf#page=37>
3. Давиденко Н., Лісовська А. С. Зарубіжний досвід управління державним боргом та можливості його адаптації в Україні. *Державний податковий університет. Наукові видання*. URL: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/331/314>
4. Мигаль М. Модель управління державним боргом у Японії. *Інститут аналітики та адвокації*. URL: <https://iaa.org.ua/articles/model-upravlinnya-derzhavnym-borgom-u-yaponiyi>
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/borgova-politika>

Самокиш А.І., здобувачка вищої освіти
Університету митної справи та фінансів
Грачевська Т.О., к.і.н., доц.,
доцентка кафедри міжнародних економічних відносин
Університету митної справи та фінансів

ЦИФРОВІ ВАЛЮТИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Цифрові валюти стали невід’ємною частиною світової економічної системи у ХХІ столітті. Інноваційні форми грошей відкривають нові горизонти та створюють більше можливостей як для особистого користування звичайними громадянами, так і для розвитку цілих держав. В епоху глобалізації та стрімкого розвитку технологій значення цифрових валют у сфері міжнародних економічних відносин невіддільно зростає, адже вони забезпечують швидкий і безпечний засіб здійснення транскордонних фінансових операцій.

Варто зазначити, що цифрова валюта – це форма валюти, яка існує у виключно електронній, цифровій формі, на відміну від традиційних грошей, які існують у фізичній формі. Широке розповсюдження також отримав такий

термін як «криптовалюта», але він не є тотожним з терміном «цифрова валюта», адже всі криптовалюти є цифровими валютами, але не всі цифрові валюти є криптовалютами. Саме криптовалюти притаманним є використання криптографії для забезпечення безпеки і незалежність від посередників, таких як банки та платіжні системи.

Цифрові валюти існують уже давно, майже стільки ж, скільки Інтернет. Їх прототип був створений наприкінці 1980-х років під назвою DigiCash. Однак існувала велика проблема: не існувало механізмів обліку використаної валюти, що дозволяло використовувати її необмежену кількість разів, а це викликало багато проблем і ускладнювало процес користування валютою. Саме всім відомий Bitcoin зміг вирішити цю проблему, адже він використовує спеціальну технологію під назвою блокчейн, яка постійно записує кожну проведену операцію. Завдяки цьому його можна використовувати, щоб купувати речі, відстежувати гроші, і надійно зберігати їх з метою накопичення та використання в майбутньому [1].

Центральні банки різних держав мають плани впроваджувати власні цифрові валюти (CBDC – Central Bank Digital Currencies). Станом на березень 2022 року у світі вже налічувалось кілька загальнодоступних CBDC, наприклад на Багамах, у Нігерії та Східно-Карибському союзі. Здебільшого ці цифрові валюти існують лише у формі проєктів з підтвердженням концепції [2]. В Україні перше тестування національно цифрової валюти відбулось у 2018 році. З цією метою було випущено обмежену кількість е-гривень, працівники НБУ та деяких компаній провели операції з ними. До кінця 2024 року має відбутись відкритий етап тестування, в якому зможуть взяти участь зможуть банки, фінансові установи та їх клієнти. Е-гривня допоможе Україні досягти прозорості та відкритості фінансових операцій, посилити безпеку і захист від шахрайств [3; 4].

Вплив цифрових валют на міжнародні економічні відносини є многогранным і включає ряд аспектів, що заслуговують на детальне вивчення та глибокий аналіз. Вони підвищують ефективність міжнародних платежів, адже зменшують вартість та час транзакцій. Також запровадження цифрових валют центральними банками значно зміцнить монетарну політику та фінансову стабільність держав, а також забезпечить додаткові методи боротьби із економічними кризами.

Однак, окрім переваг існують і потенційні ризики, зокрема, проблема курсової стабільності, регуляторні виклики та можливе використання цифрових валют у міжнародному валютному маніпулюванні. Крім того, домінування певних цифрових валют може призвести до зменшення впливу традиційних валют та фінансових систем на міжнародній арені [4].

Варто зазначити, що цифрові валюти відкривають нові перспективи для переосмислення та оптимізації глобальних фінансових взаємодій. Цей процес не тільки сприяє більшій ефективності здійснення операцій в міжнародних економічних відносинах, але й ставить перед урядами та міжнародними регуляторами завдання адаптації до швидко змінюваного цифрового

фінансового ландшафту. Отже, ці нововведення мають потенціал суттєво трансформувати міжнародні економічні відносини, тому необхідно працювати у напрямку вдосконалення механізмів їх використання.

Список використаних джерел:

1. Цифрова валюта Definition. URL: <https://coinmarketcap.com/academy/uk/glossary/digital-currency>
2. Central Bank Digital Currency (CBDC). URL: <https://coinmarketcap.com/academy/glossary/central-bank-digital-currency>
3. Укрінформ. Нацбанк до кінця року проведе відкрите тестування е-гривні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3836460-nacbank-do-kinca-roku-provede-vidkrite-testuvanna-egrivni.html>
4. Хуторна М. Е., Запорожець С. В., Ткаченко Ю. П. Цифрові валюти центральних банків: світові тренди та перспективи в Україні. *Соціальна економіка*. 2021. № 61. С. 123–134.

Сахно Т.А., д.ф., ст. викл. кафедри міжнародної економіки та бізнесу
Черкаського державного технологічного університету
Стукаленко Д.О., здобувачка вищої освіти
Черкаського державного технологічного університету

ОСОБЛИВОСТІ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІМПОРТУ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності країни посідає важливе місце в державному регулюванні її економіки та безпосередньо впливає на показники імпорту та експорту.

Митно-тарифне регулювання є економічним видом впливу на зовнішньоекономічну діяльність країни. На початку 2022 р. в Україні постала термінова потреба змін у законодавчій базі щодо митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності країни, що пов'язано із введенням воєнного стану. На державному рівні було спрощено порядок митного оформлення товарів та транспортних засобів, надано пільги для ввезення імпортних товарів для повноцінного забезпечення населення та військових України.

З квітня 2022 р., набув чинності Закон України [1, ст. 69.24], в якому зазначено про звільнення від оподаткування ПДВ, акцизним податком операції з ввезення фізичними особами автотранспортних засобів на митну територію України. Але, з липня 2022 р. «нульове» розмитнення скасовано.

В 2023 р. сформовано проекти законів [3, 4] та надано до розгляду Верховною Радою України у 2024 р. щодо ввезення транспортних засобів на територію України звільнених від оподаткування. Запити спрямовано на надання податкових пільг волонтерам, учасникам бойових дій та іншим категоріями осіб, яким завдано шкоду шляхом знищення або викрадення автомобіля через збройний конфлікт або бойові дії на території держави.

Введення воєнного стану в Україні негативно вплинуло на імпорт автотранспортних засобів. У розрізі 2019–2024 рр. кількість ввезених автотранспортних засобів в Україну мала зміни. У 2020 р. вона знизилася до 556 329 од. порівняно з 2019 р. – 706 159 од., що може бути пов’язано із зміною споживних пріоритетів та скороченням попиту під впливом COVID-19. У 2021 р. відбулося зростання ввезеної кількості авто в державу – 885 701 од. З 2022 р. спостерігається зменшення імпорту у зв’язку з введенням воєнного стану в Україні: 2022 р. – 534 866 од, 2023 р. – 377 053 од., 2024 р. (січень–березень) – 58 593 од. Середній вік ввезених автомобілів в Україну у 2022 р. сягнув 12,3 років [5].

Країни Європи надали підтримку у вигляді гуманітарної допомоги та автотранспортних засобів, у тому числі, а саме: Польща, Литва, Словаччина, Німеччина, Італія.

Варто зазначити, що спрощення порядку імпорту транспортних засобів сприяє зменшенню вартості автомобілів для місцевого населення країни та є ефективним інструментом стимулювання внутрішнього авторинку. Але «нульове» розмитнення автотранспортних засобів має переваги та ризики (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги та ризики нульового розмитнення автотранспортних засобів

Категорія	Характеристика
Переваги	
Стимулювання внутрішнього автомобільного ринку	Зменшення ціни автомобілів для місцевого населення
Ввезення електромобілів	Зменшення шкідливих викидів у повітря, підтримка зеленої енергетики
Стимулювання виробництва автозасобів у країні для внутрішнього ринку	Додаткові знижки та пільги для національного товаровиробника
Ризики	
Негативний вплив на державний бюджет країни	Зменшення доходів бюджету країни через зниження ставок мита
Посилення конкуренції внутрішнього ринку автомобілів	Зменшення внутрішнього виробництва автотранспортних засобів
Збільшення кількості вживаних авто	Ризики для безпеки населення
Збільшення кількості екологічно шкідливих автотранспортних засобів	Екологічні ризики, ризики для здоров’я населення

Джерело: сформовано авторами.

Отже, введення в дію нормативно-правової бази щодо митно-тарифного регулювання імпорту автотранспортних засобів під час воєнного стану в Україні потребує виважених кроків щодо подальших викликів та ризиків. Зниження ставок мита впливає на формування дохідної частини бюджету держави та вітчизняних автовиробників. Тому, постає необхідність зважити та врахувати майбутні виклики та завчасно збалансувати можливі втрати бюджету держави.

Список використаних джерел:

1. Верховна Рада України. *Офіційний веб-сайт*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41785>

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану : Закон України № 2142-IX від 01.04.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41785>

3. Про внесення зміни до Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування операцій з ввезення автотранспортних засобів учасниками бойових дій, волонтерами та іншими категоріями осіб : Проект Закону № 9058 від 23.02.2023.

4. Про внесення змін до підрозділу Податкового кодексу України щодо надання податкових пільг особам, яким внаслідок збройної агресії російської федерації та бойових дій на території України було завдано шкоду у вигляді викрадення чи знищення транспортних засобів : Проект Закону № 9209 від 14.04.2023 р.

5. Оpendатабот / Офіційний веб-сайт. URL: <https://opendatabot.ua>

Чаплінська А.В., здобувачка вищої освіти
Державного університету інфраструктури та технологій
(науковий керівник – Стрілок І.І., к.е.н., доц.,
доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки
Державного університету інфраструктури та технологій)

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НОРВЕГІЇ ТА УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Взаємовідносини України та Норвегії беруть свій початок з часів виникнення України. Норвегія визнала Україну державою 24 грудня 1991 року. Дипломатичні відносини встановлені 5 лютого 1992 року. Щодо політичного діалогу між державами, то висока динаміка спостерігалася у 2023 році, пов'язано це напряму з вторгненням Росії в Україну. Більше того, саме у 2023 році відбулися 23 заходи найвищого рівня, серед них: чотири телефонні розмови Президента України із Прем'єр-міністром Норвегії; 13 грудня Президент України Володимир Зеленський відвідав Королівство Норвегія та виступив з промовою; 16 лютого відбувся онлайн-виступ Президента України перед лідерами політичних партій Норвегії; 10 березня Володимир Зеленський провів зустріч з міністром оборони Норвегії Б. А. Грамом, тощо.

Договірно-правова база між Норвегією та Україною ґрунтується на 43-х чинних документах. Головними є: Конвенція між Урядом Норвегії та Урядом України про уникнення подвійного оподаткування; Угода про вільну торгівлю; Угода про сільське господарство; Угода про технічне та фінансове співробітництво тощо [1].

Важливим є те, що Норвегія всіляко підтримує Україну від початку війни, яка розпочалася внаслідок агресії з боку Росії. У Норвегії працює спеціальна програма для допомоги Україні, яка має назву: «Програма Нансена». Вона передбачає широкий спектр підтримки, серед чого є п'ятирічна програма допомоги Україні на період 2023-2027 рр. у розмірі 75 мільярдів норвезьких крон. Норвегія надає військову допомогу для оборони України, а саме, це засоби протиповітряної оборони, протитанкова зброя, артилерійські боєприпаси та багато іншого озброєння, серед іншого планується відправлення винищувачів F-16 в Україну. Норвегія допомагає у підтримці цивільного населення України, у галузі електроенергетики, ядерної безпеки, охорони здоров'я тощо [2]. Крім того, Норвегія надає захист людям, які цього потребують. Згідно з даними Міграційної служби Норвегії, станом на 5 січня 2024 року, на території Норвегії проживає близько 72 тисячі біженців з України [3].

Результати економічної співпраці України та Норвегії показують, що у 2023 році загальний обсяг торгівлі склав 518 млн дол. Україна імпортувала товарів з Норвегії на суму 415 млн дол., що у відсотковому співвідношенні до попереднього року становить 82% [4]. Експорт з України в Норвегію склав 103 млн дол., спостерігається також позитивний темп приросту у 65%. Основні статті імпорту та експорту наведені в табл. 1.

Варто зазначити, що Норвегія активно інвестує в економіку України. За даними Національного банку України, станом на 31 грудня 2021 року, Норвегія відправила в економіку України прямих інвестицій на суму 34,8 млн дол. На думку експертів, сума вкладень з роками буде лише зростати, що є позитивним фактором для розвитку економіки України.

Таблиця 1

Структура та динаміка товарообміну України і Норвегії 2022–2023 рр.

Статті експорту	2022,%	2023,%	Статті імпорту	2022,%	2023,%
Жири та олії тваринного або рослинного походження	4,3	39,4	Продукти харчування та живі тварини	59	54
Промислові товари	49,7	29	Машини та транспортне обладнання	6,1	22,5
Продукти харчування та живі тварини	5,2	11,5	Різні промислові вироби	32,7	20,9
Машини та транспортне обладнання	27	10	Інше	2,2	2,6
Інше	13,8	10,1			

Джерело: сформовано автором на основі [5].

За результатами узагальнених досліджень щодо відносин України та Норвегії, визначено, що Норвегія за останні роки показала себе як відданого та надійного партнера України. Встановлено, що співпраця добре розвинена на дипломатичному та економічному рівнях. Спостерігається позитивна динаміка в інвестиційному та торгівельному співробітництві між Україною та Норвегією. Також з'ясовано, що між Україною та Норвегією добре розвинені військові зв'язки, що є важливим фактором у часи, коли триває війна в Україні.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Посольства України в Королівстві Норвегія: Політичні відносини між Україною та Норвегією. URL: <https://norway.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/487-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-norverijeju>
2. Офіційний сайт Посольства Норвегії в Україні: Програма Нансена. URL: <https://www.norway.no/en/ukraine/norway-ukraine/news-events>
3. Офіційний сайт Міграційної служби Норвегії: UDI. URL: <https://www.udi.no/en/latest/72000-from-ukraine/>
4. Офіційний сайт органу Генеральної асамблеї ООН: UNCTAD. URL: <https://unctad.org/statistics>
5. Офіційний сайт Посольства України в Королівстві Норвегія: Торгівля та економічне співробітництво. URL: <https://norway.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/488-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-norvegijeju/torgovelnno-ekonomichne-ta-investicijne-spivrobotnictvo-ukrayini-z-korolivstvom-norvegiya>

Черкасова М.О., здобувачка вищої освіти
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Головко І.К., к.політ.н.,
доцент кафедри міжнародних відносин
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДИПЛОМАТІЇ ЄС: ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

В сучасному світі цифрові технології посідають важливе місце в будь-якій сфері людської діяльності, в тому числі і дипломатії. Таким чином в дипломатичній діяльності з'являється новий різновид – цифрова дипломатія. Сьогодні це є важливим засобом для реалізації зовнішньої політики через такі технології, як соціальні мережі, платформи для відеоконференцій, електронна пошта та веб-сайти. Дипломати та представники європейських країн використовують соціальні мережі, такі як Twitter, Facebook та LinkedIn, для комунікації з громадськістю, обміну новинами та інформацією, а також для поширення офіційних повідомлень.

Європейський Союз на сучасному етапі розвитку є провідним учасником у міжнародному спілкуванні та одним з лідерів використання цифрових технологій в усіх сферах діяльності та в дипломатії зокрема. Платформи для відеоконференцій, такі як Zoom, Microsoft Teams, використовуються для дистанційних переговорів з міжнародними партнерами та спілкування всередині Європейської спільноти. Це забезпечує оперативність та економію часу у вирішенні того чи іншого питання. Електронна пошта є традиційним інструментом цифрової комунікації, проте також використовуються зашифровані канали для безпечнішої комунікації та передачі конфіденційної інформації. Також ЄС використовує веб-сайти та інші онлайн-платформи для поширення інформації про свою діяльність та позиції, а також спілкування з громадськістю.

Використання цифрових технологій у дипломатії має значний вплив на міжнародні економічні відносини, сприяючи розвитку цифрової торгівлі та електронної комерції, що стимулює економічний зріст та інновації. ЄС укладає угоди про вільну торгівлю з партнерами, які включають положення про цифрову торгівлю, такі як скасування мит та квот на цифрові продукти та послуги. Можна навести приклад Угоди про вільну торгівлю між ЄС та Канадою (СЕТА), яка набула чинності у 2017 році [3]. Положення цієї угоди відмінюють податки на цифрові послуги та продукти, а також забороняють дискримінацію щодо онлайн-торговців з ЄС. Як бачимо, це призвело до значного зростання цифрової торгівлі між Європейським Союзом та Канадою.

Цифрові технології, такі як електронна торгівля та цифрова логістика, спрощують торгові процедури. Європейський Союз сприяє впровадженню цифрових стандартів у міжнародній торгівлі, що полегшує рух товарів та послуг [2]. ЄС створив єдиний цифровий ринок, стратегія якого була прийнята у 2015 році і є одним із ключових політичних пріоритетів Європейської комісії [4].

Цифрова дипломатія відіграє важливу роль у регулюванні цифрової економіки. Цифрова дипломатія сприяє встановленню міжнародних стандартів у таких сферах, як захист даних, кібербезпека, конфіденційність та електронна комерція. Одна із найвідоміших практик – це запровадження Загального регламенту захисту даних (GDPR), який набрав чинності в 2016 році [6]. Оскільки багато міжнародних компаній працюють з даними європейських громадян, їм доводиться дотримуватися вимог GDPR незалежно від того, де вони знаходяться. Таким чином, GDPR фактично встановлює міжнародні стандарти в галузі захисту даних, впливаючи на інші країни та компанії і сприяючи створенню узгоджених правил у глобальному вимірі.

Ще одним прикладом у сфері забезпечення безпеки та конфіденційності є угода про захист приватності між ЄС та США, відома як «Щит приватності» (Privacy Shield), яка була укладена для забезпечення безпечного обміну персональними даними між компаніями ЄС та США у 2018 році [5]. Ця угода була розроблена після рішення Суду Європейського Союзу про недійсність попередньої угоди 2000 року The Safe Harbour Agreement через побоювання щодо захисту приватності даних

європейських громадян при їх передачі до США. Угода встановлювала зобов'язання для американських компаній щодо обробки персональних даних відповідно до європейських стандартів. Ті компанії, що бажали отримати дані з ЄС, проходили сертифікацію, підтверджуючи свою відповідність до європейських стандартів. Але ця угода була розкритикована та зрештою визнана недійсною Судом Європейського Союзу в 2020 році. Ця угода демонструє, як дипломатія сприяє встановленню міжнародних правил та механізмів захисту даних під час обміну інформацією між різними компаніями, що має прямий вплив на подальші економічні відносини між сторонами.

Отже, використання цифрових технологій у дипломатії ЄС має значний вплив на міжнародні економічні відносини. ЄС укладає угоди про вільну торгівлю з партнерами, які включають положення про цифрову торгівлю. ЄС сприяє впровадженню цифрових стандартів у міжнародній торгівлі, що полегшує рух товарів та послуг, а такі цифрові технології, як електронна торгівля та цифрова логістика, спрощують торгові процедури, роблячи міжнародну торгівлю більш ефективною. Загалом, використання цифрових технологій у дипломатії ЄС робить міжнародні економічні відносини більш відкритими, прозорими та ефективними, що сприяє економічному зростанню. Звісно, що цифровий розвиток має також певні виклики, такі як кіберзлочинність, кібератаки, тому важливим постає питання щодо конфіденційності та приватності використовуваної інформації у цифрових технологіях. Тому ЄС укладає низку угод та положень щодо забезпечення безпеки в цифровому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Barston P.R. *Modern Diplomacy*. 4th ed. New York: Routledge. 2014. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315832890/modern-diplomacy-barston>
2. Directorate-General for Communication (European Union). *Activities of the European Union*. Luxembourg: Publication Office of the European Union. 2022. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c47b2296-b71a-11ed-8912-01aa75ed71a1/language-uk>
3. European Commission. *EU-Canada Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA)*. 2017. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/canada/eu-canada-agreement_en
4. European Commission. *A Digital Single Market Strategy for Europe*. 2015. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/attachment/8210/DSM_communication.pdf
5. European Parliament. *The Privacy Shield*. 2018. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2018/625151/EPRS_IDA\(2018\)625151_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2018/625151/EPRS_IDA(2018)625151_EN.pdf)
6. Official Journal of the European Union. *Regulations. General Data Protection Regulation*. 2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679>

**Секція 5. Суспільне життя в умовах війни та повоєнного відновлення:
інформаційно-комунікативні, соціально-психологічні
та оздоровчо-рекреаційні аспекти**

Інформаційно-комунікативні аспекти

Александренко Д.Є., студентка

Харківського національного економічного університету

імені Семена Кузнеця

Ларіна К.В., к.е.н., доцент кафедри управління соціальними комунікаціями

Харківського національного економічного університету

імені Семена Кузнеця

**ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАСТРАТЕГІЇ
В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ**

У сучасному цифровому світі, насиченому різноманітними технологіями та засобами комунікації, просування власного бізнесу в онлайні набуває пріоритетного значення. Це ефективний інструмент як зараз, так і в майбутньому. Соціальні мережі та маркетплейси є багатоформатними засобами просування з огляду на їх алгоритми роботи, у той час як наявні форми рекламування в них дозволяють обирати кастомізовані підходи, адаптовані для кожного окремого бізнесу.

Велика кількість онлайн-платформ, на яких просування бізнесу стає відносно легким і можливим, зумовлює підвищення рівня конкуренції в різних нішах бізнесу. Аби залишатися актуальними в мінливому інформаційному просторі, компанії повинні зосереджувати свою увагу на підтримці стійкості власних конкурентних переваг [6]. Виділитися серед інших на ринку реально за умови використання правильної та дійсно креативної стратегії просування. Маркетингова діяльність розвитку бізнесу в Інтернеті базується саме на такому чіткому плані послідовних дій, що обумовлений цілями бізнесу, наявними бюджетами та бажаними результатами просування, тобто базується на медіастратегії.

Під медіастратегією розуміємо чітко прописаний план дій, що визначає використання різних засобів маркетингових комунікацій, важливих для просування бренду в медіа. Аналітична частина стратегії, а також розрахунки витрат на просування, дозволяють визначити чіткий напрямок розвитку в медіапросуванні, що веде до успішного позиціонування бренду, продукту чи послуги на ринку, а також до ефективного налагодження комунікації з цільовою аудиторією.

Особливості створення стратегій розвитку онлайн-бізнесу розглянуті в роботах Г. Азоева, Г. Асселя, М. Багорки, С. Гаркавенко, П. Дугласа, Н. Кочкіної, О. Мельник, В. Писаренко, Ю.С. Соколова, Д. Халілова. В своїх роботах, дослідники намагаються виокремити ключові етапи

побудови медіастратегії, наводячи ґрунтовні аргументи щодо зручності та корисності просування саме в соціальних мережах. Важливість медіастратегії в функціонуванні бізнесу висвітлена в роботах Р. Батра, Л. Гермогенова, І. Гольман, Г. Картер, І. Саламона, та інших.

Так, В. Писаренко ґрунтовно визначає сутність стратегії як набору напрямів діяльності, план або певну модель дій, які формулюють пріоритетні стратегічні завдання, здійснюють координацію та розподіл ресурсів та визначають послідовність етапів на шляху досягнення стратегічних цілей в довгостроковій перспективі [3]. Автор наголошує на «мистецькій» природі явища медійної стратегії, зазначаючи, що творчій процес, в якому створюється стратегія, обумовлює виключну унікальність кожної стратегії просування. І це корелює із алгоритмами, що використовуються для аналітики контенту в соціальних мережах сьогодні – унікальність, креативність та оригінальність медіастратегії є вирішальним аспектом успіху просування не тільки з боку зацікавленості споживача, а й з технічної точки зору [4].

Дослідниця О. Мельник у своїй статті зазначає, що формування медійної стратегії включає цілий комплекс допоміжних атрибутів і методик проведення маркетингових досліджень в Інтернеті, а саме вивчення попиту, цільової аудиторії та портретів споживачів, опанування алгоритмів, що формують й забезпечують високу ефективність рекламних кампаній, підходів до позиціонування та інше [2].

Дослідниця А. Анікієнко у своїй роботі визначає, що стратегія просування дозволяє будувати відносини з постійними та потенційними клієнтами шляхом регулярного, економічного та персоналізованого спілкування [1]. В цьому процесі, соціальні мережі, що частіше виступають основним каналом комунікації між бізнесом та клієнтом, можна застосовувати не тільки в якості інструменту просування власного бренду або веб-ресурсу, але також і як спосіб впливу на споживачів.

Ґрунтовну аналітику в питанні формування медіастратегії пропонують дослідники Ю.С. Соколов та О.Є. Шандрівська, які зосереджуються на її особливостях та етапах побудови [5]. Спираючись на їх напрацювання, процес побудови медіастратегії характеризується такими етапами:

- ідентифікація цілей просування (реклама товарів, послуг, брендів, компаній тощо);
- аналіз медійного простору в соціальних мережах: конкурентного середовища, цільової аудиторії, товару і т.п.;
- сегментування споживачів за соціальними, демографічними, поведінковими тощо чинниками;
- формування позиціонування бренду/товару/підприємства (tone of voice): цінності бренду, його філософія, ставлення до цільової аудиторії;
- вибір оптимальної стратегії медіапросування, що вирізнялася б унікальною торговою пропозицією з-поміж альтернативних;
- формування контент-концепції: за типом, каналом просування; складання контент-плану;

- упровадження спланованих заходів (ведення груп, участь у дискусіях на інших сторінках, залучення нових учасників);
- контроль ефективності розробленої стратегії;
- узгодження з цілями та регулювання невідповідностей.

Через свою комплексність медіастратегія вважається повноцінною частиною бізнес-стратегії компанії. Стратегічний план розвитку підприємства має складну внутрішню структуру, що відображає багатоцільовий характер діяльності того чи іншого підприємства і зумовлює необхідність формування системи планів, проектів і програм. Стратегія медіапросування є одним з таких планів, етапи якого класично однакові усюди, проте вирізняються в залежності від можливостей підприємства до якісного напрацювання інформаційної бази для просування, масштабами просування та цілями.

Вищезазначені етапи виступають в ролі шаблону, на який доречно спиратися бізнесам під час побудови власної стратегії просування. Як план дій медіастратегія спрощує процеси просування бізнесу в соціальних мережах. Принцип формування медіастратегії полягає у тому, щоб головні меседжі компанії та рекламні повідомлення через ефективні засоби комунікацій досягли свого адресата. Відповідно, усі методики та аналітики, що спрямовані на його вивчення, будуть позитивно впливати на вигляд стратегії, її ефективність. Інший аспект, який за важливістю умовно можна поставити одразу після досліджень та збору емпіричних даних, є вивчення медіапростору та галузі, в якій просуватиметься конкретний товар або послуга. Це дасть більш чітке розуміння тих рекламних форматів, що вже працюють в просуванні товару/послуги, та полегшить пошук нових ідей. Найважливіше, що потрібно пам'ятати на кожному етапі будівництва стратегії просування, – це цілі та мету конкретного бізнесу, як він зможе відображати свою філософію через атрибути просування та залучати цільову аудиторію.

Отже, можемо зробити висновок, що здійснення побудова медіастратегії просування бізнесу з використанням соціальних мереж є важливим фактором успішного просування бренду на ринку в умовах тотальної диджиталізації. Метою медіастратегії в соціальних мережах є залучення максимальної кількості прихильників, привертання уваги цільової аудиторії, підтримка тісних комунікацій, формування позитивної репутації компанії через зростання лояльності споживачів до бренда. Спираючись на етапи формування медіастратегії, онлайн магазин матиме чіткі цілі, обґрунтовані напрямки просування, стратегічний контент-план та визначені інструменти просування з використанням безкоштовних та платних методів. А постійний моніторинг, аналіз впровадження ідей, контроль ефективності витрат на просування, аналіз статистики та залученості аудиторії, дозволить своєчасно коригувати дій та здійснювати перегляд стратегічних альтернатив.

Список використаних джерел:

1. Анікієнко А. Р. Стратегія просування інтернет-магазину в соціальних мережах / А. Р. Анікієнко ; Миколаївський національний аграрний університет. 2019. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/16157/1/253-256.pdf>
2. Мельник О. Створення стратегії просування інста-магазину жіночого одягу «zastibka» та її практичне впровадження / О. Мельник ; Національний авіаційний університет. 2021. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/51563/1/%d0%9c%d0%b5%d0%bb%d1%8c%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d0%9e.%d0%92.pdf>
3. Писаренко В.В., Багорка М.О. Стратегічний маркетинг : навч. посіб. Дніпро : Видавець, 2019. 240 с.
4. Саламон І. Контент-маркетинг як стратегія просування продукції / І. Саламон, О. Братко ; Західноукраїнський національний університет. 2022. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/47983/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_29-30.03.2022.pdf#page=178
5. Шандрівська О. Є., Соколов Ю. С. Процес формування стратегії smm-просування: особливості та етапи створення / Національний університет “Львівська політехніка”. 2022. 141–151 с. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/smeu/vsi-vypusky/vypusk-4-nomer-2-2022/proces-formuvannya-strategiyi-smm-prosuvannya-osoblyvosti-ta>
6. Zrybnieva I., Larina K. & Semenda O. Sustainable entrepreneurship: analysis of digital marketing trends in the regional and global dimension. *Futurity Economics&Law*. 2023. № 3 (2). P. 150–170. URL: <https://doi.org/10.57125/FEL.2023.06.25.10>

Войтюшенко К.Д., студентка Університету митної справи та фінансів
Кодацька Н.О., к.соц.н., доц., завідувачка кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

Реклама – це потужний інструмент комунікації, вона може передавати повідомлення, створювати образи та спонукати до дії. Крім того, функціонал рекламних технологій передбачає те, що вона може зробити бренд помітним і привернути увагу споживачів. Як розвивалась історія соціальної реклами?

Історія розвитку соціальної реклами починається у 1906 році, коли «Американська громадянська асоціація» розмістила рекламу, що закликала захистити Ніагарський водоспад від шкідливих дій електричних компаній. Після Другої світової війни з'являються сучасні форми соціальної реклами, її активно використовують церква, медичні установи, навчальні заклади, як своєрідні ліки, що вживаються для профілактики хвороб суспільства [1].

Військова агресія РФ проти суверенної держави Україна, яка розпочалася у 2014 році і наразі переросла у повномасштабну війну, створює серйозні соціальні проблеми не лише для української держави, але

й для міжнародної спільноти. Російська держава грубо порушила закони і звичаї війни, міжнародне право та загальновизнані принципи взаємовідносин у цивілізованому світі.

Безумовно, в сьгоднішніх надскладних умовах війни першочерговими завданнями України є забезпечення обороноздатності українських збройних сил, організація допомоги з боку західних країн, відбудова зруйнованої інфраструктури та надання житлової та економічної допомоги постраждалому населенню. В рамках цієї програми Україна має вирішити проблеми, пов'язані із забезпеченням життєдіяльності населення, організацією відносно стабільної економіки та низкою інших соціально-економічних, політичних і культурних питань.

Як відомо, соціальна реклама – це особливий вид некомерційної інформації, яка має вплив і спрямована на допомогу державі, органам управління та суспільству в цілому в досягненні певних соціальних цілей і суспільству в цілому в досягненні певних соціальних цілей. Вона робить значний внесок у соціалізацію сучасної людини і пропонує унікальну модель соціалізації – “соціалізація через заборону”, “соціалізація через заміщення” та “соціалізація через наслідування” [2]. Її мета – привернути увагу громадськості до певного (зазвичай негативного) соціального явища. Соціальна реклама, як правило, є негативним соціальним явищем, вона спонукає реципієнтів не лише до глибокого розуміння проблеми, а й до зміни власних моделей поведінки, до зміни своїх індивідуальних моделей поведінки та поведінки суспільства в цілому.

Цей вид реклами став об'єктом вивчення представників різних наукових галузей. З'явилися роботи українських науковців: А. Лященко, В. Осаула, Д. Олтаржевського, О. Сватенкова, А. Стрелковської та ін. М. Докторович характеризує соціальну рекламу як «вид комунікації, орієнтований на залучення уваги до актуальних проблем суспільства та його моральних цінностей» [3]. Т. Шальман, громадський діяч, в свою чергу доповідає: «мета соціальної реклами досягається шляхом створення рекламних звернень, в яких пропагується те чи інше позитивне явище, або розповідається про наслідки негативних звичок та явищ» [4].

Отже, соціальна реклама має привертати увагу до найактуальніших питань сьогодення та формувати громадську думку з цих питань, створювати нові типи суспільних відносин, заснованих на високих моральних ідеалах, сприяти їх адаптації, орієнтувати на існуючі суспільні цінності та викликати позитивні почуття у реципієнтів [5].

В умовах війни значно зросла роль нового типу соціальної реклами. Вона реалізує на практиці модель соціалізації – соціалізації через заборону. Наприклад, попереджувальна реклама з улюбленим символом всіх українців Патроном на бігбордах стосовно правил поводження з вибухово-небезпечними та підозрілими предметами: «Пес Патрон застерігає! Не чіпай! Позвони 101». На жаль, приклад соціальної реклами з таким змістом є дуже прикрим, але водночас потреба в порятунку життя є дуже актуальною майже для всієї України.

Існує також гостра потреба в соціальній рекламі, спрямованій на привернення уваги громадськості до проблем солдатів і цивільних осіб, які

стали інвалідами внаслідок війни, а також до проблем малозабезпечених верств населення, кількість яких помітно зросла за час війни. Їх кількість тільки помітно зросла за час війни.

Серед функцій, які виконує соціальна реклама в суспільстві (інформаційна, просвітницька, іміджева тощо), важливою на даний момент є окрема функція, спрямована на посилення зусиль суспільства щодо подолання негативних наслідків російської агресії та війни.

Це дослідження показує, що соціальна реклама – це інструмент змін, вона робить проблеми реальними і здатна запропонувати рішення. Це інформаційне явище, вид мистецтва і компонент соціальної політики, що може створити сприятливе середовище для громадянської активності, вирішувати актуальні загальнонаціональні питання. Однак цей вид реклами має бути заснований на глибокому розумінні соціальної ситуації та передбаченні її розвитку й має спиратися на здатність розв'язувати поточні кризи та запобігати негативним сценаріям розвитку.

Список використаних джерел:

1. Соціальна реклама та її роль у формуванні моральних норм і стереотипів. URL: <http://surl.li/dwirc>

2. Слушаєнко В.Є. Соціальна реклама: світовий досвід та українські реалії / В.Є. Слушаєнко, Л.О. Гірієвська. *Вісник Національного технічного університету України «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: Зб. наук. праць*. Київ: ІВЦ «Політехніка», 2009.

3. Докторович М.О. Соціальна реклама: структура, функції, психологічний вплив. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2014. Вип. 115. С. 70–73.

4. Шальман Т.М. Соціальна реклама – важливий складник ринку і PR / Т. М. Шальман. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2014. С. 256–260.

5. Клос Л., Джавадян О.М. Соціальна реклама як приклад сучасної практики соціальної роботи в Україні. 2021. С. 190–200.

Герман М., PhD в галузі політичних наук,
лектор Департаменту гуманітарних та суспільно-політичних наук
Сучавського університету імені Штефана чел Маре (Румунія)

СТРАТЕГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ В УМОВАХ ЯДЕРНОЇ ЗАГРОЗИ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Ефективне управління кризовою комунікацією у випадку ядерних інцидентів є надзвичайно актуальною темою наукових розвідок в умовах війни в Україні та ядерного шантажу Росії. Відповідно до досліджень та документів, розроблених на міжнародному рівні, важливу роль відіграє підготовка населення в передкризовий період та розробка основ стратегічної комунікації. Дослідження показують, що планування стратегічної комунікації має враховувати національні особливості кожної країни, а також угоди, технічні стандарти, етичні аспекти і доктрини цивільної оборони [4, с. 5].

У двох посібниках МАГАТЕ [2, 3], міжнародні фахівці підкреслюють, що процес кризової комунікації стосується не лише обміну інформацією, а більш складних відносин, які викликають когнітивні, емоційні та поведінкові стани. У кризовій ситуації МАГАТЕ рекомендує використовувати всі можливі канали зв'язку: радіо та телестанції, газети, соціальні мережі, попереджувальні сирени, мобільні гучномовці, безкоштовні телефонні лінії для відповідей на запитання громадян, центри громадського інформування, збори та зустрічі з різними соціальними групами тощо [2, с. 91].

У посібнику, який стосується методів розробки стратегічної комунікації у випадку ядерної або радіологічної надзвичайної ситуації спеціалісти МАГАТЕ рекомендують алгоритмізацію дій щодо реагування на ядерний інцидент. План має включати перелік залучених установ, відповідальних осіб, а також призначення прес-секретаря для спілкування з внутрішньою та зовнішньою аудиторіями. МАГАТЕ надає державам-членам поради щодо співпраці із ЗМІ, організації прес-конференцій або публікації таргетованих повідомлень у соціальних мережах [3, с. 8].

У загальних рисах стратегія кризової комунікації в умовах ядерної загрози в Україні має включати, відповідно до цих порад, ряд важливих елементів: комунікація в докризовий період (створення інформаційного контексту) для уникнення паніки; застосування алгоритмів реагування влади на кризу; постійний зв'язок з громадськістю під час ядерного інциденту та ліквідації його наслідків; зміцнення та підтримання довіри між владою та населенням; зовнішня комунікація (Україна – міжнародна спільнота); підтримання балансу між вичерпним та обмеженим інформуванням в контексті війни.

Варто відзначити, що українська влада провела ряд заходів, характерних для докризового періоду. Їх метою було підвищити стійкості суспільства та уникнути можливої паніку. З метою координації комунікаційних стратегій у різних кризових ситуаціях у 2021 році в Києві було створено Центр стратегічної комунікації та інформаційної безпеки, який розробив платформу «Довідка». На цій онлайн-платформі публікується серія інформацій про дії громадян у разі ядерної катастрофи. Відповідно до вказівок урядового центру, дуже важливо підтримувати зв'язок громадян із владою через радіо, телебачення чи онлайн-платформи [5].

Водночас, варто згадати про важливі уроки для суспільства аварії на Чорнобильській АЕС. Після трагедії 1986 року в СРСР запровадили уроки/лекції цивільної безпеки в середніх і вищих навчальних закладах. Відповідні дисципліни були успадковані українською системою освіти. З 1991 року учням в Україні розповідали, що робити у разі ядерної атаки, як реагувати на таку кризу, як взаємодіяти з військовими, де сховатися, якщо вибухне атомна станція чи ядерна бомба. Як не парадоксально катастрофа на ЧАЕС та ліквідація її наслідків підготували психологічно українців до можливого повторення цього сценарію, про що також свідчать соціологічні опитування [1].

З іншого боку, російська пропаганда та дезінформація, спрямована проти України в контексті війни, є перешкодою для ефективного управління кризовою комунікацією. Втома від війни у поєднанні з поширенням фейкових новин спричинили зростання рівня недовіри до влади на другому році військового протистояння з Росією. Іншим фактором, який необхідно враховувати під час розробки стратегії кризової комунікації у випадку ядерного інциденту є можливе руйнування інформаційної інфраструктури. Класичні канали зв'язку можуть бути заблоковані. Тому всі рекомендації міжнародних організацій, особливо МАГАТЕ у цій сфері, мають бути повністю враховані. В умовах війни в Україні виникли ситуації тотальної інформаційної ізоляції громадян від влади після зникнення електроенергії, Інтернету та мобільного зв'язку. Досвід України є важливим для міжнародної спільноти, враховуючи накладання військового, технологічного та інформаційного чинників.

Список використаних джерел:

1. Bunde T., Eisentraut S., Schütte L. Auch bei russischem Nuklearschlag: 89 Prozent der Ukrainer wollen unter allen Umständen weiterkämpfen. *Tagesspiegel*, 2023. URL: <https://www.tagesspiegel.de/internationales/auch-bei-russischem-nuklearschlag-89-prozent-der-ukrainer-wollen-weiterkampf--bis-zur-ruckerob-erung-der-krim-9299993.html>
2. IAEA. Communication with the Public in a Nuclear or Radiological Emergency. *EPR-Public Communications / IAEA*, 2012. URL: https://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/EPR-Communcation_web.pdf
3. IAEA. Method for Developing a Communication Strategy and Plan for a Nuclear or Radiological Emergency. *EPR-Public Communications / IAEA*, 2015. URL: https://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/EPR-CommPlan2015_web.pdf
4. Razucka F., Escarana P., dos Santos R. The Strategic Communication Planning in an emergency at the Almirante Álvaro Alberto Nuclear Power Plant (CNAAA). *Brazilian Journal of Radiation Sciences*. 2023. Т. 11. № 1. С. 1–17.
5. Як врятуватись від «брудної бомби», застосування ядерної зброї чи аварії на АЕС / Dovidka, 2022. URL: <https://dovidka.info/yak-diyaty-v-razi-zastosuvannya-brudnoyi-bomby-yadernoyi-ataky-chy-avariyi-na-aes>

Дрешпак В.М., д.держ.упр., проф., професор кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів

УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ ЖАНРО-ТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ МІСЦЕВОГО МЕДІА: НОВІ ЗАПИТИ АУДИТОРІЇ У ЧАС ВІЙНИ

Одним із важливих завдань у роботі медіаменеджера є забезпечення безперервного вивчення запитів аудиторії, що дозволяє оперативно коригувати творчо-виробничу діяльність редакції. У разі суттєвих відхилень у запитах аудиторії щодо медіаспоживання, необхідно негайно приступати до управління змінами в медіа. Метою таких змін має бути

залежно від характеру зовнішніх факторів: адаптація до нових умов і збереження позицій медіапідприємства на ринку, або ж повернення викликів на свою користь і посилення власних позицій.

Із початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України ситуація на медійному ринку України, зокрема у межах її східних і південних областей, суттєво змінилася у бік скорочення аудиторії місцевих медіа, зміни її характеристик, втрати традиційних джерел фінансування та каналів поширення місцевих медіа. У цій доповіді ми привернемо увагу лише до одного з аспектів цієї комплексної проблеми, що потребує коригування власне медійного продукту: зміни усталених жанро-тематичних моделей місцевих медіа з урахуванням трансформацій у запитах потенційної аудиторії.

З метою з'ясування запитів аудиторії медіа Дніпропетровщини щодо актуальної тематики повідомлень про різні аспекти життя області, найбільш прийнятні канали надходження (джерела) та форми надання такої інформації викладачами кафедри журналістики та студентами спеціальності «Журналістика» Університету митної справи та фінансів було проведене опитування. Дослідження проходило з 15 січня по 22 лютого 2024 року за методом анкетування з використанням Google Forms. Було опитано 151 респондента. Вибірка є квотною та відповідає характеристикам населення Дніпропетровської області за статтю, віком і місцем проживання. Статистична похибка становить 8,2 %.

Наперед зазначимо, що у підсумку було підтверджено основні тенденції перетворень медіапростору України, виявлені у серпні-вересні 2022 та в липні–вересні 2023 року дослідниками з InMind, які на замовлення Internews опитали 3 250 респондентів у восьми областях України. Було з'ясовано, що у 2022 році відбулися суттєві зміни у споживанні новин – скоротилося споживання телебачення (найбільше), радіо, преси та інтернет-сайтів, а аудиторія новин перейшла переважно в соціальні мережі. Telegram у 2022 році став основною платформою як для комунікації, так і для споживання новин, продемонструвавши значне зростання в обох категоріях. Facebook скоротив охоплення аудиторії та втратив позиції у споживанні новин [1, с. 4]. У 2023 році споживання новин майже серед усіх видів медіа залишилося на рівні минулого року, окрім споживання телевізійного продукту, що продовжувало зменшуватися. 47% українців використовували кілька джерел новин. Ті, хто послуговувалися лише одним джерелом, як правило, віддавали перевагу соціальним мережам. При цьому у 2023 році Telegram продовжував залишатися основною соціальною мережею для спілкування та споживання новин, демонструючи в обох сферах значне зростання. У Facebook, навпаки, відбувалося зниження охоплення аудиторії та скорочення споживання новин [2, с. 4].

На поставлене нами запитання «Якій тематиці з життя Дніпропетровської області Ви віддаєте перевагу?» (респонденти мали вказати 5 головних тем) було одержано такі результати. Тема «Війна, допомога силам оборони, обстріли населених пунктів області» привертає увагу 84,1% опитаних; «Стан комунальної інфраструктури (житло, дороги, забезпечення газом, водою, теплом, електроенергією)» – 53,6%; «Економіка та фінанси, ціни, місцеві виробники товарів і послуг» – 49,7%; «Робота органів державної влади та органів місцевого самоврядування» – 49,7%; «Освіта, наука, винаходи, технічні новинки» – 45,0%; «Культура, мистецтво, творчість земляків» – 43,7%; «Медичне забезпечення, здоров'я, лікувальні засоби» – 37,1%; «Кримінальні новини, ДТП, надзвичайні події» – 36,4%; «Історія, краєзнавство, історії непересічних земляків» – 34,4%; «Фізична культура та спорт, спортивні досягнення земляків» – 15,9%; «Інше» – 9,9%.

Запитання «Яким джерелам інформації про різні аспекти життя Дніпропетровської області Ви віддаєте перевагу? (зазначте 3 головні)» виявило, як зазначалося, загальноукраїнську тенденцію: телеграм – 72,8%; сайти новин – 54,3%; фейсбук – 38, 4%; телебачення – 31,8%; ютуб – 25,8%; інстаграм – 24,5%; сайти органів влади – 23, 2%; газети – 16, 6%; тікток – 13,2%; радіо – 9,9%.

Запитання, відповіді на яке мають бути відправними для коригування жанрової моделі, «Якій формі інформування про різні аспекти життя Дніпропетровської області Ви віддаєте перевагу? (зазначте 3 головні)» дозволило отримати такі результати. Коротким інформаційним повідомленням віддає перевагу 75,5% респондентів, формі «запитання-відповідь» – 45,0%; коментарі за темою, особиста думка інших людей цікавлять 38,4% опитаних; детальні інформаційні повідомлення – 30,5%; детальні інформаційні повідомлення з рекомендаціями, що робити – 29,8%; великі матеріали з детальним аналізом теми – 22,5%; художньо-документальні розповіді – 21,2%; сатиричні (критичні) матеріали – 19,2%.

Отже, плануючи зміни на рівні жанро-тематичної моделі місцевого медіа, медіаменеджери мають брати до уваги виявлені зміни у запитах аудиторії. Зауважимо, що наведені дані стосуються Дніпропетровської області загалом. Під час проектування змін для аудиторій у межах територіальних громад, районів необхідно проводити додаткові дослідження, оскільки в медіавподобаннях навіть жителів сусідніх міст зафіксовано певні відмінності, які слід враховувати.

Список використаних джерел:

1. Українські медіа, ставлення та довіра у 2023 р. Дослідження InMind на замовлення Internews. 102 с.
2. Українські медіа, ставлення та довіра у 2023 р. Дослідження InMind на замовлення Internews. 95 с.

Думчиков О.В.,
студент Університету митної справи та фінансів

СЕРВІСНІ МАТЕРІАЛИ У РЕГІОНАЛЬНИХ ОНЛАЙН-МЕДІА В ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

В умовах російсько-української війни, у медіа переважають матеріали суспільно-політичної тематики. Вони інформують про актуальні події або досліджують вплив воєнного стану на життя громадян. Але крім них потрібно звернути увагу й на інший за змістом вид контенту – сервісні матеріали на ресурсах онлайн-медіа. Вони не менш важливі для аудиторії – це різного роду поради, інформація для організації побуту, життя людини в її найближчому оточенні. Такі матеріали є привабливими для аудиторії, адже там ідеться про звичайні життєві цінності, стиль життя, самопізнання, хобі, інтереси та погляди на життя [1]. Також ці матеріали дозволяють попередити чи розв'язати проблеми, які має аудиторія. Як приклад, за результатами моніторингів, що проводилися Інститутом демократії імені Пилипа Орлика на початку 2024 року тематичній категорії «Інше», до якої входять також сервісні матеріали, у регіональних медіа відповідало: 31,6% публікацій у друкованих медіа, по 6,3% матеріалів в онлайн-медіа та на телеграм-каналах новин [1; 2].

Нині цифрову комунікацію в інтернет-просторі, що побудована на соціальних взаємозв'язках, ми можемо розглядати як зручний інструмент взаємодопомоги. Демонструється це у моделі «Help Content», тобто: як навчальне відео, посібник, FAQ, або блоги, які надають поради з конкретних проблем [1]. У регіональних онлайн-медіа це можна використати для допомоги суспільству. Наприклад, розрізняти правдиву і хибну інформацію, знаходити відповіді на запитання, що допоможе аудиторії регіональних онлайн-ресурсів долати труднощі, або вирішувати важливі питання свого життя.

Як приклади сервісних матеріалів ми можемо навести власні публікації у місцевих онлайн медіа Дніпра у жовтні 2023 р. Візьмемо, зокрема, для прикладу створений у співавторстві матеріал на сайті «Наше Місто Дніпро» «По магазинах з дітьми: які ТРЦ у Дніпрі є найкомфортнішими для сімейного відвідування» [3]. Наша власна робота полягала у підготовці блоку «У Каравані» годувати можна у окремій кімнаті» [4]. У результаті аудиторії була запропонована оцінка щодо умов для сімейного відвідування цього закладу. Зокрема, щодо ігрових зон, дитячих кімнат, парків розваг, яку доповнюють думки героїв-відвідувачів з Дніпра та області. Такий матеріал дозволяє читачеві оцінити, наскільки подібні умови комфортні при відвідуваннях інших ТРЦ у Дніпрі, спираючись на різні погляди, наведені в публікації.

Також під час підготовки сервісних матеріалів може бути використано підхід, за яким формується добірка порад. Зокрема, цим користуються, готуючи огляди автоновин. Навіть в умовах воєнного стану ця тематика

продовжує зацікавлювати аудиторію. Ми застосували такий творчий прийом і у власних текстових матеріалах, опублікованих на сайті медіа «Дніпро Оперативний». У одному з них – «Сімейні автомобілі для дніпрян з комфортними керуванням: топ-3» [5] надається інформація та характеристика транспорту у трьох прикладах, прочитавши які, аудиторія може проаналізувати та оцінити певний варіант вибору автомобіля. З іншого нашого матеріалу – «Раптово відмовили гальма авто: як зупинити машину» [6] – зацікавлена аудиторія може отримати поради щодо безпечного управління транспортним засобом.

Таким чином, у воєнний час запит аудиторії регіональних онлайн-медіа на такий цілеспрямований контент, як сервісні матеріали, не знижується. Більш того, можемо зробити висновок, що матеріали цього виду в умовах війни можуть відігравати позитивну соціально-психологічну роль, привертаючи увагу людей до їх захоплень, занять, пов'язаних із домом, сім'єю. У такий спосіб реалізується комплекс функцій медіа – від суто сервісної та розважальної до соціального згуртування та підтримання культурних контактів.

Прийнятними для регіональних онлайн-медіа формами сервісних матеріалів можуть бути не лише апробовані текстові матеріали, інфографіка, але й короткі відео з порадами, відеопосібники, навчальні подкасти. У такий спосіб сучасна аудиторія отримує більше можливостей доступу до «інформації, яка допомагає» і надзвичайно потрібна суспільству у воєнну добу.

Список використаних джерел:

1. Тимошенко і мобілізація, Арахамія та «учебки» для нардепів, або Наскільки якісно регіональні ЗМІ інформували читачів у січні. Інститут демократії імені Пилипа Орлика. 13.02.2024. URL: <https://idpo.org.ua/reports/5721-timoshenko-i-mobilizaciya-araxamiya-ta-uchebki-dlya-nardepiv-abo-naskilki-yakisno-regionalni-zmi-informovali-chitachiv-u-sichni.html>

2. «Новини без фейків?» Наскільки якісно інформують українців регіональні телеграм-канали новин. Інститут демократії імені Пилипа Орлика. 15.02.2024. URL: <https://idpo.org.ua/reports/5736-novini-bez-fejkiv-naskilki-yakisno-informuyut-ukraïnciv-regionalni-telegram-kanali-novin.html>

3. Створення ефективної стратегії: як залучити аудиторію за допомогою цілеспрямованого контенту? CasesMedia. URL: <https://cases.media/article/stvorennya-efektivnoyi-strategiyi-yak-zaluchiti-auditoriyu-zadomogoyu-cilespryamovanogo-kontentu>

4. По магазинах з дітьми: які ТРЦ у Дніпрі є найкомфортнішими для сімейного відвідування / Кокошко Ю., Малихіна В., Думчиков О., Швець К., Шарков Н., Федоренко В. Наше Місто Дніпро. URL: <https://nashemisto.dp.ua/2023/10/13/po-mahazynakh-z-ditmy-i-aki-trts-u-dnipri-ie-naikomfortnishymy-dlia-simeinoho-vidviduvannia>

5. Сімейні автомобілі для дніпрян з комфортними керуванням: топ-3. Дніпро Оперативний. URL: <https://dnepr.express.ua/post/simejni-avtomobili-dlya-dnipryan-z-komfortnimi-keruvanniam-top-3>

6. Раптово відмовили гальма авто: як зупинити машину. Дніпро Оперативний. URL: <https://dnepr.express/ua/post/raptovo-vidmovili-galma-avto-yak-zupiniti-mashinu>

Журба О.М., к.е.н.,
старший викладач кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Державного торговельно-економічного університету
Дяченко А.К., студентка
Державного торговельно-економічного університету

СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ АСПЕКТІВ

Сучасний світ стискається з численними конфліктами та воєнними подіями, які мають серйозний вплив на життя мирного населення. Зараз у нашій країні панує жорстока битва за цілісність своїх територій, на Близькому Сході відбувається поширення війни й конфлікт в Газі, який призвів до понад 20 тисяч смертей палестинців, а важкі стосунки між Вірменією та Азербайджаном тиснуть на своїх громадян. Ці події несуть мільярдам цивільних небезпеку їх майну, здоров'ю та життю, а примарне майбутнє післявоєнного стану пророкує значні втрати. Ця наукова робота розкриє такі актуальні теми, як воєнні конфлікти впливають на психічний стан суспільства та ролі інформаційно-комунікативних технологій у постконфліктних умовах.

З 1800 року понад 37 мільйонів людей у всьому світі загинули, беручи активну участь у війнах. Бойові дії руйнують життя людей та довкілля, знижують життєвий рівень у післявоєнних країнах. Гнітючий шлях стресу, тривоги, депресії та посттравматичного стресового розладу чекає на виживших солдатів та цивільних у повоєнний період. Результати досліджень науковців із медичної школи в Єрусалимі свідчать, що під час війни реакція психіки людини буває різною: від помірної і тимчасового стресу, до важких психічних травм, які мають негативні наслідки для здоров'я, включаючи депресію, зловживання психотропними речовинами і посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) [1]. І стають наслідками таких серйозних психічних травм втрата близьких, домівок, домашніх улюбленців, втрата кінцівки чи друга на фронті, навіть гучний звук вибуху для дитини спричинить у неї появу акустикофобії. Проект науковців із Огайо показав, що більшість ветеранів війни поступово пристосовуються до нової реальності, а деякі відчувають піднесення та “друге дихання”, цей феномен пояснюється теорією Хабфолла, відповідно до якої травма може призвести і до втрати, і до отримання сильнішої особистості [1]. Тож після війни можна очікувати як і порушення психіки, так і глибшого розуміння цінності життя. Важливим буде підняти тему самогубства у воєнний період. В Україні коефіцієнт самогубств становить 0,007% на 100 тисяч військових, а за словами Олега Грунтовського, під час війни в Іраку такий коефіцієнт становив 0,026%, а в Афганістані – 0,29% [2]. Підсумовуючи

все вищесказане, важливо забезпечити в поствоєнний період психологічну підтримку та доступ до психіатричної допомоги для постраждалих від бойових конфліктів. Освітні кампанії, реабілітаційні програми та соціальна інтеграція допоможуть постраждалій психіці людей відновитися після травматичних епізодів.

Після війн відновлення суспільства та держави завжди складне, воно потребує економічних та оздоровчо-рекреаційних аспектів. У цьому процесі важливу роль відіграють також інформаційно-комунікативні технології (ІКТ), які забезпечують комунікацію та доступ до інформації і подальшої координації дій. Згідно зі звітом Державного департаменту США, країни-агресори використовують ІКТ для маніпулювання суспільством, спотворення фактів та дезінформації з метою впливу на громадську думку та політичні рішення. Наприклад Росія вже давно використовує неправдиву ІКТ... Вона включає в себе нав'язувальну точку зору про неспроможність української влади керувати державою; формує неправдиві цифри жертв серед сил АТО; поширює дезінформацію про українську армію на Сході України [3]. Цільовою аудиторією цим повідомлень є населення Росії, російськомовна діаспора за кордоном, а також окуповане населення України та країни Митного союзу з близькими політичними поглядами з Росією [3]. Звідси резюмуємо, що сьогодні основну частину інформаційних заходів бере на себе влада та дипломатичний корпус за підтримки медіа. Ці технології дуже вплинули на думку самих росіян, а також на думку східних українців через специфіку інформаційного середовища на Сході України: російські телеканали були джерелом політичних новин для 78 % жителів Сходу та Півдня України (відповідно до даних соціопитування, проведеного у період 8–18 лютого 2014 р.) [3]. ІКТ відіграє ключову роль у воєнних конфліктах по всьому світу, впливаючи на громадську думку, політичні рішення та дестабілізацію суспільства. Люди вірять у фейки на фоні стресу та необізнаності, але варто не забувати про критичне мислення та перевірку інформації, яку бачите в інтернеті.

Війна – жахливий феномен людства, вона приносить насильство, вбивство, руйнування та скалічення всього, до чого торкається. Вплив війни на соціально-психологічний стан суспільства значний і має багатогранні наслідки – стрес, тривоги, травматичний досвід та порушень психічного здоров'я учасників конфлікту, ветеранів, цивільного населення та їхніх сімей. Крім того, війна створює сприятливе середовище для поширення соціальних проблем, таких як насильство, злочинність, наркоманія, бездомність та розпад соціальних зв'язків. Для забезпечення стабільності та відновлення психологічного благополуччя після війни необхідна комплексна підтримка від уряду, міжнародних організацій, громадських організацій та інших структур, яка включає в себе доступ до психологічної допомоги, реінтеграційні програми, підтримку ветеранів та їхніх сімей, а також створення сприятливого соціального середовища для усіх шарів населення.

Список використаних джерел:

1. URL: <https://suspilne.media/238315-bijsa-tikaj-abo-zavmri-ak-zitta-v-umovah-vijni-vplivae-na-psihoemocijnu-stabilnist-ludini>
2. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/genshtabe-nazvali-koeffitsient-samoubiystv-1519396230.html>
3. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kochubei_osoblyvosti.pdf

Сенкевич Г.А., к.соц.ком., доц.,

доцент кафедри журналістики

Університету митної справи та фінансів

Ковальова І.Ю., студентка Університету митної справи та фінансів

Кісилиця А.О., студентка Університету митної справи та фінансів

ЗАСОБИ ПРИВЕРНЕННЯ УВАГИ ДО РЕКЛАМНОГО ПРОДУКТУ ЗА ДОПОМОГОЮ НЕСТАНДАРТНОЇ ЛЕКСИКИ

У сучасному суспільстві рекламне звернення (текст або слоган) є найважливішим засобом соціальної комунікації. Етапами впливу контенту на потенційного споживача рекламної інформації є привернення уваги, формування інтересу споживача до товару що рекламується, бажання його отримати, а також безпосередньо процес придбання.

Найважливішим аспектом рекламного контенту безумовно є його лексика. Від неї залежить кінцеве сприйняття рекламного повідомлення реципієнтами. Саме тому істотну роль у вивченні рекламних текстів відіграє лексична конструкція скоріше спонукального характеру (створена всупереч літературним нормам), семантика якої інколи може бути не достатньо зрозумілою.

Український професор Тетяна Примак у своєму дослідження «Рекламний креатив» виокремлює три різні, але взаємопов'язані категорії: «творчість», «креатив», «реklamний креатив». [6, с. 13]. Креативність в рекламі, на її думку, – це усвідомлена діяльність, яка спрямована на отримання певних результатів і здатна застосовувати елементи сучасного мистецтва для створення бажаного образу бренду (компанії, торгової марки, послуги, товару і т. д.).

Дивлячись на сучасну візуальну рекламу, можна легко переконатись у набагато ширшому розумінні суті креативу у рекламній діяльності. Нові форми поєднання контрасту кольорів, хаотичне використання шрифтів та нанесення спотворених зображень часто на укладаються у традиційні уявлення про мистецтво, образність, естетизм тощо. Все, що привертає увагу, навіть шок, виправдовується замовником, адже воно спонукає аудиторію. Проте, у гонитві за креативом дуже часто порушуються не тільки стилістичні мовні норми та правила правопису, а ще й моральні суспільні норми.

На одному з біг-бордів Дніпра на темному фоні розміщено фото українського військовослужбовця у повній амуніції. Знизу заходиться надпис «Воїни «Азова» не терористи», але слово «не» зображено темно-червоним кольором і на контрастує з загальним фоном на відміну від інших слів. Тому і зміст соціальної реклами спотворено. Вочевидь, у гонитві за креативом.

Останнім часом рекламисти та маркетологи для посилення впливу на аудиторію, особливо молодіжну, дуже часто використовують лексичні неологізми та сленгову лексику. Значне місце серед них займають англійські слова і аббревіатури, які є зрозумілими тільки певній частині цільової аудиторії. Навряд чи терміни «VIP», «юзер», «сборчити», «гуглити», «банити», «донатити» вірно розуміють літні люди, проте молодь їх активно застосовує у процесі комунікації. Цим користуються виробники рекламного продукту, коли йдеться саме про заохочення до купівлі сучасних гаджетів та пристроїв.

Появу сленгових виразів як лексичних одиниць мотивують емоційним ставленням до певних об'єктів, а також прагненням модернізувати, перейменувати деякі реалії й оновити існуючі мовні засоби [12, с. 93]. У мові рекламного повідомлення використання сленгу зумовлене передусім бажанням посилити вплив на відповідну цільову аудиторію. Окрім цього, найголовнішим інтеграційним чинником для даного мовного простору, як зазначає один з співавторів словнику сленгу Т. Кондратюк, є «свобода вербального прояву, неупередженість мовленнєвої ситуації, розкутість мовлення, що протистоїть будь-якій формальності, шаблонності тексту» [14].

Окрім стереотипів, пов'язаних з так званою емоційною лексикою, у рекламному бізнесі останнім часом використовується стереотип так званого крутого героя – успішної, цілеспрямованої людини, котра здатна вирішувати будь-які проблеми і «розрулювати» найскладніші ситуації. Дуже часто такий сленг межує з злочинним жаргоном з лексичними одиницями на кшталт «лох», «тусити», «стрілка» і т. п. Саме поняття «крутизна» має не тільки відтінок респекту, вдачі, а ще й натякає на напівкримінальний соціальний статус суб'єкта.

Скоріш за все, навряд чи хто, окрім молоді зрозуміє зміст рекламного слогану-заклику онлайн-казино, де кожне слово ї сленгом: «Тиц-тиц-тиц: прокачай свій лям на Bitz!». Якщо «лям» є більш-менш зрозумілим словом, бо часто зустрічається у бізнес-середовищі, то «прокачати лям» є лінгвістичною конструкцією, яку розуміють тільки представники грального бізнесу або безпосередньо самі гравці. Тому термін «прокачаївня» може викликати певні труднощі у перекладі навіть у досвідчених фахівців.

Інколи кримінальний (напівкримінальний) жаргон використовують у рекламних оголошеннях не тільки приватні рекламні агентства, а й серйозні державні установи, наприклад, ті, що покликані боротися з корупцією, замовляючи соціальну рекламу. Так на багатьох бігбордах Дніпра нещодавно з'явилася реклама, котра мотивує пересічних громадян грошима виявляти корупціонерів та хабарників.

Переконливий, на перший погляд, заклик «Спіймай баригу – отримай кеш», спонукає населення доносити у правоохоронні органи на людей, які заробляють хабарництвом та розкрадають бюджетні кошти. Стосовно кешу зрозуміло, це – готівка, і слово на даний момент уже не є неологізмом. Щодо «бариги», то на злочинному жаргоні це просто людина, яка веде бізнес і є предметом уваги рекетирів та грабіжників. Така собі «дойна корова». Можливо, серед таких суб'єктів є і корупціонери, хабарники, але не факт, що вони всі.

Отже, сленгові лексичні конструкції теж потребують ретельного аналізу (принаймні розуміння) ще до того, як їх розміщують на наших вулицях та у інших громадських місцях. Інакше вони можуть стати у кращому випадку кумедними, а у гіршому – образливими.

Список виристаних джерел:

1. Примак Т. О. Рекламний креатив : навч. посібник. Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. К.: КНЕУ, 2006. С. 321.

2. Vagaská D. Využitie slovotvorných postupov pri formovaní novodobých slangových výrazov. *Varia XXII*. Nitra, 2014. P. 93.

3. Словник сучасного українського сленгу / упорядник Т. Кондратюк. Харків: Фоліо, 2006. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001738

Семьонов М.Д.,

студент Університету митної справи та фінансів

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ВІЙСЬКОВОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Роль соціальних мереж у військовому інформаційному просторі сучасного світу набула великого значення, впливаючи на різні аспекти військової справи. Соціальні мережі стали не лише платформою для комунікації і спілкування, але й інструментом для реалізації стратегій впливу, пропаганди та ведення інформаційної війни.

Перш за все, соціальні мережі стали важливим каналом для поширення військової пропаганди та інформації. Вони дозволяють військовим організаціям швидко та ефективно донести повідомлення до широкої аудиторії, що робить їх корисним інструментом для формування громадської думки та підтримки військових операцій.

Другим важливим аспектом є використання соціальних мереж для моніторингу та збору розвідувальної інформації. Військові можуть аналізувати публічні дані та повідомлення на соціальних мережах для здобуття інформації про ворожі дії, настрої населення та інші важливі дані, що допомагають у веденні операцій.

Однак разом з перевагами, використання соціальних мереж у військовому інформаційному просторі має і свої недоліки. Наприклад, вони створюють загрозу для кібербезпеки, оскільки можуть бути використані для розповсюдження дезінформації, збирання інформації про військових, атак на інформаційну інфраструктуру тощо.

Крім того, інформаційна війна у соціальних мережах може призвести до маніпулювання громадською думкою та поширення фейкових новин, що підірватиме довіру до військових інституцій.

Соціальні мережі здебільшого сприймаються як платформи для спілкування та розваг, проте їх вплив на військовий інформаційний простір набуває все більшої ваги в сучасному світі. Згідно з Т. О. Галіч, соціальні мережі є не лише засобом взаємодії між людьми, але і платформою, яка віртуалізує суспільне життя, впливаючи на формування думок і поведінки особистості [3, с. 145–152].

Розміщення інформації у військовому інформаційному просторі через соціальні мережі вимагає уваги до різних аспектів. За дослідженням І. Д. Горбенка та інших, інформаційно-психологічна війна стає способом впливу на громадянське суспільство через маніпуляцію здоровим глуздом суб'єктів та трансформацію психіки, що робить соціальні мережі важливим інструментом у цьому контексті [4, с. 11–14].

Переваги використання соціальних мереж у військовому інформаційному просторі полягають у їхній широкій доступності та здатності до миттєвого поширення інформації серед великої аудиторії. Зокрема, соціальні мережі можуть стати ефективним каналом для розповсюдження військової інформації, мобілізації громадської підтримки та контрзагострень [1].

Незважаючи на це, використання соціальних мереж у військовому інформаційному просторі має свої недоліки. Зокрема, недостовірність інформації, яка поширюється через соціальні мережі, може призвести до спотворення фактів та дезінформації громадськості. Також існує загроза використання соціальних мереж противниками для поширення дезінформації та психологічного впливу на військовий персонал [2, с. 390–399].

Крім того, соціальні мережі можуть стати об'єктом зовнішнього впливу та маніпуляцій з боку інших країн або акторів, які прагнуть використовувати їх для дестабілізації суспільства чи військових структур. За дослідженням Т. В. Бельської, інформаційно-психологічна війна може використовувати соціальні мережі як засіб впливу на громадянське суспільство та державну політику, маніпулюючи свідомістю інформаційно-психологічними засобами [1, с. 49–56]. Це відкриває дебати щодо необхідності контролю за інформаційним простором соціальних мереж з метою запобігання потенційним загрозам для національної безпеки.

Отже, роль соціальних мереж у військовому інформаційному просторі є складною та багатогранною. Вони стали необхідним інструментом для ведення військових операцій, але при цьому потребують вдосконалення стратегій забезпечення кібербезпеки та контролю за інформаційним простором з метою запобігання негативним наслідкам їх використання.

Список використаних джерел:

1. Бельська Т. Інформаційно-психологічна війна як спосіб впливу на громадянське суспільство та державну політику держави. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. 2014. Вип. 1. С. 49–56.
2. Близнюк А. Гібридна війна XXI століття. Пропаганда як основна складова у політичних, соціальних та етнічних протистояннях. *INTERMARUM: історія, політика, культура*. 2015. Вип. 2. С. 390–399.
3. Галіч Т. Соціальні Інтернет-мережі та віртуалізація суспільного життя. *Соціологія майбутнього: науковий журнал з проблем соціології молоді та студентства*. 2010. Вип. 1. С. 145–152.
4. Горбенко І. Інформаційна війна – сутність, методи та засоби ведення : матеріали ювіл. наук.-техніч. конф. К., 1998. С. 11–14.

Хілько А.С.,
студентка Університету митної справи та фінансів
Ятчук О.М., к.соц.ком., доц.,
доцент кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ ВІЗУАЛЬНОГО КОНТЕНТУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

У XXI столітті соціальні мережі стали не просто платформами для розваг, спілкування та знайомства. Наразі це ще й інструмент для розвитку особистого бренду, або ж бізнесу. Дедалі більше з'являється експертних блогів, мета яких не тільки залучити нових користувачів, а й продати ту чи іншу послугу, продукт. Однак для того, аби це реалізувати необхідно мати якісний контент, зокрема візуал, оскільки це перше, що може зацікавити користувачів. Пропоную розібратися детальніше, що слід розуміти під визначенням контент та які особливості візуального контенту існують у сучасному віртуальному світі.

«Контент – король» – саме так казав найвідомішим підприємець революції персонального комп'ютера Білл Гейтс. При цьому, під контентом слід розуміти зміст сторінок у соціальних мережах, який містить не тільки текст, але також графіку, креативи, відеоматеріали та інші формати [1].

Щодо візуального контенту, то він, за твердженням С. Небилиці, представляє інформаційний зміст за допомогою візуальної мови: зображень, символів, інфографіки, відео та інших елементів. Існують різні класифікації видів інформації, проте для поняття “візуальний контент” актуальними є дві основні:

1. За способом сприйняття людиною: візуальна (або зорова), аудіальна (або слухова), нюхова, смакова, тактильна.
2. За способами опрацювання інформації: числова, текстова, графічна, звукова [2].

Крім того, важливо зазначити, що особливість візуального контенту в соціальних мережах полягає в тому, що він допомагає просувати бізнес, підвищує залученість підписників та сприяє збільшенню лояльності. Бо, як кажуть, «зустрічають по одягу – проводжають по розуму», так само діє і з блогом. Бажано, аби візуал стрічки у соціальних мережах мав узгоджений єдиний стиль, включаючи фільтри, шрифти, графічні елементи. Також важливо створити кольору палітру, яка буде присутня в більшості публікацій [3].

На додаток, актуальність візуалізації можна підтвердити дослідженням В. Дорошкевич, проведеним Venngage, за яким 35% респондентів використовували фотографії у своїх візуальних публікаціях, в той час як 30,4% використовували оригінальні зображення, такі як інфографіка. Відео складало лише 15,2% використання, графіки та візуалізація даних – 14%, а GIF-файли та меми використовувалися у 5,4% випадків. При цьому, важливо наголосити, що застосування візуалізації не є причиною зменшення використання інших типів контенту [4].

У свою чергу, дослідження Dowse, R. & Ehlers, M. щодо вивчення статистичних даних візуального контенту показали, що 90% інформації наш мозок отримує через візуальне сприйняття. Зображення обробляється у 60 тисяч разів швидше, ніж текст чи мовлення. Вчені встановили, що люди пам'ятають 80% побаченого, 20% прочитаного і лише 10% почутого. Саме це підтверджує той факт, чому візуальне наповнення соцмереж дає більш вагомий результат, ніж використання виключно текстової інформації при наповненні сторінок [5].

Не можна оминати й те, що класичними трендами щодо візуального контенту завжди є мінімалістичний дизайн, 3D-елементи. Більш оновленим трендом являється інфографіка [6]. При цьому, аби змістовно застосовувати ці тренди у життя, слід дотримуватися заздалегідь сформованої єдиної візуальної концепції, стратегії та не забувати про постійний аналіз цільової аудиторії, її уподобань, потреб та пріоритетів.

Крім того, не слід забувати, що інколи власний стиль, креативність та унікальність можуть бути важливішими за сучасні тенденції, оскільки не повторюють їх, а створюють нові. Якщо проаналізувати популярні блоги в соціальній мережі Instagram, то побачимо декілька як загальних, так і власних ідей. Зокрема, дуже незвичайний та естетичний підхід має сторінка Анастасії Юркевич, аудиторія якої становить понад 14 000 осіб. Вона розповідає про таргет та SMM простими словами, а візуальна композиція стрічки по-справжньому весняна [7].

Не менш унікальний є також блог Ольги Дмитренко з аудиторією понад 12 000 осіб. Тематичне наповнення її стрічки переплітається з попередньою сторінкою і стосується SMM. При цьому, розглянувши детальніше візуальну частину, можемо побачити складні графічні конструкції [8].

Однак для візуального оформлення блогу не підходять стокові картинки, які постійно знаходяться на просторах інтернету, темні та неякісні зображення, картинки з великою кількістю рамок, ефектів, фільтрів, зображення-стінгазети, де наявна максимальна кількість рекламної інформації. Дослідження, проведене Social Media Today, підтвердило, що використання стокових зображень підвищує залучення аудиторії на 12%. У той же час оригінальний візуальний контент збільшує цей показник до 40% [5].

Таким чином, розглянувши більш детально та об'єктивно особливості візуального контенту в соціальних мережах можна зробити висновок, що візуальний контент – це не тільки гарне зображення, а й потужний інструмент. Спочатку він приваблює аудиторію естетично, потім затримує увагу надовго за допомогою креативності, поєднанню сучасних та незвичних підходів, застосуванню єдиної візуальної концепції. При цьому, візуал дозволяє не тільки привернути увагу аудиторії, а й просувати бізнес, підкреслити його переваги, акцентувати увагу на важливій інформації та збільшити лояльність. Тому, застосовуючи єдиний стиль у оформленні візуалу, креатив та сучасні тренди можна досягти необхідні завдання і реалізувати глобальну місію того чи іншого блогу.

Список використаних джерел:

1. Види контенту. Яким він буває та де його використовувати? URL: <https://web-promo.ua/ua/blog/vidy-kontenta-kakim-byvaet-i-gde-ego-ispolzovat> (дата звернення: 02.04.2024).
2. Небилиця Н. Засоби візуалізації інформації в онлайн-видаваннях. URL: https://eprints.cdu.edu.ua/3378/1/rodzinka_2_2019-340-342.pdf (дата звернення: 02.04.2024).
3. Візуал в Інстаграмі 2023: як правильно оформити профіль. URL: <https://datahyde.com/vizual-v-instagram> (дата звернення: 02.04.2024).
4. Дорошкевич Д. Аналіз інструментів оцінки ефективності візуального цифрового контенту. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/6.pdf (дата звернення: 02.04.2024).
5. Візуальний та креативний контент: чому він такий важливий для соцмереж. URL: <https://elit-web.ua/ua/blog/vizualnyj-i-kreativnyj-kontent> (дата звернення: 03.04.2024).
6. Дизайн в SMM. Як зачепити без слів? URL: <https://cases.media/en/article/dizain-v-smm-yak-zachepiti-bez-sliv> (дата звернення: 02.04.2024).
7. Сторінка в Instagram Анастасії Юркевич. URL: <https://www.instagram.com/anastasiiayurkevych?igsh=MXAzbXEwcWFqNTd5NA==> (дата звернення: 03.04.2024).
8. Сторінка в Instagram Ольги Дмитренко. URL: <https://www.instagram.com/oliadmytrenko?igsh=MWhyN3dobGhpcDkweg==> (дата звернення: 03.04.2024).

Цветаєва О.В., к.соц.ком., доц.,
доцент кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів
Аксьонов О., студент Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ГАЗЕТНИХ ЗАГОЛОВКІВ З ІДІОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

Іншомовний газетний текст постійно привертає увагу лінгвістів та методистів завдяки своїм унікальним лінгвістичним та екстралінгвістичним властивостям. Це джерело нескінченно цікавих для дослідників наукових, пізнавальних та освітніх аспектів. Серед ключових характеристик виділяються вживання автентичної сучасної мови у газетних повідомленнях, надання свіжої інформації, дискусійний характер тем, компактна форма викладу, а також використання мовних кліше і стійких виразів.

Газетний текст стає важливим засобом ознайомлення з іншомовною культурою та способом життя країни мови, що вивчається. Це не лише доступний, але й ефективний інструмент для вивчення іноземних мов, що надає можливість роботи з електронними версіями газетних текстів, розміщених в Інтернеті. Вибір журналістом газетного заголовку має власну специфіку. газетний заголовок грає важливу роль у тексті газети, оскільки основним завданням заголовка є привернення уваги читача та встановлення з ним психологічного та емоційного контакту, і лише в другу чергу заголовок реалізує інформаційно-роз'яснювальну функцію – повідомлення читачеві короткого змісту статті, що йде за заголовком. Через таку цілеспрямованість в англomовній пресі виробився особливий стиль газетного заголовка, характерною рисою якого є підвищена експресивність лексичних і граматичних засобів, що використовуються в заголовку.

Вітчизняний філолог Пампура С.Ю. у своїй статті «Мова англійських газетних заголовків: особливості перекладу» (2019) вважає, що «специфічними рисами англomовних газетних заголовків є компресія мовних одиниць на всіх рівнях, використання багатозначних слів, цитат, ідіом, каламбуру, гри слів і так далі. Назви англійських медіа текстів є компресією форми і виразною ємністю змісту». Труднощі розуміння газетних заголовків можуть бути пов'язаними, перш за все, із порушеннями мовних норм; по-друге, із недостатньо повними знаннями реалій і культури країни, а також фразеології.» Пампура С.Ю. робить висновок, що для здійснення вдалого адекватного перекладу необхідно усвідомлювати суть, зміст, комунікативну функцію та стилістичний ефект особливостей тексту, із умінням розпізнавати метафори, алюзії, іронію, каламбур, мати необхідні знання та уявлення про реальність, якій присвячений текст [1].

Науковиця Гонтаренко А.С. присвячує статтю «Англomовні газетні заголовки та їх переклад українською мовою» розгляду лексичних, стилістичних та синтаксичних особливостей газетних заголовків і дає

влучну пораду, що «далеко не завжди слід виходити з поширеного принципу, що переклад заголовок не є трудностю, бо спочатку ми перекладаємо саме повідомлення або статтю, а потім вже, виходячи з їх змісту, і заголовків» [2]. Овсяник С.В. та Лазебна О.А., присвячують свою статтю «Особливості перекладу новинних заголовків сучасної німецькомовної преси» розгляду основних проблем перекладу новинних заголовків сучасної німецькомовної преси. Науковці стверджують, що «заголовок виконує багато важливих функцій у тексті, а саме: номінативну, інформаційну, апелятивну, графічно-видільну, експресивно-оцінну й інтригуючу. Основний зміст дослідження становить аналіз розбіжностей між заголовками та способи їх адекватного перекладу. Ними встановлено, що заголовок може мати декілька варіацій перекладу, оскільки це деякою мірою залежить від особистого стилю і майстерності перекладача, а його успіх буде залежати від того, чи вдалося перекладачу адекватно й чітко передати його зміст. [3]. Ані Ігітян (Ani Igityan) (Єреванський державний університет) у статті «The use of idioms in british and american newspapers» вважає, що «сенс ідіоматичних виразів неможливо зрозуміти зі смислів окремих складових. Для того, щоб зрозуміти зміст, потрібно бути знайомим з лінгвокультурологічними особливостями даної мови. Британські та американські газети сповнені ідіоматичних висловів, за допомогою яких слово стає більш виразним і точним» [4].

Список використаних джерел:

1. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v41/part_2/40.pdf
2. URL: <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2014/n45/65.pdf>
3. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v48/part_2/9.pdf
4. URL: <https://vsu.am/grqer/2013/banasirutyun/aniigityan.pdf>

Цветаєва О.В., к.соц.ком., доц.,
доцент кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів
Гаркавенко В., студентка
Університету митної справи та фінансів

ПЕРЕКЛАД АНГЛОМОВНИХ ГАЗЕТНИХ ЗАГОЛОВКІВ З КОМПОНЕНТОМ “RED”

Газетний текст – це своєрідне явище, яке стоїть дещо окремо серед інших видів текстів. Специфіка мови газети обумовлена наявністю в газеті спеціальних структурно-композиційних утворень – заголовків, підзаголовків, рубрик, що роблять газетний текст специфічним типом тексту, що займає особливе місце у складній ієрархічній системі тексту. Заголовок у цій ієрархії є обов’язковим структурно-композиційним компонентом газетного тексту.

Заголовок являє собою елемент тексту, має двоїсту природу. З одного боку, він є мовною структурою, що передує тексту, що стоїть «над» і перед текстом. У зв'язку з цим заголовок може сприйматися як мовний елемент, що знаходиться поза текстом і має певну автономність та самостійність. З іншого боку, заголовок – повноправний компонент тексту, який входить у нього пов'язаний коїться з іншими компонентами цілісного тексту (початком, серединою, кінцівкою). Отже, багато лінгвістичних особливостей заголовка визначаються його двоїстою природою.

Тема перекладу іншомовних заголовків у ЗМІ є досить популярною у науковому середовищі і є плеяда як українських так і зарубіжних фахівців, які досліджують різні аспекти перекладу іноземних (частіше англійською мовою) заголовків на цільову мову.

За словами Ходжсона (Hodgson), написання заголовків є надзвичайно клопіткою роботою для редакторів. По-перше, це привертає увагу читача до новин. Ця функція займається підбором слів, які використовуються в заголовку. Допоміжний редактор змішує та фільтрує слова, щоб заголовок перетворився на «просте повідомлення для прочитання». По-друге, заголовок формує частину візуального контуру сторінки. Зазвичай на сторінці новин новини розділені за типом заголовка. Найважливіші історії розміщено у верхній частині сторінки і зазвичай великими літерами [1].

Ідіоми прикрашають мову, додаючи їй емоційність, виразність та барвистість. Ось кілька способів, які ідіоми вносять різноманіття та живучість до мовлення. Зображення образності: ідіоми часто мають образні аспекти, які допомагають уявно представити або відобразити ситуацію. **Caught red-handed** має значення: бути виявленим під час того, як ви робите щось не так. Популярний еквівалент цієї ідіоми «спіймати на гарячому»: Deborah Hardiman 04.01.2024 Jailed: Walsall shop burglar caught red handed with haul of stolen mobile phones Ув'язнений: грабіжника з магазину в Уолсоллі спіймали на гарячому з краденими мобільними телефонами [2]. Chris Brayford 03 January 2024 Thieves caught red-handed after attempting to send stolen farm machinery to Eastern Europe: злодії спіймані на гарячому під час спроби відправити викрадену сільськогосподарську техніку до Східної Європи [3].

Список використаних джерел:

1. URL: <https://iiste.org/Journals/index.php/JLLL/article/download/32264/33153>
2. URL: <https://www.expressandstar.com/news/crime/2024/01/04/shop-burglar-was-caught-red-handed-with-haul-of-stolen-mobile-phones>
3. URL: <https://www.farmersguardian.com/news/4160262/thieves-caught-red-handed-pieces-farming>

Чайківська М.В., к.соц.ком.,
викладач циклової комісії візуальних та соціальних комунікацій
Тернопільського фахового коледжу Університету «Україна»

ВАЖЛИВІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДВИЩЕННІ РІВНЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУСПІЛЬСТВА

Сучасна Україна переживає складний і багатогранний процес становлення інформаційного суспільства, що включає економічний, соціальний, культурний і політичний аспекти. Основними ознаками інформаційного суспільства є перетворення інформації на найважливіший економічний ресурс, що має глобальний характер і забезпечує підвищення ефективності та зростання конкурентоспроможності, а також зростаючий вплив інформації на всі сфери людської життєдіяльності, перетворення її на предмет масового споживання [2].

Проблемою в розвитку інформаційного суспільства є виникнення певних деструктивних явищ [4]: перенасиченість інформацією та посилення інформаційного шуму; зростання «цифрової нерівності»; зміна усталених цінностей та пріоритетів, що породжує футурошок; відсутність або недостатність власних інформаційних ресурсів, що породжує необхідність використання іноземних інформаційних ресурсів; кіберзлочинність та можливість втручання в особисте життя людей.

Ключовим етапом на шляху від інформатизації суспільства до становлення інформаційної цивілізації можна вживати процес інтелектуалізації, який передбачає не лише зростання значення інтелектуальної праці у всіх сферах життя, але й активне використання інтелектуального потенціалу суспільства для досягнення нових рівнів його розвитку. Інтелектуалізацію слід розглядати як процес посилення ролі результатів використання інтелектуальних здібностей людини для суспільного розвитку, покращення умов життєдіяльності та стимулювання подальшого прогресу [1]. Інтелектуалізація також передбачає зміни у соціальних, економічних та культурних аспектах суспільства, спрямовані на підвищення рівня освіченості. В цьому контексті особлива увага приділяється інформаційно-комунікаційним технологіям та інноваційним можливостям [5].

Інформаційно-комунікаційні технології забезпечують доступ до інформації, розвивають критичне мислення та творчий потенціал членів суспільства, сприяють обміну знаннями та навичками, а тому відіграють важливу роль у підвищенні рівня інтелектуального потенціалу суспільства. Інформаційно-комунікаційні технології роблять інформацію доступнішою, що допомагає розширити знання людей, сприяє їхньому освітньому та культурному розвитку. Таким чином, інформаційно-комунікаційні технології відіграють важливу роль у суспільних трансформаціях. Їх значний потенціал стимулює суттєві зміни в різних сферах людського життя.

У контексті воєнного часу, важливість інформаційно-комунікаційних технологій в підвищенні рівня інтелектуального потенціалу суспільства в Україні стає ще більш критичною.

Варто зважати на те, ефективна реалізація процесу інтелектуалізації залежить від різноманітних чинників, що охоплюють розвиток особистості, інтелектуалізацію всіх аспектів суспільного життя, широке використання інформаційно-комунікаційних технологій для задоволення потреб громадян, створення відповідного нормативно-правового середовища, впровадження ефективних заходів державної політики та економіки. Це відкриває можливості для гармонійного розвитку освіти та науки, проведення комплексних фундаментальних і прикладних досліджень у різних сферах суспільного життя.

Інтелектуалізація має сприяти якісному зростанню якості й кількості інформації та знань у суспільстві, підвищенню творчих і креативних здібностей людей, а також створенню соціальних та технологічних передумов для покращення функціонування таких сфер, як наука, освіта, медицина й охорона навколишнього середовища [3].

Україна була й залишається могутньою інтелектуальною державою. Її інтелектуальний рівень обумовлює досить високий науково-технічний рівень виробництва й інших галузей соціально-суспільної діяльності [2].

Отже, головна мета інтелектуалізації полягає у полегшенні доступу до роботи з інформацією та отриманні нових знань, що призводить до підвищення рівня освіченості та кваліфікації людини [5]. Основним засобом досягнення цієї мети є застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Їх використання допомагає розвивати критичне мислення, навички комунікації та роботи з інформацією, відкриває нові можливості для здобуття освіти через цифрові ресурси, що робить освіту більш доступною та гнучкою. Ці технології стають ключовим інструментом для збереження та розвитку інтелектуального потенціалу нації в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Антохов А. А. Інтелектуалізація суспільства та розвиток регіональної економіки: взаємозв'язок та протиріччя. *Економічний форум*. 2014. № 4. С. 64–70.
2. Бабенко В. А. Інформатизація та інтелектуалізація суспільства як важливий фактор соціально-економічного розвитку. *Строительство. Материаловедение. Машиностроение*. 2014. Вип. 78. С. 11–19.
3. Врублевський В., Мороз О., Саєнко Ю. Доктрина Кравчука: начерк програми інтелектуалізації і формування модерної української нації. Київ: Інтелект, 2001. 83 с.
4. Колесніков Б. П. Державні механізми управління ризиками розвитку інформаційного суспільства в Україні: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. управл. : 25.00.02. Донецьк, 2011. 39 с.
5. Поперечнюк В. М. Інтелектуалізація суспільства як правова категорія: теоретичний аналіз дефініції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Право*. 2015. Вип. 30. Том 2. С. 58–61.

Абрамович К.А.,
студентка Університету митної справи та фінансів
Саврасов М.В., д.психол.н., доц.,
професор кафедри психології
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ ТЕМПЕРАМЕНТУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРОЦЕС АДАПТАЦІЇ ДО СТРЕСУ В МОЛОДІ

Спостерігаючи за людьми, не складно помітити, що кожна людина унікальна, вона має свій набір якостей і характеристик, різну поведінку при однакових обставинах. Індивідуальність людини проявляється, насамперед, не тільки в її зовнішньому вигляді, а і в поведінці, реакції на різні події, такі як: стресові ситуації, конфлікти, радісні події в житті тощо.

Причиною різної поведінки можуть слугувати багато факторів, на кшталт: інтелект, фізичні особливості, оточення, стратегії подолання стресу та темпераментні риси. Темперамент є вродженою особливістю особистості, що проявляється ще до появи будь-яких стресорів. Він є основою нашої індивідуальності, що має біологічне коріння і ґрунтується на особливостях нервової системи та фізіології організму. Великою мірою темперамент визначає потенційну здатність організму до стресостійкості. Він може впливати на спосіб сприйняття зовнішньої інформації, яка може бути потенційним стресором. Темперамент безпосередньо впливає на прояв емоцій, а точніше на більшу чи меншу схильність до збудження емоційних процесів. Самі ж емоції вважаються одним з головних компонентів стресового стану [1; 4].

Теорія темпераментів бере свій початок ще з 460 р. до н.е., коли Гіппократ відкрив різні характери в залежності від переважання якоїсь рідини в організмі. Так і з'явилися: сангвініки (надлишок крові в організмі); холерики (надлишок жовтої жовчі в організмі); флегматики (в організмі переважає слиз); меланхоліки (в організмі переважає чорна жовч) [2].

Пізніше були виокремлені такі властивості нервової системи людини: «сила-слабкість», «збалансованість-дисбаланс», «рухливість-інертність». Звідси і виникли: сильний, врівноважений, рухливий тип – сангвінік; сильний, врівноважений інертний тип – флегматик; сильний, нерівноважений тип – холерик; слабкий тип – меланхолік [3].

В сучасному світі молодь постійно стикається з різними стресовими ситуаціями, пов'язаними з навчанням, кар'єрою, особистим життям, ситуацією у світі тощо. Тому розуміння особливостей темпераменту та його впливу на процес адаптації до стресу стає ключовим аспектом для забезпечення психологічного благополуччя та ефективної самореалізації молоді.

В залежності від типу темпераменту реакція на стрес теж буде різною. М. М. Козак виділяє такі відмінності в поведінці особистостей з різними типами темпераменту у стресових ситуаціях: сангвінікам характерне швидке обдумування та реагування на ситуацію, при цьому вони оцінюють всі можливі варіанти вирішення проблеми; холерики можуть виявити нестабільність, паніку або ж навпаки рішучість, взяти все в свої руки і впоратися з відповідальністю; флегматики, завдяки своєму спокою, можуть аналізувати ситуацію та діяти обдуманно, зберігаючи самоконтроль; меланхоліки, можуть демонструвати бездіяльність у складних ситуаціях, оскільки вони швидко реагують на стрес і можуть відчувати себе безсильними перед проблемою [5].

Когут О. О. виділяє такі негативні прояви різних типів темпераменту на стрес: меланхоліки часто виявляють емоційні реакції на стрес і можуть проявляти істеричні риси характеру, оскільки їхня слабка нервова система дуже чутлива до стресових факторів; флегматики, у стресі, схильні до депресії та аутоагресії; сангвініки можуть ставати поверхневими, втрачати здоровий глузд, а холерики можуть проявляти агресію, в них може з'явитись надмірна підозрілість та самоізоляція. Позитивними реакціями на стрес можуть бути, наприклад, фізична виносливість та швидка реакція в екстремальні умови у холериків, гнучкість та швидке прийняття рішень у сангвініків, винахідливість та врівноваженість у флегматиків, та підвищена чутливість до пошуку виходу зі стресу у меланхоліків [2].

У висновку можна зазначити, що вроджені особливості темпераменту, і справді, грають значну роль на процес адаптації до стресу. Відповідно до типу темпераменту, можна зробити припущення про те, як людина реагуватиме у стресових ситуаціях. Також треба зазначити, що не існує "хороших" чи "поганих" типів темпераменту, бо кожен з них має свої переваги та недоліки, свої унікальні реакції та здібності у стресових подіях, що може бути корисним в залежності від ситуації. Не можна не відзначити, що дослідження впливу темпераменту на процес адаптації до стресу є актуальним через можливість розробки індивідуальних та колективних стратегій регулювання стресом.

Список використаних джерел:

1. Банніков Д. С. Взаємозв'язок темпераменту та стресостійкості у здобувачів вищої освіти. ХДАК, 2023. 78 с.
2. Когут О. О. Теоретико-емпіричне дослідження складових компонентів стресостійкості особистості. *Psychological journal*. 2016. Vol. 6. № 11. С. 114–122.
3. Гавриш Н. Б., Горбаньов В. В. Гіппократ. Фармацевтична енциклопедія. URL: <http://surl.li/svimq> (дата звернення: 10.04.2024)
4. Михайлишин У. Б., Нестерова І. А. Вплив темпераменту на стресостійкість у юнацькому віці. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи*: Збірник наукових праць. К. : КНУ, 2022. № 2 (58). С. 137.

5. Козак М. М. Зв'язок темпераменту людини з поведінкою в екстримальних ситуаціях. *Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання: Збірник тез Міжнародної студентської науково-технічної конференції*. З. : ЗНУ, 2018. С. 105–106.

Білецька А.Є.,

студентка Університету митної справи та фінансів

Лихолат О.А., д.б.н., проф., професор кафедри психології

Університету митної справи і фінансів

ВПЛИВ КОНТУЗІЇ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Щодня Україна потерпає від російської агресії. Серед постраждалих не лише військові, а й цивільні. За даними МОЗ України у 2022 році в Україні зафіксовано більше 11000 випадків черепно-мозкових травм, а порівняно з 2021 роком у структурі хворих за нозологічними формами збільшилась кількість пацієнтів з гострими черепно-мозковими травмами, в тому числі, вибуховими травмами з 4,6 % до 48,5 %. При цьому зростає кількість не тільки мінно-вибухових поранень, а й розладів центральної нервової системи, що виникають при цьому. Росіяни застосовують до 60 тисяч снарядів на день (іноді до 80 тисяч). З початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну кількість діагностованих контузій різко збільшилась та продовжує зростати. Визначено, що 73 % випадків бойових травм супроводжуються контузією головного мозку [1].

Контузія (лат. *contundo* – роздрібнити, пошкоджувати/забій) – патологічний стан людини, що виникає при механічній травмі, ударі, впливу перепаду тиску або вібрації на тіло людини, або її певні органи й тканини. Загальні симптоми контузії включають дезорієнтованість, втрату свідомості, нудоту та блювання, сильний головний біль, проблеми зі слухом і зором, погіршення пам'яті або амнезію, зміну психоемоційного стану. Контузії становлять небезпеку через те, що їхні симптоми на ранній стадії можуть не впливати на здатність працювати або брати участь у подальших бойових діях: головні ознаки зазвичай зникають протягом 7–21 днів, тоді як головний біль часто пояснюється іншими причинами, такими як погодні умови або вживання алкоголю. Психоемоційні порушення виникають з часом, на наступних етапах [2].

Вплив контузії на психологічне здоров'я українських військових є актуальною та важливою темою, яка потребує уваги та вивчення. Військові з діагнозом “контузія” в результаті військових дій часто стикаються не тільки з фізичними наслідками, але і з серйозними психологічними проблемами, які можуть мати значний вплив на їхнє здоров'я та якість життя. Психологічні наслідки контузії можуть виявлятися у різних формах, включаючи посттравматичний стресовий синдром (ПТСС), депресію, тривожні розлади, а також проблеми з пам'яттю та концентрацією.

Психологічна реабілітація військовослужбовців – це процес, який допомагає комбатантам повернутися до мирного життя. Вона включає в себе різні види допомоги, такі як психологічні консультації, групова терапія та реабілітаційні програми. Вивчення цієї проблеми необхідне розробки ефективних методів діагностики, лікування та реабілітації постраждалих. Підтримка та психологічна допомога є ключовими компонентами процесу відновлення військовослужбовців, які зазнали контузій. Психологічна реабілітація військовослужбовців в себе різні види допомоги, такі як психологічні консультації, групова терапія та реабілітаційні програми. Лікуванням й реабілітацією військових займаються не лише психологи, а й психіатри й невропатологи, оскільки нерідко психотерапія має йти разом із медикаментозним лікуванням, яке призначають лише лікарі. Психологічна реабілітація – це важлива частина лікування військовослужбовців, які зазнали поранень, контузій, травм, опіків або психічних розладів. Вона допомагає їм відновити психологічне здоров'я та адаптуватися до життя після війни. Центри психологічної реабілітації повинні бути доступні у всіх регіонах, звідки здійснюється призов у зону бойових дій.

Існує концепція моделі психологічної реабілітації, яка охоплює п'ять ключових фаз: Попередня (або превентивна) психологічна підготовка перед виконанням завдань у надзвичайних умовах; Психологічна реабілітація під час виконання бойових завдань; Психологічна реабілітація після виходу із зони бойових дій (на теренах постійної розстановки військових підрозділів); Психологічна підтримка військовослужбовців на базі військових лікарень; Психологічна допомога бійцям, які перейшли у запас (в місцях проживання, у військових санаторіях та іншій інфраструктурі) [3,4]. На жаль, військових, що потребують професійної психологічної допомоги, велика кількість, яка постійно зростає, тому державою мають бути забезпечена комплексна допомога й підтримка. Кожному бійцю, хто цього потребує, має бути надана якісна й ефективна медична допомога, оскільки такі травми мають пролонговані наслідки.

Список використаних джерел:

1. Дослідження особливостей фізичної підготовленості військовослужбовців, які мали контузію / А.М. Одеров, С.В. Романчук, О.М. Ольховий, В.В.Пилипчак, І.В. Романів, О.І. Тимочко, П.В. Поцілуйко / *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2023. № 8 (168). С. 113–118.

2. Проноза-Стеблюк К.В. Особливості медико-психологічної реабілітації учасників бойових дій із постконтузиційним синдромом. К. : МОЗУ, 2019. 47 с.

3. Loisel Y., Saguin E. Guerre et traumatisme psychique. *Littérature et Psychanalyse*. 2021. V. 4. P. 25–53.

4. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В. Психологічна робота з військовослужбовцями – учасниками АТО на етапі відновлення : методичний посібник. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с.

Виноградова Д.С.,
студентка Університету митної справи та фінансів
Панфілова Г.Б., к.психол.н., доц.,
завідувачка кафедри психології
Університету митної справи та фінансів
Хоменко С., шкільний вчитель у SchwarzburgSchule,
Франкфурт-на-Майні, Німеччина

ЗВ'ЯЗОК СТИЛІВ БАТЬКІВСЬКОГО ВИХОВАННЯ ТА ТРИВОЖНОСТІ У СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ

Проблема тривожності є однією з найважливіших тем сучасної психології. Тривожність посідає особливе місце серед негативних емоційних станів і часто призводить до зниження працездатності та ефективності діяльності, труднощів у спілкуванні. Підлітковий вік – це період у віці від 11–12 до 15–16 років, що характеризується підвищеною життєвою активністю та фізичними перетвореннями і є одним з найскладніших періодів в розвитку особистості [2].

У своїх дослідженнях О.І. Захаров встановив зв'язок між підлітковою тривожністю та стилями виховання. Вчений зафіксував, що батьки підлітків з вираженою тривожністю часто демонструють більш високий рівень тривожності, ніж батьки емоційно стабільних дітей. Отримані дані свідчать про те, що тривожні підлітки частіше виростають у сім'ях, де хоча б один з батьків, особливо мати, має негативний емоційний досвід [1].

В даному емпіричному дослідженні взяли участь 29 підлітків віком 11–14 років; було обрано дві методики для вивчення рівня тривожності у підлітків (Шкала тривожності Кондаша, Шкала явної тривожності) та дві методики для визначення уявлення про стиль батьківського виховання (опитувальник “Підлітки про батьків” Шефера та методика Сакса і Леві “Закінчи речення”).

Результати “Шкали явної тривожності” показали, що у відносній більшості підлітків діагностовано нормальний рівень тривожності, тоді як у третини - високий рівень тривожності. Результати “Шкали тривожності Кондаша” показали, що нормальний рівень шкільної тривожності виявлений у 61% досліджуваних, дещо підвищений, високий та дуже високий є у 39% досліджуваних. Нормальний рівень самооцінної тривожності виявлений у 61% відсотків підлітків, дещо підвищений та високий у 49%. Нормальний рівень міжособистісної тривожності мають 71% досліджуваних, а дещо підвищений та високий рівень цього виду тривожності мають 29% досліджуваних.

Методика Сакса і Леві “Закінчи речення” підтвердила, що більшість досліджуваних мають добрі стосунки з батьками. Результати дослідження за допомогою опитувальника “Підлітки про батьків” подано в табл. 1.

**Результати дослідження стилів батьківського виховання
за методикою “Підлітки про батьків” Шефера**

Назви шкал опитувальника	Низький рівень вираженості	Середній рівень вираженості	Високий рівень вираженості
Позитивний інтерес	31% підлітків	45% підлітків	24% підлітків
Директивність	65% підлітків	28% підлітків	7% підлітків
Ворожість	28% підлітків	62% підлітків	10% підлітків
Автономність	45% підлітків	48% підлітків	7% підлітків
Непоследовність	31% підлітків	62% підлітків	7% підлітків

Після діагностики, обробки та аналізу результатів, дані були статистично оброблені за допомогою статистичного критерію Пірсона. Статистична обробка підтвердила гіпотезу про те, що існує суттєвий взаємозв'язок між підлітковою тривожністю та батьківським ставленням: шкали шкільної, самооцінної та міжособистісної тривожності (“Шкала тривожності Кондаша”) та шкали директивності та ворожості (опитувальник “Підлітки про батьків” Шефера) корелювали на рівні $p \leq 0,05$.

Результати проведеного дослідження демонструють, що чим більше проявляється позитивний інтерес у формі підтримки та прийняття підлітка, тим менше спостерігається рівень шкільної, самооцінної та міжособистісної тривожності.

Високий рівень директивності, який підлітки вбачають у нав'язуванні їм почуття провини стосовно батьків, корелює із розвитком тривожності у підлітка.

Ворожість батьків у відносинах з підлітком проявляється у агресивності та надмірній строгості в стосунках. Орієнтування членів сім'ї виключно на себе, самолюбство та зайве самоствердження безпосередньо впливають на почуття тривожності підлітка. На це вказують виявлені позитивні кореляційні зв'язки між показниками рівня ворожості батька та показниками міжособистісної тривожності підлітка ($r = 0,5578$).

На основі цих результатів було визначено, що батьківське ставлення має значний вплив на формування підліткової тривожності. Підлітки, чії батьки демонструють емоційно позитивне ставлення, зацікавлені у взаємодії, виявляють повагу та визнають індивідуальність, мають помірний або низький рівень тривожності. Так, підлітки з високим рівнем тривожності зростають у сім'ях, де батьки здійснюють надмірний контроль, проявляють негативні емоції (дратівливість, гнів, розчарування, ненависть) по відношенню до своїх дітей, недооцінюють досягнення своїх дітей, створюють велику психологічну дистанцію, що перешкоджає

повноцінному розвитку особистості підлітка. Підлітки, чий батьки демонструють емоційно позитивне ставлення, зацікавлені у взаємодії, виявляють повагу та визнають індивідуальність, мають помірний або низький рівень тривожності.

Список використаних джерел:

1. Кузнєцов М. А., Бабарикіна І. В. Шкільні страхи: Види, умови прояву та шляхи подолання. Харків : ХНПУ. 2012. 227 с.
2. Ясточкіна І. Особистісна тривожність як соціально-психологічна проблема. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки.* 2020. С. 16–170.

Галан А.С., студентка гр. ПС20-1
Університету митної справи та фінансів
Лихолат О.А., д.б.н., проф.,
професор кафедри психології
Університету митної справи і фінансів

ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ ТА САМОПОВАГИ У СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

В студентському віці самооцінка та самоповага грають ключову роль у формуванні психосоціального благополуччя. Студенти можуть зіткнутися із завданням визначення власної ідентичності, встановлення особистих і професійних цілей. Навчальні досягнення, взаємодія з оточуючим середовищем, а також внутрішні фактори впливають на їхню самооцінку. Розвиток цих аспектів важливий для побудови здорових міжособистісних відносин і досягнення успіху в академічній та особистісній сферах.

Актуальність досліджень в зазначеній сфері визначається необхідністю розуміння та підтримки психосоціального розвитку молоді. У сучасному світі, де студентські роки є періодом значущих трансформацій, вивчення факторів, що впливають на самооцінку та самоповагу, має важливе значення для формування стійкого психічного здоров'я та успішної соціальної адаптації [1].

Тема, пов'язана із самооцінкою та самоповагою в студентському віці, обумовлена не лише важливістю психологічного стану молоді, а й впливом цих аспектів на академічний успіх, соціальні відносини та загальний розвиток особистості. Зростання вимог сучасного суспільства та особистісних очікувань ставить перед студентами завдання балансування між власними очікуваннями та сприйняттям їх навколишніми. Ця проблема зацікавлює дослідників, оскільки успішне вирішення цього завдання може визначати подальший розвиток і самореалізацію молоді.

Самооцінка студента включає такі елементи: образ «Я – реального», «Я – ідеального» і результат співставлення цих образів та самоставлення до результату співставлення. Самооцінка виконує регулюючу функцію і є ставленням особистості до результатів зіставлення своїх образів реального й ідеального «Я» та визначає формування цілої низки професійно значущих якостей. В юнацькому віці самооцінка, з одного боку, – це когнітивний процес: для успішної діяльності індивід зацікавлений в об'єктивному знанні себе та власних якостей. З іншого боку, самооцінка часто виступає засобом психологічного захисту: бажання мати позитивний образ «я» нерідко спонукає індивіда перебільшувати свої достоїнства і зменшувати недоліки [2].

Для дослідження чинників, що формують самооцінку та самоповагу, було проведене дослідження серед студентів Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро, Україна) з використанням валідних методик.

За методикою “Самооцінка характеру методом оціночних шкал”, що дозволяє отримати об'єктивні дані про сприйняття особистості, виключаючи вплив зовнішніх факторів на результати, респонденти визначали особистісні характеристики. Отримані кількісні результати дозволяють легко інтерпретувати дані та виділяти ключові аспекти, які важливі для вивчення самооцінки в студентському віці. За результатами дослідження було встановлено, що 55 % респондентів мають низьку самооцінку, 35 % – високу і лише 10 % опитаних оцінюють себе об'єктивно.

Шкала самоповаги Розенберга включає запитання, спрямовані на вимірювання загального враження особи відносно себе. Це дає можливість охопити різні аспекти самоповаги, відчуття власної важливості та сенсу у житті. Запитання шкали сприяють саморефлексії та внутрішньому осмисленню власних почуттів та відношення до себе, що важливо для глибокого розуміння рівня самоповаги студентів. За результатами застосування методики серед досліджувальних було виявлено 55 % осіб з низькою самоповагою, 30 % – високим показником поваги до себе, для 15 % студентів притаманна об'єктивна самоповага.

Методика самооцінки дозволяє отримати глибоке розуміння самооцінки студентів, оскільки вони самі визначають і оцінюють свої характеристики та якості: кожен студент має свої унікальні аспекти особистості, і ця методика дозволяє враховувати індивідуальні особливості та власні оцінки. За результатами проведеного емпіричного дослідження було виявлено що 10 % мають об'єктивну самооцінку, 40 % – високу та 50 % – низьку самооцінку.

У студентському віці, коли особистісний розвиток і становлення важливі як ніколи, ці аспекти стають ключовими. Студенти, які мають позитивну самооцінку, схильні до більш активного навчання, адаптації до нових викликів та виявляють велику стійкість у вирішенні труднощів.

Особливості самооцінки в студентському віці також пов'язані зі соціальним оточенням. Взаємодія з різноманітними групами, конкуренція

та оцінка від оточення можуть впливати на формування внутрішнього ставлення до себе. Порівнювання з іншими студентами може викликати як позитивні, так і негативні відчуття, що відбиваються на самооцінці [3].

Таким чином, вивчення цих аспектів дозволяє розкрити не лише психологічні виміри самооцінки та самоповаги, але й надає основу для розробки ефективних програм психосоціальної підтримки студентів, спрямованих на підвищення їхнього самопочуття, збільшення мотивації та досягнення успіхів у навчанні та житті загалом.

Список використаних джерел:

1. Захарова А. В. Психологія формування самооцінки / А. В. Захарова. Київ: Четверта хвиля, 2020. 98 с.
2. Бутузова Л.П., Сидоренко Н.І. Особливості самооцінки студентів на різних етапах первинної професіоналізації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. 2019. Вип. 2. С. 44–50.
3. Остапенко Г.В. Самооцінка у підлітковому віці. *Наука та освіта*. 2004. № 3. С. 130–132.

Деркач Л.М., д.психол.н., проф.,
професор кафедри психології
Університету митної справи та фінансів
Атаманенко К.М.,
студентка Університету митної справи та фінансів

КЛІПОВА СВІДОМІСТЬ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ – МЕНТАЛЬНА МОДЕЛЬ СУЧАСНОЇ РЕАЛЬНОСТІ: НЕРОЗВ'ЯЗАНІ ПРОБЛЕМИ

Актуальність Однією із актуальних, але малодосліджених та дискусивних проблем теорії та методики викладання у ВНЗ є проблема кліпової свідомості тих, хто навчається. З розвитком суспільства інформація стає універсальним ресурсом, який не поступається традиційним матеріальним ресурсам (нафта, газ тощо).

Термін «кліпова свідомість» виник наприкінці ХХ століття, і, як правило, використовується для визначення особливостей мислення сучасної студентської молоді. В дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців феномен кліпового мислення тлумачиться як нова когнітивна реальність в сучасному інформаційному середовищі (Гич, 2016; Каїро, 2017; Соболева, 2019; Пасічник, 2023; Тоффлер, 2002 та інші), що породжує різні ментальні моделі сучасної реальності.

Мета нашої роботи – розуміння специфіки кліпової свідомості сучасної студентської молоді, 1–2 курсів ВНЗ, а також її негативних наслідків для створення адекватної ментальної моделі сучасної реальності.

В суспільстві зростаючих інноваційних цифрових технологій, яким притаманна висока швидкість сприйняття образів, специфічним є візуальність, іманентність, емоційність, асоціативність, а також відсутність акцентуації на деталях. Молодь – носії кліпового мислення мають здатність до короткого, яскравого сприйняття навколишнього світу за допомогою короткого і яскравого послання, втіленому у формі відео, теленовин або в іншому аналогічному вигляді [1]. В цьому контексті, образи сприймаються надзвичайно швидко, а це дозволяє швидко обробляти інформацію і створювати відповідну ментальну модель сучасної реальності. Швидкість обробки інформації створює перешкодливі умови, коли кліпове мислення не встигає перероблювати великий обсяг інформації якісно, з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків. Ця обставина призводить до того, що особистість втрачає легкість асоціацій, емоційну тонкість сприйняття, рухомість думки, яскравість уяви. Мислення збіднюється, стає менш здібним до творчості; генеруються спрощені друковані тексти, речення є – короткими, а логічний зв'язок між ними – вельми слабкий.

Загальновідомо, що дитина не народжується з кліповим мисленням, воно формується і розвивається завдяки залежності від комп'ютерних ігор, неконтрольованому доступу до комп'ютерів та масової культури (телебачення, кліпи, серіали тощо) [1–2]. Тому невирішеною до цього часу залишається проблема підліткового телебачення, оскільки воно формує контрольоване сприйняття, яке споживає спеціально підготовлену інформацію (реклама, музичні відео, новини, концерти).

Доведено психологами, що телебачення подає інформацію таким чином, що для розуміння інформації потрібно від 1 до 3-х хвилин. А потім TV надає іншу ситуацію, в цей час – перша стирається з короткотермінової пам'яті. Роль глядача зводиться до простого і бездумного споживання інформації.

Наступною невирішеною проблемою сьогодення, на наш погляд, є вплив кліпового мислення на формування рівнів до навчання студентської молоді. В дослідженнях вищеперерахованих авторів встановлені негативні наслідки впливу кліпового мислення на неуспішність їх навчання, зокрема: а) несформованість механізмів довготривалої пам'яті (забувають навчальний матеріал 2–3 тижневої давнини); б) відсутні причинно-наслідкові зв'язки під час обробки та презентації навчального матеріалу; в) відсутня мотивація до навчання та інноваційного, зокрема; г) брак самоменеджменту, тайм-менеджменту, самодисципліни; д) швидка втомлюваність при вивченні обов'язкових дисциплін.

Емпіричні дослідження також свідчать про тенденцію студентів з кліповим мисленням читати ілюстровані комікси, невміння працювати самостійно, ослаблене чуття відповідальності, швидке забування інформації, низький рівень критичної обізнаності.

Висновки. Отже, аналітичний огляд наукових джерел дозволяє дійти висновку, що психологічні механізми негативної кліповості студентської молоді суттєво перешкоджають формуванню творчого, креативного та системного мислення, і в цьому є головна дискусивна проблема сьогодення, пов'язаної із синдромом дефіциту уваги. Тому кліпова свідомість генерує і відповідну ментальну модель сучасної реальності як наслідок неякісної, поверхневої, нелогічної обробки інформації.

Список використаних джерел:

1. Каїро А. Функціональне мистецтво: вступ до інфографіки та візуалізації. Львів, 2017. 350 с.

2. Пасічник О. Шляхи інтеграції феномену кліпового мислення в процес навчання іноземної мови у ЗВО. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі*. 2023. Вип. 42. С. 81–93.

Деркач Л.М., д.психол.н., проф.,
професор кафедри психології
Університету Митної справи та фінансів

Дуленко Т.В.,
студентка Університету митної справи та фінансів

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ВИРОБНИЧІЙ ПРАКТИЦІ: СПЕЦИФІКА

Мета нашої роботи – висвітлити соціально-психологічні аспекти виробничої практики очима практикантки (Дуленко Т.В.), і як її проходження дає можливість зрозуміти специфіку обраної спеціальності, фахових компетентностей, вмінь та навичок професіонала-психолога, які здобуваються виключно при прямій залученості до роботи установи, в якій практика проходить. Також важливим є вміння самостійно приймати рішення в умовах робочих процесів. Говорячи про рефлексію, яка може відбутися при достатньо грамотній організації цього навчального процесу, хтось може зробити висновок, що обрана майбутня професія насправді не подобається і варто розглянути щось інше; також завжди є шанс знайти сферу, в якій хочеться реалізовуватися в майбутньому. Або, відмовитися від ідеї працювати в певному напрямку. Але з початком повномасштабного вторгнення цей надзвичайно важливий для досвіду майбутніх спеціалістів аспект навчання втратив у своїй ефективності чи не найбільше з усіх. Як з причин, з якими ми вже, на жаль, були знайомі (необхідність проходити виробничу практику в змішаному режимі), так і з відносно нових – стрес, з яким стикаються студенти практиканти та керівники від бази практики. І мова саме про стрес, спричинений специфічними умовами, які привнесло повномасштабне вторгнення, а не звичайні переживання щодо якості роботи та написання звіту, які також нікуди не ділися. Прикладів цьому

маса. Так, в закладах, де немає укриття, зараз не має можливості проходити практику офлайн, що позбавляє студентів безцінного досвіду спілкування з працюючим, досвідченим спеціалістом. Відсутність можливості налагодження контактів в середині колективу, що також є важливою частиною саме виробничої практики. У випадку психологічної практики, багато з моїх однокурсників не мали можливості працювати з людьми напряду, задовольняючись ознайомленням з роботою психолога виключно на теоретичних засадах, іноді навіть не зі слів керівника бази, а просто по документах. Заклади, де сховища все ж є, все одно часто намагаються обмежити кількість годин, які практиканти перебувають безпосередньо на їх території, небезпричинно турбуючись про безпеку студентів, як фізичну, так і ментальну. Такі проблеми обмежують студентів у виборі закладу для проходження виробничої практики. Мені дуже пощастило з тим, що в моїй бажаній базі практики є добре обладнане укриття, але якби така можливість була відсутня, то я б втратила абсолютно унікальний досвід, оскільки моя база практики, Навчально-виховне об'єднання №136, має особливу філософію та я маю особисту історію з цим закладом. В свій час я отримувала тут середню освіту, тож можливість проходити практику саме тут дала мені абсолютно нову перспективу не тільки на роботу психолога загалом, а й на ті роки мого життя. Враховуючи, наскільки сильно практика може вплинути на подальший розвиток студента та загалом на його особистість, ставлення до професії, можна зробити відповідні висновки щодо того наскільки освіта втрачає в якості через раніше наведені обставини. Але є і менш очевидні виклики. В моєму, на жаль, досить унікальному випадку офлайн проходження практики це відчувалося особливо гостро. Проходячи виробничу практику в загальноосвітньому закладі НВО №136, під час виконання своїх тимчасових обов'язків я постійно стикалася з новими неочікуваними причинами для стресу. Одним з найбільш стресових моментів було проведення першої частини тренінгу "Сім кольорів щастя" для учнів шостого класу. Під час заходу розпочалася тривога і ми з моєю керівницею практики мали, як відповідальні в цей момент особи, провести дітей в укриття. Тривожні думки про те, що в цей час зі школярами може щось трапитися не були неочікуваними самі по собі, але це не применшує їх вплив, а відчуття тягаря відповідальності все одно глибоко вразило мене. Раніше я вже згадувала, що пройшовши практику в цьому році, я зрозуміла, що робота з дітьми в навчальному закладі це не моє. Цей висновок також напряду пов'язаний з впливом повномасштабного вторгнення на все наше життя і, в тому числі на навчальні процеси. Я маю дуже високий рівень емпатії і хоча щиро переконана, що це позитивно вплине на мою роботу як майбутнього спеціаліста, але це також тягне за собою ряд вже не таких приємних особливостей. Розповіді керівниці бази практики про те, як учні переживають стресові періоди обстрілів та тривоги прямо під час занять, а також безпосереднє спілкування зі

школярами викликали у мене багато не надто приємних емоцій. Особливо сильно загострювала проблему моя безумовна любов до дітей, а також той факт, що у мене є молодший брат середнього шкільного віку. Якщо слухати про проблеми дорослих я можу не віддаючися емоціям, то страждання дітей хвилюють мене набагато більше. Отже, отриманий нами досвід виробничої практики є неоціненним і мотивуючим до продовження навчання, зокрема, в УМСФ.

Список використаних джерел:

1. Наказ Міністерства освіти і науки про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93#Text>

2. Положення про практичну підготовку в Університеті митної справи та фінансів. URL: https://docs.google.com/document/d/17w6RnZsJ5DqxyzVPTc4T_zrU9LWFroPK/edit#bookmark=id.gjdgxs

3. Робоча програма виробничої практики студентів III курсу Університету митної справи та фінансів. URL: https://drive.google.com/file/d/1cS5f6tqMP6Q85CpTLMdAsksn_uleUCM_/view?u=sharing

Деркач Л.М., д.психол.н., проф.,
професор кафедри психології
Університету митної справи та фінансів
Остапенко М.Г.,
студентка Університету митної справи та фінансів

КОГНІТИВНО-ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА 2022–2024: МАНІПУЛЯЦІЯ СВІДОМІСТЮ УКРАЇНЦІВ

Актуальність дослідження. У сучасному інформаційному світі, де кожна людина є активним учасником глобальної мережі, поняття когнітивно-інформаційної війни набуває особливої актуальності. Цей термін поєднує в собі дві ключові складові – когнітивний аспект, пов'язаний зі сприйняттям та обробкою інформації, та інформаційний аспект, який визначається потоком та масштабом інформації, що надходить до людей. Когнітивно-інформаційна війна стає складовою сучасного медіапростору та викликає серйозні наслідки для суспільства та його розвитку [1]. В українському медіапросторі когнітивно-інформаційна війна відіграє ключову роль, особливо у контексті російської пропаганди. Сучасні соціальні мережі стають майданчиком для поширення різноманітних ідеологій та перекручених інформаційних повідомлень, що допомагає змінити громадську думку та формувати негативне ставлення до реальних подій. Російська пропаганда в контексті когнітивно-інформативної війни з Україною набуває особливого значення, зокрема в контексті інформаційних операцій під час війни. За допомогою різноманітних інформаційних засобів, Росія спрямовує свою пропаган-

дистську кампанію на дестабілізацію суспільно-політичної ситуації в Україні та формування відповідного образу країни на міжнародній арені. Інформаційні операції під час війни стають однією з основних стратегій у сучасних конфліктах. Вони спрямовані на маніпулювання інформацією з метою досягнення політичних, військових та економічних цілей. Тому науково-навчальний проект, започаткований на 3 курсі студентів-психологів, в рамках навчальної дисципліни «Психологія маніпуляцій», дозволив нам зрозуміти та поглибити наші знання, вміння, навички та сформувати фахові компетенції з дослідження когнітивно-інформативної війни та її впливу на сучасне суспільство, що є важливою та актуальною задачею, яка потребує ретельного аналізу та вивчення.

Мета дослідження – в командній діяльності розширити уявлення здобувачів про форми когнітивно-інформаційного впливу на свідомість українців за часи повномасштабного російського вторгнення 2022–2024.

Відповідно до мети встановлено такі *завдання дослідження* наукового-навчального проекту: 1) Розробити план навчального проекту та розподілити обов'язки кожного з учасників дослідницької команди; 2) Надати визначення поняття «когнітивно-інформаційна війна»; 3) Визначити особливості когнітивно-інформаційної війни в Україні; 4) Виокремити засоби та методи, які використовуються у російській пропаганді та інформаційних операціях задля впливу на свідомість українського населення; 5) Навести приклади прояву інформаційної пропаганди в медіа просторі; 6) Надати рекомендації з підтримки інформаційної гігієни та створити БУКЛЕТ, який відображатиме короткий алгоритм дій у разі зіткнення з маніпуляціями в медіа просторі.

Методи дослідження. У навчальному проекті було застосовано теоретичні методи дослідження, а саме вивчення та аналіз наукової психологічної літератури з обраної теми, структурування та обробка отриманих даних.

Висновки. Відповідно до результатів дослідження навчального проекту було встановлено, що когнітивно-інформаційна війна стала важливою складовою сучасного конфлікту, особливо в контексті українсько-російських відносин. Російська пропаганда використовується для формування сприятливого образу дійсності та впливу на громадську думку в Україні. Інформаційні операції, які здійснюються в умовах війни, мають значний вплив на суспільство та рішення, що приймаються на державному рівні.

Важливо наголосити, що інформаційна гігієна грає ключову роль у забезпеченні безпеки та захисту від негативного впливу інформаційних маніпуляцій. Інформоване та критичне ставлення до інформації, а також уміння аналізувати та перевіряти її джерела є важливими аспектами захисту суспільства в умовах когнітивно-інформаційної війни. Результатом нашої командної роботи у вирішенні проблемних завдань став створений нами БУКЛЕТ, розроблений в рамках навчального проекту. Він містить в собі

психологічні рекомендації для здобувачів УМСФ та українських громадян щодо засобів протидії маніпуляціям в медіа просторі. Розробники цього методичного матеріалу констатують, що психологічно обґрунтовані поради допоможуть українцям ефективніше справлятися з пропагандою та запобігати впливу на свідомість українського населення. Також варто зазначити, що дана проблема актуальна як в межах України, так і всього світу, адже суспільство має розвивати навички критичного мислення та впроваджувати заходи з протидії пропаганді, яка спрямовує думки та вчинки людини за необхідною владі та можновладцям траєкторією. Таким чином, розуміння сутності та механізмів когнітивно-інформаційної війни, вивчення російської пропаганди та інформаційних операцій, а також впровадження принципів інформаційної гігієни є важливими кроками для забезпечення національної безпеки та захисту суверенітету країни.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко Т. В., Зеленін В. В. Психологія політичної пропаганди: методичні рекомендації для самостійної роботи студентів. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 52 с.
2. Maksymenko S., Derkach L. Understanding Modern Cognitive War in the Global Dimension, Its Genesis in the Ukrainian Context: A Review and Directions For Future Research. *Obrana a strategie*. 2023. Vol. 23. Nummer 1 (June 2023). P. 126–148.

Деркач Л.М., д.психол.н., проф.,
професор кафедри психології
Університету митної справи та фінансів
Проявіна А.О.,
здобувач вищої освіти
Університету митної справи та фінансів

ПСИХОЛОГО-СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ТА МЕНТАЛЬНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ КОГНІТИВНОЇ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ

Актуальність дослідження. Когнітивна війна в Україні не лише порушує політичну стабільність та безпеку соціуму, але також суттєво впливає на психічне здоров'я та соціальний добробут населення. У таких складних умовах соціальна підтримка відіграє важливу роль у забезпеченні ментального благополуччя та подоланні викликів, пов'язаних з бойовими військовими діями. Мета – зрозуміти та проаналізувати основні аспекти соціальної підтримки та стратегії їх подолання для забезпечення ментального здоров'я населення України у воєнних умовах [1]. Завдання – 1) систематизувати виклики для ментального здоров'я населення в умовах війни; 2) визначити траєкторії соціальної підтримки в умовах військового стану.

Виклики для ментального здоров'я в умовах воєнного конфлікту

Воєнні дії створюють серйозні стресові умови для цивільного населення, що може призводити до розвитку різноманітних психічних проблем: а) посттравматичний стресовий розлад (ПТСР): події війни можуть викликати ПТСР у вразливих осіб, проявляючись у вигляді відновлювальних спогадів, тривожності та панічних атак. Крім того, б) депресія та тривожні розлади: неспокійне середовище військових дій може призводити до розвитку депресії та тривожних розладів у великій частині населення; в) соціальна ізоляція та втрата підтримки: війна може призвести до розриву соціальних зв'язків, втрати близьких та підтримки, що загострює психологічний стан людей. Труднощі у відновленні у післявоєнний час: процес відновлення може бути довгим та складним, з численними викликами для психічного здоров'я. Постійний стрес та нестабільність: постійний стрес, нестабільність та загрози безпеці ускладнюють здатність людей адаптуватися та відновлюватися [2].

Роль соціальної підтримки населення в умовах когнітивної війни

Соціальна підтримка виявляється критично важливою для забезпечення ментального благополуччя в умовах військової ескалації:

– Емоційна підтримка: підтримка родини, друзів та спільноти сприяє зменшенню стресу та покращує емоційний стан людини.

– Практична допомога: надання матеріальної та побутової допомоги дозволяє зменшити негативний вплив воєнного конфлікту на життя людей.

– Групова підтримка та терапія: участь у групових сесіях психологічної підтримки сприяє взаємопідтримці та співпраці у подоланні труднощів.

– Соціальна інтеграція та підтримка вразливих груп: у воєнних умовах, особливо в разі переміщення населення та переселення; велике значення має соціальна інтеграція та підтримка вразливих груп, таких як діти, люди похилого віку, особи з інвалідністю тощо.

– Роль місцевих громад та громадських організацій: місцеві громади та громадські організації можуть відігравати ключову роль у забезпеченні соціальної підтримки через мобілізацію ресурсів, надання послуг та формування мережі взаємодопомоги [3].

Стратегії подолання викликів умов воєнного конфлікту

Для підтримки ментального благополуччя у воєнних умовах можуть ефективними, на думку науковців [1–4], застосовування таких стратегій протидії:

– Психологічна підтримка і консультування: надання професійної допомоги психологів та психіатрів для тих, хто пережив воєнні дії.

– Розвиток соціальних мереж підтримки: створення мереж підтримки у вигляді групових сесій та онлайн-спілкування.

– Розробка програм інтеграції та реабілітації: запровадження програм для підтримки інтеграції та адаптації після у післявоєнні роки.

– Психосоціальні програми інтервенції: розвиток та впровадження психосоціальних програм, спрямованих на зниження стресу та покращення психічного благополуччя населення.

– Розвиток навичок самопомоги: навчання основам саморегуляції та стратегій психологічної самопідтримки для зменшення негативних наслідків стресу [4]. Отже, можна зробити висновок, що умови когнітивної війни створюють складне середовище для психічного здоров'я та соціального добробуту нації. Соціальна підтримка виявляється важливою стратегією для подолання викликів та забезпечення ментального благополуччя країни. Розвиток ефективних стратегій підтримки та реабілітації, спрямованих на зниження стресу та підвищення рівня соціальної підтримки, є подальшим, перспективним важливим завданням для забезпечення добробуту та оптимального психічного здоров'я українців в умовах когнітивної війни.

Список використаних джерел:

1. Вплив військових конфліктів на психічне здоров'я людини. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0450d416-8be2-41e6-badd-1b4c917d7e3a/content>

2. Посттравматичні стресові розлади. URL: <http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/2747/1/Посттравматические%20стрессовые%20расстройства.pdf>

3. Психологія воєнного стану та посттравматичний синдром. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/22-2.pdf>

4. Соціально-психологічні особливості адаптації особистості в умовах бойових дій. URL: https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/2_2022/17.pdf

Деркач Л.М., д.психол.н., проф.,

професор кафедри психології

Університету митної справи та фінансів

Сірик Б.С.,

студент Університету митної справи та фінансів

ВПЛИВ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ У СІМ'Ї НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Сім'я відіграє ключову роль у формуванні особистості дитини. Це середовище, де діти набувають перших життєвих навичок, цінностей та моделей поведінки. Однак криза сімейного життя може мати значний вплив на розвиток дитини, залишаючи глибокий емоційний відбиток та створюючи труднощі для її повноцінного розвитку.

Кризовою називають ситуацію, коли людина стикається із перешкодами у реалізації важливих життєвих цілей і не може впоратися з цією ситуацією за допомогою звичних засобів [2, с. 7]

Багато вчених зробили вагомий внесок у розуміння цієї проблематики та її наслідків. Одним із них є Джон Боулбі, британський психіатр і психоаналітик, який розробив теорію прив'язаності. Його праці підкреслюють важливість стабільних і турботливих стосунків між дитиною та батьками для здорового емоційного та соціального розвитку.

Дослідження американського психолога Еміліо Діонісіо-Рікардо продемонстрували згубний вплив сімейних конфліктів та розлучення батьків на самооцінку, тривожність і схильність до депресії у дітей. Його роботи також акцентували на необхідності психологічної підтримки сімей, які переживають кризові періоди.

Вагомий внесок у цю галузь зробила Керол Кайзер, професорка психології з Університету Міссурі. Її дослідження зосереджувались на наслідках економічної нестабільності та бідності для розвитку дітей, а також на ролі батьківської підтримки як захисного чинника в складних життєвих обставинах.

Кризові ситуації в сім'ї можуть мати різні форми, такі як розлучення батьків, смерть близької людини, фінансові проблеми, домашнє насильство, алкоголізм або наркоманія когось із членів сім'ї. Ці події порушують звичний хід життя та можуть викликати у дитини почуття стресу, тривоги та нестабільності.

Кризові ситуації в сім'ї часто викликають у дітей негативні емоції, такі як страх, гнів, сум та розчарування. Це може призвести до розвитку тривожних розладів, депресії або проблем із поведінкою. Діти можуть відчувати себе безпорадними та неспроможними контролювати ситуацію, що ускладнює їхню здатність адаптуватися до змін [1, с. 28].

Стрес та емоційні труднощі, спричинені кризовими ситуаціями, можуть негативно позначитися на академічних досягненнях дитини. Зосередженість і мотивація до навчання часто знижуються, що може призвести до погіршення успішності та проблем із дисципліною в школі.

Кризові ситуації в сім'ї можуть вплинути на формування ідентичності дитини. Якщо батьки не забезпечують належної підтримки та керівництва, діти можуть розвинути невпевненість у собі або невизначеність щодо своєї ролі та місця в житті [3, с. 265].

Для мінімізації негативних наслідків кризових ситуацій необхідно вжити низку заходів. Психологічна допомога та консультування можуть допомогти дитині впоратися з емоційними труднощами. Підтримка з боку вчителів, родичів та друзів також є важливою. Збереження певних сімейних традицій та рутини може забезпечити відчуття стабільності.

Отже, кризові ситуації в сім'ї можуть мати серйозний вплив на розвиток особистості дитини, але їхні наслідки можна пом'якшити за допомогою належної підтримки та втручання. Важливо визнати потенційні проблеми та надати дітям необхідні ресурси та допомогу для подолання труднощів і забезпечення здорового розвитку, за умови своєчасного виявлення та належного втручання, багато з цих негативних наслідків можна мінімізувати або навіть запобігти їм.

Надання дітям доступу до консультування, терапії, підтримуючих груп та інших ресурсів може допомогти їм впоратися з труднощами та розвинути необхідні навички подолання складних ситуацій.

Крім того, важливо, щоб батьки, вчителі та інші дорослі, які опікуються дітьми, були обізнані щодо потенційного впливу сімейних криз і готові надати необхідну підтримку та керівництво. Створення стабільного, люблячого та безпечного середовища може допомогти дітям відчувати себе захищеними та впевненими в період труднощів.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко О. Вплив кризової ситуації в сім'ї на формування ідентичності дитини. *Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. 2016. Т. 8. Вип. 2. С. 28.

2. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. К. : Педагогічна думка, 2016. 219 с.

3. Ткалич М. Г. Психологічна допомога дитині, що переживає втрату близької людини. *Психологічні перспективи*. 2016. Вип. 28. С. 265–276.

Дуленко Т.В.,

студентка Університету митної справи та фінансів

АГРЕСИВНІСТЬ ОСІБ СТУДЕНТСЬКОГО ВІКУ З РІЗНИМ ТИПОМ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Актуальність теми дослідження визначається значними соціальними та соціально-психологічними зрушеннями в сучасному розумінні гендеру, що вимагає всебічного наукового вивчення вказаного явища. Водночас варто зазначити, що гендерна соціалізація – відносно мало досліджене явище у науковому дискурсі. Мета: дослідити зв'язок між гендерною соціалізацією та рівнем агресивності у студентському віці з урахуванням впливу статевої ідентичності та стереотипів на формування агресивної поведінки.

Альберт Бандура визначає гендерну соціалізацію як процес, у якому людина набуває стереотипної ролі для певної статі та соціальних очікувань, пов'язаних з цими ролями, через сприйняття, інтерпретацію та наслідування певних поведінкових, культурних та соціальних норм. Тобто гендерну соціалізацію проходить будь-який індивід в контакті з соціумом, вона буває всього двох типів – жіноча та чоловіча. Її неможливо обрати або змінити на іншу, оскільки вона відбувається з нами з самого народження. Визначення агресивних реакцій здійснювалось із на основі теоретичної моделі агресивності А.Басса і А.Дарки та за допомогою розробленого ними опитувальника. На думку авторів, під агресивністю можна розуміти властивість особистості, що характеризується наявністю деструктивних тенденцій, в основному в області суб'єктно-суб'єктних відносин. Агресивність має якісну і кількісну характеристики. Як і всяка

властивість, вона має різну міру вираженості: від майже повної відсутності до її граничного розвитку. Кожна людина повинна володіти певним ступенем агресивності. Її відсутність або недостатньо активне вираження веде до пасивності, навіюваності, конформності.

Автори визначили такі види агресивної поведінки: фізична агресія (використання фізичної сили щодо іншої особи), вербальна агресія (прояви негативних почуттів через форму та зміст словесних звертань до інших осіб), непряма агресія (використовування обхідним шляхом спрямованих проти іншої особи пліток, жартів та прояви ненаправлених, неупорядкованих вибухів люті), негативізм (опонуюча форма поведінки, спрямована зазвичай проти авторитету та керівництва), роздратування (готовність за найменшого збудження проявляти запальність, різкість, грубість), підозрілість (схильність до недовіри та обережного ставлення до людей, яка виходить з переконання, що оточуючі хочуть завдати цій людині шкоди), образа (прояв заздрості та ненависті до оточуючих, що обумовлені відчуттям гніву, незадоволеністю кимось конкретно або всім світом за справжні або уявні страждання), відчуття провини та аутоагресія (ставлення та дії щодо себе та оточуючих, які виходять із можливого переконання самої особи в тому, що вона є поганою людиною, діє негарно)

В дослідженні взяли участь 30 студентів Університету митної справи та фінансів з яких 15 пройшли чоловічу гендерну соціалізацію та 15 – жіночу. Отримані середні показники прояву форм агресивної поведінки в групах осіб із різним типом гендерної соціалізації дозволяє зазначити відмінності в вираженості форм агресії чоловіків і жінок. Зокрема з'ясовано, що у чоловіків більше виражена фізична агресія, у жінок – вербальна, що відповідає стереотипним уявленням про «жіночу/чоловічу поведінку» (рис. 1).

Рис. 1. Середні показники форм прояву агресії у досліджених з жіночою (Ж) та чоловічою (М) гендерними соціалізаціями за методикою А. Басса та А. Дарки

Графічне відображення результатів дозволяє відмітити, що у жінок різні види агресії виражені не так рівномірно, як у чоловіків. Можна припустити, що виявлені особливості свідчать не стільки про відсутність агресії у жінок, скільки про певні внутрішні або зовнішні заборони її конкретних проявів.

Висновок. Виявлено відмінності в поведінці осіб із різним типом гендерної соціалізації, зокрема у вираженості різних форм агресії. Подальші дослідження мають уточнити природу цих відмінностей. Ми переконані, що для подальшого розвитку суспільства важливо подолання обмежуючих гендерних стереотипів. Ця робота привертає увагу до необхідності і надалі розробляти питання гендерної соціалізації, а інформування про її негативні впливи матиме виключно позитивний вплив на суспільство.

Список використаних джерел:

1. Bandura A. Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. *Self-efficacy in Changing Societies* / Ed. by Albert Bandura. Cambridge University Press, 2002.
2. Гендерні особливості агресивної поведінки у працівників слідчих підрозділів. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/handle/123456789/1029>
3. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують типову програму для кривдників : збірник практичних матеріалів. К., 2020. 132 с.

Дуля Т.К.,
студентка Університету митної справи та фінансів

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ПІДЛІТКІВ: ЗРОСТАННЯ, РОЗВИТОК, ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНУ АДАПТАЦІЮ

Емоційний інтелект (EI) – це здатність розуміти, управляти та виражати свої власні емоції, а також розуміти та співчувати емоціям інших людей. Емоційний інтелект (EI) є ключовим аспектом психологічного розвитку особистості, особливо в період підлітковості, коли формуються основні психологічні риси та стратегії поведінки: у підлітковому віці цей аспект особистості переживає істотні зміни, пов'язані зі зростанням соціальної самосвідомості, формуванням ідентичності та взаємодії з різноманітними соціальними групами [4].

Розвиток емоційного інтелекту у підлітковому віці включає в себе такі аспекти, як розуміння власних почуттів та їх вплив на поведінку, уміння ефективно виражати свої емоції, розвиток емпатії та співчуття до інших. В цьому віці формуються основні навички саморегуляції емоцій, що є важливим фактором для успішної соціальної адаптації. Особистості з розвиненим EI легше розуміють свої власні почуття та емоції, що дозволяє їм краще управляти своєю поведінкою та взаємодіяти з оточуючими. Такі

підлітки мають більшу емпатію та здатність співчуття до інших, що сприяє позитивним міжособистісним взаємодіям та формуванню стабільних соціальних зв'язків. Особистості з розвиненим емоційним інтелектом здатні краще розуміти та співпереживати емоції інших людей. Це сприяє покращенню міжособистісних відносин, взаєморозумінню та підтримці взаємодії у колективі, що є важливим для успішної соціальної адаптації підлітків [2].

Емоційний інтелект також має важливий вплив на навчальні досягнення підлітків. Учні з вищим рівнем ЕІ зазвичай демонструють кращі результати в навчанні, більшу мотивацію до досягнення успіху та краще справляються зі стресом та випробуваннями, пов'язаними з навчанням. Здатність управляти емоціями допомагає підліткам краще концентруватися під час навчальних занять, що позитивно впливає на їхні результати. Застосування методів та програм розвитку ЕІ в освітніх та педагогічних процесах може сприяти формуванню більш гармонійної та успішної особистості підлітка.

У підлітковому віці формується не лише здатність розпізнавати свої емоції, але й уміння ефективно керувати ними. Розвиток емоційного інтелекту допомагає підліткам підвищити свою самосвідомість, розуміти, що їхні емоції впливають на їхні дії та взаємодії з іншими. Це важливо для уникнення конфліктів, розв'язання проблем та побудови здорових міжособистісних відносин [6].

Розвиток емоційного інтелекту також впливає на психічне здоров'я підлітків. Здатність ефективно управляти своїми емоціями допомагає зменшити стрес, тривогу та депресію. Підлітки з вищим рівнем ЕІ зазвичай мають кращий психічний стан та відчувають більшу гармонію у своєму житті [3].

Розвиток емоційного інтелекту у підлітковому віці має величезне значення для психологічного та соціального розвитку особистості. Він сприяє підвищенню самосвідомості та саморегуляції емоцій, підтримує психічне здоров'я, полегшує взаємодію з оточуючими та покращує академічні досягнення [7].

Розуміння важливості розвитку емоційного інтелекту в умовах підліткового віку допомагає батькам, вчителям та спеціалістам у сфері освіти створювати сприятливі умови для формування цього важливого аспекту особистості. Такий підхід сприяє психологічному та соціальному благополуччю підлітків, їхній успішній соціальній адаптації та досягненню високих результатів у навчанні та житті в цілому. Розвиток емоційного інтелекту є важливим завданням для сучасного суспільства, оскільки він формує особистість, здатну ефективно взаємодіяти з навколишнім світом, вирішувати проблеми та досягати успіху у різних сферах життя.

Список використаних джерел:

1. Баришева О. Теоретичні аспекти проблеми особистісного самовизначення старшокласників / О. Баришева. *Психологія : зб. наук. пр. Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова*. К., 2000. Вип. 1 (8). С. 102–113.

2. Березюк Г. Емоційний інтелект як детермінанта внутрішньої свободи особистості / Г. Березюк. *Психологічні студії Львівського ун-ту*. 2002. № 2. С. 20–23.

3. Васильківський І. П. Порівняльний аналіз моделей емоційного інтелекту в психолого-педагогічній науці / І. П. Васильківський. *Наук. вісн. нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. Сер. Педагогіка, психологія, філософія*. 2017. Вип. 6. № 259. С. 28–34.

4. Гоулман Д. Емоційний інтелект / Д. Гоулман. Х. : Vivat, 2018. 478 с.

5. Журавльова Л. П. Психологія емпатії: Монографія / Л. П. Журавльова. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 328 с.

6. Кириченко Т. Психологічні механізми саморегуляції поведінки підлітків : дис. ... канд. психол. наук. К., 2001. 249 с.

7. Костюк А. Емоційний інтелект та шляхи його розвитку / А. Костюк. *Наук. вісн. Херсонського держ. ун-ту. Сер. Психологічні науки*. 2014. Вип. 2. С. 85–89.

8. Ляш О. П. Генеза емоційного інтелекту в юнацькому віці : монографія / О. П. Ляш. Вінниця : Тов. Твори, 2019. 243 с.

Затула К.М., студентка

Університету митної справи та фінансів

Салюк М.А., к.психол.н.,

доцент кафедри психології Університету митної справи та фінансів

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У СТУДЕНТІВ

Ціннісні орієнтації формуються у конкретних суспільно-психологічних умовах, відтворюючи та визначаючи поведінку особистості як внутрішній фундамент взаємин між нею та реальністю. Вони виконують роль опорної проекції багатовимірного світу особистості і визначають індивідуальний курс пошуку щастя та унікальні особистісні риси, пов'язані з її психологічним благополуччям. Тому ціннісні орієнтації можна розглядати як загальний показник не лише спрямованості та потреб особистості, її соціальної позиції та рівня духовного розвитку, але також загального рівня її психологічного благополуччя.

Процес формування ціннісних орієнтацій у молоді є складним та багатограним явищем, яке піддане впливу різноманітних факторів та вперше розглядається як ключовий аспект соціокультурного розвитку суспільства [1]. Ці ціннісні орієнтації визначають спосіб життя, взаємодію з іншими людьми, вибір професії та майбутніх життєвих цілей молодого покоління. Важливо зрозуміти, що цей процес залежить від численних факторів, які можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми. Зокрема до таких факторів можна віднести:

– соціокультурне середовище;

- релігію;
- виховання;
- засоби масової інформації;
- міжособистісні відносини;
- політичні події та економічний стан;
- географічне положення;
- освіти.

Соціокультурне середовище представляє собою один із ключових факторів, що впливають на формування ціннісних орієнтацій у молоді [2]. Культурні традиції, цінності та ідеологія суспільства визначають структуру соціокультурного контексту, в якому виростає молодь, і впливають на її цінності та переконання. Історичні події, які відзначалися в минулому, можуть вплинути на сприйняття молоддю свого національного спадку, а також на їхнє ставлення до інших національних груп. Особливо це стало актуальним сьогодні для українців у період російсько-української війни, коли відбулося максимальне переосмислення та зміни ціннісних орієнтацій.

Релігія є ще одним важливим аспектом соціокультурного середовища. Релігійні переконання та цінності, які формуються під впливом релігійної ідентичності, можуть визначити погляди молоді на етичні та моральні питання, а також вплинути на їхнє ставлення до різних аспектів життя. Згідно даних опитування «Війна і Церква. Церковно-релігійна ситуація в Україні-2022», із початком повномасштабної російської агресії частка громадян, які визнають себе віруючими, зросла з 68 % наприкінці 2021 року – до 74 % у листопаді 2022 року [3].

Виховання в родині відіграє суттєву роль у формуванні ціннісних орієнтацій молоді [4]. Освіта створює сприятливі умови для критичного мислення, рефлексії та обґрунтування власних переконань, особливо, коли сьогодні є велика кількість безкоштовних ресурсів, зокрема освітні серіали на платформі, створеною Мінцифрою, «Дія. Освіта» [5], яка пропонує широкий спектр безкоштовної корисної інформації, що подають фахівці та інфлюенсери з різних сфер. Цей процес може впливати на формування ціннісних орієнтацій молоді та сприяти розвитку громадян з активними громадянськими поглядами [6].

Засоби масової інформації, включаючи телебачення, радіо, соціальні мережі та Інтернет, в сучасному світі мають значущий вплив на молодь та формування їх цінностей. Стабільність політичної ситуації та рівень корупції впливають на довіру молоді до влади та системи. Міжособистісні відносини грають важливу роль у формуванні цінностей молоді, оскільки ровесники можуть впливати на цінності через прийняття загальноприйнятих норм та цінностей в групі. Географічні особливості, історичний досвід та відношення з сусідніми країнами можуть визначати культурну, економічну та політичну спадщину, яка впливає на цінності та переконання молодого покоління.

Отже, формування цінностей є процесом, що постійно змінюється, і його різноманітність може визначатися різними чинниками, включаючи культурні, історичні, соціальні та особисті аспекти. Розуміння впливу цих факторів важливе для розкриття сутності сучасного суспільства та молодіжної культури. Дослідження цього процесу допомагає розробляти програми та стратегії, спрямовані на підтримку формування позитивних цінностей серед молоді та сприяти створенню більш гармонійного та сталого суспільства.

Список використаних джерел:

1. Антоненко Т. Л. Проблема цінностей та смислів в зарубіжній психології. *Проблема сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39 (4). С. 3–15.
2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навч. посіб. К.: Академвидав, 2012. 256 с.
3. Війна і Церква. Церковно-релігійна ситуація в Україні 2022. URL: <https://is.gd/4jSMue> (дата звернення 26.10.2023).
4. Пірен М., Цілюрик О. Ціннісні орієнтації молоді в українському суспільстві на сучасному етапі. *Український науковий журнал «Освіта регіону»*, випуск № 4. 2011. С. 213. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/648>
5. Дія. Освіта. URL: <https://osvita.diiia.gov.ua>
6. Бакіров В., Мінаєв О. Місія вищої освіти в сучасному світі. *Освіта України*. 2008. С. 5.

Льницька А., студентка
Університет митної справи та фінансів
Панфілова Г.Б., к.психол.н., доц.,
завідувачка кафедри психології
Університету митної справи та фінансів

ДО ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Проблема тривожності була та залишається актуальною, особливо в сучасних умовах. Тривожність може бути обумовлена як природними особливостями особистості, такими як характеристики нервової системи, так і цілком соціальними та особистісними факторами. Ця проблема найбільш інтенсивно проявляється під час кризових моментів, таких як зміна сфери діяльності, перехід з одного місця навчання чи роботи на інше, або переїзд. Також, явище тривожності може додатково посилюватись сучасними умовами війни. Особливо нагальною ця проблема є серед студентів, оскільки її високий рівень прояву став стійкою тенденцією. Тривожність розглядають у різних контекстах людської життєдіяльності.

Проблематиці тривожності присвятили свої роботи такі відомі науковці, як З. Фрейд, А. Фрейд, К. Горні, Ф. Басін, Р. Грановська. Дослідженням особливостей прояву навчальної та особистісної тривожності серед студентів займалися вітчизняні науковці, такі як: О. Кондаш, В. Плотников, Й. Штефанович, Ю. Щербатих, О. Фальова та ін.

Дослідивши проблему тривожності, ми прийшли до висновку, що її можна визначити як стан психічної напруженості, неспокою та хвилювання, який супроводжується відчуттям загрози, невпевненості або небезпеки. Це може бути реакцією на конкретні ситуації, події або внутрішні стани, іноді викликаними невизначеними або непередбачуваними обставинами. Тривожність може виявлятися у фізичних симптомах (наприклад, прискорений пульс, потовиділення, дратівливість), емоційних проявах (страх, напруженість, роздратованість, розгубленість) та когнітивних змінах (наприклад, погіршення концентрації уваги, негативні думки).

Варто вказати, що тривожність досить характерна для студентської спільноти. Студенти переживають перехід із системи шкільної освіти до університетської системи, який, як правило, значно відрізняється від шкільного навчання багатьма факторами, в тому числі використанням активних методів навчання та інноваційних технологій навчання у вищій школі [3]. Ця зміна навчального середовища, перебудова та адаптація до нових правил і режиму може призвести до підвищення рівня тривожності серед студентів. Зазвичай, студенти з вираженою тривожністю відзначаються низькою самооцінкою і нестабільністю. Страх перед невідомим, який постійно присутній у них, виступає причиною того, що вони не наважуються брати на себе ініціативу, ведуть себе стримано, намагаються точно виконувати вимоги викладачів і дотримуватись дисципліни [2].

На думку Волошок О. В., навчальна діяльність в ЗВО має свої специфічні особливості.

1. Специфіка вивчення наукових предметів у динаміці.
2. Поєднання навчального процесу з науковими дослідженнями.
3. Значний обсяг самостійної навчально-пізнавальної діяльності, який включає обробку великої кількості теоретичної інформації, підготовка до лекцій, семінарів та практичних занять, а також написання реферативних, курсових, дипломних та індивідуальних робіт [1].

В результаті проведеного емпіричного дослідження, яке було реалізовано з використанням наступних методик та опитувальників: «Шкала тривоги Спілбергера», «Шкала тривожності Тейлора», Фрайбургський особистісний опитувальник (Freiburg Personality Inventory – FPI), було виявлено, що для більшості студентів характерна висока ситуативна тривожність, яка спостерігається у 63 % опитаних. Висока ситуативна тривожність вказує на схильність до відчуття тривоги в певних ситуаціях чи перед певними подіями.

Також, характерною для студентів виявилася висока особистісна тривожність. Зокрема, висока особистісна тривожність притаманна 80 % опитаних респондентів. Крім цього, у 70 % студентів виявлено високий

рівень невротичності, що свідчить про їхню тенденцію схильності до стресу, тривожності і негативних емоційних станів. Також, було встановлено, що загальний рівень тривожності у студентів має значну кореляцію з такими індивідуальними характеристиками як невротичність, роздратованість, а також має зворотній зв'язок із врівноваженістю. Особистісна тривожність у студентів має значну кореляцію з такими індивідуальними характеристиками як невротичність, роздратованість, а також реактивна агресивність.

Таким чином, для студентів характерний прояв високої тривожності як загальної, так і ситуативної і особистісної, що пов'язано з їхніми індивідуальними властивостями, такими як: невротичність, роздратованість, а також реактивна агресивність.

Список використаних джерел:

1. Волошок О.В. Особистісні чинники тривожності студентської молоді. *Вісн. Одес. нац. ун-ту. Психологія*. 2012. Вип. 8. С. 479–484.

2. Каткова Т.А., Мельнікова С.В. Особливості прояву рівня тривожності, фрустрованості, агресивності та ригідності в соціальній групі «студенти-психологи». *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 3. С. 97–101.

3. Панфілова Г.Б., Заїка Є.В. Інноваційні технології навчання як засіб розвитку та корекції уявлень про себе в студентському віці. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Вип. 37-1. Том V (73): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». К.: Гнозис, 2017. С. 215–223.

Козіс А.А., здобувач вищої освіти
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВІ ОСВІТНІ ПОТРЕБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Щорічно актуальність інклюзивності в різних аспектах суспільного життя зростає, не винятком стала й освітня сфера. Питання, щодо державного забезпечення умов для здобуття освіти дітям з особливими освітніми потребами (ООП), особливо гостро постало після початку пандемії COVID-19, а пізніше і повномасштабного вторгнення росії в Україну. Враховуючи реалії сьогодення, актуальність даної теми є надзвичайно високою.

В структурі зазначеної теми, перш за все, варто визначити, що означає поняття «особа з особливими освітніми потребами». Відповідно до Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 року № 2145-VIII, особа з особливими освітніми потребами – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту [1].

До осіб з ООП відносять осіб з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарата, хворобами нервової системи, затримкою психічного розвитку, інтелектуальними порушеннями, порушеннями мовлення та іншими складними порушеннями розвитку.

Для дітей з ООП, що навчаються в закладі освіти в умовах воєнного стану, надзвичайно важливим є формування соціальної компетенції, що пов'язана з переходом дітей в споруди цивільного захисту у разі включення сигналу «Повітряна тривога». Зокрема, це є одним з компонентів, що створюють для дітей безпечне освітнє середовище.

Відповідно до Закону України «Про освіту»: безпечне освітнє середовище – це сукупність умов у закладі освіти, що унеможлиблюють заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди [1].

Згідно з поданим визначенням, окрім гарантування фізичної та майнової безпеки, також важливо запобігти психологічній травматизації дітей. Цей момент є надзвичайно важливим, оскільки в наших реаліях діти з ООП є дуже вразливими до подій, що відбуваються.

Загальною закономірністю психічного розвитку дітей з особливими потребами є труднощі обробки і аналізу інформації [4]. Через те, що діти з ООП не можуть самостійно усвідомити та правильно зрозуміти причини і наслідки певних екстремальних ситуацій, їх адаптація до умов воєнного стану значно ускладнена. Такі зовнішні фактори, як гучні сигнали повітряної тривоги, їх непередбачуваність і необхідність раптово змінювати звичайну послідовність щоденних рутин, обмеження в звичних справах та інші зміни середовища можуть спричинити психологічну травматизацію, спровокувати різні прояви небажаної поведінки, непередбачувані реакції та створити додаткову небезпеку для життя та здоров'я дитини. Інакше кажучи, діти з ООП є більш вразливими до ситуацій, пов'язаних з воєнним станом, як на емоційному, так і на когнітивному та поведінковому рівнях.

Саме через зазначені особливості дітей з ООП безпечне освітнє середовище має включати в себе наступні складові:

- перехід до укриття у разі включення сигналу «Повітряна тривога» і перебування там до відбою;
- за можливості продовження занять в укритті (задля зменшення емоційної напруги);
- зі сторони педагогів необхідно вміти контролювати власні емоційні прояви та реакції (оскільки діти надзвичайно чутливі до реакцій оточуючих, а особливо дорослих);
- недопущення ускладнення/погіршення психологічного стану дитини;
- попередження вторинної травматизації дитини.

Найважливішим способом підготовки до реагування на надзвичайні ситуації є тренування та адаптація навчальних підходів до віку й індивідуальних потреб і можливостей учнів в ході занять з соціально-

емоційного розвитку. Зокрема, для дітей з розладами аутистичного спектру рекомендовано використання методу «соціальних історій», для дітей з інтелектуальними порушеннями – надання зразка поведінки [2].

Таким чином, можна узагальнити, що в умовах воєнного стану особи з особливими освітніми потребами є надзвичайно вразливими. Саме тому, керівництво закладів, в яких навчаються такі діти, та вчителі мають створити для них (дітей) безпечне освітнє середовище, до якого буде входити не тільки перехід до споруд цивільного захисту чи укриття на час оголошення сигналу «Повітряна тривога», а й турбота про психоемоційний стан дітей, а саме: недопущення ускладнення/погіршення психологічного стану, попередження вторинної психологічної травматизації.

Список використаних джерел:

1. Закон України про освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145>
2. Лист МОН від 03.08.2023 №1/11479-23. Рекомендації. Безпечне освітнє середовище: надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/2023/08/04/Lyst.MON-1.11479-23.vid.03.08.2023-1.pdf>
3. Лист МОН від 31.08.2023 №1/13094-23. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2023/2024 навчальному році. URL: <https://mon.gov.ua/ua/prapro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebamii-u-20232024-navchalnomu-roci>
4. Пахомова Н. Г., Кононова М. М. Спеціальна психологія: навч. посіб. для студентів спец. 6.010105 “Корекційна освіта”. Полтава: АСМІ, 2015. 359 с.

Костилева О.В., здобувачка вищої освіти
Університету митної справи та фінансів
Панфілова Г.Б., к.психол.н., доц.,
завідувач кафедри психології Університету митної справи та фінансів

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Психологічне здоров'я в умовах війни є дуже складною темою, оскільки військові конфлікти та воєнні дії можуть сильно підірвати психічне благополуччя людей. Люди можуть переживати стрес, тривогу, депресію, посттравматичний стресовий розлад та інші психологічні проблеми через військові події.

Важливо мати підтримку психологів та психіатрів, які можуть допомогти людям впоратися з цими проблемами. Також важливо враховувати потреби ветеранів та осіб, що пережили війну, і забезпечити їм доступ до психологічної допомоги та підтримки у процесі адаптації до мирного життя після війни.

М. Бекер сформулював три головні компоненти душевного здоров'я, а саме: гарне душевне й фізичне самопочуття (з первинними факторами, зокрема повнота відчуттів, альтруїзм, відсутність скарг); самоактуалізація (розвиток, автономія); повага до себе та до інших (почуття власної цінності, здатність любити) [3].

Фрейд вважав психологічно здоровою людину, яка здатна узгодити принцип задоволення з принципом реальності [2].

На думку К. Юнга, здоровою може бути особа, яка асимілювала зміст свого несвідомого й вільна від захоплення будь-яким архетипом.

Психологи зазвичай працюють з людьми над розвитком стратегій управління стресом, роблять наголос на позитивних аспектах життя та допомагають вирішувати проблеми міжособистісних відносин. Психіатри, з іншого боку, можуть призначати ліки та проводити лікування для людей з психічними розладами, такими як депресія або шизофренія.

Психічне благополуччя особистості включає в себе багато аспектів, такі як відчуття щастя, задоволення життям, відчуття контролю над життям, можливість ефективно впоратися зі стресом та проблемами, а також здатність побудувати позитивні відносини з іншими людьми.

Ефективне впорання зі стресом та проблемами - це важлива навичка для збереження психічного благополуччя. Наведемо деякі стратегії, які можуть допомогти в цьому.

Управління часом: використовуйте методи планування та організації для зменшення відчуття перенапруження і стресу в результаті великої кількості справ.

Релаксація та медитація: використання технік релаксації та медитації може допомогти зменшити стрес і покращити загальний стан психіки; вивчення технік релаксації; дихальні вправи, медитація, йога або масаж можуть допомогти знизити рівень стресу і заспокоїти нервову систему.

Арт-терапія використовує цілцю силу мистецтва, яка полягає в можливості вираження неусвідомлюваних глибинних переживань. Арт-терапія бере свій початок у психоаналізі (базується на концепціях З. Фрейда та К. Юнга), який сприяв інтерпретації символіки снів, витворів людей з емоційними розладами [1].

Фізична активність: регулярні фізичні вправи можуть допомогти знизити рівень стресу та покращити настрій.

Правильне харчування: збалансована дієта може підтримати здоров'я і психічне благополуччя.

Соціальна підтримка: розмова з близькими людьми або друзями може допомогти відчувати підтримку та зменшити відчуття самотності.

Розвивайте позитивне мислення: навчіться переосмислювати ситуації у світлі, що сприяє позитивному ставленню.

Встановлення пріоритетів: визначте, що саме спричиняє стрес у вашому житті і зосередьтеся на тому, що можна контролювати.

Навчання вирішувати проблеми: розвиток навичок управління часом, планування та прийняття рішень може допомогти зменшити стрес, пов'язаний з проблемами.

Забезпечення здорового сну: достатній сон важливий для психічного здоров'я та здатності ефективно впоратися зі стресом.

Здоровий спосіб життя: ведення здорового способу життя, включаючи збалансоване харчування, відмову від поганих звичок і достатню кількість сну, може покращити вашу загальну стійкість до стресу.

Ефективне управління стресом вимагає постійних зусиль, але може допомогти зберегти ваше психічне та фізичне здоров'я у гарному стані.

Іноді люди можуть зіткнутися з психічними проблемами, такими як депресія, тривога або посттравматичний стресовий розлад. У таких випадках важливо звернутися до фахівців, які нададуть вам необхідну допомогу та підтримку.

Список використаних джерел:

1. Камінська А.М., Панфілова Г.Б., Полянничко О.М. Використання художніх творів за темами комплексу психомалюнків у процесі глибинного пізнання психіки суб'єкта. *Габітус*. 2020. № 19. С. 117–122.

2. Фройд Зигмунд. Вступ до психоаналізу. Нові висновки. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан. 2021. 552 с.

3. Becker M. A. New patient focused index for measuring quality of life in person with severe and persistent mental illness / M. Becker, R. Diamond, F. Sainfort. *Qual. Life Res.* 1993. Vol. 2. P. 239–251.

Луснікова О.Т.,

студентка Університету митної справи та фінансів

Склянська О.В., к.психол.н.,

доцент кафедри психології Університету митної справи та фінансів

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЛІДЕРСТВА В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

В сучасному світі становлення особистості підлітка і його успішна адаптація до вимог суспільства в значній мірі залежать від розвитку лідерських якостей. Підлітковий вік є періодом інтенсивного формування особистості, і вміння впливати на інших, ефективно спілкуватись та брати на себе ініціативу мають велике значення для подальшого життєвого й професійного успіху. Тому питання психологічних аспектів лідерства в підлітковому віці є надзвичайно актуальним і вимагає глибокого наукового дослідження.

Лідерство у підлітковому віці відображає непередбачувану та емоційно насичену періодичність цього життєвого етапу. Підлітки шукають своє місце в суспільстві, розвивають свою ідентичність та взаємодіють зі світом через призму своїх внутрішніх конфліктів і потреб. Психологічний аспект лідерства у цьому віці виявляється у формуванні вмінь та якостей, які стимулюють розвиток особистості та побудову позитивних взаємин з оточуючими [1].

Перш за все, важливо зрозуміти, що лідерство в підлітковому віці не обов'язково проявляється в організації або керівництві групою. Воно може виявлятися в різних формах, таких як підтримка однолітків, виступи в ролі медіатора в конфліктах, ініціативність у різноманітних ситуаціях тощо. Головне, щоб лідер в цьому віці розвивався у напрямку позитивного впливу на своє оточення та вмів вести себе відповідально.

Одним з ключових психологічних аспектів лідерства в підлітковому віці є процес самоідентифікації та пошуку власного місця у суспільстві. Підлітки шукають роль, яка відповідає їхнім цінностям та інтересам, і лідерство може стати одним із засобів досягнення цієї мети. Лідер може відображати та підтримувати цінності своєї групи, створюючи платформу для ідентифікації із нею.

Соціальна впевненість грає важливу роль у визначенні лідерських якостей. Підлітки, які мають високий рівень соціальної компетентності, зазвичай володіють більшою популярністю та впливом у своїй групі. Іншою важливою ознакою є емоційний інтелект. Лідери у підлітковому віці здатні краще розуміти почуття і потреби інших, що допомагає їм бути ефективними в комунікації та співпраці [2, с. 284].

Другий аспект полягає у взаємодії з однолітками. Підлітковий вік часто відзначається соціальною нормативною поведінкою, коли підлітки намагаються впливати один на одного через прийняття та виконання ролей у групі. Лідер може використовувати свій статус, щоб змінювати думки та поведінку інших учасників групи.

Третій аспект пов'язаний із розвитком особистості. Лідерство надає підліткам можливість вивчати та розвивати навички комунікації, співпраці, прийняття рішень та розв'язання конфліктів. Ці навички можуть бути важливими не лише для успіху в майбутньому житті, але й для збереження позитивних стосунків у підлітковому віці.

Лідерство в підлітковому віці може змінюватися з часом і в різних ситуаціях. Особистісні характеристики, які сприяють лідерству у певному контексті, можуть не бути такими ж ефективними в інших обставинах. Наприклад, деякі підлітки можуть бути сильними лідерами у спортивних командах, але менш успішними в академічних групах.

Слід враховувати вплив оточення на розвиток лідерських якостей у підлітків. Сім'я, шкільне середовище, друзі та інші соціальні фактори можуть впливати на те, як формуються лідерські здібності. Наприклад, позитивна підтримка з боку батьків та вчителів може сприяти розвитку вмінь до лідерства у підлітків.

У підлітковому віці важливо також розвивати конструктивні лідерські навички. Це може включати навички співпраці, ефективного слухання, вирішення конфліктів та інші. Навчання цих навичок допомагає підліткам стати більш компетентними й успішними в різних сферах життя [3, с. 304].

Однак, лідерство в підлітковому віці може також мати й негативні аспекти. Деякі підлітки можуть використовувати свій статус лідера для маніпуляції або влади над іншими, що може призвести до конфліктів та відчуття відчуженості серед групи.

Дослідження соціально-психологічних ознак лідерства у підлітковому віці є важливим напрямком для розвитку наукових знань про розвиток особистості. Розуміння цих ознак може мати практичне значення для підлітків, їхніх сімей та спільноти в цілому, сприяючи формуванню сильних та ефективних лідерів майбутнього.

Загалом, підлітковий вік є періодом інтенсивного розвитку, під час якого формуються особистість та взаємини з оточуючими. Лідерство в цьому віці може бути як джерелом розвитку та самовираження, так і викликом для вирішення складних ситуацій та конфліктів. І навіть при наявності викликів, він є важливим етапом у становленні особистості та розвитку навичок, які будуть корисними протягом усього життя.

Список використаних джерел:

1. Біда О.А., Орос І.І., Чичук А.П. Зміст та сутність поняття «лідерство». *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2021. № 137. URL: <https://pednauk.cuspu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/914>
2. Грищенко І.М. Впровадження лідерства в систему місцевого самоврядування України. *Науковий вісник АМУ: зб. наук. пр. К.: [б.в.]*, 2014. Вип. 2/2014. С. 275–285.
3. Єрмак Т. М. Роль емоційного інтелекту у формуванні лідерських навичок учнів. *Актуальні проблеми технологічної і професійної освіти*. Глухів, 2020. С. 139–141.

Малихіна А.В.,
студентка Університету митної справи та фінансів
Саврасов М.В., д.психол.н., доц.,
професор кафедри психології
Університету митної справи та фінансів

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА АГРЕСІЇ У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Важливим етапом на початку дорослого життя людини є студентство. На цьому етапі юнаки та юнки розвиваються у обраному напрямку, формують свої переконання та будують соціальні зв'язки. Однак під час здобування вищої освіти можуть виникати конфліктні ситуації, що спричинять виникнення агресивних станів та девіацій у поведінці студентів. Отже, дослідження взаємозв'язку девіантної поведінки та агресії у студентському середовищі є актуальним та покликане визначити головні чинники, які викликають соціально неприйнятну поведінку.

Серед різноманітних факторів, що спричинюють виникнення агресії та девіантної поведінки у студентів, слід виділити наступні: статус людини в колективі та ставлення оточення до неї, взаємини з іншими членами колективу, несприятливу атмосферу в сім'ї, а саме, часті сварки, непорозуміння,

байдужість, знуцання і т.д. Також факторами виникнення агресії є: стрес та надмірне навантаження, конфлікти з одногрупниками або співмешканцями, конфлікти з викладачами, невідповідність очікуванням, відчуття невпевненості або низька самооцінка, відчуття несправедливості [1, 2].

Н. Ю. Кизима зазначає, що на виникнення агресії впливають особистісні особливості, тип темпераменту і риси характеру, ситуативні, соціальні, соціально-психологічні та поведінкові фактори. Також авторка стверджує, що ненависть, яка може приймати форму моральних переконань, агресивного затвердження власних ідеалів і влади, є однією з основних причин прояву агресії [3]. Агресивна поведінка, що виникає внаслідок цих чинників, у важких випадках може призвести до трагічних наслідків, таких як нанесення важких тілесних ушкоджень і навіть вбивства.

В. О. Тюріна зазначає, що провідним стимулом до виникнення девіантної поведінки у студентів є порушення здатності до адаптації, тобто дезадаптація особистості, що виникає через конформізм, інновацію, ритуалізм, ретризм чи бунт [4]. А. В. Лепешко стверджує, що головною причиною девіації є соціальна несправедливість – феномен, що відбиває нееквівалентний характер взаємовідносин та взаємин у суспільстві, та пронизує систему соціальних відносин у цілому. Наслідки соціальної несправедливості на макрорівні можуть проявлятися у вигляді аномії, соціальних конфліктів, субкультурної диференціації суспільства, послаблення соціальних зв'язків та соціального контролю [5].

До того ж, А. В. Лепешко зазначає, що на розвиток девіантної поведінки молоді також впливають пропаганда культу насильства, статевої розбещеності, заохочення до вживання наркотиків, що сприяє виникненню у них небезпечних видів соціальної поведінки, наприклад, пияцтва, алкоголізму та наркоманії [5]. Говорячи про основні фактори виникнення і розвитку девіантної поведінки у студентському середовищі, варто виокремити низький рівень життя населення, полегшену доступність до алкоголю та тютюну, низький соціальний статус особи в колективі, поширення кримінальної субкультури, зниження морально-етичного рівня населення, розлади емоційно-вольової сфери особистості.

Р. В. Кириченко наголошує на тому, що агресія призводить до збільшення форм девіантної поведінки серед молоді, таких як вандалізм, крадіжки, вживання алкоголю і наркотиків, що підтверджує існування взаємозв'язку між даними явищами. Агресивну ситуацію можна розглядати як різновид інтенсивної тривалої стресової ситуації, завдяки чому можна переконатись у тому, що агресія має серйозні психологічні наслідки для особистості студента. Під впливом агресії жертви агресії, і, безпосередньо, агресори отримують схильність до нервово-психічних розладів (різноманітні розлади поведінки, депресивні стани). Наявність у молоді певних розладів поведінки може збільшити її схильність до скоєння кримінальних злочинів [6].

Отже, розглянувши взаємозв'язок агресії і девіантної поведінки, можна дійти висновку, що високий рівень неконтрольованої агресії призводить до девіантної поведінки, тобто такої поведінки, яка суперечить соціальним нормам. Адже у випадку, коли агресивна поведінка є передумовою насильства, як фізичного так і психологічного, як спрямованого на інших так і спрямованого на себе, вона неодмінно стає частиною девіантної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Федоренко А.Ф., Сидоренко О.Б. Психологічні особливості прояву агресивності та її змістовне наповнення в юнацькому віці. *Proc. International scientific and practical conference*. Republic of Poland, Wloclawek, 26–27.02.2021. С. 31–35.

2. Павелків В. Р. Специфіка прояву агресії та деструктивної поведінки в підлітковому віці. *Проблеми сучасної психології*. 2015. Вип. 30. С. 483–494.

3. Кизима Н.Ю. Причини агресії і шляхи її подолання. К.: Наука. 2019. С. 238.

4. Тюріна В. О. Девіантна поведінка курсантів і студентів як наслідок їх соціальної і професійної адаптації. *Девіантна поведінка: соціологічний, психологічний та юридичний аспекти* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 10 квітня 2015 р.). Х. : ХНУВС, 2015. С. 123–126.

5. Лепешко А.В. Особливості девіацій у сучасної української молоді. *Дослідження особистості та групи в етнічній і крос-культурній психології*. 2016. С. 329–332.

6. Кириченко Р.В. Дослідження проблеми агресивної поведінки сучасної молоді. *Scientific Journal Virtus*. 2017. July. № 15. С. 51–54.

Пайос Є.С., студентка
Університету митної справи та фінансів
Лихолат О.А., д.б.н., проф.,
професор кафедри психології
Університету митної справи та фінансів

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

1. Політичні, економічні та соціальні зміни, які відбуваються в суспільстві і охоплюють всі аспекти життя людини, визначають трансформації, результати яких неоднозначні, оскільки вони призводять не лише до демократизації суспільства та збільшення ступеня свободи особистості, але й до підсилення негативних проявів гострих проблем, пов'язаних із зростанням насильства, конфліктів та напруженості між людьми. Перевантаженість особистості негативними емоціями логічно призводить до конфліктів, які можуть виникати у різних сферах життя, починаючи від особистих відносин і закінчуючи професійним середовищем і політичними дискусіями. В зв'язку з цим особливої

значущості набуває проблема наявності конфліктів у різних аспектах життя і їхнього впливу на якість міжособистісних відносин, результати навчальної діяльності в осіб юнацького віку і розробка стратегій їх ефективного вирішення.

2. Зазначене визначило необхідність поглибленого вивчення психологічних аспектів конфлікту, обґрунтування та емпіричного дослідження психологічних умов, які, на наш погляд, можуть сприяти досягненню конструктивного впливу в конфліктних ситуаціях в юнацькому віці. Отже, соціальна значущість проблеми та її недостатнє вивчення визначають актуальність підбору методологічних інструментів з метою отримання об'єктивних даних, що можуть слугувати доказовою базою розробки психологічних засобів конструктивного впливу у конфліктних ситуаціях».

3. З цією метою проведене емпіричне вивчення особливостей поведінки осіб юнацького віку в конфлікті та психологічних умов конструктивного впливу у конфліктних ситуаціях. В основу дослідження покладено *припущення* про те, що конструктивний вплив у конфліктних ситуаціях може визначатися комплексом психологічних умов (асертивність особистості, розвиненість емоційного інтелекту, використання конструктивних копінг-стратегій в конфліктних ситуаціях).

Вибір методик зумовлений метою та завданнями дослідження, їх валідністю та надійністю. Методика «*Стилі поведінки в конфліктній ситуації*» (К. Томас, Р. Кілман). є двовимірною моделлю регулювання конфліктів, один вимір якої – поведінка особистості, заснована на увазі до інтересів інших людей; другий – поведінка, що має на увазі ігнорування цілей оточуючих та захист власних інтересів. В методиці «*Дослідження рівня асертивності*» (В. Каппоні, Т. Новак) виділено 3 шкали, одна з яких – шкала соціальної бажаності, друга – шкала незалежності та автономності, третя – шкала впевненості, рішучості, опори на власні сили. «*Методика діагностики емоційного інтелекту*» Н. Холла спрямована на виявлення здатності особистості розуміти стосунки, що репрезентуються в емоціях, та управляти емоційною сферою на основі прийняття рішень. В основу методики С. Хобфолла «*Стратегії подолання стресових ситуацій*» покладено багатовісьову модель «поведінки подолання»: визначення дев'яти моделей копінг поведінки. Модель має дві основні вісі: просоціальну – асоціальну, активну – пасивну й одну додаткову: пряму – непряму.

Дослідження пріоритетних типів поведінки в ситуаціях конфлікту показало, що для більшості досліджуваних осіб юнацького віку характерний спосіб поведінки в конфлікті «Суперництво». Такі особи зазвичай не дуже зацікавлені у співпраці з іншими людьми, вони здатні на вольові рішення та намагаються задовольнити власні інтереси. Досліджувані показали середній рівень розвитку асертивності, що виявляється в певному балансі між вираженням своїх потреб і думок та здатністю враховувати потреби та права інших; здатності висловлювати свої думки, переконання та почуття відкрито, без великої агресії чи пасивності. Респондентам властивий високий ступінь усвідомлення та

розуміння власних емоцій, однак вони не завжди і не у всіх обставинах можуть вільно керувати своїми емоціями. Вони здатні розуміти емоційний стан іншої людини через спостереження за мімікою, жестами, відтінками мови та позами. Аналіз результатів діагностики копінг-стратегій у стресових ситуаціях показав високий ступінь конструктивності стратегії поведінки досліджуваних осіб раннього юнацького віку. Вони здатні адаптуватися до нових обставин та змінювати свої підходи відповідно до ситуації; вони здатні відчувати та розуміти емоції інших людей, що сприяє покращенню міжособистісних відносин; усвідомлюють можливі наслідки своїх дій і вибір шляху, який призведе до позитивних результатів.

Кореляційний аналіз дозволив підтвердити припущення про те, що конструктивний вплив у конфліктних ситуаціях може визначатися комплексом психологічних умов (асертивність особистості, розвиненість емоційного інтелекту, використання конструктивних копінг-стратегій в конфліктних ситуаціях).

Перспективним напрямом наукової проблематики вважаємо розробку та апробацію програми з розвитку конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях в осіб юнацького віку.

Список використаних джерел:

1. Баклицька О.П., Баклицький І.О., Сірко Р.І., Слободяник В.І. Психодіагностика. Психологічний практикум. Львів : СПОЛОМ, 2015. 464 с.
2. Марчук Л. М. Соціально-психологічні особливості формування асертивної поведінки у професійному становленні майбутніх психологів : дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2016. 225 с.
3. Ніколаєв Л.О.. Розвиток асертивності підлітків у різних умовах соціалізації : дис. ... канд. психол. наук ; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ, 2016. 264 с.

Пашковська А.С.,
студентка Університету митної справи та фінансів
Єдинак В.Ю., к.е.н., доц.,
доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Університету митної справи та фінансів

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Соціально-психологічні аспекти суспільного життя в умовах війни та повоєнного відновлення є надзвичайно важливими для забезпечення стійкості та благополуччя населення. Ось деякі ключові аспекти:

– Стрес та психологічні проблеми: Воєнні конфлікти та їх наслідки можуть призвести до серйозного стресу у населення, що може викликати різні психологічні проблеми, такі як тривога, депресія, посттравматичний стресовий розлад тощо. Розуміння та визнання цих проблем є важливим для надання відповідної психологічної підтримки.

– Солідарність та підтримка: Важливим аспектом в умовах війни є формування єдності та підтримка соціальної солідарності. Підтримка та співчуття з боку родини, друзів, сусідів та співвітчизників може значно полегшити відчуття страху та незахищеності.

– Адаптація до змін: Умови війни та повоєнного відновлення можуть змінити соціальні структури та побутові звичаї. Люди повинні швидко адаптуватися до нових умов, щоб забезпечити свою безпеку та благополуччя. Це може вимагати від них розвитку нових навичок, зміни професійного напрямку або переосмислення цінностей.

– Реабілітація та відновлення: Після завершення війни важливо забезпечити ефективну психологічну реабілітацію для тих, хто постраждав внаслідок конфлікту. Це включає в себе надання психологічної підтримки, доступ до медичної допомоги та програм відновлення для тих, хто потребує.

Усі ці аспекти необхідно враховувати при розробці стратегій відновлення суспільства після воєнного конфлікту, щоб забезпечити його стабільність, розвиток та благополуччя всіх його членів [2].

Суспільне життя в умовах війни та повоєнного відновлення включає в себе ряд соціально-психологічних аспектів, які впливають на людей і громадськість загалом. В період війни люди можуть відчувати страх, тривогу, безпеки і втрату контролю над своєю життєдіяльністю. Важливо сприяти психологічному підтримці та допомозі людям, які пережили війну.

У повоєнний період важливо розглядати аспекти відновлення соціально-економічного розвитку, включаючи підтримку місцевих спільнот, відновлення інфраструктури та економіки. Крім того, важливо розглядати питання міжетнічної та міжрелігійної гармонії, яка може бути порушена внаслідок конфлікту [1].

Загалом, вирішення соціально-психологічних аспектів суспільного життя в умовах війни та повоєнного відновлення вимагає комплексного підходу, який враховує потреби та інтереси всіх зацікавлених сторін.

Повномасштабне вторгнення військ Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 р. спричинило низку гострих викликів соціально-психологічному стану українського суспільства. Ці психологічні виклики можна поділити на чотири групи: 1) виклики українцям як спільноті; 2) виклики ментальному здоров'ю особистості; 3) виклики психологічному благополуччю та розвитку дитини; 4) виклики українським психологам як фаховому співтовариству. Розглядаються психологічно обґрунтовані способи реагування на такі спричинені війною виклики, як потреба актуалізації національної групової ідентичності; доцентрові і відцентрові тенденції суспільної згуртованості; завищені суспільні очікування; наслідки колективної психотравматизації; ризики надмірної трудової зайнятості та незайнятості громадян, волонтерської та приймальної діяльності; формування в біженців психологічного синдрому неповернення; поширення деструктивних емоційних станів; стресогенні трансформації особистісної картини світу; інтенсифікація та поляризація

міжособового спілкування; ризиковані форми інформаційної поведінки; посттравматичні стресові розлади; розлади та деструктивні способи соціальної адаптації; руйнування або докорінну зміну освітнього середовища; соціальні й ментальні ризики сирітства та усиновлення; брак необхідних компетентностей та надійного методичного інструментарію; незавершена інституціоналізація стандартів психологічної допомоги; непристосованість практик психологічного консультування до ретильних систем комунікації; низький рівень психологічної культури населення; відсутність єдиного координаційного центру, чітко вибудованої вертикалі надання психологічної допомоги [2].

Під час війни люди можуть досліджувати стрес, тривогу, посттравматичний стресовий розлад та інші психологічні проблеми через небезпеку, втрату близьких, травми та інші травмуючі події. Після війни процес відновлення суспільства може бути складним через руйнування інфраструктури, втрату робочих місць, міграцію та інші фактори.

Соціально-психологічні аспекти включають у себе взаємодію між людьми, формування групової ідентичності, взаємодію з владою та інші аспекти, які впливають на психологічний стан та поведінку людей у важких умовах. Важливо надавати підтримку та допомогу людям, які пережили війну, сприяти їхньому психологічному відновленню та соціальній адаптації.

Список використаних джерел:

1. Вісник НАПН України, 2023. Психологічні дослідження в умовах війни: проблеми і завдання. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/download/374/437>

2. Психологічне забезпечення, прогнозування соціальних процесів. URL: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/sushiy2023kmono.pdf>

Саврук Т.П., здобувач вищої освіти
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ БАТЬКІВ ДО ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Актуальність теми обумовлена збільшенням кількості сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Дитина не здатна самостійно адаптуватися та соціалізуватися, тому присутність та психологічна підтримка батьків є необхідною. Саме від батьків та їх внеску в процес виховання та навчання залежить повноцінний розвиток дитини та її включення в суспільство. Категорія сімей з дітьми з особливими освітніми потребами є найвразливішою, адже наявність дитини з ООП передбачає виникнення соціальних, фінансових, матеріальних, фізичних та психологічних труднощів, що в свою чергу

викликає у батьків найрізноманітніші психологічні стани, з якими складно впоратися самотійно. Тому даний аспект вимагає формування якісної та ефективної допомоги родинам, що виховують таких дітей.

До науковців, які досліджують аспекти інклюзивної освіти, зокрема, проблеми дітей з особливими освітніми потребами та допомогу батькам відносять: Варга А., Царькова О., Горецька О., Борисенко К., Варіна Г., Сухіна І. Серед зарубіжних вчених цією темою цікавились Шухардт Е., Соммерс В. та ін.

Перш ніж буде розглянуто ставлення батьків до дітей з особливими освітніми потребами, варто визначити поняття «особа з особливими освітніми потребами». Отже, «це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення права на освіту, сприяння розвитку особистості, поліпшення стану здоров'я та якості життя, підвищення рівня участі у житті громади» [2].

Родинам, які виховують дітей з порушенням розвитку притаманні такі психологічні стани: наявне нервово-психічне і фізичне навантаження, втома, напруга, тривога і невпевненість щодо успішності майбутнього дитини; особистісні прояви дитини не відповідають очікуванням батьків, як наслідок, викликають роздратування та невдоволення; наявні суперечки серед членів родини; соціальний статус родини знижується — наявні проблеми зачіпають не тільки внутрішньосімейні взаємини, а й призводять до змін у її найближчому оточенні [3].

Царькова О. визначає батьківське ставлення як «система різноманітних почуттів стосовно дитини, поведінкових стереотипів, що практикуються в спілкуванні з нею, особливостей сприйняття та розуміння характеру особистості дитини, її вчинків» [4].

Соммерс В. виокремив п'ять категорій, що характеризують ставлення батьків до дитини з особливостями психофізичного розвитку [1].

Прийняття дитини. Дитину приймають та об'єктивно оцінюють її можливості та потреби та виявляють відданість. Батьки не відчують неприязні та почуття провини. Притримуються принципу, що варто досягти якнайбільше там, де це можливо.

Реакція заперечення дефекту. Характерне внутрішнє заперечення наявності дефекту, хоча зовнішньо намагаються його подолати. При виборі освіти/професії не враховують обмеження дитини.

Надмірна опіка, захист і протекція. Ставлення до дитини сповнене співчуттям і жалем, що у свою чергу може призвести до гіперопіки. Батьки намагаються зробити все за дитину, як наслідок дитина не буде здатна до самотійності.

Приховане несприйняття і відсторонення. Внутрішньо батьки визнають наявність порушень, але з певних причин соромляться його. Ззовні це ніяк не проявляється, навпаки, може бути присутня показова «залюбленість» дитини.

Відкрите несприйняття і відсторонення. Присутнє усвідомлене неприйняття дитини і для уникнення неприємних почуттів застосовують різні форми захисту, зокрема, звинувачення спеціалістів, педагогів та лікарів. Варто зазначити, що ставлення батьків може змінюватися в залежності від зовнішніх обставин та психологічного стану.

Таким чином, можна узагальнити, що переважно батьки відчують до дітей відкрите або приховане неприйняття та відсторонення; надмірну опіку та захист; заперечення наявності дефекту та прийняття дитини, такою яка вона є. Часто процес виховання дітей з ООП супроводжується наявністю нервово-психічних і фізичний навантажень, втоми, напруги, тривоги та невпевненості щодо успішності майбутнього дитини та інше.

Список використаних джерел:

1. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. С. 97.
2. Чайка М.С., Усатенко Г.В., Кривоногова О.В. Теорія та практика використання альтернативної комунікації для осіб з особливими освітніми потребами : навчально-метод. посіб. К.: ФОП Усатенко Г. В. 2021. С. 9.
3. Сухіна І. В. Родинно-орієнтований підхід у контексті комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з аутизмом. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.* 2014. Вип. 5. С. 189.
4. Царькова О., Варіна Г. Генезис трансформації почуття провини у батьків дітей з обмеженими можливостями здоров'я. *Наука і освіта.* 2018. № 9–10. С. 78–85.

Симонян Ж.Р.,

студентка Університету митної справи та фінансів

Лихолат О.А., д.б.н., проф., професор кафедри психології

Університету митної справи та фінансів

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ВІРТУАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ НА ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ПІДЛІТКІВ

Актуальність дослідження психологічних механізмів впливу віртуального спілкування на емоційний стан підлітків підкреслюється наявністю ряду відомих психологічних проблем у сучасному світі, які пов'язані з використанням інтернету та соціальних мереж саме серед підлітків. Віртуальне спілкування стало неодмінною складовою сучасного життя, особливо для підлітків, які знаходяться в етапі активного становлення своєї особистості. Перш за все, важливо розглянути вплив самого віртуального середовища на психіку підлітків. Відсутність фізичного контакту та обмежений набір невербальних сигналів може призвести до відчуття відчуження та незрозуміння. В той же час, анонімність в Інтернеті може сприяти відкритості та відчуттю безпеки у спілкуванні, що може вплинути на емоційний стан підлітка [1, 2].

Загалом розуміння психологічних механізмів впливу віртуального спілкування на емоційний стан та поведінку підлітків є важливим кроком у створенні здорового та позитивного онлайн середовища для молоді. Один із найважливіших механізмів – це створення віртуального образу або ідентичності, яка може відрізнятись від реального себе. Це може призвести до конфлікту між віртуальною та реальною ідентичністю підлітка, що в свою чергу може викликати стрес та негативні емоції [3].

Крім того, важливо розглянути вплив соціальних мереж на формування самооцінки підлітків. Багато соціальних платформ спрямовані на показ “ідеального” життя, що може призвести до почуття неповноцінності та низької самооцінки у підлітків, порівняно з іншими користувачами соцмереж [4].

Нинішні умови, зокрема, проблематика онлайн навчання та війна в Україні, надають цьому дослідженню особливого значення. Спільнота стикається з необхідністю дослідження впливу віртуального спілкування на емоційний стан підлітків в умовах онлайн навчання. Перехід до віддалених форм навчання, викликаний пандемією COVID-19, створив нові виклики для учнів, вчителів та батьків. Зміни в режимі навчання можуть впливати на соціальну ізоляцію, відчуття стресу та тривоги серед підлітків, оскільки вони втрачають можливість безпосереднього контакту зі своїми ровесниками та вчителями.

У додаток до цього, в Україні, де триває війна, віртуальне спілкування може мати ще більший вплив на емоційний стан підлітків. Молоді люди, які переживають воєнні події, можуть знаходитися під великим психологічним тиском та стресом. Онлайн спілкування може бути для них важливим засобом зв'язку зі світом зовнішніх, де вони можуть знаходити підтримку та співчуття [4].

Базою для проведення емпіричного дослідження виступив Оленівський ліцей. Вибірку склали школярі віком від 13 до 17 років. Всього в дослідженні взяли участь 36 старшокласників. У роботі використовували наступні методики: Тест для визначення потреби у спілкуванні (Ю. М. Орлов, В. І. Шкуркін, Л. П. Орлова), Тест “Самооцінка психічних станів” (Г. Айзенк), Опитувальник “Діагностика кіберкомунікативної залежності” (Тончева А.В.), Опитувальник “Типологія кіберагресії САТQ” (адаптований варіант С.С. Антипіною).

Більшість учасників дослідження (97 %) мали низький рівень потреби у спілкуванні, що може свідчити про певну соціальну ізоляцію або недостатнє задоволення від спілкування. Для цієї групи підлітків може знадобитися додаткова підтримка та розвиток навичок спілкування.

Виявлено, що більшість досліджуваних (52,8%) мають середній рівень тривожності, що може впливати на фізичне, емоційне здоров'я та навчання. Також виявлено різні рівні фрустрації та агресивності, що можуть відображати рівень адаптивності та впорядкування зі стресом.

Більшість учасників (69,4 %) мали низький рівень комунікативної залежності, що може свідчити про здорове та збалансоване використання інтернету. Однак, 27,8 % мали середній рівень, що вказує на певні труднощі з контролем над спілкуванням.

Таким чином, дослідження впливу віртуального спілкування на емоційний стан підлітків в контексті проблем онлайн навчання та війни в Україні має потенціал покращити розуміння та розробити практичні рекомендації для психологічної підтримки молоді. Дослідження цього питання може стати основою для розробки програм та ініціатив, спрямованих на зменшення негативного впливу віртуального спілкування на емоційний стан підлітків у таких складних умовах.

Список використаних джерел:

1. Віртуальний світ та підлітки: що показують дослідження? Центр громадського здоров'я України. МОЗ. URL: <https://phc.org.ua/news/virtualniy-svit-ta-pidlitki-scho-pokazuyut-doslidzhennya>

2. Гавриш О. О. Психологічні особливості комунікування в соціальних мережах осіб пубертатного періоду. URL: https://archer.chnu.edu.ua/jspuibitstream/123456789/3957/1/educ_2022_041

3. Галунко Н. В. Психологічні особливості спілкування підлітків у соціальних мережах. URL: <https://docs.academia.vn.ua/bitstream/handle>

4. Галяс В. І. Віртуальне спілкування переваги та недоліки. URL: <https://vseosvita.ua/library/virtualne-spilkuвання-perevagi-ta-nedoliki-283707.html>

5. Сердюк І. О. Соціальні мережі як ефективний інструмент інформаційно-психологічного впливу в умовах російсько-українського воєнного конфлікту. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/44997/1>

Стрижак О.О., к.е.н., доц.,
доцент кафедри туризму Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасні умови функціонування ринку праці істотно змінилися протягом останніх років, система трудових відносин зазнає трансформацій, зумовлених діджиталізацією та формуванням Суспільства 5.0 [1; 2; 3]. Крім цих об'єктивних змін, український ринок праці зазнав негативного впливу необґрунтованої російської агресії. Її наслідком є суттєвий дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили. У складних умовах функціонування ринку праці України в умовах воєнних дій працівники стикаються з вимушеним безробіттям через закриття, релокацію підприємств або переорієнтацію виробництва на потреби воєнного часу. У той самий час деякі сектори економіки, пов'язані з обороною, відчувають

брак кваліфікованих фахівців. Роботодавці відчують гостру проблему найму й утримання персоналу, у той час як ризик військових дій, руйнування інфраструктури, порушення логістики, нестабільність економіки тощо роблять ринок праці непередбачуваним. Під час воєнних дій ринок праці зазнає суттєвих змін, що відрізняються від тих, що відбуваються у мирний час.

До ключових особливостей функціонування ринку праці в період воєнних дій належать:

1. Мобілізація трудових ресурсів: Військові дії зумовлюють мобілізацію частини працездатного населення. Окрім цього, відбувається консолідація трудових ресурсів у галузях, пов'язаних із військовими потребами, і відповідний перерозподіл робочої сили на ринку праці.

2. Збільшений попит на певні професії: Робота військово-промислового комплексу та галузей, що виробляють товари подвійного призначення, викликає підвищений попит на певні технічні та інженерні спеціальності, що призводить до дефіциту вузькоспеціалізованих співробітників.

3. Зміни в умовах праці: Воєнний час призводить до змін в умовах праці, посилення умов працевлаштування, зміни графіка роботи через комендантський час тощо.

4. Економічні наслідки воєнного конфлікту: Війна завдала руйнівного впливу на економіку країни, викликаного як зниженням споживчого попиту, так і руйнуванням критичної енергоструктури, що призводить до втрати робочих місць, вимушеної міграції робочої сили.

5. Державне регулювання ринку праці: Під час війни держава вживає спеціальні заходи із регулювання ринку праці, таких як контроль за зайнятістю, державні замовлення, фінансова підтримка для окремих сфер і секторів економіки.

До основних проблем, що впливають на функціонування економіки в цілому та ринку праці в остаточному підсумку, слід віднести нестачу ресурсів і матеріалів, а також підвищення їхніх цін і часу доставки, високий ризик для працівників через військові загрози, порушення виробничої інфраструктури та зниження попиту на продукцію через економічну нестабільність. Необхідність збереження життя і захисту персоналу призводить до зниження виробничої активності, зокрема за рахунок вимушених простоїв, що в свою чергу ще більше погіршує економічну ситуацію. Таким чином, воєнні дії серйозно позначаються на робочій силі, призводячи до скорочення робочих місць, погіршення умов праці, зниження оплати праці в багатьох сферах, погіршення морального, психічного і фізичного стану персоналу.

Крім того, низька оплата праці та нестабільні умови праці є поширеними проблемами, з якими стикаються багато працівників в Україні. Як наслідок спостерігається погіршення якості життя та відтік кваліфікованих кадрів за кордон у пошуках кращих можливостей. Високий рівень міграції відповідно призводить до дефіциту кваліфікованих кадрів у багатьох галузях, що також є чинником, який стримує економічне зростання.

Забезпечення стабільного функціонування ринку праці України на теперішній час пов'язано з вирішенням складних проблем, що ускладнюють економічний і соціальний розвиток країни. Одним з основних чинників, що уповільнюють процеси розвитку, є високий рівень безробіття, особливо серед молоді та людей з низьким рівнем освіти. Недостатня інвестиційна привабливість і нестабільність бізнес-середовища також створюють перешкоди для зростання зайнятості та розвитку підприємництва. Крім того, невідповідність між вимогами ринку праці та компетенціями населення обмежує можливості працевлаштування та спричиняє нерівність у доступі до роботи. Руйнування інфраструктури, втрата робочих місць, дефіцит кваліфікованих спеціалістів і підвищена конкуренція за позиції, що залишилися, - все це спричиняє серйозні труднощі для людей, які прагнуть знайти або зберегти роботу. Вирішення цих питань вимагає комплексного підходу, що включає структурні реформи, інвестиції в освіту і підготовку робочої сили, а також заохочення інновацій та розвиток підприємництва. Необхідність забезпечення стабільної роботи економіки ставить перед урядом і бізнес-спільнотою складні завдання зі створення умов для забезпечення доступу до освіти та професійної перекваліфікації, а також підтримки малих і середніх підприємств, які відіграють важливу роль у створенні нових робочих місць.

Список використаних джерел:

1. Stryzhak O. Features of the relationship between human capital development and digital technologies in the context of Society 5.0 formation. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2022. № 8 (3). P. 224–243. URL: <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.03.11>
2. Stryzhak O. Analysis of Labor Market Transformation in the Context of Industry 4.0. *Studia Universitatis „Vasile Goldis” Arad – Economics Series*. 2023. № 33 (4). P. 23–44. URL: <https://doi.org/10.2478/sues-2023-0017>

Ткачова М.С.,

студентка Університету митної справи та фінансів

Салюк М.А., к.психол.н., доцент кафедри психології

Університету митної справи та фінансів

ДО ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОПТИМІЗМУ/ПЕСИМІЗМУ В СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Сьогодні, в часи, коли довкола стає все менше об'єктивних причин радуватися життю а вірити в світле майбутнє, на перший план виходять особистісні ресурси людини, які не дають їй опустити руки та зневіритися. Одним з таких ресурсів виступає оптимізм та протилежний хоча і не віддільний від нього песимізм. В українській психології оптимізм наскрізно вивчався як складова позитивного мислення (В.Ф. Калошин), детермінанта особистісної амбівалентності (Т.М. Зелінська), психологічного благополуччя (Н.В. Коврига, Е.Л. Носенко), а також в межах вивчення інших психічних явищ (О.А. Ліщинська, В.С. Хомик).

Н. М. Чижиченко, об'єднуючи різні підходи, розглядає оптимізм і песимізм як «структурні когнітивні особистісні диспозиції, що включають позитивний/негативний пояснювальний стиль (як оцінку і спосіб пояснення причин позитивних і негативних подій), надію/безнадійність (як позитивні/негативні очікування в конкретній ситуації в майбутньому, які розуміють під собою готовність до поведінкових акту для досягнення бажаного блага) і саме ефективність (як віру в ефективність власних дій)» [3].

Розгляд класифікації песимізму, запропонованої А. В. Куровою, показує на скільки важливим є розуміння сутності песимізму. Ця класифікація включає п'ять основних типів песимізму:

1. Моральний песимізм, який поділяється на інтуїтивний та космічний песимізм. Інтуїтивний песимізм має декілька варіацій, таких як: а) релігійний, б) поетичний, в) песимізм у формі настрою.

2. Змішаний тип песимізму та оптимізму включає: а) меліоризм – проповідь боротьби зі злом заради добра, заклик до активного розвитку добра; б) квієтизм – проповідь непротивлення злу злом, підтримка підвищення пасивного добра.

3. Агностицизм або інтелектуальний песимізм, включає теоретичний та моральний агностицизм.

4. Патологічний песимізм або інтелектуальний нігілізм, що включає проповідь самогубства та його припинення з гносеологічних підстав.

5. Соціальний песимізм, який підтримує ідею поліпшення соціального типу людства [1].

В результаті, ми можемо констатувати, що оптимізм виявляється в здатності людини вірити у власний успіх, ставити на перше місце власне благополуччя та ефективно подолати перешкоди на шляху до своїх цілей. На відміну від оптимізму, песимізм відображає негативне ставлення особистості до себе, навколишніх та суспільства загалом. Ключовими компонентами та критеріями їх вимірювання в структурі оптимізму/песимізму можна визначити: 1) афективний компонент; 2) когнітивний компонент; 3) поведінковий компонент.

З численних досліджень останніх десятиліть стає зрозуміло, що оптимізм та песимізм є важливими психологічними конструктами, тісно пов'язаними з такими поняттями, як мотивація досягнення, наполегливість, стрес, депресія, психологічне благополуччя, надія і т. п. Крім того, дослідження оптимізму та песимізму необхідно для вирішення цілого ряду практичних проблем психологічного плану, з якими стикається людина в сучасному суспільстві. Результати вже проведених досліджень дозволяють більш успішно вирішувати такі завдання, як профілактика депресії та дистресу, розвиток мотивації досягнення та наполегливості, профорієнтація та профвідбір, підвищення шкільної успішності. Оптимізм та песимізм досить яскраво проявляються в різних областях життєдіяльності людини: освіті, спорті, професійній діяльності. Вони істотно впливають на соматичне здоров'я людини та її суб'єктивний рівень благополуччя. Отже, врахування оптимістичної або песимістичної спрямованості особистості матиме велике значення в діяльності психолога-практика при вирішенні широкого спектра психологічних завдань.

Незважаючи на значний інтерес до психології оптимізму в західній психології та велику практичну значимість цієї проблеми, у вітчизняній науці їй приділяється недостатня увага. Тому виникає необхідність в асиміляції досягнень західної психології оптимізму та розвитку вітчизняних досліджень в цьому напрямку.

Список використаних джерел:

1. Курова А. В. Оптимізм та песимізм як особистісні предиктори психологічного здоров'я молоді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2023. № 1. С. 26–29. URL: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.1.5>

2. Саїдов Н. Оптимізм як складова особливості зрілого віку. *Збірник наукових праць “Проблеми сучасної психології”*. 2019. № 28. С. 21–34.

3. Чижиченко Н. М. Психологічні особливості розвитку оптимізму в ранньому юнацькому віці: автореферат дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07; наук. кер. Т. М. Зелінська ; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 20 с.

Шевяков О.В., д.психол.н., проф.,
професор кафедри психології Університету митної справи та фінансів

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЖИТТЯ БІЖЕНЦІВ В УМОВАХ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ

Для розробки і впровадження програм адаптації динамічних соціальних систем життєдіяльності (ДССЖ) в умовах вимушеної міграції важливими вбачаються психологічні засади формування спонтанної відображально-моделюючої активності їх проектування. Мова йде, перш за все, про формування зовнішньої взаємодії соціуму в умовах війни як сукупності відносин, включаючи форми, зміст і характер взаємодії і взаємовпливу компонентів системи «людина – людина». У зв'язку з цим *невирішеною частиною проблеми* є пошук інтегральних соціально-економічних і психологічних параметрів, що характеризують здатність біженців протистояти несприятливим ефектам, що супроводжують вимушену міграцію. Найбільш уразливими у цьому відношенні є українські біженці, в організмі яких страждають практично всі функціональні системи, що має *на меті* розробку психологічного забезпечення соціальної підтримки їх життєдіяльності. Такого роду завдання вирішуються в зарубіжній соціальній психології, починаючи з 90-х років ХХ століття в рамках державних науково-технічних програм, а в Україні – у ході розвитку ідеї психологічного супроводу [1, с. 521; 2, с. 62]. Поза сумнівом, що зміни навколишнього середовища несуть значну економічну загрозу для людства в цілому. Особливо це відноситься до військових дій.

Використання загальноприйнятих характеристик, розроблених для оцінки станів окремо взятої людини (функціональний стан, адаптаційні можливості, стійкість особистості та ін.) явно недостатнє. Потрібні нові

підходи до пошуку інтегральних критеріїв, що визначають здатність суспільства в цілому протистояти наступаючим змінам навколишнього середовища.

Один з можливих підходів бачиться в парадигмі психологічного адаптаційного потенціалу індивідуума і популяції. Це поняття запропоноване при розгляді проблем психології праці, що виникають при переході до ринкових відносин. Відомі також терміни “особово-фізіологічний потенціал”, “психофізіологічний потенціал”, що використовуються як синоніми працездатності людини.

Завдання прогнозування соціально-психологічних ефектів глобальних змін в умовах війни в значній мірі зводиться до прогнозування рівня психологічного адаптаційного потенціалу. Від того, з яким потенціалом людство зустрічає глобальні зміни, від того, як буде трансформований цей потенціал, залежить доля країни.

Проблема таким чином формулюється як оцінка співвідношення психологічного адаптаційного потенціалу із загрозою глобальних змін середовища, а можливі практичні пропозиції повинні бути спрямовані на збереження або збільшення цього потенціалу. Щонайпершим завданням у вирішенні названої проблеми є визначення суті психологічного адаптаційного потенціалу і пошук індикаторів, за допомогою яких його можливо оцінити.

У роботах психологів зустрічаємо поняття «соціально-трудоий потенціал населення». Під соціально-трудоим потенціалом розуміється комплекс соціально-психологічних і медико-біологічних характеристик життєдіяльності людей. Пристосовні можливості популяції людей називають «адаптивним потенціалом».

З метою оцінки можливостей стійкості біженців до глобальних змін середовища і прогнозування реакції на ці зміни слід ввести інтегральну характеристику властивостей людини-популяції-етносу-людства, яка визначає їх здібність до реалізації мети, що стоїть перед кожним рівнем ієрархії названого ланцюжка. Назвемо цю характеристику “життєвий потенціал”.

Принципово важливим є те, що важливою метою є не тільки виживання, але і духовна самореалізація, збільшення можливостей збереження життя людини і задоволення потреб при будь-якій динаміці зовнішніх умов. Тому життєвий потенціал можна визначити як інтегральну здатність збереження біологічної і духовно-психологічної життєдіяльності і здійснення перетворювальної діяльності, спрямованої на досягнення загальної мети.

Сьогодні домінує тенденція зведення поняття життєвого потенціалу до поняття “рівень здоров’я”, при цьому пропонуються різні варіанти критеріїв, що розкривають його суть. Але встановлені в соціальній психології закономірності показують, що поведінка людей, їх стійкість до впливу глобальних змін, характер і форма колективної відповіді визначаються і іншими чинниками, наприклад, адаптаційною здатністю, характером психологічних установок, особливістю регуляції психологіч-

них механізмів, ступенем усвідомлення ситуації і тому подібне. Назвемо сукупність цих характеристик психологічним адаптаційним потенціалом, який, безумовно, одною зі своїх частин має психологічне здоров'я біженців і культурно-обумовлені якості особистості і суспільства. Комплекс чинників, які визначають здатність нації здійснювати об'єктивно оптимальні дії, спрямовані на досягнення загальної мети, до яких належить завдання протистояння глобальним змінам, був позначений як пасіонарність, тобто соціальна енергія, спрямована до єднання і посилення розвитку етносу.

Таким чином, можна допустити, що пасіонарність і життєздатність є похідними психологічного адаптаційного потенціалу. Життєдіяльність популяції у всіх її численних проявах є реалізацією життєвого потенціалу в конкретних умовах соціального середовища і способів діяльності.

Список використаних джерел:

1. Sheviakov O., Burlakova I., Kondes T. Resocialization of the population of Ukraine in the post-war period. Proc. Intern. Conf. on Corporation Management-2023. 29.06.2023. Scientific Center of Innovative Research. Tallinn. Estonia. P. 521–525.

2. Zhyhailo N., Sheviakov O., Burlakova I., Slavskaya Ya., Ostapenko I., Gerasimchuk O. The Psychology of survival and the Art of winning in War. *Public administration and Law Review*. 2023. Issue 1 (13). P. 62–76.

Шимитило К.І.,

студентка Університету митної справи та фінансів

Склянська О.В., к.психол.н.,

доцент кафедри психології Університету митної справи та фінансів

СУБ'ЄКТИВНЕ ПЕРЕЖИВАННЯ САМОТНОСТІ ТА ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

На сьогодні проблема негативних станів особистості та здатності впоратися з ними набуває особливої актуальності. Виклики, з якими стикаються українці в умовах воєнного стану, зумовлюють інтерес до теоретичних розвідок та проведення численних емпіричних досліджень.

Проблема самотності досліджувалась представниками різних наукових галузей, включаючи філософів, соціологів, психологів, медиків, психіатрів і інших. Опис самотності як психічного стану, що має негативні наслідки, зустрічається в роботах мислителів античності. Інтерес психологів до явища самотності активно розвивався з кінця 1930-х до середини 1980-х років ХХ століття, коли були закладені концептуальні засади феноменологічного вивчення самотності [2].

За визначенням, що надає Словник психологічних термінів, «самотність – психічний стан людини, який виявляється в дефіциті спілкування, ізоляваності від інших людей. Залишена наодинці з собою, людина відчуває ущербність, незручність, тугу. Проте певна міра усамітнення – необхідна умова формування самосвідомості людини» [3].

Теоретичний аналіз філософських і психологічних концепцій самотності дозволяє виділити й описати основні аспекти самотності: об'єктивна сторона самотності; суб'єктивна сторона самотності (або власне самотність); позитивний зміст самотності (самотність в такому контексті виступає ресурсом); негативний характер самотності (самотність як проблема). Важливо зазначити, що саме характер суб'єктивного переживання самотності визначає її позитивний або негативний вплив на життєдіяльність та психічне здоров'я особистості.

Якість життя людини, її психічне здоров'я, задоволеність собою, своєю працею та сім'єю пов'язують також із здатністю особистості зберігати внутрішню стабільність та продовжувати діяльність на високому рівні навіть у стресових ситуаціях, тобто із життєстійкістю особистості [4].

За А.І. Лактіоною та А.В. Махначем, поняття життєстійкості включає дві ключові складові: життєстійкість (здатність витримувати стрес та залишатися цілісною у важких життєвих ситуаціях) і адаптивність (здатність будувати повноцінне життя навіть у складних умовах, планувати майбутнє та пристосовуватися) [1]. Б.Г. Ананьев, Д.О. Леонтьев а також С. Мадді розглядають життєстійкість як енергетичний потенціал особистості. З цієї перспективи, життєстійкість подібна до психологічного ресурсу людини, це комплексна оцінка рівня особистісної зрілості, причому головним феноменом цієї зрілості і проявом особистісного потенціалу є самодетермінація особистості [1]. Обидва ці підходи, аналізуючи складові життєстійкості, вказують на здатність встановлювати ефективні стосунки з іншими людьми як один із чинників адаптивності особистості.

В рамках емпіричного дослідження нами було проведено вивчення рівня самотності за допомогою модифікованої шкали виміру самотності UCLA та рівня життєстійкості особистості за допомогою тесту життєстійкості С. Мадді. Проведено кореляційний аналіз із використанням коефіцієнта кореляції Пірсона. Вибірку дослідження склали 96 учасників: жінки та чоловіки віком від 25 до 50 років.

Виявлені кореляційні зв'язки свідчать про те, що суб'єктивне переживання самотності особистості тісно пов'язане з рівнем її життєстійкості. З'ясовано наявність кореляції між показниками рівня самотності та життєстійкості ($r = -0,8162$; $p < 0,005$): вищий рівень самотності продемонстрували особи із нижчим рівнем життєстійкості. Тобто особи, які швидко реагують стресом в різних ситуаціях, втрачають спокій та контроль, коли стикаються із труднощами, втрачають віру у свої сили та здібності, також почуваються і більш самотніми. Отже ми можемо припустити, що чим вищий рівень життєстійкості, тим менш самотньою почувається особистість.

Висновки: суб'єктивне переживання самотності пов'язане із життєстійкістю особистості, зокрема ті люди, які мають високий рівень самотності демонструють низький рівень життєстійкості. Водночас особи із високим рівнем життєстійкості, які витримують стресові ситуації,

зберігають при цьому свій внутрішній баланс без зниження успішності діяльності, виходять із кризових ситуацій такими ж сильними, як і раніше, або навіть ще сильнішими, – демонструють нижчий рівень суб'єктивного переживання самотності.

Список використаних джерел:

1. Маннапова К. Р. Життестійкість в системі поняття життєздатності. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2012. № 44 (1). С. 143–150.
2. Помазова О. В. Самотність як психологічний феномен. *Наукові записки. Психологія і педагогіка*. 2013. № 23. С. 206–214.
3. Словник психологічних термінів. URL: <https://nuph.edu.ua/slovnik-psihologichnih-terminiv> (дата звернення 15.04.2024).
4. Чиханцова О. А. Модель життестійкості особистості. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 2017. Том V. Вип. 17. С. 142–150.

Шпота Ю.О., студентка
Університету митної справи та фінансів
Лихолат О.А., д.б.н., проф.,
професор кафедри психології
Університету митної справи та фінансів

СОЦІАЛЬНА ТРИВОЖНІСТЬ ЯК ЧИННИК УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

У контексті сучасної вищої освіти соціальна тривожність студентів стає об'єктом зростаючого інтересу та уваги науковців, педагогів та психологів. Цей психологічний феномен не лише впливає на емоційний стан та соціальні взаємодії, але також визначає успішність студентів у навчанні: соціальна тривожність розглядається як ключовий чинник, що визначає навчальну продуктивність студентів.

Сучасне університетське середовище актуалізує роль соціальної тривожності студентів, що зазнають значного тиску та стресу, викликаного різноманітними соціальними чинниками. Студенти, які перебувають у цьому середовищі, виявляють різні рівні тривожності, що може відбитися на їхній навчальній успішності та загальному самопочутті. Дослідження тригерів і механізмів формування соціальної тривожності сприятиме удосконаленню технологій психологічного впливу з метою корекції зазначеного стану [1].

Застосування методики «Шкала тривожності» Бека дозволило встановити, що серед дослідної популяції студентів було виявлено, що 45 % опитуваних мають легкий рівень тривожності, 40 % опитуваних – середній рівень, 15 % високий рівень показника.

Дослідження загальної тривожності за методикою “Шкала прояву загальної тривожності” Ж.Тейлора, що призначена для виміру особистісної тривожності, виявило, що 15 % досліджуваних студентів мають високий рівень особистісної тривожності, середній рівень (з тенденцією до високого) мають 50 % опитуваних, середній рівень (з тенденцією до низького) мають 15 % осіб, низький рівень тривожності мають 20 % студентів. Дуже високий рівень тривожності не був зафіксований у жодного респондента.

За результатами оцінки ситуативної та особистісної тривожності як двофакторної моделі (за методикою Спілбергера – Ханіна), було з’ясовано, що 85 % опитуваних мають високий рівень ситуативної тривожності, помірний рівень – 15 % респондентів. Низький рівень ситуативної тривожності не відмічений у жодного студента. 55 % опитуваних мають високий рівень особистісної тривожності, середній рівень – 45 % опитуваних. Низький рівень не був встановлений, що корелює з показником ситуативної тривожності.

Таким чином, за аналізом результатів, отриманих при оцінюванні рівня тривожності при застосуванні шкал Бека та Тейлора, встановлено, що значна частина студентів має середній або високий рівень тривожності.

Також було переважна кількість респондентів мають підвищений рівень ситуативної та особистісної тривожності (за методикою Спілбергера – Ханіна). Ситуативна тривожність конгруентна тимчасовому емоційному стану, який викликаний дією факторів, які наражають індивіда на реальну або уявну небезпеку. Особистісна ж тривожність відображає доволі стійку рису сприйняття та реагування особистості на фактори, які можуть сприяти напруженню у стресовій ситуації. Тобто вчений описує відносно стійкі індивідуальні властивості у схильності людини відчувати та реагувати на стан тривоги [2].

Соціальна тривожність визначається як стан тривоги, який виникає у людини внаслідок страху перед оцінкою соціальних ситуацій та можливих негативних наслідків. У студентському середовищі цей феномен може бути спричинений різноманітними факторами, такими як висока конкуренція, страх негативної оцінки від одногрупників та викладачів, а також невизначеність майбутнього після закінчення навчання.

Дослідження показали, що високий рівень соціальної тривожності може впливати на академічні досягнення студентів, знижуючи їхню здатність концентруватися, сприймати інформацію та ефективно працювати над завданнями. Крім того, студенти з високим рівнем тривожності можуть уникати соціальних взаємодій, що може впливати на їхню здатність до співпраці та колективної роботи.

Застосування різних методик вимірювання тривожності дозволяє отримати характеристику ступеню тривожності у студентів. Це сприяє розробці більш ефективних програм підтримки студентів з високим рівнем тривожності, що включають психологічні консультації, тренінги з подолання стресу та розвитку навичок саморегуляції.

Розуміння соціальної тривожності та її впливу на успішність у навчанні дозволяє вдосконалити стратегії підтримки студентів та створювати сприятливіше умови для їхнього академічного та особистісного розвитку. Додаткові дослідження в цьому напрямку можуть допомогти виявити індивідуальні потреби студентів і розробити персоналізовані програми підтримки з метою покращення їхнього навчального процесу та загального самопочуття.

Отже, розуміння соціальної тривожності серед студентів та її впливу на навчання є ключовим для розвитку підходів до підтримки психологічного благополуччя та академічного успіху студентів у вищій освіті.

Список використаних джерел:

1. Волошок О.В. Особистісні чинники тривожності студентської молоді. *Вісник Одеського національного університету. Психологія*. 2012. Вип. 8. С. 479–484.

2. Логвиненко Т. І. Психологічна тривожність як фактор успішності навчання студентів. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2022. С. 70–73. URL: <https://doi.org/10.31812/psychology.v0i0.7215>

Шуляк О.В.,

аспірант кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи
Запорізького національного університету

Маловічко О.В., к.філос.н.,

доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи
Запорізького національного університету

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПРАКТИК РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ ПІДТРИМУЮЧОЇ ТЕРАПІЇ

Наркозалежність («Психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання психоактивних речовин» відповідно до International Classification of Diseases 11th Revision,) в Україні є серйозною проблемою, яка має значний вплив на життя людей, їхні сім'ї та суспільство в цілому. Офіційна статистика занижує реальну кількість людей, які вживають психоактивні речовини в Україні. Незалежні експерти оцінюють цю кількість у 1,5–2 мільйони осіб, що в десятки разів перевищує офіційні дані. Це робить Україну однією з країн з найвищим рівнем наркозалежності в Європі. Серед людей, які вживають наркотичні засоби в Україні, 278–387 тисяч вживають їх ін'єкційно. Ця група включає понад 115 тисяч жінок. Ін'єкційне вживання наркотиків є особливо небезпечним, оскільки воно несе високий ризик інфікування ВІЛ, гепатитом С та іншими інфекційними захворюваннями. Наркозалежність руйнує життя людей на багатьох рівнях. Вона призводить до проблем зі здоров'ям, втрати працездатності, розпаду сімей та зростання злочинності. Люди, які вживають психоактивні

речовини, часто стикаються з дискримінацією та соціальним виключенням. Вирішення проблеми залежності від психоактивних речовин в Україні потребує комплексного підходу. Цей підхід повинен включати профілактику, лікування, реабілітацію та *соціальну підтримку*. Важливо також підвищувати обізнаність про проблему та боротися зі стигмою, пов'язаною з нею.

Вживання психоактивних речовин (ПАР) має руйнівний вплив на життя людей, порушуючи їхні соціальні зв'язки та контакти. Це, у свою чергу, може призвести до дезадаптації та інших серйозних проблем, якщо не вжити відповідних заходів. Тому терапія залежності повинна бути комплексною, охоплюючи не лише медикаментозне лікування, але й психосоціальну реабілітацію.

Детоксикація та замісна підтримувальна терапія (ЗПТ) є важливими етапами на шляху до подолання залежності від психоактивних речовин (ПАР). Однак, період після завершення цих програм часто супроводжується високим ризиком рецидиву. Тому надзвичайно важливо налагодити систему підтримуючого догляду, яка допоможе пацієнтам зберегти тверезий спосіб життя та досягти своїх довгострокових цілей.

Для того, щоб допомогти пацієнтам успішно пройти цей етап, існують три основні сценарії організації та розбудови системи супроводу:

1. Залучення фахівців з когнітивно-поведінкової терапії (КПТ). Психотерапевти з КПТ можуть надавати допомогу пацієнтам в центрах психічного здоров'я або в приватному порядку.

2. Використання реабілітаційних центрів на базі яких надається пацієнтам комплексна підтримка, включаючи: психосоціальну терапію, соціальну підтримку, допомогу в подоланні рецидивів.

3. Розбудова системи підтримки на базі ЗОЗ, що надають ЗПТ. Цей сценарій передбачає створення додаткових програм та послуг для пацієнтів, які завершують ЗПТ, на базі вже існуючих ЗОЗ.

В нашому докладі акцентуємо увагу на перевагах підтримуючої терапії, яка здійснюється реабілітаційними центрами. Першою, найвагомішою перевагою зазначимо інтенсивність та груповий формат роботи. Під час постійної включеності в процес інтенсивної підтримки клієнт спрямований на вирішення багатьох проблем та на повноцінну ресоціалізацію. Крім цього, необхідно зазначити, що даний формат терапії підходить для пацієнтів зі складними соціальними проблемами та недостатньо розвиненими соціальними навичками.

Очікуваними результатами участі у програмі підтримуючої терапії у реабілітаційному центрі є успішність реабілітації людей з залежністю та їхнє повернення до повноцінного життя в суспільстві. Це включає не лише фізичне одужання, але й відновлення соціальних зв'язків, працездатності та якості життя. Однак, реабілітаційний процес не повинен закінчуватися виходом пацієнта з терапевтичної спільноти. Важливо, щоб людина з залежністю продовжувала отримувати підтримку та допомогу, коли вона повертається до життя в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Вплив наркоманії на здоров'я та життя людей в Україні / Інститут психічного здоров'я НАН України. 2019. С. 64.
2. Комплексна програма психосоціальної реабілітації осіб з хімічної та нехімічної залежності: «Міжнародна антинаркотична асоціація». 2014. С. 174.
3. Наркоманія в Україні: Виклики та шляхи подолання / Центр громадського здоров'я МОЗ України. 2021. С. 58.
4. Наркополітика в Україні: стан та перспективи: ВД «Відкрите суспільство». 2020. С. 42.
5. Стан наркоманії в Україні за 2022 рік: щорічна доповідь / Український інститут з проблем боротьби з наркоманією. 2023. С. 140.

Харцій О.М., к.психол.н., доц.,
доцент кафедри практичної психології
Української інженерно-педагогічної академії

ТРИВОЖНО-ДЕПРЕСИВНА СИМПТОМАТИКА У СТУДЕНТІВ ІЗ ЗОНИ БОЙОВИХ ДІЙ

Робота спрямована на дослідження індивідуально-психологічних особливостей прояву тривожно-депресивної симптоматики у студентів із внутрішньо-особистими конфліктами із зони бойових дій.

Об'єкт дослідження – тривожно-депресивна симптоматика у студентів із зони бойових дій.

Предмет дослідження – психологічні особливості прояву тривожно-депресивної симптоматики студентів із зони бойових дій

Гіпотеза дослідження – за допомогою методів психодинамічної методології на основі групової глибинно-орієнтованої практики, можна значно покращити психологічний стан студентів із зони бойових дій та сприяти зменшенню проявів внутрішньо-особистого конфлікту.

Мета дослідження – виявлення індивідуально-психологічних особливостей прояву тривожно-депресивної симптоматики у студентів із внутрішньо-особистими конфліктами із зони бойових дій. Розробка поетапної системи психопрофілактичних, психокорекційних рекомендацій, щодо зниження та подолання прояву тривожно-депресивної симптоматики у студентів із зони бойових дій.

Прояви тривожно-депресивної симптоматики дуже індивідуальні у кожної людини. Деякі люди закриваються в собі, перестають спілкуватися, деякі стають дратівливими, агресивними, провокують конфліктні ситуації.

Війна наклала жорсткі випробування на всіх українців. Психіка людей не витримує. Студенти, які навчаються в умовах війни, теж проявляють такі ж симптоми.

Наукова новизна одержаних результатів. Вперше виявлено кореляцію контрольної та експериментальної групи студентів із зони бойових дій після використання методів психодинамічної методології на основі групової глибинно-орієнтованої практики.

Практичне значення одержаних результатів. Практична значущість дослідження полягає у подальшій психологічній допомозі студентам із зони бойових дій. Соціально-психологічна адаптація студентів із зони бойових дій, які перенесли психотравмуючий вплив факторів бойової обстановки, являє собою надзвичайно актуальну проблему, бо пов'язані зі стресом, під час військових дій, психічні розлади є одним з головних внутрішніх бар'єрів на шляху адаптації до мирного життя.

Аналіз середніх за методикою Басса-Дарки показує, що у групі людей з внутрішньоособистісним конфліктом спостерігаються вищі показники фізичної агресії, непрямой агресії, дратівливості, образи, підозрливості, вербальної агресії, також їм властиво більш високе почуття провини.

Після проведення дослідження, ми почали з'ясовувати, які прийоми і методи допомагають привести психічний стан людини в норму.

Дослідження сутності особистісних особливостей, зокрема деструктивних проблем, які блокують розвиток особистості, актуалізує пошук методів і прийомів виявлення індивідуального аспекту, який можливо пізнати через емоційно-поведінкові прояви людини. Такого пізнання сприяє психодинамічний підхід (М. Кляйн, К. Левін, А. Фрейд та ін).

При цьому є припущення, що ефективно було б орієнтуватися на метафоричність і символічність. Оскільки неусвідомленість власних внутрішніх проблем обумовлена несвідомою сферою, їх важко вербалізувати (свідома сфера), то необхідно «перевести» (перекодувати) ці проблеми в образ або символ (несвідома сфера). Це зумовило використання в даному дослідженні вербальних і невербальних засобів пізнання особистісних неусвідомлених проявів людини.

В даному дослідженні в якості механізму усвідомлення внутрішніх конфліктів виступає візуалізація внутрішніх переживань і проблем особистості з допомогою наступних засобів репрезентації:

- малюнки – графічна візуалізація;
- маніпуляції з камінням і предметними моделями – предметна візуалізація;
- робота з піском та пісочницею – сюжетна візуалізація.

Візуалізація психологічного змісту особливостей і характеристик особистості пізнається в процесі перекодування презентантів (комплекс психологічних малюнків, художні репродукції, предметні моделі, каміння і т. д.) в об'єкт репрезентації в процесі діалогічної взаємодії. У процесі роботи з візуалізованими презентантами можливо їх систематизувати і впорядкувати за допомогою порівняння, узагальнення і класифікації.

Можливість і результативність введення в діагностично-розвиваючий процес візуалізованими презентантами систематизується. По-перше, відбувається емоційне розкриття, «пожвавлення» респондентом візуалізованого презентанта через діалогічну взаємодію психолога з респондентом. По-друге, здійснюється аналіз поведінкового матеріалу респондента з використанням проміжних інтерпретаційних узагальнень.

Висновки: Тривожно-депресивна симптоматика проявляється у багатьох студентів у вигляді образливості, роздратованості, закритості.

В якості методологічних рекомендацій нами запропонована робота в формі тренінгових груп. Дана робота орієнтована на підвищення можливостей самопізнання студентів з метою їх подальшого самовдосконалення і самовизначення; стимулювання співчуття та емпатії; активізація рефлексії, самовиховання, озброєння прийомами роботи над собою; дослідження і розвиток системи ціннісних орієнтацій, які характеризують внутрішню готовність людини до здійснення певної діяльності по задоволенню потреб та інтересів.

Як ми припускаємо дана робота буде сприяти зниженню внутрішньої конфліктності особистості, агресивної поведінки.

Хвесік Д.Є.,
студентка Університету митної справи та фінансів
Панфілова Г.Б., к.психол.н., доц.,
завідувач кафедри психології
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ МАНІПУЛЯТИВНОГО СТАВЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Питання маніпулятивного ставлення є достатньо актуальним для студентського середовища. На цьому етапі вікового розвитку для особистості важливо сформулювати основні життєві цілі, розробити плани для їх досягнення та закріпити стійку систему ціннісних орієнтацій, сформувати стійку Я-концепцію та підтримувати позитивне уявлення про себе [1]. У той самий час студентська молодь часто порушує соціальні норми і настанови, формує нетрадиційні погляди, прагнення та ідеали. Для задоволення своїх потреб та досягнення успіху іноді молоді люди вдаються до деструктивного впливу на інших, застосовуючи маніпуляції, психологічний тиск і тому подібне.

Проблема маніпуляції розглядалась в роботах В.С. Зірки, О.О. Чернецької, маніпуляції та механізми психологічного впливу досліджено в роботах О.А. Гуменюк, В.А. Татарко, Г.Г. Почепцова, В.С. Матвієнко та ін.

Маніпулятивний вплив або маніпуляція – це психологічний вплив, який здійснюється приховано, а відповідно – на шкоду особам, на яких він спрямований. Маніпуляцію можна розглядати як форму духовного впливу, прихованого управління людьми, що здійснюється ненасильницьким чином.

При вивченні маніпулятивної взаємодії в українському освітньому процесі О.М. Пелехатий виділив п'ять методів маніпуляції [2; 3].

1. Маніпулювання почуттями та особливостями характеру – сприяння прояву певних почуттів, емоцій та реакцій у людей з метою досягнення власних цілей.

2. Психологічний шантаж – використання психологічного тиску або загрози для отримання бажаних результатів.

Відволікання уваги – відвертання уваги від важливих питань або проблем для досягнення власних цілей.

Маніпулювання інформацією – подання або приховування інформації з метою мати вплив на рішення або переконання інших.

Професійна маніпуляція – використання професійних позицій або влади для впливу на інших.

В результаті проведеного емпіричного дослідження було виявлено, 17% студентів притаманні високі показники маніпулятивного ставлення до інших, 20% продемонстрували середні показники маніпулятивного ставлення з тенденцією до високого, 60% досліджуваних мають середні показники маніпулятивного ставлення з тенденцією до низьких показників. Лише 3% досліджуваних мають низькі показники маніпулятивного ставлення. Зазначені дані емпіричного дослідження за методикою діагностики маніпулятивного ставлення за шкалою Банта відображені на рис. 1. Результати дослідження свідчать про те, що для опитаних студентів характерна відсутність вираженого макіавеллізму. Тобто, студенти, які взяли участь в опитуванні більше схильні бути відвертими, щирими у взаємодії з іншими та не вдаватися до маніпуляцій та використання інших в якості знаряддя по досягненню власних цілей (рис. 1).

Рис. 1. Прояв маніпулятивного ставлення студентів до інших за шкалою Банта

Також в результаті емпіричного дослідження встановлено, що у студентів, схильність до маніпуляцій значимо корелює з такими копінг стратегіями, як «уникнення», «прийняття відповідальності», «пошук соціальної підтримки».

Отже, питання маніпулювання в студентському середовищі та педагогічному процесі у закладах вищої освіти є досить актуальним і малодослідженим. Отримані в ході емпіричного дослідження результати показали, що для студентів схильність до маніпуляції не завжди є характерною особистісною властивістю.

Список використаних джерел:

1. Панфілова Г.Б. Упровадження тренінгових форм роботи з формування позитивної Я-концепції студентів в умовах геополітичних викликів сьогодення. *Теорія і практика сучасної психології: збірник наукових праць*. Запоріжжя, 2018. Вип. № 5. С. 153–156. (Index Copernicus, Google Scholar). URL: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/5_2018/32.pdf
2. Пелехатий О.М. Макіавеллізм і маніпулятивна взаємодія у стосунках студентів і викладачів. *Психологія і суспільство*. 2010. № 3. С. 176–185.
3. Пелехатий О.М. Маніпулятивні впливи у взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу. *Наукові студії із соціальної та політичної психології* : зб. ст. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. Київ, 2007. Вип. 15 (18). С. 126–141.

Юркова М.М., здобувачка вищої освіти
Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ

ОРГАНІЗАЦІЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИМ СІМ'ЯМ

Допомога малозабезпеченим сім'ям є важливим інструментом для боротьби з бідністю та забезпеченням соціальної підтримки у суспільстві. Вона є однією з основних форм матеріальної підтримки осіб, чие фінансове становище не відповідає загальноприйнятому рівню забезпечення або перебуває нижче встановленої межі забезпеченості.

Згідно законодавства, соціальна допомога спрямована на підтримку осіб у складних життєвих ситуаціях, чії доходи або майновий стан не відповідають встановленим стандартам. Вона має забезпечувати мінімальний рівень доходу та забезпечення основних потреб населення. Проте, згідно з інформацією Світового Банку, система соціальної підтримки повинна бути спрямована на найбільш ефективне використання ресурсів, зосереджуючись на найбільш вразливих групах населення та їх конкретних потребах [1].

Підставою для отримання допомоги є складні життєві обставини, які перешкоджають нормальній життєдіяльності особи та які вона не може подолати самотійно. Це може бути інвалідність, старість, безробіття, відсутність житла або стійкі фінансові труднощі. Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям надається у вигляді щомісячної грошової допомоги, розмір якої залежить від середньомісячного доходу сім'ї та встановленої прожиткового мінімуму для сім'ї.

Організація надання та обліку державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям в Україні є важливим аспектом соціального захисту населення. Система надання цієї допомоги регулюється законодавством та вимогами урядових рішень, що становлять основу для її отримання.

Для надання допомоги малозабезпеченим сім'ям в Україні розроблено нормативно-правове забезпечення. Призначення і виплата соціальної допомоги здійснюються через підрозділ соціального захисту населення за місцем реєстрації уповноваженого представника малозабезпеченої сім'ї. Якщо особа проживає за адресою, відмінною від зареєстрованої, то соціальна допомога може бути призначена за фактичним місцем проживання, за умови, що вона не отримує цю допомогу за реєстраційною адресою. Відомості щодо надання допомоги перевіряються соціальними органами за допомогою інформаційних систем та спеціального програмного забезпечення. Рішення про призначення або відмову у наданні соціальної допомоги приймається протягом 10 днів. У випадку відмови, орган соціального захисту повідомляє уповноваженого представника сім'ї письмово з обґрунтуванням та порядком оскарження рішення.

Для одиноких осіб, які визнані непрацездатними після медико-соціальної експертизи та не мають інших джерел доходу, державна соціальна допомога може бути призначена на період, коли вони визнані непрацездатними. Також, для одиноких осіб, які досягли 65-річного віку та не мають інших джерел доходу, допомога може бути призначена довічно.

Розмір державної соціальної допомоги визначається як різниця між прожитковим мінімумом для сім'ї та середньомісячним сукупним доходом сім'ї. При цьому, розмір допомоги враховує економічне становище в країні та затверджується разом із Державним бюджетом України на відповідний рік.

Для отримання допомоги малозабезпеченим сім'ям необхідно звернутися до уповноваженого органу з документами, що підтверджують статус малозабезпеченої родини. Організацією цього процесу займаються органи соціального захисту населення, виконавчі органи місцевого самоврядування та центри надання адміністративних послуг. Серед необхідних документів для оформлення допомоги є заява, декларація про доходи та майновий стан, паспорт, а також довідки про доходи та інші обставини, що можуть впливати на призначення допомоги. Процес виплати державної допомоги також відбувається за визначеними правилами. Заявники мають можливість вибрати спосіб отримання коштів – переказ на банківський рахунок або доставку через Укрпошту [2]. Розмір допомоги визначається згідно з розміром прожиткового мінімуму. У 2024 році загальний показник прожиткового мінімуму становить 2920 грн на одну особу, що має безпосередній вплив на розмір соціальних виплат для малозабезпечених сімей. Так, у 2024 р. нараховуються наступні виплати малозабезпеченим сім'ям:

- для працездатних осіб – 45% прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що складає 1362,6 грн;

- для осіб, які втратили працездатність, та осіб з інвалідністю – 100% відповідного прожиткового мінімуму, що складає 2361 грн;
- для дітей – 130% прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що складає до 6 років – 3331,9 грн, з 6 до 18 років – 4154,8 грн, з 18 до 23 років (за умови навчання) – 3936,4 грн [3].

Таким чином, система надання державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям є складною та регульованою. Вона має на меті забезпечення соціального захисту найбільш вразливих верств населення, а також регулювання соціальних процесів у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Кучерівська С. С. Фінансове забезпечення соціальної допомоги (у схемах і таблицях) : навч. посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т імені Ю. Федьковича, 2022. 336 с.
2. Порядок призначення державної допомоги малозабезпеченим сім'ям. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/poryadok-pryznachennya-derzhavnoyi-dopomogy-malozabezpechenym-simuyam>
3. Соціальні виплати в Україні у 2024. Що змінилося? URL: <https://www.enableme.com.ua/ua/article/social-ni-viplati-v-ukraini-u-2024-so-zminilosa-11382>

Оздоровчо-рекреаційні аспекти

Honchar Yuliia, PhD,
Associate Professor at the Food Technology,
Hotel, And Restaurant Business Department
Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University

DIETARY ADAPTATIONS IN THE CONTEXT OF CHRONIC STRESS INDUCED BY WARFARE: UNRAVELLING UNIQUE PATTERNS AND CONSIDERATIONS

Stress is the body's response to stimulating factors, manifesting in both physical and psychological forms. Generally, stress can be categorized into three types: acute (short-term events like arguments), episodic acute (frequent acute events like deadlines), and chronic (ongoing acute events). Ukrainians currently experience chronic stress, perhaps more than any other population in the world. Our bodies react to all types of stress through the same mechanism, regardless of whether the stress is real or perceived by us. Stress responses involve increased secretion of glucocorticoids (cortisol), catecholamines (adrenaline and noradrenaline), and prolactin. However, chronic stress can have serious consequences, contributing to the development of various mental and somatic illnesses. It can lead to pathologies of the adrenal glands, thyroid gland diseases, peptic ulcer disease, arterial hypertension, ischemic heart disease, diabetes mellitus, obesity, chronic pain syndrome, insomnia, irritable bowel syndrome, diarrhoea or constipation, gastroesophageal reflux disease, and so on [1].

Furthermore, due to the prolonged impact of stressful factors on the human body, reserves of certain nutrients are depleted more quickly. Various nutraceuticals are capable of normalizing emotional states, reducing anxiety symptoms, mitigating the effects of stressors, and preventing the development of depressive states. Adaptogens, which help the body adapt to stress and normalize bodily functions, include magnesium, potassium, zinc, vitamins A, C, D, B group, E, omega-3 fatty acids, and so on [2].

Chronic stress can affect the body's utilization of calories and nutrients in various ways. It increases the body's metabolic demands and enhances the utilization and excretion of many nutrients. Nutrient deficiencies may occur if a person does not adhere to a nutritious diet. Stress also creates a chain reaction of behaviour that can negatively impact eating habits, leading to other health problems.

Healthy eating serves as an effective prevention method against depression. Adjusting the diet can replenish depleted nutrients due to the effects of stressors. Actual values of the content of such nutrients, exceeding reference data, may indicate the presence of chronic stress or even depression.

According to recommendations for the treatment of anxiety disorders developed by German medical associations [3], patients should be offered not only psychotherapy and medication but also dietary adjustments in accordance with changes in the physicochemical parameters of the human body. Thus, rational nutrition can play a key role in maintaining both mental and physical health.

Therefore, in the process of dealing with stressors to mitigate their harmful effects on the body, it is necessary to follow such a course of action:

- 1) Analyzing the current diet and eating habits for balance and adequacy.
- 2) Comparing the actual nutrient intake with the theoretically required daily intake levels [4] and adjusting them as needed. Balanced nutrition ensures a steady energy level throughout the day, while improper nutrition can lead to fatigue and lethargy. Deficiency of nutrients, including essential ones such as omega-3 fatty acids, B vitamins, vitamin E, and minerals like magnesium, zinc, and potassium, is associated with an increased risk of mental health disorders such as depression and anxiety.
- 3) Doing the laboratory tests to identify nutrient deficiencies. If deficiencies are found, ensure their additional intake through dietary adjustments or the inclusion of nutritional supplements.

It's also worth noting that chronic stress can impair nutrient absorption in the digestive system, potentially leading to deficiency even with adequate nutrition. Both stress and poor nutrition can contribute to chronic inflammation in the body, which is associated with various diseases, including cardiovascular diseases or arthritis, among others.

Therefore, during turbulent times, such as during war when stress is a permanent state for Ukrainians, it is crucial to pay proper attention to the quality of the Ukrainian population's diet, promote a healthy lifestyle, and educate about the impact of stress on the body and measures to combat the consequences of such negative influence.

Reference:

1. Stress effects on the body. American Psychological Association. 2023. URL: <https://www.apa.org/topics/stress/body>
2. McCabe D, Lisy K, Lockwood C, Colbeck M. The impact of essential fatty acid, B vitamins, vitamin C, magnesium and zinc supplementation on stress levels in women: a systematic review. JBI Database System Rev Implement Rep. 2017 Feb. № 15 (2). P. 402–453. DOI: 10.11124/JBISRIR-2016-002965. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28178022>
3. Bandelow B, Werner AM, Kopp I, Rudolf S, Wiltink J, Beutel ME. The German Guidelines for the treatment of anxiety disorders: first revision. Eur Arch Psychiatry Clin Neurosci. 2022 Jun. № 272 (4). P. 571–582. DOI: 10.1007/s00406-021-01324-1.
4. Про затвердження норм фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах і енергії : наказ № 1073 від 03.09.2017 р. / МОЗ України. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 02 жовтня 2017 р. за № 1206/31074. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1206-17#Text>

Kopchenko M., student
State University of Science and Technology
Volkova Svetlana, PhD, Docent,
Department of computer information technologies
State University of Science and Technology

STUDY OF THE APPLICATION OF NEURAL NETWORKS IN THE DIAGNOSIS OF LUNG LESION

Annotation. COVID-19 is an emerging viral infection that can lead to the development of SARS. Early diagnosis and detection of the disease ensures a rapid treatment process and prevents the spread of the virus. Since the standard testing system requires a lot of time and resources, there was a need for an alternative research method. In this article, neural networks are used for research. Artificial neural networks have many applications in medicine for diagnostics. This approach has been popular recently. The advantages and disadvantages of various approaches used in the literature are considered

Keywords: neural network, forecasting, neural network architecture, Covid disease.

Almost all doctors in the process of their formation are faced with the task of correctly diagnosing diseases. Here we have to solve the problem of diagnosing the disease and formulating a treatment protocol.

To solve this problem, it is necessary to take into account the following factors:

- for a reliable diagnosis, a sufficient number of experienced cases is necessary;

- the problem of diagnosis and treatment protocol is relevant for rare or new diseases, in which experienced doctors and novices are in the same situation.

A study was conducted at the University Hospital of Leeds (UK) in 1971. 472 patients with acute abdominal pain were examined. The task was to establish the correct diagnosis using three different techniques.

The first approach was based on probabilistic methods. From a clinic database of 600 patients, the Bayesian method was used to classify patients by type of disease.

The second approach is based on patient interviews. The results of a survey of 472 patients were entered into the database. Next, patients were classified according to “typical” symptoms.

In the third case, 3 experienced and 3 young doctors diagnosed 472 patients using an expert computer database.

The results of this experiment were as follows:

- Best “human” diagnosis through patient survey (most experienced doctor): 79.7%;
- Computer with expert database: 82.2%
- Computer classification from a database of 600 patients by type of disease using the Bayesian method of patients: 91.1%

The result of the experiment is obvious: people analyze complex data with errors. The question arises: can neural networks help in this situation [1–3]?

In the work, patients were studied and the course of the disease was predicted. For this purpose, an LSTM neural network [4] was built, which consists of 32 neurons, has an input layer, a hidden layer and an output layer. Conducted training, testing of the neural network and prediction of the course of the disease. We conducted a comparative analysis of the results of neural networks and the real result.

Reference:

1. Er O., Yumusak N. and Temurtas F. Chest disease diagnosis using artificial neural networks. *Expert Systems with Applications*. 2010. Vol. 37. № 12. P. 7648–7655.
2. Das R., Turkoglu I. and Sengur A. Effective diagnosis of heart disease through neural networks ensembles. *Expert Systems with Applications*. 2009. Vol. 36. № 4. P. 7675–7680.
3. Gil D., Johnsson M., Garcia Chemizo J. M., Paya A. S., Fernandez D. R. Application of Artificial Neural Networks in the Diagnosis of Urological Dysfunctions. *Expert Systems with Applications*. 2009. Vol. 36. № 3. P. 5754–5760.
4. Volkova S. The Use of Neural Networks in the Problem of Forecasting Stock Prices : *7th International Conference on Information, Information, Control, and Communication Technologies*. 2023.

Lutsenko Iryna, PhD, Docent,
Head of Department of Physical Training and Special Training
of University of Customs and Finance
Bezpalko Valery, student of University of Customs and Finance

THE ROLE OF PHYSICAL ACTIVITY IN THE LIVES OF COLLEGE STUDENTS

It is well known that physical culture is part of the culture of society. Recently, the issue of involving the population in active physical exercises has a national level and control. The presidential program «Healthy Ukraine» will make sports accessible to all, it is aimed at all age groups and populations, provides for the project «Active Parks – Locations of Healthy Ukraine». As the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy said: «This is an opportunity to engage in sports without expensive equipment, without a personal trainer, when it is convenient for you to exercise together with our Olympic champions, stars of Ukrainian sports, stars of our television, cinema, and music» [4].

The purpose of our research is a general analysis of the physical activity of contemporary student youth, an analysis of the factors shaping the motivations and needs of youth for a healthy lifestyle through physical culture means.

Research methods include analysis and summarization of scientific literature data, pedagogical observation, and sociological surveys.

A healthy nation is the greatest value of every developed society. Strong health and a good level of development of the physiological systems of the human body contribute to achieving a high level of physical development. One of the important indicators characterizing the state of development of motor qualities, including human health in general, is physical fitness.

According to the current order of the Ministry of Youth and Sports of Ukraine dated 04.10.2018 No. 4607, annual assessment of the physical fitness of the population of Ukraine, in particular, student youth [3]. But, due to the introduction of quarantine measures in 2020, and in 2022, military operations in Ukraine, such assessments in secondary and higher education institutions have been temporarily suspended.

Now, with the full-scale invasion on the territory of Ukraine, the consequences for the mental health of the population will be serious and sustainable. Those, who are directly involved in the conflict are at risk of post-traumatic stress disorder. Depression, anxiety and other stress-related conditions can affect such negative social phenomena as alcohol and drug abuse [5].

Students are exposed to high potential stress factors. This has led to the prevalence of stress-associated states among them. For example, stress of varying intensity was detected in 87.6% of higher education students. It has been proven that increasing students' weekly expenditure on physical activity significantly affects the reduction in the intensity of stress-related conditions in them. However, active military operations in the country limit or even prevent engagement in physical exercises [1].

It is worth noting that physical education facilities have a positive impact on shaping the needs of student youth for a healthy lifestyle. Continuous updating and modernization of the teaching system are essential prerequisites for optimizing physical education classes, which contribute to involving students of higher education institutions in systematic physical activity [2].

The research was conducted within the framework of the research topic «Optimization of the organization of physical education in higher education institutions. Monitoring of students' physical condition in the process of physical education» of the Department of Physical Education and Special Training of the University of Customs and Finance. Duration: first semester of the academic year 2024–2025. Research subjects: first-year students of humanitarian specialties of the university, totaling 158 persons.

We conducted a sociological study in the form of a survey regarding the interest of first-year students in physical exercises within the discipline «Physical Education» and in the form of independent exercises.

It was found that only 37% of respondents wish to attend scheduled classes. The main reason for this low indicator was the absence of specially organized physical exercise classes at the initial time due to distance learning over the past four years. However, the vast majority of respondents – 73% – noted that the presence of various sports sections in educational institutions, which operate outside of class time, would positively affect the improvement of their level of physical activity.

Regarding the desire and actual presence of independent physical activities in students' lives, the following was revealed: 64% of respondents expressed a desire to engage independently, while only 23% actually do so. The difference in the obtained percentages lies in the fact that, according to students, various factors hinder their transition from desire to realization of their needs in additional physical activity, such as lack of time, security concerns, lack of necessary knowledge regarding the organization of independent physical exercises, high prices for sports services, absence of necessary sports infrastructure near their place of residence, and so on.

It is also interesting to note that only 3% of surveyed students discuss physical education and sports activities within the family. Almost none of the students' parents engage in physical exercises independently or in the form of organized activities.

In response to the question, “What will positively influence your desire to attend classes during academic hours within the discipline “Physical Education?” 84% of students indicated a desire to engage in the types of physical exercises they prefer, while 76% mentioned the absence of performance standards for assessing physical fitness levels. Unfortunately, the majority of students (69%) attend classes due to the need to receive a positive evaluation for their semester and/or annual ratings. However, all respondents (100%) wish to be healthy and physically fit. Only 39% of students consciously understand that physical exercises are one of the important factors in this process.

Therefore, the general conclusions of the conducted research are as follows: a low level of physical activity among student youth during academic and extracurricular hours; lack of motivation and necessary knowledge

regarding the organization of independent physical exercises; almost complete absence of physical education in the family; and the distant form of organizing classes in educational institutions.

Reference:

1. Byshevets N., Andrieieva O. Assessment of the level of stress among students with insufficient physical activity under distance education conditions. *Theory and methodology of physical education and sports*. 2023. № 4. P. 41–47. URL: <http://tmfvs-journal.uni-sport.edu.ua/article/view/296341> (date of appeal 26.04.2024).

2. Maksymchuk I.A., Bondarovykh O.P. Problems of teaching physical culture in today's conditions. Modern pedagogical process: world trends and domestic realities : *Materials of the II scientific and practical conference* (Dnipro, February 9–10, 2024). Odessa: Young Scientist Publishing House, 2024. P. 13–15. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/book/75> (date of appeal 26.04.2024).

3. Order of the Ministry of Education and Science “On approval of tests and standards for persons whose annual physical fitness assessment is conducted on a voluntary basis, Instructions on the organization of its conduct and forms of the Report on the results of its conduct” dated 04.10.2018 № 4607. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1207-18#Text> (date of appeal 26.04.2024).

4. President of Ukraine Volodymyr Zelensky launched the nationwide program “Healthy Ukraine”. Ministry of Youth and Sports of Ukraine. Official website. URL: <https://mms.gov.ua/news/prezident-ukrayini-volodimir-zelenskij-dav-start-zagalnonacionalnij-programi-zdorova-ukrayina> (date of appeal 26.04.2024).

5. Sheather J. As Russian troops cross into Ukraine, we need to remind ourselves of the impact of war on health. *BMJ*. 2022. № 376. № 499. URL: <https://www.bmj.com/content/376/bmj.o499> (date of appeal 26.04.2024).

Бузоверя А.Г., к.фіз.вих.,
доцент кафедри фізичного виховання та спеціальної підготовки
Університету митої справи та фінансів

ФІЗІОЛОГІЧНІ ПОКАЗНИКИ ТРЕНОВАНОСТІ У СТУДЕНТІВ І КУРСУ З РІЗНИМ РІВНЕМ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ

Актуальність. У сучасних умовах вирішення проблеми здоров'я належить до пріоритетних завдань соціального розвитку суспільства, що зумовлює актуальність теоретичної її розробки, пошуку шляхів оптимізації та збереження здоров'я людини. Проблема здоров'я та працездатності студентів активно розробляється в нашій країні останніми роками. Проте багато питань, що мають теоретичне та практичне значення, залишаються недостатньо вивченими. Щоб дати кількісну оцінку стану здоров'я, необхідно оцінити окремі його елементи та виявити ступінь взаємозв'язку між ними [1].

Мета роботи – порівняння характеристик параметрів фізичного стану студентів, які мають різний режим рухової активності.

Методи дослідження. У нашому дослідженні педагогічні спостереження проводились під час проведення занять з дисципліни “Фізичне виховання (спеціалізація)”. Встановлювався ступінь рухової активності студентів та переносимість ними навантажень. Антропометричні методи дослідження передбачали вивчення фізичного розвитку за антропометричними показниками. З основних антропометричних показників досліджували довжину тіла, стоячи (см), масу тіла (кг), силу кисті (кг).

Дослідницька робота виконувалася на базі Університету митної справи та фінансів м. Дніпро. У дослідженні взяли участь студенти 1-го курсу гуманітарних спеціальностей у кількості 56 осіб. На початку нашого дослідження, за результатами відповідей студентів на питання про режим рухової активності зараз, ми розподілили всіх на 4 групи, які відрізняються кількістю та якістю рухової активності.

Результати та їх обговорення. Анкетування показало, що половина опитаних студентів (50%) займаються фізкультурою лише 1 раз на тиждень, виходячи із навчальної програми університету. 30% – окрім занять фізичною культурою у ВНЗ самостійно займаються фізичними вправами вдома. 14% крім занять фізкультурою у ВНЗ включають до свого рухового режиму окремі елементи активного відпочинку. Проте лише 6% опитаних відвідують як навчальні заняття з фізкультури, а й організовані заняття у групах з професійної спортивної підготовки.

Дослідження фізичного розвитку дозволило правильно оцінити індивідуальні дані студентів, що обстежуються, які займаються різними видами оздоровчої фізичної культури та професійної спортивної підготовки (табл. 1).

Таблиця 1

Показники фізичного розвитку студентів

	Режим рухової активності	Маса тіла, кг	Довжина тіла, см	Сила кисті, кг
1 група	Тільки фізична культура – 1 раз на тиждень (n = 28)	58,12	166,75	27,00
2 група	Фізична культура і активний відпочинок (n = 8)	57,36	165,25	25,75
3 група	Фізична культура і самостійні заняття в домашніх умовах (n = 17)	58,35	167,56	26,65
4 група	Фізична культура і професійна спортивна підготовка (n = 3)	59,23	169,67	27,76

В обстежуваній вибірці студентів результати оцінювалися разом у дівчат та у юнаків, середній вік яких склав $17,7 \pm 1,5$ років.

У рамках вирішення першого завдання за допомогою зазначених методів виміряли такі показники фізичного розвитку, як довжину і масу тіла, життєвий індекс, силу кисті за даними динамометрії. При обробці

вищезазначених показників за допомогою математико-статистичних методів були отримані наступні результати:

– середня величина маси тіла від 58,12 до 59,23 кг, при цьому недолік у масі тіла спостерігався у 6,7% студентів;

– середня величина довжини тіла становила від 165,25 до 169,67 см;

– сила кисті у середньому становила від 25,75 до 27,46 кг.

Для визначення рівня тренуваності студентів за допомогою тестування було виміряно показники АТ і ЧСС до роботи, після і час відновлення студентів із загальноприйнятого рухового тесту: 5-хвилинний біг на місці (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка фізіологічних показників у студентів

№	Динаміка ЧСС у студентів				Динаміка АТ у студентів			
	До роботи	2-й хв	3-й хв	4-й хв	АТ	2-й хв	3-й хв	4-й хв
1 група	84	120	108	85	120/90	130/90	130/90	120/90
2 група	70	118	100	79	110/80	130/90	120/85	110/85
3 група	84	120	113	92	120/75	140/90	140/80	120/70
4 група	69	110	98	72	110/65	130/70	119/65	110/65
Середнє значення	76	117	104	84	115/77	132/85	127/80	115/77

Найменший показник ЧСС становив у піддослідних 2-ї та 4-ї групи був 70 і 69 уд./хв, що у межах фізіологічних норм. У випробуваних 1-ї та 3-ї групи пульс дещо підвищений. У період відновлення найшвидше ЧСС досяг робочого рівня у випробуваних 4-ї групи, які додатково займаються професійною спортивною підготовкою. Найдовше відновлювалися студенти, які займаються фізичною культурою 2 рази на тиждень. Вищий показник АТ до навантаження був у студентів 1-ї групи, результат становив 120/90 мм.рт.ст. Найменший показник АТ спостерігається у студентів 2-ї групи. Показники студентів 3-ї та 4-ї групи входять до оптимальної зони для показників АТ.

Висновки. Аналіз середніх значень індексу маси тіла показав, що студенти, що обстежуються, мають різний режим рухової активності не мають проблем з надмірною масою тіла. Показники фізичного розвитку за основними антропометричними ознаками довжини тіла, маси тіла та сили кисті знаходяться в межах одних величин. Отримані дані свідчать, що заняття різними видами рухової активності повинні бути організовані і проходити під контролем кваліфікованих фахівців.

Список використаних джерел:

1. Неведомська Є.О. Фізіологія рухової активності : навч. посіб. для практичних і самостійних робіт для студ. вищ. навч. закл. / Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2018. 37 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/148993948.pdf>

2. Платонов В.М. Сучасна система спортивного тренування. Перша друкарня, 2020. 704 с.

Бузоверя А.Г. к.фіз.вих.,
доцент кафедри фізичного виховання та спеціальної підготовки
Університету митої справи та фінансів
Минак А.А., студентка
Університету митої справи та фінансів

ЧЕРЛІДИНГ ЯК ЗАСІБ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я СЕРЕД СТУДЕНТІВ

Вступ. Навчання у вищих навчальних закладах – важка і напружена розумова праця в умовах дефіциту часу на фоні різкого зниження рухової активності студентів. Одним з найбільш значущих факторів, що перешкоджають зміцненню та збереженню здоров'я молодих, є гіподинамія (малорухливий спосіб життя). Поширеність гіподинамії зростає у зв'язку з урбанізацією, автоматизацією та механізацією праці та досягненнями науково-технічного прогресу, насамперед засобів, що прискорюють отримання інформації – телебачення, радіо, різних видів зв'язку (телефон, інтернет тощо). Ні для кого не є одкровенням, що протидією гіподинамії є фізична активність [1]. Саме фізична культура є профілактикою багатьох захворювань та засобом продовження життя. Вчені всіх епох стверджували: рух – це життя. Величезна кількість людей різного віку займаються оздоровчою фізичною культурою для того, щоб покращити самопочуття, зміцнити здоров'я, стати сильними, витривалими, спритними, мати струнку фігуру, добре розвинені м'язи.

Доведено, що ритмічні танцювальні рухи під музику – хороший, а головне, приємний варіант оздоровлення, що надає загальнозміцнюючу дію на організм [2]. Серед різноманітності танцювальних напрямків особливе місце займає черлідінг. На сьогоднішній день це зовсім новий вид спорту, який швидко розвивається. Він поєднує у собі складно координаційні рухи, елементи спортивної та художньої гімнастики шоу, акробатики та танців, [2]. Черлідінг розвиває дихальну систему організму людини, тим самим допомагає позбутися регулярних простудних захворювань, бронхітів і навіть полегшують перебіг хвороби у людей, які страждають на астматичні напади. Згідно з твердженнями фахівців, черлідінг активізує роботу та й інших внутрішніх органів: шлунково-кишкового тракту, ендокринної системи. Якщо людина веде малорухливий спосіб життя, що може спричинити передчасне старіння внутрішніх органів, тоді як танець, крім того, що змушує краще працювати організм, також заряджає енергією все тіло. Один з найбільш зримих ефектів, що швидко проявляються - виправлення постави. Особливо сильно зміцненню м'язів спини сприяє черлідінг, у номінаціях Cheer [3]. М'язи при цьому

стають менш в'ялими і набувають пружності. При цьому змінюється хода, робиться легшою та красивішою. Крім того, черлідінг може допомогти студентам і в подоланні деяких страхів, наприклад, сором'язливості або боязні публічного виступу. Це особливо важливо у світі, де люди намагаються часто триматися з відривом друг від друга.

Методи дослідження. З метою виявлення рівня поінформованості студентів про користь та шкоду черлідінгу для здоров'я нами було проведено анонімне анкетування серед студенток 1-го курсу гуманітарного факультету Університету митної справи та фінансів, у якому взяли участь 20 осіб віком 18–19 років.

Студенткам задавалися питання на тему дослідження: «Ваше хобі», «Чи любите ви танцювати?», «Які позитивні сторони несе в собі заняття з черлідінгу для здоров'я людини?», «Чи може черлідінг бути шкідливими для здоров'я?» та низку інших питань.

Обговорення. Анкетування показало, що основними захопленнями студентів є читання (12%), малювання (7%), соціальні мережі (48%), туризм (37%). При цьому усі 100% респондентів люблять танцювати. Користь від занять черлідінгом, як стверджують студенти, полягає в наступному: «поліпшується рівень розвитку фізичних якостей» – так вважають 82% респондентів; «Це весело» – впевнені 46% респондентів. Крім того, покращується координація рухів та зміцнюється вестибулярний апарат, так вважають 32% респондентів. «Танці надають тілу гнучкості та сприяють втраті ваги», – упевнені 79% респондентів. Ряд респондентів, а це 28%, відзначили і побічну дію черлідінгу на організм: розвиток хвороб серцево-судинної системи, велика виразність отримати травми (табл. 1). У свою чергу, танцювальна діяльність є невід'ємною частиною здорового способу життя та практично завжди надає корисний вплив на організм.

Таблиця 1

Результати анкетування студенток УМСФ (n = 20)

№	Питання	Так	Ні
1	«Ваше хобі»		
	Читання	12%	88%
	Малювання	7%	93%
	Соціальні мережі	48%	52%
	Туризм	37%	63%
2	«Чи любите ви танцювати?»	100%	0%
3	«Які позитивні сторони несе в собі заняття з черлідінгу для здоров'я людини?»		
	Поліпшується рівень розвитку фізичних якостей	82%	18%
	Це весело	46%	54%
	Покращується координація рухів	32%	68%
4	«Чи може черлідінг бути шкідливими для здоров'я?»	28%	72%

Висновки. Черлідінг – це універсальний засіб підтримувати своє здоров'я. Достеменно відомо, що танці продовжують життя, сприяють підтримці загального тону та дозволяють зберегти людині працездатність та життєрадісність до останніх днів життя. Також вони чудово допомагають подолати наслідки стресу, бо знімають розумову напругу, розслабляють тіло, сприяє позбавленню відчуття сором'язливості.

І все ж за наявності серйозних захворювань варто проконсультуватися з лікарем і вибрати найкращий вид спорту серед безлічі існуючих.

Список використаних джерел:

1. Боляк А., Боляк Н. Вплив занять чирлідінгом на формування лідерських якостей студентів вищих навчальних закладів // Спортивна наука України. 2016. № 2 (72). С. 61–67.

2. Бузоверя А.Г. Особливості виховання гнучкості, як складової системи фізичного виховання студентів : матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Цифрове суспільство: управління, фінанси та соціум” УМСФ, Дніпро. 28 квітня 2023. С. 317–319.

3. Бузоверя А.Г. Хореографічна підготовка з черлідінгу, як складова системи фізичного виховання студентів : матеріали ІХ Всеукраїнської студентської науково-методичної інтернет-конференції «Неолімпійський спорт: історія, проблеми управління та система підготовки спортсменів» : зб. наук. праць. Дніпро, 2023. С. 350–354.

Кондратенко В.В., к.фіз. і спорту, доц.,
доцент кафедри фізичного виховання та спеціальної підготовки
Університету митної справи та фінансів

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ РУХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оздоровчі технології та рекреаційні вправи – це соціальним утворенням, що постійно розвивається. Завдяки своїй важливості та корисності для суспільства, зростаючій популярності, соціальному визнанню та стандартизовані і доступні алгоритми реалізації, вищезгадані технології займають обґрунтовану нішу в суспільстві. Технологія як соціальне явище має специфічні характеристики. Технології оздоровчих та рекреаційних фізичних вправ як соціальне явище мають наступні характеристики:

- доступності організованої рухової активності, яка є визначальною ознакою цього соціального явища;
- можливості проведення занять у вільний час від навчання або трудової діяльності, тобто під час дозвілля;
- проведення занять у формальних та/або неформальних групах, як правило, самостійно за визначеною інструкцією або під керівництвом тренера чи інструктора;

- спрямованість на відновлення працездатності, збереження здоров'я людини та покращання якості її життя.

Слід зазначити, що ці функції є повноцінними. Фізичні вправи (активність) як соціальне явище характерні для сучасних оздоровчих та рекреаційних технологій. Відсутність будь-якої з цих ознак не є формуванням соціальної фізичної культури і спорту. Саме формування фізичної культури і спорту не є предметом цього дослідження.

З огляду на вищезазначене, доцільно розглянути наступне поняття «методика занять фізичними вправами для зміцнення здоров'я та рекреації» – це окреме соціальне явище, яке полягає у використанні різними групами людей, у формальних та неформальних групах або самотійно, організованих занять фізичними вправами помірної інтенсивності та навантаження з метою зміцнення здоров'я та рекреації. Це регулярне використання активності, яка включає регулярне використання різними групами населення організованих занять фізичними вправами для зміцнення здоров'я та рекреації помірної інтенсивності та доступного навантаження в рамках формальних і неформальних груп або самотійно для відновлення працездатності, збереження здоров'я та покращення якості життя.

Основними викликами для оздоровчих та рекреаційних вправ – це боротьба зі зростанням фізичної бездіяльності. Недостатня фізична активність є вирішальним фактором зростання хронічних захворювань і смертності, особливо серед мешканців мегаполісів та інших густонаселених територій. Тому створювати нові форми оздоровчо-рекреаційної активності. В Індії, Китаї та Японії, наприклад, жителі концентруються на ізометричних і повільних вправах на траві в парках великих міст. Таке нагадує молитву. Ця форма фізичної активності була прийнята в США та Канаді.

Доведено, що гіподинамія негативно впливає на організм людини навіть на генетичному рівні, викликаючи незадовільну динаміку метаболізму. Це призводить до зростання таких захворювань, як атеросклероз, рак молочної залози, рак товстої кишки, ожиріння та діабет.

Аналізуючи практики зміцнення здоров'я та рекреаційних вправ, необхідно організувати фізичну активність для підтримання здоров'я людини та покращення якості життя. Вони повинні бути організовані і проводитися в певному порядку для досягнення поставлених цілей (неконтрольовані спонтанні заняття шкідливі для організму).

Ця думка співзвучна з висновками професора Т. Ю. Круцевич, тобто фізична активність може бути обов'язковою (тобто регламентованою відповідною державною навчальною програмою) або добровільною (здійснюватися пасивно або активно керуватися у вільний час).

Водночас слід підкреслити, що оздоровча-рекреаційна активність повинна відповідати певним вимогам щодо змісту та діяльності, які не завжди оптимальні через недостатню компетентність учасників.

Зміст організованої оздоровчої та рекреаційної рухової активності включають комплекс фізичних заходів, визначених окремими фізичними вправами та їх комплексами, а також видами спорту та пов'язаними з ними програмами.

Обсяги оздоровчо-рекреаційної рухової активності дорослого населення базуються на сучасних провідних міжнародних організацій, які рекомендують проводити заняття 4–6 днів на тиждень по 30 хвилин. Інтенсивність фізичних навантажень може залежати також від поглядів науковців. Оптимальною інтенсивністю вправ для більшості людей є 60–80% від максимального споживання кисню (оптимальна для організованих тренувань з дозволу лікаря). Це значення відповідає 70–85% від максимальної частоти серцевих скорочень. Така інтенсивність фізичного навантаження вважається помірною.

Рекреаційна діяльність – це вміння організовувати та проводити ігри, розваги на свіжому повітрі, спортивні ігри (футбол, волейбол, бадмінтон та інші види спорту), лижні прогулянки та екскурсійні поїздки (Ю. Рижкін).

Оздоровча та рекреаційна діяльність людини відповідає, по-перше, її потребам та інтересам, по-друге, традиціям рідної культури і, по-третє, поведінковим та оціночним критеріям її найближчого соціального оточення.

Оздоровча-рекреаційна діяльність людини складається з щоденних, щотижневих, щорічних та протягом усього життєвого циклу. Кожен етап життя людини формує складну мережу різних припущень і мотивацій, які визначають характер, спрямованість і ефективність рекреаційної діяльності (активності). Ця діяльність може призвести до відновлювального (рекреаційного) ефекту. Рекреаційний ефект – це бадьорий і задоволений настрій, якого людина досягає завдяки відпочинку. Організм досяг рівня, на якому йому необхідно обмінюватися енергією з навколишнім середовищем в результаті фізіологічного і психологічного відновлення і досягнення душевної рівноваги. Люди, які відчувають рекреаційні ефекти, психофізіологічно комфортні, мають збалансовані емоції та соціокультурну самооцінку і готові до нових навантажень. Сприятливе самопочуття та висока самооцінка ґрунтуються не лише на внутрішніх відчуттях, а й на розумінні важливості соціальних стандартів роботи та відпочинку.

Соціальні ефекти, очікувані від впровадження організованої рухової активності в спорті, можуть бути отримані лише за умови її масштабного розвитку. Масштабний розвиток спорту спостерігається в країнах з високим рівнем життя.

На думку деяких дослідників, важливою перевагою спорту є те, що організовану фізичну активність можна здійснювати вчасно. Важливою перевагою спорту є те, що він звільняє людей від завдань повсякденного життя (сюди входить час, витрачений на хатню роботу та транспорт). Таким чином, спорт є важливою частиною повсякденного дозвілля, особливо під час вихідних, канікул та наступних періодів відпусток.

Таким чином, принципи оздоровчої спрямованості фізичної культури втілюються в мистецтві оздоровчої та рекреаційної рухової активності. Термін «технологія оздоровчої та рекреаційної рухової активності»

поєднує в собі два елементи: по-перше, процес використання фізичної культури для здоров'я; по-друге, наукову дисципліну, що займається розробкою та вдосконаленням технології побудови процесів фізичного виховання та оздоровлення.

Список використаних джерел:

1. Круцевич Т.Ю., Безверхня Г.В. Рекреація у фізичній культурі різних груп населення: навч. посібник. К.: Олімп. л-ра, 2010. 370 с.

2. Олексієнко Я.І., Меньших О.Е., Шахматов В.А., Байда О.Г. Фізична рекреація студентів вищих навчальних закладів : навч. метод. посіб. Черкаси: ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2017. 108 с.

3. Товт В.А., Маріонда І.І., Сивохоп Е.М., Сусла В.Я. Теорія і технології оздоровчо-рекреаційної рухової активності: навчальний посібник для викладачів і студентів. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», «Говерла», 2015. 88 с.

4. Борек З., Павлова Ю., Виноградський Б. Особливості залучення населення до оздоровчо-рекреаційної діяльності (на прикладі Польщі). Молодь та олімпійський рух : зб. тез доп. VIII Міжнар. наук. конф. Київ, 2015. С. 261–262.

5. Ногас А.О., Гуцман С.В., Ніколенко О.І. Теоретико-методологічні засади формування здорового способу життя за допомогою фізичної культури. Реабілітаційні та фізкультурно-рекреаційні аспекти розвитку людини (Rehabilitation & recretation): науковий журнал. Рівне: НУВГП, 2021. № 9. С. 32–43.

6. Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація»: URL: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/17627>

Кондратенко В.В., к.фіз. і спорту, доц.,
доцент кафедри фізичного виховання та спеціальної підготовки
Університету митної справи та фінансів
Мельник В.О., студентка
Університету митної справи та фінансів

СУСПІЛЬНЕ ЖИТТЯ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ: ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНІ АСПЕКТИ

Під час війни та післявоєнного часу виникає необхідність для фізичної та психологічної реабілітації та оздоровлення багатьох військових, їх сімей та цивільних осіб. Створення та ефективне використання рекреаційно-оздоровчих комплексів може виявитися надзвичайно важливим завданням для забезпечення психологічного та фізичного здоров'я нації. Гірські області України володіють великим рекреаційним потенціалом.

На фоні воєнних подій, коли суспільство зазнає значних труднощів і стресу, рекреаційні комплекси можуть служити місцями відпочинку, реабілітації та психологічного відновлення для військових та цивільного населення. Ці комплекси можуть забезпечувати доступ до спортивних занять, медичних послуг, культурних подій та соціальної підтримки для тих, хто постраждав від конфлікту.

Окрім цього, рекреаційні комплекси можуть стати центрами надання гуманітарної допомоги, де можуть забезпечувати харчування, медичну допомогу та притулок для тих, хто залишив свої домівки через війну.

Україні на сьогоднішній день тільки розпочалися перші кроки у створенні відповідних центрів для реабілітації учасників бойових дій. Процес реабілітації передбачає взаємодію ерготерапевта з іншими фахівцями реабілітаційного відділення для розробки програми, спрямованої на відновлення тимчасово втрачених функцій або адаптацію до нових умов життя чи праці при повністю втрачених функціях. Зусилля спеціалістів реабілітаційного відділення, таких як лікар ЛФК, фізіотерапевт, психолог, соціальний педагог, логопед, ерготерапевт, спрямовані на максимальне відновлення здатності пацієнта до самообслуговування, трудової діяльності, спілкування та відпочинку.

В Україні наразі існують три етапи медичної реабілітації: госпітальний, який включає військово-медичні центри та військові госпіталі; амбулаторно-поліклінічний, що об'єднує військові поліклініки (поліклінічні відділення госпіталів) та медичні пункти частин; санаторно-курортний, який включає спеціалізовані військові санаторії або спеціалізовані відділення багатопрофільних санаторіїв.

Питання реабілітації учасників бойових дій на сьогодні вважається особливо важливим, оскільки воно пов'язане зі здоров'ям суспільства, що має національне значення. Необхідно правильне планування та функціонування системи реабілітації, яке базується як на науково-обґрунтованій концепції, так і на державній підтримці. Результати проведеного дослідження свідчать, що учасники бойових дій потребують індивідуального підходу до лікувально-реабілітаційних заходів. Отже, реабілітація військовослужбовців має загальнодержавне значення та є важливою складовою системи охорони здоров'я. Успіх відновлення поранених бійців на 80% залежить від ефективності цього процесу.

В Україні багато територій з високим рекреаційно-оздоровчим потенціалом. Зокрема карпатський регіон володіє унікальними передумовами для формування рекреаційно-туристичного комплексу на ринкових засадах. Ці передумови включають:

- Географічне положення. Карпати розташовані вигідно, як ворота України в Західну Європу. Це надає області переваги для швидкої інтеграції в європейські структури, особливо враховуючи її прикордонну позицію з чотирма центральноєвропейськими державами.

- Економічні зрушення. Позитивні структурні зміни в економіці є важливою передумовою для поступового економічного зростання.

- Транспортна інфраструктура. Розвинена мережа автомобільних доріг та залізниць, враховуючи зручне географічне положення, може призвести до реальної вигоди для області.

- Природні ресурси. Карпатський регіон має унікальні природні ресурси, включаючи мінеральні води, ліси, річки, озера та інші корисні ресурси. Це надає області потужний потенціал для санаторно-курортного лікування та рекреації.

- Рекреаційні можливості. Має потужний природний потенціал для санаторно-курортного лікування та оздоровлення, що може зробити рекреаційну сферу однією з провідних галузей економіки області.

Для підвищення якості життя та проведення адаптації, медичної та психологічної реабілітації учасників бойових дій необхідно впроваджувати заходи, що спрямовані не лише на поліпшення фізичного стану поранених, але й на вирішення психологічних проблем. Мета цих заходів полягає в наданні допомоги пацієнтам у реінтеграції у сім'ю та суспільство в цілому.

Важливо розуміти, що завдання адаптації ветеранів до мирного життя не може бути вирішене виключно за допомогою органів і установ системи охорони здоров'я. Це вимагає поетапної адаптації, яка має розпочинатися на армійському рівні та продовжуватися через лікувально-профілактичні установи взаємодіючи з військкоматами, а також залученням психіатричних та соціальних служб, а також громадськими ветеранськими організаціями.

Список використаних джерел:

1. Гайда І.М. Медико-соціальне обґрунтування удосконалення системи медичної реабілітації військовослужбовців на регіональному рівні : автореф. дис.... канд. мед. наук: 14.02.03. Ужгород, 2018. 24 с.

2. Заклади охорони здоров'я ДБН В.2.2-10:2022. [Чинний від 01.03.2023]. К.: Міністерство розвитку громад та територій України. Національні стандарти України, Київ 2022.73 с.

Черевко А.Д.,

старший викладач кафедри фізичного виховання та спеціальної підготовки
Університету митної справи та фінансів

РОЛЬ СПОРТУ В ПІДТРИМЦІ ФІЗИЧНОГО ТА ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПІД ЧАС ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ: ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Умови воєнних конфліктів ставлять під серйозний тиск як учасників протистоянь, так і цивільне населення. На передній лінії бойових дій люди постійно перебувають у небезпеці фізичних травм та психологічного стресу, тоді як мирні мешканці проживають у постійному страху та тривозі, хвилюючись за своє життя та безпеку своєї родини та не знаючи, коли небезпека може наблизитися до їхніх дверей.

Умови воєнних конфліктів створюють серйозні виклики, які потребують комплексного підходу до забезпечення добробуту та здоров'я населення. Понад усе, важливо не лише забезпечити безпеку та надати медичну допомогу, але й звернути увагу на оздоровленні та психологічній підтримці. Саме в цих умовах спорт відіграє ключову роль, надаючи можливість не лише покращити фізичний стан, а й підтримати емоційний баланс та психічне благополуччя.

Фізичний та психологічний вплив спорту в умовах військових дій є предметом серйозного дослідження та наукових обґрунтувань. Існують різноманітні наукові підходи, що пояснюють механізми, за якими фізична активність впливає на психічний стан людини під час стресових ситуацій, зокрема під час воєнних конфліктів.

Фізичні вправи та тренування не лише сприяють збереженню фізичної форми, а й зміцнюють організм, підвищуючи його стійкість до стресу та фізичного навантаження. Головне, що спорт відіграє важливу роль у підтримці психічного здоров'я, стимулюючи виділення ендорфінів – гормонів щастя, які полегшують стан стресу та підвищують настрій [1, с. 137].

Участь у спортивних змаганнях і тренуваннях сприяє збереженню духу співробітництва та формуванню командного духу, що має велике значення для подолання викликів воєнного періоду. Спортивна діяльність виявляється не лише інструментом для фізичного відновлення, але й потужним засобом підтримки психологічного здоров'я та забезпечення соціальної стабільності в умовах військових дій.

Під час війни, коли стрес та небезпека є постійними супутниками, регулярні фізичні вправи допомагають воїнам та цивільному населенню берегти своє фізичне здоров'я й зміцнити внутрішній дух та відновити втрачені сили. Заняття спортом стають необхідною складовою військової підготовки та реабілітації, допомагаючи військовим та цивільним особам відновити функціональність та енергію.

Крім того, спортивні заняття створюють можливість для формування згуртованої команди, що є критично важливим у воєнній обстановці. Спільні тренування та змагання об'єднують людей, надаючи їм відчуття спільної мети та підтримки одне одного. В результаті формується дружня, довірча атмосфера, яка допомагає військовим і цивільному населенню подолати випробування війни.

У воєнних умовах спорт відіграє ключову роль у забезпеченні фізичного та психічного здоров'я людей. Програми реабілітації через спорт є ефективними засобами відновлення функцій та енергії особистості, сприяють збереженню стійкості та швидшій адаптації до цивільного життя після конфлікту. Організація спортивних заходів та програм реабілітації через спорт має значний позитивний вплив на ментальне здоров'я та соціальну адаптацію населення. Тому, важливо розвивати спортивну інфраструктуру та реабілітаційні програми в умовах конфлікту, щоб забезпечити повноцінну підтримку для фізичного і психічного добробуту населення.

Створення програм реабілітації через спорт є складною та важливою задачею, яка потребує спільних зусиль різних суб'єктів, таких як державні органи влади, медичні та реабілітаційні центри, військові установи, спортивні організації, заклади освіти, а також громадські організації. Тільки завдяки співпраці цих установ та організацій можна ефективно реалізувати програми реабілітації через спорт та забезпечити необхідну підтримку військовим та цивільним особам.

Вивчення воєнних конфліктів виявило серйозний вплив цих умов на здоров'я людей. Поза звичайними загрозами для фізичного добробуту, такими як поранення та фізичний стрес, населення також відчуває значний психологічний тиск. Страх, тривога та постійна неспокійність створюють плідний ґрунт для розвитку різних психічних проблем, включаючи тривожні розлади, депресію та посттравматичний стресовий розлад. Це може стати серйозною загрозою для загального добробуту та стабільності в умовах конфлікту.

Отже, ініціативи з підтримки спортивних заходів у зоні конфлікту критично важливі та мають отримати належну увагу від влади та міжнародних організацій. Забезпечення доступу до спортивних майданчиків, організація змагань та реабілітаційних програм через спорт є ефективними в умовах воєнного конфлікту, сприяючи фізичному та психологічному здоров'ю населення в напруженій ситуації. Важливо забезпечити рівний доступ до цих заходів для всіх, незалежно від статусу чи стану, оскільки вони сприяють не лише фізичному оздоровленню, але й психологічному добробуту та соціальній адаптації.

Список використаних джерел:

1. Герасименко Т. О., Жара Г. І. Воєнний стрес дітей та підлітків: засоби стресопрофілактики на уроках фізичної культури : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Фізична культура і спорт: традиції, досвід, інновації», м. Запоріжжя, 16 березня 2023 р. / редкол. : В.М. Мазін, Л.В. Шуба, Н.І. Висоцька, С.В. Сметанін О.В. Порада. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2023. 149 с.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**«ЦИФРОВЕ СУСПІЛЬСТВО:
МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ,
УПРАВЛІННЯ, ФІНАНСИ ТА СОЦІУМ»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

02 травня 2024 р.

Організатори конференції не завжди поділяють думку учасників. У збірнику максимально точно відображається орфографія та пунктуація, запропонована учасниками. Усі матеріали подаються в авторській редакції. За точність викладених фактів відповідальність покладається на авторів.

**Підписано до друку 10.05.2024. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 26,44. Облік.-вид. арк. 23,50. Тираж 100 прим.
Замовлення № 33.**

Дніпро: Університет митної справи та фінансів

**(свідоцтво про видавничу діяльність ДК № 6198 від 24.05.2018 р.).
49000, м. Дніпро, вул. Володимира Вернадського, 2/4**